Kürti László

Ladánybenei Évszázadok

Második bővített kiadás

Ladánybene Önkormányzata

Ladánybene
2018

Lektorok:

Bagi Gábor
Bárth János
Benedek Gyula
Miskolczy Mariska
Pető Andrea
Rácz Sándor
Révész László
V. Székely György

A kötet kiadását Ladánybene Község Önkormányzata támogatta

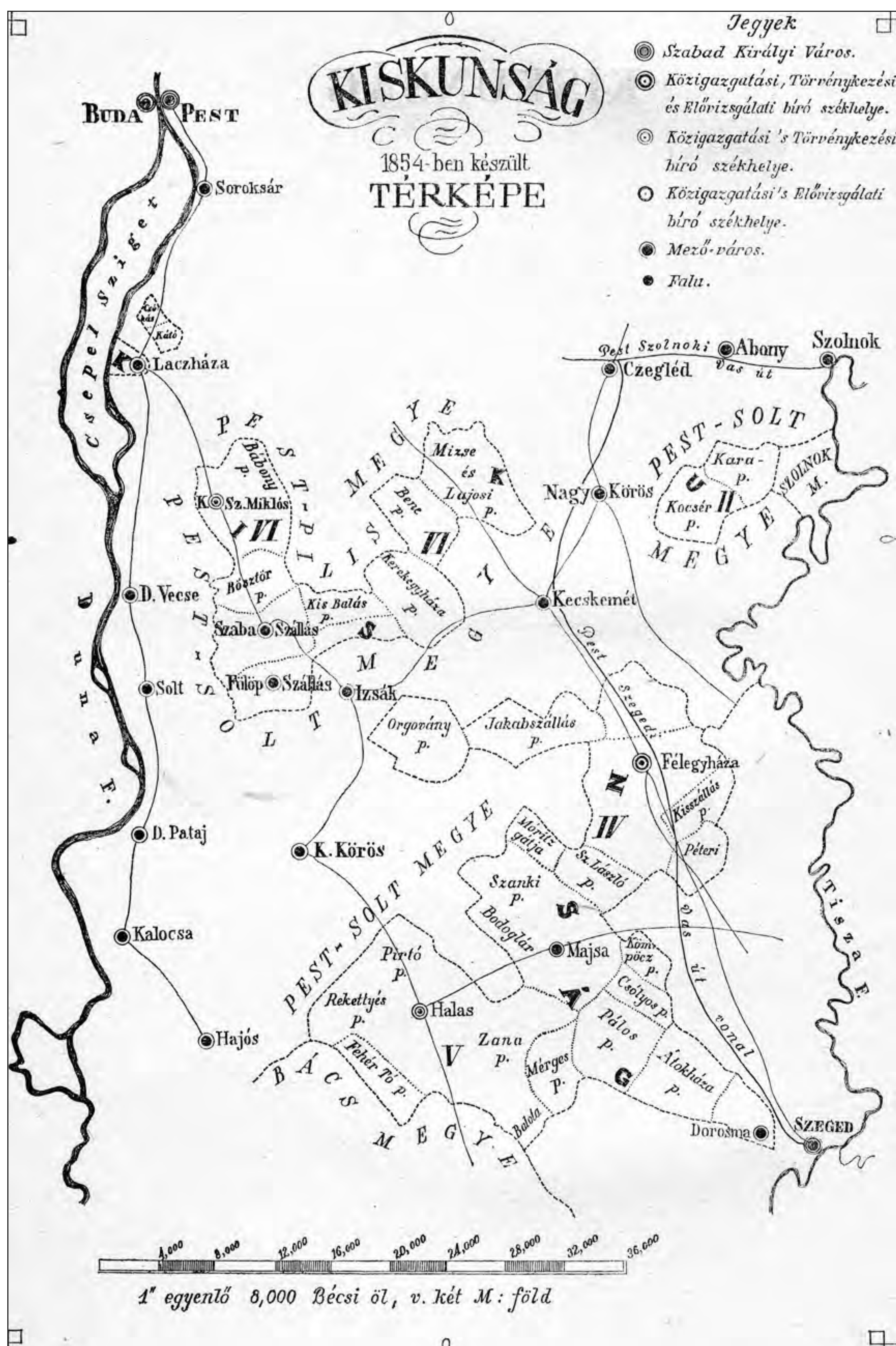
A borítón a honfoglalás kori Bene-vitéz néven elhíresült szíjvég
Hátsó borítón a Limoges-i kereszt

Nyomdai előkészítés és technikai szerkesztés: Maczkó Andrea

Nyomdai munkák: VárMédiaPrint Kft.
Felelős vezető: Váraljai János

Felelős kiadó: Kardos Attila polgármester

ISBN: 978-963-12-9575-7

Kiskunság, 1854

ELŐSZÓ A MÁSODIK KIADÁSHOZ

A *Ladánybenei évszázadok* monográfiám 2006-ban jelent meg.[1] A könyv több mint 400 oldalon keresztül mutatja be adatok, elemzések és illusztrációk segítségével a település távoli múltját, a 20. századi fejleményeket. Az utolsó fejezetben a rendszerváltozás óta 2005-ig terjedő időszakot ismerhetik meg az olvasók. A második kiadáshoz írt fejezetben az azóta eltelt egy évtizedben bekövetkezett változásokról – azok pedig jócskán vannak – tudok beszámolni. A 32. oldal után következik az eredeti könyv változtatás nélkül. Csak az összegyűlt anyag, amelynek biztosítását az önkormányzatnak és több segítőkész helyi lakosnak köszönhetem, átvizsgálása után döbbentem rá arra, hogy milyen fontos a gazdasági, politikai és kulturális élet minden részét meghatározó, változásokat éltek meg Ladánybene polgárai. Éppen ezért szorgalmazta az önkormányzat az azóta elfogyott könyv újabb kiadását és az eltelt időszak bemutatását. 2006-ban azt írtam könyvem előszavában, hogy egyesek szemében túlzásnak tűnhet egy olyan település évszázadairól írni, amely hivatalosan csak 1907-ben kapott községi rangot. Ma sem érzem túlzásnak a címet. A könyv korábbi évszázadokról szóló fejezeteiből kitűnik az, hogy egy település valójában nem akkor keletkezik, amikor annak létezését törvényesen engedélyezik. A hely szelleme, ahogy azt a monográfia újkorról és középkorról szóló fejezetei bizonyítják, évszázadokra nyúlik vissza, kifejezve és szimbolizálva egy település gazdaságát, kultúráját és népességének összetételét. Hasonlóan látom ezt az elmúlt évek változásainak taglalásánál is. Apropó évtizedek. Bár a könyv a 2006 és 2017 közötti időszakra fókuszál, nem árt annak hangsúlyozása, hogy a kutató mindig folyamatokat lát. Minden új vagy annak vélt folyamatnak léteznek korábbi előzményei, amelyek elemzésekkel kimutathatóak. Visszatekintve a rendszerváltozás utáni évekre nyilvánvalóvá válik az, hogy bizonyos társadalmi és gazdasági jelenségek már az 1990-es vagy az utána következő években felbukkantak, más folyamatoknál pedig az elmúlt egy-két év hatásait, következményeit tapasztalhatjuk. Hasonlóan nem lehet azt előre tudni, hogy bizonyos jelenségek és intézmények milyen messzemenő következményekkel járnak majd. Ezért van az, hogy az ember a jövőre gondolva a múltat szemléli, és a múltbeli tapasztalatokra építve próbál meg lépéseket tenni jövője érdekében.

A most közreadott fejezet és a monográfia együttes olvasása révén mindenki megbizonyosodhat mitől is különleges Ladánybene. Ezt a különlegességet, a couleur locale-t, és az ebben jelentkező hasonlóságokat, érdemes bemutatni. Ilyen téma például az elmúlt évtizedekben divatossá vált honfoglaláskor ünneplése és maivá tétele. Ebből Ladánybene alaposan kivette részét: a monográfia szinte önállósította Bene vitézt és a honfoglalás történeti kapcsolatát, színes mai legendákat, mítoszokat eredményezve. Ma már Bene vitéz rekonstruált feje szerepel kiállításokon, honfoglaláskori történelmi játékokon. Másik példa a környéken élő író, Urbánszki László színes történelmi regénye (*Vérszagra gyűl*, 2014), amelyben rekonstruálta a település lehetséges távoli múltját. Nem utolsó sorban érdemes megemlíteni azt, hogy a *Ladánybenei évszázadok* felkerült a digitális könyvtárba, így olvasható az Oktatási Portálon (http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Ladanybene/index.htm).
Lehetséges ugyanakkor, hogy a ladánybeneiek mindennapi életében az itt közölt változások nem tűnnek kirívónak. Egy felől ez természetes, hiszen számtalan településen építenek óvodát, javítanak utakat, működik nyugdíjas klub, polgárőrség, létesítenek testvérvárosi kapcsolatot, és kreálnak helyi ünnepeket, fesztiválokat. Ezek a kor jellegzetességei, és ebben Ladánybene teljességgel 21. századi, modernizálódó település. Különlegességét inkább a korábbi tényekhez mérten lehet jobban érzékelni: mi,

---

[1] Kürti László, *Ladánybenei évszázadok*. Ladánybene: Ladánybene önkormányzata, 2006.

mennyit és hogyan változott. Sok minden átalakult és jelenleg is átalakulóban van, így kevés dolgot talál a településre látogató, ami érintetlen maradt az elmúlt évek során. Általános, a társadalmakra és a kultúrákra egyaránt vonatkozó igazság az, amelyet már Hérakleitosz megállapított: semmi sem állandó, csak a változás maga.

Köszönettel tartozom Ladánybene önkormányzatának, hogy felkértek a település történetével kapcsolatos munkám folytatására. Külön köszönet illeti ezért Kardos Attila polgármestert, és Visontay Istvánt. Szádvári Erika jegyző, Visontay István képviselő, és Gondos Máté, az IKSZT vezetője, segített az anyagok összegyűjtésében és információk pontosításában. Kovács Edit a szöveg gondozásával volt segítségemre. Köszönöm fáradozásukat. Talán nem túl tautologikus leírni: a *Ladánybenei évszázadok* 2006-os megjelenésével nem zárult le a település történelme. A 2017-ben készült új fejezet ezt, valamint azt is bizonyítja, hogy a településtörténet tovább fog folytatódni. Nem kérdés tehát számomra az, hogy15–20 év múlva újabb, és még több izgalmas fejleményről kell majd beszámolni. Hogy pontosan miről és mennyiről, az a ladánybeneieken áll.

Prof. Dr. Kürti László

Ajánlás

Bizony folyamatos változásban élünk. Korszakok jönnek, korszakok mennek, s talán már nem is emlékszünk rá, mi is történt pontosan. Bizonyára előfordult már Önökkel akár egy családi eseményen is, hogy egy vidám pillanatot nem örökítettek meg és ma már csak az emlékeikben él. De ha felidézik, talán még mindig ugyanazt az érzést, ugyanazt a hangulatot nyújtja, mint annakidején. Ezért talán szükségszerű is, hogy ha lehetőségünk van rá, hogy az elmúlt időszakról emlékeket készítsünk a magunk örömére és tanulságára, utat mutatva ezzel akár a jövő nemzedéke részére, akkor ez szinte kötelességünk is. Hiszen ez a Mi történelmünk, részesei vagyunk mi magunk, vagy őseink, rokonaink egyaránt, velünk vagy ismerőseinkkel történik. Ebben a formában talán nem túlzás azt kijelenteni, hogy a történelmünk Mi magunk vagyunk.

Ezért is örültem annak, hogy a korábban elkészült könyv újra kiadása kapcsán csak pozitív visszhangokat kaptam, és ezért is örültem annak, hogy az újra kiadáshoz kapcsolódóan Prof. Dr. Kürti László – településünk díszpolgára – elvállalta az általa írt első kiadás folytatásának megírását, időt és fáradságot nem sajnálva azért, hogy Ladánybene történelmi dokumentálása folyamatos legyen. Fontosnak tartom, hogy egy ilyen kis településen is legyen meg a történelmi múlt tisztelete, hiszen ebből erőt merítve tudunk tovább építkezni, fenntartva a folyamatosságot.

Ezért szeretném megköszönni mindenkinek, aki akár az első kiadásnál – melyet az Önkormányzat Rácz Sándor polgármestersége alatt és kezdeményezésére adott ki –, akár a jelenlegi második kiadásnál segítette a kötet létrejöttét, kiadását. Meggyőződésem, hogy ez mindannyiunk számára sokat jelent.

Ezekkel a gondolatokkal ajánlom mindenki számára a második kiadást. Olvassák, forgassák szeretettel, elevenítsék fel az emlékeket, hogy történelmünk tovább élhessen bennünk.

Kardos Attila
polgármester

BEVEZETŐ

„Gulyásbotom volt írószerszámom
Kövér betűket rajzoltam vele
Nem tartottam sohase számon
Hány domboldalt firkáltam tele.”
(Berényi József, **Ahol növögettem)**

Ladánybene ma ismert település Magyarországon, több okból kifolyólag. Az 1990 utáni dinamikus fejlődésnek köszönheti ismertségét, de a közelmúltban másról is elhíresült, ugyanis 1993–94-ben sáskainvázióról olvashattunk, ezenfelül a „Ladánybene 27” elnevezésű reggaezenekar országjáró turnén népszerűsíti a település nevét. 2003-ban tiltakozó demonstrációról tudósított a média a településen áthaladó zsúfolt kamionforgalom miatt. A Kiskunság peremén elterülő község 2000. január 1-jén, 1648 főként katolikus és kisszámú református népességből állott, és ez a vallásilag homogén település független politikusok otthona is egyben, hiszen a 2002-es önkormányzati választáson kilenc képviselőjelöltből nyolc függetlenként indult.

Egyébként a jelenlegi polgármester, Rácz Sándor – aki 1998 óta viseli ezt a tisztséget – szintén független. A harmadik évezred elején a településen tucatnyi vállalat és mintegy ötven egyéni vállalkozás adja a gazdaság alapját. Ezek az általános információk segítenek abban, hogy Ladánybenét elhelyezhessük a megyében és a Duna-Tisza közén. Ennek ellenére kevesen tudják, hogy a település milyen múlttal rendelkezik – így a könyv célja Ladánybene közeli és régebbi történelmének alaposabban megismertetése.

Egyesek szemében a könyv címe kissé túlzottnak tűnhet, mivel a település lakói csak 1907-ben döntöttek községük megalakulásáról, de akármennyire hihetetlenül hangzik a történeti Bene, a mai Ladánybene elődje nagy múltra tekint vissza. Régészeti leletek és történelmi-levéltári adatok hitelt érdemlően bizonyítják azt, hogy az 1907-es dátum csak a huszadik századra vonatkozhat, a település korábbi lakói sokkal archaikusabb és színes múltat tudhatnak magukénak, így kerül a könyv címébe az évszázadok és nem az évtizedek kifejezés. A település történelmének feltárása fontos adatokkal szolgál nemcsak a helyieknek, hanem a Felső-Kiskunság és a Duna-Tisza köze kutatóinak. E cél is vezetett a könyv megírásához, mivel adatokat és kevésbé ismert információt szerettem volna szolgáltatni a nagyobb tájegység alaposabb megismeréséhez. A másik kihívás az volt, hogy Benéről – leszámítva két régészeti elemzést – eddig helytörténeti munka, monografikus tanulmány nem készült, és a község nem keltette fel sem a helyiek sem a környék kutatóinak érdeklődését. Csak 1970-ből ismert egy rövidéletű honismereti mozgalom, amelyet a község akkori párttitkára és felesége (a művelődési ház igazgatója és könyvtárosa egyben) indított el. Ekkor a figyelem a község betelepülésére, évfordulóira és népszokásai felé fordult, ám a lelkes kezdeményezésnek nem lett kézzelfogható eredménye.

Nem titok, hogy e könyv megírásához csak azért foghattam hozzá, mert előtte évekig kutattam szülőhelyem Lajosmizse, és a kiskun régió történetét.[1] Mivel Lajosmizse és Ladánybene múltja (egy-két régészeti munkát leszámítva) feltáratlan volt, a levéltári források fellelése és összegyűjtése kihívást jelentett. E két egymással határos település sokban osztozott az elmúlt évszázadok viharos történelme során, ezért Ladánybene múltjának feltárása bizonyos szempontból nem okozott különösebb gondot. A dokumentumok sokszor azonosak voltak vagy azonos helyeken kutathattam utánuk, emellett nagyban segítette munkámat, hogy Lajosmizse és Ladánybene lakóit rokonsági, gazdasági kapcsolat kötötte össze az elmúlt évszázadok alatt. Sokszor a családok a két terület tanyáin találtak megélhetést, ám az „osztály”, az örökség felosztása azt eredményezte, hogy a fiatalok már a szomszédos területen lévő telkeket örökölték szüleiktől. Előfordult – nem is ritkán –, hogy a benei „tőketanyán” élők a bizonytalanság és az öregkor nehézsége elől a nagyobb és biztonságot nyújtó Lajosmizsére költöztek. A két település lakói még ma is külön említik „Berénybenét” és vele szemben „Benét,” mely utóbbi a „ladányi” részt jelenti.

A múlt feltárását könnyítette az is, hogy Bene, Lajoshoz és Mizséhez hasonlóan már a török uralom elejétől adózott, így ennek nyomai fennmaradtak. Hasonló a helyzet a törökkor utáni puszták helyzetével, amikor Kecskemét és Szeged birtokolta (sokszor bitorolta) a pusztán maradt vagy a pusztának hitt területeket.

A redempció után területünk történelme másként alakult mint a szomszédos községé. 1745 után a jászberényi iratok helyett, Jászladány város okleveleit és dokumentumait kellett tanulmányozni. Figyelemre méltó Ladánybene múltjában az a tény, hogy jóval a modernkori létrejötte előtt már létezett, és a 18. századi dokumentumok meggyőzően bizonyítják azt, hogy a „puszta” elnevezés csak nevében volt az, a területen évszázadokon keresztül folyt az élet. Az 1820-as évektől kezdődően már állandó telepesekről beszélhetünk, jóllehet a nagy migráció miatt a lakosok folyamatosan cserélődtek. Erre elegendő bizonyíték az iskola és a kántortanító működésének 1879-ből való írásos dokumentumaiba tekinteni.

A kutatás során kiderült, hogy sajátságos Ladánybene történelmében az – Lajosmizsével ellentétben, ahol jelentős református és zsidó lakosságot találunk már a 19. és 20. század fordulóján –, hogy főleg római katolikus telepesek szálltak meg az elenyésző számú református és baptista hívő mellett. A valamikori puszta méretéből kifolyólag fontossá vált az a felismerés, hogy Benén nem volt nagy kiterjedésű és szabadon vásárolható és szétosztható földterület. A földszükség a családokat jobban összetartotta, ugyanakkor a népességnövekedést mérsékelte. Ellenben a szomszédos Lajosmizsén, a nagyobb földterület sokkal több és nagyobb családot tudott eltartani. Ez olyannyira jellemző volt, hogy a 20. század közepétől csökkenő demográfiai rátát tovább erősítette a rossz talajviszonyokból adódó mezőgazdasági dekonjuktúra, és a 19. század utolsó negyedében elterjedt földspekuláció, melynek eredményeképpen az első telepes jászladányi gazdák közül sokan eladogatták, elvesztették földjeiket. Ekkortól kezdve már jelentősnek mondható a pesti, kecskeméti és környékbeli – tehát nem helyi – földtulajdonosok aránya. E folyamatoknak a feltárása és elemzése hangsúlyozottan szerepel a jelen tanulmányban, mivel ezek jó része adja Ladánybene történeti jellegzetességeit.

Ladánybene múltbeli eseményeit bemutató könyv egy olyan helytörténeti munka eredménye, amely – anyagát és funkcióját nézve – halmozottan is előnytelen helyzetben van. Egyrészt, általában véve a helytörténeti monográfiák a provincialista jelzőt kapják, és gyakran egy szűk (akár helyi, akár kutatói) körben keltenek csak figyelmet. Másrészt, a Felső-Kiskunság olyan területéhez tartozó településről van szó, amely történelmével eddig még egyáltalán nem foglalkoztak kutatók. Az elszórt és egyedi régészeti ásatásokat leszámítva, a szomszédos településekkel együtt (Lajosmizse, Csemő, Felsőlajos, Táborfalva, Kerekegyháza) az itt bemutatott település valóban „terra incognita” maradt a huszadik században.[2] A jelzett probléma azonban egyben előnyt is jelent; a nóvumok és új összefüggések egy árnyaltabb, a területtel kapcsolatos események felvázolásának ígéretét is magukban hordozzák.

---

1 Eddig magyarul megjelent: Kürti László, *Történelem és emlékezet. Lajosmizsei fényképek 1896–1946*, Lajosmizse: Helytörténeti Egyesület, 2001. Benedek Gyula – Kürti László, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai (1385–1877),* Kecskemét: Katona József Múzeum 2004. Kürti László – Hajdrik Sándor, „Lajosmizsei keresztek és szakrális szobrok.” *Cumania* 17, 2001, 271–302; Kürti László, „A puszta felfedezésétől a puszta eladásáig: az alföldi falusi-tanyasi turizmus és az esszencializmus problémája” In: Turizmus és kommunikáció. Pécs, 2000. 112–128; Kürti László, „Családnevek Lajosmizsén” *Cumania* 18., Kecskemét, 2002. 415–441; Kürti László „Jászberény csárdái: adatok a pusztai csárdák 18. századi történetéhez” *Zounuk*, Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve, 18. Szolnok, 2003. 49–94; Kürti László, „Határperek és határkonfliktusok Lajos, Mizse és Bene történelmében” *Bács-Kiskun megye múltjából XVIII*. Kecskemét, 2003. 249–264. Kürti László, “A Kiskunság és a Felső-Kiskunság: betelepülés, tájtörténet, és regionalizmus,” In Bárth Dániel és Laczkó János szerk., *Halmok és havasok. Tanulmányok a hatvan esztendős Bárth János tiszteletére,* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete, 2004. 153–180. Kürti László, – A nemek képei.” In Pető A., szerk, *Társadalmi nemek képe és emlékezete Magyarországon a 19–20. században*. Budapest: A Nők a Valódi Esélyegyenlőségért Alapítvány, 2004. 113–131. Kürti László, „A jászok pusztai állattartása a Felső-Kiskunságban a 18-19. században.” *Zounuk* 19, 2004, 47–92. Kürti László, „Egyháztörténet és politika: Ladánybene betelepülése.” *Cumania* 20, 2004. 227–256. Kürti László, „A háború vizuális kultúrája,” In Horváth Miklós szerk., *A lövészárkok hétköznapjai,* Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004. Angolul megjelent, László Kürti, – Picture Perfect: Community and Commemoration in Postcards,” In S. Pink, L. Kürti, A. Afonso szerk., *Working Images*, London: Routledge, 2004. 47–71.

2 A közeli Nyársapátot is csak nemrég „fedezték fel,” Kovácsné Csonki Katalin – Bicskei Krisztina szerk., *Nyársapát története. A középkortól napjainkig.* Nyársapát: Községi Önkormányzat, 2004.

Nem árt hangsúlyozni azt, hogy ez a történelem mikrotörténelem de „köztörténelem” is egyben. Az előbbi azért, mert egy kis település évszázadainak apró részleteit tárja fel, és elsősorban a helyieket és a ladánybenei származású lakosokat érdekelheti. De egyben segíti azon kutatókat is, akik egy eddig ismeretlen közösség múltját, a mikrotörténelméből eredő specifikumokat tartják fontosnak. Egy település történetének feltárása elsősorban az, hogy a kutatott település specifikumait vizsgálja, múltját próbálja hitelesen, forrásokkal alátámasztva dokumentálni. Így olyan mozzanatok is előtérbe kerülnek, melyek nagyobb ívű történelmi elemzésekből kimaradnak vagy lábjegyzetben jelennek meg. Sőt, arra is adódik lehetőség, hogy téves információk és helytelen adatok korrigálása megtörténjen, hiszen egy alapos helytörténeti munka számtalan olyan részletre világíthat rá, amelyet az országos vagy nemzeti történelmi eseményeket taglaló munkák nem ismerhettek vagy tévesen közölnek. Ez nem jelentheti azonban a provincializmusban kimerülő, az egyediség örömét hangoztató kutatói hozzáállást. De fontos annak felismerése, hogy egy hely-történelem akkor lesz igazán köztörténelem, ha az valóban a „köz” által is érthetően van megfogalmazva, megírva.

Egy helytörténeti munka köztörténelem már csak azért is, mivel a mikrotörténelem jellegzetességeit és változatosságát mutatja. A kutatott közösség kapcsolódását a nagyobb, a terület szempontjából fontos folyamatokhoz különösen hangoztatni kell. Ugyanakkor felbukkanhatnak olyan jellegzetességek is, amelyek árnyaltabbá és színesebbé tehetik a régióról alkotott képet. Ezért minden helytörténeti munka egyben egyedi és sajátos, ugyanakkor a közös történelmi folyamat a nemzeti (köz)történelem része is lesz egyben.

Természetesen minden elemzés szelektálás, azaz tudatos anyagválogatás eredménye. A forrás feltárásakor sokszor bukkan fel olyan dokumentum, melynek szerzője, pontos dátuma nem volt ismert, illetve a tárgyalt ügy jellege meghatározhatatlan volt. Emellett az olyan dokumentumokat, amelyek nem kimondottan a településsel foglalkoznak – ám tartalmuk és mondandójuk miatt meghatározták a helyi események folyását –, be kellett vonni az elemzésbe, utalni kellett rájuk. Hasonlóak, ámbár nem ugyanolyan fajsúlyúak a szóbeli történelemben fennmaradt 20. századi események. A mintegy kéttucatnyi adatközlő emlékezetében felidézett történetek a gyermekkorral, az ifjúsággal kapcsolatos események sokszor a megbízhatatlanság talajára kalauzolják a kutatót. A visszaemlékezés egyéni szűrőjén keresztül elmondott narratívák, egysíkúan családközpontúvá, szubjektívvá tehetik a helyi történések által kialakított településtörténelmet. Ennek ellenére – és ez az interjúk során szépen bebizonyosodott – az emlékezők „sztorijai” valósabbá, megfoghatóbbá, sőt néha teljesen hihetővé tették az írott, hivatalos történelem által hangoztatott tényeket. Az eltűnt dokumentumok miatt, egyes események kétpólusú megítélése okán le sem jegyzett történések megismerését, a túlélők elmondása alapján lehetett csak felvázolni.

A leírt és a szóbeli történelem ismerete és összehangolása felveti a rekonstruálhatóság kérdését: lehet-e a meglévő dokumentumok és elbeszélések alapján bármely település múltját rekonstruálni? Egyáltalán, ez-e a történetírás? Erre már többen próbáltak igennel vagy nemmel válaszolni. Úgy vélem, a könyv megírásakor – sokakkal ellentétben, akik talán csak egy nagy elbeszélést, egy hivatalos történelmet tudnak elfogadni – egy szerteágazóbb, több nézőpontot ismertető leírással a helytörténeti munka jobban elérheti célját. Ám nem lehet ennek a könyvnek célja az, hogy akár az egyik, akár a másik tábor számára muníciót szolgáltasson. Inkább annak hangsúlyozása a fontos, hogy a könyvben leírtak elsősorban egy összetett és specifikus adathalmazzal alátámasztott képet tárjanak az olvasó elé, amely alapján mindenki saját maga döntheti el, hogy neki milyen „történelem” felel meg jobban illetve, hogy mennyire fogadja el a módosított adatokat és az általa ismerteket.

Az elbeszélés, a narratíva-forma azonban nem mindig kínálja fel magát a források kutatójának. Vannak események, amelyekről a források bőséges információt adnak ahhoz, hogy a száraz tényeken túl értelmezni lehessen azokat és így folyamatos történet álljon össze.[3] Ennek eklatáns példája az, amikor egy-egy peres anyagot a bírósági kihallgatási jegyzőkönyvek megőriztek, így születhetett meg egy klasszikus, a 14. századi francia parasztok közötti eretnekségről szóló vizsgálati jegyzőkönyv

3 A történeti események láncolati értelmezésének problémáját oldja fel a történész Hayden White, *A történelem terhe.* Budapest: Osiris, 1997. 251–278.

alapján Le Roy Ladurie műve, a *Montaillou.*[4] A múltról – ahogyan a francia történész Georges Duby írta –, nem lehet bármit leírni.[5] Ez főleg igaz a specifikus helytörténeti adatokkal kapcsolatosan. Természetesen minden interjúalany elbeszélése és kisebb sztorija egyben egy hosszabb történelmi folyamat része is, amely módosíthatja a múltról alakított nézetet. Minden összefoglalt leírás, narratívák egymásutániságának lazán összefüggő értelmezése, ezért az interjúkkal feltárt összefüggések és ellentétek egybehangolása nagy felelősség és kihívás. A kutató csak ezekre, és a saját tudására, érzékenységére tud támaszkodni amikor az elbeszélések és a leírt hivatalos történelem összefüggései között szelektál.

Ezért, egy helytörténeti munka szerzője természetesen „tartozik" a kutatottaknak, de nem mindegy, hogy miként törleszt.

E könyv más jellegű mint a közelmúltban megjelent történeti munkák némelyike (Kiskunhalas, Kecskemét vagy a távolabbi Dunaföldvár helytörténeti monográfia), s nemcsak abban, hogy egy szerzőt takar.[6] Igaz, ezek a városok sokkal nagyobb települések mint Ladánybene, múltjuk gazdagabb, dokumentáltabbak az események, fontosságuknak nagyobb a súlya a régió és az ország történelmében. De mit kezd a kutató egy olyan településsel, amelynek közel kétszázéves írott múltja van, de amelyikről eddig még nem született történeti, néprajzi, szociológiai publikáció? Remélem e könyv választ ad a kérdésre.

Van természetesen egy másik válasz is, amely egy személyes vallomás. A helytörténeti munkák sokszor úgy jönnek létre, hogy a hely szülöttei lokálpatriotizmustól indíttatva vállalják a munkát. Más típusú az a helytörténet amelyet egy kutatócsoport felkérésre készített el, és amelyben minden kutató saját területének megfelelően írja meg a település egy-egy fejezetét.[7] Csakhogy én nem ladánybenei, hanem a szomszédos Lajosmizse szülöttje vagyok, és nem kutatócsoport tagjaként végeztem munkámat, így ez a munka egy kicsit más mint a szülőhely, a saját közösség történetének bemutatása, vagy egy csoport tagjaként egy fejezet szerzője.

Mi vezetett akkor Ladánybenére, miért vállaltam a település történelmének bemutatását? Vezetett először az is, hogy a Lajosmizsével és a Kiskunsággal kapcsolatos kutatásaim során egyre többször bukkant fel az aprócska Bene falu neve, amelynek a többiekhez képest eltérő múltja bontakozott ki.[8] Valamint észrevettem azt a kitüntetett figyelmet, amivel a régészek felfigyeltek „Bene-vitéz" leleteire de egyben hiányoltam a történeti kutatás jelenlétét a Felső-Kiskunságban. Feltűnt az is, hogy a terület mennyire változatos és sajátos jelleget mutat. Nem volt nehéz észrevenni ezt a „másságot," amely eltért a jászberényiek által birtokolt Lajos és Mizse területétől. Különösnek hatott számomra az, hogy egy település egyszerre csak megjelenik 1907-ben – a semmiből. A könyv befejeztével már bizonyos az, hogy nem a semmiből, hanem hosszú folyamatok eredményeképpen, komplex történelemi, politikai- és gazdasági események révén született. S minél több anyag bukkant fel a levéltárakban, annál izgalmasabbá vált ezek kutatása.

---

4 Emmanuel La Roy Ladurie, *Montaillou, egy okszitán falu életrajza (1294–1324).* Budapest: Osiris, 1997.

5 Pontosabban: „A múltról sem (egyébként semmiről sem) lehet bármit leírni," írta a történész, lásd Georges Duby – Guy Lardreau, *Párbeszéd a történelemről,* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. 37.

6 Ö. Kovács József – Szakál Aurél szerk., *Kiskunhalas története I-II.* Kiskunhalas: Városi Önkormányzat 2000, 2001. Bárth János szerk., *Kecskemét története 1849-ig.* Kecskemét: Városi Önkormányzat, 2002 és Töttös Gábor, *Dunaföldvár története az őskortól napjainkig.* Dunaföldvár: Part-Oldalak Kulturális Egylet, 2002.

7 Ilyen „modellértékű" munkák tucatjai készültek el a hetvenes-nyolcvanas években, például Bodrogi Tibor szerk., *Varsány. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu társadalomnéprajzáról.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978.

8 Benedek Gyula – Kürti László, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai 1385–1877*. Kecskemét: Katona József Múzeum, 2004.

Ezen felül természetesen vezetett az az igény, amit megtanultam egyetemi éveim alatt Eric Wolf-tól és John Cole-tól, hogy megtudjam miként alakul egy kis közösség társadalmi tagozódása, mi módon küszködik a helyi viszonyokkal, a politikával és földrajzi adottságaival. A közösségben végzett terepmunka az antropológus névjegye – ezért fontos számomra, hogy megismerjem úgy a történelmi, mint a mai élet szereplőit. Kezdett érdekelni az is, hogy mennyire más dolgokat tanul meg az ember, ha egy új közösséget kezd el vizsgálni egy teljesen más régióban, és más történelmi korszakban mint amelyikben mindennapjait éli. Azonban ez a monográfia más jellegű a korábbi kutatásaimból származó könyveknek. Csepelről írt tanulmánykötetem inkább a szociálantropológiai terepmunka eredménye mint történeti kutatásé, mivel főleg csak azt az anyagot mutatja be, amit a kutatás idején felgyűjtöttem, és amit a település lakóival az interjúk során megbeszéltünk.[9] Inkább történeti és kritikai antropológia eredményről szóló könyvem, amelyben Erdély központi helyét vizsgálom a magyar nemzettudatban.[10] Ladánybene története egy kicsit sem hasonlít egyikre sem, mivel azt a múltat is megírom, amit terepmunkával nem, csak levéltári kutatás során ismerhet meg a kutató. Ugyanakkor rokon mindkettővel, hiszen kihagyhatatlan volt a terepmunka, és fontos volt a régészeti és a középkori fejezetek írásakor az, hogy a tudományos elemzéseket alaposabban, de személyeskedés nélkül felhasználjam.

Mikor egy-egy történeti adat felbukkant Ladánybenével kapcsolatban (s amelyik kapcsolódott az országot átfogó folyamatokhoz) önkéntelenül is a komparatisztika kényszere hatott rám, úgymint az erdélyi Kalotaszegen fekvő református lakosságú Zsobok településével, vagy Budapest egyik kerületéről (Csepelről) írottakkal. Néha az összehasonlítás önkéntelenül is felkínálta magát. Sőt, egyes sorsdöntő pillanattal kapcsolatban akaratlanul is szerettem volna a környező felső-kiskunsági településekkel összevetni Ladánybenét. Az egyes települések történeti és a recens anyagainak párhuzamba állítása – a vallás szerepe, a helyi és regionális politika, az országos méretű események helyi lecsapódása, a gazdaság jellegzetességei, a nagy történelmi évfordulókhoz (pl. 1914–1918, 1945–48, 1956 és 1989–1990) köthető megmozdulások feltárása – nagy lehetőség a kutató számára. Az ilyen jellegű összehasonlítás azonban túlfeszítené a jelen kötet kereteit, így ezt egy másik anyag keretében kell majd elvégezni.

Annyi azonban bizonyos, hogy az összehasonlító kutatás számára akkor lesz igazán hasznosítható az itt leírt sajátosságok, ha a Felső-Kiskunság többi telepített községének történelmét is megismerjük. Jászkarajenő, Kocsér, Kerekegyháza és Lajosmizse múltjának bemutatása már kötelező érvényűen magával vonja a ladánybenei anyag felhasználását, értékelését. Addig azonban amíg ezen települések történelmét nem dolgozzák fel forrásokkal igazolva, addig nehéz Ladánybene történelmének egyediségét, sajátosságait hangoztatni. Akármennyire is hitetetlennek tűnik, e település jellegzetességeit csak hasonlóan jásztelepítésű, egyívású pusztaközségek történelmének ismeretében dönthetjük majd el. Jelen ismereteink és a feltárt források szerint, Ladánybene több évszázados múltját „csak" a környék nagyobb és ismert történelmével (Inárcs, Tatárszentgyörgy, Örkény, Szabadszállás, Kecskemét, Nagykőrös) vethetjük össze. Természetesen az ilyen jellegű összehasonlítás azonnal mutatja a csekély párhuzamokat, a jóval nagyobb eltéréseket, különbségeket. Ezek a következő fejezetekben nyilvánvalóak lesznek. Azonban nem lenne illendő azt javasolni, hogy a környék nagy múlttal rendelkező és alaposan dokumentált városaival – Kecskemét, Cegléd, Nagykőrös – vessük össze településünket. Erre ez a könyv nem is lenne teljesen alkalmas. Arra viszont igen, hogy elképedjünk azon, hogy egy középkortól ismert és virágzó kis falu mennyire szervesen kapcsolódott nagyobb településekhez. Sőt azon is, hogy mintegy száz év alatt – de főleg az elmúlt 60–70 évben – mennyi családi

9 László Kürti, *Youth and the State in Hungary: Capitalism, Communism and Class*, London: Pluto Press, 2002.

10 László Kürti, *The Remote Borderland: Transylvania in the Hungarian Imagination,* State University of New York Press, 2001.

fényképből lehetett válogatni, ami persze töredéke csak annak, amit egy Kiskunhalas, Kecskemét vagy Szabadszállás fényképes-monográfia fel tud mutatni.[11]

Könyvem így nem a megszokott helytörténészi munka, inkább egy „magányos farkas" küzdelme, amit egy antropológiai terepmunka megkíván. Ugyanakkor nem az ismert modell szerint elkészített, több szerző által feldolgozott korismertetés. Egy közösség múltját bemutató munkát többféleképpen lehet megírni. Ismert próbálgatás például egy intézmény (pl. iskola, óvoda stb.), egy kiemelkedő történelmi esemény (1848, I. és II. világháború, 1956), egy civil szervezet (sportkör, nyugdíjasklub, tűzoltóság, sajtó) vagy egy jelentősebb személyiség vagy család történetének bemutatása. Továbbá ismertek azok a helytörténeti, lokálpatrióta kiadványok, amelyek egy helyi kezdeményezés kibontakozásából születnek meg, és céljuk, hogy bemutasson családokat és a helyi társadalom köz-és magánszereplőit. Mindegyiknek megvan a maga helye a helytörténeti „rekonstrukciós" munkában. Más azonban a helyzet, ha a szerző egyedül törekszik arra, hogy egy település évszázados múltját ismertesse. Műve akár új, akár már ismert téma vállalkozása, mindenképpen homogenizál, és sűrítve közli a tényeket, eseményeket. Ez persze hiba, de akkor érezhető kevésbé, ha kiegyensúlyozottan integrálja az egyes tematikát, és válogathat az adott lehetőségek között.

A Ladánybene múltját bemutató könyv éppen azért új, mert az első ilyen jellegű munka a településről, és nemcsak kronológia (bár nagyban követi a kronológia adta lehetőséget), és nem is történeti-néprajzi munka, mivel nem taglalom a paraszti társadalom ismert és elfogadott sajátosságaiból adódó népi kultúrát (pl. állattartás, munkamódszerek, népszokások, folklór stb). Azonban egyetértek Gyergyai Alberttel, aki a Dunántúlról írt életrajzi munkájában frappánsan fogalmazva úgy vélte, hogy a falu nemcsak a parasztság társadalma, hanem a vele élő polgárságé is, mivel az együttélés ténye határozza meg jellegzetességeit.[12] Hasonlóan érvel Andorka Rudolf is amikor így ír: *„A legnagyobb tévedés lenne a mai magyar községi népességet a parasztsággal azonosítani."*[13] Ez mind figyelmeztetésül szolgál a helytörténeti munka szerzőjének, aki nem engedheti meg, hogy egy közösség évszázados kultúráját egysíkúan, csak a paraszti hagyományok szemszögéből vázolja fel.[14] Az egyoldalú bemutatás ellen szól az is, hogy a parasztközösségek megosztott és kiszolgáltatott helyzetéből fakadóan a szóbeli történelem és hagyomány a mérvadó az írásbeliség rovására.

A tanya- és falucentrikus néprajzkutatással szemben, ebben a kötetben a paraszti élet rendje, tárgyi kultúrája és a népszokása nem kapott kitüntetett szerepet, ezért nem talál az olvasó külön fejezeteket ezekről a témákról, inkább azon történelmi sorsfordulók, esetek és jellegzetességeket hangsúlyoztam, amely a különböző társadalmi rétegek együttélésében alapvető, meghatározó szerepet játszott az elmúlt évszázadok során. Ezt, a forrásokban fellelhető adatok és történetek összehangolása is magával hozta. A másik nyomós érv az, hogy a pusztára a 19. században kiköltöző lakosság, eredetét nézve nem az aprófalvas vagy tanyai eredetű népesség. A Jászladány és Jászberény területéről jövők már inkább városias – jóllehet még mindig a mezőgazdasághoz és állattenyésztéshez kötődő – kultúrát költöztettek új lakóhelyükre. Tehát ebből a szempontból nem is lehetne őket igazán szokásaikhoz ragaszkodó „falusiaknak" mondani. A falusiassá válás, a tanyasivá fejlődés inkább egy társadalmi-gazdasági szükségszerű visszalépés folyamataként jött létre. Természetesen ez jellemezte azokat is, akik Kecskemétet, Nagykőröst vagy Örkényt hagyták el a pusztai-tanyai életformáért. Jól il-

11 Szakál, Aurél, *Üdvözlet Kiskunhalasról. Kiskunhalasi képeslapok, 1898–2000, Kiskunhalas:* Thorma János Múzeum, 2000. Székelyné Kőrösi Ilona. *Kecskemét Anno: Képek a régi Kecskemétről* Kecskemét: Katona József Múzeum, 1998. és Tóth Sándor, *Szabadszállás Képeskönyve,* Szabadszállás: Szabadszállás Város Önkormányzata, 2004.

12 Gyergyai Albert, *A falutól a városig,* Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979. 425.

13 Andorfa Rudolf, „A magyar községek átalakulása a társadalomstatisztikai adatok tükrében," In Hofer Tamás, Kisbán Eszter, Kaposvári Gyula szerk., *Paraszti társadalom és műveltség a 18-20. században I. Faluk.* Budapest-Szolnok: Magyar Néprajzi Társaság és Damjanich János Múzeum, 1974. 200.

14 Ennek ellenkezője is igaz. Városantropológiai kutatásom alkalmával tapasztaltam azt, hogy a város múltja sokszor falusi volt, valamint a városba költöző családok generációkon keresztül őrizték a faluról hozott értékeket és szokásokat, lásd Kürti, *Youth and the State in Hungary,* 2002. Hasonlóan meggondolandó ebben a kontextusban Erdei Ferenc és Bibó István által emlegetett „agrár urbanizmus" felfogás, lásd Bibó István, „Levél Borbándi Gyulának," In Kemény István és Sárközi Mátyás szerk., *Bibó István összegyűjtött munkái 3.* Bern: EPMSZ, 1983. 836.

lusztrálja ezt annak a nyugdíjasnak az esete, aki egy-két népdalt tudott énekelni a sok nóta mellett (igaz, gyermekei már a nótákat sem ismerték). Kiderült azonban, hogy nem a Jászságból hozott és hagyományozott népdalt, hanem gyermekként az 1950-es években, egy osztálykiránduláson tanult népdalról volt szó. Ez nem jelenti azt, hogy a pusztafoglalók nem hoztak magukkal értékes nyelvi-, folklór- és szokásanyagot korábbi lakóhelyükről – Berényi József például tudta a „Pipa nótáját", de csak ő egyedül –, de ez vegyült a környékbeli bevándoroltak hagyományaival, és lett ladánybeneivé. A község társadalmát – főleg az öntudatos, katolikus jász-eredetű családok hatására – a helyi kultúrát egy érdekes „melting pot", azaz olvasztótégely tette azzá ami. Sokszor még azok a családok is jászokká váltak, akiknek ősei nem jászsági származásúak voltak.

Jól lehetett ezt érzékelni az elmúlt öt év anyaggyűjtése során, ami többtucat családtag alapos kikérdezését, és a település politikai és kulturális eseményeinek megfigyelését jelentette, amikor a helyiek a családjuk származását és beilleszkedésének történeteit mondták el. Az élettörténetekből és családi dokumentumokból (naplók, levelek, hivatalos iratok, végrendeletek stb.) hamar kiderült, hogy a hagyományos néprajzi szemlélettel szemben több fajta Ladánybenét kellene bemutatnunk, hiszen a jászladányi eredetű – és főleg – redemptus családok utódai, „másra" és „másként" emlékeznek mint a nem redemptus jászok, vagy a környékbeli nem jászsági eredetű lakosok. Hasonlóan eltérő emlékezet jellemezte a helyi értelmiségi családok tagjait, valamint a nagygazda-eredetű elbeszélőket. Azok a nincstelen családok például akik az 1945–46-os földosztáskor jutottak tanyához és földhöz, másként idézték vissza a második világháború utáni eseményeket és a téeszesítést, mint azok a nagygazdacsaládok, akiktől ezeket erőszakosan elvették, akiket kulákként kitelepítettek, vagy akik egy csapásra „osztályidegenként" nézték végig vagyonuk elherdálását. Természetesen ezek az elbeszélések legtöbb magyarországi – sőt, a volt keleti blokkban – településen megismétlődtek.[15] Ami viszont Ladánybene sajátosságát adja az, hogy történelme nem volt leírva, és így lényegében a múlt nagy szelete egyszerűen nem létezett.

Ladánybene dokumentált történelmének hiánya éppen ezért érezhető volt az anyagok összevisszaságán, hiányosságán és szórtságán. Ezért az elmúlt évek kutatásai szükségszerűen nem csak a terepmunkát jelentették, hanem a több kutatóhelyen és több síkon folyó anyaggyűjtést és elemzést. A levéltári kutatások elsődleges helyszíne Ladánybene volt, ahol a község irattárában igen sok hasznos forrás bukkant elő annak ellenére, hogy a világháború és az 1956-os események igen nagy kárt tettek benne, így pótolhatatlan dokumentumok pusztulását eredményezve. A levéltári források kutatását Szolnokon, a Jász-Nagykun-Szolnok megyei (SZML), Kecskeméten a Bács-Kiskun megyei (BKMÖL), valamint Budapesten az Országos Levéltárban (OL) és a Pest Megyei Levéltárban (PML) folytattam. Kitűnő (bár csekély mértékű) volt az idevonatkozó anyag a Váci Püspöki és Káptalani Levéltárban. Több hasznos és fontos levél és dokumentum bukkant fel lajosmizsei családi gyűjteményekben is, amelyeknek egy része a Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívumba kerültek. A források és a meglévő történelmi dokumentumok tehát nagyban meghatározták és behatárolták a múltról alkotott kép formálásának lehetőségeit. Nyilvánvaló, hogy egyes időszakok jobban „felkínálták" magukat a bőség vagy az anyag milyenségéből kifolyólag is. Ezért a törökkori adóösszeírások, a redempció és az azt követő időszak, majd az egyházalapítási törekvések, az 1914–1920 majd 1944–1950 és 1956 jelzi, hogy ezen kiemelt sorsfordulók azok, amelyek tárgyalására fontos volt kitérni. Szintén bőven volt leírás a községi tanács és végrehajtó bizottság üléseiről, valamint az egyházi ügyekről, amelyeket a községi irattárban illetve a plébánián tudtam tanulmányozni.

15 A nemzetközi emlékezés-kutatás megerősíti a személyes vagy családi történetek ilyen összetettségét, lásd például R. Breckner, D. Kalekin-Fishman and I. Miethe eds., *Biographies and the Division of Europe: Experience, Action, and Change on the 'Eastern Side.'* (Opladen: Leske – Budrich, 2000; K. Armstrong, *Remembering Karelia: A Family's Story of Displacement during and after the Finnish Wars*. Oxford: Berghahn,2004; D. Kaneff, Deema, *Who Owns the Past? The Politics of Time in a 'Model' Bulgarian Village*. Oxford: Berghahn, 2004; és R. Watson ed., *Memory, history and opposition under state socialism,* Santa Fe: School of American Research Press, 1994.

A tanulmányban az adatokat, személyeket, eseményeket dokumentáltam és hivatkoztam az iratokra, azok lelőhelyére. Egy helytörténeti munka feladata az, hogy pontosan dokumentálja az elmúlt ötven-hatvan év történelmét is: ki, mikor, mit tett, milyen folyamatokban vettek részt a lakosok? Ez ellentmond annak a társadalomtudományi modellnek, amikor a kutató álnevet használ, vagy szükségszerűen a vizsgált település nevét tartja titokban. Nyilvánvaló, hogy a közeli történelem megkívánja a személyiségi jogok tiszteletben tartását, de egy kis közösségben – a helyi köztörténelemben – majdnem minden szereplő, közszereplővé is vált egyben.

A dokumentáció hitelesítésére az olvasó lábjegyzetben találja meg az őt érdeklő történeti, irodalmi hivatkozásokat, a forrásokat, az esetleges megjegyzéseket vagy a kapcsolódó forrásmunkákat. A könyv szöveges elemzéseit ahol lehetett képekkel, rajzokkal és térképekkel egészítettem ki, elsősorban olyan információnak szánva, melyek saját maguk is hozzájárulnak a múlt történéseinek teljesebb rajzolásához. Az archívumokon kívül családok gyűjteménye, levelei és naplói szolgáltattak értékes információkat.

Köszönettel tartozom azoknak a kollégáknak, akik vették a fáradságot és a kézirat egyes fejezeteit lektorálták: Bagi Gábor, Bárth János, Benedek Gyula, Pető Andrea, Révész László, V. Székely György. Benedek Gyulának azért is hálával tartozom, mivel vele több éven keresztül kutattuk és elemeztük a három középkori falu, Lajos, Mizse és Bene történeti forrásait. Az ő segítségével sikerült feltárni eddig ismeretlen dokumentumokat, kiegészíteni az elmúlt három-négy évszázad hiányosságait.

Köszönet illeti Zádorné Zsoldos Máriát, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár igazgatóját, aki engedélyezte a Benéről készült 1825-ös térkép digitalizálását és nyomtatását. Köszönet Kálmán Jánosnénak és Laczay Imrének, akik lehetővé tették a kecskeméti Körzeti Földhivatal térképeinek átvizsgálását és másolását. Szintén köszönettel tartozom V. Székely Györgynek, aki a Katona József Múzeum benei leleteinek vizsgálatát számomra elérhetővé tette. Kollégái, Vida Ágnes és Kiss Béla segítsége nélkül, nem tudtam volna a régészeti leletek rajzait és fényképeit felhasználni. Hasonlóan segítőkész volt Révész László, aki a Magyar Nemzeti Múzeum híres benei anyagának kutatását és másolását, valamint Kustár Ágnes, a Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tárának antropológusa, aki Bene-vitéz fejrekonstrukciójának leírását és fényképét bocsátotta rendelkezésemre.

Könyvem nem születhetett volna meg Ladánybene polgármestere, Rácz Sándor önzetlen támogatása nélkül, kinek segítségével a felmerülő problémák elhárultak és a kutatás zavartalanul folytatódhatott. Mint agilis és amatőr helytörténész, már korábban nekifogott a helyi régiség feltárásának, az archív fényképek digitalizálásának. Javaslatai és tanácsai révén több értékes forrásra leltem, és számos ladánybenei családdal tudtam kapcsolatot teremteni. Érdemeit növeli a középkori Bene falu templomromjánál felállított emlékmű is.

A hála mindenképpen megilleti azokat is, akik nélkül a könyv sokkal szerényebb és talán szürkébb volna, kik nagy figyelemmel kísérték az egész ladánybenei kutatást: Visontay István a község utolsó tanácselnöke és első posztszocialista polgármestere, aki több ladánybenei családdal és volt vezetővel ismertetett meg. Sebők József páratlan adatokkal tudott szolgálni Ladánybene régmúltjával kapcsolatban. Többen elbeszéléseikkel segítettek abban, hogy egy sokkal emberibb Ladánybenét ismerhessek meg: Béki Mihályné Pósa Julianna, Dékány Dánielné Kovács Gizella, Dorcsák Lajosné Domonyik Rozál, Drabant László, dr. Faragó Gyula, Gondos Gyula és neje Szőke Mária, Kovács Dezsőné Bujdosó Éva, Rittenbacher Ödön, Ritter Tibor és neje Guttyán Julianna, Som László és felesége Gulyás Erzsébet, Szabó Vince, Tóth Vince (1921–2004), dr. Zsigó László. Dékány Dánielné rendelkezésemre bocsátotta önéletrajzát, melyet több helyen fel is használtam. Berente Istvánné Márton Erzsébet sok értékes anyagot adott a ladánybenei iskola és a Berente család múltjával kapcsolatban. Terenyi Istvánné Besenyi Mária a Terenyi családról nyújtott értékes információt. Silek Vilmosné Scultéty Sára szintén segítségemre volt édesapja, a község első jegyzőjének életével kapcsolatban, hasonlóan fiaihoz (Silek Vilmos és László), akik hasznos információkkal tudtak szolgálni úgy a Silek mint a Scultéty családról.

Meg kell említenem azokat az ismerősöket és barátokat, akik szintén segítettek az elmúlt évek kutatásaiban, valamint az adatgyűjtés és a feldolgozás ideje alatt: Áldózó Győzőné Fadgyas Zsuzsanna, Hajdrik Sándor, Zsiér Sándor, Papp Klára, Pető Zoltán, valamint Miskolczy Mariska. Köszönet érte.

Külön kell említenem az 1909-es születésű, árva gyermekként felnőtt Berényi Józsefet, akit a „puszták fiának", a „puszták költőjének" neveztek. Hajlott kora ellenére, humorral elmondott történeteivel, élményeivel egy teljesen más Ladánybenét tárt fel előttem. Autodidaktaként, verseit először csak a homokba jegyezte fel, majd felnőttfejjel kezdte sorait papírra vetni. Az iskolában mindössze egy osztályt járt, a magyar helyesírás szabályait alig ismerhette, de versei egyszerűségében is érződik a természetes hang, a tapasztalat élménye, az emberszeretet. Megengedte, hogy korai füzeteit (amelyből egy párat sikerült megjelentetnie 1936–1940 között) és versbe szedett élményeit felhasználjam könyvemben. Egészen az 1990-es évek elejéig követte a ladánybenei fejleményeket, annak minden aspektusa érdekelte őt a téesztől az utakig, a Vöröskereszt működésétől az első diszkó megjelenéséig! Versei és rímekbe szedett karcolatai egy külön tanulmányt érdemelnek. Hogy felhasználhattam írásait, őt külön köszönet illeti és remélem, hogy verses krónikájának válogatásával egyetértene. Sajnos, 2004. november 12-én meghalt, így már nem érhette meg e könyv megjelenését.

Végezetül be kell vallanom, könyvem megírásában ösztönzött az is, hogy egyre jobban kezdett érdekelni a Benén megismert személyek és családok története és még inkább az a remény – ami általában a legtöbb helytörténeti monográfia szerzőjét is élteti –, hogy a leírtak valamiképpen a bemutatott közösség javát, fejlődését, lokálpatriotizmusuk erősödését szolgálja. Ha ezt egy kicsit is sikerült elérnem, törekvésem nem volt hiábavaló.

Első fejezet

LADÁNYBENE TÖRTÉNETI FÖLDRAJZA

„Ott ahol voltam pásztor gyerek
A völgyekben kis tavak álltak
Visszhangzott az erdő a berek
Bíbicek ha rám kiabáltak."
(Berényi József, **Még úgy néha**)

Ladánybene területe 7077 kataszteri hold vagy 4074 hektár (40.74 négyzetkilométer), melyből csak 67 hektárnyi adja a belterületet. A 94–139 méter közötti tengerszint feletti magasságban fekvő enyhén hullámos síkság, szélhordta homokkal borított talaj, a Duna-Tisza közének és a Felső-Kiskunság homokhátságának jellegzetes peremvidéke, Pest és Bács-Kiskun megye határán.

Itt lehet hallani az egyébként másutt is ismert szólást, hogy az Isten azért teremtette oda falujukat, hogy ne maradjon lyuk a földön. E felfogásban benne foglaltatik a helyiek önkritikája, mivel a termőföld és a talaj sivársága, csak küzdelmet és nehézséget jelentett számukra. Való igaz, hogy a mai ültetvényeket, kerteket, fóliás kertészetet és a kisebb akácos erdős és beszántott területeket látva, nehéz elképzelni Ladánybene változatos évszázados földrajzi viszonyait.

Az 5202. számú, Kecskemétet Tatárszentgyörggyel összekötő 24 km-es út éppen a község központján halad keresztül, ebből ágazik ki a Kunbaracsra tartó út is. A település keletről határos Lajosmizsével (9 km) és Felsőlajossal (7 km), melyekkel szoros történelmi kapcsolatban van. Délről, Kecskemét és Kerekegyháza határolja a középkori Kiskunság (Cumani Minor) ezen jellegzetes települését, amelyet az 1877-es közigazgatási reformmal még Lajosmizse részeként Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye Alsó-dabasi járásához csatoltak. A települést évszázadokon keresztül lényegében földutak és dűlőutak hálózták be, ami a körülményes korábbi és mai közlekedést meghatározták. Segíti, hogy a Lajosmizsén keresztül menő E5-ös autópálya közel esik hozzá.

A sokáig elmaradott úthálózat mellett a község, a Kecskeméti kistérségben úgy Pest mint Bács-Kiskun megye jellegzetességeit magán viseli; az előbbit a népesség az utóbbit a természeti adottságok okán.[1] Ladánybene talaját századokon keresztül gyenge minőségűnek tartották, ami igaz is. A szikes, mésziszapos felszín közeli üledék többségében futóhomok (a talaj 65%-a homok alapkőzeten alakult ki). Kevés a humuszos homok (17%-a), és a réti talaj (8%-a). A termőtalaj még rosszabb minőségű: csak X. osztályba és egy kis foltban VIII. osztály termőképességű kategóriába sorolták. A talaj gyengeségét tovább rontja a területre jellemző kedvezőtlen éghajlat. Az évi csapadék összessége nem haladja meg az 550 mm, de ebből is mintegy 330 mm esik csak a növénytermesztési időszakra. A terület tehát kifejezetten száraz, vízhiányos, és ezt fokozza, hogy a talajvíz szintje is jelentősen csökkent az elmúlt évszázadban. Ladánybene nevezetes arról, hogy az évi napfénytartalom az országban az egyik legmagasabb (2100 óra), így a község az ország egyik legnaposabb területe címet is viseli.

A korai dokumentumok és oklevelek ennél is jóval távolabbi múltba kalauzolják a kutatót. A valamikori középkori Bene falu pusztáját a törökkor után felosztották, felét Jászberény a másik felét – a kisebbiket persze – Jászladány város szerezte meg 1745-ben, a Redempcióként (Redemptio) ismert jászkun megváltáskor. A két Jász-Nagykun-Szolnok-megyei település ezt követően majd 150 évig

1 Nem kétséges, hogy Ladánybene a kiskun régió legészakibb települése. A Kiskunság határának problémájáról korábban már értekeztem, „A Kiskunság és a Felső-Kiskunság: betelepülés, tájtörténet és regionalizmus," In Bárth Dániel – Laczkó János szerk. *Halmok és havasok. Tanulmányok a hatvan esztendős Bárth János tiszteletére.* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete, 2004, 53–180.

meghatározta Bene és a szomszédos Lajosmizse történelmének alakulását.

A település az 1880-as években csak Puszta-Beneként volt ismeretes akkor amikor Lajosmizsét Jászlajosmizseként, Kerekegyházát pedig Jászkerekegyházának nevezték. A puszta jelző itt csupán arra utalt, hogy a területen nem volt falu, csak egy-két tanya. A korábbi évtizedekben Fél-Bene vagy Benei-Ladánybene volt a neve, egy 1879-es kötelezvény szerint a lakosok csak annyit írtak településükről, hogy „kelt Jász-Ladány fél benén," vagy úgy: „Ladány-Fél-Bene puszta." Egy másik 1892-ban kelt levélben a váci püspök egyszerűen Pusztaladányt írt. Egy 1899-es iratban azt olvassuk: „kelt puszta Ladány-Benén." A helyiek tudatában rövidebben csak „Puszta-Bene", „Benepuszta," és „Fél-Bene" volt használatos. A puszta előnév még a 20. században is kísérte a települést, ám az öntudatos lakók az 1890-es években csak egyszerűen Ladánybenét emlegettek helységük neveként. Ezek a bizonytalanságok is híven tudatják, hogy a település már sokkal korábban létezett mint azt az 1907-es dátum sugallja, de arra is fényt vetnek, hogy történelme sajátosan különbözik a Felső-Kiskunság pusztákból vagy tanyákból lett településekétől.

A történeti iratok nem bővelkednek a terület sivár adottságainak leírásában bár igaz, hogy a szomszédos Lajos és Mizse földjével szemben, Bene földjét kevésbé értékelték a megtelepedett jász lakosok. Mivel a termőföld kevés volt, ezért a homokos területeken a 19. század végétől gyümölcstermesztéssel próbálkoztak, de korábban jóformán csak legeltetésre használták évszázadokon keresztül. A ma már főleg akácos és telepített fenyvesektől elhíresült táj, korábban sajátságosabb volt: kisebb lapályokat jól elválasztották egymástól a halmok, és a laza (ún. posza) homokból összeállt buckák. A benei buckák a Baracs, Tatárszentgyörgy és Ladánybene térségben a legmagasabban fekvő terület, melynek tengerszint feletti magassága a 143 métert is eléri. Attól függően, hogy mennyire volt meszes vagy agyagos, a homok több színben pompázott: az aranysárgát felváltotta a már szinte ezüstös színű. A homokbuckákra rétegződő lepeltakaró miatt, több kiemelkedett a környezetből, az egyik ilyen nagyobbat nevezték „Nagy Síványnak;" ismert még a Csíkos partján elterülő Hornyák-domb, a korábbi Rákóczi-domb, melyet a helyiek csak egyszerűen hegynek neveztek. A táj másik legjellegzetesebb képződménye, a futóhomok alatt lévő pleisztocén-korban képződött lösz. Sok az agyagos terület is, mint például a Tatárszentgyörgy–Örkény–Ladánybene hármashatár résznél lévő. Megfigyeltek a kutatók a Nagyszék-tó melletti úgynevezett „turjányos mészkövet" vagy réti mészkövet, a Csíkosban pedig a tőzeges talaj előfordulását jelezték.

A történeti irodalomban sok információt nem olvashatunk a vizes, mocsaras helyekről bár tudjuk, hogy hasznuk jelentős volt, és jellegzetességét a buja sás, nádas és mocsárvilág adta. Ladánybene területén nevezetes tavak voltak, a Nagy-széktó, a Csíkos valamint a Madaras és ennek folytatása a Hosszú- széktó. Kétségtelen – és erre a geológus Güll Vilmos is felfigyelt már 1908-ban, amikor a területet bejárta –, hogy a Nagyszék és a Csíkos valamikor összefüggő régi vízmedred alkothatott.[2] A Madaras, főleg az esős időszakban mintegy 70 holdnyi vízfelületet adott, amelynek legmélyebb pontja elérte a két métert, de átlagos mélysége egy méternél több nem volt. Szárazabb időben a Nagymadaras különvált a két kisebb Kismadarastól. A tavak és a belvizes helyek változatossá tették a területet, a völgyekben ahol megállt a víz „totyogóknak" nevezték a helyiek:

„*Nincs már árvalányhaj lobogó*
Ott csak az emlékek várnak
Nincsen térdig érő totyogó
Oda már a bíbicek sem szállnak.
Nincs ott már se víz se fű se nád
Eltűnt a sok bíbic madár is
De bennem él az emlék s a vád
Mert bűnös a sok-sok kanális."
(Berényi József, **„Még úgy néha"**)

A versből kitűnik, hogy a tavak partvidéke gazdag növényvilággal (sás, nád, káka és sarlófű) rendelkezett. A nád, az építkezés elengedhetetlen anyagaként évszázadokon keresztül a földbe vájt viskók, majd épületek hajazatát adta, a fal tapasztásához, erősítéséhez is használták. Sok pásztorkunyhó és szárnyék (cserény) készült nádból. A víz felületét a hínáros és a zsombékos részek szakították meg, amely a vízimadarak lakóhelyéül szolgált. Ezt a szépséget tetőzte a felületen lebegő megannyi

2 Güll Vilmos, „Agrogeológiai jegyzetek Baracspuszta, Ladánybene és Tatárszentgyörgy vidékéről." *Földtani Intézet* jelentése az 1908. évi részletes agrogeológiai felvételről, 171.

sárga gólyahír, vízililiom, tavirózsa, a partokat pitypang és különféle boglárka-félék, szappanvirág és a liláskés kígyóvirág díszítette. A vizenyős és zsombékos nádas másik jellegzetes növénye a gyékény volt, amit nemcsak gyékényszőnyegnek, kosaraknak és edényeknek hanem buzogányainak szétfoszló szálait salétromos oldatba áztatva, gyékény-vagy pákataplónak használták régen.[3] A terület jellegzetes, ma már védett virága a fekete-vagy bíborkökörcsin, de sok volt a tarackbúza és az árványhaj is, valamint a gyógyításra alkalmas sóskaborbolya. A Baracs I. és II. számú dűlőkben ma is található homokbuckás, ahol az árvalányhaj-tenger bámulatba ejti az odalátogatót.

Jellemzőek még a tájra a lágyfajú növények: homoki ternye, homoki csenkesz, kikerics, kései szegfű, homokviola, deres fényrepje, bugjos fátyolvirág. A Madaras környékén az ősborókás és az akácos ad kellemes benyomást a látogatónak. Bár a talajmunkák és az 1920-as és 30-as évek lecsapolási munkálatai teljesen eltűntették a „totyogókat," a Madaras melletti területből 63 hektárnyit természetvédelmi területté nyilvánítottak.

Forrásokból értesülünk a szélsőséges időjárásról. A Madaras kiszáradását többször említik (ez nem volt egyedi esemény: 1863-ban a Fertőtó, 1865-ben a palicsi tó száradt ki). 1863-ban az ország egész területére kiterjedő nagy aszály volt, 1866-ban óriási fagykárokról olvashatunk a korabeli dokumentumokban. A 19. és 20. század fordulóján Güll Vilmos, jelentésében nem a Madaras, hanem a többi vízterület kiszáradását jegyezte fel. Tudjuk ugyanakkor, hogy 1878-84 között csapadékos esztendők voltak, és a folytonosan feltörő és a laposabb területeket elöntő vadvíz, sok nehézséget okozott a gazdáknak.

Ladánybene légvonalban Lajosmizsével az a vízválasztóvonal, amely Kecskemét felé lejtve, a Tiszába viszi a terület vizét. Erre a földrajzi tényre már a jeles geológus, Hanusz István is felfigyelt, amikor így jellemezte a hidrogeológiai viszonyokat:

> *„A vizkülönző Mizse és Bene népes, sőt községgé tömörült puszták felől vonul a város széléhez közel Matkó, Jakabszállás, Monostor puszták felé, és így Kecskemét talajáról az esővíz mind a Tisza felé lejt."* [4]

A vizek és partok világa az évszakoknak megfelelően változatott: bőven volt hal, és a madárvilág is gazdag volt. A bölömbika, vadkacsa, szárcsa, bíbic, túzok, kócsag és a gém is megjelent. A terület két védett énekes madara, a sok színben pompázó szalakóta és a gyurgyalag. A lápos, mocsaras vizenyős (ún. „turjányos", vagy „semlyékes") területek pompás gyűjtögető, halászó-vadászó életmódot biztosítottak az elődöknek. A vizekben sok lehetett a csík – erről kaphatta a benei Csíkos a nevét, de a tóban volt sok teknősbéka is.

Bene középkori földtani és vízrajzi felszínét, csak megközelítőleg tudjuk rekonstruálni a korai leírások, és a 18-19. századi térképek alapján. Szabó Kálmán megfigyelése ékes bizonyítéka annak, hogy Benén az Árpád-kor falvait a telepesek úgy építették, hogy több helyről is védhető legyen; a falu házainak laza halmazos szerkezete kiemelkedő dombháton feküdt, melyet legalább egy-két oldalról állóvíz, a másikról mocsaras, vizenyős terület vett körül. Ez nemcsak az állattartáshoz elegendő vízmennyiséget adta, és a ház és szárnyék építéséhez elengedhetetlen nád biztosítását jelentette, hanem a természetes védelmet is.[5] A 16. század előtti falu központját jelentő Templomdomb vagy Templom-halom, még ma is egy érzékelhetően kiemelkedő dombhátrendszer része. A Rákóczi-hegy és a közvetlen alatta lévő Vay-hegy, a Csíkosdűlő és a Templomdűlő dombhátain létesített Árpád-kori telepeket mentesítette a vadvíztől, de jó rálátást biztosított a környékre. Bene keleti határát a Madaras és déli nyúlványa, a Kismadaras, a korábbi Hosszú-szék zárta el a külvilágtól. Északról a mocsaras Rakottyás jelentett védelmet. A község jelenlegi központjában elhelyezkedő Csíkos déli részénél kettévált, – mintegy közrefogva a dombhátak sorozatát – és keletről a Telek-ér, nyugatról a Kalap tó nyúlványával adott biztonságot a Templom-dombnak és a körülötte lévő falunak. A délnyugatra eső Nagyszékkel együtt – a nyári aszályos időt kivéve – természetes védelmet biztosítson az egész területnek. Feltűnő az, és ez a 19. századi térképen jól látható, hogy a lapályos vizes rész mellett egy kiemelkedő dombhát vagy látóhegy is húzódik; a Csíkos alatt a Rákóczi, a Vay és a Fűzfáshegy, a Rakottyásnál a Jajgatóhegyet (a katonai térképen a Rakottyás hegyként jelölve) találjuk, a Telek-ér mellett pedig a Templom-domb helyezkedik

3 Ezt már Hanusz István is megfigyelte, *A nagy magyar Alföld földrajzi jellemképekben,* Kecskemét: Metzger Béla Kiadása, 1895, 35.

4 Hanusz, *A nagy magyar Alföld földrajzi jellemképekben,* 292.

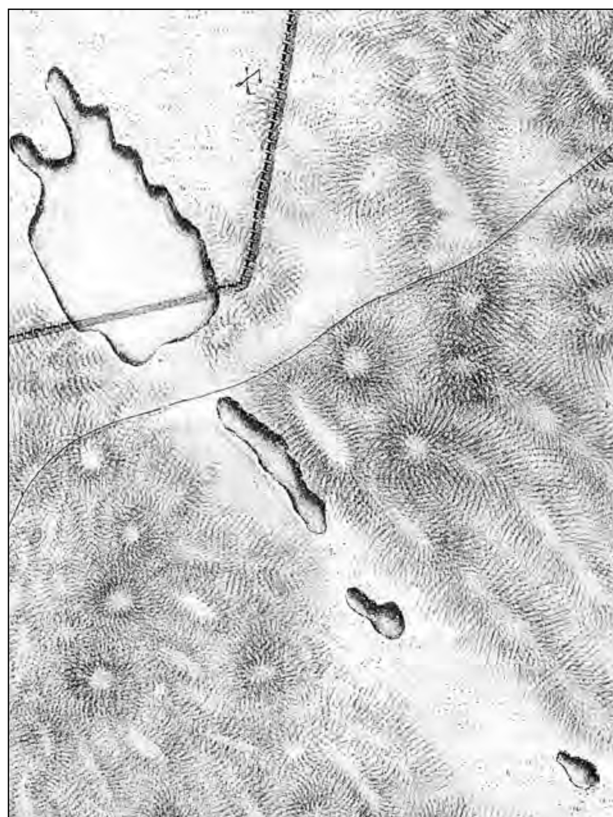
5 Szabó Kálmán, *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei (Kecskemét th. Város múzeumának ásatásai).* Budapest: Országos Magyar Történelmi Múzeum, 1938, 12.

el. Benén tehát 5-6 kiemelkedő domborulatot találunk – lehet, hogy ezek száma a korábbi évszázadokban sokkal több is volt –, amelyek látótávolságra voltak egymástól, és a dombokról a terület északi részéről (Jajgatóhegy) egészen a déli részig (Templom-halom) jelzéseket lehetett adni. Keletről, a Pálinkásdűlő és az Országútidűlő határán elhelyezkedő Kenyérváró-halom adott lehetőséget a terület felügyeletére.

Ezen felül jellegzetes tájformáló képződményként értesülünk a környékbeli szikes tavakkal kapcsolatban is, amelyek tavasszal-nyáron kiszáradtak lehetővé téve a sziksó seprését. Ilyen volt a Nagy-Széktó, a Madaras és a Kis-Madaras, valamint ennek korábbi részét képező Hosszú-szék. Még egy helyi geológiai képződményt kell megemlítenünk, ami meghatározta az itteni emberek életét és kultúráját; a réti mészkő vagy a meszes homokkő – legtöbben egyszerűen csak darázskőnek nevezték – amely szerves anyagok (főleg szénsavas mészszemcsék) és a homok keveredéséből jött létre. Ez nagyobb tömbben jó építkezési alapanyagul szolgált évszázadokon át úgy a ladánybenei, mint a mizsei Pusztatemplom ilyen darázskőből készült. Ennek egyik lelőhelye Benén, a másik a nagykőrösi Csókásban volt, ahonnan a követ az építkezésekhez bányászták.

Bene területe fában szegény s ez már az első leírásokból is olvasható (pl. Pentz-féle 1699-es leírás). Később Czuczor Gergely írta egy versében: *„De bár merre néztem Tisza, Duna felé, Egy szálfa kevés, Annyi sem tűnt elé*". Az erdők – korábban főleg a tölgy, boróka, füzes és az ezüstnyár – tette a határt változatossá, az 1825-ös térképen igen jól látszik, hogy Bene északi – Tatárszentgyörgy felé eső részén – három nagyobb erdős-bokros terület húzódott meg: a Kis Erdő a Rakottyással, és a Mogyorós, amely a valamikori Őzessel együtt adhatott jelentősebb erdőséget. Ilyen adottságok miatt a határban elszaporodott az őz, róka, üregi és mezei nyúl és fácán. A tölgyesek mentén, Pusztavacsról néha még a szarvas és vaddisznó is átjutott a benei földre, ezeket az állatokat igen nagy szeretettel vadászták úgymond „úri módra."

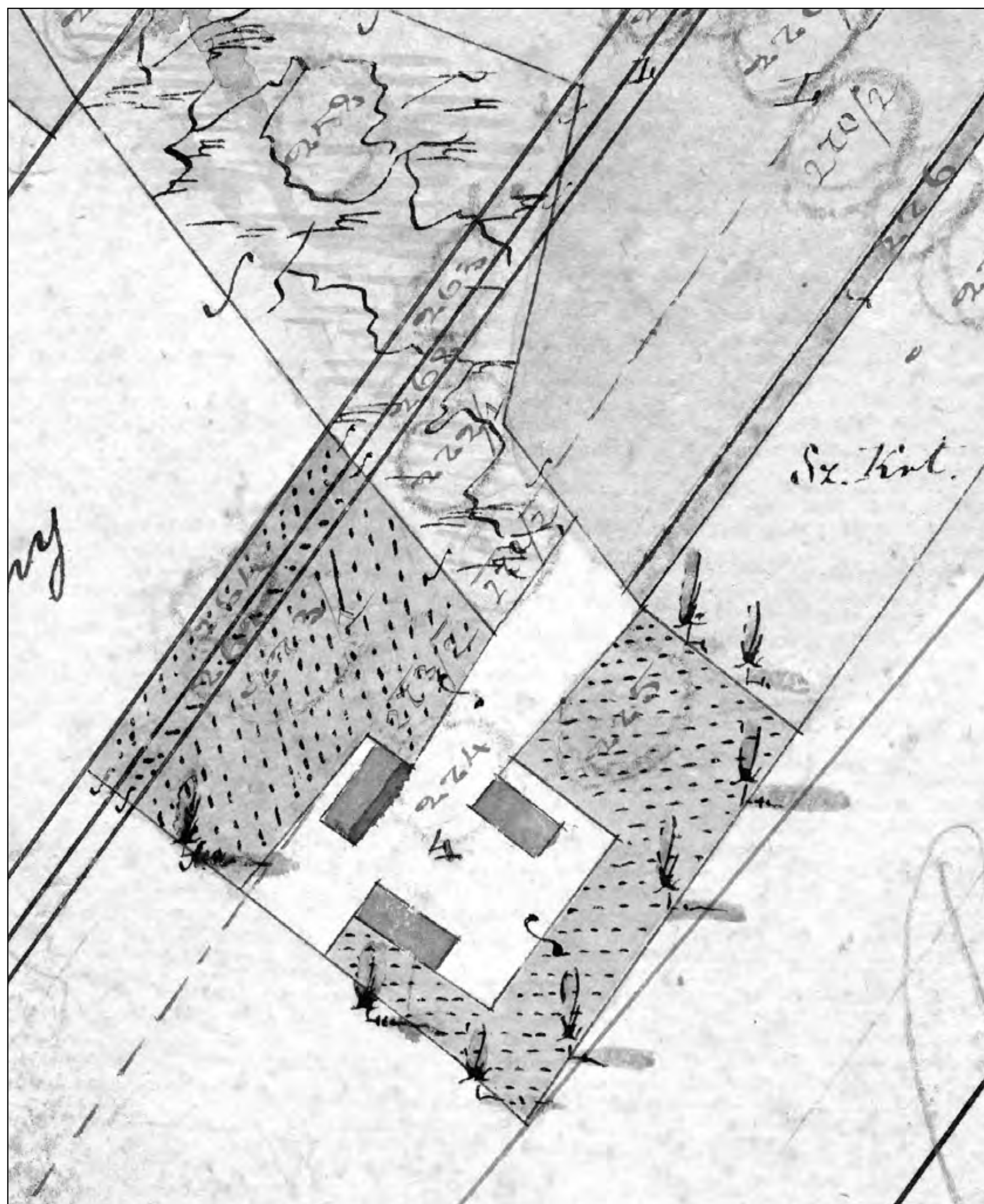
Ladánybenén jellemzővé vált, a Duna-Tisza közén és főleg a Homokhátságon ismert erdőtársulás a borókás és nyárfás, ez utóbbi telepítés eredményeként jött létre (Pálinkás-erdő, Rakottyás, és korábban az Őzes és Mogyorós). Az erdőket megmegszakította egy-egy bokros, cserjés (kökény és a „tövis" vagy galagonya, a fagyal, és a som). A borókásfenyő is felbukkan itt-ott, a 19. század végén pedig az akác jelentette a homok megkötésének új módját.[6] Így ma már sok, néha igen túlburjánzó akácos részeket találunk, közte néhol a juhar is megtalálható. Hanusz írta a 19. század végén, hogy a *„kun mégsem szereti az élőfát; azt tartja róla, hogy árnyékot vet és madarat nevel, az árnyék rontja a vetést, a madár éli a gyümölcsöt. Ha a kun tanyát vesz, első gondja kiirtani ott a fát*."[7] Ennek ellenére a jász tanyahelyeken mindig ültettek egyegy fát, legtöbbször eperfa, diófa, később pedig az akác volt kedvelt.

A Madaras, Kismadaras és a (Felső)Lajosra vezető út egy gulyakúttal, részlet az I. katonai térképről, 1783 (Colonne XVI, Sectio 24-25, HIM, HTT)

6 Az Alföld erdeiről és a fásítási programokról lásd, Bartha Dénes, „Erdőterület-csökkenések, fafajváltozások a Kárpát-medencében," in R. Várkonyi Ágnes szerk., *Táj és történelem. Tanulmányok a történeti ökológia világából.* Budapest: Osiris, 2000, 11–24.

7 Hanusz, *A nagy magyar Alföld földrajzi jellemképekben,* 179.

Lázár Mátyás kertes és fákkal beültetett tanyája a Nagyszéki-dűlőben, 1880 (Kataszteri Térkép)

A későbbi fejezetekben bizonyítást nyer, hogy a területet hasznosító jászsági tulajdonosok, már a 19. század elejétől nagy figyelmet szenteltek a fásításnak. A gyümölcsfás telepítés csak egy-két gazdaságban történik az 1920-30-as években, de nagyüzemi szinten a téeszekkel jelent meg. Sőt, egy-két újabb fafajtát még a 20. században is honosítottak, Sebők István például a japán akácot. A tavak és turjányosok partjain megtermő fűzfa több mindennek adta anyagát, fontak kerítést, a vertfalhoz erősítést, gabonatartókat és górékat, de kosarak, kasok, elkészítéséhez is használták. Berényi József, aki a nyári pásztorkodása mellett (mint a legtöbb élelmes gazdaember) mással is foglalkozott, így vall:

„Itt van a tél közel kopog
Hónom alatt gulyásbotom
Elém veszem az utat
Itt hagyom a gulya kutat
Hazahajtom a marhákat
Összejárom a gazdákat
Fölszedem a pásztorbérem
Otthon priccolok a télen

Zsuppszalmából kötögetek
Szakajtókat öblöseket
Fagyalból meg udvarsöprűt
A cirokból konyhasöprűt
Szedek majd sok fűzfavesszőt
Kast kötök vagy huszonkettőt
Új tavasz ha télre legyint
Kihajtom a gulyát megint."
(Itt van a tél)

A túlzott legeltetés, az erdők kivágása, valamint a tavak és nádasok lecsapolása felgyorsította a futóhomok elterjedését – innen kapta a Felső-Kiskunság ezen része a Homokság vagy Homokhátság elnevezést. A szárazság és az elsivatagosodás másik oka a nagy területen ültetett erdő volt, amely nagymennyiségű vizet igényelt és párologtatott el. Tehát a Homokhátság eredetét úgy a természeti földrajzi-ökológiai, mint a kultúrföldrajzi tényezőkben kereshetjük. Így lett Ladánybene kizárólag száraz és homokos talajú s így nehezen művelhető. Területén évszázadokon keresztül extenzív álltartás volt a jellemző. Zsámboky János térképén – amely egyik ritka és szép ábrázolása a 16. századi Magyarországnak – nagyon jól látszik ennek a Duna-Tisza közi területnek a neve, és a pásztorkodás, nagyállattartás jelenléte. A homokot felkapó szél, a helyi szóhasználattal a „kuneső" vagy korábbi elnevezéssel a „jászeső" volt, amit Hanusz így jellemzett:

„*A mint a Nap reggel 8-9 óra tájt föltüzesíti a talajt, s az viszont áthevíti a fölötte nyugvó légréteget, mozgásba jön a levegő és mint föltámadt szél, szárnyaira veszi a posza homokot, hordja egész nap és csak este hagyja elülni*."[8]

A Homokhátság sajátos látványt nyújt, amint a szeles idő a jászesővel keveredve „kergeti" a száraz ballagófűt, és az Ördögszekeret (népiesen berzenkát). A jászeső arra nézve érdekes kultúrföldrajzi tényező, hogy a Kiskunságba költöző jászokról kapta a nevét.[9]

A homokkal kapcsolatosan számtalan elnevezés él a népnyelvben, és ezt a régi beneiek jól ismerték. A pusztai embernek mást jelentett a „bucka" (állandó domb), a „garmada" (a zátonyként felhalmozott, de változó nagyságú szélbarázdás bucka), a „homokfodor" (amikor a kis szél időszakos sáncokat fodrozott), a „homokuszály" (a növényzet miatt feltornyosodó homoklerakódás). Szintén más volt a helyiek nyelvében a „homoknyelv," a „dűne" (a szél irányában keresztben elhelyezkedő homok gerinc), és a „barkán" (a dűnékről leszakadt különálló buckák, amelyeket fél tojáshéj alakúakká formált a szél). Idővel, a nagyobb dombok aztán jelződombokká, vagy látóhalmokká váltak.

A homokon kívül, a víz és növényvilág adta Bene helynévanyagának nagyrészét. Ezek mind az archaikus és általános ismert magyar helynévalkotás következményei, a Csíkos, Mogyorós, Rekettyés (Rakottyás) és Őzes, nem ismeretlenek a Kárpát-medence más magyarlakta területein sem. A szikes tó elnevezés (Hosszúszék, Nagyszék, Pappszék stb) hozzájárult, hogy a történeti időkben már kialakuljon a jellegzetes tájhangulatot tükröző földrajzi helynév.[10] Néha a fel-feltörő vadvizek és erdős területek kapták nevüket a földtulajdonosról (pl. Kalap-tó a Templomdűlőben vagy a Kenderes erdő és a Pálinkás erdő a Pálinkásdűlőben).

A Bene helynév eredete

Az említett helynevekkel szemben, a terület földrajzi viszonyaiban hiába keressük a település nevének eredetét: a név személynév eredetű. A magyar Bene helynév elemzésekor, érdemes először a környező települések neveinek etimológiájáról szót ejteni. A települések nevei jól illusztrálják a népvándorlást. Ótörök eredetű helynév Inárcs, Kakucs, Gyál, Gyón, Kemej, Ürbő.[11] A besenyők jelenlétét bizonyítja a Besenyő vagy Besnyő törzsnevet használó helységek: Besnyő (Inárcs mellett) vagy Törtel észak-keleti határrészében fekvő Besnyőpuszta (Besenyőegyház). Hasonlóan besenyőkre utal még Örkény (Urcund-névből) és Vatya (Bota, tevecsikó) település eredete. Kun eredetű név viszont a Barcs vagy Baracs (Borcsol-ból). Mizsét is kun névnek tarthatjuk annak ellenére, hogy egye-

8 Hanusz, *A nagy magyar Alföld földrajzi jellemképekben,* 149.
9 A jászesőről a kiskunsági népdalban is énekeltek: „Tázlár, Bócsa, Bodoglár, Három átkozott határ, Ahun eső sohse jár, Jászesőtől gyün a kár," lásd Szappanos Jolán, *A nagy pusztán. A XIX. évszázadbeli bugaci pásztorélet ismerete.* Kecskemét: Bugac Nagyközségi Tanács, 1981, 88.
10 Az ismert helynevek közül gyakori a Csíkos, Mogyorós, Rekettyés és Őzes, lásd Schram Ferenc, *XVI–XVIII. századi földrajzi nevek az Országos Levéltár „Urbaria et Conscriptiones" gyűjteményében.* 132. sz. Budapest. Magyar Nyelvtudomány Társaság, 1973.
11 Czagányi László – Kulcsár Gabriella, *Inárcs története.* I. Inárcs: Inárcs Községi Önkormányzat, 1991, 91, 169.

sek szerint lehetőség áll fenn arra, hogy a délszláv „mizser" elnevezés rejtőzik benne. Ez azonban – a kun történeti kapcsolatból kifolyólag és a délszlávok hiánya miatt – teljességgel kizárható.[12] A terület többi kun nevét sem nehéz felismerni: Nagykőrös határában az Árbócz nevű határrész és közelben Törtel falu, mindkettő a Mizse nádort meggyilkoló főurak nevéből jött létre. Kun nevű helységek még Bócsa, Csengele, Kömpöc, Kocsér, Orgovány és Tázerdő.[13] Magyar eredetűek a következő keresztnevekből alkotott helynevek: Tetétlen, Hartyán, Csemő és Esső.[14] Személynévből származó helynévvel találkozunk még, az Ágó (Ágostonból), Mikebuda (Miklósból), Páli (Pálból), Miháld (Mihályból), Alberti (Albertből), Borbás (a Barnabásból), Dány (Dávidból), Csép (például Szigetcsép, amely az István régies változatából a Csépányból keletkezett rövidüléssel) helyneveknél is.

Ezt, a pusztán személynevekből keletkezett gyakorlatot nevezzük nominatívuszos helynévadásnak, és ebbe illeszkedik Ladánybene etimológiája. Eredetét könnyen megfejthetjük, hiszen a Benedek (vagy a régies latin Benedictus) becéző alakjáról van szó. Az előtag Ladány, Jászladánnyal kapcsolja öszsze a puszta múltját, hiszen 1745-től ez a jászsági helység birtokolta, és az 1800-as évek közepén innen költöztek el a tulajdonosok pusztai birtokaikra.

A Benedek-Bene helynév középkori eredetét több területről ismerjük. Alsó-Fehér, Vas, Liptó, Szilágy, Háromszék, Bereg megyékben találunk hasonlókat. A középkori apátságáról ismert egykori Bars vármegyei Garamszentbenedeket említhetjük, de ismert a székelyföldi Nyárádszentbenedek is. Ezeken kívül általános Szentbenedek nevű helység legalább féltucatnyi volt a történeti magyar királyság területén, de mint határnevet ennél is többet ismerünk. Pusztán Bene nevezetű helységet nem találunk nagy számban: Udvarhely megyében egyet a volt homoródi járásban, kevés és főleg szász lakossal. Létezett egy, a kőbányájáról híres Bene falu Bereg vármegye tiszaháti járásában.[15] Ez utóbbinak az 1890-es népszámlálás szerint 539 lakosa volt. Ismert Csopak egyik területe, amely szintén a Bene nevet viseli, valamint Szikszó egyik helyneve is hasonlóan Bene.[16]

Többet tudunk a heves-megyei Bene nevezetű várról és helységről, amely 1280 körül épülhetett. Pontos fekvése nem ismert, de feltehetően a mai Mátrafüred területén helyezkedett el. A helyről bővebbet abból a dokumentumból ismerünk, amiben kiderül, hogy a területet 1301-ben az örökösödéskor felosztották.[17] Ez a Bene 1411-ben még lakott területként szerepel, de 1435-ben már csak a helyét ismerték; Gyöngyösön még ma is ismert a benei út.[18] 1423-ban a királyné birtoka, és 1435-től már a gyöngyösi uradalomhoz tartozott, tehát ekkor már nem lehetett vár, csak rom.[19] Bene váráról és a Bene patakon lévő kalló malmokról, Kandra Kabos publikált értékes történeti mondákat.[20] Kandra nem feltétlenül fogadta el, hogy a Bene a Benedek kicsinyítős képző változata. Ő a Bene nevet a Benese, Bense, Benke, Benk, Bencse *„ős személynevekkel egy hajtású"*-nak érezte. Kandra Kabos felvetette Bene-vár urának lehetséges történelmi valóságát, és Benepuszta ismeretségéhez mérte:

> „*Vajjon ráakadunk-e mi is Bene sírjára, mint a pestmegyeiek azon Bene hősre, ki a X-ik század elején Zsolt alatt Olaszországban vitézkedett, ki lovával volt eltemetve síruhája és köntöse Berengár fényes ezüst pénzeivel ősi szokás szerint volt ékesítve.*"[21]

---

12 Kiss Lajos, *A földrajzi nevek etimológiai szótára* I-II. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1983, II. kötet, 9.

13 A helynevek etimológiáját Kiss Lajos munkájából, illetve Rásonyi László több tanulmánya alapján vizsgáltam: lásd, Rásonyi László, „A Kiskunság középkori helyneveihez." *Magyar Nyelv,* 1966, 62, 164–170, és *Hidak a Dunán,* Budapest: Magvető, 1981.

14 A korai magyar helynevekről és helynévadásról lásd, Bartha Antal, Czeglédy Károly, Róna-Tas András szerk., *Magyar őstörténeti tanulmányok,* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977,

15 Fényes Elek, *Magyarország Geographiai Szótára. I. kötet.* Pest: Kozma Vazul, 1851, 114.

16 Schram Ferenc közli az Abaúj-megyében fekvő Szikszó régies helynevei között Benét, lásd, *XVI–XVIII. századi földrajzi nevek,* 21.

17 Györffy György, *Az árpád-kori Magyarország történeti földrajza,* III. Bp. Akadémiai Kiadó, 1987, 71–72.

18 Fügedi Erik, *Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 107.

19 Engel Pál, *Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban, 1387–1437*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, 74, 97.

20 Kandra Kabos, *Bene vára a Mátrában. Történeti – Régészeti tanúlmány.* Eger: Magyarországi Kárpát-Egyesület Mátra-Osztálya, 1890.

21 Kandra Kabos, *Bene vára,* 8.

Romantikus rajz, amint a számadójuhász és unokája megtalálják Bene-vitéz csontvázát és kincseit (Halász Zoltán, Históriák a magyar régészet történetéből c. könyvéből)

Bene-patak és a Hármas forrás történetét Kandra Kabos egy népmondához kötötte, amely egyébként Szent László kunokkal vívott csatájának híres jelenete: a király három szúrással vizet fakasztott a kősziklából szomjas vitézeinek, s így a helyet a Három forrás névvel illették a helyiek. Az azonban nyilvánvaló, hogy egyik mondát vagy történetet sem igazán köthetjük Bene honfoglaló vitézéhez, viszont vizsgálandó, hogy a helynév mennyiben határozza meg a történeti tudatot és a távolabbi (lehetséges) honfoglaláskori kapcsolatokat.

Sokkal fontosabb annak a Bene-halomnak a neve, amellyel a Kolon-tó mellett, Orgoványt és Izsákot összekötő úttól nyugatra terül el. Lehet, hogy ennek semmi jelentősége sincs, bár nem zárhatjuk ki – már csak a közelség miatt sem – a két helynév történelmi kapcsolatát.

A kutatás mai állása szerint bizonyos, hogy Ladánybene összetett helynév és eredete érdekesen ötvözi a jász valamint a kiskun örökséget. A jászságban a 13-14. században letelepült jászok az alánok egyik csoportja, amelyet a történetírás „ász" népnévként ismer. A jász népnévnek nincs köze az íjászhoz, miként azt féltudományos etimológiai magyarázatok hirdették, az *ászból* szláv és csuvas nyelvalakként jött létre. Az arab források már a VIII. századtól említik az alánokat majd arról kapunk hírt, hogy 937-ben az alánok és ászok a Kaszpi- és az Aral-tó között éltek.[22] Az alánok fővárosát a mongolok pusztították el s ennek következményeként indult meg az ászok egy részének nyugati irányba történő vándorlása. Az alánok mai leszármazottai, a Kaukázusban élő osszétok.

Bene középkori története azonban nem a jászokhoz, inkább a velük együtt beköltöző kunokhoz köthető, hiszen a 14–15. századi kun szállások a Felső-Kiskunságban így Benén, Lajoson és Mizsén is formálták a Duna-Tisza társadalmi-gazdasági viszonyait. Ez azonban nem zárja a kunokkal együttlakó jász népelemeket. A kun elnevezés, a keletitörök fakó-sárga jelentésű „komán" népnévből származik és valószínű, hogy a korai törzsszövetség úz és besenyő népelemeket is magába olvasztott, a Fekete tenger és az attól északra elterülő sztyeppék táján lévő őshazájukban, valamikor 1000 körül.[23] A Bizáncot többször megtámadó kunok Magyarországra is betörtek, de László király visszaverte támadásukat. 1103-ban azonban az egyesült orosz hadak nagy csapást mértek rájuk és visszaszorították őket a Don -Donyec vidéki szálláshelyikre. Később újból harcot vívtak az oroszokkal és a magyarokkal 1203-ban majd 1219-ben. A mongolok vetettek véget uralmuknak 1223-ban, amikor a Khalka mellett az egyesült orosz-kun hadak vereséget szenvednek. 1239-ben IV. Béla befogadta Kötöny fejedelmet és népét, de a kunok kivonultak. 1245-ben visszahívták őket és IV. Béla fiát, V. Istvánt – valószínűleg Kötöny lányával – a kun Erzsébettel házasította össze. IV. László 1279-es törvényében jelölte ki a kunok területeit, így a Duna-Tisza közének jórészét és ebben nyilván beleesett a kis Bene falu.

A kunok és a jászok beköltözése alapjaiban formálta át az Alföld társadalmát, a magyar királyságra történő hatásait nem lehet kétségbe vonni. A kun és jász népelem Duna-Tisza közi terjeszkedésé-

22 Róna Tas András, *A honfoglaló magyar nép*, Budapest: Balassi, 1996, 168.
23 Rásonyi László, *Hidak a Dunán,* Budapest: Magvető, 1981, 109.

re jellemző, hogy még Hernád falu határában is ismerünk egy „Kun-hegy” nevezetű pusztai területet. Ezt jelzi még a középkori Ócsa környékén lévő Zudakháza (Szodakház), amely az „*1325. évi oklevélben említett jászról, Zudakról kapta a nevét*.”[24] Igaz, a település már a század végére elnéptelenedett, de ettől jóval nagyobb területen ismeretes a jász – és vele együtt a kun – népelem megjelenése.[25]

A korai forrásokból rekonstruálható, hogy a letelepült kunok először a nemzetségfők, majd a szálláskapitányok vezetése alatt élték életüket. Az első jogfosztottság abból származik (erről 1425-ből olvasunk először) amikor a király adófizetésre kötelezte őket. A 15. században megjelentek a közigazgatási kun székek is (ítélőszékből), s ez arra a falunál nagyobb területre vonatkozik, amelyre az ítélőszék hatálya kiterjedt. Kétségtelen azonban, hogy a falu volt az a politikai egység, amelyben az ítélőszéket (a bírósági ügyeket) tartották. A székek kialakulása a kunok nomád életmódfeladását és az „állandó megtelepedést” is jelentette egyben.[26]

Nyilvánvaló, hogy a Jászság, a Nagy-és Kiskunság ekkor kerül kun fennhatóság alá, és ez Bene történelmére végig hatást gyakorolt. Mivel a 14. századi tizedjegyzékekben egyik ma ismert szomszédos falu – Bene, Lajos és Mizse – sem szerepel, ezért óvatosan kell kezelnünk a 14. század előtti forrásokat. Ortvay Tivadar munkájában felhívja a figyelmet arra, hogy az 1281–1375 közötti egyházi összeírásokban sem a Jászság sem pedig a két Kunság nem szerepel. Ez több mindent sejtet: az első logikus következtetés, hogy így egyik sem létezett. Ám, amint Ortvay Tivadar megjegyzi, „*A tizedjegyzékek nem ismerik a plébániákat*”.[27] Elvileg tehát elképzelhető hogy az aprófalvakban kis plébániák már létezhettek. Ezen elgondolás szerint el kell fogadnunk, hogy léteztek, de csak mint kun szállásterületek, amelyen már laktak (sátrakban) és legeltettek, ha kellett katonáskodtak de még nomád életmódot folytattak. A kunkapitányságok fontosságát illusztrálja az az oklevél, amelyben Hartyán és Bugyi település közti határvitáról értesülünk, amely miatt a területet kénytelenek voltak felméri 1388. január 31-én. Ebben értesülünk, hogy a „*nyugatra, jó félezer lépésre a kunok szállásához vezető úthoz (Kunuth) s tőle balra Barcz faluhatárához értek*.”[28] A szövegben nem nehéz felismerni a Barcz névben Baracsot, mellette pedig a kunok útjának (Kunuth) nevezett utat, ami a középkortól Budát–Fülöpszállást–Kiskunhalast kötötte össze. Ez nyilvánvalóan azt jelenti, hogy a területet ekkor már a kunok birtokolják jogos területükként, de ekkor még csak szállásfalvak lehettek, és nem kizárt, hogy egyesek plébániákként is működtek.

A források arra nézve sem adnak felvilágosítást, hogy a 14. századi Bene, a kunok fennhatósága alá tartozott-e vagy sem, mindenesetre a kun népelem megjelenése egy évszázaddal később írott forrásból bizonyítható. Egy 1629-es esztergomi egyházmegyei összeíráskor – tehát mintegy 300 évvel később – jegyezték fel Bene-szállásról, hogy Róbert esztergomi érsek által megkeresztelt kunok falvaihoz tartozott. Ez a kun keresztelkedés, IV. Béla által Magyarországra behívott kun csoportokat jelöli, akik 1239-ben Róberttől valóban keresztséget nyertek. Ez a tény felveti a lehetőséget, hogy a 13. század során Benét a kunok kaphatták meg, viszont maga az, hogy erre csak 500 évvel későbbről kapunk egyetlen egy információt jelentheti azt is, hogy erre nézve az Esztergomi Főegyházmegyének is bizonytalan dokumentumai állhattak rendelkezésre.[29]

A település eddig felbukkant első hiteles írásos említés egy, a török időben elpusztult Esső (Tatárszentgyörgytől kissé északra, Örkény határán) faluról szóló 1385. szeptember elsejei budai káptalan jelentésében olvasható. Ebben a határjárásban a felkért felek egy olyan „*hármas határjelet emeltek, amelyek egyike Örkény falubirtoktól, a másikat Bene falutól [ville Benne] a harmadikat pedig Esső falubirtoktól választott el*.”[30] Ez a leírás segít abban, hogy a középkori Bene területe kiterjedését

24 Czagányi – Kulcsár, *Inárcs története,* 108.

25 Kocsis Gyula, „A jászsági társadalom rétegei a 14–16. században.” *Népi Kultúra – Népi Társadalom,* 1998, XIX: 27–42.

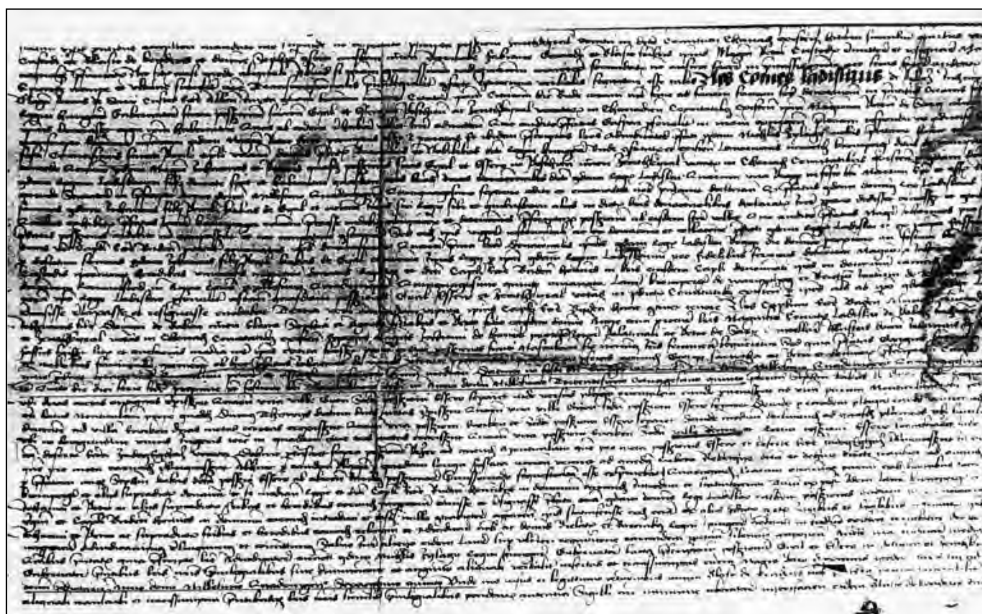
26 Erre Kring Miklós hívta fel a figyelmet lásd, *Kun és jász társadalomelemek a középkorban.* Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1932, 48. A cikk különlenyomat a *Századok* 1932. évfolyamából.

27 Ortvay Tivadar, szerk., *Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején. A pápai tizedjegyzékek alapján feltüntetve,* Budapest: Franklin Társulat, 1895, XXXII.

28 Czagányi László, *Tatárszentgyörgy története,* Budapest: Zrínyi, 1990, 44.

29 A Tiszán-inneni kerület falvai közt sorolják fel Benét, a dokumentum közölve Benedek Gyula –Kürti László, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai, 1385–1877,* Kecskemét: Katona József Múzeum, 2004.

30 Közölve Benedek–Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai, 1385–1877.*

Bene első említése az 1385-ös oklevélben (OL)

elképzelhessük, hiszen jóval nagyobb területet kellett, hogy magába foglaljon mint a mai Ladánybene; a koraközépkori Bene a mai Ladánybene és lajosmizsei Berénybene együttes területét jelentette! Sőt azt is feltételezhetjük, hogy a falu többször került át más helyre két évszázad alatt, s ezért lehetséges, hogy míg a falunév nem, addig maga a lakosság többször máshová költözött.[31] Az is lehetséges, hogy a két Bene a téli és a nyári szállásterületet jelölte, amit jól ismerünk az Árpád-kori telepek kettőségéből.[32]

A falunév Bene, tehát már a 14. század végén feltűnik, és a 15. század közepén már a divatos szállás utótaggal, „Beneszállás”-ként marad fenn.

Egy 1462. augusztus 17-én kelt oklevélben Mátyás király, Asszonyszállást Szeged városnak adta vissza. Az adományozás fontos lehetett Szeged részéről, mivel Mátyás ezt újból kénytelen volt megerősíteni 1469. október 8-án. A két oklevélből kapunk híradást egy Beneszálláson lakó deákról, egy bizonyos kun Antalról (*Anthonius Literatus comanus in Benezallassa commorans)*.[33] A név és a foglalkozás megtévesztő lehet, de hogy a falu nem lehetett színtiszta kun település, azt több adattal magyarázhatjuk, az egyik az, hogy 1241 után újra benépesült és templomos falu volt, ami a viszszahívott kunokra és jászokra még egy jó ideig nem volt jellemző. A két pásztorkodó és katonáskodó népesség letelepedése, csak a 14. század második felétől jellemző. A falu lakossága tehát magyar volt, de ez nem zárható ki, hogy a Duna-Tisza közén pásztorkodó kunszállásokkal körülvett Bene nem kerülte ki a kun telepesek kultúrájának hatását. Az, hogy „kun Antal deák” Beneszálláson tartózkodott, már egy fajta népkeveredést mutat, és a deák titulus jelentheti, hogy a falunak szüksége volt írástudóra függetlenül etnikai hovatartozásától. A kun népelem megjelenése, nyilvánvalóan hatott a letelepült falvak népességének kultúrájára, ez viszont vica versa is igaz kellett legyen: a letelepült és most már falusi, agrárgazdálkodást folytató kunok, szokásaikban és kultúrájukban egyre jobban asszimilálódtak a magyar társadalomba. Mátyás két oklevele arról is tudósít, hogy a nagy városok szomszédságában lévő, és az állattenyésztés szempontjából meghatározó fontosságú pusztákat és aprófalvakat, könnyen adták-vették. Beneszállás, amelyet a király kénye-kedvére adományozott, a különböző birtokjog miatt, így igen kiszolgáltatott helyzetben találta magát.

Az 1546-os törökkori összeírásban a település ismét egyszerűen csak a „Bene” névvel lett megörö-

31 A régészeti leletek meggyőzően bizonyítják, hogy nem az ismert 13–14. századi falupusztulással van dolgunk, erről lásd bővebben Maksay Ferenc, *A magyar falu középkori településrendje,* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971, 82–86.

32 Maksay, *A magyar falu középkori településrendje,* 1971, 32–33. A pusztásodásról lásd még, Szabó István, *A középkori magyar falu,* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1969, 18–19.

33 Mátyás király által kiadott oklevelek közölve Benedek-Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai, 1385–1877,* c. kötetben.

Mathias dei gracia Hungarie Dalmacie Croacie Rame Servie Gallicie Lodomerie Comanie Bulgarieque Rex

Mátyás király 1462. augusztus 17-én kelt oklevele Beneszállás említésével (OL)

kítve, de egy 1629-es (Esztergomi Főegyházmegyei) összeírásban szintén Bene-szállása névvel találkozunk. Érdekes, hogy az Oszmán Birodalom adóösszeírói, míg Lajos és Mizse elé odabiggyesztették a kun előnevet (Kunlajos, Kunmizse), Bene esetében ezt soha sem tették. Mindenesetre ez arra utal, hogy a falu nem lehetett sohasem kun település legalábbis többségében nem.

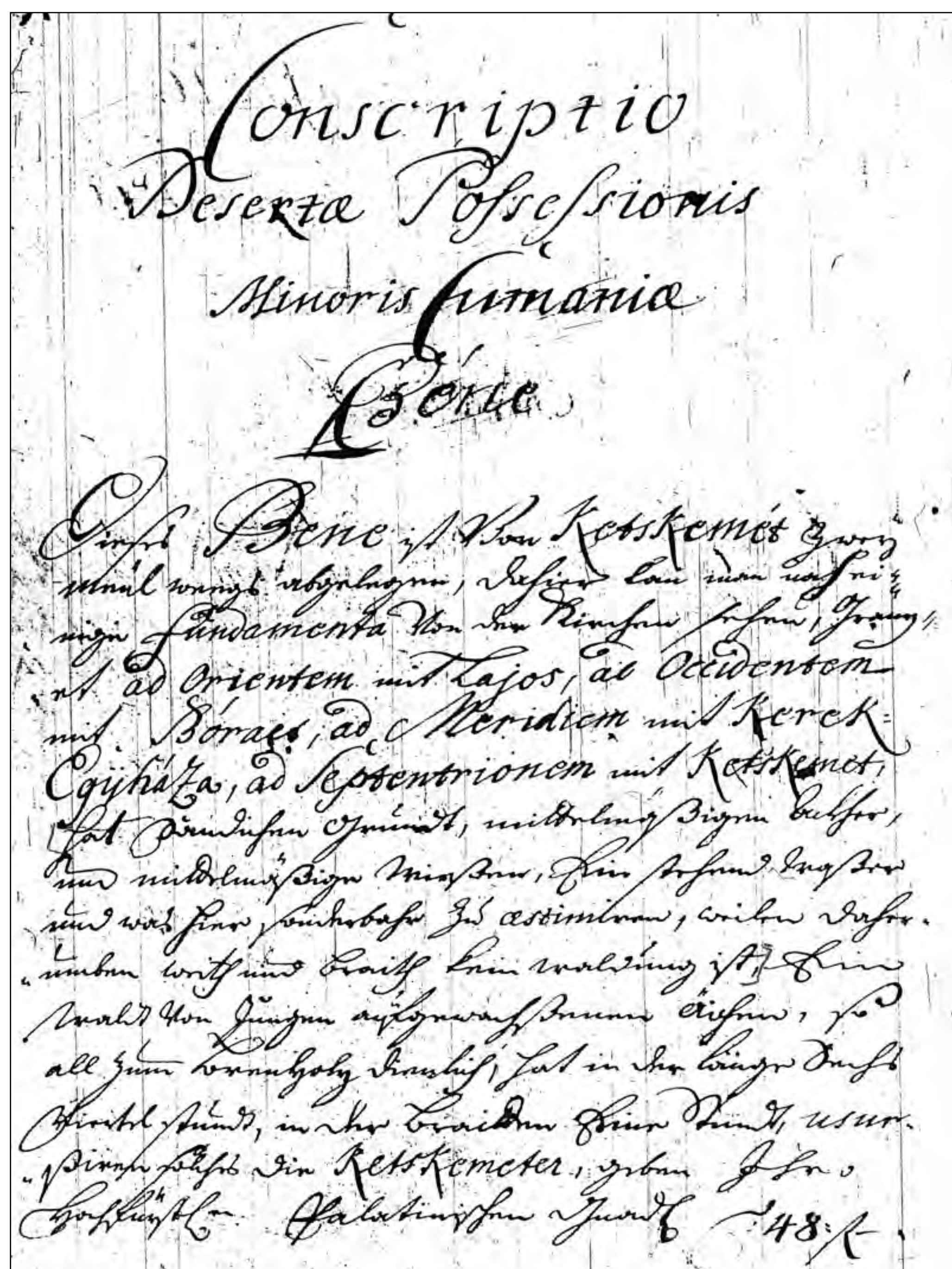
A területet megszerző kunok közigazgatási egységei a székkapitányságok voltak, ismert Kecskemétszék, Mizseszék és Halasszék kapitányság. Ezekből nyilvánvalóan Mizseszék lehetett az egyik legkisebb (ez adójuk csekély mértékéből – 53 aranyforint – is nyilvánvaló). De hozzá tartoztak az akkori még kisebb települések mint például Óhatszállás, Lajosszállás, Félegyháza, Köncsögszállása, Csődörhomoka, és Beneszállás.[34] Kerekegyháza és Bene határánál egy középkori falu Tormos vagy Tormás tűnik fel a török adóiratokból, 1580-ban, de mármint lakatlan puszta. Valószínű, hogy ez a falu szintén Mizseszékhez tartozott.

A törökkorban 1546 és 1590 között, Bene adófizetőiről értesülünk, akik a kecskeméti adókerülethez (náhije) tartoztak és akikről többet a következő fejezetben olvashatunk. De ez után az összeírásokban nem találunk leírást a faluról, csak a puszta (lakatlan) jellegét hangoztatják a dokumentumok, hol Kecskemét, hol Szeged, hol pedig az Esztergomi Főegyházmegye hatásköre alatt. A Habsburg uralom kezdetén, már 1699-ből az ún. Pentz-féle összeírásnak köszönhetően ismerjük meg a terület bemutatását. Ekkor megtaláljuk a határokat, és egy-két jellegzetes településföldrajzi tényezőt. A leírás eredetileg német nyelvű, de itt új fordításban áll (szögletes zárójelben téve az eredeti és az értelmezést segítő szavakat):

„*Ez a Bene Kecskeméttől [Von Ketskemét] kettő mérföld távolságra van; Itt még látható a templomnak a fundamentuma valamelyest. Határos kelet felé Lajossal, nyugat felé Baraccsal [mit Bóracs], dél felé Kerekegyházával [mit Kerek-Egyháza], észak felé Kecskeméttel; A talaj homokos, a szántók közepes hozamúak, a rétek közepes hozamúak. A legelő és a víz állapota különösen meghatározó, a hiányuk ezért messzeható és kiterjedt [hatású]; Semmi erdőség nincs; Egy mélyedésben kifejlett fiatal tölgyfák vannak és mintegy az egész tűzifaként szolgál. [A meleget] tartja hat negyedórányi [időig], a maga [parazsába] roskadva [pedig] egy óráig. Bitorolja néhány kecskeméti [ember]; A király őfensége kegyéből a nádornak 48 forintot adnak.*”[35]

34 Soós Adorján, *A kunok és jászok története. A kunok betelepítésétől a Mohácsi vészig,* 1944, 132–134.

35 A két Kunság és a Jászság teljes felmérését 1699 szeptembere és októbere között végezték el, s az egész anyagot 1700. március 11-én kelt levélben terjesztették fel. A Pentz-féle összeírást közöltük, Benedek Gyula – Kürti László, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai, 1385–1877,* 2004, 111.

Conscriptio
Desertae Possessionis
Minoris Cumaniae

A Pentz-féle összeírás Benéről szóló oldala 1700-ból (OL)

Ebből kiderül, hogy pusztán, amit kecskemétiek „bitorolnak”, a kora középkori pusztatemplom alapjai romos állapotban ugyan, de még mindig álltak. Kár azonban, hogy a felmérés a terület pontos kiterjedését nem adta meg, ez sokban segíthetett volna a későbbi határviták békésebb rendezését. A természeti viszonyokat a korban elfogadottak szerint adja meg: homokos talaj, közepes hozamú szántóföldek és legelő, amely megfelelő hasznosításra alkalmas annak ellenére, hogy a vízhiány jelentős. Erdőről nem szól a tudósító, csak a kevés tölgyfáról és a kis tavakat egyáltalán nem említették, valószínűleg akkori kiszáradásuk miatt.

Mintegy harminc évvel később, egy Pesten kelt jegyzőkönyvből kapunk bővebb információt Benéről, melyben Örkény birtokosának Grassalkovich Antalnak kérésére Örkény, Lajos, Mizse és Bene határait újból megállapították. Bene homokbuckás dombjairól, és a jórészt kiszáradt Madarastóról ez az első adatolás (1731. július 19.):

„És innen – nagy távolságot megtéve – egészen a jelenleg kiszáradt Madaras- tó helyhez [usque ad Lacum Madarass Tó dictum de presenti siccatum] eljutva annak a peremén a hetedik közbeeső határjelet emeltettük. És végül innen egyenesen a nagyobb, avagy a nyári napkelet felé fordulva, majd a most kiszáradt Madaras nevezetű szóban forgó helyet mintegy a közepén átszelve, az azon tó közelében megjelent tanuk megmutattak nekünk egy bizonyos nyárfa nevezetű cserjét, amely mellett Örkény, Bene és Mizse puszták területei [Territoria Praediorum Eörkény, Bene et Mise] összeütköztek, továbbá hogy abban mindig és szüntelenül éltek, és így tanúsították, hogy az előbb megnevezett Madaras tó fele ugyanahhoz a Bene-pusztához esik. Ezért ugyanezen a helyen három földből való határhányás összehúzattatásáról gondoskodtunk, a szóban forgó Örkény, Bene és Mizse területe találkozásának a jelölésére.”[36]

Érdekessége ennek a földrajzi leírásnak, hogy a Madarason – amely vízfelület jóval nagyobb kiterjedésű lehetett – Örkény és Bene osztozott, ismét kiszáradt állapotban volt.

A terület jellemzésével a redempcióig kell várni, amikor a megváltott Benéről a jászladányiaktól értesülünk 1750-ből, akik ekkor a hőn áhított puszta hasznát hangsúlyozták:

„Bene nevű fél pusztát bírunk, a mellyen sem nem Szántunk, sem pediglen nem Kaszálunk, hanem a mely Gulya és Szilai Ménesbeli kevés jószágunk vagyon, azon lévő mezőt könnyen meg éli.”[37]

A további határperek és villongások miatt, a Benével határos településekkel – Tatárszentgyörgy, Baracs, Örkény valamint Jászberény, mivel ez utóbbi birtokolta a szomszédos Lajos és Mizse pusztákat – Jászladánynak egyezkednie kellett, így a határbejárások jegyzőkönyvei adnak eligazítást a területről. Az 1753. október 29-i határjárás alkalmával felvett jegyzőkönyvből ezt olvashatunk a Örkény és Bene határán lévő Strázsahegyről, a Madaras-tóról:

„Mint rendkívüli [csupán] az történt, hogy a hatodik renden az Örkény és Bene között azon határjel, amely az emelkedettebb Strázsahegy nevezetű domb /: amely alatt tudniillik balról a Katonák-kútjai nevezetű gödrök találhatók:/ hitványabb homokjában, a szokásos helyen volt, a szelek hevessége miatt teljesen megsemmisült és ilyenformán az ugyanott lévő homokból nem lehetett kialakítani semmi új szilárd [határjelet]; Ezért a [résztvevő] felekkel egyetértésben ettől a határjeltől [távolabb egy] jobb helyen, egészen a Madaras-tó mellett lévő régi határjelnél, hasonlóképpen a közbeeső [határjelnél], az egyenes vonalat követve, attól Strázsa-hegy dombtól [ab eodem Colle Strassaheg] kb 250 emberi lépésre, a széles völgybenamelyben hét homokdomb van – majd attól igen nagy [távolságra], egészen a már említett Madarastónál, az irány hajlását követve ugyanazon az egyenes [vonalon] 1070 lépést előre haladva az ugyanazon [már említett] Örkényt és Benét szétválasztó új határjelek formáltattak.”[38]

A határperek és konfliktusok tovább gyűrűztek és határok folytonos ellenőrzésére minden évben szükség volt. Egy 1759-es jászberényi levélből értesülünk, hogy *„Az Örkényt s Benét Tatárszentgyörggyel való elválasztó határjelek leomlottak,*

36 Az okirat egyik lelőhelye Jászberény mezőváros levéltára, Hivatalos Tudósítások 11. csomag 115. szám, SZML. A másikat a Pest Megyei Levéltárból közölve egy kicsit más fordításban Borosy András – Szabó Attila, *Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái. Igazságszolgáltatási iratok III. 1721–1740.* Budapest: Pest Megyei Levéltár, 217–219. A most közölt fordítás szintén megjelent, Benedek Gyula – Kürti László, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai,* 121.

37 Jászkun Kerület Közgyűlésének iratai. B. Capsa II, No. VIII. 1750, SZML, Szolnok.

38 Az okirat eredeti lelőhelye, Jászberény mezőváros levéltár Hivatalos tudósítások, SZML, 1853. október 29., 12. csomag 115. Közölve, Benedek – Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai.*

mely az ladányiaknak megírasson."[39] Ez is jelzi, hogy a földből, homokból összedobált határjelek nem állták ki az idő próbáját.

Egy 1761-es anyagban Tatárszentgyörgy, Baracs, Örkény és Bene vitatott határait állapítják meg, ebből a határvizsgálatból megismerjük a Galagonya bokor, Bokros határ, Ráczköve, Mocsár-fa, és az Őzes halom és az Őzes erdő helyneveket, melyek közül csak az utolsót tudjuk későbbi térképek segítségével azonosítani.[40]

A térképek hatalma

Egy táj megismerésének sok lehetősége van, de ebben főszerepet játszanak a forrásmunkák, valamint a pontos, helynevekkel ellátott térképek. Mivel egy tájnak többféle értelmezése létezik, a térképeken keresztül mindenki mást és mást lát, a helyiek pedig magáról a tájról is másképpen gondolkodnak. Nem kétséges, így volt ez a 19. század előtt, amikor kevés és igen pontatlan térképek készültek, néha csak egy-egy fontos földrajzi pontot jelölve, illetve, amiket akkor fontosnak tartottak.[41] A térképészeknél gyakori volt a korábbi térképek felhasználása és – természetesen – így a hibák megismétlése. A Homokhátság, és a Duna-Tisza közének történeti fölrajzát kutató számára nagy segítség, Mikoviny Sámuel (1700–1750), Bedekovich Lőrinc (1751–1823), és Balla Antal (1739–1815) víz- és földrajzi térképe.[42] De a levéltári kutatás még sok térképész, mérnök munkásságát napvilágra hozhatja, ami nagyban segíti a helytörténet és a helynévanyag részleteinek feltárását.[43] Tény, hogy egy táj alakítja az embert, és az ember formálja környezetét – a miliő hatása az emberre, és az ember hatása a tájra, ahogyan Mendöl Tibor korábban érvelt.[44]

Ezt az elvet erősíti meg a történész is, amikor úgy fogalmaz, hogy a természeti környezet bonyolult kölcsönhatások során formálódik, változik:

> *„Így a természeti adottságok – az éghajlat, a terepviszonyok, a talaj, a növénytakaró stb. – mellett erőteljesen befolyásolják a környezetet a társadalmi tényezők: a népességszám, a tulajdonviszonyok, a településszerkezet, a művelési rend, a gazdasági érdek, a kereskedelem és az ipar fejleményei."* [45]

Ebben az összefüggésben kell vizsgálnunk Bene korai leírásait és térképeit. A faluról, a 18. század előtti térkép eddig még nem bukkant fel. Sőt az is ritka, hogy maga a kis Bene is szerepeljen a korai térképeken. A 18. század történeti földrajzának megismerésében segítségünkre van idős Bedekovich Lőrinc térképe, amelyen először találunk helyneveket pontosan jelölve.[46] A Jászság híres geográfus- térképésze, bejárta a jász, nagykun és kiskun területeket, Bene térképét már 1784-ben elkészítette. Erre szükség is volt az akkori – Jászberény, Kunszentmiklós, Baracs, Árokszállás által kiélezett – határviták miatt. A neves térképész leírásában így rögzítette Benét:

> *„Kis Kun puszta, mellynek felét Jász-berény, felét Jász-Ladány helysége bírja, és határos éjszakrul Pest Vármegyei Tatár sz. György, és Örkény helységével, napkeletrül Mizse és Lajos Kun Pusztákkal, délrül Ketskeméttel, napnyugatrul Kerekegy Kun Pusztával, és Baratstsal, a' földje nagyobb része homokos, vagyon még/is jó legelő mezeje a' ladányiak részén, szántható is, holott egy alkalmatos erdő is találtatik, ugyan azon részen látszatik két tetszhetős domb egyik*

39 Az eredeti Protocollum Decisionum Senatorialium Annis Militaribus, 1758/60 Evenientium Nr. 2 IV. kötet 37–38, 1759. május 17., SZML, közölve, Benedek – Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai.*

40 Lásd a latinul írt dokumentumot Jász-Kun Kerület Iratai, D. Capsa, V. fsc. 2. no. 10m 1761, SZML, Szolnok.

41 Lásd például a reneszánsz reprint térképeket, Nemes Klára szerk., *Magyarország térképei a XVI. és XVII. Századból. Fakszimile kiadásban.* Budapest: Európa Könyvkiadó és Kartográfiai Vállalat, 1972.

42 Deák Antal András, „Mikoviny Sámuel, a vizek mérnöke," in R. Várkonyi Ágnes szerk., *Táj és történelem.* Budapest: Osiris, 2000, 131–141.

43 Pálóczi Horváth András hasonló kutatásokat folytatott a középkori Szentkirály faluval kapcsolatban, lásd „A késő középkori Szentkirály határhasználata és gazdálkodása," In Novák László Ferenc szerk., *Gazdálkodás az Alföldön. Földművelés.* Nagykőrös: Arany János Múzeum, 2002, 53–68.

44 Mendöl Tibor, *Táj és ember. Az emberföldrajz áttekintése.* Budapest: Magyar Szemle Társaság, 1932.

45 R. Várkonyi Ágnes, „Táj és történelem a XVIII. századi Magyarországon," In R. Várkonyi Ágnes szerk., *Táj és történelem*, 2000, 159.

46 Bedekovich Lőrinc és fia, a szintén térképész ifj. Bedekovich Lőrinc (1788–1857), életrajzát Sugárné Koncsek Aranka dolgozta fel, „A két Bedekovich," *Jász Múzeum Évkönye 1975–2000,* 313–324.

Rákótzi hegynek, másik Kenyérváró halomnak hivattatik, vagyon ott egy Madaras nevű tó, és egy másik Tsikos nevezetű, ez nagy szárasságban sem apad ki, amaz ellenben kiszárad, azon Tsikos felső végénél ugyan a' Ladányiak Vendég fogadójok áll." [47]

A helynevek közül a Kenyérváró halom név (néha elferdítve és humorosan Kenyérvágónak is mondták), általánosan ismert a Duna-Tisza közén, Alsólajoson is létezik hasonló. A kiemelkedő és jól látható képződmény, találkozási pontként szolgált, ahol a megbeszélt időpontban a pusztán lévők összegyűltek és várták az élelmiszerszállító szekereket, vagy a hírnököket.[48] Ma már a halmokat nehéz felismerni és azonosítani, mert az elmúlt évszázad talajmunkái eltüntették azokat.

Bedekovich Lőrincz, térképén több helynév pontos jelölését elvégezte, így a Lajos és Kerekegyháza határát elválasztó Papszéket, a ladányi és berényi határt („juss"), valamint a határ felett álló „Fűzfás kúttya" nevű részt ismerjük fel. Baracs felé pedig a kopolya kutakat, a „Sas halmot" és „Szőllős halmot" láthatjuk. Tatárszentgyörgy felé látható még a „Sas fészkes kút" valamint a „Nagy halom" is. A térképész feltüntetett még két régi kutat, „kút kopolya" elnevezéssel. Ez lényegében lapályos helyen az állatok itatására ásott vagy nagyított gödör, amelyekben a víz sokáig megmaradt. Ezekkel szemben voltak az ásott, vagy rovás kutak, melyeket mesterrel ásattak ki, és megfelelő belső gerendából készült szerkezettel láttak el a beomlás ellen.

Egy 1788-as határbejárás még alaposabban ismertette az akkori terület helyneveit, ezért érdemes itt teljes egészében közölni az egyezséget, melyben döntöttek:

„hogy előttünk lévő népiesen Papszéki Magashatárnak nevezetű határjeltől – ahol tudniillik Bene, Kerekegyháza és Baracs puszták ütköznek – a Papszéke mellett a falu felé, kissé északra fordulva 355 öl távolságban

egy emelkedettebb helyen egy sarokhatárjel húzatott fel /:amelynek ugyanazon alkalommal Völgyhatár elnevezést adtuk közönséges akarat alapján:/;

azután pedig északnyugat felé egyenes irányban [haladva] a Sasfészkes-halom felé egy másik határjel emeltetett a gyakran megnevezett Bene és Baracs puszták elválasztása céljából;

Végül az ugyanazon 1788-dik évben ugycsak az október hónapban 27-ikén ezen koalíciónkat következetes módon folytattuk, Éspedig előbb a Pappszéke fenék partja mellett – annak az északi oldalán – lévő határjel felújítása után a másik – az ugyanazon Bene és Baracs pusztákat elválasztó – határjelet kölcsönös megegyezéssel és közös erővel húztuk fel;

– innen az ugyanazon északi irány felé fordulva és átlépve a baracsi úton, valamint áthaladva a Kopolya-szék nevezetű fenéken, mintegy 200 öl távolságban egy földből való határjelet emeltettünk;

– ezután pedig mintegy 152 ölnyi [távolságban] a korábban már alkalmazott Völgyhatár sarokhatárjel építtetett;

– amelynek a végrehajtás után nyugat felé fordulva a 28 lépés magasságú emelkedettebb helyen 200 öl [távolságban] egy határjelet, majd tarta ugyanazt az irányt és a távolságot egy másik határjelet [emeltettünk];

– azután átlépve a Kurva utat úgy 129 öl távolságban a Választóhatár nevezetű határjelet emeltettük, ahol tudniillik Jászberény mezőváros és [Jász]ladány falubirtok között a Bene pusztát osztó jel találtatik;

– teljességgel ugyanazon irányban és vonalon haladva, a Bogárzó-fenéken áthaladva, annak a feneknek a megkutatása után, mintegy kettőszáz ölnyi távolságban egy határjel [húzatott össze];

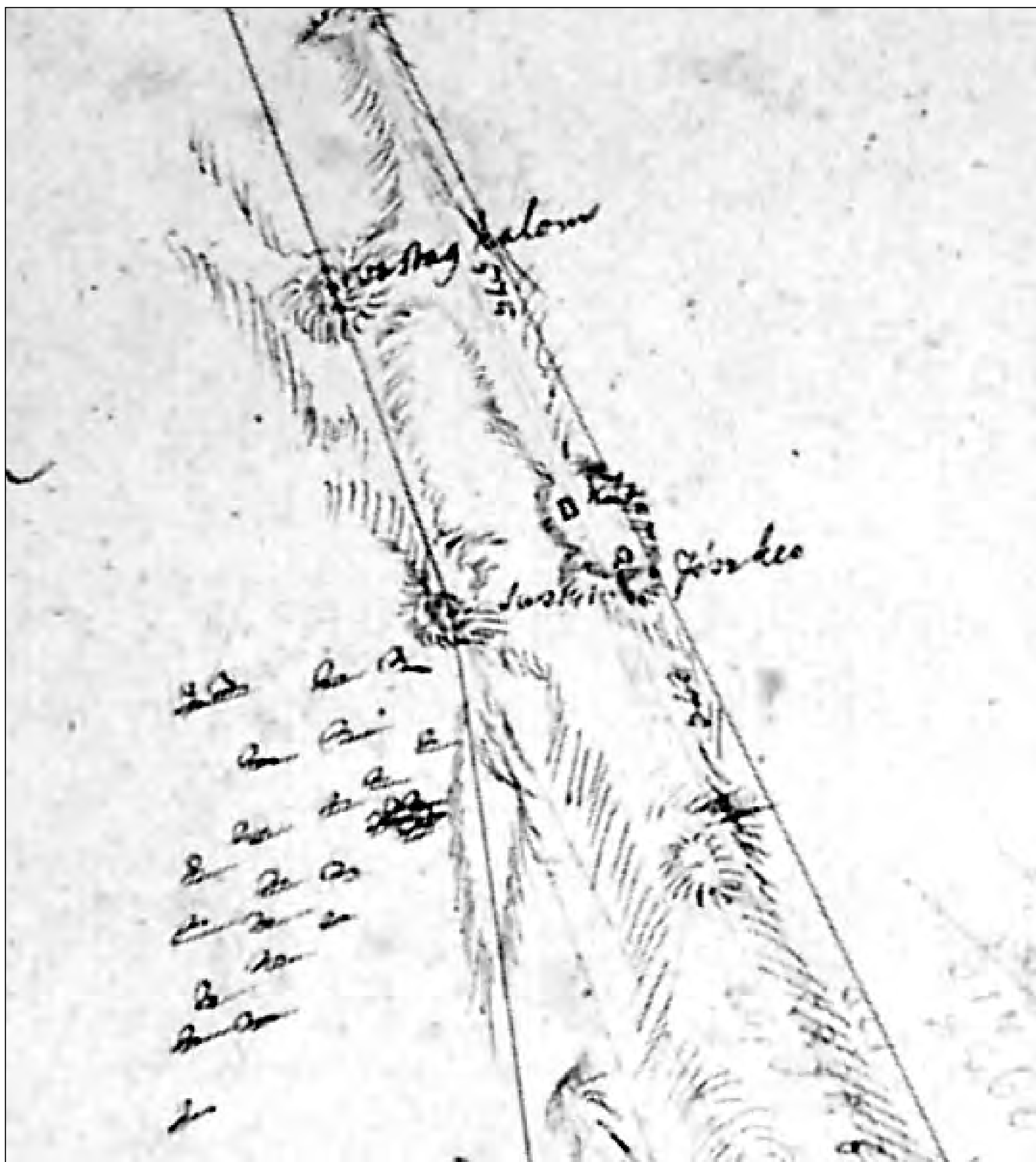
– tovább haladva ugyanabba az irányba és tartva a távolságot a Görbeszék-fenék partja felett egy másik [határjel húzatott össze];

47 Tóth János, *A Jászkunság helyzete a 18. század végén (Bedekovich Lőrinc kéziratos könyve)*. Jászberény: Jász Múzeum, 1976, 29.

48 Jászfényszaru területén is ismert kifejezés, lásd Kiss József, „Jászfényszaru nagyközség külterületi földrajzi nevei," In Langó Péter szerk., *Szállástól a mezővárosig: Tanulmányok Jászfényszaru és a Jászság múltjából*, Jászfényszaru: Fényszaruiak Baráti Egyesülete, 2000, 229.

Részlet Bedekovich 1784-es térképéről Kerekegyháza, Baracs, és a két Bene határaival Pap széki határ, Kút kopolya, Fúzfás kúttya elnevezésekkel (BKMÖL)

Bene és Baracs vitatott határán lévő Sas Fészkes kút és Nagy halom, részlet Bedekovich 1784-es térképéről (BKMÖL)

– ezután pedig az előbbi távolság és egyenes vonal megtartásával a Laposhatár nevezetű határjel [húzatott össze];

– tovább haladva ettől az iránytól nem eltérve, ugyanúgy 200 öl távolságban a negyedik [határjel húzatott össze];

– és végül tartva az ugyanazon határvonal, valamint a 200 öl távolság és ötödik Dombos-határ nevezetű határjel [húzatott fel];

– továbbá a hatodik Sóskafás-határ nevezetű határjel az ugyanazon 200 öl távolságban az előbbiekben tartott egyenes vonalon [húzatott fel];

– ezután folyamatosan ugyanabban az irányban és távolságban a hetedik – népies nevén Partoldali Határ nevezetű – határjel [húzatott fel];

– végül egy bizonyos kiemelkedő helyen, a baracsi út mellett, a bátorságos keleti irányban, 247 öl távolságban az utolsó Magashatár nevezetű sarokhatárjel húzatott össze;

– innen végük az északi iránytól nyugat felé for-

dulva mintegy 21 lépésre egészen a Bene-Baracs-Tatárszentgyörgy hármashatárig folytatólagosan az egyenes vonalon emelt határjel húzatott fel, mintegy 200 ölre;

– innen 300 ölre a szakadt homok miatt porond húzatott fel;

– végül átlépve az adacsi utat – ugyanazon fekvésben és egyenes vonalban 200 öl távolságban – egészen a szóban forgó hármashatárig – négy egyes-határjel húzatott össze;

És így a legelső Pappszéki Magas határ nevezetű határjeltől egészen az utolsó tatárszentgyörgyi hármashatárjel nevezetű határjelig három irányban, két közbeeső sarokhatár-jellel, nemkevés kettős határjelet felújítottunk, konkrétan pedig 23 határjelet az alapjaiból emeltettünk fel és húzattunk össze;

Amelyeket így befejezvén a jogaink mindkét oldalról való megőrzése céljából, tovább az állapot barátságos fenntartása érdekében a fentírt módon elválasztottakat az általunk és az örököseink által való elidegeníthetetlen megtartás érdekében ezen levelünket kiadtuk a kezünk aláírásával, valamint szokásos pecsétünk rányomásával megerősítve;

Kelt Benén, Krisztus születésének az 1788-dik évében, október 29-ikén.[49]

Ezek a beszédes helynevek (Papszék, Magashatár, Domboshatár, Laposhatár, Kopolya-szék, Választóhatár, Bogárzó, Görbe-szék) jellegzetesen benei elnevezésűek, bár nem mindegyik él a köztudatban, vagy található meg a későbbi, vagy mai térképeken.

Bene és Baracs határjárásban résztvevők névjegyzéke (SZML)

49 Hivatalos Tudósítások, Jászberény Város, 431, 26. csomó, 1788, SZML, Szolnok. A teljes anyag közölve, Benedek-Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai,* 1788. okt. 29-i dokumentum alatt, 162–164.

Ebben az időben készült el Bedekovich Lőrinc verses leírása a „Jászok és kunok ismerete” címmel, amelyben a következőképpen említi Benét Jászberénnyel, majd Jászladánnyal kapcsolatban:

> *„Boldogháza Berényt,*
> *és négy szál*
> *lás fogta középszint,*
> *tart ide nyír bokros*
> *fél Bene, Mizse, Lajos.*
> *Ójja Ladányt töltés, Veteményét*
> *rontja sok öntés,*
> *Fél Pálos Barmát*
> *Fél Bene tartja juhát.*”[50]

A Bene-Baracs-Kerekegyháza hármashatáron kívül, létezik a terület északi részén is egy hasonló hármashatár, ez Bene-Baracs-Tatárszentgyörgy településeket köti össze. Az ilyen hármas-jelzetű határ találkozásoknak a lakosok nagy jelentőséget tulajdonítanak, néha nagyobbat mint valójában létezett. Valamelyik tudálékos néptanító hozhatta a hármashatárt kapcsolatba Arany János „A hamis tanú” című versével és az alapját adó vén Márkus balladai történetével. Tény, hogy Arany János Körösladány és Köröstarcsa vitás határáról szóló népmondát – lényegében a középkori földeskü szokását – verselte meg, amelyben a hamis tanú a „ladányi határ”-ról esküszik, és semmi köze a ladánybenei hármashatárhoz.[51]

Érdemes említeni, hogy a 19. és 20. században használt, egyik ladánybenei kis tó nevét rosszul rögzítették Csikós néven. Kétségtelen, hogy Bedekoviché az első leírás amelyben a tó neve szerepel, de rövid és nem hosszú ó-val írva. Igaz, hogy a hosszú í-t nem jelezte, viszont a hosszú ó-t igen, tehát ez nyilvánvalóvá teszi, hogy ha Csikós lett volna az elnevezés, akkor a hosszú ó betűt használta volna, amit egyébként rendszeresen és következetesen használtak a Jászkunság helyneveinek rögzítésében. Bizonyítékul szolgálhat még az, hogy Jászberény környékén is létezett egy Csíkos határrész, tehát ez az elnevezés nem volt ismeretlen a Jászkunságban.[52] A környék más településein sem ismeretlen topográfiai elnevezéssel állunk szemben, hisz Inárcs település egyik része is Csíkos néven említődik.[53]

A kérdés inkább az, hogy mennyire archaikus helynévvel van dolgunk, lehetséges-e, hogy a Madarashoz hasonlóan már a jász birtokbavétel előtt ismert volt vagy inkább az első jászsági telepesek nevezték el. Nem elképzelhetetlen, hogy korábbi névadással állunk szemben, ámbár a Jászság helynevei közül több ismert Benén és Lajosmizse környékén: ilyenek a Papszék, Csíkos, Rekettyés (Rakottyás), Fertő, Ürgés (Ürgehát) és Mizse.

Történeti földrajzunk szempontjából alapos leírást, egy 1825-ös térkép segítségével kapunk, amelyet Varga Elek kiskun földmérő készített Jászladány város számára 1825-ben: „Privilegiált Jász Ladány Városa Bene Pusztája Földképe, mellyet fel mért Szt. György Havában az 1825ik Eszt. Varga Elek földmérő.”[54] Ez a térkép az eddig ismertek közül a legpontosabb, és fontos adatokkal szolgál a terület kiterjedéséről, mely 7070 hold, ami lényegesebb több mint Palugyay által 1854-ben felmért 6642 hold.[55] A térképen jól látható a Csíkos északi részén álló csárda két épülete egy kúttal, déli részén a „Rákóczi-Hegye,” keleti oldalán a keresztel jelzett partoldal, amely minden kétséget kizárólag mutatja, hogy az első szakrális hellyel (talán kis helyi temetővel is) van dolgunk. A térképész még kunyhókat, kezdetleges tanyaépületeket is rajzolt a domb környékén, és egyet a Mogyorósnál. Később ez lett a Mogyorósi-csőszház.

50 Komáromy József, „Bedekovich Lőrinc kéziratos jász-kún története.” *A Jászberényi Jász Múzeum Évkönyve 1938–1943,* Budapest, 1943, 192.

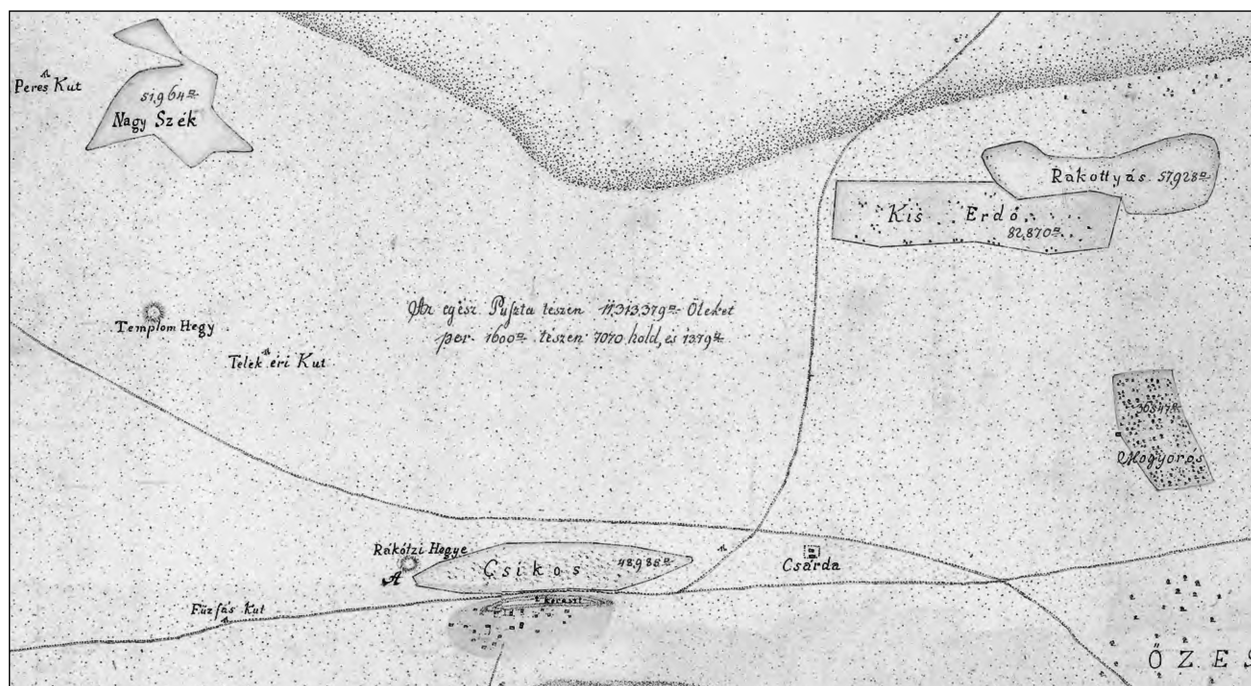
51 A monda irodalma igen jelentős és a vitás határkérdésnek európai vonatkozásai is vannak, lásd Kaposi Márton, „Arany János „A hamis tanú” c. balladájának kérdéséhez,” *Irodalomtörténet,* 1962, 1, 168–170, Róheim Géza, „ A hamis tanú.” *Ethnographia* XXVII, 1916, 212–221, Tolnai Vilmos, „Arany János hamis tanújának mondájához.” *Irodalomtörténet,* 1921, X, 138-140.

52 Fecske Pál, „Jászberény tanyavilága.” *A Jászberényi Jász Múzeum Évkönyve 1938-1943,* Budapest, 1943, 268-282.

53 Czagányi – Kulcsár, *Inárcs története, I. 1263–1993,* lásd fent a helynévanyag leírását.

54 A térkép a Szolnokon a Jász-Nagykun Szolnok Megyei Levéltár térképtárában található T 61-es jelzéssel.

55 Palugyay felmérésének pontatlanságát már többen, köztük Fodor Ferenc is, hangoztatták, lásd *A Jászság életrajza,* Budapest: Szent István Társulat, 1942, 96–97.

Részlet az 1825-ben készült térképről (SZML)

A térképen, a tatárszentgyörgyi és baracsi határ felé volt a Mogyorós, a Rakottyás és a Kis Erdő, déli részén pedig a Bogárzó, Heverő hegy, Peres kút, Nagy Szék, Telek éri kút és a Templom Hegy. Ez utóbbi a benei pusztatemplom és környékét jelentette, amely mellett vitt egy régi út összekötve a középkori falut a környék településeivel (Örkény, Baracs, Szentgyörgy, Lajos, Mizse, Kerekegyháza). A Csíkostól keletre, Tatárszentgyörgy határa felé az Őzes erdő, a mizsei határon a Madaras tó, és a Hosszú Szék terült el. A Rákóczi-hegy tekintélyes domborulatnak tűnt a homokságon ekkor még, és ez a kiemelkedő dombhát tovább folytatódott még egy dombhátban. A későbbi talajművelés, főleg a közismert „hegyhúzó” eszköz – lóval vontatott fából készült toló lapok – segítségével, ezeket a dombhátakat teljesen eltűntette, vagy jellegtelenné tette. A Rákóczi-hegy alatt, a kecskeméti út mellett sokáig működött egy régi kút, melyet csak Fűzfás kútnak hívtak, amelyet még az 1860–61-ben készült II. katona térképen, és az 1880-as kataszteri térképen is jelöltek, mint az utolsónak megmaradt gulya kutat.[56]

A Madaras használata is érdekes történeti információt hordoz, mivel azt a 19. század elején az örkényi Grassalkovich uradalom juhászai „birkaúsztató”-nak használták.[57]

Bene következő ismert leírása 1837-ből való, amelyben a Tölgyes-erdő, Madaras és Csíkos szerepel 75 lakossal feltüntetve.[58] Pontosabb leírással rendelkezünk 1854-ből, melyben Palugyay Imre összeírása szerint Bene-pusztát Jászberény és Jászladány községek bírják.[59] Leírásában a puszta Jászberénytől 9, Kunszentmiklóstól 4 2/4 mértföldre fekszik és éghajlata az utóbbihoz volt hasonló. Itt a mérföld az egy magyar mérföldnek megfelelő, kb 8500 métert jelenti. A puszta teljes területét l 9/32 négyszögöl mértföldben, illetve 6642 hold és 1000 négyszögölben mérték fel. A népesség ekkor még gyér volt, hiszen Jászladány községnél voltak a pusztai lakosok nyilvántartva. Palugyay anyagában Bene-puszta egyházilag a kecskeméti anyaegyházhoz tartozott, amelytől mintegy kétórányi járásra feküdt. A felmérésben csak egy fölbirtokos volt megjelölve, Jászladány városa. A puszta adósorozati adatait a következőképp adták meg:

56 A II. katonai felmérés és térkép 1860–61-ben készült Markus Aureliús Pandini és Maj. Franz Edlen von Littrow vezetésével, Section no. 54, Colonne no. XXXIV, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Térképtár, Budapest.

57 Rogosz János, *Örkény község története I.* Örkény: Örkény Nagyközség Önkormányzata, 2001, 77.

58 A leírás alapos Lajos és Mizse esetében, de Benét igen szűkszavúan tárgyalja, lásd, Benedek–Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai,* 197–198.

59 Palugyay Imre ifj: *Magyarország történeti, földirati és állami legújabb leírása.* III. kötet. Jász-Kun-kerületek s Külső Szolnok vármegye leírása. Pest 1854, 290.

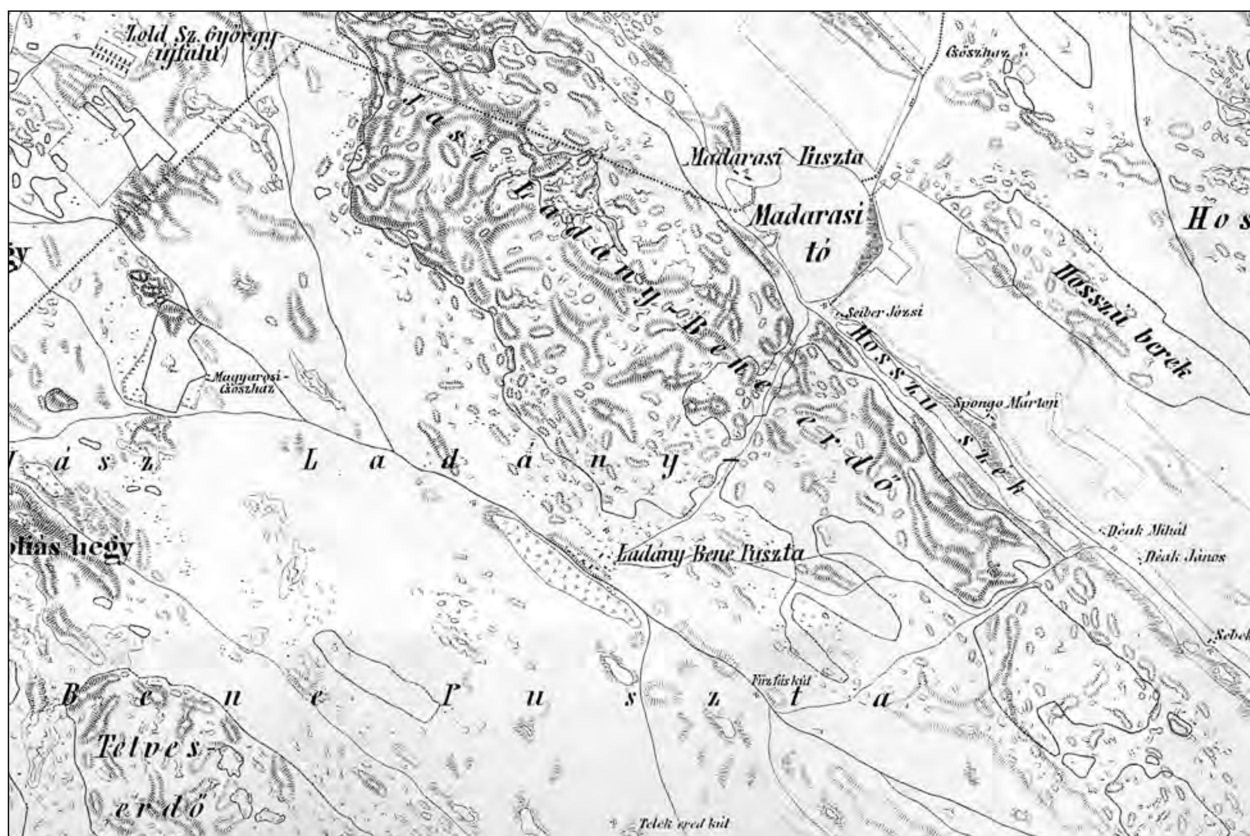
	Térmérték		Tiszta jövedelem			
	1600 négyszögöllel vett katasztrális hold	négyszögöl	Általában 1 hold után		Egészben	
			Ft	Kr	Ft	Kr
Szántóföld	32	–	1	50	58	40
Rét és kert	–	–	–	–	–	–
Szőlő	–	–	–	–	–	–
Legelő	4798	200	1	26	6898	6
Erdő	1417	–	–	57	1351	8
Nádas	–	–	–	–	–	–
Termelésre alkalmas	6247	200	1	20	8307	54
Terméketlen	395	800				

Palugyay közlése után a pusztát több térképen is feltüntették, az 1860-61 ún. II. katonai felmérésen jól láthatók az utak de még dűlők nélkül.[60] Az első és a második katonai térképeken jól látszik, hogy a település központját jelző csárdától már létezett egy út, amely a Madarast megkerülve, Felsőlajosnál a budai országútba torkollott. A II. katonai térképen, a tanyák már léteztek kiknek tulajdonosait név szerint felsorolták: Seiber József és Sponga Márton tanyája a Madaras alatt épült s tőlük délebbre Deák Mihály, Deák János és Sebők Antal tanyái helyezkedett el. Összesen nyolc épületet, két istállót jelölt a térkép, nyolc férfival és három lóval! Ebből a korból származik Pesthy Frigyes leírása Örkényről, melyben értesülünk a Madaras-tó állapotáról:

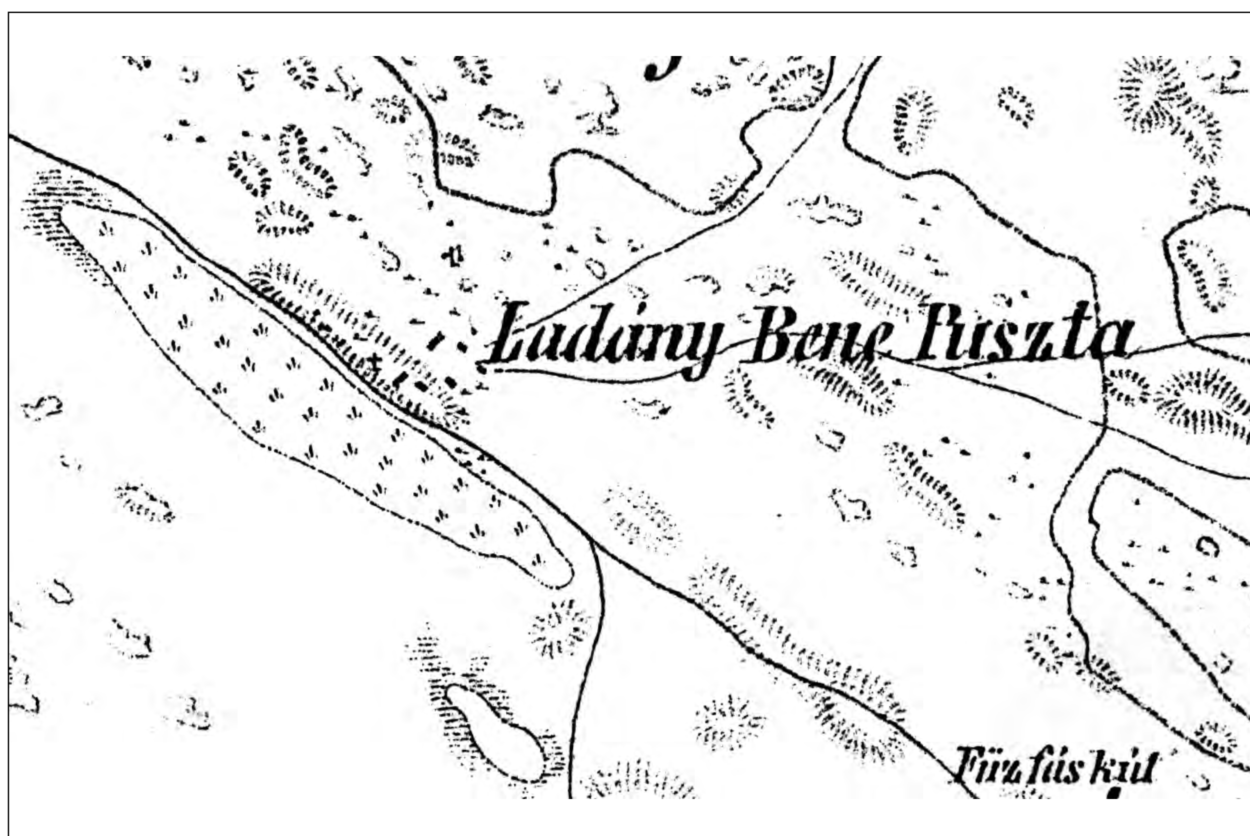
„A község déli részén álló tó létezek, melly 'Madaras' nevet visel. E tónak két harmada Jász Ladány Bene puszta birtokához, 1/3 része pedig Örkény község területéhez tartatik. 1848–1853 's 1863k években e' körülbelül 25 hold területű tó egészen kiszáradva volt."[61]

A második katonai térképen a Mogyorós erdőt már nem tüntették fel a térképészek, megjelöltek viszont egy Mogyorósi csőszházat, tévesen Magyarosi csőszházként írva. A Rakottyás hegy alatt még egy újabb elnevezés, Tetves erdő, található. A terület központjától a Madarasig (tehát a keleti, északkeleti részén) a katonai mérnökök egy erdőséget tüntettek fel, amelyet csak „Jász-Ladány-Bene erdő"-nek neveztek. Ezek a buckás erdőségek a tele-

60 A katonai térképeket a Hadtörténeti Múzeum és Levéltár térképtárában volt alkalmam megvizsgálni. Ladánybene – pontosabban ekkor még Jász-Ladány-Bene-Puszta – betelepülésének szempontjából a II. katonai térkép jelentős, amelyet Franz-Edlen von Littrow készített 1860–61-ben, és a Section Nro. 54, 55, Colonne XXXIV szelvényeken szerepel.
61 Lásd *Pesthy Frigyes Kéziratos Helynévtárából,* Szentendre, 1984, 268.

Bene a második katonai térképen, 1860-61 (Colonne XXXIV, Sectio 55, Hadtörténelmi Térképtár, HIM)

Részlet a második katonai térképről, 1860-61 (Hadtörténelmi Térképtár, HIM)

pítések hatására létrejött bozótos-fás területeket jelentették.

Az 1880-as években készített harmadik katona térképen már olyan sok tanya szerepel, hogy a térképészek nem tartották fontosnak mindegyik tanyatulajdonos nevét feltüntetni. Csak négy nagy tanya szerepel név szerint, északon Orbay Antal birtoka, a település központjában a budapesti Brünauer Salamon, ettől kissé délnyugatra Szabó József, és még délebbre a kecskeméti Fejér (Fehér) István birtoka. Sokkal több részlet (főleg a tanyák és a tanyaépületek pontosabb kimutatása) látható az 1880-ban készült színes térképszelvényeken, s ez Novacki Jenő mérnök, Deseő Imre és Kracun Miklós segédmérnök munkáját dicséri.[62]

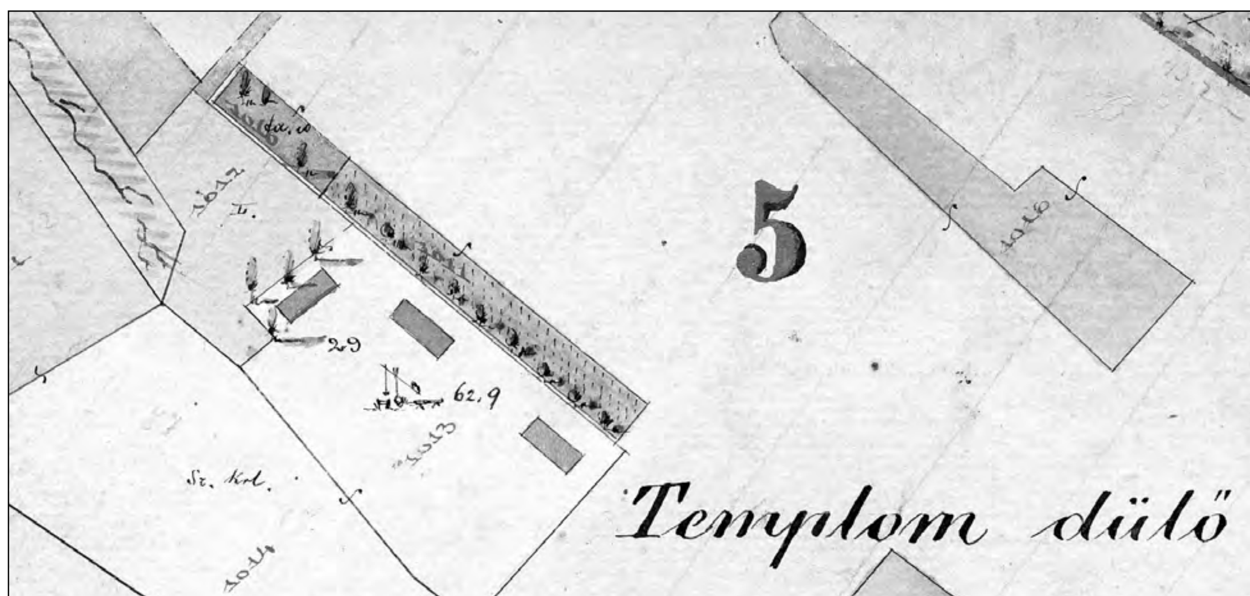
Ami fontos a felmérésből az az, hogy 1880-ra már a ma is ismert dűlőnevekkel találkozunk, ám egy változással, ami 1880-ban még Nagyszéktói dűlő elnevezéssel bírt, az mára már csak Széktói dűlőre rövidült. Ekkor még pontosan szerepel a Rákóczi-hegy és a mellette lévő Vay-hegy. Ez utóbbi – hasonlóan a Rákóczi-hegyhez – a kuruc-kor emlékét őrizte (Vay Ádám jászkun főkapitány, egyben Rákóczi bizalmasa). A 20. század kezdetén mindkét név eltűnt, és a domb az új tulajdonos (Hornyák) nevét vette fel. Az 1872–1884-ben készített katonai felmérés szerint, a Madaras mellett egy nagyobb, majd ettől kicsit észak-keletre Tatárszentgyörgy felé egy másik magas dombhátat tüntettek fel a térképészek, de valószínűleg nem kérdeztek meg helyismerettel rendelkező lakosokat, mivel a dombokat nem látták el névvel (esetleg nem tartották fontosnak bejelölésüket).

A mai dűlők, nagyjából megegyeznek az 1880-as térképen szereplőkkel, két kivétellel. Az egyik, a dűlőnevek eltérése, a másik a dűlők nagysága és beosztása. Amint az a birtokrészletezési vázlaton látható, a 11 dűlő mára 10 dűlőnevet őrzött meg. A dűlőbeosztást kelet-nyugat (kissé inkább északkelet és dél-nyugat) irányban végezték el. Keletről nyugatra haladva (eredeti írásmódban, így kötőjelek nélkül) a következő dűlőnevekkel találkozunk: Hosszú széki, Gödörállási, Pálinkás, Országúti, Csíkos, Mogyorós, Templom, Jajgatóhegy, Nagyszéki és a Baracs határ széli I. és II. dűlő. Kisebb eltéréssel, a dűlőnevek a mai napig használatosak.[63] A Mogyorósból Mogyorósi, a Gödör állásiból Gödörállás, a Jajgatóhegyből Jajgató, a Nagyszékiből Nagyszék név lett. A másik eltérés az, hogy az 1880-as dűlőbeosztáson az Országúti-dűlő nem fut végig az egész területen, hanem annak alsó (déli) egyötödrésze még a Pálinkás-dűlőhöz tartozik. Így a Pálinkás-dűlő egy érdekes pipaalakzathoz, és nem a mai egyenes dűlőhöz hasonlított. Hasonlóan más volt a Nagyszéki és a Baracs határ széli II. dűlő viszonya egymáshoz, ma az előbbi végig fut az egész területen, míg korábban csak a Baracsra vezető útig tartott. Így az 1880-as időszakban a Baracs határ széli I. dűlő csak azt a területet jelölte, ami a Baracsra vezető úttól délre-délkeletre, a Baracs határ széli I. dűlő pedig a Baracsra vezető úttól észak-észak-nyugatra elterülő részt.

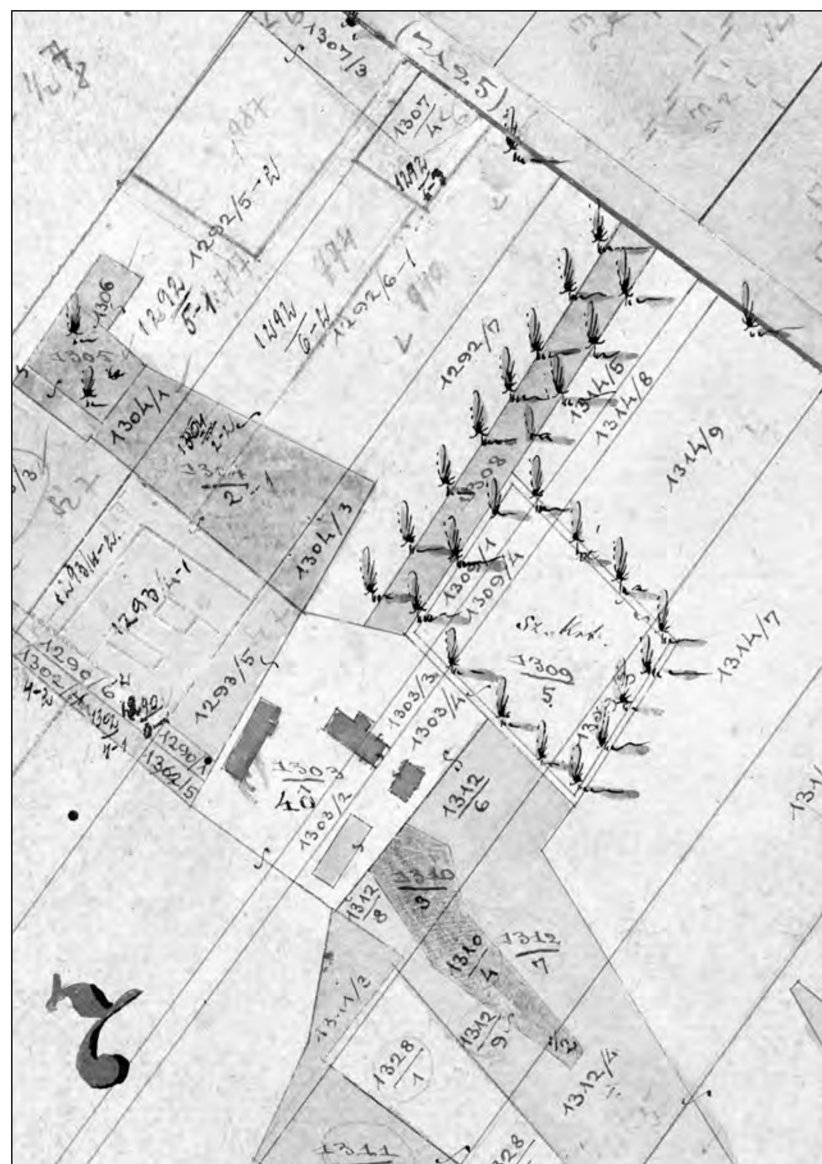
A birtokok aprózódása figyelhető meg a kataszteri térképszelvényeken. Közel, fele-fele arányban van jászsági eredetű fölbirtokos és nem jászsági. Mivel a tanya és a birtok a tanyatulajdonos nevét vette fel, így a helynévadás gyakran a tulajdonos nevét őrizte meg. Sokszor, a földrajzi helynevek igen szívósan őrzik a korábbi tulajdonosok nevét még akkor is, amikor a tanya és a föld már régen egy új birtokos tulajdonában megy át. Ezért, a következő táblázat segítségével, a nagyobb jászsági és nem jászsági tanyatulajdonos nevét tüntettem fel, mivel az 1880-as térképen még jelölték azt, hogy ki számított helybéli, ki jászladányi, és ki más településen lakó, de benei tulajdonosnak.

62 Az 1880-as térképet Novacki Zsigmond mérnök, Deseő Imre és Kracun Miklós segédmérnökök készítették el helyszíni terepbejáráson 1880 október 29-től November 1-ig. A terepen segítségükre volt a benei Lázár Mátyás, Zana Ágoston és Hostya János. A több tucatnyi szelvényből álló térkép a Körzeti Földhivatalban, Kecskeméten található.

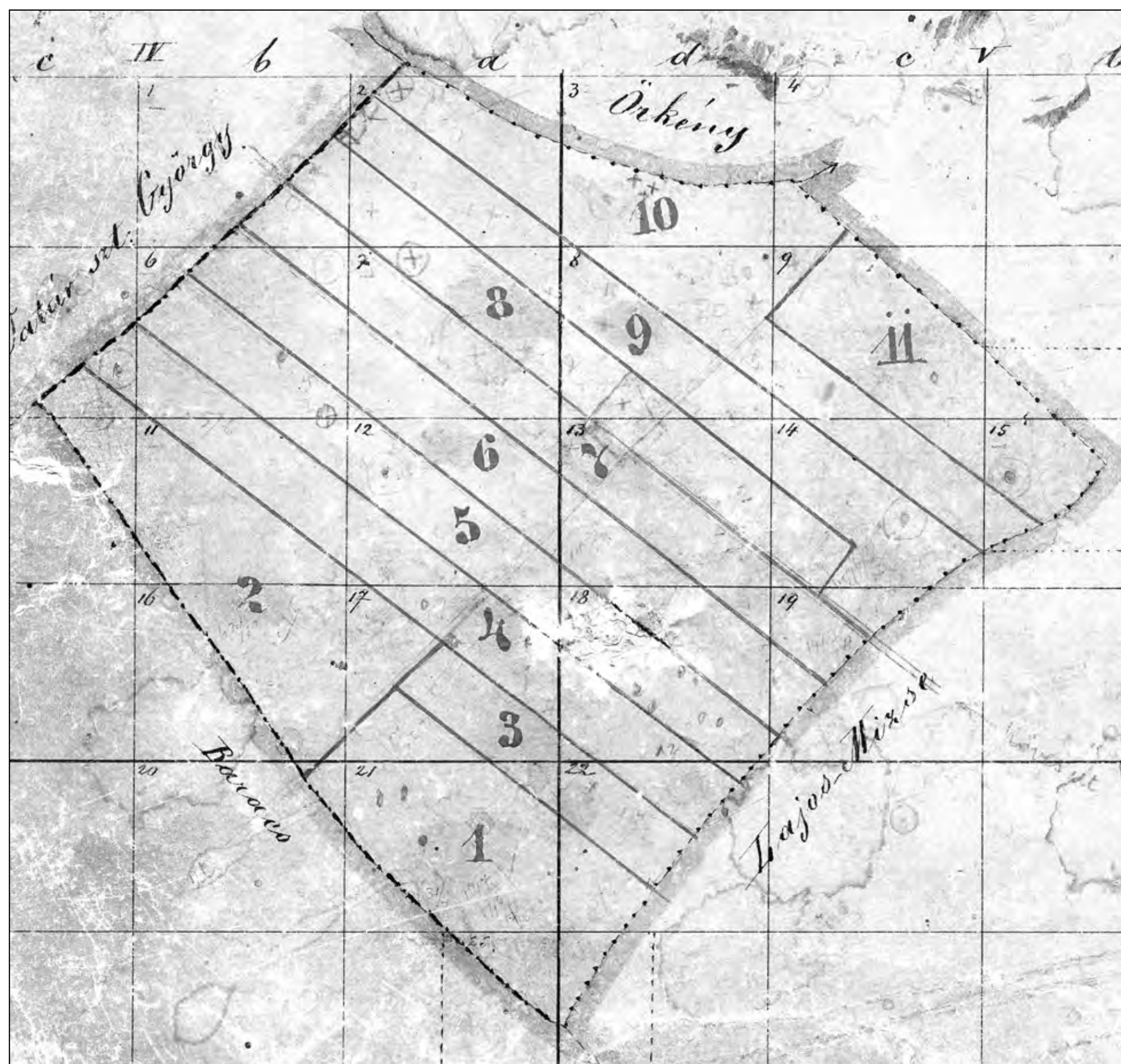
63 Ez a dűlőnévadás teljesen eltért a Lajosmizsén rögzült gyakorlattól, ahol a régi dűlőnevek mind a tulajdonos nevét örizték meg (Bartal Márton, Mizsey Péter, Kürti Antal, Síposok, Juhászok, Kónya stb.).

Fehér István tanyája a Templom-dűlőben az 1880-as kataszteri térképen

Brünauer tanya a Csíkos-dűlőben az 1880-as kataszteri térképen

Dűlőbeosztás 1880-ban (Kataszteri térkép, Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Tanyatulajodosok az 1880-as térképen (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Jászladányi birtokosok	Helyi birtokosok	Idegen birtokosok
Antal András		
András Mihály		
Balogh István		
Bartók András	Bartók András	
Berényi József		
Bíró Mihály		
Bíró János	Boczkó Pál	
Bognár István	Bognár István	Böddi Sándor, Kecskemét
	Borbély Imre	
Bujdosó Bálint	Bujdosó Bálint	Brünauer Salamon, Budapest
	Cseh Istvánné	
Cseh János	Cserna (Csernák?) Gábor	
Csirke Mihály	Czerovszky György	
Dankó Ferencz	Deák János	Deák János, Örkény
Drágucz János		Deák Mihály, Örkény
Elek Mihály		Deák Ádám, Örkény
		Erős István, Lajosmizse
Ézsiás István	Faragó János	Fehér István, Kecskemét
Furcsa Jánosné	Faragó Istvánné	Fehér Mihály, Kecskemét
		Gajdácsi István, Tatárszentgyörgy
	Gondos János	Gere István, Kecskemét
Gémesi Imre	Gulyás Károly	
	Hájas József	
	Hornacsek Mihály	Herczka Sándor, Budapest
Horváth János	Horváth Angéla	
	Horváth Lajos (Lmizse)	
	Kalmár József	
Kis Lőrincz Pál	Hóstya János	Jóri István, Tatárszentgyörgy
		Kancsár György, Tatárszentgyörgy
		Kancsár Pál, Tatárszentgyörgy
	Kis Rigó Imre	Kis László, Szolnok
	Kalmár József	
Kleczl György	Kleczl Antal	

Tanyatulajodosok az 1880-as térképen (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Jászladányi birtokosok	Helyi birtokosok	Idegen birtokosok
Lázár Ignácz	Kleczl Ferencz	
	Kollár Bálint	
Lengyel József	Kulcsár László	
Litkei Mátyás	Lázár Elek	
	Lázár Mátyás	
	Lázár Fábián	
Makai Gábor	Makai Gergely	Magrik János, Tatárszentgyörgy
Makai Ferencz		
Magony János		
Mészáros Gábor		
Mészáros Máté		
Molnár András		Molnár Sándor, Kecskemét
Nagy István		
Nagy Ferencz		
Nyolczas Ignácz		
Nyolczas Mátyás		
Orosz Mátyásné	Oláh János	Orbay Antal, Budapest
Pál Szabó György	Ötvös László	
Pomázi Ignácz	Pesti Péter	
Pomázi András		
Rideg Ignácz		
Rimóczi Péter		
Sebők Menyhért		
Szabó József		Schvarcz Salamon, Dabas
Szaguda Antal	Szobodik János	Somogyi János, Nagykőrös
Száva Lajos		Szőrös András
Szikszai Ignácz		
Tálas Sándor		
Táncos Ignácz		Telek Antal, Lmizse
Tolnay Miklós	Tolvaj Mihály	Tóth Mihály, Tatárszentgyörgy
	Turupuli Ferencz	Tóth József, Tatárszentgyörgy
Varga Mihály	Ubornyák Péter, Péterné	Varga Kócos János, Lmizse
Vas Mihály		Varga Ilka, Budapest
Vincze István	Valentin József	Végh Pál, Eger
Zsíros Teréz	Zana József	Veisz Lázárné, Budapest
	Zana Ágoston	

A régi térképeket tanulmányozva, arra az érdekes következtetésre jutunk, hogy a területen majdnem ugyanaz a négy út található, mint a későbbi térképeken. Bedekovich Lőrinc és Varga Elek térképeitől egészen a katonai térképekig bezárólag, pontos képet kapunk a terület 18–19. századi felszíni, morfológiai viszonyairól és homokútjairól. Az észak-déli irányban lévő minden bizonnyal kora középkori út, a Kecskemét-Tatárszentgyörgy valamint az Örkény és Kiskunmajsát összekötő út már létezett. Ahogyan mai is, úgy az 1825-ös térkép szerint is, a terület határán a Kecskemétre vezető útból ágazott el a Lajosra vezető út. Ez az út érintette a régi templomromot, elkerülte a Nagyszék-et; létezett közelében egy kisebb domb, amit „Heverő hegy"-nek neveztek, amely eredete valószínűleg egy korábbi „határhányás", azaz határjelző domb volt. A terület központjából indult ki két kelet-nyugati irányú út: az egyik Baracsra, a másik pedig Lajoson (mai Felsőlajos) és Mizsén keresztül, Ceglédre tartott. Ezek az utak fontosak voltak, hiszen Benét kötötte össze nemcsak a környékkel, hanem a távolabbi városközpontokkal (Cegléd, Kecskemét, Budapest, Kiskunmajsa, Kunszentmiklós). Az 1825-ös térképen jól érzékelhetők a mesterséges határdombok (határhányás), a hármashatároknál pedig a három dombból álló jelzőhalmok (Mizse, Örkény, Bene, és Tatárszentgyörgy, Baracs, Bene északon, Baracs, Berénybene és Bene délen).

Az utakkal és térképekkel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy egyes 19. századi térképen egyszerűen nem jelölték azokat a dűlőutakat, amelyek fontosak voltak a helyiek közlekedése szempontjából. Ez történt az említett két térkép esetében is annak ellenére, hogy Balla Antal 1793-as Duna-Tisza közét pontosan és igen jó színérzékkel megörökítő térképén, jól látható a Kecskemétet és Tatárszentgyörgyöt összekötő, és a Praedium Bene-n – tehát Bene pusztán – áthaladó út.[64] Az út rajzának magyarázata: „Vias Minores aut per Militiam transennales" – tehát kisebb és a katonaság által használt poros út. Hasonlóan jól mutatja ennek az útnak a meglétét az 1783-as ún. I. katonai térkép, amelyen nemcsak ez az út van aránylag pontosan jelölve, hanem Bene közepétől a Madaras alatt elhaladó Felsőlajosra tartó út is.[65] Érdekes az arány ezen a térképen, hiszen a Madaras nagyobb részét már örkényi területként tünteti fel, ugyanakkor jól lehet látni a Kismadaras és a Hoszszúszék kisebb tavait. Az utak ugyanakkor nem voltak állandóak, hiszen az évszaknak megfelelően kerülték ki a buckákat, a vizenyős és mocsaras területeket, ami általánosnak mondható a falvak korai történetében máshonnan is.[66]

Jól érzékelhető Balla térképén, hogy Bene északi, Tatárszentgyörggyel határos részén erdőséget jelölt, és ettől délre futóhomokot. A Kecskemétről és Kerekegyház felőli utak mentén pedig összefüggő homokos legelő van feltüntetve. Balla felhasználta Mikoviny Sámuel által készített 1731-es Duna-Tisza közét megörökítő térképet, és egy 1763-as térképet. Sajnos, a Balla-térkép csak arra ad lehetőséget, hogy az akkori talajtani viszonyokat viszonylagosan érzékeltessük, ugyanis egyetlen egy tavat vagy mocsaras helyet nem jelöl, ami önmagában is megkérdőjelezi, hogy a térképészek maguk is bejárták-e a területet, vagy csak korábbi térképek és bemondás alapján rajzoltak. Ez már csak azért is felmerül, mert a pusztatemplomot sem jelölték a térképészek Benén, holott ezeket úgy Lajoson mint Mizsén berajzolták. Ami viszont érdekes Balla Antal térképével kapcsolatban az az, hogy az egész Benét feltüntette, és nem a megosztottat, ez segít, hogy érzékeljük a terület valamikori nagyobb kiterjedését.

Egy 1878-as, Pest-megye úthálózatát rögzítő térképen a dűlőutakat – amelyek ekkor már léteztek – nem jelölték; így Ladánybenén egyetlen egy utat sem találunk, még Lajosmizséről vagy Kecskemétről vezető utakat sem.[67] Ezt a hibát küszöböli

64 A térkép eredetije Antonius Balla, *Mappa specialissima Regionibus Coeli juxta recentessimas observ: Asronomicas accommodata I. Regni Hungariae Comitatuum Pest Pilis et Solth.. Jazygiae Cumaniae Majoris et Minoris,* 1793. Balla Antal térképének hasznát a szegedi tanyavilággal kapcsolatban Juhász Antal elemezte, „Adatok a szegedi tanyakialakuláshoz," In Hofer Tamás, Kisbán Eszter, Kaposvári Gyula szerk., *Paraszti társadalom és műveltség a 18-20. században,* Budapest–Szolnok: Magyar Néprajzi Társaság és Damjanich János Múzeum, 1974, 71–90.

65 Lásd I. Katonai térkép, Theil des Pester Comitat und klein Kumanien, Coll: XVI. Sectio XXIV., 1783, Hadtörténeti Múzeum és Levéltár térképtára.

66 Erre hívta fel a figyelmet Alsópáhok középkori történelmével kapcsolatban, Szántó Imre, *Egy dunántúli falu Alsópáhok története.* Budapest: Tankönyvkiadó, 1960, 51.

67 Pest Megyei Levéltár, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye egyetemes úthálózati beosztási térképe 1878, PMT 89.

ki, a sokkal pontosabb 1885-ös Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye térképe, amelyen jól látszik a mai 5202-es számú közút elődje, a Kecskemétet Tatárszentgyörgyel összekötő út.[68]

A III. katonai térképen, a „Csíkos" és a „Madarasi-tó," valamint az attól délre elterülő „Kis Madarasi tó" van jelölve. Három dűlőnevet is megörökítettek a térképészek: a Madaras alatti „Hosszú-széki dűlőt," a Csíkos melletti „Templom-dűlőt," és az attól délre fekvő „Nagy szék dűlőt." A korai térképekkel kapcsolatban nem árt megjegyezni, hogy a 18. századi helynevek többsége fennmaradt. Ilyen helynevek adják a 19. században ismert „Ladányfélbenei" dűlőneveket (Csíkos, Hosszúszék, Mogyorós, Templom, Nagyszék). A Jajgatóhegy, Pálinkás és Gödörállás dűlőinek elnevezése, szintén korábbi, népi eredetű helynévadási gyakorlat.[69] A Templomdűlőben a 67,6 méter magas Jajgatóhegy érdekes, de mára már szinte teljesen eltüntetett domborzati tényező. Szintén jellegzetesek voltak, a Gödörállási-dűlő Örkény felé eső részén fekvő „Buckák", melyek közül három is elérte a 70 méteres magasságot. Hasonlóan régiesnek tarthatjuk a „Kenderes erdő"-t a Pálinkás dűlőben, s mivel a kataszteri térképen ilyen nevű tulajdonosok nincsenek, ezért mindkettőt korábbi helynévnek tarthatjuk. A Pálinkásdűlővel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a ladánybenei dűlőnevek közül ez az egyedüli, amely személynevet őrzött meg. Pálinkás-nevű földbirtokos, az 1800-as évek közepén nem szerepel sem a térképeken, sem pedig az adóösszeírásokban. Ez azt jelenti, hogy bár Jászladányban hiába keresünk Pálinkás-nevű redemptus lakost, Jászberényben találunk.[70] A Pálinkás dűlő átnyúlik a jászberényi Fél-Bene területére, ami utalás arra nézve, hogy a tulajdonos az egészet birtokolta még azelőtt, amikor azt Jászberény és Jászladány megosztotta volna. Tehát, ez az archaikus helynév fennmaradt a huszadik századig annak ellenére, hogy az eredeti névadók nem telepedtek meg Benén.

Az Országúti és a Baracs határszéli dűlők, logikusan a községet átszelő közút melletti, illetve az utóbbi esetben a Baraccsal határos terület megnevezéseit adják. Ezért kijelenthetjük, hogy Ladánybene helynévanyaga archaikus, több ma is használt dűlő – és helynév bizonyíthatóan több százéves múlttal rendelkezik. A térképek elemzésénél, fontos hangsúlyozni, hogy nemcsak az időszakot, hanem a személyeket is vizsgálni kell. Bedekovich Lőrinc, Bene–Baracs–Kerekegyháza vitás határtérképét 1784. július 17-én készítette. Varga Elek földmérő 1825-ben Benepuszta „földképét," Szent György havában azaz áprilisban készítette el. A II. katonai térkép benei részét (Section 54, Colonne XXXIV) 1860-61-ben készítették el, Franz Edlen von Littrow vezetésével, de sajnos, időszakot nem tudunk az évszakot illetően. Az 1880-as kataszteri térképet, október 29. és november 1. között készítette el egy főmérnök, két segédjével. Tehát megállapítható, hogy a térképek többsége nem a téli időszakban, hanem tavasztól őszig terjedő hónapokban készült. A nyáron készült térképek, kevés lehetőséget adtak a tavak vagy a lapályos, vizenyős részek feltüntetésére. Ősszel és tavasszal viszont jó lehetőség adódott a vízrajz pontos feltüntetésére. Kétségtelen azonban, hogy a legtöbb térkép, a helyi férfiemberek tudását is igénybe vette; az 1880-as kataszteri térképről tudjuk pontosan, hogy kik voltak a helyi lakosok, akik a pontos adatokkal szolgálhattak a területről, a helynevekről, a geomorfológiai jellegzetességről, és a tanyák tulajdonosainak nevéről. A második katonai térkép német mérnökei, nyilván elhallások miatt jelöltek egyes neveket helytelenül (pl. „Déak Mihál, Sebek Antal"). A helyi gazdák kikérdezése lehet az oka annak is, hogy – és ahhoz nem fér kétség, hogy tudásuk legjavát adták – nem feltétlenül az általuk használt régies elnevezéseket, hanem a használatban lévő neveket mondták be. Ennek tudhatjuk be, hogy míg az 1860-61-es katonai térképen egyáltalán nem szerepel a Csíkos, Rákóczi-hegy, Nagy-

68 Lásd Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Tervezte Gönczi Pál, rajzolta Kotugowitz Manó, nyomta és kiadja Posner Károly Lajos, Budapest, 1885, Pest Megyei Levéltár, PMT 46.

69 A Jajgatóhegy elnevezéssel kapcsolatban nem árt megjegyezni, hogy a II. Katona térképen fel van tüntetve egy Jaj-tó, a Madarastól egy kissé észak-nyugatra, de már Örkény területén. Ez a népelnevezés már a távolság miatt sem kapcsolható össze a ladánybenei Jajgatóhegy dűlővel.

70 Fodor Ferenc közli a jászsági redemptusok neveit, *A jászság életrajza.* Budapest: Szent István Társulat, 1942, 186. Nem érdemtelem azonban itt megjegyezni, hogy Pálinkás nevű tulajdonos települtek ki a közeli Kecskemétről is a 19. század hatvanas-éveiben, de Kerekegyházára és nem Benére, lásd Szabó László, „Jászsági kirajzások és a jász puszták benépesedése a 19. században," In Juhász Antal szerk., *Migráció a Duna-Tisza közén.* Szeged, 1990, 31.

szék, Jajgató-hegy, addig ezek a nevek megtalálhatóak a húsz évvel később (magyarok által) készített kataszteri térképeken.

Természetesen sem a térképek, sem pedig a történeti leírások (pl. határbejárás, határperek) nem adhatják a vizsgált terület teljes hiteles valóságát, csak azt amit az akkori társadalmi szereplők láttak, bejártak és megvitattak – vagy éppen láttatni akartak. Minden leírás és térkép a kor politikájának egy szelete, egy tudásforma a tájról és a múltról. A térkép egyik fő funkciója, hogy megmutassa egy bizonyos vidékről, hogy hogyan lássuk, hogyan emlékezzünk rá, és hogyan ismerjük fel a természeti jelenséget vagy az ember alkotta objektumokat. A térkép egy összetett szimbolikus, tehát elképzelt táj, amely folytonos vitákat eredményez. A helynevek, egyben az emlékezés nevei, ahol bizonyos események lejátszódtak, egyes emberek birtokoltak területet; így az emlékek és események összefüggéseinek komplex megjelenítései. Ezért történhet meg az, hogy a Rákóczi-hegy emlékét főleg csak a korabeli leírások, és egy térkép örökítette meg, és ezért, hogy a 19. század végén már az új földtulajdonos nevét (Hornyák) viseli. Mivel a térképkészítés, és a történeti forrásmunkák írása, társadalomtörténeti és politikai kontextusban létezik, a táj pontos képét nem, csak annak egy bizonyos elképzelt valóságát adhatja. A hivatalos térképek főleg a katonai térképek, mást mutatnak meg a tájból, mint azok a jelenítési formák, amelyeket a térképkészítők vagy földmérők alkottak meg. A birtokviszonyokból kifolyólag, a kérdéses határok és domborzati jelenségek (amint fentebb láttuk és a következő fejezetekben is nyilvánvaló lesz) a térképre is rányomták kézjegyüket. Ladánybene múltjának megismerése és a helynevek története azt bizonyítja, hogy a történeti forrásoknak és korabeli térképeknek kiemelt szerepük van a táj fizikai, társadalmi és kulturális kialakításában és átrajzolásában. Felhasználásuk a múlt egyfajta rekonstruálásához, ábrázolásához azért elengedhetetlen, mert a tájkép összetett történeti jelentéseit hordozzák magukban.

Második fejezet

A RÉGÉSZETI MÚLT

„De rongyos lett a tanyátok
Hullik le a vakolat
Meglátszik hogy nincs anyátok
Ki taposson reá sarat."
(Berényi József, **De rongyos lett)**

A feltárt és véletlenül előkerült leletek tanúsága szerint, a Homokhátság peremvidéke ősidők óta lakott. A régmúlt korok emlékeit hiába keressük Ladánybenén, mivel területén az elmúlt ötven évben alapos régészeti ásatás nem, inkább csak egy-két leletmentő feltárás történt. A szisztematikus ásatás a 20. század elején Kada Eleknek és Szabó Kálmánnak köszönhető. Kocsis Pál (1884–1967) kecskeméti szőlőnemesítő ladánybenei tanyáján véletlenül előbukkant leletekkel kezdődött az a barátság, melynek folytatása régészeti feltárásokhoz vezetett. A történetet Kocsis Pálné örökítette meg: *„A meleg barátság Szabó Kálmán múzeumigazgatóval úgy kezdődött, hogy Kocsis Pál ladánybenei földjén szántás közben ókori temető maradványaira bukkantak. Pali rögtön beszaladt a múzeumba jelenteni. Ott találkozott Szabó Kálmánnal, aki nagyon megörült a leletnek. Rögtön kiszállt, megnézte és átvette. Ettől kezdve együtt dolgoztak, együtt végezték az ásatásokat*."[1] 1974-ben H. Tóth Elvira egy késő avar sír leleteit mentette meg, majd néhány évvel később, V. Székely György (a községtől délnyugati irányban kb. 2 kilométerre), a Templom-dűlőben a pusztatemplom környékén végzett leletmentő ásatást.[2]

A Lajosmizsén talált leletek bizonysága szerint, már a bronzkori kultúrák (pl. Vatyai kultúra) is jelen voltak Ladánybene területén.[3] Erre utal az a korai urnatemető, amelyet Kada Elek, Kecskemét polgármestere tárt fel 1903-ban, melyről többet nem tudunk.[4] A bronzkort felváltó vaskort, a kelta és szkíta néptörzsek kultúrájának maradványaiból tudjuk rekonstruálni. Az utóbbiak jelenlétét, a közeli lajosmizsei Benéről ismert állatalakos díszítésű kis lelet tanúsítja.[5]

A szkíták után az iráni eredetű szarmata-jazigok jelennek meg a Kárpát-medencében, akiket Tacitus is említ. A Duna-Tisza közére Kr.u. az 1. században érkező szarmata lakosság Benére történő tömeges megtelepedése – a régészeti feltárás hiányában – még nem nyert kellő bizonyítást, ami azért is érdekes, mert Lajosmizse térségében sok szarmata-kori edénytöredék került a felszínre.[6] Ennek magyarázata a középkori, sőt már a római korban használt provinciális útvonal. Aquincumot (Budát) és a provincia déli tartományait (Sirmium, Singidunum, a mai

---

1 Özv. Kocsis Pálné, *Ecsetvonások Kocsis Pál szőlőnemesítő portréjához.* Budapest, 1986, 60. A könyvet a Kertészeti Egyetem Házinyomdája adta ki, de felelős kiadóként Katona István, Kiskunhalasi Állami Gazdaság van megjelölve.

2 Az ásatások beszámolóját lásd H. Tóth Elvira, „Négy évtized régészeti kutatásai Bács-Kiskun megyében (1949–1989)," Cumania 12, 1990, 81–236.

3 Horváth Attila „Az M-5 autópálya leletmentései Lajosmizse határában," *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében,* Kecskemét, 1990, 16, Somogyvári Ágnes, „Bronzkori település Lajosmizse határában", uo. 22, Wicker Erika, „Bronzlelet a Lajosmizsei bronzkori településről," uo. 27, és Horváth Attila, H. Tóth Elvira, V. Székely György, *Elődeink a Duna-Tisza közén. A Kiskunság és környéke története a régészeti leletek tükrében.* Kecskemét, 1988, 25,

4 Horváth Attila, „Kecskemét régészei topográfiája a levéltári adatok tükrében, különös tekintettel az őskori leletekre." *Múzeumi Kutatások Bács-Kiskun Megyében* 1990. Kecskemét, 37–48. Kada Elek feltárásainak csak egy részét közölte, „Kecskemét vidékéről való leletek a honfoglalási korból." *Archeológiai Értesítő* XXXII, 1912, 323–352.

5 Horváth Attila, H. Tóth Elvira, V. Székely György, *Elődeink a Duna-Tisza közén*, 1988, 26.

6 Kulcsár Valéria – Vörös István, „Szarmata telep Lajosmizse határában. Leletmentés az M5 útnál." *Cumania*, 1989, 11, 67–93.

Belgrád), még a középkorban ismert és használt kereskedelmi út kötötte össze. A 13. században írásos dokumentumokban is említett kereskedelmi *„via magna" (Buda–Ócsa–Inárcs–Örkény–Földeák–Kecskemét–Szeged) hagyományos útvonal volt, melynek irányvonala keveset változott,"*[7] így ennek hatása a régészeti leletekben is nyilvánvaló. Az 1909-es benei feltárás során néhány szarmata sírban, kékszínű zománcfibulák kerültek elő. Az egyik sírban például 26 darab gyöngy a nyaknál, 234 darab pedig a lábrésznél volt elhelyezve.

A szarmaták kultúráját, több hullámban érkező népesség befolyásolta a 2-4. században: dákok, gepidák, vandálok, kvádok. Az 5. század elején megjelentek a hunok, akik a Duna-Tisza közének anyagi kultúrájában kevés, ámde jelentős nemzetközi hírnévnek is örvendő (pl. a törteli bronzüst), nyomot hagytak. A 6. században újabb népelem, a germán longobárdok jelentek meg, majd a század közepétől az ázsiai eredetű avarok. A több hullámban beköltöző avarok jelenlétének értelmezését koraavar, középavar és későavar korra osztották fel a kutatók. A koraavar kor kultúrája gyéren jelentkezik a Duna-Tisza közén, legfőképp a Felső-Kiskunság régészeti leletei között. A szabadszállási és ladánybenei későavar edények és fémből készült használati tárgyak ékes bizonyítékok arra nézve, hogy a 7-8. században a későavarok szállták meg a jó legelőkkel tarkított területet.

Közvetlen környékünkön az avar népességre utaló régészeti leletek Kecskemét, Méntelek, Szabadszállás, Hetényegyháza és Baracs területén kerültek elő, és bár a ladánybenei leletek alapján kisszámú avar népességet tételezhetünk fel, annyira mindenképpen elegendőek ezek, hogy Benét is bekapcsoljuk a Duna-Tisza közének avar történelmébe.[8] Ezt bizonyítja még a Csallány Dezső által ismertetett avar páncélrészlet, amelyet Józsa Pál tanyáján találtak meg 1909. április 4-én.[9] Ez a fontos és meghatározó lelet csak ebből a leírásból ismert, mivel megsemmisült. Az elszórt, részben véletlenszerűen felbukkant népvándorlás-kori leletek tanúbizonysága szerint, Bene területe avar népességgel bírt a 7. századtól kezdve. 1974-ben a Fő utcai volt MSZMP pártház udvarán lévő szennyvízszikkasztó építésekor került a felszínre egy későavar lelet. A sír egy – ma már szépen restaurált – három hullámvonalas díszítésű agyagedényt (magassága 12,5 cm, szájátmérője 11,0 cm, fenékátmérője 8,0 cm), és egy öntött bronzból készült csüngős, indás veretekkel ellátott övgarnitúrát tartalmazott. A halottal eltemetett, valószínűleg az övről lecsüngő vaskés, mára már szinte használhatatlanná vált a régészek számára.[10] A téglalap alakú szíjvég veret hossza 3,0 cm, szélessége 2,4 cm. Az öv virágmintás díszítése szépen illeszkedik a későavarkor (8–9. század) régészeti hagyományába.

Ladánybene régészeti múltjának páratlan jelentőségét, az egyes korokra jellemző rovásírásos feliratok adták. Kada Elek ásatásából, a benei iskola környékén egy a halott lábánál elhelyezett korongolt, írásos, sötétszürke színű agyagedényt került elő, melynek magassága 12,2 cm, tetejének átmérője 8,2 cm volt. Valószínű, hogy szarmaták által használt ivóedényről van szó, amely körülbelül az 5. században készült és rovásírást tartalmaz.[11] Ez az edény is eltűnt Kecskemét második világháborús bombázásakor, de szerencsére idejében lerajzolták, így megmaradt a tudomány számára.

Mivel az edény és a rajta lévő írás korán a tudósok látószögébe került, így sokan próbálkoztak megfejtésével.[12] A sok próbálkozás megnyugtató eredményt nem hozott. Az elemzések és korai értelmezések az avar, a hun, a jazig illetve a szarmata korba kalauzoltak bennünket. A vizsgálat szerint az edényen többfajta írás volt. A rovásjel, vagy

7 Blazovich László, „Az Alföld 14-16. századi úthálózatának vázlata." *Tanulmányok Csongrád megye történetéből,* 1988, XXIV, 51-61. A Dunát és Tiszát összekötő másik fontos útvonal már a 3-4. században használatban volt, lásd Mócsy András, „A római-barbár szomszédság utolsó évszázada hazánk területén." *Cumania,* I., 1972, 94-110.

8 Az avarkor területi összefüggéseire utal a kissé távolabbi, ám mindenképpen jelentős nagykőrösi lelet, lásd Simon László, *Nagykőrös és környéke avar kori topográfiája. A nagykőrösi avar fejedelmi kard.* Nagykőrös: Arany János Múzeum, 1983.

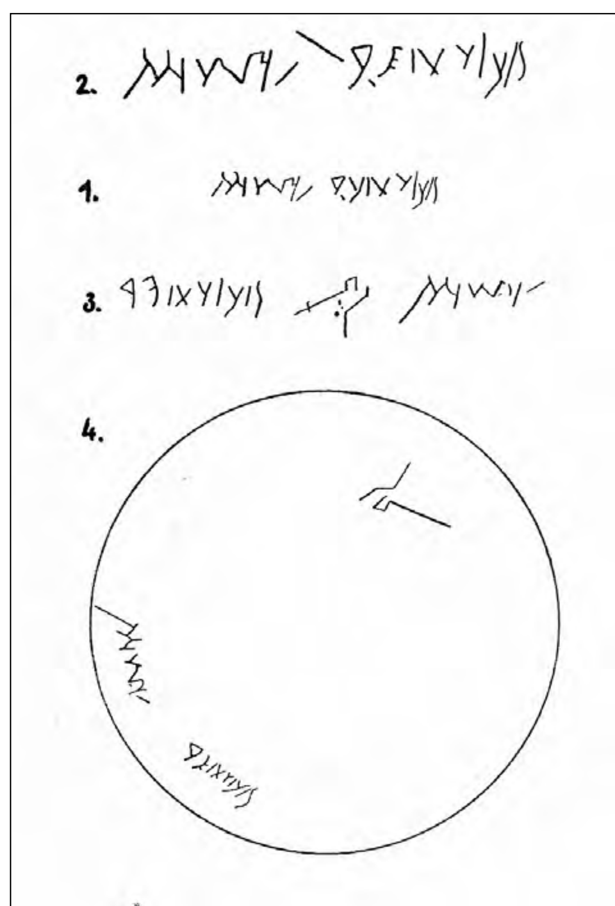
9 Csallány Dezső, „Avarkori páncélok a Kárpát-medencében." *Nyíregyházi Józsa András Múzeum Évkönyve* XII-XIV, 1969-1971, 41.

10 H. Tóth Elvira, „Eredmények és problémák Bács-Kiskun megye avar kori kutatásában." *Cumania,*13, 1992, 41-59. A leletek tanulmányozását V. Székely György tette számomra lehetővé a kecskeméti Katona József Múzeumban, amiért külön köszönet illeti.

11 Mészáros Gyula, „Jazyg nyelvemlékek Magyarországon." *Népünk és Nyelvünk,* IX, 2, 1937, 38.

12 Nagyfalusy Lajos, „Ógörögbetűs feliratok az alföldi sírleletekben," Különlenyomat a kalocsai Jézus-társasági Szent István gimnázium 1940–41. évi Évkönyvéből, Kalocsa, 3-15, Rusvay Kálmán, *A jászok eredete és nyelve,* Kecskemét, 1977, kézirat, Mészáros Gyula, „Jazyg nyelvemlékek," 1937, 33–51.

ógörög írás egy részét az égetés előtt, míg másik részét már az égetést követően karcolták az edény oldalára. Mészáros Gyula ógörög betűket vélt felfedezni az Alföldre települt szarmata-jazig lakosság által készített edényen, amelynek feliratát hun-görög eredetűnek tartotta. Két elkülönült szóösszetételt ismert fel: az egyik megfejtésének „az enyészetnek átadódsz," a másiknak a felszólító módú, „tiszteld (őt)" kifejezést javasolta.[13] Elképzelése szerint, az edény a halottkultusz szép maradványa, és az ógörög, de a harcos szarmata törzsek által használt nyelvemlékek közé sorolta.

Agyagedény rovásírással (Rusvay rajza nyomán)

Másként olvasta és ezért eltérő megoldást javasolt Nagyfalusy Lajos, aki szerint az edény nem lehetett az eltemetett halott iránti kegyeletre intő figyelmeztetés. Véleménye szerint, a ladánybenei mindenképpen rokon a Szeged határában Nagyszéksóson talált hun-kori arany ivócsésze ógörög karcolt szövegével.[14] A megfejtése szerinte: *„Zárközz a sír mélyére, vagy Húnyd le szemedet (örökre). Az enyészetnek adódol át."*[15] Rusvay Kálmán egy másik megközelítést alkalmazott. Etimológiai próbálkozásában osszét nyelvűként értelmezte az edénykén talált feliratot, így a két szó magyar megfejtése „elmúlsz" és „ragyogsz."[16]

Eltérő olvasatot javasolt Csallány Dezső, aki az agyagedény feliratában magyar nyelvtöredéket vélt felismerni.[17] Ennek bizonyításául hozta fel, hogy az írást balról jobbra lehet olvasni – és nem jobbról balra, mint az ún. székely rovásírásokat –, és ezért szorosan kapcsolódik az ismert, szintén magyarnyelvű margitszigeti és esztergomi rovásírásokhoz. A 14 betűből álló felirat megfejtését három szóban határozta meg: „eltemet," „csebresz," és „tesszék" (tessék). Érvelése szerint, az edényke (cseber) egy halotti áldozati-temetési szertartás kelléke lehetett.[18] Viszont nem adott magyarázatot arra, hogy szarmata sírból hogyan került volna elő magyar nyelvű rovásírásos edény.

Hasonlóan páratlan értékű az a rovásírásos gyűrű, melyet Szabó Kálmán talált Ladánybenén és amelynek rajzát közölte is könyvében, ám annak értelmezésével nem próbálkozott. A gyűrűn lévő írás megfejtése, hasonlóan Kerekegyházán előkerült rovásírásos gyűrűhöz, nem egyértelmű.[19] Mészáros Gyula értelmezése szerint, mindkettőt egy 13. századi török nyelvű nép, tehát kun hagyatéknak tekinthető.[20] Mészáros egyszerű megfejtést ja-

13 Mészáros, 44.

14 Az ógörög betűk megjelenése nem egyedi: a nagyszentmiklósi kincsen is találhatók görög betűs görög, valamint görög betűs török feliratok, lásd László Gyula, *A nagyszentmiklósi kincs.* Budapest: Corvina, 1977, 164–166.

15 Nagyfalusy, „Ógörög feliratok," 8.

16 Rusvay, A jászok eredete, 23.

17 Csallány Dezső, „A magyar és az avar rovásírás." *Studia Comitatensia* 2, 1973, Szentendre, 281–304.

18 Csallány, „A magyar és az avar rovásírás," 289.

19 Szabó Kálmán, *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei (Kecskemét th. Város múzeumának ásatásai).* Budapest: Országos Magyar Történelmi Múzeum, 1938. A megfejtés körüli kérdések sorozata mindjárt ott kezdődik, hogy a Szabó Kálmán által közölt, hétszögletű ezüstgyűrű, Mészáros tanulmányában már a kunkerekegyházi gyűrűként jelenik meg. Hasonlóan felcserélődik, Szabó kerekszárú kunkerekegyházi ezüstgyűrűje, mely Mészárosnál már ladánybenei lesz. A későbbi megfejtők közül, Csallány Dezső nem Szabó Kálmán, hanem Mészáros által ladánybeneinek tartott gyűrűt írta le.

20 Mészáros Gyula, „Rovásírásos kun nyelvemlékeink." *Népünk és Nyelvünk,* Szeged, 1937, 161–178.

vasolt: „gyűrűje szép” szöveggel. Csallány Dezső másként értelmezte a rovásírásos leleteket. Ő korábbra keltezte, és bár szintén töröknyelvnek gondolta, de besenyő hagyatéknak tartotta mindkét gyűrűt: *„A ladánybenei és kunkerekegyházi gyűrűt olyan keresztènnyé lett XI. századi besenyők hagyatékának tarthatjuk, akiknek telepeit a tatárjárás korában pusztították el.*”[21] Nem tudni miért, de az 1950-ben kifejtett tételeit a hetvenes évek elején módosította, és a besenyő eredetet elvetette. A gyűrűről összefoglalva ezt írja: *„A felirat magyar írásrendszerű, de korábbi török hatásként megőrizte a jobbról balra való olvasási módot. Idejét a XII. századra tehetjük.*”[22] Szerinte a rovásírás megfejtése egyszerűen: *„idis Maszparis sámánás, azaz Maszpar úré sámáné.*”[23] Az idis (latin úr) kifejezés több gyűrűn és feliraton szerepel a koraközépkorban. Csallány szerint, ez a lelet a többi környékbeli Duna-Tisza közi leletekhez hasonlóan azt bizonyítja, hogy elmagyarosodó de török eredetű néppel van dolgunk, akik még sokáig őrizték kétnyelvűségük hagyományát.

körül adódik, mivel kizárt, hogy ezt nevet a honfoglalók (még akkor is, ha a vezető réteg török nyelvű volt) ezzel a kifejezéssel ismerték vagy használták volna.[25] Nehéz a gyűrűk honfoglalás korba való visszahelyezése már csak azért is, mert a 9-10. századi temetők és magányos sírok igen kevés rovásírásos emléket tartalmaztak.[26] Ezért, akármennyire is meggyőzően hat a kun-besenyő eredet, további párhuzamok még árnyalhatják a benei és kerekegyházi gyűrűkkel kapcsolatos koraközépkori rovásírásról kialakított képet. Így be kell érnünk annyival, hogy a gyűrű inkább egy fontos hagyaték, de megfejtése mint a legtöbb magyarországi rovásírástöredéké, még várat magára.

A ladánybenei rovásírásos leletek sorába illeszkedik a Bene-vitéz díszes szíjvégen feltételezett türk és magyarnak vélt rovásírás.[27] A lelet színes fényképének digitalizált nagyításakor igen sok karcolást lehetett felfedezni, melyek egyaránt kerülhettek a leletre a szíjvég használatakor, illetve annak egy évezreddel később történt különböző ke-

Rovásírásos gyűrű (Szabó Kálmán után)

Csallány eredeti elméletének két gyenge pontja van: az egyik, hogy az eddig ismert kun és jász 13-15. századi gyűrűk kevés rovásírást tartalmaznak, inkább család-nemzetség jeleket vagy fél-keresztény szimbólumokat ábrázolnak.[24] A másik kérdéses feltételezés, a „sámán” kifejezés megfejtése

zelésekor, restaurálásakor. Ezért, a rovásírás feltételezése igen sok kérdést vet fel. Harmatta János szerint, a szíjvég hátlapján – tehát nem a griffes oldalán – ótörök szöveg van magyarra fordítva: „Ers úrnak az öve,” míg a magyar rovásírásos felirat olvasata: „Örs ölbő (azaz törzsfő).”[28] Így a kétnyel-

21 Csallány Dezső, „Rovásírásos gyűrűk Magyarországon.” *Archeológiai Értesítő* 82, 1955, 79–85.

22 Csallány, „A magyar és az avar rovásírás,” 298.

23 Csallány, „A magyar és az avar rovásírás,” 299.

24 A gyűrűk rajzát Selmeczi László közli, *Régészeti-néprajzi tanulmányok a jászokról és a kunokról.* Debrecen, 1992. A szintén kun hagyatékként kezelt rovásírásos lelet, a Karcag-orgondaszentmiklósi kun szállástemetőből került elő, melynek megfejtését (a székely rovásírásból!) Aydemir Hakan kísérelte meg, „Új kutatási irány a kun-magyar nyelvi kapcsolatok terén,” In, Bánkiné Molnár Erzsébet, Hortiné Bathó Edit és Kiss Erika szerk., *A jászkunság kutatása 2000*, Jászberény-Kiskunfélegyháza: Jász Múzeumért Alapítvány, 2002, 160.

25 Lásd Róna-Tas András, *A honfoglaló magyar nép*, Budapest, Balassi Kiadó, 1996, 285-289.

26 Honfoglalás kori leletben, a megyében páratlan a Homokmégy-Halomi temető, amelyben egy rövidke, rovásírásos csonttegez darab került elő. Ennek megfejtését ótörök nyelvből – „tíznyilas tegezzel győzz” értelmezéssel – kísérelték meg. A lelet leírását lásd Horváth M. Attila, „A Homokmégy-Halomi temető és a Bács-Kiskun megyei honfoglalás kori lelőhelyek összefüggései,” *A magyar honfoglalás korának régészeti emlékei,* Miskolc, 1996, 127. A Duna-Tisza közén felbukkant, páratlan értékű rovásírásos lelet, és a benei rovásírásos lelet mindenképpen több figyelmet érdemel. A lehetséges távolabbi párhuzamról Székely Zoltán, „Árpád-kori rovásjelek a Székelyföldről,” in Székely Zsolt – Tárnoki Judit szerk., *Székely Zoltán válogatott tanulmányai.* Szolnok: Szolnok Megyei Múzeumi Adattár, 2003, 172-173.

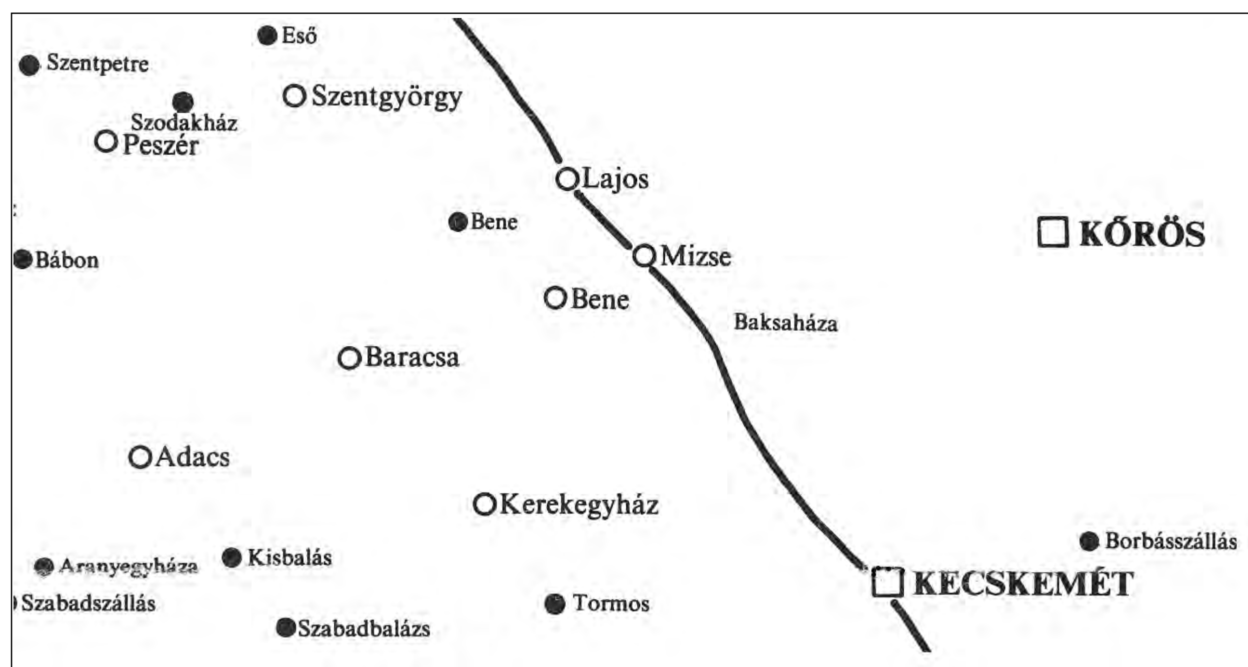
27 Harmatta János, „A magyarság őstörténete.” *Magyar Tudomány* 3, 1990, 243–261.

28 Harmatta, 260–261.

vű (török és magyar) felirat az öv tulajdonosát nevezné meg.[29] Ez a megfejtés megerősítené azt a nézetet, hogy a honfoglaló magyarság bizonyos vezető rétegeinek eredetét és nyelvét az ótörök-türk kapcsolatokban kell keresnünk. A szíjvégen talált karcolások azonban nem tudhatók be rovásírásos emléknek, és semmiképpen sem elegendő a honfoglaló magyarság írásos kultúrájának bizonyítgatására.[30] A három rovásírásos ladánybenei emlék közül a gyűrű és az edény nem maradt fenn, ezért tüzetes és pontos tanulmányozásuk, és beillesztésük az újabban előkerült leletek értelmezéseinek sorába nem lehetséges, inkább csak elméletek gyarapítására használható. A rovásírásos emlékek azonban sejtetik, hogy Ladánybene területén sajátos népcsoportokat kell feltételeznünk a népvándorlás korától kezdve. Ezek az írástudó törzsek jelentős leletekkel gazdagították a Kárpát-medencébe költözött késői avar, magyar és középkori kun törzsekről alkotott képünket.

Bene-vitéz

Az avar leletek mellett, a benei honfoglaló lovas vitéz sírja fontos bizonyítéka a nomád népek egykori jelenlétének. Honfoglalás-kori és Árpád-kori telepek környékünkön nagy számban lehettek. Cegléd, Kecskemét és Nagykőrös történeti és régészeti térképeit vizsgálva kitűnik, hogy az Árpád-korban egy 20 kilométeres körben a falvak száma igen nagy volt, elérte a tízet-húszat is.[31] Természetesen aprócska falvakról lehet csak szó, hiszen a házak száma sokszor még a tízet is alig érte el. A falvak sűrűsége itt azt jelenti, hogy ha egy falut találunk valahol, akkor bizonyos, hogy 4-5 kilométeres körzetben egy másik jelenlétével is számolhatunk. Ezért területünk nagyságát nézve – Örkény, Kecskemét, Nagykőrös határtól egészen Baracs és Kerekegyház határáig – aprófalvak egész sorát képzelhetjük el. Nem szabad azonban azt a fontos tényt megkerülnünk, hogy az Árpád-kori települések hálózata nem csak más falu

Falvak és puszták a 16. században (térképrészlet Káldy-Nagy Gyula után)

29 Ezt a nézetet találjuk megismételve, Györffy György – Harmatta János, „Rovásírásunk az eurázsiai írásfejlődés tükrében. A honfoglaló magyarság írásbelisége," Kovács László – Veszprémy László szerk., *Honfoglalás és nyelvészet*, Budapest: Balassi Kiadó, 1997, 152. Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy a hátlapon látható karcolásokhoz hasonlót, a szíjvég griffes oldalán is láthatunk, ám kérdéses, hogy Harmatta ezeket miért nem vélte rovásírásnak, ha már a hátlapon levőket annak fedezte fel.

30 Hasonló véleményt fogalmazott meg Vékony Gábor is, amikor Harmatta által látott rovásírásokat elutasította, *A székely írás emlékei, kapcsolatai, története.* Budapest: Nap Kiadó, 2004, 189–191, 213.

31 Balanyi Béla, Szabó Kálmán, Papp László és Tari Edit feltárása ezt mindenképpen megerősíti, Balanyi Béla „Nagykőrös határában 1879-ben és 1894-ben folytatott ásatásokról." *Studia Comitatensia* 2, 1973, 13–36; „Nagykőrös középkori falvai és építményei," In Novák László – Selmeczi László szerk., *Építészet az Alföldön,* Nagykőrös: Arany János Múzeum, 1989, 50–77; Tari Edit, *Árpád-kori falusi templomok Cegléd környékén,* Cegléd: Kossuth Lajos Múzeum, 1995.

létezését jelentheti, hanem azt is, hogy a falvak 30-50 évenként változtathatták helyüket. A Bene környékén ismert szomszédos középkori falu Kerekegyháza, Lajos és Mizse, de Kerekegyháza mellett egy Tormás (Tormos?) nevű falu, Lajos mellett Kecskemét felé pedig egy már régen pusztává lett, Baksiháza nevű település tűnik elő a törökkori összeírásokból.[32] Egy 15. századi oklevélben, még egy jóval korábban elpusztult Földeák nevű település is felbukkan, amelyet valahol a mai Lajosmizse központjában helyezhetünk el.

Gyér utalások vannak arra nézve is, hogy Ladánybene területén két középkori falu létezett, hiszen a török adózásból kitűnik, hogy volt egy Bene falu és még egy korábbi, hasonló névvel, amely aztán pusztává lett. Szabó Kálmán 1920-as és 1930-as ásatása a két Benén, jelentős leletekkel gazdagította a környék településtörténetét.[33] Elképzelhető, hogy a Hornyák-dombon és környékén azonosított Árpád-kori falu 15. századi folytatását láthatjuk a pusztatemplomtól délkeletre húzódó, a mai Templom-dűlőben megtalált falunak.

A középkori települések feltérképezése és bemutatása előtt a honfoglaláskori falvak kérdése vár megoldásra. A leghíresebb honfoglaláskori régészeti lelet, a község névadójának is tekintett Benevitéz leletegyüttes, amelyet a 19. század elején találtak meg. Sajnos, szisztematikus régészeti feltárás hiányában a honfoglaláskor létezett falu vagy település lelőhelyét nem ismerjük. A benepusztai híres lelettel kapcsolatban találó Horváth M. Attila megjegyzése:

„*Bács-Kiskun megye honfoglalás korának kutatása egyidős ugyan a magyarországival, de a feltárások szinte sohasem tudatos kutatás eredményei voltak…Egyes helyeken, például Benepusztán és Kecelen a szél lefújta a fedőréteget a sírokról. Mással, például Nyárlőrincen viszont 90–110 cm vastag lepelhomokot fújt az eredeti felszínre*.”[34]

Bene-vitéz koponyacsontja, fegyverzete és ékességei, egy ilyen véletlenszerűen megtalált páratlan értékű honfoglalás kori kincs. A felfedezést és a lelet begyűjtésének történetét, Jankowich Miklós (1773–1846) leírásából ismeri a tudomány.[35] A napvilágra került leletegyüttest, pásztorok találták meg 1834 nyarán. A homokos területről a lepelhomokot a szél elhordta, és egy sír maradványa bukkant elő csontokkal, fémtárgyakkal együtt. A pásztorok egyes darabokat (de nem mindet) átadtak Szentkirályi Móricnak, Pest megye akkori főjegyzőjének. A tárgyakról és a felfedezés körülményeiről Szentkirályi hamar tájékoztatta Jankowich Miklóst, a magyar régiségek kutatóját, aki az egyedi leletről beszámolt a Magyar Tudós Társaság Évkönyvében:

„*E folyó esztendőnek Június és Július hónapiban uralkodó szárazság Pest vármegye kebelében az Jászföldön helyhezett Bene pusztának sivány homokát inkább és inkább folyóvá tévén okozá egyszersmind, hogy az szeleknek száraztó ereje mélyebben behatván; valamely lovával együtt összerogyott hős csontvázát feltakará, mely az pásztoroknak szemében tünvén mennél ritkább vala előttök emberi és állati csontokat egy halomban látni, annál inkább gerjeszti őket bővebb vizsgálatra; És észrevévén, hogy az embernek feje, lova mellett, körülötte pedig több rendbeli csillogó ékességek hevernének, úgy itélék, hogy mind az emberi, mind a saját terhétől több ily lenyomatott és netalántán aranyból készült cifrázatokra is akadnának. Csak ugyan reá is akadtak az lovagnak, szinte mint lovának többnyire minden csontjaira és ennek egészséges fogaira között vas zablájára is, azon formában melyben most is magyar csikós pásztoroktól használtatik és gyakoroltatik.*”[36]

32 Kerekegyháza környékének régészeti kutatását, és Tormás helyének meghatározását Siklósi Gyula végezte el, *Kerekegyháza középkori települései, templomai*. Budapest, 1999, 7.

33 Településtörténeti szempontból meghatározó Szabó Kálmán ásatása, melyek alapján feltérképezte a falvak lehetséges hálózatát. Ezt jól kiegészítik a török adóösszeírások alapján ismert adatok, lásd Szabó, *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei*, 1938, 10.

34 Horváth M. Attila, „A Homokmégy-Halomi temető," 1996, 128.

35 Wadassi Jankowich Miklós: „Egy magyar hősnek – hihetőleg Bene vitéznek, – ki még a ' tizedik század' elején, Solt fejedelemmel, I. Berengár császárnak diadalmas védelmében Olaszországban jelen volt, újonnan felfedezett tetemeiről, 's öltözetének ékességeiről." *A Magyar Tudós Társaság évkönyvei.* Második kötet 1832-1834. Budán 1835. 281-296.

36 Jankowich, Egy magyar hősnek.

A leírásból értesülünk, hogy:

„Találtatott pedig: emberi koponya rajta kardvágások nyomaival, kettő kengyelvas, zabla, nyílhegyek, kb öt arasz hosszú egyenes kard, aranyozott, részben arany markolattal, ezüstből készített lószerszámok és köntösékességek. 30 darabnál több ezüst boglár, valamint pénzek kettő-kettő lyukkal átfúrva, amelyek segítségével a köntösre voltak rávarrva. Felírás a pénzeken: „Berengarius Rex”, vagy „Berengarius Imperator.”[37]

Ami még igen jellemző Jankowich alapos megfigyelésére, az a megtalált kard:

„Hősünknek egyenes kardja mind addig, míg rozsdától meg nem emésztetett, alkalmasint öt arasznál hosszabb lehetett, most bár ha négy arasznyi, szélessége pedig már csak, egy hüvelyknyi volt: rajta irást, vagy jegyeket romlottsága miatt észre venni nem lehetett; hüvelyéről, markolatjáról semmi jelenség, holott a' megaranyozott, 's ezüsttel ékesített lószerszámhoz, és köntöshez, bizonyosan nem különb, mint hasonló kard használhatott.”[38]

A kor tudományos szemlélete szerint alapos, ám romantikus leírásban Jankowich egy 30-40 éves harcost ábrázolt, aki fejsebétől halt meg, és akit teljes díszben, lovával együtt temetett el a homok. Leírásából kitűnik, milyen gazdag volt a magányos harcos: mellette volt lova csontváza, egy zabla, egy pár kengyel, több nyílhegy és az általa egyenesnek vélt kard (ezt a pásztorok széttörték és elosztották maguk közt késeknek), egy ezüst berakásos szíjvég és több tucat itáliai pénzérem. Az érmeket, amelyeket két helyen átfúrtak, és így feltételezhetjük, hogy öltözéken vagy lószerszám díszítéseként használtak, I. Berengár király és császár (888–924) verette ezüstből. Az eredeti 30-40 darab Berengárérmének mára már csak egyharmada lelhető fel a Nemzeti Múzeumban. A nyílcsúcsok nem az akkor már ismert nyugati formájú, köpűs nyílhegyek voltak, hanem a korábbról ismert honfoglaláskoriak. A kengyel, zabla és nyílcsúcsok az idő során elkallódtak. A koponyán látható nyomokat Jankowich kardcsapások által szerzett sebesülés nyomainak vélte. A maga nemében páratlan, szárnyas griffet ábrázoló szíjvég – amelyet perzsa iráni kapcsolatok alapján archaikus „éjszak-ázsiai” eredetűnek tartott – megmaradt, és bekerült a magyarság honfoglalás-kori örökségének könyvébe. Jól látta a híres lelet első leírója, hogy a görög, római és etruszk régészeti hagyományban, párját nem érdemes keresni.

Jankowich nem is tagadja, hogy a halott vitézben Benepuszta valamikori névadó hősét, a település alapítóját látta. Erről így írt:

„Bátran tehát és józan ésszel következtethetem, hogy Bene pusztának nevezete is hihetőleg, és nagyon hihetőleg annak első adományi birtokosától kölcsönözvén nevezetét, hősünket Benének annál inkább nevezhetjük, mivel ezen határ és birtok, a' hajdani Solt székben, melly a' Dunától Tiszáig terjedvén, és mindenkor a' fejedelmek' és királyok tulajdoni birtoka lévén, nem is másképen szállott a' Jászokra, hősünknek, mint a' ki Solt fejedelemmel Olaszország' diadalmas hódolásban valósággal jelen volt, vitéz érdemeiért ugyan csak ő tőle adományúl adatott.”[39]

Wadassi Jankowich Miklós értelmezése sok részletében kiállta az idő próbáját. Leírása óta a lelet fontosságát sokan hangoztatták.[40] A korai kutatók közül Pulszky Ferenc, Bartucz Lajos, Hampel József, Fettich Nándor, majd László Gyula és Dienes István foglalkoztak értelmezésével. Legutóbb, a Duna-Tisza köze honfoglalás-kori történetét elemző Somogyvári Ágnes ismertette e leletet.[41] A benei kincs megtalálását egy romantikus regényes elbeszélésben is olvashatjuk, ahogyan Görbe József számadójuhász és Laci nevű unokája rábukkan a páratlan leletre.[42]

37 Jankowich, Egy magyar hősnek.

38 Jankowich, 283.

39 Jankowich, 295.

40 A híres lelet egyik első, elemző bemutatását Milesz Bélának köszönhetjük, amikor 1880-ban közölte a benepusztai szíjvég rajzát, hangsúlyozva annak hasonlóságát egy Túrócz-megyében talált lelethez, „A n. múzeum érem- és régiségosztályának gyarapodása a f. évi július-novemberi hónapokban.” *Archeológiai Értesítő* XIV, 1880, 340–358.

41 Somogyvári Ágnes, „Honfoglalás, honfoglalók a IX–X. században a Duna-Tisza közén.” In Bárth János szerk., *Ezer év a Duna-Tisza közén*, Kecskemét: Katona József Múzeum 2001, 9.

42 A tudományos alapot nélkülöző, gyermekek számára olvasmányos leírást, amelyet egy kis rajzzal is elláttak a szerzők, lásd Halász Zoltán, „Bene vitéz előnyargal,” *Históriák a magyar régészet történetéből,* Budapest: Móra, 1964, 160–166.

A ma meglévő lelet leírását csak a koponya, szíjvég, és a valószínűleg ruhához és lószerszámhoz erősített aranyozott ezüst veretek és díszítmények alapján készíthetjük el. Az öntött ezüstből készült, mindössze 4,5 x 2,5 centiméter nagyságú aranyozott szíjvég mindkét oldalán nielló-berakásos. Kopottsága arra utal, hogy tulajdonosa sokáig használhatta. A szíjvég előlapján gyöngyözött berakásos keretben, növényi mintákkal díszített szárnyas griff található. A griff szájában virág látható, melyet az ötvös megismételt a griff farkánál és lábánál is. A szíjvég másik oldalán, két nagy körben hajlított virágos, valószínűleg egy tőből eredő indák láthatók.[43] A szíjvéget az övre, négy szegeccsel erősítették fel, erre utal az a négyes lyukú csík, amely szintén díszített. A benei lelet páratlan, hisz honfoglalás-kori szíjvégeken ilyen szép, az előlapján gyöngyözött keretbe foglalt növényi mintás, szárnyas griffes ábrázolás nem található.[44] Ennek a mitikus állatnak képét a veretről, László Gyula rajzolta meg.[45] A régész Dienes István szerint, a honfoglaláskori harcos öltözéke egy korábbi (talán Donvidéki?) kultúra emlékét őrizte meg.[46] Mindenesetre bizonyos, hogy a mitikus griffábrázolás egyedi, és csak a törteli, szintén honfoglalás-kori szíjvégen ábrázolt szarvasmotívummal hasonlítható össze. Más jellegű használati tárgy, de mintájában rokon a bezdédi tarsolylemez, amelyen szintén stilizált szárnyas griff található.[47]

A benei szíjvég két oldala (Jankowich rajza után)

A veretek és a díszek több változatot képviselnek, szinte mindegyikük lehetett ruhán illetve lószerszámon (szügyelő, kantár). Hasonló tárgyak nagy számban kerültek elő 9-10. századi sírokból (Budapest-Farkasrét, Zemplén, Szakony, Karos). Ezeket a hátoldalon lévő kis nitt-szegekkel erősítették a bőrszerszámra. Az igazán egyedinek tartott 15 darabból álló ovális kantár- vagy szügyelővereteken hármas virágminta található, melynek töve szintén egyfelé tart. A két hosszúkás és egy rövidebb, szív alakú középső minta nem párhuzamok nélküli: Tokaj és Szolnok-Strázsahalom temetőiben kerültek elő hármas-virágzatú veretek, de a virágminta (liliom?) ilyen hármas elrendezése fellelhető még a karosi övvereteken is.[48]

43 A leletet tüzetesen megvizsgálhattam (köszönet érte Révész Lászlónak, a Magyar Nemzeti Múzeum főosztályvezetőjének), és ezért megfigyeléseimet a már meglévő leírások alapján tudom végezni. Részletes bemutatása megtalálható Révész László, „Ladánybene-Benepuszta," In Fodor István szerk., *„Őseinket felhozád… A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus.* Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 1996, 338–340.

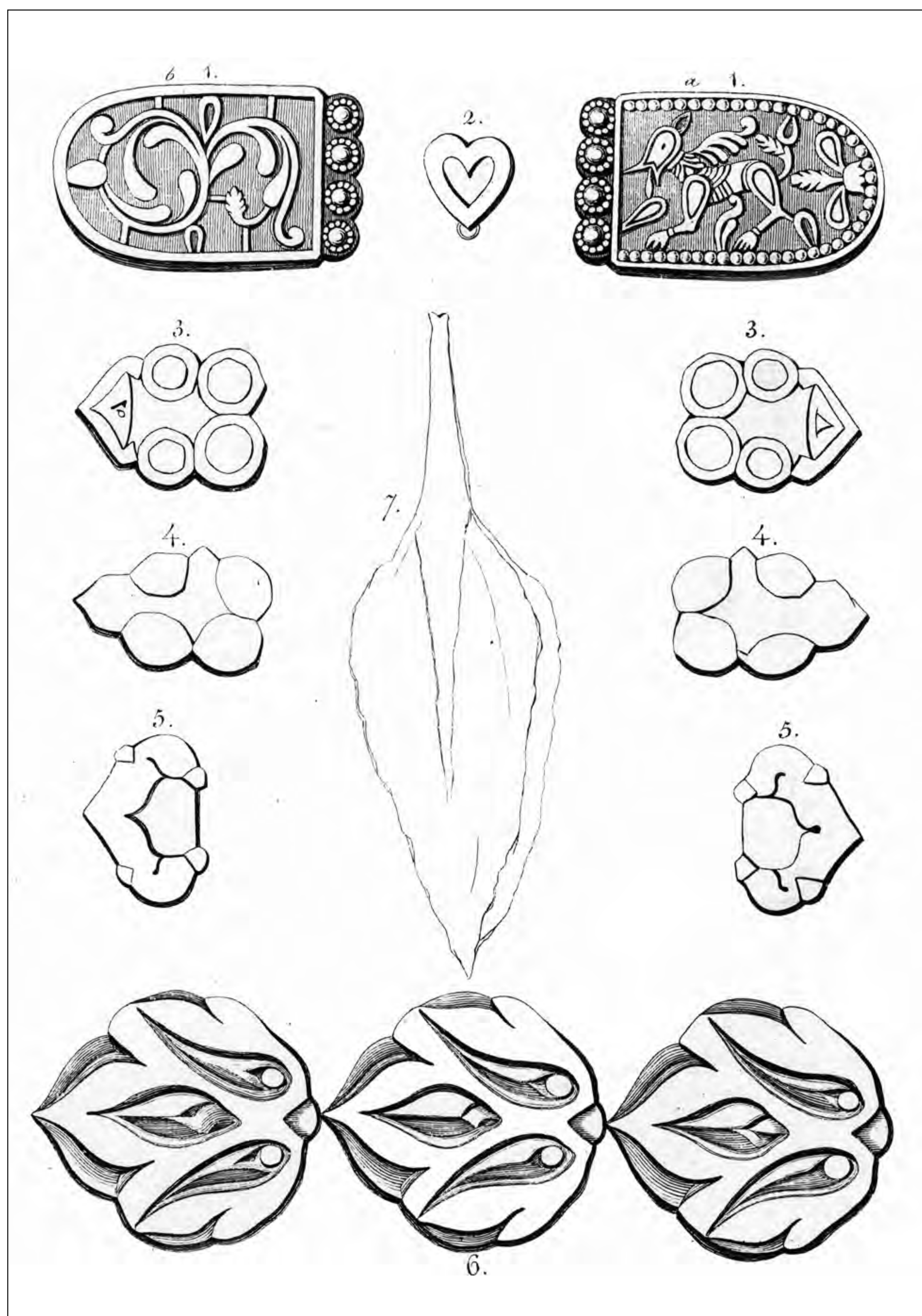
44 Dienes István szerint, a dísz legközelebbi párhuzama egy svéd-normann lelet, „A magyar honfoglalás kora," In Szombathy Viktor szerk., *A magyar régészet regénye,* Budapest: Panoráma, 1970, 144.

45 László Gyula, *Hunor és Magyar nyomában.* Budapest: Gondolat, 1967, 133. A benei lelet fényképét közli Dienes István, *A honfoglaló magyarok.* Budapest: Corvina, 1972, 10. A szárnyas griff ábrázolása a bezdédi honfoglalás-kori tarsolylemezen Györffy és Harmatta szerint szintén rovásírásos felirattal van ellátva, lásd Györffy György – Harmatta János, „Rovásírásunk az eurázsiai írásfejlődés tükrében," 1997, 153.

46 Dienes, „A magyar honfoglalás kora," 144.

47 A párhuzamok természetesen teljesebb és alaposabb kutatást, és régészeti-művészettörténeti elemzést igényelnek, mint ami a jelen tanulmány keretein belül lehetséges. Annyit érdemes megjegyezni, hogy a benei szíjvég szárnyas griffjének párhuzamai jelennek meg, a Tiszaeszlár-Basahalom, Anarcs, Aldebrő, Eger és Gálospetri állatábrázolásaiban. Az ábrázolások színes reprodukcióit közli Révész László, *„Emlékezzetek utatok kezdetére"… Régészeti kalandozások a magyar honfoglalás és államalapítás korában.* Budapest: Timp Kiadó, 1999, 62–65.

48 A talált leletek fényképei megtalálhatók Fodor István, *„Őseinket felhozád"*, 1996.

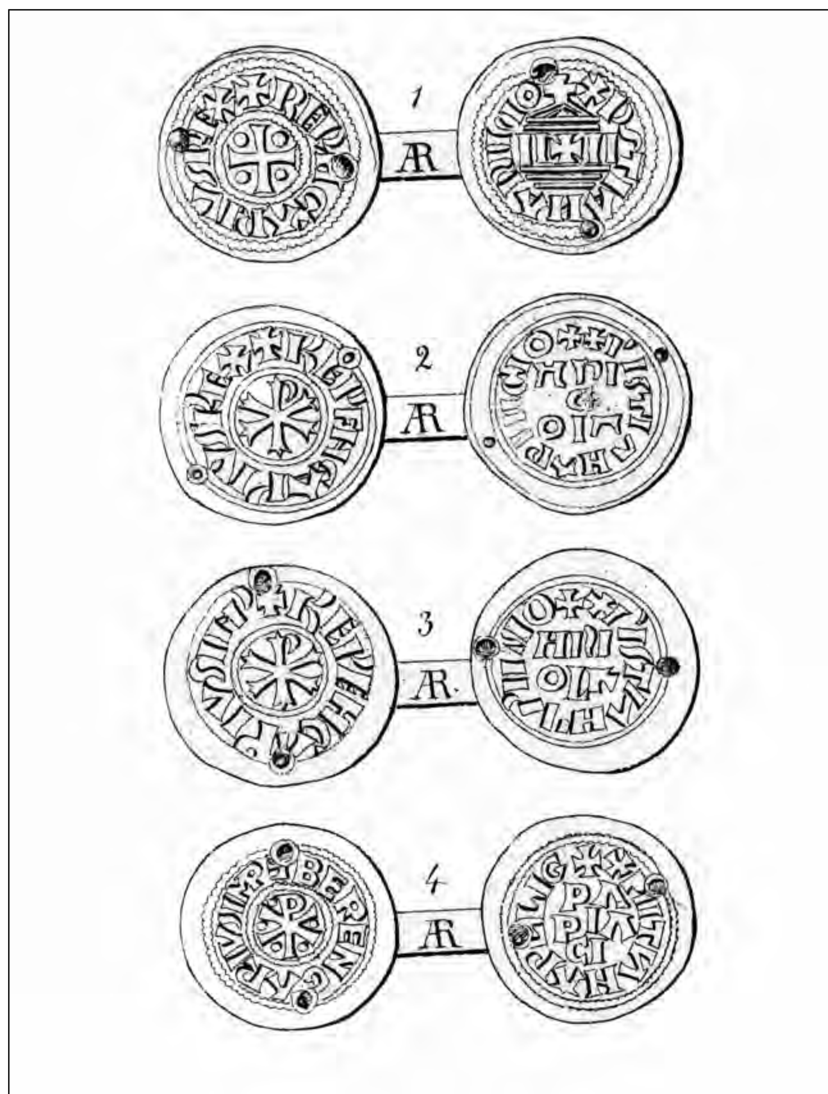

A benei lelet rajza Jankowich eredeti cikkében

Hasonlóan páratlan értékű és díszítésű, az a szintén 15 darabból álló levél vagy indát illusztráló ezüst de aranyozott veret, amely pontos funkcióját párhuzamok nélkül meghatározni nem lehet. A veretek két típust képviselnek: az egyik típusba sorolhatjuk azokat, amelyekre a felerősítésre szolgáló kis füleket utólag erősítették fel, a másikba pedig azokat, melyeken a fülek az öntéssel egy időben készültek. Ruhadíszítésnek vélhetjük azt a 42 darabból álló kis kerek, gombszerű ezüstveretek csoportját, amelyek közepét kimélyítették és bearanyozták. Ennek párhuzamait Zemplén és Bezdéd honfoglalás-kori sírjaiban találták meg. Bene-vitéz leletei között egyedi még, az a három típusba sorolható, összesen 38 darabból álló karéjos veretegyüttes, melynek párhuzama a Kárpát-medencében még nem bukkant fel. Kép típust képvisel a 8 darabból álló széles, és 16 darabból álló keskenyebb veret, melyek díszítésén négy koncentrikus körből álló minta látható:

> „*Formailag hasonló hozzájuk a 14 db szintén keskeny veret is, ezek azonban kevéssé kidolgozottak: karéjos mintájuk sima körökből áll, s a jobb oldalukon a két kör között kicsúcsosodó dísz helyezkedik el.*"[49]

Dienes István hajlott arra, hogy amíg a harcos dísze valószínűleg honfoglalás előtti szállásterületre kalauzol el bennünket, a Berengár-érmék ékszerként való használata mindenképpen arra utal, hogy a harcost 924 után temették el.

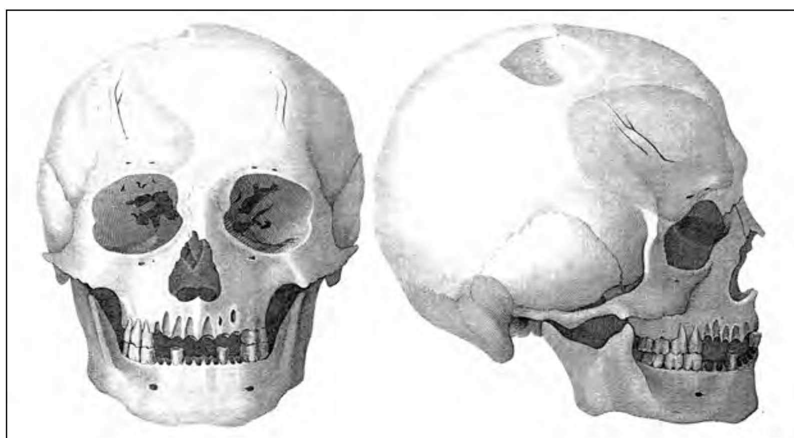

A Berengár-érmék Jankowich rajza szerint

49 Révész László, „Ladánybene-Benepuszta," In Fodor „*Őseinket felhozád,*" 1996, 339.

Amint azt antropológusok megállapították, a koponya nem egy 30-40 éves harcosé, hanem egy körülbelül 55-65 éves férfi koponyája. A hős – és ezt a megtalált tárgyak is bizonyítják –, egy a honfoglaláskorban jól ismert lovastemetkezéssel került sírjába, és nem a harctéren szerzett sebesüléseibe halt bele. A koponyán látható nyomokat Dienes nem sebeknek, hanem a népvándorlás népeinél jól ismert koponyalékelés (trepanáció) maradványának értelmezte. A két sebhely közül az egyik a fejtetőn látható, ez egy 5,2 x 3,5 cm nagyságú mélyedés, a másik egy kisebb, kör alakú begyógyult seb, ami azt jelentette, hogy a harcos túlélte a sebészeti beavatkozást. Az is megállapítást nyert, hogy Jankowich eredeti feltételezésével ellentétben több, a koponyán található nyom nem kardsérülés jele, hanem természetes érbarázda. Az utóbbi vizsgálatok azonban azt bizonyították, hogy *„a koponyatetőn a jobb falcsonton „szilvamag" alakú jelképes trepanáció látható."*[50]

Kustár Ágnes és Skultéty Gyula, a Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tárának antropológusai tettek kísérletet Bene-vitéz arcának rekonstruálására.[51] Az eredmény nem a szokványos romantikus ábrázolásnak felel meg, hanem egy sokkal reálisabb, idősebb emberfejnek, amely taxonómiai szempontból a turanid típusba sorolható. Ezt a rekonstruált arcot sokban formálhatja egy-két, a személyiségre, etnikumra és a kordivatra jellemző sajátosság, valamint a bőr vastagsága, szemhéj formája, ráncok és a szőrzet is. Bene-vitéz arcszőrzetét, az antropológusok annak megfelelően rekonstruálták, hogy *„A források szerint a honfoglaló pogány magyar férfiak fejük tetejét borotválták, és a nyakszirten meghagyott hajtincseket egy, vagy több varkocsban fogták össze. Feltehető, hogy bajuszt is viseltek."*[52]

Bene-vitéz koponyája (Jankowich rajza alapján)

Bene-vitéz arcának rekonstrukciója (Kustár Ágnes és Skultéty Gyula munkája)

50 Nemeskéri, J. – Éri, K. – Kralovánszky, A., „A magyarországi jelképes trepanáció." *Antropológiai Közlemények* 4, 1960, 3–32.

51 Kustár Ágnes – Skultéty Gyula, „A benepusztai honfoglalás-kori férfi koponyarekonstrukciója." *Savaria. A Vas Megyei Múzeumok Értesítője* 22/3 (1992–1995), 1996, 179–190. Bene-vitéz koponyája, a Magyar Természettudományi Múzeum Embertani tárában található 1432. leltári szám alatt.

52 Kustár-Skultéty, 182. Kustár Ágnesnek ezúton is köszönöm a rekonstruált fej fényképeit, valamint azt, hogy tanulmányukra felhívta figyelmemet.

A leletek alapján feltételezhető, hogy Bene-vitéz – most már nevezzük mi is annak – résztvevője lehetett az itáliai hadjárat(ok)nak, amelyet először valószínűleg Bogát és Tarhos vezetett 921-ben. Ekkor Berengár, amint azt pénze is bizonyítja, már római császár, hisz titulusa Berengarius Imp., ami a császárságot és nem a királyságot jelölte már 915-től. Jankowich nyomán Dienes István feltételezte azt, hogy a megtalált magányos harcos nem lehetett egyszerű közlegény, hanem csatában edzett előkelő családfő vagy rangos katonai vezér. Feltételezése szerint elképzelhető, hogy birtokát – a középkori Bene területét – magától Tarhos fejedelemfitől kapta ajándékba. Utódai itt temették el halála után lovával együtt magányos sírban és nem temetőben, mintahogyan azt Györffy György feltételezte.[53] Igaz ugyanakkor, hogy Szabó Kálmán több temetőt tárt fel a két Benén, de ezek a temetők már 12-13. századiak vagy valamivel későbbiek, s ez nem lehetett Bene vagy harcostársainak nyugvóhelye, csak azok leszármazottaié.

A benei leletről a kiváló régész, a kettős honfoglalás elméletének megalkotója, László Gyula is elismerően nyilatkozott 1985-ben, Jankowich Miklós halálának 150 éves évfordulóján.[54] Ő is felismerte Jankowich gondolatában a tudományos megállapítást az Árpád-kori nominatívuszos névadásról. Óvatosan kell megközelítenünk ezt; bár lehet, hogy Bene volt, de lehetett eredetileg Benedek is, amiből a kicsinyítőképzős Bene név származik. Dieneshez és Jankowichoz hasonlóan László Gyula is annak a véleménynek adott hangot, hogy Bene-vitéz sírjának keltezése a 10. század második felére vagy végére tehető. A harcos mellett megtalált és díszként használt Berengár-érmék sugallják, hogy míg a harcos résztvevője lehetett a korai itáliai kalandozásoknak (921-22-ben), talán még a kései 933-as és 951-ös hadjáratokban is harcolt. Ez utóbbi dátum a magyarok kalandozásának vége is egyben, amikor is a II. Berengár király segítségére siető magyar csapatokat leverik, és megkezdődik a kalandozásokat lezáró vereségsorozat. A Berengár-érmék léte egyértelműen arra hívja fel a figyelmet, hogy a harcos kapott (szerzett?) belőle, és nem pénzként, hanem díszként használta. Ez azért is valószínű, mivel 924-ben I. Berengárt lázadó alattvalói Veronában meggyilkolták, és így pénze ezután (amikor utódja már saját pénzét verette) válhatott teljesen értéktelenné. Így nyilvánvaló, hogy a zsákmányolt pénz csak ezután kerülhetett kifúrva a harcos díszei közé.

Elképzelhető, hogy harcosunk már az öregkor felé, unokáinak mesélhetett csak ifjúkori zsákmányszerző harcairól Itáliában. Ezért temették el utódai a honfoglaláskornak megfelelően magányos harcosként, kardjával, nyilakkal és az áldozati ló tetemével együtt, melléhelyezve övét és zsákmányolt pénzeiből készült díszes vereteit. Ez nem szűkíti annak lehetőségét, hogy az itáliai kalandozásból szerzett érdemeiért ne kapott volna birtokot – amely később valóban az ő nevét vette fel – talán éppen Tarhostól, Bogáttól vagy éppen Szalárdtól, akik a kalandozásokat vezették. Érdemes megemlíteni a párhuzamot a benei valamint a karosi és a kiskunfélegyházi honfoglaláskori sírleletekben talált, szintén Berengár-érmekkel kapcsolatban.[55] Úgy a benei, mint a kiskunfélegyházi lelet férfi harcos sírja volt, de a karosi sírba egy 15-16 év körüli leánykát temettek el, kinek lószerszám-szíjára Berengár-érmék voltak erősítve. Valószínű, hogy a kiskunfélegyházi és a karosi leletek mintájára a benei Berengár-érmék is a valamikori Bene- vitéz lószerszámának díszei vagy a ruhadíszei voltak. Még az is feltételezhető, hogy egyazon kalandozó hadjáratban résztvevő harcosokról van szó.

Sokkal árnyaltabb képet rajzol a régész Révész László, aki a Felső-Tisza-vidéken végzett honfoglalás-kori ásatásaival is összehasonlította a páratlan leletet.[56] Szerinte a leletegyüttes mindenképpen vezéri vagy törzsfőnöki eredetre, származásra enged következtetni, és nem feltétlenül katonai szerepvállalásból szerzett érdemekre. Ez azonban még nem elegendő bizonyíték arra nézve, hogy a település egykori névadóját s első tulajdonosát kell keresnünk a benei lelet gazdájában, bár ez a következtetés logikusnak tűnne. Ennek kiderítésére azonban tudnunk kellene a lelőhely pontos helyét, hogy a közvetlen közelségében feltételezhető tele-

53 Györffy György kis családi temetőt említ Benepusztával kapcsolatban, bár erre nézve semmi nyom nincs, *István király és műve*, Bp. Gondolat, 1977, 37. Logikusnak tűnik azonban egy honfoglaláskori település és/vagy temető feltételezése Ladánybenén. A szisztematikus ásatás hiányában azonban ezt csak feltevésként említem meg.

54 László Gyula, „150 éves Bene vitéz sírja," in *Múltunkról utódainkról. II*, Budapest: Püski, 1999.

55 A leletekben talált Berengár érmékkel kapcsolatban, lásd Révész László, *Emlékezzetek utatok kezdetére*, 1999, 181–185.

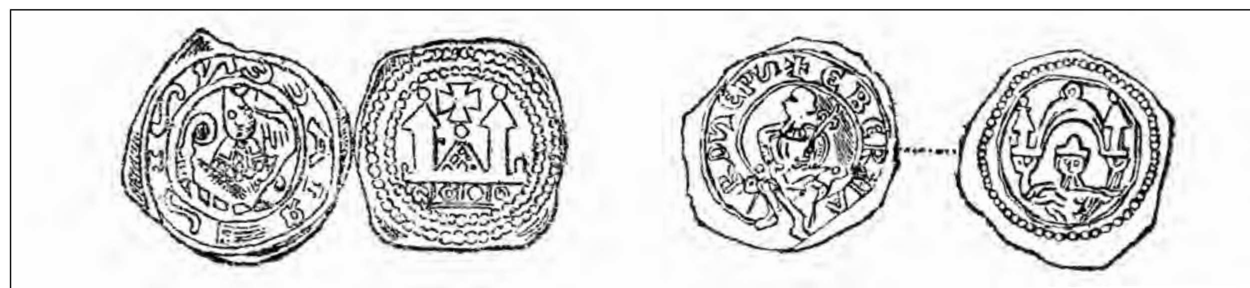
56 Révész, 1999, 130–133.

pülést, vagy temetőt is további vizsgálatokkal fel lehessen tárni. A szerző szerint, a lelet datálását és egyediségét nagyban meghatározza a szíjvég megmunkálásából levonható következtetés; amint azt már többen felfedezték, az állatalakos aranyozott ezüstcsatot, niellóberakás díszíti. Ez a technika azt jelentette, hogy a vésett mintát egy ezüst-, kén-, réz-, ón- és ólomöntvénnyel töltötték ki, majd a felületet lecsiszolták. Ez a technika a bizánci és a viking fémművességre egyaránt utal, és bár az utóbbi kapcsolatokról is tudunk, az előbbivel való rokonság már a Berengár-érmék miatt is a mediterrán terület, pontosabban a bizánci kapcsolatot erősítik meg.[57] László Gyula – főleg a palmettás virágornamentika egyedisége és sajátos használata miatt - mohamedán hagyományt is feltételezett.[58] Sem a viking, sem pedig a mediterrán kapcsolat lehetőségét nem zárhatjuk ki, de a lelet sajátos mintázata miatt pontos választ nem adhatunk. Nem von le azonban a lelet páratlan történeti státuszából Horváth Attila azon megállapítása, miszerint a Duna-Tisza közén feltárt honfoglalás-kori sírok leletei, – néhány tárgyat kivéve – szervesen kapcsolódnak a hazai emlékanyagba.[59]

A Jankowich által hangoztatott egyenes kétélű kard ma már más értelmezést nyert annak ellenére, hogy a fegyver nem maradt fenn. A leírásból világosan kitűnik, hogy a kardot csak darabjaiban láthatta Szentkirályi Móricz, ezért az általa hangoztatott jellegzetességeket semmiképpen sem lehet tényként elfogadni.[60] A korábban feltételezett „normann kétélű kard," a megadott hosszúsága és pengeszélesség adatai alapján – a későbbi leletekkel párhuzamban – inkább enyhén ívelt szablya lehetett.[61]

A középkori falu és temploma

A fenti értelmezéseket összevetve elfogadhatjuk, hogy Benén a honfoglalás-kori és Árpád-kori falu jelenléte bizonyos annak ellenére, hogy létezésére írásos utalás vagy dokumentum még több évszázadig nem található. Igaz, hogy a 12. század elejéig nem is igen van utalás a magyar királyság aprófalvaira a Duna-Tisza közén. Az is feltételezhető, hogy a honfoglaló harcos és leszármazottai által alapított település kinőtte magát, és bizonyosan több Árpád-kori településhálózat alapjait rakta le a valamikori Bene területén. Erre a ladánybenei dénárokként elhíresült 13. századi lelet a legjobb bizonyíték, amelyet a régész V. Székely György elemzett.[62] A ladánybenei dénárok 1973 április

Friesachi-dénárok

57 A hazai leletek között Karos, Tarcal és Kunpeszér anyagaiban ismert a technika távolabbi párhuzama – valószínűleg Bizánc fémműveseinek munkái, vagy azok hatására –, amely Bulgáriából került elő, lásd, Horváth, „A Homokmégy-Halomi temető," 1996. 126. Vékony Gábor, a szíjvéget karoling munkának tudta be, *A székely írás emlékei, kapcsolatai, története*, 2004. 111.

58 László Gyula, *Hunor és Magyar nyomában,* 1967, 133. Nem zárhatjuk ki azt a lehetőséget sem, főleg 7–11. századi éremleletek függvényében, hogy a vikingek és Bizánc kapcsolata szoros és meghatározó volt. Ezért lehetséges, hogy mindkét terület hasonló korú leleteiben hasonlóságokat fedeztek fel a kutatók, lásd Birgit Arrhenius, „Connections between Scandinavia and the East Roman Empire in the Migration Period," in David Austen and Leslie Alcock eds., *From the Baltic to the Black Sea: Studies in medieval archeology*, London: Unwin Hyman, 1990, 118–137.

59 Horváth Attila, „A Homokmégy-Halomi temető és a Bács-Kiskun megyei honfoglalás kori lelőhelyek összefüggései," 1996, 128.

60 Az egyenes karddal kapcsolatos kétségeit Kovács László fogalmazta meg, lásd „Der Säbel von Benepuszta (Ladánybene, Komitat Bács-Kiskun, Kreis Kecskemét)." *Acta Arch Hung* 32 (1980), 309–316. A tanulmány magyar eredetije, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában található. Én, a fogalmak értelmezésének nyilvánvalósága miatt ezt használtam, nem pedig a német tanulmányt, lásd Kovács László, „A benepusztai szablya," kézirat, 1980, 1–27.

61 Ennek alapos kritikáját adja Kovács László, a benepusztai lelet és más korabeli kardok elemzésével, Kovács, ibid.

62 V. Székely György, „13. századi kincslelet Ladánybene-Hornyák dombról," *Cumania*, 8, 1984, 209–272.

27-én kerültek napvilágra, amikor Jobbágy György ezernél több pénzérmét, egy ezüst karperecet, egy sarlódarabot és számos kerámiatöredéket adott át a kecskeméti Katona József Múzeumnak. A pénzleletet, szántás közben a mai község belterületén kívül, a Kunbaracsra vezető betonúttól keletre mintegy 500 méterre lévő, kissé kiemelkedő földháton találták. Az együttes 13. századi 1149 darab friesachi dénárt, 3 magyar, 3 bécsi és 3 kölni pénzérmét tartalmazott. A pénz és az ezüst karperec egy család kincseit tartalmazhatta, és a tartárjárás pusztítását megelőzően került a földbe. Nyilvánvaló, hogy a család nem élte túl a tatárjárást, mivel a kincs a földben maradt. A lelőhelyen végzett vizsgálatok szerint, a falu a Hornyák-domb (korábbi Rákóczi-domb) területén feküdt, ahol nagy mennyiségű cseréptöredék és teljesen elszántott valamikori kemencék nyomai mutatták meg az elpusztult település 13. századi kiterjedését.[63]

Az Árpád-kori település létezését erősíti meg a Ladánybenéről 1942-ben előkerült aranyozott rézkereszt, amely a Nemzeti Múzeum gyűjteményét gyarapította.[64] A 16,8 – 9,8 cm-es korpuszon magas korona látható, s bár oromdíszei letörtek, a magasított korona alatt a hosszú haj a vállakra omlik. Az ágyékkötő igen hosszú, és asszimetrikusan hátul hosszabb, a láb pedig tartón, ún. suppeddaneumon nyugszik. Ez utóbbin lyukat fúrtak, nyilván a kereszt botra való erősítésének céljából. Krisztus kinyújtott bal karja lefelé hajlik, és valószínű, hogy a pusztításkor vagy a földbekerüléskor csorbult el. A 13. századi körmeneti és templomi keresztek jó részét, a dél-franciaországi Limoges városának műhelyében készítették és a század folyamán került Magyarországra. Mivel azonban sorozatban gyártott darabról van szó, a vörösréz alapú aranyozott kereszt, öntött minta egy példánya – így pontos datálásra nem igen alkalmas. A limoges-i import keresztek divatja a 13. század második felétől datálódik, nem kizárt, hogy a tatárjáráskor elpusztított, vagy elrabolt műkincsek pótlására vásárolták Bene lakói.[65] Lehetséges azonban, hogy már a tatárjárást megelőzően használták, hasonlóan azokhoz a keresztekhez és kézmosó tálakhoz, amelyek szép számmal kerültek elő a környék középkori lelőhelyeiről (Bugac, Kecel, Kiskőrös, Soltvadkert, Tass).

A területen talált falunyomok és leletek példásan mutatják, hogy Benén tovább folytatódott az élet a tatárjárás után. Az új falu, a korábbi Árpád-kori teleptől dél-keletre „*a Hornyák-dombtól kb. 1,5 km-re, a Templom-dűlőben húzódó dombháton telepedett meg újra*."[66] Ennek központja a jelenlegi pusztatemplom és közvetlen környéke volt, amely a 15. századi írott forrásokban Beneszállás néven ismeretes.

A falu magját adó és vallásos életét egyaránt meghatározó hely, a templom. Az Árpád-kori és közvetlen utána épített templomok stílusának kérdésében, a régészek feltárásainak köszönhetően ma már pontos kép áll rendelkezésünkre; ezek alapján elkülöníthetők a gyakori félköríves, és a gyéren előfordult centrális (köríves kerek vagy négykaréjos) alaprajzú templomok. Az utóbbit, területünkön csak Nagykőrös környékén (Nyárkútrét, Ludaspuszta és Szőrhalom) és Kerekegyházán találjuk.[67] A másik, sokkal inkább reprezentáns típus a félköríves templom, amint az Tari Edit kutatásaiból kiderül, a „*Pest megyei templomok zöme ehhez a típushoz tartozik.*"[68] A Kiskunságban ismert korai templomok is mind félköríves alaprajzúak (Borbásszállás, Baracs, Felsőmonostor), de ebbe a típusba tartozik úgy a benei, mint a mizsei templom is.[69] Kétségtelen, hogy a 11–12. században szép számmal épültek kis falusi templomok a Duna-Tisza közén. A Nagykőrös, Cegléd és Kecs-

63 V. Székely, 268. Igen jelentős vesztesége a honfoglaláskor és az Árpád-kori régészetnek, hogy a falu területén nem folyt feltárás a további kérdések tisztázására, és a község valószínűleg ráépült a honfoglaláskori falura és temetőre.

64 A lelet legutóbbi bemutatását Lovag Zsuzsának köszönhetjük, *Mittelalterliche Bronzegegenstände des Ungarischen Nationalmuseums*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 1999, a 94-es kereszt leírása, valamint képe a 171. oldalon található. Köszönettel tartozom Révész Lászlónak, aki felhívta figyelmemet erre a munkára.

65 Horváth, H. Tóth, V. Székely, *Elődeink a Duna-Tisza közén*, 1988, 65. Lásd még Kovács Éva, *Árpád-kori ötvösség*, Budapest: Corvina Kiadó, 1974, 24.

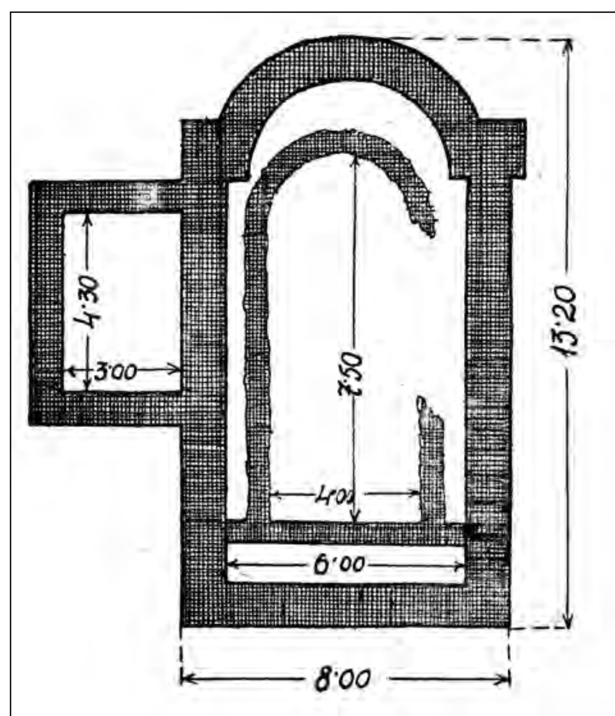
66 V. Székely, „13. századi kincslelet," 1984, 268. Ezúton is köszönöm V. Székely Attila pontosításait a terület behatárolásával kapcsolatban.

67 Tari Edit, *Árpád-kori falusi templomok Cegléd környékén*, 1995, 154. Balanyi Béla korábbi publikációi is utalnak a Nagykőrös környékén ismert középkori templomok alaprajzaira. Siklósi templomrekonstrukciója is hasonló alaprajzot mutat, Siklósi, *Kerekegyháza*, 1999, 10–13.

68 Tari, ibid, 156.

69 Szabó, *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei*, 1938.

kemét környékén feltárt templomok egyszerű alaprajzúak: legtöbbjük félköríves szentélyű, egyhajós templom volt (Borbásszállás, Bene, Felsőmonostor, Mizse, Baracs). A benei templomot a kornak megfelelően döngölt, kb. 1 méter széles agyagalapozásra építették. Feltételezhető, hogy az alapot és az erre rakott követ, a szokványos és a területen megtalálható homoki mészkő (darázskő) is adta.

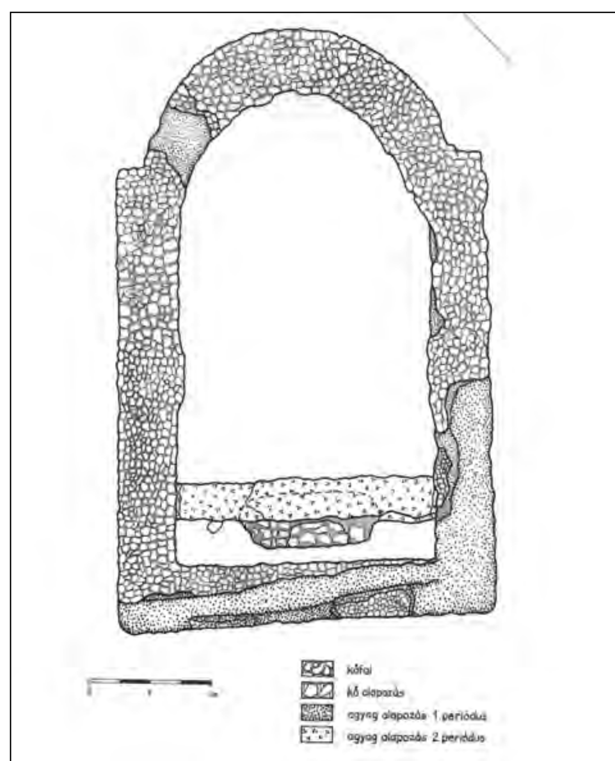
A templom alaprajza (Szabó Kálmán rekonstrukciója)

A benei templom régészeti kutatásával először Szabó Kálmán, a kecskeméti Katona József Múzeum igazgatója foglalkozott. Több évtizedes munkássága alatt kötelességének tartotta a Kecskemét környéki falvak és templomok feltárását, azok topográfiai meghatározását, és az onnan származó leletek beillesztését az ország területén feltárt hasonló korú leletek sorába.[70] Az 1930-as évek közepének megfelelő tudományossággal, Szabó így jellemezte a félköríves vagy patkós szentélyzáródású benei templomot, amelynek hossza 7,50 szélessége négy méter volt:

> *„A benei puszta templom kiásott falmaradványai arról tanúskodnak, hogy a román korban ez kisebb, korábbi, egyhajós félkörös apszisú templom létezett, amely minden valószínűség szerint az első tatárjárás idején, 1241-ben pusztult el. Ezt nemcsak a templom alapjának románkori formája, hanem a templom körül lévő temetőben talált XI.-XII. sz.-beli nagyszámú sír igazolja, de ezt bizonyítja még azon egyszerű saroklevél, amely a templom omladékai közül került elő.”*[71]

Szabó Kálmán elmélete szerint, az eredeti Árpád-kori templomot a tatárjárás után átépítették, illetve megnagyobbították. Az új templom követte e régi egyhajós, félköríves apszisú Árpád-kori templom alapját, de a nagyobb méret már nagyobb számú lakosságot jelez: hossza 13,20 méter, szélessége pedig 8 méter lett. Az új lábazati alapkövek egy részét megtalálták, és ebből ismertté vált, hogy a falak építéséhez budai és homoki mészkövet használtak fel. A templom eredeti mennyezetének kialakítására csak következtethetett a kutató: vízszintes lehetett, az apszis pedig boltozott.

Művészettörténetileg kuriózumnak számít a romok között megtalált nagyobb négyszögletes fara-

Templom alaprajza az 1980-as ásatás alapján (Vida Ágnes rajza)

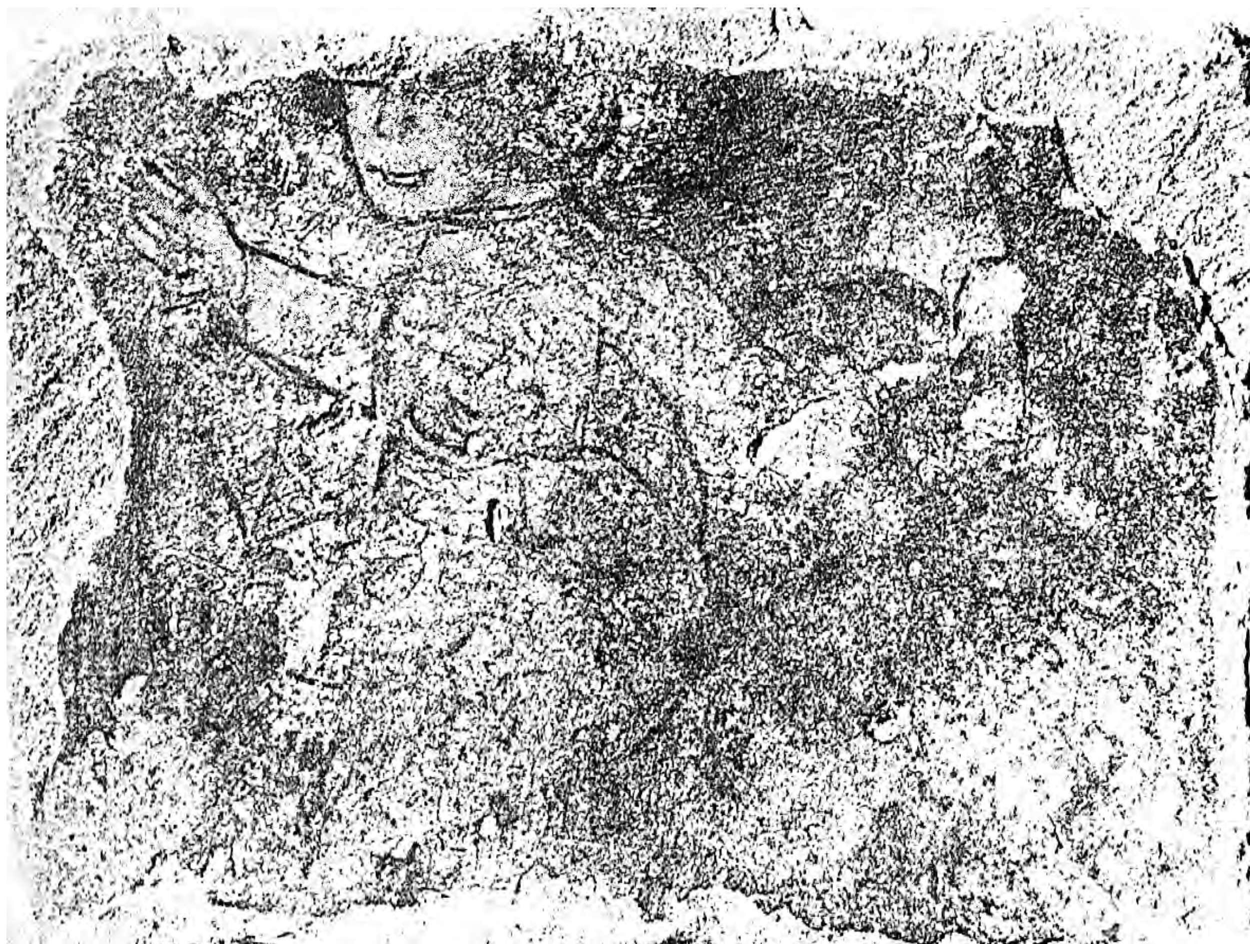
70 Szabó, *Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei*, 1938.
71 Szabó, 1938, 132.

gott kő, amely színes festett vakolatot őrzött meg. A falfestmény:

> *„széttárt karú térdeplő alakot ábrázol. A rajz vonalai vörösesbarna színűek és vastagok, az arc eléggé kidolgozott. Valószínűleg papot vagy szentet akart ábrázolni. A térdeplő kékszemű, fekete hajú alak háta megett bizonyára a szentély farácsát festették meg."*[72]

A térdeplő alak valóban lehetett pap, szent, angyal, de vitéz is.[73] A falfestmény-töredék szerencsére nem esett a II. világháború áldozatául, amely a kecskeméti múzeumot érte, de az eltelt időszak a felismerhetetlenségig eltüntette a falfestményt.

A ladánybenei templom 1980-as feltárása alapján pontosabban rekonstruálhatjuk az eredeti állapotot, és összevethetjük az egyes feltételezésekkel.[74] A feltárás során láthatóvá vált a kővel és agyaggal készített mintegy 40-50 cm vastag alapozás, amelyre az 1,3-1,4 méter széles alapfalat rakták. Ez habarcsba ágyazott, összetört kőből készült. A templom falait, hasonlóan a mizsei és lajosi templomhoz, a későbbi évszázadokban különböző építkezésekhez és tanyaalapozásokhoz kiszedték és elhordták a környék lakói. Ez nehezítette az eredeti fal és szerkezet rekonstruálását, így a Szabó Kálmán által felállított elméletet nem sikerült megerősíteni, mivel a kisebb, valószínűleg kora Árpád-kori alapot nem lehetett azonosítani. A nagyobb alap viszont megfelelt a Szabó Kálmán által rajzolt templom alaprajzának, egy 13,3 méter hosszú és 8,6 méter széles nagyobb templomnak. A nagyobb templom északi részéhez

Falfestmény a templomból (Szabó Kálmán fényképe után)

73 A falfestmény töredékét a művészettörténet számon tartja, és joggal, mivel a Duna-Tisza közéről falusi templomokból középkori anyag alig maradt fenn. Lásd, Marosi Ernő szerk., *Magyarországi művészet 1300–1470 körül*. Magyarországi művészet története sorozat I–II. Budapest, 605.

74 A feltárást és a leletekkel kapcsolatos pontosítást V. Székely Györgynek köszönhetjük, „Árpád-kori templom feltárása Ladánybene határában." *Műemlékvédelem* XXV, 1981, 109–111.

csatlakozott még egy sekrestyének tartott, körülbelül 4,30-3,00 méter nagyságú építmény.

Az összevetett leleteknél az építési stílus és struktúra valószínűsítette, hogy a ladánybenei pusztatemplom alapja a 12. század végén vagy a 13. század elején készült. Ez mindenesetre magyar lakosságot tételez fel, és nem a tatárjárás után beköltöző nagyszámú kun telepest.

Milyen lehetett, hogyan nézhetett ki Bene falu? Mivel korábban régészeti feltárás a környéken már több is történt, de területünkön igazán csak Benén és Mizsén volt, így csak ezekről tudunk valami biztosat. A történeti kutatásból ismerjük a magyar falvak leírását, miszerint a késő középkori falvak leggyakrabban hosszú és keskeny, egy vagy két utcasor mentén elhelyezkedő házakból álló települések voltak, ezeket szalagtelkes településként ismeri a történeti néprajzkutatás.[75] Mizséről teljes bizonyossággal elmondhatjuk, hogy ha a pusztatemplomot vesszük a település középpontjának, akkor a tőle északra és délre elterülő dombháton képzelhetjük el Mizse házait, és esetleges egy szétszórt, nem feltétlenül rendszerezett utcákra osztott házait. Valószínű, hogy egy lapos dombháton (a Hornyák-domb környékére) helyezhetők el az Árpád-kori Bene falu elszórt, valószínűleg szalagtelkes házai.

A Templomdomb és mocsaras környéke (1880-as térkép)

75 Ezt erősíti meg egy sor jászkun régészeti feltárás, lásd Selmeczi László, *Régészeti-néprajzi tanulmányok a Jászokról és a Kunokról*, 1992, Debrecen, 50, 91. A falvak morfológiai osztályozása megtalálható Bárth János, „Település," Paládi-Kovács Attila szerk., *Magyar Néprajz. Anyagi kultúra 3*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1997, 38–40.

A későbbi, 15–16. századi falu a Templomdomb magasabb, mocsarakkal védett dombhátán helyezkedett el. A Csíkos lefolyása a Kalap-tó és a Telekér, még a 19. században is jól mutatta ezt a védettséget.

Nem kizárt azonban, hogy Bene kevés házszáma miatt (csak egy kis utca mentén vagy szórványosan, azaz ún. halmaztelepülésként) a házak szabálytalanul helyezkedtek el, és az utca mint olyan, nem is létezett. Ezek a felvetések azonban csak szisztematikus régészeti feltárással lennének bizonyíthatóak, mivel Szabó Kálmán korai ásatásainak „részletes" leírásai nem maradtak fenn.

Szabó Kálmán feltárása szerint, a terület falvainak háza egymástól távol 50–100, sőt néha 200 lépésnyire, és nem mindig utcák szerint, hanem rendszertelenül szétszórva helyezkedtek el. A kevés házból álló falu területe, ennek folytán gyakran néhány kilométer hosszúságra nyúlt. Az egymástól távol fekvő házhelyek sugallják, hogy a régi falvak egyben jószágteleltető szállások funkcióját is betöltötték, melyekhez kisebb karámok és jószágtartó területek tartoztak.[76]

Benén, de ugyanúgy Lakitelken, Mizsén, Baracson, Kerekegyházán és Jakabszálláson talált házalapok igazolták, hogy a 16. század végén elpusztult települések lakóházai az általánosan ismert kétosztatúak. Egyosztatú ház inkább a honfoglalás – és a korai Árpád-kor jellemzője volt, később már csak elvétve került elő. A történeti-néprajzi irodalomból ismert, hogy a 15. század folyamán a ház beosztása fejlődésnek indult; a kétosztatú vagy kétsejtű háztípuson kívül a három, sőt négyosztatú is megjelent, bár kétségtelen, hogy divatja csak a 16. századtól datálható. Az eredeti kétosztatúhoz, gyakran egy harmadik rész-csatlakozott, melynek falait nem agyagból építették. Ezt erősítette meg Pálóczi Horváth András a Kecskemét melletti Szentkirály faluban végzett ásatása: az eredeti kétosztatú házak három vagy négyosztatúra lettek kiegészítve.[77] A 14–16. századi alföldi házak hossza 9–15 méter között változott, szélességük 4–6 méterig terjedt.[78]

A házakat körülbelül felénél választották el, és osztották két egyenlő méretű helyiségre. Ezek egyike volt a konyha és a másik a szoba. Ez a típus lényegében az egész Alföldön elterjedt, ám később egy kamrával háromosztatúvá fejlődött. A házak ajtajának tájolása délre, délkeletre mutatott. Anyaga az Alföldön általánosan használt agyagos föld, de ekkor az agyaghoz még nem kevertek pelyvát, töreket.[79] Szabó Kálmán megjegyezte, hogy egyéb építőanyagot egyetlen ház omladékában sem talált, kivéve az ajtó küszöbéhez vagy a tűzhely padkájához használt köveket. A házak alapfalainak magassága 45 centiméterig terjedt, ami a ház magasságát is befolyásolta. A ház falának vázát nádból és vesszőből fonták, melyet kívül-belül tapasztással védtek. Az ajtót hagyományosan fából, deszkából készítették, ennek bizonyossága, hogy a bejárat mellett vasalásokat, sarokvasakat, továbbá zárakat, kulcsokat, de még lakatokat is talált. Feltételezhető, hogy a házak tetejét a hajazatot, az általánosan elterjedt nád vagy szalma biztosította. A házakon feltételezhetünk apró ablakokat, amelyet ekkor még nem üveg, hanem bendő, bőr, szövet, esetleg papír védett.

Szabó Kálmán leírása a házak rekonstruálásán túl arra is használható, hogy a bennük zajló életre is következtethessünk, ám ezt az elmúlt évtizedek kutatási – főleg a tanya kialakulásának történeti-néprajzi elemzései – már jóval tudományosabban tisztázták. Az Alföldi tanya kialakulásának egyik első fázisa, az említett egy majd kétosztatú ház megjelenése volt. A feltárásokból megtudjuk, hogy a konyhát a szobától elválasztó közfal általában hasonló vastagságú volt, mint a többi fal. A konyhából a szobába vezető bejárat helyét, a küszöbhöz

76 Lásd Pálóczi Horváth András, „A késő középkori Szentkirály határhasználata és gazdálkodása," In Novák László Ferenc szerk., *Gazdálkodás az Alföldön. Földművelés.* Nagykőrös: Arany János Múzeum, 2002, 64.

77 Pálóczi Horváth András, „A késő középkori népi építészet régészeti kutatásának újabb eredményei," 2001, 233. A háromosztatú ház megjelenése már a 14. századtól datálható, lásd Mesterházy Károly, „Többosztatú felszíni házak az Árpád-kor építészetében," In Cseri Miklós – Tárnoki Judit szerk., *Népi építészet a Kárpát-medencében a honfoglalástól a 18. századig*, Szentendre-Szolnok: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2001, 59. A Duna-Tisza közén, inkább a 15. században terjedt el, és akkor is csak a tehetősebb lakosok lakóházaként találjuk.

78 Szabó István, *A középkori magyar falu*, 1969, 41.

79 Erre nézve mérvadó, Pálóczi Horváth András ásatása a Kecskemét szomszédságában lévő Szentkirályon, ahol szintén nem volt semmi nyoma a töreknek, lásd, „A késő középkori népi építészet régészeti kutatásának újabb eredményei," In Cseri Miklós – Tárnoki Judit szerk., *Népi építészet a Kárpát-medencében a honfoglalástól a 18. századig*, Szentendre-Szolnok: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2001, 233.

használt kövekből lehetett kikövetkeztetni. A házakat csak egy külső bejárattal látták el, s ez mindig a konyhába vezetett. A konyha földjén talált kerek égési foltok arra engednek következtetni, hogy a konyha területén változott a tüzelésre szolgáló hely. A fő tűzhely céljául rendesen a bejárattal szembeni sarok szolgált, ahová a kemence illetve a kemencék szájai torkollottak. A kornak megfelelően a tűzhely a föld színén helyezkedett el, csak ritkán készítettek kőből vagy agyagból alacsony padkát, így a kemencék szája előtt lévő szabadtűzhelyen végezhették a sütés-főzést. A fűtés különböző módozatait ismerhették: *„A Duna-Tisza közén a tűzhelyen és a kemencében, miként egykorú források reánk hagyták, náddal, szalmával, gizgazzal, száraz trágyával és kevés messziről hozott fával táplálták a tüzet*.”[80]

A tűzhely mellett a kemence szája előtt 30-40 cm mély hamuval telt gödör volt, melyet tüzelő gödörként ismer a tudomány. Valószínűleg ebbe álltak bele, s így fűtötték be a föld színén lévő kemencéket és ebbe kaparták bele a hamut. A konyhaedények töredékei biztos támpontot nyújtanak a tűzhely és konyha használatára nézve. A konyhában a kemencét vagy annak alapját nem találta meg Szabó Kálmán, viszont a kemencék szája mindig ide torkollott. A nagyobb sütéshez-főzéshez a ház külső falához rögzített, valamint az épülettől különállóan elhelyezett kemence szolgált. Ezek a nyári kemencék mentesítették a szobában lévőt a használattól. A háztartás lakói ésszerűsítették a sütést-főzést, így a lakóház nyáron hűvösebb, tisztább maradt.

A konyhából egy ajtó nyílt, amely a ház belső helyiségébe a szobába, régebbi kifejezéssel a „házba” vezetett. A szobában meglelhető volt a valamikori kemence alapja, melynek jellegzetes 15. és 16. századi tartozékai a kemenceszemek voltak. A kemenceszemek nagymennyiségű töredékét szintén itt találták meg a régészek. A kályhaszemekkel kapcsolatosan értékesek Papp László, Mizsén végzett ásatásai, melyeknek tapasztalatait Benére vonatkoztatva is ismertette.[81] A kályhás kemence nyomát mindenütt megtalálta, sőt bizonyos négyszögletű kályhaszemekre is lelt:

„Házalapnak felmérhető nyoma már alig, sőt egyáltalában nem, és csupán számos, majd mindenkor kályhás kemencének feneke volt felismerhető, egy-egy omladék egyik szélén, megközelítőleg közép tájon, az újabb ásatások során, Felsőalpár, továbbá a kun Ágasegyháza, Orgovány, Bene községek ásatásánál is. Az omladékok majd minden esetben a fentiekhez hasonló, Felsőalpáron pedig még néhány változatot mutató (köztük négyszögletes tálalakú, díszített fedőlappal bíró) kályhaszemeket rejtettek magukban. Kézenfekvő tehát, hogy – e házak beosztását és felszerelését illetőleg – ezeken a helyeken is a baracsiakhoz hasonló állapotok uralkodtak.”[82]

Kollégája, Szabó Kálmán figyelt fel arra az egyébként azóta általánosan elfogadott és bizonyított tényre, hogy a középkori házakban a szobában lévő kemence nemcsak sütésre, hanem a szoba fűtésre is szolgált, így azokat kályháknak is hívhatjuk. Az ásatások igazolták, hogy a szobában lévő kemence illetve kályha a szoba földjének szintjén állott, és nem padkára voltak építve, mint a későbbi parasztkemencék. Hogy a szobának nevezett helyiség csakugyan lakóhelyül szolgált, azt a kemenceszemekből alkotott, nagyrészt fűtésre szolgáló kemencén kívül, az ott talált egyéb tárgyak minden kétséget kizárólag bizonyították.

Az újabb tér kialakítását majdnem minden esetben gazdasági kényszer okozta. Letaposott földjük színe és keménysége a környező talajtól elvált, így azok nagysága pontosan megállapítható volt: a helyiségek legtöbbször istálló, fészer vagy esetleg kamra szerepét töltötték be, valamint feltételezhető az is, hogy nem a ház építésekor, hanem később lettek a házhoz építve. Istálló voltuk mellett érv az is, hogy ebben a helyiségekben több ízben találtak olyan fémtárgyakat és töredékeit (zablát, patkót, jászolkarikát, pányvakaró vasalást), amely az istállózó állattartásra utal. De lehetséges, hogy a ház körül tartott nyerges vagy igás lovak, esetleg néhány kezes jószág bekötésére szolgálhattak. Végeredményben nem a ház szerves alkotórésze és nem annak osztódása útján, hanem a házhoz ra-

80 Szabó István, A középkori magyar falu, 1969. 43.

81 „Ásatások a XVI. században elpusztult Kecskemét-vidéki falvak helyén.” *A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának Értesítője*, XXIII, 4, 1931, 137–152.

82 Papp, Ásatások, 1931, 150.

gasztott melléképületként keletkezett speciális gazdasági helyiségről beszélhetünk.

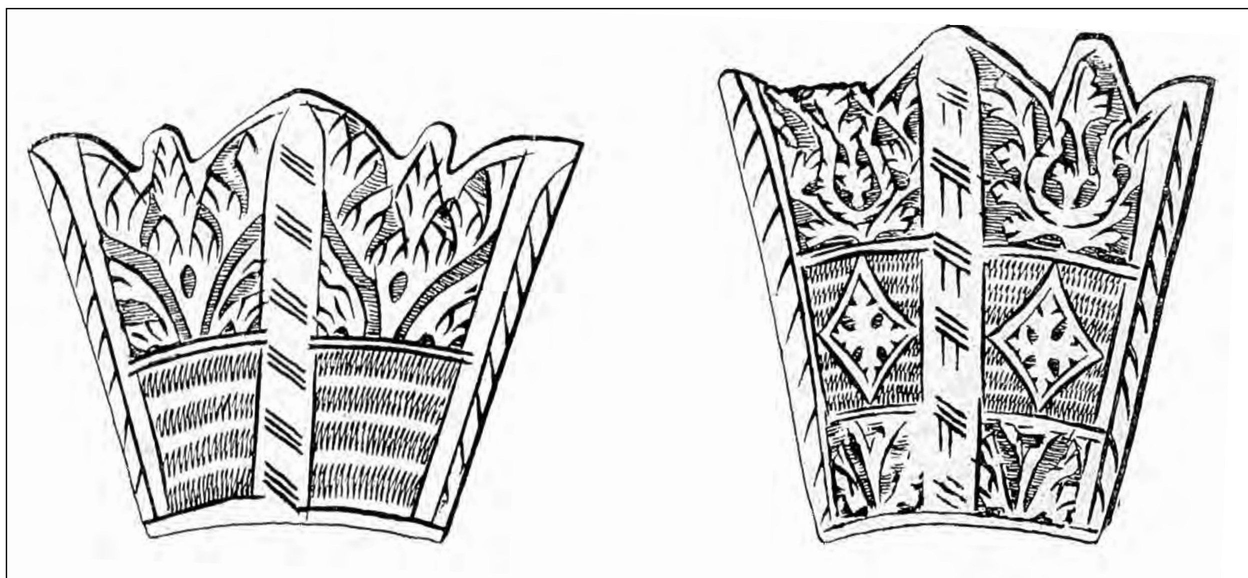
A középkori faluban a fészer és istálló mellett fellelhető volt még a pince és a verem. Ez utóbbi a háztól kisebb-nagyobb távolságra, mintegy 50-100 cm-ig volt a földbe mélyítve, és a tárolásra használt helyiségek szerepét töltötték be. A kertek meglétét sem lehet kizárni, hiszen a török adózásból tudjuk, hogy káposztatizedet is kellett fizetni, s ez feltételez bizonyos fokú kertkultúrát is. Elkülönített gyümölcsösöket is feltételezhetünk, hiszen a 16. században méheket is tartottak.

A valamikori falvak létezéséről, sokszor – még a mai napig is – a határban talált nagymennyiségű szög, kovácsolt vasalás és kapocs árulkodik. De ezek, a feltárt lakóházak és gazdasági épületek omladékai között is igen jelentős mennyiséget képviseltek. Ezek mérete használatuktól függően 10-30 cm között váltakozott, fejük leginkább hosszúkás, ritkábban szögletes, valamennyi nyilván falusi kovácsmester keze alól került ki. A 16. század végén elpusztult községek épületalapjainak felásásakor sokszor csak egynehány, inkább a házhoz tartozó vagy annak alkatrészét képező tárgy került a felszínre, ami utalhat a lakosság szegénységére is, de inkább a rendszeres régészeti ásatás hiányára.

A házak ajtaját már akkor is négyszög, háromszög és henger formájú lakattal zárták, és ezekhez használták a változatos (lapos, hosszúkás, láncszerű) csuklópántokat is. Lakattal zárhatták a gazdasági helyiségek bejáratát is. Az ásatást végzők megfigyelték, hogy a ház ajtaját fából vagy vasból készült tolózárakkal látták el, melyeket belülről kulcs nélkül zárhattak, kívülről pedig egyszerű, meghajlított vasakkal nyitottak ki.

Szabó Kálmán korai ásatásaiból kitűnik, hogy a leletek sajnos nem mindig határozhatóak meg pontosan térben és időben. A szerző csak egyes leleteknél jegyezte meg, hogy *„edények a berényi-benei temetőből*" valók, legtöbbször azonban „benei" leletről, sírokról és telepről ír. Csak a házakról írva tételezhetjük fel azt, hogy a tatárjárás utáni, tehát a 14. és a 16. század közötti Bene falu házairól és temetőjéről ír. Viszont egyes daraboknál nyilvánvaló, hogy Árpád-kori halottkultuszról tudósít:

> *„Kivételes temetkezési szokás fordult elő a Berény-Benepusztán lévő XII.-XIII. sz.-beli temetőben. Itt a halottak mellé edényekbe ételt helyeztek. Az egyik sírban sárgás-fehér színű, körvonalas díszítésű, fenékbélyeges fazékban egy egész tyúk csontvázát találtam meg. Egy másik sírnál nagy, füstös, feketeszínű fazékban egy kakas csontváza volt.*"[83]

Bronzból készült késnyél díszítések (Szabó Kálmán ásatásából)

83 Szabó, Az alföldi magyar nép, 1938

Benén a középkori házak omladékai igen sok konyhai és háztartási eszközt rejtettek: edénytörmelékeket, fazekakat, tányérokat, gyertyatartókat. Sőt, szép számmal maradtak fenn rézből, vasból, ritkábban ezüstből készült evőeszközök is. A kések egyikének nyelét például bronzlemezből rakták össze és szépen díszítették.

De teljes épségben talált rá Szabó Kálmán: *„Benén egy 31 cm magas, fehéres, sárgásszínű sűrű körvonalakkal díszített „füleskorsó*"-ra.[84] Kiemelkedő jelentőségű az a szürkés színű agyagedény, amelyen egy álló, hosszúnyakú madáralakot formázó fenékbélyeg volt található: *„A benei XII–XIII. sz.-beli szürkeszínű körvonalas díszítésű fazék fenékbélyege állatalakos ábrázolásával egyedül áll és az egész edényfeneket kitölti.*"[85]

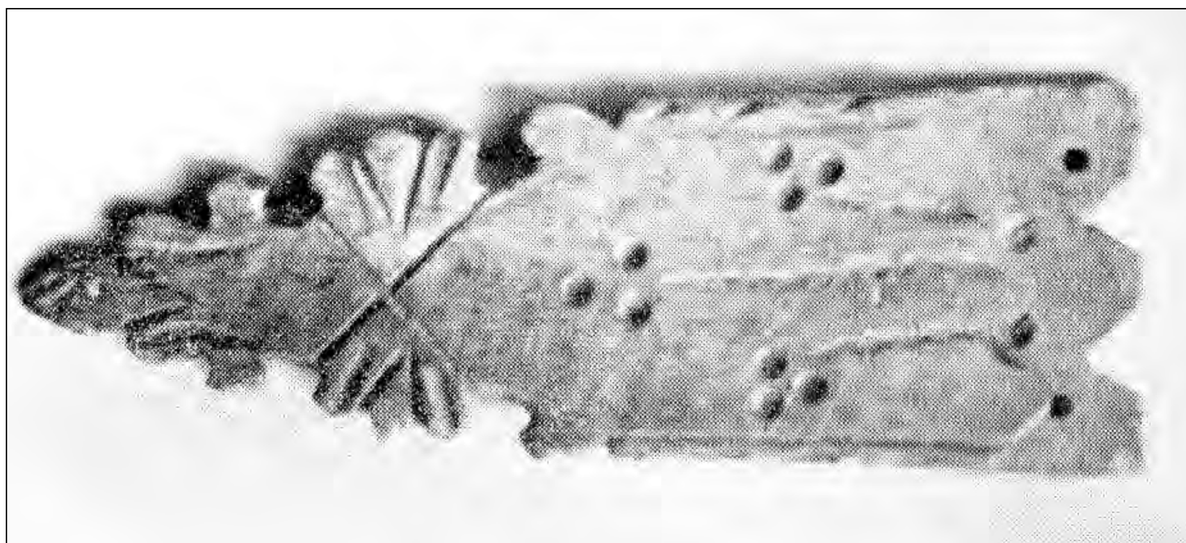
Az ásatások során egyéb használati tárgy (gyűszű, tű, olló, orsógomb, üvegedény darabjai, gazdasági eszközök és ládavasalások) is előkerült, amelyek az akkori házi munkára utalnak. Ezen gazdasági eszközök igen hasonlatosak az Alföldön talált középkori és törökkori szerszámokhoz. Szabó Kálmán, Benén a következő jellegzetes darabokat találta: kovácsolt 25 cm-es kétágú vasvillát, kapát, „billegzővasakat," vasból készült 16 cm-es marhaérvágót, és finom kidolgozású béklyókulcsokat.

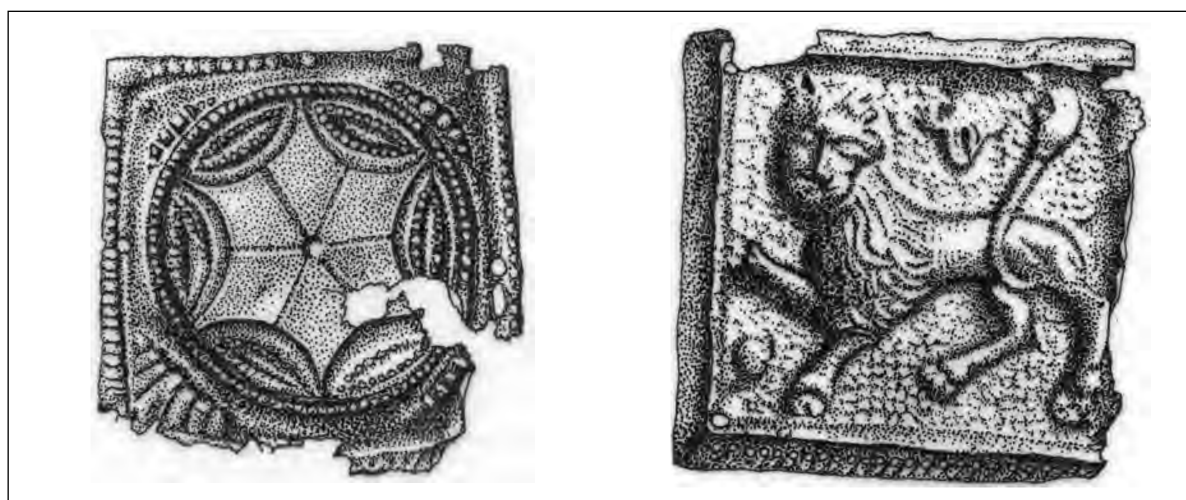
Edényminta (Szabó Kálmán ásatásából)

84 Szabó, *Az alföldi magyar nép*, 1938, 105.
85 Szabó, *Az alföldi magyar nép*, 1938, 26.

A láda, az akkor divatos ruhanemű és fontosabb, féltettebb dolgok megőrzésére szolgált, így a ház becsben tartott bútordarabja volt. Ruhadarabok nem, de ruha maradványokat találtak a temetőkben. Nőknél divatos volt a fémszálas párta, valamint mindkét nemnél használták a szintén fémszálas pártaövet. Szabó Kálmán az ásatás során ezüstfüles gombot, gömbös, nagy ezüst hajkarikát, pártát és pártaöveket, a 14–15. századra jellemző viselettörténeti emlékeket tárt fel. A benei és lajosi temető női sírjaiban is talált olyan pártákat, amelyeket préselt ezüstlemezek díszítettek. A benei pártaövek szép példái a késő gótikus művészi ruhadíszítéseknek; virágmintás (rozettás), hatágú csillagos és oroszlános ezüst-, illetve bronzlemezekből készült öveket mutat be. Bronzból készült emberfejű oroszlános díszítés egyes darabjai, még az 1980-as feltáráskor is előkerültek. Hasonló oroszlános övvereteket találtak Kelebia határában, egy 1962-ben előkerült kincsleletben. Az egyik öv még ennél is

Csontból készült szíjvég (Szabó Kálmán ásatásából)

Pártaöv veretei (Szabó Kálmán ásatásából rajzolta Vida Ágnes)

egyedibb: *„Ladánybenén találtam,”* írja Szabó Kálmán, *„először csontból faragott szíjvéget.”*[86] A csont és az ezüst pártaöv szíjvégek, a korábban bemutatott honfoglaláskori Bene-vitéz griffes szíjvégének a 14–15. századi kései változata.

A pártákon kívül még férfi pecsétgyűrűket is ismerünk, melyek a koraközépkortól váltak általánossá a középrétegben. Szintén sajátos az a lelet, amelyről így számolt be Szabó Kálmán: *„Benén az egyik sírban tömör, zöldszínű üvegkarperecet találtam.”*[87] A feltáró, a 15–16. századi temetőben igen pazar, nagy gömbdíszekkel ellátott hajkarikákat is talált, melyek a környéken elterjedtek voltak. Ezen kívül, a 14. századra jellemző ezüst pitykék, és Mátyás korabeli pénzek gazdagították a sírokat. A 16. században a török hatás nem múlt el nyomtalanul a magyarság kultúrájában, annak ellenére, hogy a békés együttélést meg-meg szakították a hadjáratok.[88]

A bemutatott régészeti, gazdasági és viselettörténeti adatok azt bizonyítják, hogy Benén a népvándorlás kortól kezdődően, a megtelepülések folyamatáról, az újonnan betelepült lakosságot jellemző kultúráról és településtípusokról beszélhetünk. Bene-vitéz páratlan kincsleletével, majd a friesachi-dénárokkal egy Árpád-kori település tárul elénk. Bene-vitéz nemcsak a magyar régészet egyik első, a honfoglalás korának jellegzetes – és azóta is iránymutató – lelete, egyben a magyar szellemiséget és nemzettudatot is meghatározta. Gárdonyi Géza egy novellájának részlete, amely Leo Tolsztoj címet viseli s amely a honfoglaló magyarokról szól:

> *„Az ő érzelem- és gondolatviláguk is más volt, mint a mienk. Ők nem azok voltak, amik mink vagyunk; és mi nem lehetünk azok, amik ők voltak. De azért a Bene vitéz csontvázát mégis másnemű meghatottsággal nézzük, mint a Buláki múzeum II. Ramszeszének maradványát. Bene vitéznél szép és tisztességes gondolat az nekünk, hogy a díszruhájában, a lova hátán ülve temettette el magát, ellenben a Ramszesz csontjainál csak a mulandóság szárnylebbenése érinti a lelkünket. Merthát Bene vitéz adta teremtette pogányhitű legénye, ha nem is szegtünk vele kenyeret egy század asztalánál, de az is szegény a mi földanyánknak a gyereke volt.”*

Ha nem is értünk egyet ezzel a kissé romantikus megfogalmazással, annyi bizonyos, hogy a honfoglalás-kori falu és temető, valahol Ladánybene területén várja, hogy a régészek megtalálják. A Limoges-ből származó 13. századi kereszt elegendő bizonyíték arra nézve, hogy egy virágzó Árpád-kori falu is volt a környéken.

A középkori Benén, az alföldi aprófalvakéhoz hasonló kultúrát tételezhetünk fel: kis temploma, melynek faragott kövei és festett falrészeit megtalálták, bizonyítja, hogy lelkésze és népe vallásos volt. A napvilágra került leletek szerint a falu lakossága a középréteghez tartozott. Gazdag sírlelet, ház, amely kiemelkedő egyénekre, nemességre utalhatna, nem került elő. A gazdasági szerszámok és háztartási eszközök tanúsága szerint, a gazdálkodás s földhasználat nem tért el semmiben a környék más falvaiból ismertektől. A ruházat és díszek sem adnak közelebbi útmutatást arra nézve, hogy a koraközépkori Bene lakossága etnikumában eltérő lett volna a környék falvaitól. A késő 13. századi kun népelem megjelenése ha gazdagította is a falu életét, jelentősen nem alakította át, és csak arra nézve vannak bizonyítékok, hogy az elkövetkezendő évszázadban letelepedtek, felvették a kereszténységet és asszimilálódtak. Sőt: *„A kunsági templomok kutatásánál tett régészeti megfigyelések szerint a XIV. századi kun szállások egy része is Árpád-kori templomok körül alakul ki, ahol az elhagyott*

86 Szabó, *Az alföldi magyar nép*, 1938, 66.
87 Szabó, *Az alföldi magyar nép*, 1938, 35.
88 A hódoltság lehetséges nyomait a magyarság kultúrájában többen elemezték, lásd pl. Hofer Tamás, „A török hódoltság hatása a magyar paraszti műveltségre.” *Népi Kultúra – Népi Társadalom*, 1993, XVII:15–36.

templomokat újra használatba vették."[89] Természetesen nem zárható ki, hogy egy szisztematikus régészeti feltárás nem módosíthat a felvázolt képen, de a korai ásatások, és az eddig előkerült régészeti anyag megfelelő támpontot ad Bene középkori múltjának felvázolására. Az is bizonyos, hogy más Duna-Tisza közi aprófalvakhoz hasonlóan, a 16. század közepétől egyfajta gazdasági fellendülés tapasztalható Benén.[90] Erre utal az adózás mértékének és a népességének növekedése. A falu pusztulásáról nem tudunk pontosat, de valószínű, hogy a kilátástalanság és a biztonság hiánya kényszeríthette a lakosságot faluja elhagyására. A 17. századtól kezdve, a Benéről alkotott képet árnyaltabbá az írásos források segítségével tehetjük. A következő fejezetekben erre teszek kísérletet.

89 Horváth – H. Tóth – V. Székely, *Elődeink a Duna-Tisza közén*, 1988, 75.

90 Lásd Pálóczi Horváth András hasonló észrevételét, a 16. századi Szentkirály történetével kapcsolatban, „A késő középkori Szentkirály határhasználata és gazdálkodása," 2002, 53–68.

Harmadik fejezet

A TÖRÖKKORI
BENE FALUTÓL AZ ÚJKORI BENE PUSZTÁIG

„Ha a pusztán kinn vagyok a barommal
Sötétfelhő rám köszönt a viharral
Menedékhely nincs közel a pusztába
Csak itt-ott áll egy-két tölgyfa magába."
(Berényi József, ***Ha a pusztán kinn vagyok***)

Az előző fejezetben leírtak ékesen bizonyítják Bene régészeti múltját, a népvándorláskorától kezdve a honfoglalásig az Árpád-kori települések anyagi kultúrájáról is meggyőző adatot kapunk. A falu a tatárjáráskor elpusztult, és a 14. században megtelepült kunokkal kiegészülve virágzott egészen 1593-ig, amikor is újból elnéptelenedett. Az első híradás a 14. század végéről 1385. szeptember 1-ről való, amikor a budai káptalani jelentésben egy falubirtok határjárásáról olvashatunk. Az Esső, Örkény és Bene hármashatárát említő kitétel így olvasható:

„Innen egyenesen dél felé – nagy távolságon áthaladva érkezett [a határvonal] az Irtvány [irthwan] nevezetű bizonyos irtásföld távolabbi széle környékére, ahol egy holdnyi föld távolságban [in lingitudine unius jugeris terre] – egy bizonyos csúcson – hármas határjelet emeltek, amelyek egyike Örkény falubirtoktól, a másikat Bene falutól [ville Benne] a harmadikat pedig Esső falubirtoktól választott el."[1]

A későbbi évtizedekben írásos dokumentum nem áll rendelkezésünkre, csak annyit tudunk, hogy a Kecskeméthez tartozó falvak felsorolásában Bene is szerepel 1424-ben, mint királynéi birtok. Gyárfás István szerint, Karla János *„a Kecskemét körül fekvő Kerekegyház, Bene, Lajos, Mizse szálláson lakó Csertán nemzetségbeli kúnoknak volt kapitánya.*"[2] Ezt erősíti még az a vélemény is, amely Kecskemét-szék helységeként említi Benét 1424-ből.[3] A következő írásos említés Mátyás király nevéhez kötődik, aki 1462. augusztus 17-én kelt bizonyságlevelében Asszonyszállás nevű települést Szegednek adományozza. Ebben a forrásban bukkan fel Beneszállás és lakója, deák kun Antal (*„Anthonius Literatus comanus in Benezallassa commorans*"), aki korábban tulajdonosi birtoklevelet kapott Asszonyszállási birtokáról.[4] Ezt az adományozást erősítette meg Mátyás egy későbbi, 1469. október 8-án kelt levelében.[5] Az a tény, hogy egy Antal nevezetű férfi deák és kun is volt egyszerre, több minden sejtet, – pl. a kunok beköltözését Benére – ám sok következtetést nem vonhatunk le belőle a falu etnikai népességét illetően. Nem derül ki, hogy csak egy-két család letelepüléséről, vagy a teljes birtokbavételről van-e szó, bár ha ez utóbbi lett volna, annak – mint például a szomszédos Mizse esetében – előbb-utóbb írásos nyomára bukkanhattunk volna. Érdekes a 15. századi forrásokban az, hogy a falu első említése

1 A fontos dokumentum kritikai fordítását és bemutatását, lásd korábbi forrásgyűjteményünkben, Benedek Gyula – Kürti László, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai 1385–1877*, Cumania könyvek 2. Kecskemét: Katona József Múzeum, 2004. 12. Ebben jeleztük, hogy Géresi Kálmán helytelenül Beune-nak olvasta, holott a dokumentumban világosan olvasható Bene, lásd, Géresi Kálmán, *A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára,* II. kötet 1414–1489. Budapest, 1883, 316, 424.

2 Gyárfás István, *A jász-kúnok története* , III. kötet, Szolnok: Bakos István, 1883, 355. Ezt az adatot azonban nem vették át a Kecskemét történeti monográfusai, Bárth János és Csatári Bálint szerk., *Kecskemét története 1849-ig,* Kecskemét: Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2002.

3 Horváth Lajos, *Pest-Pilis-Solt vármegye kialakulása és működése,* Budapest: Pest Megyei Levéltár, 1995, 84.

4 Benedek – Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei,* 18-19. Gyárfás a helységnevet, nem tudni miért, „Benczeszállás"-ként olvasta, lásd Gyárfás, *A jász-kúnok története* , III. kötet, 275.

5 Az oklevél közlését lásd Benedek – Kürti, 30-32.

Bene, majd nem sokkal később Beneszállás. A szomszédos Lajos és Mizse falvak is hasonló változáson mentek át: 1444-ben Lajosülése faluról, majd 1491-ben Lajossszállása nevűről értesülünk; Mizse-szék elnevezéssel 1469-ben, majd Kunmizse és Mizseházaszállása névvel találkozunk. Bene szállásként való említése jelentheti a tényleges kun beköltözést is, tehát egy nagyobb idegen népelem letelepedését. De az a tény, hogy a dokumentumokban sem Beneülése sem Kunbene névvel nem találkozunk, figyelemreméltó, mivel ez a névadás a szomszédos falvak kun névadásainak (Kunmizse, Kunlajos) jellegzetessége. Ez mindenesetre feltételezi azt, hogy a falu lakossága magyar volt, de a 14. századtól gyér számban kun etnikumú lakossággal is kell számolnunk. Régészeti anyag sem bizonyítja, hogy a középkori anyag, kun vagy jász népcsoport anyagi kultúrája lett volna.[6] Tehát, itt el tudjuk fogadni Gyárfás István javaslatát azzal a kitétellel, hogy a Mizse-széki kun települések között említett Bene, egyszerűen arra utalhatott, hogy a falu közigazgatásilag tartozott Mizse-székhez.[7]

A 16. századi leírások sem bővelkednek a település életének bemutatásával, csak nagy óvatossággal lehet a török és magyar adóösszeírások alapján rekonstruálni az aprófalvak gazdálkodását és társadalmi összetételét.[8] A török és az egri várstatisztikák alapvető eltéréseket mutatnak, míg a váci püspöki és kamarai összeírásokban hiába keressük Benét, addig az 1546-os, 1559-es és 1562-es török adóösszeírásokból, megismerhetjük a falu demográfiai és gazdaságtörténeti adatait, a családfők és fiaik nevét.[9]

A törökkor elején, egy Bene falu és egy, már 1559-ben is néptelen Bene nevezetű puszta van feljegyezve. Ez utóbbinál megjegyzik, hogy Mizse falu szomszédságában van, ezért ezen a területen a korábbi Berénybene elődjét sejthetjük, és nem kizárt, hogy egy eredeti Árpád-kori település helyét jelölte. A puszta jövedelmét kétszer, 1559-ben és 1562-ben írják fel az adószedők megjegyezve, hogy az első összeíráskor még a budai, a másodiknál már a kecskeméti náhijéhez (a török közigazgatási kerület elnevezése) tartozott. Lakói tehát adófizetői (rájái) nem voltak, de használói 100 akcse (kb. 200 dénár) jövedelmet voltak kötelesek fizetni. Ez búzából 5 kile (1 kile kb. 25.65 kilogramm) volt, kevert (árpa, köles, rozs és zab) tizedből másfél kile, szénából pedig 3 szekeret jelentett.[10] A második összeíráskor a jövedelmet 300 akcsére emelték, és ekkor a puszta haszonélvezője Murád vojvoda tímár-birtokos.[11]

Benét, a szomszédos Lajos és Mizse falvakkal összevetve, a térség egyik legkisebb településének kell vennünk, bár teljes kiterjedését biztosan meghatározni nem lehet. Feltételezhetjük, hogy a Pentz-féle összeírás, valamint a Redempció idején megállapított és felosztott két Bene sokkal nagyobb lehetett a mai Ladánybene területénél. Ezt birtokolták a török főtisztek, akik közül egynehány tulajdonos nevét ismerjük: 1546 – 1559 között Dimitri Zselik timár-birtokos, majd 1562-ben Díváne Szinán timár-birtokos és 1580-ban Szefer ziámet-birtokos.[12] Mivel sem a magyar, sem a török adóösszeírásban nem volt szokásban a nők és az asszonyok összeírása, ezért az általános ötös szorzóval számíthatjuk ki a törökkori falvak nagyságát. Az első összeíráskor 1546-ban összesen öt főt és ezek közül három családfőt írtak össze, akik mind adófizetésre voltak kötelezve. A következő, 1559-es összeíráskor a házak száma kilenc, a családfők száma már öt, a lakók száma összesen tízre emelkedett, de ebből csak négyen fizettek adót.[13] A népesség lassan növekedett: három év múlva már tizenkilenc felnőtt férfilakosból, tíz adófizetővel. A török összeírók azt is megjegyezték, hogy

6 A jászkunsági középkori lakosság kontinuitását és kapcsolatát a későbbi (18–19. századi) táji kultúrával többen megkérdőjelezték, lásd pl. Kósa László, *Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji megoszlása Magyarországon (1880–1920).* Harmadik bővített kiadás. Budapest: Planétás Kiadó, 1998, 90–99.

7 Gyárfás István, *A jász-kúnok története* , III. kötet, 424.

8 Itt természetesen Káldy-Nagy Gyula, *A budai szandzsák 1546–1590. évi összeírásai. Demográfiai és gazdaságtörténeti adatok.* Budapest: Pest Megyei Levéltár, 1985, és *A budai szandzsák 1559. évi összeírása,* Budapest: Pest Megyei Levéltár, 1977.

9 Érdekes, hogy a 16. század közepén a vármegye dica-és dézsmajegyzékében Bene egyáltalán nem szerepel, holott ekkor a töröknek fizetett adót, lásd Szakály Ferenc, *Pest-Pilis-Solt megye XVI–XVII. dica-és dézsmajegyzéke.* Budapest: Pest Megye Monográfia Alapítvány, 1995.

10 Káldy-Nagy, *A budai szandzsák,* 90.

11 Káldy-Nagy, *A budai szandzsák,* 115.

12 Káldy-Nagy, *A budai szandzsák,* 195.

13 Velics Antal és Kammerer Ernő, *Magyarországi török kincstári defterek, I-II, 1543–1639.* Budapest: Athenaeum, I. köt., 124.

míg a falu 1555 és 1558 között a szegedi szandzsákhoz, addig 1559-ben már Kecskeméthez tartozott és összesen 2267 akcse adót fizetett.[14] Érdekességként említhetjük, hogy ugyanekkor Lajos falu adóösszege 9200 akcsét tett ki. A későbbi összeírásokban talán az adók növekedése és a bizonytalan lét miatt, a népesség száma folyamatosan csökkent. 1580-ban öt család hat férfival, de 1590-ben már csak egy család három felnőtt férfival tartózkodott a faluban, közülük is csak egy családfő fizetett adót. A következő táblázat a népességi adatok változásait tünteti föl, a török számadáskönyvek, és Káldy-Nagy Gyula kutatásai alapján: [15]

A három évvel később készült összeírásban egy kis átrendeződést találunk a picinyke település családszerkezetében, mert nem természetes szaporodás révén kilencre nőtt a családfők száma. Ugyanakkor, Király Istvánnak született még egy Bálint nevű fia. A Józsa nevezetűek mind elköltöztek (megszöktek?) Benéről, és helyükre a nagyszámú Torzsa-klán (Torzsa Bálint, Torzsa Imre, Torzsa István és Torzsa György családostul) költözött. Csak feltételezhetjük, hogy az 1559-es összeírásban még Mizsén lakó Torzsa Bálintról és István nevű fiáról van szó, akiket ott „megszököttként” írtak fel, de anélkül, hogy a helységet megjelölték volna (ami nem ritka a török adóösszeírásokban). A Torzsa nevezetű családon kívül ide költözött még Faragó Imre, Szabó Albert, Tóth Éliás és Bárdos Benedek.[16] A falu családjairól név szerint ez az utolsó híradás.[17]

Év	Összeírtak száma	Családfők	Nőtlen fiaik	Családfők nőtlen testvérei	Adófizetők száma
1546	5	3	–	1	3
1559	10	5	5	–	4
1562	19	9	5	1	10
1580	6	5	1	–	?
1590	3	1	2	–	1

A hódoltsági adóösszeírások azért fontosak, mert a családokról hasznos információt kapunk. Megtudjuk, hogy 1546-ban három családfőt vettek fel az adójegyzékbe, Józsa Mátyás és (valószínűleg rokona) Józsa István valamint Király Fábián, akiről feljegyezték, hogy 200 juh tulajdonosa. Józsa Mátyásnak két felnőtt fia, Lőrinc és Péter, Józsa Istvánnak szintén két fia, Lőrinc és Imre élt. Király Fábián juhos gazda, családnélküli házasemberként szerepelt az adóösszeírásban. A következő lista szerint, Józsa Mátyás Lőrinc nevű fia még mindig nőtlen volt, de megtudjuk azt is, hogy van egy Mihály nevezetű veje, tehát ebből következik, hogy Józsa Mátyásnak egy lánya is volt – akit az 1546-os összeíráskor még nem vettek fel, valószínűleg fiatal kora miatt – sőt, már egy János nevű unoka is született lánya házasságból. Valami viszont történhetett a faluban, mert a juhász, Király Fábián megszökött, és ugyanakkor Király István, György nevű fiával és családjával együtt Benére költözött.

Milyen adónemekkel terhelték a falu lakóit? Igen sokfélével, hisz nemcsak magyar rendre, hanem török rendre is (szultánnak és a földbirtokos főtisztnek egyaránt) adóztak, igaz, az adó mértékén a két nagyhatalom osztozott. A magyar adónemek között találjuk a földbért (census), a különbözőképpen nevezett királyi portaadót (kapu vagy rovásadó), amely magában foglalta a hadiadót is valamint munkadíjat (census servilem). A királyi portadó (dica regia) beszolgáltatása két hagyományos ünnepnapra oszlott meg: Szent György és Szent Mihály ünnepén fizették. A terményekből kilencedet (árpából és búzából egy-egy akót) azaz egyházi dézsmát fizettek. Ezen kívül létezett még ingyenmunka, a hadirobot, melyet nyaranta ténylegesen elvégeztek, de a téli vármunkát pénzzel – ha tudták – megválthatták, ami megengedett volt a termények adójának fizeté-

14 A tulajdonosokra vonatkozóan lásd Velics és Kammerer, *Magyarországi török kincstári defterek, I.* 159. és a II. kötet, 185.

15 Káldy-Nagy, *A budai szandzsák,* 114.

16 Az 1562-es családösszeírást, Káldy-Nagy töröknyelvű tanulmánykötetében találjuk, Káldy-Nagy Gyula, *Kanuni devri Budin tahrir defteri* (1546–1562). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarin-Cografua Fakültesi Yayinlari, 1971, 361.

17 A törökkor településeinek elemzését, lásd Szaszkóné Sin Aranka, „Településszerkezet Kecskemét és Nagykőrös környékén a török korban." *Történeti Statisztikai Tanulmányok* 6, 1986, 59–86. Sajnos, Bene nem kapott helyet az elemzésében feltehetően korai elnéptelenedése és az adatok kevés száma miatt.

sében. A magyar jövedelmek behajtására, speciális hivatalnokokat (lovas tiszteket) jelöltek ki, akik külön terményt és pénzbeli juttatásokat szedtek be a falu lakosságától. Az adózás mértéke magas volt, ami kitűnik Czagányi László összehasonlító kutatásából. A szerző, több környékbeli település (Tatárszentgyörgy, Gyón, Bene, Adacs, Baracs, Peszér, Tatárszentmiklós–Kunszentmiklós, Lajos, Kunmizse, Esső, Szentpetre, Örkény) török adózását hasonlította össze.[18] Ebből nyilvánvaló az, hogy – igaz, az adófizetők számától függően – Bene falu jelentős adót fizetett török földesurainak. Terményben az adók neme a következő volt:

	1546-ban	**1559-ben**	**1562-ben**
Búzatized	34 kile	35 kile	80 kile
Kevert búzatized	30 kile	15 kile	50 kile
Szénatized	–	60 akcse	–
Tűzifa és szénaadó	–	–	200 akcse
Méhkasok száma	10 darab	–	18 darab
Báránytized	10 darab	–	8 darab
Lentized	–	10 akcse	–
Káposztatized	–	10 akcse	–
Bírságpénz	10 akcse	10 akcse	50 akcse
Sertések száma	10 darab	10 darab	72 darab

A táblázatból kitűnik, hogy a lakók arányosan adóztak török uraiknak. A termény mennyisége az állatoknál darabszámban, a terményeknél kile-ben volt megadva, később pedig csak összegszerűen. Az akcse ezüstpénz volt és egy akcse 2 dénárt ért. Ahogyan nőtt a kis falu családjainak száma, úgy növekedett a terményben és pénzben lerótt adó. Arra nézve is kapunk felvilágosítást, hogy más falu lakosai is Bene faluban találtak menedéket, legalábbis „*oda szököttnek*" vannak összeírva. Az 1559-es adat szerint az újonnan jöttek száma hét fő. Ez igen jelentős, ha a falu lélekszámát nézzük. Érdekes, hogy miután Király Fábián juhos gazda megszökött 1546 után, a sertéstartás került előtérbe és 1562-ben már 72 sertést írnak össze. Ennek ellenére a báránytized adózása nem szűnt meg, mert még 1562-ben is 8 darab állattal adóztak. A szarvasmarhák számát nem írták össze a török adóösszeírók, de feltételezhetjük, hogy léteztek, ugyanakkor családonként tizenkét szekér szénatized megfizetésére kötelezték a falubelieket.[19]

A harmadik adóösszeírás után, a hódoltság adóösszeírói terménymennyiséget nem jelöltek mivel a kis falu lakossága átalányösszegben adózott: ez 1580-ban összesen 6000 akcse, amit öt családnak kellett beszolgáltatni. Ekkortól követhetjük a tömeges elvándorlást a faluból, mivel a következő összeírás már csak egy adófizetőt (családot?) talált Benén, akinek viszont az egész összeget meg kellett fizetnie. Joggal feltételezhetjük, hogy a szomszédos Mizse és Lajos faluval ellentétben, Benét nem a hosszú hadjárat első portyázó hadai pusztították el, hanem lakói egyszerűen elhagyták falujukat, és a hódító tatár csapatok 1593-ban csak egy üres falut találtak.[20] Egy 1592-es török adóösszeírás szerint, a Kecskeméti kerületbe tartozó „*Puszta Bene, Újfalu mellett 1000*" akcsét ért.[21] Ezután többet nem olvashatunk a falu lakóiról. Bizonyosan nem tudjuk hová menekültek el, és ha a török összeírásokban bízhatunk, akkor a nagyobb városokat tételezhetjük fel menekülési célpontként. Annyi bizonyos, hogy a falu népe nem tért vissza, és a 17. századi Bene történelme már a puszta történelme.

A birodalmak és a puszták

Az Oszmán Birodalomban a puszták értéke jelentősen megnőtt, hiszen a török igen nagy adót rótt ki a városokra, és a környékbeli mezővárosok (Nagykőrös, Kecskemét, Cegléd) bevételének jelentős részét a pusztákon legeltetett állatok jelentették. Az állattartás megkövetelte a legelők határainak pontos betartását és őrzését, valamint a téli eledelként hasznosított széna felhalmozását, amit szintén csak a puszták biztosítottak. Ezért, a Duna-Tisza közének törökkori történelme jórészt az elhagyott pusztákért folytatott harc történelme is

18 Czagányi László, *Tatárszentgyörgy története.* Budapest: Zrínyi, 1990, 74–75.

19 Az állattartás hódoltságkori fellendüléséről lásd Hegyi Klára, *Egy világbirodalom végvidékén.* Budapest: Gondolat, 1976.

20 Vannak adatok arra nézve is, hogy az elterjedt hiedelemmel ellentétben – miszerint az egész Duna-Tisza köze elnéptelenedett – voltak falvak, amelyek a 17. században is fennmaradtak. Ilyen volt Kecskemét mellett Szentkirály. Erről bővebben: Pálóczi Horváth András, „Szentkirály továbbélése a török korban," in Gerelyes Ibolya – Kovács Gyöngyi szerk., *A hódoltság régészeti kutatása,* Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2002, 189–194.

21 Velics és Kammerer, *Magyarországi török kincstári defterek,* II. kötet, 669.

22 Ezt illusztrálja, a három mezőváros nagyállattartásról szóló elemzésében Buza János, „Törökkori állattartásunk a vadszám és az adózás tükrében." *Századok* 118, 1, 1984, 3–63.

egyben.[22] Papp László 1561-63-as adatokkal tudósít Kecskemét bérelt pusztáiról, köztük Benéről is. Nyilvánvalóan ez csak egyes (szénás)kertekre vagy legelőkre vonatkozhatott, mivel ekkor még Benén több család élt.[23] A kecskemétiek pusztaszerzése csak a 17. században vált nagyjelentőségűvé, bár valószínűsíthető, hogy bizonyos mennyiségű föld után már a Kecskemétre költözött benei gazdák fizettek bérleti díjat.

A Felső-Kiskunság településeiről elmenekült kiskunok közül sokan hamar hírt adtak magukról. Érdekes azonban, hogy az 1622-es oltalomlevélben, melyet a nádor, gróf Thurzó Szaniszló adott ki az elmenekültek visszatelepítésének elősegítésére, Bene vagy a valamikori benei lakosok nem szerepelnek. Feltételezhető, hogy a falubeliek valóban szétszéledtek esetleg kihaltak, hiszen ha nagyobb csoportban és tömbben éltek volna együtt, akkor talán ők is visszakövetelték volna régi lakhelyüket. A városok közelsége és főleg azok nagyságában vetett bizalom miatt, sokan kerestek menedéket Kecskeméten, Cegléden és Nagykőrösön. Kecskeméten már 1562-ben a korábbi Új utcát, Kun utcára nevezték át, nyilván utalva a kunok nagyszámú beköltözésére. Ugyanakkor Nagykőrösön találunk Karai, Baracsi és Balta nevezetű családokat. Nem kétséges, hogy az előbbi nevek a valamikori lakóhelyet jelezték (a Balta család, talán éppen a Mizséről elmenekült Balták egyike volt). Azonban nem szabad kizárnunk annak lehetőségét sem, hogy a Felső-Kiskunság falvaiból, a menekülés másik útvonala távolabbi kiskunsági település (Szabadszállás, Félegyháza, Halas, Kunszentmiklós) lehetett. Ezt bizonyosan tudjuk Mizse lakóinak esetében, akik közül többen Szabadszállásra szöktek. A Józsa név igen gyakori a Kiskunságban, már a 16. század közepén és találkozunk a névvel Kecskemét adósai között. Az elmenekülés olyan mértékű volt, hogy az 1675-ös váci egyházmegyei összeírás szerint, a Felső-Kiskunságban csak Fülöpszállás és Szabadszállás volt lakott település, melynek lakói Pongrácz György püspök bánatára kálvinistákká lettek.[24]

A későbbi összeírások sem bővelkednek Bene említésében. Gyárfás István klasszikus művében, *A jász-kúnok történeté*-ben a település előfordulása ritka, és nem jobb a helyzet a 16-17. századi magyar egyházi és kamarai összeírásokban.[25] Fekete Lajos történelmi fejtegetésében, *A jászkunok történeté*-ben, sem szerepel annak ellenére, hogy két fontos 16. századbeli összeírást is közöl – 1557-ből és 1572-ből –, de ezekben még pusztaként sem szerepel, holott tudjuk, hogy lakott településként adózott.[26] Ugyanígy sem az egri összeírásokban, sem pedig a magyar kamarai leltárakban, számadáskönyvekben nem említik a 16. század folyamán.

A 17. században változik valamelyest a helyzet, és nem kétséges, hogy az elhagyott puszta földje bár földművelésre nem volt igazán használható, sokakat megkísértett, amit a birtokok gyakori tulajdonos változása is mutat. Már az első forrásban, Benét bérleményként használja a Magyar Kamarától Kecskemét. Eszterházy Pál 1642-ben a városnak adta bérbe (vele együtt Szankot, Majsát, Szenlászlót és Csengelét is).[27] Szeged városa 1642. évi, a kamarához írt leveléből tudjuk meg, hogy a város több pusztára, köztük Benére továbbra is igényt tartott. Ám a kamara ebben a kérésükben nem segítette a szegedieket. A város lakói ezért magához Eszterházy Pál nádorhoz fordultak: *„hogy mivel időközben az elébb a kún földön lakos kúnok kihaltak, azok után régi kiváltságleveleik értelmében az egész Szeged város örökösödött, s a Kiskúnság az ő rendelkezésök alá jutott.*"[28]A nádor október 30-án kelt oklevélben, az eredetileg Kecskemétnek juttatott pusztát Szegednek ígérte. Az ígéret nem járt következmények nélkül: a nádor

22 Ezt illusztrálja, a három mezőváros nagyállattartásról szóló elemzésében Buza János, "Törökkori állattartásunk a "vadszám" és az adózás tükrében." *Századok* 118, 1, 1984, 3–63.

23 Papp László, „A kecskeméti tanyatelepülés kialakulása," In Buday Árpád – Kogutowicz Károly szerk., *A M. Kir. Ferencz József-Tudományegyetem Tudományos Közleményei. A földrajz és történettudomány köréből,* II. Köt. 2. Füz. Szeged, 1936, 90.

24 A püspök „információjá-"t közli Mezősi Károly, *A váci egyházmegye a török hódoltság idején,* Kiskunfélegyháza: Vesszősi József Nyomdai Műintézete, 1939.

25 Nem említi Benét Gyárfás István művében, *A jász-kúnok története. Negyedik kötet 1542–1686*. Budapest, 1885. A Kiskunság újabb elemzéseiben sem említik, lásd Kocsis Gyula, „Településpusztulás és népességfogyás a Duna-Tisza közén a törökkorban," In Bárth János szerk., *Ezer év a Duna-Tisza közén,* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat, 2001, 41–52.

26 Fekete Lajos, *A jászkunok története,* Debreczen, 1861.

27 Bárth János és Csatári Bálint szerk., *Kecskemét története 1849-ig,* 2002, 192.

28 Gyárfás, IV, 228

kérte, hogy neki ajándékként *„egy pár persiai nagy skárlát oszlopos szőnyeget adjanak.”* [29] A döntésbe a kecskemétiek nem nyugodtan bele, Édes Miklós és ónodi Páhy Gergely segítségével elűzték Benéről a szegedi gazdákat, amiért 1649. május 25-én kénytelenek voltak Szeged lakói ismét a kamarához folyamodni segítségért.[30]

A Szeged-Kecskemét közötti viszályból az utóbbi került ki győztesen és sikeresen tartotta meg bérleményeit, sőt még növelte is azokat. Szabó Kálmán kutatásaiból értesülünk arról, hogy Kecskemét által fizetett Bene puszta bérösszege 1673-ban *„32 ezüst piaszter, 1 pasztorma (vágásra szánt) tehén, 15 pint szőlő, 10 db. sajt.*”[31] A következő évtizedekben továbbra is Kecskemét birtokában maradt Bene, és 1676-ban a benei területet nyári legelőként használták. Ugyanebben az évben, a váci püspöki bérleti elszámolásjegyzékben említik, ahol egyszerűen annyi áll, hogy elhagyott puszta: *„Desertum, kecskeméti nyaraló.”* Majd két év múlva „praedium” – tehát puszta – elnevezéssel említik.[32] Tehát nyilvánvaló, hogy továbbra is Kecskemét használta és fizetett utána bért, ami kiderül a váci püspökség 1680 körüli árendajegyzékéből, miszerint Benét és egyben Lajost is a cívisváros gazdái használták.[33]

Kecskemét terjeszkedése kivívta Szeged haragját, mivel a török kiűzése után a dél-alföldi város továbbra is igényt tartott a kiskun pusztákra, hivatkozva középkori tulajdonjogára és néhány (kétes eredetű?) oklevélre. Szerintük, a kecskemétiek önkényesen használták a gazdátlannak vélt pusztákat, továbbá féltek, hogy a gazdag város lakói nemcsak Benét, de Lajost és Mizsét is megszerzik. Ez azonban már Nagykőrös érdekeit is sértette, amint az egy 1680-as határper jegyzőkönyvéből kitűnik. Ebben az egyik idézett tanú vallotta, hogy: *„Mindenkor [az] kőrösiek birták az lajosi határt, de az kecskemétiek hatalmasul foglaltak el az lajosi határból.”*[34] Természetesen, jóval korábbról ismerjük a kecskemétiek és nagykőrösiek viszálykodását Lajos és Mizse kapcsán. Nyilvánvaló, hogy ezek a határvillongások vezettek oda, hogy Eszterházy Zsigmond jászkun főkapitány, három évvel később megerősítette Kecskemét tulajdonjogát, amikor is 17 kun-pusztát adott bérbe Kecskemétnek. Ezek között továbbra is szerepelt Bene.[35] Pár évvel később, Eszterházy Zsidmond jászkun kapitány egyenesen megtiltotta a szegediek pusztai használatát és rögzítette, hogy Kecskemétnek nem Szegedtől, hanem tőle kell a kiskun pusztákat bérelni:

„Köszönetem után adjon Isten jókat kecskeméti bírák és tanács;

Azminekutánna tegnapi napon [július 19-én] ideérkezvén Halas városába és ma ugyanitt, ezen Halasi Kun Székhez tartozandó kerület [districtus], vagy helységeknek, pusztáknak mivoltát igazétásba venném [meg]érkezének nemes Szeged városa böcsületes követei is;

Minthogy pedig említett Szeged városa az hajdani és régi háborúságoknak az örvével ezen Halas Kun Székhez tartozandó puszták közül számosat maguknak tulajdonítottak vala és mindeddig is másoknak, kiváltképpen Kecskemét városa lakosinak adták haszonbérbe [arendálták] nagyobb részről és annak jövedelmét a méltóságos magyarországi nádoroknak [palatinusoknak] a sérelmére [praejudiciumára] maguknak tulajdonították;

Ez mai napon, hogy én jász főkapitány – mint meghatalmazottja [plenipotentiáriussa] az méltóságos nádor [palatinus] urunknak, őhercegségének, visszafoglalván, kezemhez is vettem [a Halasi Kun Szék pusztáit] az nékem adatott eligazításom [instrukcióm] szerint;

Annak okáért ez levelem által adom értésére Kecskemét városa lakosinak – kik ez megnevezett pusztákat ezelőtt is és minekkoráig Szeged városától szokták vala meghaszonbérelni [meg arendálni] és [az] maguk jószágival élni – [hogy] tovább ezentúl ne Szeged városától, hanem éntőlem, vagy az jászkun alkapitány [Vicekapitany] uramtól béreljék meg, nevezet szerint pedig: Al-

29 Gyárfás, IV, 229.

30 Gyárfás, IV, 247.

31 Ezt az információt többen citálták, lásd például Sztrinkó István szerk. *Szabó Kálmán Válogatott Írásai.* Kecskemét: Katona József Társaság, 1986, 341.

32 Szakály, *Pest-Pilis-Solt megye XVI-XVII. dica- és dézsmajegyzéke,* 195, 201.

33 Szakály Ferenc, *Magyar adóztatás a török hódoltságban.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 415, 1981.

34 Az eredeti írat közölve Benedek–Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei és történeti dokumentumai, 1385–1877*, lásd az 1680. augusztus 15-i oklevelet.

35 Iványosi Szabó Tibor, „Kecskemét a kései feudalizmus korában, 1686-1848,” In Bárth János, szerk, *Kecskemét története 1849-ig,* 2002, 331. Az irat korábban megjelent, Hornyik János, *Kecskemét város gazdasági fejlődésének története,* Kecskemét, 1929, 52.

só-és Felsőcsengelét, Szent Lászlót, Móricgátját, Szankot, Majsát, Benét, Csólyost, Átokházát, Pálost, Ágasegyházát, Üllést, Kömpöczöt, Boldogasszonyt, Baracsot, Bugacot [Alsó s Felső Csengelét, szent Lászlót, Móricz gáttyát, Szankot, Majczát, Benét, Csólyost, Átokházát, Pálost, Ágasegyházát, Ülést, Közmpöczöt, Bódog Asszonyt, Baracsot, Bugacot].[36]

Ettől fogva Kecskemét magabiztosan uralkodott a hatalmas puszták felett, Benén kívül Kecskemét már 21 pusztát bérelt a Kiskunságban a nádortól 1300 forintért.[37] 1690-ben Beneéért 24 ezüst tallért fizettek.[38] A terület homokos földjét a gazdák inkább csak kaszálónak és legelőnek használták; egy 1695-ös pereskedés során értesülünk Király István és Szappanos Ferenc torzsalkodásáról, amelyben kiderül, hogy Benén, az utóbbinak „*jobb munkásai voltak az széna takarásban*."[39]

A Váci püspöki leírásokban Bene továbbra is csak „puszta" maradt.[40] Az 1699-ben történt és 1700. február 16-án Budára felterjesztett összeírás szerint egy Kay nevű udvari kamarás és az egri kamarai jószágigazgatója [prefektusa] Christoph Johann Pentz, valamint a jászok és a kunok kirendelt alkapitánya Sőtér Ferenc és a jászberényi plébános Franyó Mihály felmérték a teljes jász, nagykun és kiskun területeket. Ebben találjuk meg Bene igen szűkszavú leírását.[41] Az összeírás egy olyan leltárként szolgált, melynek alapján az udvar pénzben meg tudta határozni a három kiváltságos terület becsült értékét, ami lényegében lehetővé tette a Jászkunság elzálogosítását. Ez 1702-ben meg is történt, amikor I. Lipót az egész jászkunságot a Német Lovagrendnek eladta. Az eladás azonban a korábbi gyakorlatra alapozó bérleti viszonyokat nem befolyásolta, így Kecskemét gazdái továbbra is bérelhették Benét és vele együtt a már korábban megszerzett pusztákat. Ekkor Bene területét összesen 12712 holdban határozták meg, melyet a város teljes egészében használt.[42] A bérlet összege, az 1700-ban megállapított 210 forintot tett ki.[43]Pár évvel később, a Német Lovagrend kirendelt adminisztrációjának vezetője, báró von Eisenheim lovag újból megkötötte Kecskeméttel a 16 kiskun pusztáért a szerződést, összesen 3387 forintért.[44] Ez a szerződés érvényben volt egészen 1703. év végéig.

A Rákóczi Szabadságharc éveiben is hallunk Benéről. Ekkor Rákóczi Ferenc fejedelem által kinevezett jászkun főkapitány, Vay Ádám szedte be Kecskeméttől a puszták bérét. Bene évenkénti díja már 20 ezüst tallérra változott. Sajnos, ez az adat nem teljes, és a pénzváltás miatt inkább bizonytalanságot szül. Egy 1705. május 15-én kötött szerződés szerint, Beneéért 100, Kerekegyházáért 25, Orgovány pusztáért 30 és Páka pusztáért 45 ezüst tallért fizettek. „*Összesen tehát 200 tallért, azaz 400 r. ft-ot fizettek.*"[45] Öt év múlva a kun puszták bérleti díja egyre csökkent, és öt pusztáért már csak 40 tallért vagyis 60 forintot fizettek. Beneéért ekkor 20 tallért fizettek.[46]

A következő év június 1-én írt pusztabérlet szerint, Kerekegyháza éves bérleti díja 55 ezüst tallérra rúgott, Benéért a kecskemétiek 100 ezüst tallér fizettek.[47] Érdekes, hogy ekkor a város, Kerekegyháza pusztát egyben bérelte, de Benét egyéni kecskeméti cívisgazdáknak és tőzséreknek – Király, Sárközi és Hegedűs nevű – adta bérbe. Talán a harcok és a bizonytalanság miatt, az 1710. május 8-án kötött bérleti szerződés szerint, az 5 kiskun pusztá-

36 Az 1690. július 20-án Halason kelt oklevél közölve, Benedek–Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei és történeti dokumentumai, 1385–1877*, 2004.

37 Kiss József, *A Jászkun kerület parasztsága a Német Lovagrend földesúri hatósága idején (1702–1731)*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979, 44.

38 Hornyik, *Kecskemét város gazdasági fejlődésének története,* 1929, 53.

39 Búza János, „A hódoltság állattartásának néhány kérdése. Szénaárak 1660-ban," *Ethnographia* XCI (1980), 243.

40 Szarka Gyula, *A váci egyházmegye történeti földrajza a török hódítás korában.* Vác: Váci Múzeum-Egyesület, 1940, 85.

41 Lásd az első fejezetben közölt leírást, valamint annak teljes dokumentációját Benedek-Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei,* 110–115.

42 Iványosi Szabó, „Kecskemét a kései feudalizmus korában, 1686–1848," 2002, 367.

43 Kiss József, „Küzdelem a jászkunsági pusztákért a Német Lovagrend uralmának első évtizedeiben (1702–1720)." *Agrártörténeti Szemle* XV, 3–4, 1973, 401.

44 Kiss József, „Küzdelem a jászkunsági pusztákért a Német Lovagrend uralmának első évtizedeiben," 1973, 403. Ezt az adatot citálja már Hornyik János is, a *Kecskemét város gazdasági fejlődésének történetében,* 1929, 54.

45 Az adatok megtalálhatók a BKML, Kunsági puszták, I. 7. 17011709, 1705. május 15. Nyomtatásba közölve Kiss József, „Küzdelem a jászkunsági pusztákért a Német Lovagrend uralmának első évtizedeiben," 1973, 412.

46 Hornyik, *Kecskemét város gazdasági fejlődésének története,* 1929, 55.

47 Kiss, „Küzdelem a jászkunsági pusztákért," 1973, 412.

ért (Bene, Kerekegyháza, Jakabszállás, Matkó, Páka) már csak két kecskeméti gazda – Bíró István és Demeter Gergely – jelentkezett.[48] Az év szeptemberében a császári csapatok elfoglalták a Jászságot és Kiskunságot, a Német Lovagrend székhelyét a Jászkun Kerület központjába, Jászberénybe helyezte. További szerződések biztosították Kecskemétnek a bérleti lehetőséget: 1714-ben 130, 1716-ban és 1720-ban egységesen 145 forintot fizetett a város a puszta használatáért. Csak összehasonlításként érdemes említeni, hogy ugyanezekben az években Lajos és Mizse pusztákért, Nagykőrös csak 110, illetve 120 forintot fizetett.[49] Ebből is kiderül, hogy Bene bérlete továbbra is magas volt, nem kétséges, hogy a jó legelők haszna miatt.

A bérletekből látszik, hogy a Rákóczi Szabadságharc nem kerülte el teljesen Ladánybenét sőt, a Szabadságharcnak létezik egy helyi hagyománya is. A község mai lakosai közül többen emlékeznek egy Rákóczi-hegyre vagy dombra, de sokan helytelenül inkább Tatárszentgyörgy felé helyezik el azt. Mint minden helynévvel, ezzel is óvatosan kell bánnunk, bár igaz, hogy az 1799-es leírásában a térképész Bedekovich Lőrinc is említi a Rákóczi dombot.[50] A történeti dokumentumok segítenek, hiszen két forrás is megerősíti a Rákóczi-domb eredetének hitelességét. Az egyik, Varga Elek térképe 1825-ből: „*Privilegiált Jász Ladány Városa Bene Pusztája Földképe.*” Ezen pontosan látható a Csíkos-tó déli csücskénél a „Rákótzi hegye” elnevezésű rész, igaz ugyan, hogy ez a térkép a Rákóczi Szabadságharc után száz évvel később készült. A másik forrás azonban minden kétséget eloszlat. Kecskemét éves fizetését (census), egy bizonyos Korda Sándor szedte be Károlyi Sándor, Rákóczi generálisa részére. A háromszáz forintos összegről írt levélből megtudjuk, hogy a kuruc seregek Szabadszállás térségében ütöttek tábort, 1710. július 11-én. Hogy pontosan hol, arról így tudósít a levélíró: „*Kecskeméten lakozó Kencses Mihály és Muraközi Sámuel Uraiméktól Benei tó mellett lévő Táborban, ugyan Kecskemét Városa annualis censusanak defalcatiojában percipiáltam.*”[51] Tehát, a kuruc sereg azon a dombháton táborozott, ahol később a helyi elnevezés szerint, a Csíkos-tó mellett a Rákóczi-domb (s a Vay-domb) helyezkedett el és ahol a bérleti pénzt szedték.

A jászok a kiskun puszták történelmében a 18. század elején bukkannak fel, és ebben nem kis szerepet játszott a Német Lovagrend székhelyének Jászberénybe való helyezése. Az 1711. szeptember 2-i, Kecskemét város magisztrátusának jegyzőkönyvéből értesülünk arról, hogy a kun puszták bérleményeit a Jászberényben székelő inspectornak kellett fizetni. Bene bérletével kapcsolatosan négy kecskeméti bérlő neve merül fel: Szívós Pál, Balassa Gergely, Cseh András, Szappanos Ferencz,[52] kiknek 130 forintot kellett fizetniük.[53] A kiskun puszták megtartása ennél jóval többe került Kecskemétnek, hiszen mások is érdekeltek voltak az áhított puszták megszerzésében, ahogyan Reizner János írta:

> „*Különösen Kecskemét terjeszkedett, mely nemcsak a körülötte levő pusztákat kezdte használni, hanem lassankint Bene puszta, Bugacz, Móricz-Gát, Szank, Szent László, sőt Majsa és Csengele pusztákat is kezdte élni, oly czímen, hogy e pusztákat mint a kunokéit a nádortól – a jászkunok főbírájától – használatra kibérelte” …[s ezért a szegediek elvitték a nádornak bemutatni] a kun puszták használata iránt Mátyás királytól nyert szabadalmi leveleiket, úgy a város birtokviszonyait igazoló egyéb okmányaikat.*”[54]

Mindenesetre 1712. február 2-án a tanács, Kovács György és Muraközi Sámuel nótáriust küldi Jászberénybe, hogy az udvari kamara tiszttartójától, „Reising úrtól” Benét, Pákát, Kerekegyházát, Jakabszállást, Matkót és Orgoványt kibérelje. Elrendelik, hogy az árban egyezzenek meg, de „*tovább ne ereszkedjenek 800 R. forintnál és magának pro discretione ígérjenek 200 Rforintot*.” Ez egysze-

48 Kiss, „Küzdelem a jászkunsági pusztákért,” 1973, 416.

49 Kiss József, *A Jászkun kerület parasztsága,* 1979, 112.

50 Tóth János, *A Jászkunság helyzete a 18. század végén (Bedekovich Lőrinc kéziratos könyve).* Jászberény: Jász Múzeum, 1976, 29.

51 Bánkúti Imre, *Iratok a Rákóczi Szabadságharcról. Kecskemét város és körzete I.* Kecskemét, BKMÖL. 1992, 293.

52 Lásd: Iványosi-Szabó Tibor, *A kecskeméti magisztrátus jegyzőkönyveinek töredékei, 1591–1711. I.* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1996, 213.

53 Iványosi-Szabó Tibor, *A kecskeméti magisztrátus jegyzőkönyveinek töredékei, II,* 24.

54 Reizner János, *A régi Szeged. II. kötet. A kőbárány és a kun puszták pere.* Szeged: Endrényi Testvérek, 1887, 64.

rűen azt jelentette, hogy a kecskemétiek jól tudták, hogy a 800 (Rajnai) forinton túl, még az akkori kenőpénzt is biztosítani kellett. Azonban már február 7-én értesülünk a Jászberényből megérkezett tanácsuraktól arról, hogy az említett inspektornak a 200 R. forint nem volt elegendő, mert az 1000 R. forintos áron felül, még négy tehenet is kellett ajándékként adni. Ezért döntés született arról, hogy: *„A város közönséges javaiból mennél hamarább szerezzék meg és az 200 frt. discretióval együtt /ki szedvén az puszták gazdáin/ többször említett Inspectornak külgyék meg."*[55] Az említett „Reising úr" nem volt más, mint báró Christoph Reissweg ab Ehrenfeld, a Német Lovagrend főinspektora.

Bene pusztáért így 130 forint esett, amely bért aztán még jó pár évig fizették, s valószínű, hogy a mellé való zsebpénzt is rendszeresen megadták. 1723-ig a Német Lovagrendtől nyolc pusztát bérelt Kecskemét, összesen 1000 R. forintért. Ekkor Bene átlagos bérleti díja még mindig 130 forint volt.[56] De ez az összeg emelkedett: 1716 és 1720 között például az egyéni gazdák egységesen 145 forint bért fizettek.[57] Ekkor a szomszédos Törtelt, Karát, Kocsért, Lajost és Mizsét még mindig Nagykőrös városa bérelte. A kiskun puszták bérleteinek összege szerepel egy 1721-es vagy 23-as (27?)– az írás miatt nehéz az olvasata – oklevélben. Ekkor Benét már 3500 forintra értékelték fel, amiért Kecskemét 210 forint bérleti összeget fizetett. Ugyanekkor Nagykőrös városa Törtel, Mizse, Lajos, Kara és Kocsér pusztákért 940 forintot fizetett.[58] Ebből nyilvánvaló, hogy igen jelentős fizetséggel tartoztak a kecskemétiek a Német Lovagrendnek.

A megszerzett pusztát a kecskemétiek legeltetésre és kaszálónak használták továbbra is; Lajoson és Mizsén „telelők," „tanyaföldek" vagy a „mezei kertek," már a földművelés első megjelenését is jelentették. Hamarosan más jellegű, különös gazdasági tevékenységről is hallunk: 1728-ban a kecskeméti szappanosok *„a Benei pusztáról hozzák, söprik a széksót, bár nem tudják igazolni a jogot hozzá."*[59]

A jászsági pusztaszerzés: A redempció és hatása

A török uralom vége egyben új birtokviszonyokat jelentett. Ekkortól már a jászságiak is benyújtották az igényt a kiskun pusztákra. 1728-ból ismeretes az első dokumentum, amelyben Kecskemét ismételten kérelmezte a pusztákat a Német Lovagrendtől, pontosabban, hogy a Lovagrend ne a jászságiaknak adja bérbe, hanem azokat hagyja meg továbbra is Kecskemét használatában.[60] Komoly nyomás nehezült Kecskemét és Nagykőrös városára, az egyre növekvő jászsági követelés miatt. Talán éppen ezért szaporodtak a határperek és határvizsgálatok, melyek jegyzőkönyvei fontos adatokat tartalmaznak. Egy 1731-es jegyzőkönyvben, Grassalkovich Antal kérésének megfelelően, Örkény határát megállapították és megújították, amiből az akkori Lajos, Mizse és Bene tulajdonviszonyait és történeti földrajzát is rekonstruálni tudjuk.

Gyaraki Gróf Grassalkovich Antal, Örkény ura

55 Szilády Károly, *Adatok Kecskemét város történetéhez,* I. köt., Jegyzőkönyv, 1708–1713., XV. 22. 1. BKMÖL, Kecskemét.
56 Hornyik, *Kecskemét város gazdasági fejlődésének története,* 1929, 57.
57 Kiss, „Küzdelem a jászkunsági pusztákért a Német Lovagrend uralmának első évtizedeiben," 1973, 432.
58 Jász-Kun Kerület, Polgári Pörök. 1ő Füzet. 1701–1755. 1–2. köt, Caps. 1. Fasc. 1 No.1, SZML, Szolnok.
59 Iványosi-Szabó, *A kecskeméti magisztrátus jegyzőkönyveinek töredékei, 1712–1811.*II. kötet, 1998, 87 old.
60 Kiss, „Küzdelem a jászkunsági pusztákért," 1973, 433.

A jegyzőkönyvben, több benei helynevet ismerhetünk fel:

> *„Ezért a felek kölcsönös egyetértése és akarata alapján az előbb megnevezett [Örkény] puszta környezetében az ugyanazon [Örkény] meglévő határjelei felújításával az alábbírt módon, a szomszédos területek elválasztására és elkülönözésére határjelek emeltettek… Ugyanúgy a fentiekben érintett Örkény és a távolabb eső Bene puszták között [inter praeattacta Praedia Eörkény et Bene ulterius] is az előbbiekben jelzett homokdombok felé haladva, ugyanazt az irányt követve a második, a harmadik, nemkülönben a negyedik és ötödik közbeeső határjelet [Cursuales] találtuk; Ezután pedig azokhoz a dombokhoz érkezve indulva és a homokos magaslatokon, valamint a gerinceken át az emelkedettebb Strázsa hegy nevezető helyhez [ad eundem eminentiorem Strasa hegy appellari solitum] érkezve /:amely alatt, tudniillik balra itatásra kiásott gödröket találtunk, amelyek a Katonák kútjainak neveztetnek: [Katonák kúttyai vocatae] Ugyanazon Strázsa-hegy domb hátulsó részén a hatodik közbeeső határjelet húzattuk össze; És innen – nagy távolságot megtéve – egészen a jelenleg kiszáradt Madaras-tó helyhez [usque ad Lacum Madarass Tó dictum de presenti siccatum] eljutva annak a peremén a hetedik közbeeső határjelet emeltettük.*”[61]

Közismert tény: a Német Lovagrend 1731-ben az egész jászkunságot eladta illetve elzálogosította a Pesti Invalidusok Házának. Mennyiben változtatta ez a kiskunsági puszták és benne Bene helyzetét? Annyiban bizonyosan, hogy a tulajdonos-váltással kapcsolatos adás-vétel tudatosította a Jászság, Kiskunság és Nagykunság lakosságának a Habsburg Ház gazdasági politikáját, és erősítette öntudatukat a pusztákért folytatott harcban. A Német Lovagrend és a Pesti Invalidus Ház között megkötött szerződésben foglaltak szerint Bene is zálogba került.

Az egyre növekvő jászsági követelést nem lehetett megállítani, és ez félelemmel töltötte el Kecskemét lakosait. Ez nem volt alaptalan, hiszen Jászapáti 1727-től már Kocsér és Kömpöc pusztákat bérelte a Lovagrendtől. Nagykőrös ekkor kezdte elveszíteni a majdnem egy évszázada bérelt lajosi és mizsei területeit. Ezért a kecskemétiek a kamarához fordultak pusztai bérletük szerződésének megerősítése végett, és 1730-ban magát a jászkun kapitányt kérték, hogy járjon közbe a jászságiak terjeszkedése miatt.[62] Ez azonban nem változtatott sokat, mivel továbbra is Kecskemét fizetett a pusztákért. A város összeírásai szerint, 1732-ben Benén – az 1711-es néggyel szemben – már nyolc külön gazda szállását tartották nyilván.[63] Ők 13 kataszteri holdért fizettek egyenként 37 R. forintot és 51 dénárt 1737-ben.[64]

Igaz ugyan, hogy 1739-ben Kecskemét még mindig 12 pusztát bérelt majdnem a korábban megállapított összegért, de ekkortól már bonyolódott a puszták bérlése, hiszen Kerekegyház területét felosztották, és Ágasegyháza puszta, Ülléshez lett csatolva. A puszták adása-vevése ellen Podhradszky György, jászkun főkapitány figyelmezteti Kecskemétet, hogy ha cserélnek Bábony pusztával, *„azon esetben Kecskeméti uraimék Bene pusztára számot nem tarthatnak.*”[65] A figyelmeztetésnek meg lett a következménye: 1741-ik évben Bene egyszerűen Jászberény használatába ment át, és Kecskemét elvesztette a mintegy 150 éven keresztül bérelt pusztáját. A következő évben már Jászberény és Jászladány közösen birtokolta Benét, fele-fele arányban. Így Kecskemét megszűnt bérlő lenni, és a két jász-helység fizette a Pesti Invalidus Háznak a bérleti díjat. Jászberény, Lajos és Mizse után 800 forintot, míg Bene feléért 150 forintot fizetett. Ez utóbbi másik feléért, Jászladány szintén ennyivel tartozott.[66] A többi Kiskun pusztáknak is jutott a jászsági birtokosokból: Jászárokszállásnak Kerekegyháza egy része, Kara pusztán Jászfényszaru és Jászalsószentgyörgy osztozott, Kisszállás pusztának felét szintén Jászalsószentgyörgy kapta,

---

61 Az okirat több helyen létezik: SZML Jászberény mezőváros levéltára, Hivatalos Tudósítások 11. csomag 115. szám; Borosy András – Szabó Attila, *Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái. Igazságszolgáltatási iratok III. 1721-1740.* Budapest: Pest Megyei Levéltár, 217–219. E részlet megjelent, Benedek – Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei és történeti dokumentumai, 1385–1877*, 2004, 120-122.

62 Kiss, *A Jászkun kerület parasztsága,* 1979, 162-163.

63 Lásd, Kecskemét Város gazdasági számadások, 1710–1750 cs, BKMÖL, közölve szintén, Für Lajos, *Kertes tanyák a futóhomokon.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1983, 25.

64 Kiss József, „Szempontok a Dél-Kiskunsági községek 1745 előtti újratelepítéséhez,” In *A Jászkunság Kutatása,* szerk. Fazekas István – Szabó László – Sztrinkó István, Kecskemét, 1985, 339.

65 Hornyik, *Kecskemét város gazdasági fejlődésének története,* 1929, 61.

66 Kiss, *Szempontok,* 1985, 324.

Kocsért Jászapáti szerezte meg, Jászkisérnek Pálos puszta jutott, Szentlászlót Mihálytelek, Jászfelsőszentgyörgy és Jászjákóhalma kapta meg. Páka és Mérges pusztákat pedig a Hármas Kerület közössége használhatta közösen. Így a jászságiak most már a kiskunok tényleges szomszédjai, és így több mint 91508 kataszteri hold birtokosai lettek.[67]

Jászberény városa már 1744. május 30-án rendelkezett, hogy: *„A benei pusztán lévő marhák járásának eligazítására a N. tanács kivül rendeltettek N. Kállay András, Fülöp Mátyás, Pintér György és Terenyi Mihály uraimék.*"[68] Majd egy évre rá olvashatjuk a város jegyzőkönyvében, hogy *„A lajosi és benei pusztákon lévő berkek őrzésére ember rendeltetik az egyik csősszel.*"[69] Ebből látható, hogy az 1745-ös redempciót csak egy formális tulajdonba adásként könyvelhetjük el, hiszen már a jászok kezén volt a hőn áhított puszták jó része. A redempciót Mária Terézia királynő 1745. május 6-i bizonyságlevele tette lehetővé, amelyben a jászkunok kiváltságait megerősítette és a zálogból való kiváltást engedélyezte. A sokszor emlegetett Jászkun-kerület közgyűlése, 1745. november 25-én történt Jászberényben. Az ebben foglalt végzés szerint, Jászberény és Jászladány a megváltás részeként osztozott Benén, amelyben a pusztát összesen 7500 forintért váltotta meg egyenlő részben a két jász település:[70]

Jászberény város saját határáért	40.400
Boldogháza	8.000
Négyszállás 2/3 része	2.000
Mizse Mise [egésze]	6.000
Lajos [egésze]	5.000
Bene fele	3.750
	64.150 forint,
Jászladány saját határáért	11.300
Bene másik fele	3.750
	15.050 forint

A jászladányi Liber Fundi (a földváltás tulajdoni és tartozási könyve) szerint, Benét – hasonlóan a jászberényi Mizséhez és Lajoshoz – köztulajdonba váltották meg. Jászladányban összesen 129 fő részesült a redempcióban, és váltotta meg az egész, fél és negyed sessiókra felosztott területet. A redimáló gazdák közt találjuk azokat, akiknek leszármazottai egy évszázaddal később Benére költöztek ki: Turupoly Ferenc egynegyed, Sebők János pedig egy-fél telket redimált.[71] Még ma, a 21. század elején is élnek Ladánybenén és Lajosmizsén olyanok, akik büszkén emlegetik a „birínyi" vagy a „ladányi" redemptus ősöket (Pető, Turupuli, Makai, Gulyás, Rideg, Mizsey, Skultéti, Sárközi, Bartal, Sebők család).

Bár nyomot nem lehetett találni feltételezhetjük, hogy Jászladány, hasonlóan a többi jászsági, kis-és nagykun helységekhez, kölcsönt vett fel a megváltott földterület kifizetésére. Az sem kétséges, hogy sok család el is adósodott emiatt.[72] Ehhez járult hozzá az is, hogy a jászladányi családok Bene mellé, Jászkisértől 1753-ban még Pálos pusztából is váltottak részt maguknak. A redempció nemcsak területileg – Jászság, Nagykunság, Kiskunság – hanem birtoktulajdon szerint is megosztotta a település lakóit, hiszen a redemptusok (akik földhöz jutottak és redimáltak) és irredemptusok (akik nem fizettek, de még is kaphattak földrészt) mellett, a tulajdonjoggal nem rendelkező ún. inquilinusok (házas zsellérek) és subin uilinusok (házatlan zsellérek) is áhítoztak rá, ám nem juthattak földtulajdonhoz és a redempció által biztosított jogokhoz.[73]

A terület haszna és a határok kérdése

A megszerzett kiskun puszták haszna és jövedelme nyilvánvaló volt a jászságiaknak, annak ellenére, hogy a terület pontos határait nem ismerték, nem ismerhették. Ezért a három puszta irányítása és

67 Az adatok egyik első bemutatását lásd, Kele József, *A Jászkunság megváltása* Szolnok: Háy és Grim, 1903, 144–146.

68 Protocollum, Jászberény, 3, 1744, SZML.

69 Protocollum, Jászberény, 3, 1745. SZML.

70 A nevezetes számadatokra többen, köztük Kelemen Kajetán és Kele József hivatkozik, a fordítások pontos szövege megjelent Benedek – Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei,* 126–127.

71 Liber Fundus Possessionis Jász Ladány, Anno 1746, Jászladány Község, 58, SZML.

72 Erről bővebben ír Bagi Gábor, *A jászkun kerület társadalma a redempciótól a polgári forradalomig, 1745–1848*. Szolnok, 1995, 31–37.

73 Sokkal összetettebb társadalmi kép alakul ki a redempció által. Bagi Gábor szerint, a jogi szempontú rétegződés több kategóriát jelentett. Volt köztük teljes jogú redemptus, törzsökös redemptus, aquisitor redemptus, nem teljes jogú redemptus, elszegényedett redemptus, száraz redemptus, redemptus „lakos," irredemptus, zsellérek, egyéb személyek pl. külső személyek, cselédek, cigányok, koldusok, valamint a speciális egyének, mint például a honoráciorok, nótáriusok, tanítók, mérnök, orvos. Lásd: Bagi Gábor, *A jászkun kerület társadalma,* 73–76.

fenntartása sok gondot okozott. A két jász város (Jászberény, Jászladány) Benén, Lajoson és Mizsén azonnal állattenyésztésre, erdő- és rétgazdálkodásra rendezkedett be. Lajossal és Mizsével ellentétben (ahol „kerteket" is kialakítottak) Benén csak állattartás, erdő- és rétgazdálkodás folytattak; a földek bérletéből és a pusztán lévő csárdák hasznaiból szerény bevételre tettek szert. Az állattartáshoz szükséges pásztorokat a városok mindig meghatározott időre, általában három esztendőre szerződtették, a terület határainak őrzésére pedig csőszöket fogadtak fel. Jászberény egy csapásra beindította a puszták intézményes felügyeletét, amikor 1746-ban az Alsó-puszták vizsgálatáról rendelkezett: *„A lajosi, mizsei és fél-benei puszták inspectiójának György napkor felállíttatott N. Konscsek János úr …állított húsz aranyforint*."[74] Jászladány sem várt sokáig, 1751-es rendeletben rögzítették, hogy *„Cseh János benei csősznek megfogant"* majd 1796-ból, hogy, *„Gubicz István Benei csősznek beszegődik*."[75]

A puszták közbiztonságának ellenőrzésére, valamint a csőszök és pásztorok munkájának felügyeletére, a város „deputációs urakat" – főleg a városi tanácstagokat – volt kénytelen küldeni. Az üzeneteket és a parancsokat sokszor a hadnagyokra, később a külön erre a célra megbízott pusztázó hadnagyokra bízták. A hadnagyok munkája felelősségteljes volt, Jászberény kilenc pontban foglalta össze kötelességüket: tolvajok és csavargók elfogása, a pásztorok ellenőrzése, idegen jószágok kimutatása, a terület vigyázása, határjelek vizsgálata, a kurtakocsmák (sátoros kocsmák) tiltása, de a csárdabérlők ellenőrzése is. Jászberény és Jászladány ugyanannak az intézménynek eltérő nevet adott: az előbbi pusztabírót, az utóbbi pusztagazdát alkalmazott. A hadnagyok, a kijelölt pusztabíró vagy pusztagazda utasításait követték, de bármilyen más speciális kérést is végrehajtottak.[76] Ez történt például, 1787-ben, amikor *„Horváth Ferencz Benére kúttak tisztitására és a Füvek osztására deputáltatik*;" 1793-ban *„Horváth Ferencz és Varga Mihály Benére deputálva lévén referálnak;"* 1794-ben *„Balog Mihály hadnagy Benére lévén, a gulyások üzenetét közli*."[77] A hadnagy a két-háromnapi utazásának és pusztai tartózkodásának költségeit megelőlegezte, saját maga fizette. Ezt onnan tudjuk, hogy 1797-ben egyik útjának költségeiről rendelkeztek: *„Balog Mihály hadnagy Benére lévén annak úti költségére meg adatik*."[78] Antal Pál második bíró, 1837-ben Halló Pál hadnagynak, a Benére hajtott marhák felügyeletére kért 5 forintot, de a város csak két forintot ítélt meg.[79]

A csőszök és pusztagazdák nehezen kezelhető, kemény embereknek bizonyultak, sokuknak meggyűlt a baja a törvénnyel: Bagi Pál 1786-ban *„a benei csősznek vejét vádollya a kisebbítés iránt*," ugyanakkor Jászladány tanácsa arról döntött három évvel később, hogy *„Bagi Pállt bojtárnak megfogadni nem szabad."*[80] Rá két évre, Cseh Márton pusztagazdát marasztalják el, s *„a gulyának elhagyásáért megintetik*."[81]

A redempcióval megszerzett pusztai területeknél az első nagy feladat a határok pontos megállapítása volt. Így a jászságiak kiskun pusztáinak történelme, egyben a határvizsgálatok (határbejárások) és határvillongások történelme is.[82] Erre nézve irányt adó korábbi dokumentumok vagy nem álltak rendelkezésre, vagy ha igen, akkor kétséges eredetűek voltak és nem használták azokat. Mivel legtöbb puszta új tulajdonost kapott, ezért mindenki nagyobbítani igyekezett újonnan megszerzett birtokát, és kétségbe vonta a szomszédos területek határait. 1756. május 2-án a jászberényi tanács határozatot hozott a határok kivizsgálására:

> *„A jövő kedden az alsó puszták határainak újítását Mike-Buda és Nagykőrös között lévő hármas határon el kezdvén, folytattassék Mizse és Kőrös között, szerdán pedig Lajos és Kecskemét, majd Bene között is. Azért kőrösi és kecskeméti uraimékat úgy kell előre informálni*."[83]

74 Protocollum, Jászberény, 3, 1746. Május 27., SZML.
75 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1, SZML, Szolnok.
76 Lásd Benedek - Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai,* 142–143.
77 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1, SZML
78 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1, SZML.
79 Prot. Sen. Jászladány, 1837. ápr. 22, 1837–1843, 2, SZML.
80 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML.
81 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML.
82 Erről bővebben lásd Kürti László, „Határperek és határkonfliktusok Lajos, Mizse és Bene történelmében." *Évkönyv Bács-Kiskun Megye Múltjából* 18, Kecskemét: BKMÖL, 2003, 249–264.
83 Protocollum, Jászberény, 3, 1756, SZML, Szolnok.

Miként mérték fel és osztották el a területet a jászberényiek és jászladányiak egymást közt? A kerékkel mért, felosztott terület kiterjedéséről pontos információval rendelkezünk, egy 1759-es határbejárási jegyzőkönyvből:

„Minthogy vélekedésben volt eddig, hogy az benei pusztában az ladányi rész nagyobb volna az jászberényinél - annyival kiváltképpen az mennyivel Tatárszentgyörgy felől szaporodott – azért egy négy közönséges emberi lépésből álló kerékfordulással megmérvén az egész hosszúságát – találtatott az ladányiak része 2300 kerékfordulás, azaz 9200 lépés, az berényi rész pedig 1900 kerékfordulás, azaz 7600 lépés. Azért is az ladányiak részében beměrettetett az vitás részből is 400 kerékfordulás, azaz 1600 lépés. De mivel az ladányi rész soványabb, azért Jászberénynek az mostani élése szerint is kára nem lehet.”[84]

Egy hasonló vizsgálatot 1761-ben, még egyszer elrendeltek:

„Nemkülönben Nzetes Iványi István fő bíró, Kállay András senator, és Terjéki János or. Notárius uraimék referálták, hogy eő Excellentiájával a benei pusztán lévő controversiát oculálván, hogy azon contraversia valami módon amicabiliter complanáltasson, maga eő Excellentiája pro. 22. currentis méltóztatott rendelni, a hova maga eő Excellentiája is le fog meni, mi is penig városunk részérűl akkoron deputatussainkat tellyes potentiával authorisálván le külgyük.”[85]

Az év májusában a következő bejegyzést találjuk a városi tanács könyvében:

„A benei pusztán Mlgos Camera Praeses Eő Excellenciájával való controversiának complanatiójára Nzetes Kállay András senator úr, Terjéki János ord notar, Nagy György, Anvander János és Ozoroczki János senator uraimék deputáltattak oly instructioval, és ptenipotentiával 1. Hogy ha Eő Excellenciája arra méltóztattnék accedálni, hogy a controversiában való erdőt le vágatatván, hordatná el, és így az eőrkényi hármas határtúl a baracsi hármas határhoz hordattasson a ductus és az egyenessen vivendő ductuson belől való föld maradgyon Benéhez, ha penig 2. erre nem accedálna, tehát az eőrkényi első cursualis határnál tétessen a hármas határ, onnan menvén egyenessen a baracsi hármas határra az előbbeni eőrkényi határig penig el rontassék, ennél többre penig deputatus uraimék ne accedállyanak.”[86]

Ez az ellentét nyilvánvalóan arra utalt, hogy a redempció alkalmával elnyert puszta Jászladány birtokába ment át, ámde az újonnan megszerzett terület pontos határait az új tulajdonosok nem tudhatták. Ezért, a Benével határos települések birtokosaival – Tatárszentgyörgy, Baracs, Örkény, valamint Jászberény, mivel ez utóbbi birtokolta Lajos és Mizse pusztákat – meg kellett egyezni a kérdéses terület kiterjedéséről. Az egyezkedést már 1753-ban megkezdték Tatárszentgyörgy, Baracs, Örkény és Bene esetében, de nyilvánvalóan nem sikerült minden kétséget kizárólag bizonyítani a határokról szóló megbízhatatlan adatokat. A szemtanúk, – városi tanácsosok vagy sokszor béresek és pásztoremberek – a határjelek megállapításakor jellegzetes tájformáló dolgokra hivatkoztak: dombokra, amiket elfújt a szél; kis tavakra, amelyek kiszáradtak; állatok lakhelyeire, amelyek megszűntek; fákra és cserjésekre, amiket kivágtak. Az ilyen és hasonló pontatlanság miatt volt szükség 1761-ben a határok újbóli megállapítására, és folyamatos évenkénti ellenőrzésére.[87] Sőt, 1772-ben Jászberény tanácsa is észrevette, hogy benei földjükön egy bizonyos baracsi árendátor, Halász Pál szántott és *„köles vetést tétetett,”* és az is bebizonyosodott, hogy legeltetett. Ezért a város úgy döntött, hogy Halász úr minden ott talált java *„öszve törettessen.”*[88] A környező településekkel sem sikerült az egyezséget betartatni, mivel 1788-ban Bene és Baracs határának megújítására kellett az érdekelt feleknek újból összegyűlni. Baracs, Jászberény és Jászladány képviselői *„Gondolva kölcsönösen a felmerülő per kétséges kimenetelére a határjelek újjáemelése ügyében az említett Bene és Baracs között”* eldöntötték, hogy megegyeznek a határokban.[89]

84 Protocollum Jászberény, 4, 1759. május 17, SZML.
85 Protocollum, Jászberény, 5. 1761, SZML.
86 Protocollum, 5, Jászberény, 1761, SZML.
87 Jász-Kun Kerület Iratai, D. Capsa, V. fsc. 2. no. 10m 1761, SZML.
88 Protocollum, 8, Jászberény, 1770–1773, SZML.
89 Hivatalos Tudósítások, Jászberény Város, 431, 26. csomó, 1788, SZML, Szolnok. A teljes anyag közölve, Benedek-Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai* 2004, 1788. okt. 29-i dokumentum.

A fentiek alapján bizonyos, hogy a jász városoknak nehéz dolguk volt a kiskun puszták szomszédos településeivel. De Bene határát illetően sem volt felhőtlen Jászladány és Jászberény kapcsolata. Nyilvánvaló, hogy az eleinte közösen használt benei puszta miatt, Jászberény és Jászladány között már a kezdetektől fogva feszültség mutatkozott. Ez annak ellenére igaz, hogy a pusztai föld silány minőségű volt, így inkább legeltetésre használták, de a legeltetési jog az állatok nagy száma és a rendszertelen legeltetés miatt, csak tovább fokozta a konfliktust. Ennek érdekében kellett a puszta pontos határait megállapítani és rögzíteni, amire 1767-ben meg is született egy javaslat a két város vezetője között:

„*1. or. Bíró Juhász Fer. Úr proponálja, hogy tegnapi napon ladányi Bírák uraimék it lévén, jelentették, hogy mivel a földek szűk volta miatt, tavasz vetést a benei pusztán szándékoznának tenni, azonban penig mint hogy Bene és Mizse puszták között választó határok nem volnának, hogy valami ízetlenség közöttünk ne essen, azt kívánják, hogy szomszédság lészen atyafiságossan azon két puszták között választó határokat egyenlő akarattal hánynánk, melyre ez a resolutio tétetett: Hogy mivel Bene elosztásában is sérelmet érzünk először új osztályt kívánunk tétetni Benében a jövő tavaszkor az után szollunk Mizse és Benei puszták között fel állítandó határok iránt*.”[90]

A jó szomszédság, az „atyafiságos” kapcsolat nem sokáig tartott: 1775-ben a határokat a jászladányi és jászberényi bírák újból bejárták, az „*azon egész pusztát ketté hasító és eleinte hányatatott hantolásokat vizsgálására s meg újításához kezdeni szándékozván,*” mivel Jászberény szerint, a jászladányiak a saját maguk által állított határhalmokat vették alapul. Jászberény szerint a jászladányiak:

„*régi hantolásokhoz nem állván ez előtt magok által és hírünk nélkül bellyebb hányattatott hantokra mutogattak és így tovább mi részünkről több hantok nem is újítottak. A ladányiak pedig magok által hányattatott hantokig azon darabb plágát számítással occupálni magokat declarálván*.”[91]

A határok feletti perlekedés a következő évben fejeződött be, amikor végleges eldöntötték és érvényesítették a határokat. A Benét megosztó fontos egyezség 1776. május 2-án történt meg, amikor a két jász település bírái, deputátusai és tanácsbeli urai közösen Bene pusztán (praedio Bene) terepszemlét és határvizsgálatot tartották. Jászladány részéről Paróczay András deputátus, Szabó András bíró, Túri János, Kállay Mihály, Drávucz Gergely, Gara István, Pomázy József és Szalóki Mihály tanácsbeliek képviselték a jász közösséget. Az „*egyik Hármas határtól a másik hármas határig*” – ez az Örkény, Mizse és Benét érintő északi hármas határt, és a déli Berénybene, Kerekegyháza és Baracs által érintett hármas határt jelentette - összesen tizenegy határjelet (azaz „határhányást”) emeltek. Jászberény urai megnyugodtak, mivel Jászladány benei részét:

„*most és minden üdőre ell választottuk, úgy, hogy sem mi, sem maradatink akár mely szín, vagy praetectus alatt fel ne bontassanak vagy eők bontassák, hanem azokat szorgalmassan observalván minden esztendőben amennyire lehet s és az állandóságnak meg maradására jobban láttatik az határoknak fel hányattatásával meg újítassanak*.”[92]

Az egyezséget még 1788 októberében és decemberében felülvizsgálták, a határokat újból megjelölték.[93] Ehhez már Bedekovich Lőrinc 1784-es térképét is fel tudták használni. A jászladányiak képviseletében 5 középkorú redemptus gazda és három fiatal béreslegény segédkezett a határjelek felállításában. Lényegében ez a két dátum, az 1776-os majd az 1788-as egyezség megerősítése jelenti Bene 18. századi önállóságát: azt az első lépést, amellyel a terület félig-meddig elismert státuszt kapott úgy a tulajdonosoktól, mint a szomszédos településektől.

90 Protocullum, 6, Jászberény, 1767, SZML.

91 Protocollum, 9, 1773–1775, Jászberény, SZML.

92 Jász-Kun Kerület Nemesi Közgyűléseinek Iratai, D. capsa, X. fasct. 5, n. 29, 1776, SZML.

93 Az 1788-as jelentést és bizonyságlevelet közöltük, Benedek – Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai,* 162–167.

A pusztai állattartás

A határokkal kapcsolatos konfliktusok egyik összetevőjét, az állandóan változó legeltetési rend adta. A pásztorkodás legfontosabb része az állatok pusztára való hajtásának előkészítése és maga a hajtás volt. Ebben a jászsági állattartás igen különbözött a nagykunságitól és a kiskunságitól, ahol is a puszták közelsége meghatározta a pásztorkodás milyenségét, illetve maga az a tény, hogy Jászladány és Jászberény saját tulajdonú pusztán legeltetett.[94] Az állattartás évszakoknak megfelelő ritmusát, a legeltetés rendje és az állatok fajtája határozta meg: az állatok összegyűjtése (összeverése), válogatása és útnak indítása heteket vett igénybe. A történeti iratokban semmi utalás nincs arra nézve, hogy a hagyományosnak vélt Szent György (április 24.) nap lett volna az állatok kihajtásának ideje.[95] Ezt mindig az idő és a legelő állapota határozta meg. Az állatfajtának megfelelően, – a borjak, ökrök, tehenek, lovak és juhok – a hajtás Jászladányból Benére két teljes napot vett igénybe. Az első napon, az állatokkal igyekeztek elérni a ceglédi és nagykőrösi földekre, ahol már legeltetve kényelmesebben terelgették az állatokat a kijelölt helyre. A mintegy egy évszázadig tartó rendszerben, három nagy legelőterület volt elkülönítve. Mindháromnál a víz jelenléte – a Csíkos, Nagyszék és Madaras – határozta meg a legeltetés helyét. A Csíkos és a Nagyszék nyájakat felvégi vagy alvégi falkának nevezték. A Madarastól délre pedig a Hosszú-széki falka legelője terület el. Az 1825-ös térkép szerint, több nagy itatókút létezett: a Csíkos alatt a Fűzfás, és a Templom hegy mellett a Telekéri kút.

Az állatok legeltetésének szabályozása nagy gonddal történt. 1746. március 12-én a jászberényi tanács döntést hozott, miszerint: *„A két szilaj ménes ezen Gulyajárások között Mizsén és Lajoson, Benétül pedig a ménesek, mind gulyák titalmatassanak meg.”*[96] Ebből látszik, hogy ekkor az Alsó-puszták használatát Jászberény még Jászladánnyal közösen végezte, de amint lentebb látni fogjuk, nem sokáig. A pusztára hajtandó állatok fizetségéről, 1751. március 13-án döntöttek: *„A Benére hajtandó göböly ökrök taxája a jövő esztendőre lészen 35 pénz melynek fele pusztabér, fele pedig … titulusa alatt fog fizettetni.”*[97] Jászladány „Útmutatókönyvéből” értesülünk néhány benei pásztorról: 1788-ban *„Csirke Imre gulyásnak fogadtatik;”* ugyanekkor *„Józsa András szilaj csikós a ménes mellé áll;”* majd 1791-ben *„Józsa Mihály szilaj csikósnak megfogadtatik.”*[98] Mivel Benén külön ürü-és kosnyájakat tartottak, így 1792-ben rögzítették: *„Tormási Istványnak Czigány János által Benén meg vetetett kosok és ürükrül adatott szerződést.”*[99]

Nyilvánvaló, hogy a pusztai pásztorkodás intézménye, a korábban bevett szokásokra – amely magába foglalta az illegális legeltetést és jószágszerzést is – támaszkodott, ám ez nem volt a városi magisztrátus ínyére. A pásztorkodás, nemcsak a tulajdonos helység és a puszta kapcsolatát foglalta magába, hanem az útba eső településeket és a szomszédos területeket is. Már 1748-tól kényszerült Jászberény dönteni, hogy Benén megengedi-e a kecskeméti „idegen” marhák legeltetését: *„Kecskeméti uraiméknak válaszolni kell, hogy ha jó móddal meg alkothattunk egy gulyára azt alkalmakként oda engedünk Benébűl és Lajosbúl.”*

Majd néhány hónappal később megszületett a döntés, miszerint:

> *„Hogy ha kecskeméti uraimék arra nem accedálnak, hogy 6000 forintot előre le tévén abbúl esztendőnként 500 forint defalcaltassék Benei részünköt eők. különben nem árendálhassuk, hanem inkább a magunk lakossainak illendő árendába bocsássuk”.*[100]

94 A különbségekre és hasonlatosságokra nézve irányt adónak nem a klasszikus 20. századi néprajzi leírásokat tartom, inkább a történelmi alaposság miatt jobban párhuzamba állítható elemzést Bellon Tibor tollából, *Beklen. A nagykunsági mezővárosok állattartó gazdálkodása a XVIII–XIX. században.* Karcag: Karcag Város Önkormányzata, 1996.

95 Úgy tűnik, hogy a pásztorhagyományok egységesítésében az állattartó céheknek – melyek egy része nem magyar eredetű – lehetett szerepük a 18. századtól kezdődően, lásd Paládi-Kovács Attila, „Pásztortársadalom a 18. századi Magyarországon.” *Népi Kultúra – Népi Társadalom,* 1993, XVII: 57–80.

96 Protocollum, Jászberény, 3, 1746, SZML.

97 Protocollum, Jászberény, 3, 1751, SZML.

98 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai, 1, SZML.

99 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML.

100 Protocollum, 3, Jászberény, 1748, SZML.

Ugyanakkor kikötötték:

„Hogy benei pusztánkon leendő marhák, göböl ökrököt értvén, a magunk lakosainak 60 pénz maga alá vettessenek. Ha pedig a magunk lakosoknak elegendő ökrei nem lennének vidékiek is be vonattasanak …és a vidékiek egy ökörtül fizessenek 75 pénzt, azon kívül a gazdaság közé a mi rájok esik."[101]

Kecskemét is engedményeket kényszerült tenni, amikor elrendelte, hogy lakosai ne használják a szomszédos pusztákat, és *„hogy a Juhok legelési többrül több szántások által el ne szorítassanak sem Szt. Lőrinczen sem Szt. Királyon sem Bene szélben Dinnyének való földet senki foglalni ne merészelljen.*"[102]

A kapcsolat nem volt egyenértékű, mert Kecskemét marhakereskedőinek és állattartó gazdáinak szüksége volt a legelőkre, és ha tehették, állataikat engedményes áron vagy teljesen a pásztorokkal megegyezve a város tudomása nélkül legeltették Benén. Ezért, 1756 márciusában a jászberényiek rendelet hoztak a legeltetés rendjéről, a pásztorok számáról és a pásztorok által tartott állatok mennyiségéről. Ez lényegében konzerválta a pásztorok között a 19. század végéig ismert, de nem ősi rendszernek tartott hierarchiát:

„S végeztetett, hogy sehol a gulya mellett 4 pásztor ne légyen, hanem csak három, egy számadó, egy öregebb és egy kisebb bojtár. Kik több marhájokat nem teleltessék hanem a számadónak tíz, a bojtárnak 6, a kisebb bojtárnak pedig kettő. Mely rendeltetés ellen ha a gazda vét 6 ft. büntessége lészen, ha pedig a gulyás alattomosan több marhát osztana a gazdaságra, minden marhátúl két ft.ra büntettessék… A Ménes pásztor másod magával lévén egy falka mellett, a számadónak engedtetik tíz ló, a bojtárjának pedig 6 ló, vagy marha teleltetés. Más teleltetés pedig sem gulyásnak, sem csikósnak nem engedtetik, hasonló büntetés alatt."[103]

A rendeletnek nem sok foganatja lett. Egy 1765-ös levélből értesülünk arról, hogy a benei göblyök közt 132 darab kecskeméti találtatott, amelyeket egy István nevű göblyös maga vállalt fel. Megneszelve a bajt, a kecskemétiek gyorsan hazahajtották állataik jórészét, de nyolcat Jászberénynek sikerült lefoglalni és Jászberénybe hajtani. A levélben meg vannak nevezve azok a gazdák, akik Benén a pásztorral megegyezve a saját ökreiket a jászberényi ökrök között hizlalták (Sípos, Valkay, Özvegy Sárköziné, Arkony (?), Nagy János, Balog Pál, Pankotay Borbély, Sárközi János, Párkányi és Bíró István). A kecskemétiek azzal érveltek, hogy nem tudták, hogy a göblyösnek nem volt megengedve az idegen marhák tartása. Jászberény tanácsa azonban hajthatatlan maradt, a lefoglalt ökröket zálogként kezelte és követelte a gazdáktól a kár megfizetését.[104] A gazdák megjelentek Jászberényben, ahol *„a kecskeméti uraimékkal való szomszédságot tekintvén"* Jászberény tanácsa göblyökként, csak egy forint pénzbüntetést szabott ki. A 132 forintot ugyan ekkor nem kapták meg a tulajdonosoktól, de a helyi lakos, Mizsei Albert kezességet vállalt értük, hogy ők Lőrinc napjáig megfizetik, ha nem, akkor saját maga kifizeti a kért összeget. Ezért, az elkobzott nyolc ökröt a kecskemétieknek visszaadták. Arról már nem szól a döntés, hogy a bűnös István göbölypásztort mivel büntették a bírák.[105] Hasonló döntést hoznak 1775-ben a jászladányiak, amikor rendeletbe adják, hogy *„Cseh Ferenc marháit Benére fogadni nem lehet.*"[106]

Az idegen marhák tiltott legeltetése miatt nemcsak Kecskeméttel romlott meg a viszony, más jászsági községekkel is hamar meggyűlt a baj. A jászárokszállási tanács 1778-ban levelet küldött Jászberénybe, mivel egy lakosuk, Kecskeméti Gergely jelentette, hogy a kerekegyházi ménesükből a benei méneshez csaptak egy lovukat, és míg ők mindig betartották a Benén lévő tilalmast, addig a kerekegyházi pusztán négy berényi falka is átlegelt.[107]

Az idegen állatok legeltetése Benén nemhogy csökkent volna, inkább növekedett. 1790. június

101 Protocollum, 3, Jászberény, 1749, SZML.

102 Iványosi-Szabó Tibor, *A kecskeméti magisztrátus jegyzőkönyveinek töredékei, 1712-1811. II. köt.* 1998, 165.

103 Protocollum, Jászberény, 3, 1756, SZML. A pásztorok és bojtárok száma nem volt törvényben meghatározott. Volt, hogy a számadó mellett csak egy bojtár tevékenykedett, de volt, hogy két bojtár mellé még egy fiatal, sokszor gyermek „lakos" is csatlakozott, aki a cserénynél végzett különféle teendőket. A kiskun, nagykun és jászsági pásztorkultúra közötti hasonlóságokról és eltérésekről lásd bővebben, Tálasi István, Nagy Czirok László és Bellon Tibor munkáit.

104 Hiv. Tud. Jászberény Város, 17-19 csomag, 1765, SZML.

105 Protocollum, 6, Jászberény, 1765, SZML.

106 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1, SZML.

107 Hiv. Tud., 22. csomó, 89 szám, 1778, SZML.

25-én, Kecskemét városa újabb levéllel kereste meg Jászberényt, hogy az elhajtott – szám szerint 204 ökröt, amelyeket egyenként két forint váltságdíjért adnának a jászberényiek vissza, sérelmezik, és hivatkoznak a „*barátságos és szomszédságos*" viszonyra.[108] A nagyszámú elhajtott ökör ügye csak csepp volt a tengerben. Egy hónappal később július 16-án, Benén és Mizsén Ozoroszky Mátyás második bíró tartott szemlét, és kiderült, hogy négy pásztor előtt (Seres ökörcsordás, Bús Mátyás gulyás, Gál Miklós csordás és Verpeléti göblyös) összesen 314 idegen marha legelt, amelyért a gazdájuknak 582 forint és 26 fillért kellett büntetésként fizetni. A tulajdonosokat csak részben ismerjük – nevük fel van tüntetve és nyilvánvaló, hogy legtöbbjük kecskeméti volt – kettőről azonban kiderül, hogy „pándi lakosok" voltak. A lista mellé levelet is csatoltak, melyből értesülünk arról, hogy a jászberényi tanács cselhez folyamodott a pásztorok leleplezésére, amikor „*16 érdemes polgárjaival*" éjszaka meglepte a cserényeket. Még így is, Bús Mátyás gulyás kijátszotta a tanácsi urakat és bojtárjaival együtt „felverte" azaz felzavarta az egész gulyát, hogy a számlálást lehetetlenné tegye. Jászberény küldötteit ez nem lepte meg, úgy oldották meg a dolgot, hogy egész éjszakára a cserénynél hagytak két polgárt, kik közül „*Nyitray Mátyás nemesebb lévén bizonyos vidéki marhákat*" talált. Erre a bűnös pásztor is megtört, bevallotta a tiltott legeltetést, és megnevezte az ökrök gazdáit.[109]

Nem kétséges, hogy a tiltott pusztai legeltetés nagy üzlet volt a pásztorok számára, és a résztvevők a lefizetett pásztorokkal összejátszva, nem „kisemberek" voltak. Egy jászberényi döntésből kitűnik, hogy a vidéki ökrök tulajdonosai között még a ceglédi második bírót, Virág Jánost is megtaláljuk.[110] Majd egy bizonyos ceglédi Szabó János marhái legeltek a mizsei barmok között, amelyekért 45 forintot fizetett Jászberénynek.[111] A pásztorokkal összejátszó tulajdonosok között volt még Harsányi István kecskeméti plébános, aki engedélyért folyamodott Jászberényhez, hogy 530 juhát a lajosi földön legeltethesse.[112] Sőt, ugyanebből az évből értesülünk, hogy Dudás Pál és Mizsey Mihály csikós, titokban idegen állatokat legeltetett. A tulajdonosok között volt a postamester is, aki fizetség nélkül legeltette nyolc lovát. Pintér Mátyás gulyás, pedig Rachi komisszárius 25 marháját, míg Kohári Ferenc gulyás a váci püspök 6 marháját legeltette hasonlóan.[113]

A helyzet kezelésére, Jászladány 1795-ben törvénykezett az idegen marhák legeltetéséről, miszerint „*Kiszel Menyhártnak Benei pascuum nem engedtetik*" és ezért „*Török Mátyás gulyás kötelezik mellybe Benére deputatio küldettik.*"[114] Négy év múlva: „*Baratsi árendátor Madejszki János Benére engedelem nélkül az ökör tsorda közé a maga 16. ökreit pascuatio végett sújtván miképpen büntettetik.*"[115] Nehezítette a bérleti intézményt, hogy Jászberény egy könnyebb megoldást választott Bene bérbeadásával,1799-től 1804-ig két kecskeméti bérlőnek – Vögerer Lipótnak és Vitholm Antalnak – adta évenkénti 1200 forintért.[116]

Nyilvánvalóan a jász városok nem nézték jó szemmel, hogy pásztorok hasznot húztak a legeltetésért, és a város ebből nem részesült. A tiltott legeltetés csak egy volt a sok közül, ami a pásztorok és a csőszök illegális tevékenységét jellemezte. Jászladány 1789-ben két pásztort büntetett meg, nem éppen makulátlan viselkedéséért: „*Gulyás Mojzes és Balog Pál Benei csárda kemencéjének öszszedűléséért 8. Rfrtokat fizetnek.*"[117] De Csirke Imre gulyással többször is meggyűlt a baja a városnak. 1792-ben értesülünk, hogy „*Csirke Imre ökörcsordás, a tilalmasok töretéséért meg intetik,*" majd őróla hallunk ismét 1799-ben „*Csirke Imre gulyás*

108 Hiv. Tud., no. 435, 33 csom. 1790, SZML.

109 Hiv. Tud., 33. 1–3 csomag, 1790, SZML.

110 Protocollum 8, Jászberény, 1773, márc. 20, SZML.

111 Hiv. Tud., caps. 33, fasc. 392, 1794, SZML.

112 Hiv. Tud., cap. 33, fasc. 390, 1794, SZML. Kétségtelen, hogy a kapcsolat ápolása érdekében, a plébános támogatta a lajosi-feldeáki pusztán 1785-ben felállított, majd 1799-ben felszentelt kőkereszt ügyét. Lásd erről Harsányi Isván levelét, Benedek – Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei,* 174–175. Kocsér pusztán a jászapátiak 1784-ben állították fel az első kőkeresztet, lásd Rusvay Lajos, *Jászapáti története,* Jászapáti: Jászapátiak Baráti Egyesülete, 2003, 76.

113 Hiv. Tud., caps. 33, fasc. 379, 1794, SZML.

114 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML

115 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML.

116 A szerződés teljes szövegét lásd Benedek – Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei,* 171–172.

117 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML.

Benén a Telek kuttyán Kollár fáit fel-tüzelte, azéránt meg büntettetik."[118] 1797-ben Csíkmérő Imre benei gulyás, Pávay Imre tulajdonában lévő ökörrel nem tudott elszámolni, de még az elhullott állat (bemutatásra kötelezett) bőrével sem, mivel azt egy zsidó kereskedőnek eladta. Ezt abból a levélből tudjuk, melyet Pávay írt Jászberénybe, mire a jászberényi tanács döntése értelmében a gulyásnak meg kell téríteni az ökör árát.[119]

Erdőgazdálkodás, nád- és szénaeladás

A Kiskunság peremén elhelyezkedő puszta haszna főként az állattartásból keletkezett. Jászladánynak, Bene kevesebb hasznot jelentett, mint Jászberénynek a sokkal jobb talajú Mizse és Lajos, vagy a szomszédos Kocsér Jászapátinak, vagy Kerekegyháza Jászárokszállásnak. A legeltetésen túl, Benén legfontosabb bevételt a széna, majd az erdőgazdálkodásból származó fa, tövis és galagonya hasznosítása jelentette. Éppen ezért, az erdők pusztítását keményen büntették, 1772-ben például „*Kalmár József benei erdőnek meggyújtásáért megbüntettetett*."[120] A jász községbeliek minden évben jelentkezhettek fa kivágására, amit a város megpróbált igazságosan elosztani. Ha ez nem sikerült, akkor erről külön rendelkeztek, mint azt egy 1788-as döntésből láthatjuk: „*Lakossok kikk az erdő osztálybúl Benei fájok nem jutott megadatnak.*" A fa kivágásához külön engedélyre volt szükség, és még abban az évben tudósítanak, hogy „*Miháljovics András Posta mester őr a Benei erdőből fát hoz.*"[121]

A Duna-Tisza közén pusztákat szerzett jászoknak, hamar meg kellett ismerni a homokkal kapcsolatos problémát: a futóhomok terjedését és annak megállítását és az ezzel kapcsolatos erdőgazdálkodást. Az erdőültetést még Mária Terézia (1740-1780) rendelte el, 1769-ben. Kunszentmiklóson 1786-ban, Kiskunmajsán 1800-ban, Kiskunhalason 1801-ben, és Jánoshalmán 1815-ben történtek lépések a homok megkötésére, az erdők és bokros-cserjések telepítésére.[122] Az erdőgazdálkodás szervezettségéről és milyenségéről, bőséges információt kapunk Jászladány tanácsülési jegyzőkönyvéből, igaz sokkal később, mint az említett kiskun településeknél. Megtudjuk, hogy a gazdák tudták, hogy a benei föld silánysága és a homok miatt (ún. *posza homok)* az egyik lehetséges megoldás a fásítás. Benén a helyi termőföld hiánya és a homok terjeszkedése megkövetelte a fásítást; már 1838 áprilisában jelentette Géczy Mihály szenátor és „*erdőbe felügyelő*," hogy 30 napszámossal Benén csemete erdőtisztítást végzett és 500 hold „*homok földet ültetett be,*" amiért összesen napi 15 forintot fizettek ki.[123] Ugyanekkor, a Mogyorósban lévő sok beteg és száraz fa kivágását javasolta „*Krassalkovits [Grassalkovich] hercegi jáger,*" amit tatárszentgyörgyi napszámosokkal el is végeztettek.[124] A következő évben harminc, de 1841-ben már csak húsz napszámos dolgozott folyamatosan két hétig Benén: „*a szokott mód szerént kanadai nyárral ültetni*."[125] A rendes fizetséghez tartozott az erdőültető napszámosok eledele is a 60 font szalonna, 15 kila búza (kb. 30 véka), valamint fejenként minden héten két kenyér.[126] A kivágott fából természetesen tetemes haszon volt: 1840 májusában egy kecskeméti kovácsnak adtak el 20 ölet a benei fából.[127]

Az erdőkiélés másik haszonszerzése a boronának való tövisből (galagonya) származott. Erre is felügyelnie kellett az erdőcsőszöknek, mivel az akkori paraszti gazdaságokban elengedhetetlen volt a galagonya-tövis felhasználás. Többször tudósítanak arról, hogy az erdőn tövisboronának való galagonyát, „*a nép betyár emberekkel vágatta ki.*"[128]

118 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML.

119 Hiv. Tud., 33 fasc. 4. cs., 1796–98, SZML.

120 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML.

121 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1, SZML.

122 Sztrinkó István, „Paraszti tájalakító tevékenység a Duna-Tisza közén," In. Novák László szerk., *Néprajzi tanulmányok Ikvai Nándor emlékére.* Studia Comitatensia 23. I., Szentendre, 1994, 67, és Magyar Eszter, „Erdőgazdálkodás Mária Terézia korában," in R. Várkonyi Ágnes szerk., *Táj és történelem.* Budapest: Osiris, 2000, 49–70.

123 Prot. Sen. Jászladány, 1838. ápr. 20. 1837–1843, 2, SZML. Itt érdemes megjegyezni, hogy a Protocollum néha a ma is ismert hónapok neveit, néha azonban a régebbi elnevezéseket használta, ezért az eltérés a hónapok neveinél a források citálásakor.

124 Prot. Sen. Jászladány, 1838. Szent Mihály hava 22., és. Karácsony hava 15, 1837–1843, 2, SZML.

125 Prot. Sen. Jászladány, 1841. Böjtmás hava 13. 1837–1843, 2, SZML.

126 Prot. Sen. Jászladány, 1839. márc. 23, és 1840. febr. 29, 1837–1843, 2, SZML.

127 Prot. Sen. Jászladány, 1840. máj. 20, 1837–1843, 2, SZML.

128 Prot, Sen, Jászladány, 1840. Szent Mihály hava. 16. 1837–1843, 2, SZML.

Érdekes adat, hogy egy boronára körülbelül 180 szál gally volt szükséges, és az átlag gallytermés évente több száz boronára volt elég. Az illegális kivágások miatt, 1840-ben a város lakóinak mintegy 20 boronára való maradt csak meg. Ha volt felesleg azt a város értékesítette, például 1853-ban Pomázi Mátyás a benei pusztán „*eladott tövisboronát, bevett pénz összege 19 forint*."[129]

A fa és galagonya mellett jelentős volt még a pusztán lévő nád és széna eladásából szerzett bevétel. Aki ezt törvénytelenül értékesítette, arra büntetés várt: ez történt 1796-ban, akkor „*Tálos Áves Benei nád eladásáért büntetetik*"[130] A területen lévő nád jó befektetés maradt a következő évszázadban is: 1838 karácsonyán, nyolc nádvágó összesen háromezer kéve nádat vágott, fejenként négy forint napibér fizetség fejében. A Csíkosból nyert nádat Eördögh József főjegyzőnek adták el.[131]

A nádnál sokkal fontosabb, s az istállózó állattartás miatt elengedhetetlen volt, a megfelelő mennyiségű széna biztosítása. Tehetősebb gazdák a város szénájának egy részét megvásárolták; 1792-ben például „*Szalóky Mihály az helységnek Benén lévő szénáját el adatni kéri.*"[132] Egy évvel későbbi jegyzőkönyv bejegyzésből megtudjuk, hogy nemcsak a környékbeli vállalkozók, de a távolabbi, például pesti és budai iparosok és kereskedők is bérelték jelentős kaszálókat. Jászberény városa 1793-ban az egész benei pusztáját tíz évre bérbe adta Grózinger Leopold, pesti mészárosnak1000 forintért. A bérelt terület pontos határait is meghatározták: „*Benének azon oldalán, melly az Antal István füzessitül a Sülyi és kis kút között egyenes lineában a Ladányi válaszút határig onnan pedig a Baracsi és Árokszállási határokig ki terjed.*"[133]

A szénából származó haszon elsősorban a jászladányiakat érdekelte. A szénát természetesen az összes állattartó gazda értékelte, hiszen a hazahajtott állatokat két-három, rosszabb idő esetén három-négy hónapig istállózni kellett. A szénaterületet (az ún. nyilasokat), minden évben meghatározták és őriztették. 1837-ből értesülünk arról, hogy Benén a „*nyilasokat felosztották*," s a város nyilasát felibe lekaszáltatták.[134] A következő évben igen jó szénatermés volt. A tanácsülés elrendelte, hogy a 343 kisebb-nagyobb boglya szénát haza kell szállítani. Nemcsak a termés nagyságát, hanem a szállítás módját is feljegyezték: egy szekérre három boglyával raktak, így egy szekérre 15 mázsa széna fért fel. Összesen 114 szekér széna volt Benén, aminek egy részét hazaszállították, másik részét pedig eladták.[135] A rét nem volt mindig ilyen jó befektetés, ez történt 1842-ben is, amikor a gazdák arról értesülnek, hogy a kaszálók meg vannak „*perkelve*," és egyedül a Telek-érben maradt egy kevés „*nyerses kaszáló*."[136]

A valós értéket nem a nád, az erdő vagy a legelő, hanem a föld valós tulajdonjoga és annak átruházása jelentette. Természetesen, Jászladányon kívül maguk az egyéni tulajdonosok is haszonhoz jutottak a Benén lévő földből: 1790. május 20-án, a jászladányi Cseh József és Márton testvérek, idős Lázár Pálnak eladták a „*Benei és Pállosi jussukat.*"[137] A város azonban hamar rájött, hogy a földbérletből több haszon származik, ha azokat Bene szomszéd településeinek bérlésre felajánlja, mintha egyszerűen csak eladja. A bérlés folyamatos, ám problémáktól nem mentes haszonszerzési forrás volt. A benei földeket bérlő örkényi gazdákkal igencsak meggyűlt a baja Jászladány tanácsának. Egy értesülés szerint, a jászladányi képviselők „*a haszonbér be nem fizetése örkényi gazdák ensánt Örkény helységébe bementek, s a hátra lévő haszonbér megadására f. e. május utolsó napját véghatár naptúl rendezzék.*"[138] A döntés drasztikus, mivel az örkényiek által vetett földterületet beszántották, majd a Benére kiküldöttek jelentették, hogy az örkényi haszonbérlők által behordott zabból 90 köbölt hazahoztak. A pusztán maradt 144 véka zabot Csécsei András pusztagazdánál hagyták. A díj behajtása végett a jászladányi küldöttek Örkénybe is ellátogattak. Egyes bérlők nevét is-

129 Jegyzetek a Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853-1858, alapján, 1853. okt. 30, SZML. Az alföldi tövisborona használatáról, lásd, Ikvai Nándor, „Pest megyei adatok a tövisborona használatához és készítéséhez." *Studia Comitatensia 2*, 1973, 187–201.

130 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML.

131 Prot. Sen. Jászladány, 1838. Karácsony hava 19. 1837–1843, 2, SZML.

132 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1., SZML.

133 Hiv. Tud., cap. 33. fasc. 3, no. 44, 1793, SZML.

134 Prot. Sen. Jászladány, 1837. júl. 15, 1837–1843, 2, SZML.

135 Prot. Sen. Jászladány, Szent Jakab hava 25, 1837–1843, 2, SZML.

136 Prot. Sen. Jászladány, 1842. júl. 6. 1837–1843, 2, SZML.

137 Liber Fundus Possessionis Jász Ladány, Anno 1746, Jászladány Község 58, 175. old., SZML.

138 Prot. Sen. Jászladány, 1837. ápr. 8., 1837–1843, 2. SZML.

merjük: Szeleczky István és plébános sógora.[139] Benéhez hasonlóan a jászladányiak kibérelték a szintén tulajdonukban lévő, de igen messze fekvő Pálos pusztát szegedi és kiskundorozsmai lakosoknak, de 1838-tól kezdve már kecskeméti lakosoknak is bérbe adtak egyes részeket.[140]

Az igény egyre nagyobb lett, főleg szomszéd lakosok körében a benei földbérletekre. A benei parlagokat („*pallagok*") rendszerint örkényieknek adták kétéves időszakra, „*minden köböl föld után 6 véka zabért*."[141] Amikor 1838 karácsonyán kimérték a bérbe adandó területeket, összesen 245 köblös földet, tízet Jászladány, 235-öt pedig Örkény gazdái vehettek bérbe.[142] Csak egy kissé nőtt a jászladányiak földbérlete 1840-ben, amikor összesen 82 gazda bérelte azt, ám az örkényiek még mindig 233 holdat kaptak, holdankét hat véka zabért.[143] A város azonban nem számolt a bérleti díj behajtásának nehézségeivel. 1841 februárjában az 1398 véka zab helyett, még mindig csak 1117 vékát fizettek be az örkényi lakosok.[144] A változó bérleti viszonyok már előre jelezték az egyre növekvő feszültséget, amely a helyi tulajdoni viszonyokat teljesen megbolygatta. A 19. század közepétől, a földbérletek nagy részét továbbra is örkényi lakosoknak adták, azonban most már három éves időszakra, holdanként hat véka zabért de azzal a kikötéssel, hogy minden 50 köblös földből hat véka búza a pásztorokat illette.[145] Az örkényi plébános Tenóczi László, például 28 hold földet bérelt, amelyért holdanként csak 5 véka búzát fizetett.[146] Igaz, ekkor már a beneiek Örkénybe jártak templomba!

A terület bérlésének egy új formájáról kapunk híradást a 18. század végéről, a széksó hasznosítása a szikes tavakból (Nagy Széktó, Madaras). Pestről, Bettinger Lajos kérelmezte a benei, lajosi és mizsei puszták szikes tavaiból a sziksó használatát. Nagyvonalú javaslata elfogadásáról (Bettinger 15-20 évre akarta bérelni a tavakat évenkénti 200 forintért) nem tudnak a források semmit, annyi bizonyos, hogy az általa javasolt „*széksó fabrica*" (gyár) nem jött létre.[147] Ezt a termelést később Kunszentmiklós és Jakabszállás határában talált szikes tavakból biztosították az ipar és gyógyászat számára.

A pusztai gazdálkodás nehézségei

A Benén történteket, Jászladány város tanácsi gyűlés jegyzőkönyveinek (Prothocollum Senatoriel) segítségével tudjuk nyomon követni. Ekkor válik nyilvánvalóvá, hogy a korábban fokozatosan felismert veszélyek – falopás, tiltott legeltetés, a csőszök és csárdagazdák törvénytelensége – egyre szaporodtak, és már-már kezelhetetlenné vált a puszták felügyelete. A pásztorok nagyszáma, a két csősz (kerülő és erdő), a pusztagazda, csárdás és családja, valamint az alkalmi munkával megbízott emberek nem kis fejfájást okoztak Jászladány törvénytisztelő birtokosainak.

A bírók és tanácsosok – a pusztagazdáról és hadnagyairól nem is beszélve – ezért sokat voltak kénytelenek Benére, és a még messzebb fekvő Pálos pusztájuk ügyében eljárni. Ezért volt talán szükség arra, hogy 1838-ban egy „*lengyel kocsit*" a berényi „szatler" (bőrös, szíjgyártó és nyerges) mesterrel 100 forintért megjavítassanak. Ugyanakkor Pesten egy teljesen új hintót is vásároltak 450 forintért.[148] Ez az összeg a benei csárdabér hároméves összege is egyben. Az utak azonban sokszor megnehezítették a közlekedést és az utazást, már 1837 márciusában értesülnek a tanácsurak Antal József második bíró jelentéséből, hogy a Benén lévő zabot hazaszállítani „*az útnak járhatatlansága végett*" nem tudta, így Hevesen kényszerült vásárolni 21 és fél köbölt.[149] Egy pár hét múlva a zab egy részét hazaszállították, másik részét pedig eladták.

A növekvő gondok miatt, a pusztagazda és segédei egyre több időt voltak kénytelenek a pusztán tölteni. A pusztagazdának már a 19. század elején önálló házat épített Jászladány. A Benére küldött tanácsurak 1837-ben jelentették, hogy a puszta-

139 Prot. Sen. Jászladány, 1837, aug. 3., 1837–1843, 2, SZML.
140 Prot. Sen. Jászladány, 1838. márc. 30, 1837–1843, 2, SZML.
141 Prot. Sen. Jászladány, 1838. Szent Mihály hava 22. 1837–1843, 2, SZML.
142 Prot. Sen. Jászladány, 1838. Karácsony hava 15. 1837–1843, 2, SZML.
143 Prot. Sen. Jászladány, 1840. Szent Mihály hava 1. 1837–1843, 2, SZML.
144 Prot. Sen. Jászladány, 1841. febr. 6, 1837–1843, 2, SZML.
145 Prot. Sen. Jászladány, 1843. Mindszent hava 19. 1837–1843, 2, SZML.
146 Prot. Sen. Jászladány, 1843. márc. 24. 1837–1843, 2, SZML.
147 Az 1780-as, 1790-es években írt javaslatot teljes egészében közöltük, lásd Benedek – Kürti, *Bene, Lajos és Mizse oklevelei,* 176-179.
148 Prot. Sen. Jászladány, 1838. júl. 28, 1837–1843, 2, SZML.
149 Prot. Sen. Jászladány, 1837. ápr. 1., 1837–1843, 2, SZML.

gazda házának két kidűlő falát berakatták, és a kőművesmunkára 13 forintot költöttek.[150] Hamarosan két csőszház is épült Benén.

A legeltetésnek egy új nehézsége is jelentkezett, mivel Cegléd és Nagykőrös a területén terelgetett állatokból hasznot akart húzni. A jászladányi tanács 1818-ban kérelemmel fordult Nagykőrös városához, hogy a fűbért egy összegben állapítsák meg. Erre azért volt szükség, mert a Jászladányból Benére majd vissza hajtott állatoknak, tavasszal és ősszel átjárást biztosítottak a hantházi részen. A kérés ekképpen hangzott:

> *„J.Ladány Helysége Duptatussai a' Ns Tanáts előtt személyessen meg jelenvén, elöl adták hogy mivel a' Jász Ladányi Bene Pusztára, és onnan ismét Jász Ladányba az ezen Város határán keresztül hajtani szokott Marháktól a' fűbért, minden hajtáskor külön külön nem tsak terhes, de sokszor a' Marhákat hajtó Embereknél pénz nem lévén, nem is lehet…esztendőnként fizetendő fűbért kérik a' Ns Tanáts által egy summában meg állapíttatni."*[151]

Mivel a pásztorok úgy a ceglédi, mint a nagykőrösi területeket igénybe vették, a két város jelentős hasznot húzott az évente többször megismételt hajtásokból. Ugyanakkor jelentős károk keletkeztek, ezt egy 1837-es pereskedés jól illusztrálja. Cegléd 12 ladányi birkát foglalt le, mert a ladányi juhászok két falkát ráhajtottak földjükre és ott tilosban legeltettek. A kárért a város 33 forintot kért, de Jászladány ezt nem volt hajlandó fizetni, hanem perrel fenyegetett. A hagyomány szerint, a Ceglédén való áthajtásért és itatásért Jászladány évente 25 forintot fizetett. Az április 27-i tanácsülésen már arról értesülünk, hogy az immár évszázados hagyomány nehézségekbe ütközött: Cegléd városa a *„marháik általhajtásában semmi legelőt nem kíván adni."* A megoldást Jászladány az összefogásban látta, Jászberénnyel és Jászárokszállással közös megoldást keresett Cegléd ellenében. A feszült légkör ellenére, a jászladányiak elrendelték a lehajtást, a nyírást és az úsztatást. Erre, négy kocsit gazdákkal Benére küldtek, de mivel túl sok volt a juh, elrendelték, hogy a juhnyáj *„két felé elosztasson."* A ceglédi vám 25 forint volt, amit május 10-én befizettek, de Cegléd önkényesen a lefoglalt 12 birkából csak ötöt adott vissza.[152] Ugyanekkor, a nagykőrösi Várkonyi Mihály marhákként 1 forintot számított fel pusztáján való áthajtáshoz.[153] A konfliktus azonban még így sem oldódott meg annak ellenére, hogy a Ceglédén való áthajtás díja 1840-ben még mindig 25 forint volt.[154] Azonban két év múlva, Szent György havának 9-ik napján Cegléd városa bejelentette, hogy a *„jász barmokat"* a régi úton nem lehet többet hajtani, hanem csak Nagykőrös felé.[155]

Az állatok pusztai tartását nagy szervezőmunka előzte meg, és a tanács mindig idejében döntött a tehéncsorda, kezesménes, gulya, ökörcsorda, szilaj ménes és juhok Benére hajtásáról. Az állatok „összveverését" mindig a templom előtt hirdették ki, és másnap korahajnalban kezdték el. A sorrend meghatározott volt: a meddő juhokat kedden, a gulyát, ménest és az ökörcsordát szerdán, a tehéncsordát a rákövetkező héten hétfőn, a kezesménest pedig szombaton indították útnak. Minden csorda vagy falka lehajtása az akadályokkal teli úton, általában két teljes napig tartott. A lehajtást nemcsak a pásztorok de a hadnagyok is felügyelték, valamint kocsival az élelmiszert, ruházatot és a cserényekhez szükséges eszközöket szállították. A pusztára való érkezéssel sem szűnt meg a munka, mivel a lehajtást az úsztatás vagy fürdés, majd a juhok nyírása követte. Egy tanácsi döntés értelmében, a meddő juhokat el kellett választani és külön nyájban őrizni. A lehajtás kötelező volt minden állattartógazda számára. Amikor a nyájba parancsolt toklyóikat ketten nem hajtották le a pusztára, büntetésük fejenként 20 forint és 15 pálcaütés volt.[156]

A lehajtás ideje a legelő minőségétől és az időjárástól függött annak ellenére, hogy a gazdák – a hosszú istállózás elkerülése miatt – minél előbb

150 Prot. Sen. Jászladány, 1837. Szent Mihály hava 27. 1837–1843, 2, SZML.

151 A dokumentum forráshelye Nagykőrös Város, Prot. Misc. 1814–1816. 104. 1816. aug. 19. 336 pag., Pest Megyei Levéltár, PML. A forrást közölte Novák László, „Nagykőrös mezővárosi fejlődése és településrendszere a XVII–XIX. században," In *Tanulmányok Nagykőrös történetéből és néprajzából,* Nagykőrös: Arany János Múzeum, 1978, 109.

152 Prot. Sen. Jászladány, 1837. ápr. 27, 1837–1843, 2, SZML.

153 Prot. Sen. Jászladány, 1837. Szent Mihály hava 15, 1837–1843, 2, SZML.

154 Prot. Sen. Jászladány, 1840. máj. 20, 1837–1843, 2, SZML.

155 Prot. Sen. Jászladány, 1837–1843, 2, SZML.

156 Prot. Sen. Jászladány, 1839. Pünkösd hava 10, 1837–1843, 2, SZML.

szerették volna az állatokat a pusztán legeltetni. 1837. április elején a kiküldött vizsgálók szerint, a fű még zsenge volt és csak a juhok használhatnák de nem a marhák, ezért a lehajtás idejét későbbre halasztották.[157] Két évvel később, már Böjtmás havában – azaz márciusban – eldöntötték a lehajtást: összesen 4000 darabból álló 3 falka juh és a szilaj ménes indulhatott útnak.[158] 1842-ben április 6-án rendelkeztek a szilajménes lehajtásáról. Ekkor kezescsikósnak Szabó Mihályt fogadták fel, de betegsége miatt Nagy Józsefet szerződtették.[159] De a gulyát, ökörcsordát és juhokat csak április 26-án indíthatták útnak. A megérkezett állatokat, ürüket és kosokat május elsején délelőtt a kutaknál megfürdették („úsztatták"), majd aznap délután megnyírták.[160]

A hosszú és nehéz le-s visszahajtás nem volt az egyedüli út. Nyáron a szilajménest és ökröket mindig visszahajtották Jászladányba nyomtatásra: 1837-ben július végén, de 1840-ben csak augusztus elején hajtották haza az állatokat.[161] Ezen kívül volt még egy külön ok egyes falkák visszahajtásra: a juhokat sokszor a nyári vásárokon eladták. Ezt tudjuk meg egy városi döntésből, amikor is bejegyezték, hogy 1841 júliusában az ürünyájat (heréltek) hazahajtották eladásra, de előtte a toklyókat (bárányokat) kiválogatták közülük.[162]

A téli visszahajtás rendjét az időjárás és a legelő minősége határozta meg. 1837 december elején a tanácsülésen jelentették, hogy a marhák még mindig Benén voltak jóllehet, a többi jász helységek már hazahajtották és *„széjjel szedték"* állataikat. Az érvelés szerint, az állatok pusztán tartása nem okoz komolyabb problémát, mert Benén *„elegendő mező",* azaz jó legelő volt.[163] Még tovább maradt a pusztán a ménes és a gulya. A megfogyatkozott állatállományról – melyet már csak egy pásztor őrzött – a városi tanács eképpen rendelkezett: *„A ménes új esztendő napig Bene pusztán tartani, a gulya pedig jövő héten a kenyeres kocsival haza hajtatni rendeltetett."*[164] A hasas juhok is meghatározták a visszahajtás idejét, de a nagy hideg miatt – például 1839-ben – ez csak januárban történt meg.[165] Ezzel szemben 1842-ben a viszontagságos időjárás miatt, a gulyát már október végén hazaindították. Néha a messzi Pálos pusztáról és Benéről egyszerre indították a gulyát Jászladányba. Az induláskor a pusztagazda, a pásztoroknak átadta a nekik járó fejadagot, 16 icce kását, tarhonyát, sót, szalonnát és puskaport.[166]

A lehajtás ideje és rendje nem változott egészen az 1870-es évekig egészen addig, amíg az évtized végén a gyakorlat teljesen megszűnt. Amikor 1858 márciusában Pomázi Mátyás tanácsost Benére küldték az *„erdő ültetés végett,"* és azt is jelentette, hogy az utak járhatók, s a lehajtás megkezdődhet.[167] Ezek alapján eldöntötték a ménes és az ürünyájak lehajtását, ami – a rühes lovak kivételével – március 22-én megkezdődhetett. Ennek végrehajtását Zana János és Sziráki L. András tanácsos, Horváth János és P. Szabó Péter *„választott lakosok"* ellenőrizték. A juhnyáj március 23-án indulhatott útnak, de az ürüket és a toklyókat is meg kellett vizsgálni külön-külön, mivel az állatok *„össze nem verendők."* A küldöttség feladata volt még az, hogy a pásztorok részére a szükséges *„szalonna és kása mennyiségnek Czegléden leendő bevásárlását"* is elvégezzék.[168] Az áprilisi tanácsülésen Pomázi Mátyás már jelentette, hogy a lehajtott marhák a *„pusztára szerencsésen leérkeztek,"* de az úton a marhahajtók figyelmetlenek voltak, mert a Szászberki gazdatiszt jelentése szerint, a marhák az élőfákat megrágták.[169] Ugyanekkor a tanácsos Benkó József juhászt, 17 forintra megbüntette *„tilalom törésért,"* ami egyszerűen annyit jelentett, hogy az állatok a tiltott földeken legeltek.[170]

A lehajtott csordáknál és nyájaknál a legfőbb gondot az általános rühösség és a száj- és körömfájás jelentette. Drávucz András bíró 1837-ben jelentette,

157 Prot. Sen. Jászladány, 1837. ápr. 8., 1837–1843, 2, SZML.
158 Prot. Sen. Jászladány, 1839. Böjt más hava 27. 1837–1843, 2, SZML.
159 Prot. Sen. Jászladány, 1842 ápr. 2. 1837–1843, 2, SZML.
160 Prot. Sen. Jászladány, 1842. ápr. 23, 1837–1843, 2, SZML.
161 Prot. Sen. Jászladány, 1840. aug. 6. 1837–1843, 2, SZML.
162 Prot. Sen. Jászladány, 1841. júl. 31, 1837–1843, 2, SZML.
163 Prot. Sen. Jászladány, 1837. dec. 2. 1837–1843, 2, SZML.
164 Prot. Sen. Jászladány, 1837. dec. 13, 1837–1843, 2, SZML.
165 Prot. Sen. Jászladány, 1839. Boldogasszony hava 9. 1837–1843, 2, SZML.
166 Prot. Sen. Jászladány, 1842. okt. 21, 1837–1843, 2, SZML.
167 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. márc. 18. gyűlés, 1853–1858, SZML.
168 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. márc. 18, 1853–1858, SZML.
169 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. ápr. 16, 1853–1858, SZML.
170 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. máj. 5, 1853–1858, SZML.

hogy a lovakat ellenőrizni kell Benén a rühesség ellen, továbbá elrendelte, hogy a betegség elterjedésének megakadályozására, a juhok legelőjét el kell különíteni az ökörcsorda járásától.[171] A jászladányi barom közt 1838-ban kiütött betegségkor, az ökörcsorda, gulya és ménes egészséges volt, és a néhány beteg marha kezelésére a ladányi pásztorok a berényi Benén lévő pásztoroktól tanácsot kaptak – „*ecetben megfőzött timsót és fagyal fát*" – az állatok kenésére.[172] Egy évvel később már komolyabb betegség ütötte fel a fejét. Amint Jászladány gazdái megtudták a betegség terjedését, a rühös és beteg állatokat azonnal kiválasztották, és külön kezelték. Erről egy döntésből értesülünk, amikor a tanács elrendelte, hogy az állatok közt kiütött járvány miatt, Cegléden ecetes timsót és salétromot vásároljanak a „*beteg marhák szája kenésére.*" A július 26-i tudósítás szerint, az állatok közt már igen sok volt a beteg:

> *„Betegségek bádgyadással, füleik lekonyúlásával, szemeik becsipázásával, s folyásával kezdődnek, egy hét óta mióta a betegség rajtok kiütött, hat darab döglött el, mellyeknek májai dagadtak, tüdeje senyvedt, az epéjek felette nagy, s megtelve vagyon, a vízhólyagjuk tele van vérrel, e szerént a betegség az előadott belső bajoktól okoztatnak."*[173]

A járvány nem kímélte a juhokat sem, a meddő nyájban 102, a felvégi nyájban pedig 95 „*darabok vagynak ispitályosok melyek láb fájásba, s a juhászok elmondása szerént himlő pokolvarban szenvednek.*"[174]

A tavaszi első lehajtáskor, a tanácstagokból álló küldöttség mindig vizsgálatot tartott, és ekkor a határokat „megújították," mivel a szomszédos helységek garázdálkodó lakosai a határokban nagy károkat tettek. A csárdafölddel együtt, a csőszöknek bérbe adott szántóföld pontos határait is kimérték. Ugyanekkor, a kijelölt száraz fákat a tatárszentgyörgyi lakosokkal ölbe vágatták, és ölét 14 forintért eladták.[175] A tél során a különböző épületekben tett kárt felmérték, és kijavították. A csőszház istálló padlásának javítását, a csárda istálló falának javítását megfizették, valamint a bizottságnak feladata volt még, a „*kútaknak jó karban leendő elkészítésére*" mindent megtenni.[176] A kutak és az itatóvályúk – melyeket a mezőtúri vásáron vásároltak – elengedhetetlenek voltak a pusztai állattartáshoz.[177] 1843-ban az örkényi Varga Mihállyal javíttatták meg a kutakat 200 forintért, a munka fejében a mesternek engedélyezték 25 tölgyfa kivágását a Mogyorósból, de megszabták, hogy a kútnak négy ölnyi mélynek kellett lennie, mégpedig „*a homokon keresztül az agyagig.*"[178]

Csőszök, pusztagazdák, csárdások

A pusztai viszonyok egyre több fejfájást okoztak Jászladány lakosainak. Az 1838-ban kiküldött városi bizottság igen rossz viszonyokat talált Benén. Kiderült, hogy Muhi Imre kerülőcsősz a „*maga hatalmával*" az erdő fáit tüzelőnek használta, bár a vádlott a kutak javításával védekezett, valamint a juhászokat hibáztatta, akik az erdőkben legeltettek.[179] A csősz azonban eljátszotta becsületét, és a tanács helyébe Drávucz Pétert – ugyanakkor Sziráki Pétert erdőcsősznek – választotta meg, de kikötötte, hogy a pásztorok a csősz házánál nem tanyázhatnak.[180] Későbbiekben azonban Drávucz ellen sok kifogás merült fel a lakosság részéről, így szerződését nem hosszabbították meg. Új csősznek György Mihályt fogadták meg egy évvel később, az erdőcsősz már Kurucz Mihály lett.[181]

A pusztagazdákkal is meggyűlt a baj. Legtöbbjük nem lett újból megfogadva szerződésük lejárta után; 1839-ben Kiss Antal és Szennyes István, 1842-ben Túri Péter és Tolvaj János volt a benei pusztagazda.[182] A hagyományos pusztázási rend-

171 Prot. Sen. Jászladány, 1837. júl. 8. 1837–1843, 2, SZML. Hasonló döntést hozott Jászapáti városa 1811-ben, amikor Kocsér pusztán észlelték a betegséget. Ekkor már a magyar juhokat felváltották a birkák („birgék"), amelyekben a betegség hordozóit látták, lásd Rusvay, *Jászapáti története*, 2003, 222.
172 Prot. Sen. Jászladány, 1838. Sz. Jakab hava 25, 1837–1843, 2, SZML.
173 Prot. Sen. Jászladány, 1839. jul 26, 1837–1843, 2, SZML.
174 Prot. Sen. Jászladány, 1839. jul 26, 1837–1843, 2, SZML.
175 Prot. Sen. Jászladány, 1838, Karácsony hava 19, 1837–1843, 2, SZML.
176 Prot. Sen. Jászladány, 1840. Pünkösd hava, 27, 1837–1843, SZML.
177 Prot. Sen. Jászladány, 1839. Szent György hava 20, 1837–1843, 2, SZML.
178 Prot. Sen. Jászladány, 1843. márc. 24. 1837–1843, 2, SZML.
179 Prot. Sen. Jászladány, 1837. ápr. 8., 1837–1843, 2, SZML.
180 Prot. Sen. Jászladány, 1838. Mindszent hava 2., 1837–1843, 2, SZML.
181 Prot. Sen. Jászladány, 1842, Böjtmás hava 9, és 1843. ápr. 20, 1837–1843, 2, SZML.
182 Prot. Sen. Boldogasszony hava 12, 1839.. Boldogasszony hava 5, 1842. ápr. 23, 1837–1843, 2, SZML.

szerben a pusztagazdák nem az egész évben teljesítettek szolgálatot, mivel decemberben és januárban már nem kellett a pusztát járniuk. Így, fizetésük 43 hétre 43 forint volt.[183] Ez az összeg csak minimálisan emelkedett, mivel a szükséges hetek számát felemelték, 1839-ben már 47 hétre szólt, de hetenként továbbra is csak egy forintot kaptak fejenként.[184] Az öt kemény téli hétre, amikor a pusztákon nehéz volt a közlekedés, továbbra sem járt fizetség.

A pusztagazdák nem, de a csőszök illetményükön kívül, egy megszabott földterületen gazdálkodhattak. A csőszök hasonlóan a kocsmáros bérletéhez, összesen 8 hold és 1600 négyszögöl földterületet használhattak szabadon.[185] A földbérletből származó terményhaszon, úgy a csőszöknek, mind a kocsmárosnak egyformán járt: a learatott 185 csomó rozs búzából az aratók 18 és fél csomó részt, ebéd részben pedig 9 csomót kaptak. A maradék 157 csomónak fele illette a bérlőt (szántót), fele automatikusan a várost.[186] A dokumentumokban leírtak alapján azonban bizonyos, hogy a csőszök sokkal több földterületet foglaltak el, mint amennyit a szerződésben rögzített járandóságuk megengedte.

Hasonlóan a csőszökhöz és a pusztagazdákhoz, a pásztorokkal is növekedtek a gondok, kétes viselkedésükről bőven találunk adatokat Jászladány jegyzőkönyveiben. 1841 karácsonyán, a ménes hazahajtásakor egy csikós és két bojtárja a Világosi csárdában mulatott, mialatt a lovak szétszaladva a kocsmáros repce- és búzaföldjében hatvan forint kárt tettek. A város döntése szerint, a kár összegét a csikósok béréből kellett megfizetni.[187] Hasonló eset történt egy évvel később a hazahajtáskor, amikor Drávucz Farkas és társai, az abonyi külső csárda bérlőjének búzaföldjén keresztül hajtottak. A csárdás és a pásztorok között a vita verekedéssé fajult, a felelősségre vont pásztoroknak pálcaütés volt a büntetése.[188] Ezek az adatok arra nézve is pontos útmutatást adnak, hogy a pusztai le-és viszszahajtás melyik irányba történt. A „Világos csárda” jól látható még az 1885-ös térképen, Cegléd és Abony között a vasút és az országos út kereszteződésénél. Ez nyilvánvalóvá teszi azt, hogy Cegléd városa nem az északi, hanem déli, tehát Nagykőrös felé engedte meg az állatok terelését. Innen a nagykőrösi földön, majd Csemőn keresztül értek a lajosi, majd a benei földre.

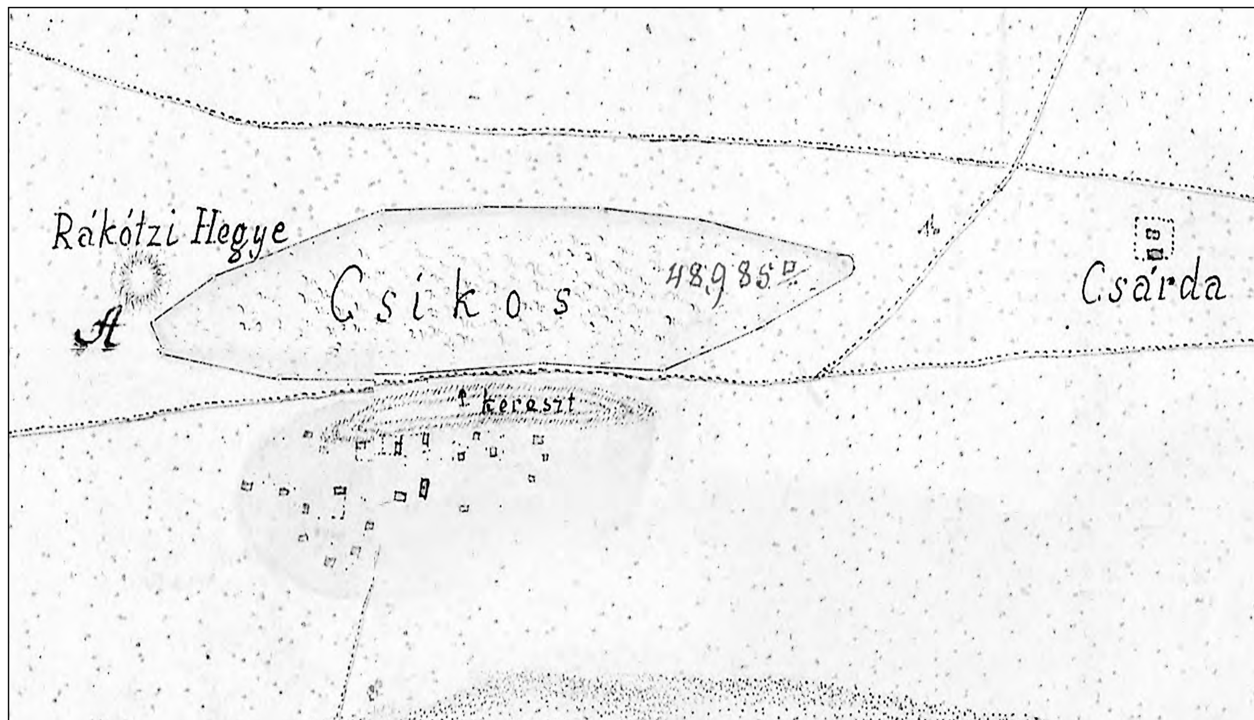
Azonban a pásztorokkal az igazi bajt a tiltott legeltetés, és az idegen állatok befogadása jelentette. A rossz ellenőrzés miatt eshetett meg, hogy a pásztorok a benei marhák közt bizonyos számú idegen marhát engedéllyel tarthattak. 1843-ban például, a ceglédi Szúnyogh Mihálynak engedélyezték, hogy két lova a benei ménesben „*nyaraltasson*.”[189] Ugyanakkor, a Benére küldött bizottság megütközve tapasztalta, hogy a Csíkos szélinél tartott felvégi ökörcsordában 365 ökör helyett 456 legelt, az alvégi csordában 362 helyett viszont 463 ökröt számláltak. A Hosszú-széken legeltetett ménesben és csordában összesen 126 darab idegen ló és marha legelt. A bizottság tagjai kiderítették, hogy ezek mind a Baracson lakó Murcsi János tulajdonát képezték. Őt 25 forintra büntették, de a tiltott legeltetésben részt vállaló pásztorokra szintén büntetés várt.[190] A tanács később úgy döntött, hogy újból megvizsgálják a rendelet betartását, de azt tapasztalták, hogy az idegen marhákat a pásztorok még mindig legeltették: a felvégi csordában összesen 62, az alvégiben 56 idegen állatot legeltettek. A kifaggatott pásztorok titkolták az állatok tulajdonosaiknak a nevét, és ezért a tanács úgy döntött, hogy bérüket „*letartóztatni rendeltetik,*” ami úgy tűnik használt, mert az utolsó szemlénél már csak nyolc idegen állatot találtak a csordákban.[191]

Az állattartás, rét- és erdőgazdálkodás mellett, volt még egy fontos igen körülményes haszonszerzési lehetőség, a pusztai csárdák bérbe adása. Közismert, hogy a megszerzett puszták tulajdonba vételének egyik formája a csárdaállítás volt. A csárdákkal, a tulajdonos városok és községek a megszerzett területek feletti hatalmat képviselték. Nem tudjuk, hogy Jászladány mikor építette fel Benén első csárdáját, de feltehető, hogy Jászberényhez hasonlóan mindjárt a redempció után. Az első hír-

183 Prot. Sen. Jászladány, 1838. Boldogasszony hava 13, 1837–1843, 2, SZML.
184 Prot. Sen. Jászladány, 1839. Boldogasszony hava 12, 1837–1843, 2, SZML.
185 Prot. Sen. Jászladány, 1840. Pünkösd hava 271837–1843, 2, SZML.
186 Prot. Sen. Jászladány, 1840. júl 22, 1837–1843, 2, SZML.
187 Prot. Sen. Jászladány, 1841. Karácsony hava 4, 1837–1843, 2, SZML.
188 Prot. Sen. Jászladány, 1842. Karácsony hava 17, 1837–1843, 2, SZML.
189 Prot. Sen. Jászladány, 1843 márc. 24, 1837–1843, 2, SZML.
190 Prot. Sen. Jászladány, 1843. Szent Iván hava 10, 1837–1843, 2, SZML.
191 Prot. Sen. Jászladány, 1843. Szent Iván hava 28, 1837–1843, 2, SZML.

adás 1765-ből már arról tudósít, hogy *„Kovács Mártony a Benei kocsmát ki árendálta."*[192] Ez azonban egy korábban épített kisebb épület lehetett, mert 1777-ben a városi tanács rendelkezett arról, hogy *„Benén új kocsma ház építessen"* és erre vonatkozhatott egy bizonyos *„Csendes Jánosnak a Benei vályok"* kiadásáért szóló adat is.[193]

Kétségtelen, hogy az egész Jászság és a két Kunság csárdái eleinte jelentős haszonnal kecsegtettek. A korszak azonban nem kedvezett a bérleti intézmény ilyen formájának, és ehhez járult hozzá a nagyszámú görög majd zsidó bérlő megjelenése.[194] Többen tiltakoztak a bérletek idegen kézbe való adása ellen, erről szól Molnár Ferencz 1767. április 16-án beadott kérvénye, miszerint ne görögöknek (akik idegenek, s nem teljesítik a szerződésbe foglaltakat), hanem neki, – a *„közelebbi hazafinak"* adják bérbe a lajosi, mizsei és benei kocsmák árendálási jogát! Sőt, Molnár még azt is vállalja, hogy azt a kauciót, amit a görögök adtak bérlésük kezdetekor (112 forint) visszaadja, és ő 400 forintot tesz le annak helyébe.[195] A bérlet azonban valami miatt nem jött létre, mert még két évvel később is jelentkezett Molnár a kocsmabérlésért.[196] Kérése süket fülekre talált, mert még az 1780-as évek elején is a benei kocsmabérlet, Gara István helyi lakos kezében volt, aki ezt évi 165 Rhénes forintért kapta meg.[197]

Részlet az 1825-ös térképről: Bene központi része a csárdával (SZML)

192 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1, SZML. Lajos és Mizse pusztán már 1744-ből van adat a csárdák építéséről, Kocséron a jászapátiak 1748-ban építették fel első – a később Kutyakaparási-csárdaként elhíresült – csárdájukat, amelyet 1779-ben egy másik is követett, lásd Rusvay Lajos, *Jászapáti története,* 2003, 79–80.

193 Jászladány Útmutatókönyv az 1736ik évtől kezdve 1803ik évig, Jászladány község iratai. 1, SZML.

194 Papp Izabella, „Görögök a Jászkunsági haszonbérletekben a XVIII. század végén." *Múzeumi Levelek* 75, I. 1996, Damjanich János Múzeum, Szolnok, 117–129. Hasonlóan érveltem a csárdákkal kapcsolatos elemzésemben, Kürti László, „Jászberény város csárdái. Adatok a pusztai csárdák 18. századi történelméhez." *Zounuk* 18, 2003, 49–94.

195 Protocollum, 6, Jászberény, 1767, SZML.

196 1769. augusztus 7-én jegyzik be a jászberényi tanács jegyzőkönyvébe: *„A tanátsnak p…(?) együtt lévén meg jelenvén személyek szerént Molnár Ferencz és Kiss Antal uraimék, reflexiót tettek a tanáts előtt az iránt: miképpen még az el múlt esztendőbe mind szóval, mid pedig levél által emlékezetet tettek az alsó pusztai Lajosi, Misei és Benei kortsmák ki arendálása iránt, mely illyetén jelentésére nevezett instans urakk a ns tanats resolvalta: Hogy a conditiokk és az arendati funianak meg határozása iránt azon időre, midőn plenarie a tanáts együtt lészen referalván minden mások előtt nevezett urakk az arendálásában jelentett pusztai kortsmakk …(?) légyen."* Protocollum, Jászberény, 7, 1768–1770, SZML.

197 Papp Izabella, „Görögök a Jászkunsági haszonbérletekben a XVIII. század végén." 1996, 124.

Később sem sokat változott a bérlet rendszere. A benei csárda éves bére 1837-ben 130, majd 1840-ben 150 forintra emelkedett. 1839-ben a benei csárdagazda, Túri József ceglédi lakos volt, aki 450 forintért bérelte a csárdát három évre. Ezért juhait a csárdánál a „*Mogyorós szélein*," valamint a „*Baracsi homok körül*" legeltethette.[198] Ő azért kapta meg a csárdákat, mert az előtte lévő csárdabérlő, Major Imre tetemes pénzzel tartozott még az 1837-38-as évről. Major úgy fejezte be csárdás tevékenységét, hogy egyszerűen kitért a bérlemény fizetése alól, úgy érvelve a tanácsurak előtt, hogy, „*nem adhat, mert pénze nincs*."[199]

A benei csárdán több javításokat kellett végezni, az istállót 1838-ban faragókkal – Tóth József és Pomázi Péter – helyrehozták, amiért 60 forint fizetség járt.[200] De egy év múlva a csárda istállójának egyik fala kidűlt, mivel – ekkor tudjuk meg - nem volt fundamentuma.[201] Az 1840 tavaszán végrehajtott vizsgálat szerint, sok szabálytalanságot tapasztaltak. A kocsma haszonbérletével járó gyep is művelés alá esett, „*mely foglalások által egy nagy térségű gyep nem használtathatik azon okból, hogy egyik felöl a vetés, másik felől pedig a csemete erdő végett ahhoz jószágaink nem férhetnek, hanem a szomszédok alattomosan legeltetik le jószágaikkal.*"[202]

Nem csak az derül ki a bizottság vizsgálatából, hogy a kocsma bérlője és a csőszök egyre több földterületet szántottak be, hanem az állattartás egy illegális formájára is fény derült, ami jövedelem kiesést okozott a városnak. A Benére küldött bizottság a csőszök házánál marhákat, és nagyobb sertésfalkákat is talált, az utóbbiak „*felhányásokat, s károkat okoznak*."[203] A döntés értelmében, a törvénytelenül hasznosított földterületen termesztett gabonát a város lefoglalta. Továbbá rendelkeztek arról, hogy a csőszöknek és a kocsmabérlőnek egységes 8 hold és 1600 négyszögöl járt, valamint fejenként csak nyolc darab marha és hat disznó tartása lett engedélyezve.[204] Ez fontos adat arra nézve, hogy a csárdásokat ne csak kereskedőknek tekintsük, többségük állattartással és mezőgazdasági termeléssel is foglalkozott. A benei csárda nem lehetett valami nagy, de – s ezt az 1825-ös térkép is jól bizonyítja – hozzátartozott egy istálló, egy kút és természetesen az a földterület, amin a csárda bérlője gazdálkodhatott.

Imposztorok, betyárok

A pusztai állattartás egyik jellegzetes, már-már sztereotíp képe, a betyárvilág és betyárfolklór, s a velük együtt járó törvénytelen foglalkozás, az orgazdaság. A csárdák, a bűnözők kedvelt találkozóhelyeként működtek, és a csárdások sokszor a pásztorok és betyárok legmegbízhatóbb orgazdái is voltak egyben.

A Felső-Kiskunság településein köztük Ladánybenén, Felsőlajoson és Lajosmizsén az idősebb generáció tagjai még ma is nagy szeretettel beszélnek a rettegett, de emberséges Bogár Imréről és betyártársairól. Ladánybene határában ismeretes volt egy „Betyárdomb," és Lajosmizsén a mai napig úgy tartja a néphagyomány, hogy a Földeáki csárda alatt alagút volt építve a betyárok menekülésére. A tanyasi lakosok még ma is emlegetik a betyártarisznya és a betyárabrak kifejezéseket, amely az éjszakára kitett, betyároknak és lovaiknak szánt élelemajándék volt, és nemcsak a szegények között. Ladánybenén és az egész megyében is ismerték az aratás és szüret utáni betyárnapot, amikor a hónap bizonyos napján a betyárok, tehetősebb gazdákat látogattak meg élelemért, főként borért.[205]

Valóban, a 18. századtól a Duna-Tisza köze, főleg a Kiskunság a betyárvilág egyik fészke volt, és hírét csak fokozta a következő évszázad romantikus irodalma, és a betyárfolklór.[206] Kétségtelen, a nagyállattartó jász gazdáknak volt mitől tartani, 8-10 hónapig az anyavárostól távol legelő barmok őrzése nehéz feladat elé állította a város tanácsait, és a törvény embereit. A betyárok (vagy ahogyan eleinte

198 Prot. Sen. Jászladány, 1839. aug. 10, ls 1840. márc. 4, 1837–1843, 2, SZML.
199 Prot. Sen. Jászladány, 1839. Böjt hava 9, 1837–1843, 2, SZML.
200 Prot. Sen. Jászladány, júl. 28., 1837–1843, 2, SZML.
201 Prot. Sen. Jászladány, 1839. Szent György hava 10, 1837–1843, 2, SZML.
202 Prot. Sen. Jászladány, 1840. Pünkösd hava, 27, 1837–1843, 2, SZML.
203 Prot. Sen. Jászladány, 1840. Pünkösd hava, 27, 1837–1843, 2, SZML.
204 Prot. Sen. Jászladány, 1840. Pünkösd hava, 27, 1837–1843, 2, SZML.
205 Hasonló esetet jegyzett fel naplójában Kánya Emília Pest-megye szolgabírájával, Szilassy Istvánnal kapcsolatban, aki dánosi birtokán gazdálkodva, erdőszélen hagyott élelemmel megtöltött batyukkal biztosította magát a szegénylegényekkel szemben, lásd Kánya Emília, *Réges-régi időkről*. Budapest: Kortárs, 1998, 169–170.
206 Nagy Czirok László, *Betyárélet a Kiskunságon*. Budapest, 1965, és Veszelkáné Gémes Eszter, *Történetek Rúzsa Sándorról*. Budapest, 1981.

hívták őket a ridegek), a csárdákat és a pásztorok cserényeit előszeretettel látogatták, a 19. század közepétől már a tanyákat sem kerülték el. A csárdabérlők és a pásztorok egyrészt kiszolgáltatottaknak érezhették magukat, másrészt hasznot húztak az elhajtott állatokból, a rabolt javakból. A pusztai csárdákban uralkodó áldatlan állapotok miatt, a Jászkun kerület már 1754-ben intézkedésre kényszerült: *„A pusztai csárdások a civakodások megelőzése végett cimbalmosokat és egyéb muzsikusokat tánc kedvéért semmi szín alatt se tűrjenek meg csárdájukban a legszigorúbb büntetés alatt.”*[207]

Az ilyen, és ehhez hasonló intézkedéseknek nem sok foganatja volt, a puszta értékét az ott legeltetett nagyszámú barmok csak növelték, és a nehézkesen működő közbiztonság nem tudott lépést tartani az orgazdák segítségével egyre jobban szervezett alvilággal. A kecskeméti úriszéknél dolgozó drámaíró, Katona József megörökített egy történetet, amit akkor csak „cethali esetként” emlegettek, mivel Kecskemét Benével határos területén, a bizonyos Cethalnevezetű részen lévő csárda volt a banda működésének székhelye.[208] A történetet az teszi érdekessé, hogy a kiterjedt bűnbanda főszereplője, özvegy Dorogi Józsefné Kurucz Rozália volt, aki korábban férjével a benei csárdát bérelte, majd – feltételezhetően kétes hírű viselkedése miatt – továbbállva, a Cethali-csárda bérlését vállalta fel, immáron özvegyként de nem magányosan! Az esetre úgy derült fény, hogy 1827. december 6-án, Séri János kecskeméti orvost, egy előző éjszakai rablótámadás halottjához hívták ki. Özvegy Faragó Istvánné elmondása szerint, a rablók a házból pénzt, ruhákat, élelmet és kukoricát loptak, majd a védekező gazdát egyszerűen lelőtték. A forró nyomon elindult vizsgálat hamar sikerrel járt, rablókat és orgazdákat, családtagjaikkal együtt tartóztattak le.[209]

A volt benei csárdásné, Doroginé hamar a hatóság látókörébe került, mivel a lopott holmikat rajta keresztül értékesítették. Az ügy számára akkor kezdett kényessé válni, amikor kiderült, hogy kiterjedt kapcsolata volt a környékbeli alvilág szereplőivel. Vallomása után két benei pásztort, a jászladányi születésű szilajcsikós Muhi Józsefet (aki Doroginé szeretője volt), és a szintén jászladányi Szeleczky István gulyást nyomban le is tartóztatták. A vizsgálat szerint, a betyárbanda csupán két hónapig folytathatta rabló hadjáratát Kecskemét, Szőlős és Cethal nevezetű tanyavilágában, ahol főleg lovakat, barmokat, és disznókat hajtott el, de nem rettentek vissza a betöréses lopásoktól, a házásástól, sőt még az útonállástól sem. November 27-én például:

> *„Szöllőbeli lakos Lisztes István kunyhóját verték fel, és a hozott holmikból bort, pálinkát, mézet, közakarattal felélték…* [majd] *…dorbézolásokat a Czethali kortcsmában elvégezvén, midőn December 1ső estvéjén haza felé jönnének, a Nyíri erdő mellett menő utas Boros János Bugyi lakost subájától megfosztották, mellyet osztán a Káros a 17ik rendbéli rab Horváth Józseftől, aki magában cserébe, vissza lopott.”*

Az orgazdaságban a két benei pásztor bűnössége hamar bebizonyosodott. Clementin János mezei biztos kihallgatta Muhi József csikóst, aki beismerte kapcsolatát a csárdásnéval, valamint a lopott lovakkal és marhákkal való kereskedését is. Az ügyben érdekelt harmincéves, nős Muhi József önként tett vallomást azaz *„vallást,”* Pilisen 1828 januárjában. Elmondása szerint, 1827-ben találkozott először a három betyárral, – Gugolával, Siskával és Hegedűssel – akiket Doroginé bérese, Vak Lajos segítségével ismert meg. A betyárok többször látogatták őt Benén, majd késő ősszel, lovakat hoztak cserényéhez, de mivel a csikós otthon tartózkodott (Jászladányban), a betyárok a lopott jószágokat a két bojtárjánál hagyták. A csikós saját szavaival így vallott:

> *„Azt nem tagadhatom, hogy őszi szántás-vetés után egy napon, Halász János, aki azon három Betyároknak egyike, 2 lopott lovat hozott Benére a cserényemhez, de én akkor nem voltam a Ménesnél, hanem tsak 2 bujtárom vólt jelen, mivel éppen akkor Jász-Ladányban voltam a feleségemnél. Halász Jantsi úgy hagyta a lovakat ottan, hogy én azokért fizessek nékie 10 fo-*

207 Fodor Ferenc, *A Jászság életrajza,* Budapest: Szent István Társulat, 1942, 280.

208 Az ügy teljes aktája a kihallgatási jegyzőkönyvekkel együtt, megtalálható Kecskemét város úriszéki jegyzőkönyvek, 1828, V. 1517. BKML, Kecskemét.

209 A büntetlen előéletűek között találunk három kecskeméti kertészt: Horváth József, gyöngyöspatai születésű 26 éves katolikust, aki Csukás János kertésze volt, Farkas János 31 éves és Havran János 35 éves kertész. A letartóztatottak között volt még Kovács István, 41 éves ceglédi születésű szarkási csősz, aki tíz évig katonáskodott, de börtönben még nem ült. A visszaesők között találjuk például Szöllősi, más néven Hegedűs János börtönviseltet, aki többször részesült testi fenyítésben; a 20 éves kecskeméti Nagy Györgyöt, aki vallatásakor úgy mutatkozott be, hogy *„most csavargó vagyok”* és *„az apám Körösön szolgál.”* Ő 1826-ban 20 pálcaütést kapott juh lopásért, majd vásári lopásért még 80 pálcát.

rintot, de mivel azon Betyárok a Doroginénak 10. forintal tartoztak bor árában, én bizony nem fizettem nékiek egy krajczárt is, hanem oda adtam, mind a két lovat a Doroginénak a már említett 10 forint adóságban."

Muhi, a november 9-i marhalopásból származó állatok továbbadását is beismerte. Elmondása szerint borozgatott a csárdában, amikor a lopott marhákkal a betyárok megjelentek, de ő akkor azokat nem vette át. Muhi kérte a betyárokat, hogy hajtsák az állatokat a *„Ladányi barom közé Szeleczky Pista cserényéhez, amely akkor a Mogyorósnál állott."* A betyárok erre nem vállalkoztak, ezért Muhi saját maga, Szeleczkyhez hajtotta az állatokat, aki azonban nyilvánvalóan félt az idegen állatok tartásától, ezért továbbvitte a marhákat az *„örkényi Mezőbe Obornyák Pista elibe."* Örkényen szétosztották az állatokat, Muhi három állatot hagyott ott 37 forintért. Az akkori kiterjedt orgazdaságra jellemző volt, hogy az örkényi gulyás, az átvett marhákat azonnal továbbadta Csömöri János, tatárszentgyörgyi ökörcsordásnak. Obornyák így vallott a benei csikóssal kötött gyanús üzletről:

„A legközelebb múlt (1827) esztendőben Katalin napja tájban, mikor az első hó esett, jászladányi szilaj csikós Muhi József, három darab marhát, úgy mint: 1. fejős tehenet, 1. idei borjút, és 1. másodfű tinó borjút hajtott hozzám Benéről és által adta nékem a Rétben, az örkényi erdőnél Béres Mihály bojtár-társamnak jelenlétében. Én ugyan elsőben azon 3 darab marhát tőle el nem akartam venni, de mivel Muhi József nékem 22 forintommal adós volt, melyet más módon tőle meg nem kaphattam, hogy netán pénzemhez jutthassak, azon 3 darab marhát azután csak elvállaltam, és egynehány napra utána Béres Mihály bojtár társamnak jelen létében rá fizettem Muhi Józsefnek még 6 forintot ezüstben, így mind a 3 darab marháért öszvesen 37 forintot adtam."

Ebből kiderül, hogy Obornyák tagadta, hogy tudta, lopott marhákat vett meg, de mivel Muhi adósa volt, a marhákat átvette tőle. A kihallgatásából az is kiderült, hogy minden mentegetőzése ellenére, az örkényi gulyás nem volt tiszta életű, korábban már 20 pálcaütésre büntették Gödöllőn, lopott bőrök miatt.

Ezenfelül a benei csikósnál is bebizonyosodott, hogy büntetlen előélete ellenére nemcsak lovakkal, hanem bizonytalan eredetű bőrökkel és lopott marhákkal is kereskedett; a Cethal-csárdában két lóbőrt adott el egy dabasi embernek 6 forint és 5 garasért, de a pénzt rögtön Doroginénak adta át, mivel – bevallása szerint – ő csak árulta azokat, de nem tudta miféle bőrök voltak.

A benei csikós vallomásából azt is megtudjuk, hogy hogyan fogták el őt a végzetes gyilkosság után. Elmondása szerint, éppen Baracsra akart menni egy Murci nevű pásztorhoz, egy jászladányi ló miatt, amikor is betért Tatárszentgyörgye, hogy *„Csömöri Jancsinak intést adjak, hogy a nála lévő tehenet s borjút jól eltegye"*, mivel ekkor már a kecskemétiek keresték az eltűnt állatokat. Ezzel a mondatával Muhi saját maga ellen vallott, hiszen beismerte bűnösségét, bár azért még védeni akarta a tatárszentgyörgyi orgazdát. A tanúvallomást végző pilisi biztos Clementin János, a jegyzőkönyvet egy levél kíséretében Kecskemétre továbbította, amelyben megerősítette, hogy Muhit Jászberénybe, Obornyákot és Csömörit Gödöllőre vitette. A biztos Szeleckyre is terhelő bizonyítékot tett, amikoris egy korábbi lopásból származó díszes baltát (Herczeg Ferenczét) Benén, Szeleckynél találta meg. A levélben, a pásztorok betyárokkal való kapcsolataira komoly terhelő bizonyítékként szolgált:

„Muhi József vallásábúl kitetszik, hogy ő a Kovátsal, Halászal, Hegedűssel és Doroginéval öszve vólt szövetkezve, a Czethalban gyülekeztek öszve, és alig ha ez a tolvaj banda még több lovat és szarvas marhát el nem hordott. Én úgy vélekedem, hogy az örkényi és tatár-szentgyörgyi pásztorok velek egyet értettek, s a lopott jószágot egymás kezére adogatták. Pilisen, 29, jan. 1828, Clementin János, Mezei Biztos."

Az ügy pikantériája, hogy a szövevényes orgazdaság miatt összesen 29 vádlottat tartóztattak le, köztük 11 nőt (a bűnösök feleségei, szeretői vagy lányai). Orgazda volt például, özvegy Ölvödi Ferencné Boros Julianna, 58 éves kecskeméti református lakos, akinek fia, menye, két lánya és veje is segédkezett a lopott holmik eltüntetésében. Mária nevű viselős lányára – aki már börtönviselt volt és 12 korbácsot is kapott – újból 12 korbácsütést szabtak ki, és leendő gyermekét *„szoptatása után való elvételére"* ítélték. Másik lánya a 25 éves Julianna, *„viselős állapottya tekéntetéből, egy holnapi árestomot"* kapott bűnrészességért.

A 22 éves Virág-ikrek, Erzsébet és Judit szintén orgazdaságért lett elítélve. Erzsébetnél nemcsak az agyonlőtt gazda házából rabolt ruhákat – *„egy kötény, egy rékli, egy tekercs kender, és egy kés"* – találták meg, hanem a körözött gyilkosokat is. Judit-

ra rábizonyosodott, hogy egy Kis nevű (másként Baranyi) törteli cigány szeretője, bár Garami István törvényes felesége volt. Mint vallotta, az Új Erdőben a csősznél *„a fonásomból élek.”* Különös foglalkozást űzött, a lopott holmikat átvarrta azaz a ruháknak *„más formába varrója volt.”* Kihallgatásakor a következőt rögzítették: *„Virág Judit ki nem csak hogy Kis János gonosztevővel gyanús társalkodásba él, és annak hol létét az üldözők előtt eltitkolta, hanem a lopott holmik által vételét is egyedül magára veszi.”* Ezért szigorú büntetést kapott, 40 korbácsot kellett elszenvednie.

Büntetett előéletű volt a 45 éves orgazda, Medgyes Erzsébet Kovács Ferencné (gúnyneve „Pokol Segge”), akit 1820-ban sertéslopásért 20 korbácsütéssel fenyítettek. Szintén büntetett előéletű volt, a 46 éves Kis Latzi Panna Csorba Imréné, aki 1812-ben orgazdaságért 30 korbácsütést kapott Kecskeméten. Ellene az volt a vád, hogy bűntársként a hamis kulcsokat nála készítették a betyárok, ezért korábbi büntetését is figyelembe véve, harminc korbácsütésre ítélte az úriszék.

A bűnbanda központi figurájára, a volt benei csárdásnéra a következő kemény ítéletet hozták:

> *„fél esztendei rabságra, vasban teendő közmunkára hetenként kenyéren vizen töltendő 2 napi bőjtre, és fértályonként 30val elveendő összesen 60 korbács ütésekre ítéltessik, kötelezvén a károkat társaival együtt az alább írt módon szerént meg téríteni.”*

A banda első négy főbűnös férfitagját felakasztották, a szerelmes Doroginé és a benei csikós további története az ismeretlenség homályába veszett.

A kemény büntetések ellenére, az állatok elkötése, a tanyafeltörések és útonállások nem szűntek meg, és ezt fokozta az, hogy a tanyák száma tovább nőtt a Felső-Kiskunságban. Ugyanakkor, kétes hírű tanyások, csőszök és pásztorok szép számmal akadtak. A bűnüldözés hatástalanságához hozzájárult, hogy a pandúrok, hadnagyok és csendbiztosok sem voltak mindig megbízhatóak, ezt tetézte, hogy rendszeres fizetségük nem volt biztosítva, így életüket nem szívesen kockáztatták.

A bűnösök többsége zavartalanul folytathatta tevékenységét a környéken, sőt arra is van adat, hogy 1849 júliusában, amikor a szabadságharc már vége felé járt, a betyárok a lajosi pusztáról barmokat hajtottak el (a károsultakról Ráday Gedeon gróf, akit csak 1869. januárjában neveztek ki királyi biztosnak az alföldi betyárvilág felszámolására, kért kimutatást Jászberényből húsz évvel később)![210]

A betyárvilág valós problémává nőtte ki magát, és ezt fokozta az 1849 utáni közbiztonság lehetetlen helyzete. A jászsági gazdák duplacsövű puskákra kaptak engedélyt, hogy ha kiskunsági birtokaikra kocsikáznak, a betyárokkal szemben védekezhessenek. Igaz, ez jobbára csak szimbolikus védekezést jelentett, mivel a betyárok tökéletesebb fegyverekkel rendelkeztek, és nemcsak a gazdáknál, de a pusztázó hadnagyoknál is sokkal elszántabbak, vakmerőbbek voltak. Gyakran, egy-egy betyár négy-öt pisztolyt és két duplacsövű puskát is hordott magánál! Nem kétséges, hogy emiatt történhetett meg az, hogy amikor Dönti (eredeti nevén Horváth) Petit, a lajosi pusztán két társával együtt észrevették, Krizsán alcsendbiztos hatodmagával nem merte a kis betyárcsapatot megtámadni![211]

A rablók vakmerősége nem ismert határt, Benén 1855. november 14-én a tanácsi jegyzőkönyv szerint, egy csordát támadtak meg:

> *„36 darab szarvas marha, három fegyveres betyár által a göbölyből kiszakíttatott és elhajtatott – egyúttal jelentik, hogy a további nyomozódási rendeletet megtették, és ezen esetet a Lajos pusztán állomásozó csendőrparancsnokságon tudtul adták.”*[212]

Nem kímélték a rablók az egyházat sem, Gajdos Sebestyén ferences missziós pátert, a földeáki (lajosi) paplakban kirabolták.[213]

A szóhagyományban fennmaradt „Bogarak” nemcsak a folklórban, hanem a valóságban is megjelentek a Felső-Kiskunságban. Az egyik híres eset Bogár Szabó Mihályhoz kapcsolódik, aki Kovács Lőrincz jászlajosi tanyáján 1862. decemberében esett fogságba. Előtte, Baski (néha Baskyként írva) György kunszentmiklósi születésű betyárt fogták el Benén, özvegy Téglás Jánosné tanyáján. Baski elfogását, mint ahogy Bogár Miskáét, Balla Kálmán pest megyei főcsendbiztosnak köszönhetjük, aki az esetekről kimerí-

210 Ráday Gedeon levele Szegedről Jászberénybe a Jászkun Kerület alkapitánynak, 1872. április 11, Jászkun Kerület Alkapitányi Iratok, Puszták Iratai 3, 1872–1873, 1570/1872, SZML.

211 Héjjas Pál, *Az a híres Bogár Imre (A Bogár betyárbanda története).* Budapest: Pest Megyei Levéltár, nd, 17.

212 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1855. nov. 17, 1853–1858, SZML.

213 Kézirat, Tóth József, *A lajosmizsei róm. kat. egyházközség története,* Lajosmizse 1975, 9.

tő jelentést készített.[214] Balla, nyolc emberrel, két káplárral, kápláronként még két-két emberrel, 1862. június 15-én indult, hogy *„a Bogár banda ellen hajtó vadászatot tartson.”*[215] Embereivel Pótharaszt, Vatya, Vacs és Mizsei puszta vizsgálatát kezdte, ez utóbbin – nem tudni miért – Pesti Pál, Gál István, Nagy János és Bujdosó Mihály tanyáit fésülte át. Abelovszky János káplárnak és embereinek Hernád, Örkény, valamint a jászladányi és lajosi pusztákon lévő *„minden gyanús helyet”* át kellet vizsgálnia. Mészáros Zsigmond káplár embereivel Peszéradacsot majd Madarast és az egész Benét „átmotozta,” gyanús helyeket keresve. Balla tudta merre kell kutatni Benén, hiszen ott egy évvel korábban Téglás János tanyáját támadták meg a betyárok a tulajdonost agyonlőve, lovait elhajtották, míg felesége az eset óta nyavalyatörésben szenvedett. A kutatás befejeztével a három csapatnak két nappal később, június 17-én a lajosi pusztai csárdában kellett volna találkozni, de a megbeszélt időpontban csak Abelovszky káplár jelent meg kis csapatával, akik semmit sem találtak. Ezért őket Balla, Kecskemét felé továbbküldte, maguk pedig a Mizsei erdőn keresztül Pusztavacsra indultak, ahová este hétre meg is érkeztek.

A csapat kénytelen volt pihenőt tartani Pusztavacson a Linka-majorban, hiszen a napi járkálásban 30 kilométert lovagoltak. Balla, este a majorgazdával beszélgetett, amikor Mészáros egyik pandúrja (Sztana György) váratlanul megjelent és közölte, hogy azért nem érkezett meg a megbeszélt találkozóra, mert Benén a Bogár banda egy tagját egy tanyába beszorították, s aki nem hajlandó magát megadni. A főcsendbiztos azonnal nyergeltetett, és dacolva a viharral Benére indultak. A kíméletlen időben ő maga is lovastól egy árokba borult, úgyhogy a csapat gyalogosan folytatta útját a Mizsei erdőn keresztül.

Mészáros káplár azért nem érkezett meg Lajosra csapatával, mert június 17-én délután kettőkor Téglás Jánosné benei tanyájánál megtudták, hogy hajnalban egy fegyveres férfi szállásolta be magát a házba, majd lefeküdt aludni. Amikor délután Mészáros csapata a tanyát elérte, egy eresz alatt alvó cseléd felriadva figyelmeztette a káplárt és embereit, hogy ne menjenek be, mert a betyárnál *„sok fegyver van.”* Mészárosék nem hallgattak az intő szóra, bementek a konyhába, ahol a jajveszékelő özvegybe ütköztek, aki csak a cseléd szavait ismételgette. Az ijedtében idegösszeroppanást kapott özvegyasszonyt egy szomszédos tanyába szállították.

Éjfél körül megérkeztek a betyár segítői (valószínűleg a Bogár testvérek), és füttyjelekkel értekeztek a házban rekedt Baskival, de a pandúrokat nem merték megtámadni. Ez hiba volt a betyárok részéről, mert nemsokára megérkezett a főcsendbiztos kis seregével. Balla rögtön a szoba ablakához ment, biztatva a betyárt, hogy ha megadja magát, nem fogják felakasztani. Baski – akit Balla, Baski Gyurának titulált – jól tudta, hogy ez nyilvánvaló hazugság, és közölte nemleges válaszát. Balla keményen válaszolt, hogy ez esetben nincs választása, minthogy a tanyát fel kell gyújtania. Erre, Baski „nyakasul” csak azt felelte: *„Akkor bent sülök az Istenit.”* Szinte filmbe illő ez a szóváltás, de még inkább az, hogy Baski ekkor énekelni kezdett, amiből Balla egy-pár sort tudott feljegyezni:

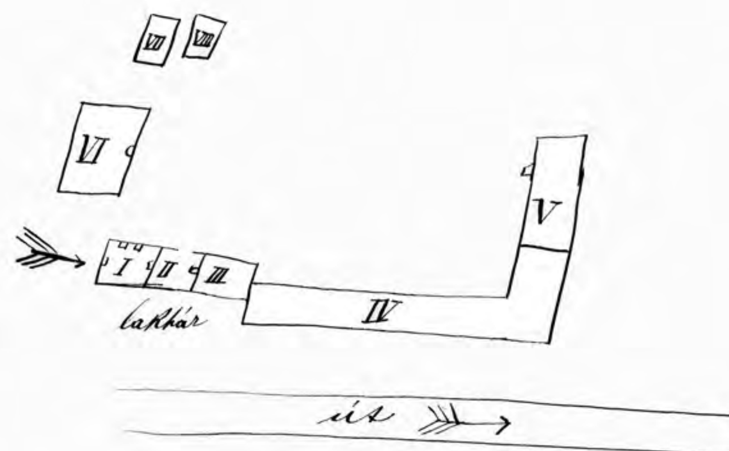
„Lerakom a fegyverem a pusztába,
Nem iszom több bort már a csárdába,
Szépen kérem Commissárus Uramat.”[216]

214 Baski Gyuri történetét ismerteti röviden Békés István, *Magyar ponyva pitaval,* Budapest: Minerva, 1966, 207) de hibásan Baksi-nak írva, és a halál napját június 26-ra helyezve. Újabb levéltári anyagok birtokában szintén ír róla Bánkiné Molnár Erzsébet, *Betyárok a Kiskunságban,* Debrecen: Ethnica, 1999, 53. Nagy Czirok könyvében *Betyárélet a Kiskunságon,* 119-121, szóbeli hagyományban fennmaradt helyi elbeszélést közöl Baskiról, de a betyár halálát Kerekegyháza vagy Monostor közelébe helyezte, bár a nevet helyesen citálta. A filmbeillő romantikus történet szerint, Baskinak a pusztabíró lányától volt egy fia, akitől szépen elbúcsúzott, elénekelt egy nótát, majd szíven lőtte magát. A folklorista Küllős Imola is közöl adatokat, népdalokat, és balladákat a Bogár család tagjairól, *Betyárok könyve,* Budapest: Mezőgazdasági Kiadó, 1988, 114. Sajnos, ő is átvette Békés István Baksi-ját, és halálának helytelen dátumát. Szintén téves Szappanos Jolán regényes története, aki nemcsak a betyár nevét írja rosszul (Baksiként), hanem a betyár halálának körülményeit a jászszentlászói pusztán csupán szóhagyományra támaszkodva mondja el, lásd *A nagy pusztán.* Kecskemét: Bugac Nagyközségi Tanács, 1981, 95-96. Ebben a változatban a betyár vádolják egy tanya felgyújtásával, és ezért ítélik kötél általi halálra. A hiteles Balla-jelentést mutatja be Héjjas, *Az a híres Bogár Imre,* 22-25.

215 A levéltári teljes anyag, közte Balla Kálmán „Eset-írás”-a, megtalálható Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye, Alispáni Iratok, IV. 254/b., 13184/1864, PML.

216 A betyárnóta utolsó sora amit a főcsendbiztos nem értett, jól rekonstruálható a környék népdalkincséből. Lajosmizsén 2003-ban Kisjuhász János még ismerte a „Bogarak nótáját,” amelynek hiányzó sora így hangzott: *„Viselje gondját a kesely lovamnak.”* Majd az utolsó két sor ismétlésére a következő változatot énekelte: *„Azt a kutya teremtette mindenit, Lovát félti nem a gyászos életit.”* Valószínű, hogy ez volt a teljes betyárnóta, amit Baski énekelt, és amit a Felső-Kiskunságban mai napig így is ismernek.

Özvegy Téglás Jánosné tanyája
Benei pusztán

I. Lakó szoba, mellyben Baski György napolt
II. Konyha
III. Kamara
IV. Hosszú fészer
V. Istálló
VI. Nagy istálló s fészer
VII }
VIII } Szalma rakomány

Az I számu szobában vólt Baski, s a nyillal jegyzett ablakon lőttem be reája
Kelt Pilisen Junius 20n 862

Balla Kálmán
főcsendbiztos

Balla főcsendbiztos térképe és magyarázata a Téglás Jánosné tanyájánál történtekről (PML)

Jegyzéke

Azon ruha s fegyver daraboknak és más tárgyaknak, melyek alól irt Fő Csendbiztos által folyó junius hó 18a reggeli ½ 5 óratkor a Benei pusztán özvegy Téglás Jánosné tanyáján saját lövése által kivégzett Baski György rabló betyárnál találtattak. u. m.

Folyó szám	darab szám	Tárgy megnevezése	Jegyzet
1.	1.	Fekete kerek kalap	
2.	1	Sötét két posztó csontgombos ujjas mandli	
3.	1	ditto czingombos mellény	
4.	1	Fekete selyem nyakkendő	
5.	1 pár	csizma, egyiken egy ezüst sarkantyú van, másikon semmi sincs	
6.	1	sima csövü dupla puska	
7.	1.	ditto kurta dupla puska	
8.	1	Hat lövésü, s hatulról tölthető revolver	
9.	1	Egy csövü réz pisztoly	
10.	2	Egy kisebb, egy nagyobb pénz tárcza, melyekben 7 darab 10 frtos papir bankjegy, egy db ezüst 10 krós és 7 uj kr. találtatott öszesen 87 ft.	

Kelt Pilisen junius 20a 862.

Balla Kálmán
Főcsendbiztos

Jegyzék Baski Gyura ruházatáról és fegyvereiről (PML)

Az éneklés meggyőzte Ballát, hogy a betyárnak esze ágában sincs megadnia magát, ezért nekikezdett a tanya felgyújtásához: először kibontatta a kamra falát, és az élelmet kihordatta. A ház fűrfalát (oromzat, vértelek) is elbontatta, és a padlásról lehordatott mindent, majd 20 vödör vizet készített, hogy ha a betyár mégis megadná magát, lehessen miből oltani. Ezután – ekkor már hajnal négy óra volt és számos benei lakos gyűlt össze a csetepaté hallatán – Balla és Baski újabb párbeszéde következett, de mindhiába. A főcsendbiztos, pszichológiai fegyverhez folyamodott: az özvegy

lányát kérte meg, hogy beszéljen a betyárral, aki sírva kérlelte a betyárt, álljon el szándékától, és ne hagyja a család ingatlanát felgyújtani. Mivel ez sem vezetett eredményre, a lány kérte, hogy legalább a ruhákat adja ki, hogy ne vesszenek kárba. A betyár jól gondolkodott, mert inkább a lányt hívta be a házba a ruhákért, de ezt már Balla nem engedélyezte, hiszen akkor a fogoly lánnyal a házban, nem lehetett volna tüzet gyújtani. A lány sírása úgy tűnik hatott, mert Baski az udvar felöli ablakon, kiadogatta a kért holmikat.

A további tárgyalás azonban nem vezetett eredményre, és mivel Balla nem akarta az egész tanyát felgyújtani, ezért az ablakon keresztül belőtt és véletlenül lábon találta Baskit, aki nem viszonozta a tüzelést. Balla ekkor felszólította Baskit hogy *„imádkozzik, mert ütött a végórája”* és fél óra múlva rágyújtja a házat, ha nem adja meg magát. Hogy a betyár imádkozott-e vagy sem, azt nem tudni, de Balla több rakás (petrence) szalmát vitetett a ház ablaka elé és csomókba köttette, majd az ablakot betörte. Embereit a ház ajtajához állította, hátha a betyár kitörésre szánja magát. Még egy utolsó párbeszéd zajlott le a betyár és a főcsendbiztos között, de Baski azt vágta vissza *„Ne beszéljen hozzám, több az én gondom annál, meg nem adom magamat, annyi bizonyos.”* Erre a főcsendbiztos, villára szúrt szalmacsóvákat dobált az ablakon keresztül a házba, és a három égő csóva azonnal meggyújtotta a szoba bútorait, ami sűrű füstöt eredményezett. Baski ekkor kiszólt: *„Ne tüzeljenek az Istenit megadom magam.”* Balla beszüntette a csóvák dobálását, és kérte a betyárt, hogy fegyvereit dobja ki az ablakon és jöjjön ki, így nem lesz bántódása. A betyár valami miatt meggondolta magát, mert így felelt: *„Még sem adom meg magam az Istenit, inkább agyon lövöm magam.”* Balla erre utasította embereit, hogy dobálják az égő csóvákat a házba, mikor egy lövés dörrent el.

A lövés után azonnal megkezdték a tűz oltását, majd a holtestet kihozták a házból *„Csernák Imre, Kocsi Lajos s más hadnagyok és több pusztai lakosok által Baski Gyurának ismertetett fel.”* Vajon honnan ismerték a Benén lakók Baskit? Erre Balla nem adott választ, nyilvánvalóan a nagy felfordulásban nem ezt firtatta, bár nem lényegtelen, hogy a betyár személyének azonosítása azért volt lehetséges, mert őt Benén ismerték. A Baskinál talált fegyverekről, ezt írta Balla: *„két dupla puskát, egy 6 lövésű s hátulról tölthető revolver, egy sárga egy csövű réz pisztoly, mellyek megtöltve találtattak, kivévén a kisebbik dupla puskának jobbik csöve volt kilőve, mellyel magát főbe lőtte.”* Pénz kevés volt Baskinál, a két pénztárcában két 10 krajcáros bankjegyet, 7 új krajcárt és egy ezüst 10 krajcárost talált a főcsendbiztos. A betyár öltözete jellegzetesnek (alföldi? kiskunsági?) mondható:

> *„Egy kerek kalap, sötét kék posztó csontgombos ujjas, egy ugyan csak olly színű czin gombos melliny, egy fekete selyem nyakkendő, bő szájú gyolcs ing és gatya,egy pár jó csizma, mellynek egyikén egy ezüst sarkantyú találtatott, másikán semmi sem volt.”*

A „rabló betyár” kalapja természetesen fekete volt, a csontgombos ujjasát pedig „mandli” névvel jegyezte fel Balla.

A hajnali órákban Balla átkutatta az egész házat, a lakásban tett kárt (68 forint és 10 krajcár érték) leltárba vette, reggel fél hatkor a tetemet egy kocsin Dabasra vitette, és a főszolgabírónak átadta boncolásra. Balla utasította embereit, hogy keressék meg Abelovszky káplárt, és folytassák a lajosi és mizsei tanyák kutatását. A történtek vége, hogy június 20-án a főcsendbiztos pontos leírást készített az egész eseményről, és Téglásné házában okozott kárról. Alaposságához nem fér kétség, hiszen a tanyaépületekről külön térképet is rajzolt, megszámozva az épületeket és nevüket külön feljegyezte.

Balla nem egykönnyen tudott megszabadulni betyárkalandjának emlékeitől, ugyanis a következő év nyarán még egyszer el kellett látogatnia az esemény színhelyére. Erre azért volt szükség, mert hiába kérte az özvegy kárának megtérítését, ezt a megyei pénztár azért nem fizette ki, mert a kárt tételesen nem becsülték fel. A becslést 1863. június 27-én végezték el, Bathó János jász kerületi csendbiztos előtt két helyi becslővel (Nagy Ferencz, Tasi József), akik írástudatlanok voltak, mert nevüket Latzi József írta alá. A listát érdemes azért közölni, mert eddig senki sem közölte a leltárt, de azért is, mert egy korai tanya egyszerű berendezésébe kapunk bepillantást:

	darab	**Tárgy megnevezése**	**értéke ft, krj.**
1.	3	Vánkus egésszen megégett	15
2.	1	Asztalt körülfogó keményfából készült lócza megégett	12
3.	1	Tükör a rámája egészen meg égett	2
4.	7	Kép meg égett	4. 60
5.	3	Ablak rámájai és üvegjei meg égett	6
6.	1	Kemény fa asztal-teteje és egy lába meg égett	3
7.	1	Kendő egészen meg égett	. 50
8.	2	Ing ditto	2
9.	2	Ruha és kendő meg égett	3
10.		A ház für fala a kamra fala fel bontattak úgy az ablaknál a fal bezúzatott a kiigazításra szükségeltethetik	20

A Bogár banda megmaradt tagjainak utolsó tettei 1864 elején történtek a lajosi pusztán, de őket hamar elfogták és Kecskeméten felakasztották.[217] Velük tűntek el a Bogarak, és Ráday Gedeon kinevezésével a betyárvilág lassan megszűnt, a tanyás puszták pedig megkezdhették békés községgé válásukat.[218]

Összegzésként elmondható, hogy a törökkor közepén a falu virágzásnak indult, majd elnéptelenedett. A baj forrásaként az adózás mértékét, valamint a háborús veszélyeket említhetjük. Az egyre csökkenő lélekszámú település nem volt életképes közösség. Az elnéptelenedés után az egész 17. században Bene „praedio" azaz puszta, tehát nem volt népessége, igaz gazdája is alig-alig annak ellenére, hogy a török kiűzése után automatikusan a Habsburg-Birodalom, a Kamara tulajdonát képezte. A határviták és a bérlemények dokumentumaiból elegendő információ áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy Bene 18. századi történelméről ha nem is teljes, de alapos képet kapjunk. Lényegében egy évszázadon keresztül a területet Kecskemét tehetősebb gazdái bérelték és legelőnek használták. Az 1740-es évek elején azonban már a jászságiak tulajdonába került, Jászladány és Jászberény közösen váltotta meg a redempció alkalmával. Az ezután következő mintegy száz év, izgalmas és bőséges adatokkal, kuriózumokkal szolgál – állattartás, rét-s legelőhasználat, és a kocsmabérlés formáit vagy a Rákóczidomb eredetét ismerhetjük meg. A nagy forgalmat és gazdálkodást olvasva, már maga az elnéptelenedett puszta jelző is kérdésessé, a lakatlan és kietlen táj hihetetlenné válik. Amikor 1788-ban a tulajdonos jász városok megegyeztek a két Bene pontos határaiban megszületett a modernkori Bene. A 19. század elején megjelentek az állandó szereplők (pusztagazda, csőszök, pásztorok, béresek, lakosok), ami markánsan jelzi, hogy a népesség megtelepedése a kezdetleges szállásos és tanyás település alapjait rakta le. Ennek a betelepülési folyamatnak bemutatása elengedhetetlen a régió történelmének megismeréséhez. Ahogyan Für Lajos írja, „*Sajnos nem ismerjük valamennyi Duna-Tisza közi kertkultúrás település tanyavilágának első földfoglalóit, azok eredetét, származási összetételét. Pedig ahogy Bálint Sándor tette a kiskunsági pusztákon, érdemes lenne másutt is számba venni az első nemzedékbeliek kilétét, eredetét.*"[219] Az első, 19. századi lakosok már ezt a földfoglalást jelentették, mivel a redemptus gazdák már biztosan tartották pusztai birtokaikat saját tulajdonuknak. Az utánuk jövők már a tanyatelepülés teljes kiépülését hozzák, és ennek a bemutatása a következő fejezet célja lesz.

217 Bogár Imre egyik elhíresült tettét – amikor női ruhában együtt lakozott a madarásztói csárdában szegedi tanácsbeli emberekkel – Móra Ferenc írta meg, „A madarásztói szép asszony," *Móra Ferenc művei. Göröngykeresés, Parasztjaim.* Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1984, 77–83.

218 A környék utolsó hírhedt esete a dánszentmiklósi Szarvas-csárda bérlőjének és családjának meggyilkolása volt, amiről még egy ballada is fennmaradt, lásd Horváth Ferencné, *Dánszentmiklós története Az Árpád-kortól napjainkig,* Dánszentmiklós: Dánszentmiklós Önkormányzata, 2001, 21–28.

219 Für Lajos, *Kertes tanyák a futóhomokon.* Budapest, 1983, 43.

Negyedik fejezet

A TANYAKÖZSÉG MEGSZÜLETÉSE

„Aranyparaszt ha nem aratsz
Nem lesz kenyér nem lesz malaszt."
(Berényi József, **Dolgos kezű**)

Az első telepesek

Bene történelme minden bizonnyal másként alakulhatott volna, ha az 1799-ben javasolt széksó feldolgozógyár tervét Jászladány tanácsurai megvalósítják. Ám, mivel a Duna-Tisza köze egyik első ipari telepe nem jött létre, területünk fejlődését 1745 és 1860-as évek között mint Jászladány pusztai történetét kell követnünk. Amint azt az előző fejezetben már olvashattuk, a város és a kiépülő község között a kapcsolat nem volt felhőtlen. Ennek nemcsak a környékbeliek, hanem a puszta első telepesei is részesei voltak, akik már inkább a pusztához kötődtek semmint a tulajdonos Jászladányhoz – mely igazából csak 1828 és 1876 között büszkélkedhetett városi ranggal.

A terület elfoglalását az első pusztai lakosok már 1814-ben egy *„a Megváltó képével ellátott"* fakereszt felállításával jelezték. Egy másik fontos dolog - igaz szimbolikusan – még jobban hozzájárult a térség politikai jelentőségének emelésében: 1841-ben maga a nádor utazott át a területen, és ehhez egy díszes lovascsapatot rendeltek ki. Amint azt a tanácsi döntésből megtudjuk, a nagy eseményre *„10 lovas legények rókás mentében lerendeltessenek,"* mivel az összes lovasok benei pusztán fognak összegyűlni.[1] A lovascsapatot Zana Ignácz felügyelete alatt, július 6-án útnak indították Benepusztára, ahonnan két nap után Kerekegyházára tervezték a menetet. A kis bandériumot egy külön kenyeres kocsi is kísérte, amely a díszes ruhákat szállította. Ezen kívül még négy köböl lisztet, széna és abrak porciót is kellett magával vinnie a csapatnak. A zabot például nem Jászladányból vitték, hanem Örkényben vásárolták; a lovasok fejenkénti napi bére 30 krajcár és egy *„katonai kenyér"* volt. A rendelkezésben rögzítették, hogy a: *„tiszt urak számára ha netán Benén telepednének meg, öt fehér kenyeret idehaza süttessenek, úgy szintén egy akó bort borbíró úr adjon ki, és azt a tanácsi kiküldöttség magával le fogja vinni.*"[2] A rendezvény lebonyolítását nem kisebb notabilisek, mint Géczi Mihály főbíró és Ozorószky István első jegyző felügyelte. A várva várt nagy esemény a nádor más irányú tervei miatt változott egy kissé. A július 21-i tanácsülés jegyzőkönyvéből tudjuk, hogy a nádor végül is nem Benén, hanem a tatárszentgyörgyi erdőben köszöntötte az egybegyűlt lovasokat. A lovascsapat ellátása összesen 512 forint s 15 krajcárba került, amit Jászladány tanácsa szeretett volna a Jász-Kun Kerülettől visszakapni, de arról nem tudunk, hogy végül is ki fizette ki a tetemes összegű számlát.

Az önállósodás folyamatát jól érzékelhetjük az elkülönülő politikai geográfiájában, és a népesedés lassú növekedésében. A váci püspökség részére készített összeírás szerint, 1826-ban Lajoson, Mizsén és Benén összesen 470 állandó lakost írtak fel. Ebből Benén mindössze 21 fő lakott. Névről ismerjük például a benei csősz Vass Istvánt, aki Erzsébet nevű feleségével, három lányával és három fiával lakott a pusztán.[3] De még 1855-ben is csak 26 állandó lakost írtak össze. A kérdés az, hogy valós-e ez a csekély népességszám, és tudunk-e többet Bene be-

1 Prot. Sen. 1841. júl. 3, Jászladány, SZML.
2 Prot. Sen. 1841. jul. 3, Jászladány, SZML.
3 Bagi Gábor, „Adalékok a kiskunsági jász puszták népességéhez," In Juhász Antal szerk., *Migráció és település a Duna-Tisza közén,* Szeged, 1997, 19-36. az eredeti dokumentum a Szolnok Megyei Levéltár Jászkun Kerület közgyűlési iratok, 1826, 4. fasc. 695. sz. Ez a jászberényiek által birtokolt Benére vonatkozott.

népesüléséről és az első lakóiról, amit Für Lajos is felvetett már? A válasz a fentiek ismeretében egyértelműen az, hogy több lakosról nincs igazán tudomásunk, viszont az első lakókról sokkal több az információ, ha a környék anyakönyveinek vizsgálatába kezdünk. Az örkényi és kecskeméti római katolikus anyakönyvek eligazítást adnak arra nézve, hogy az ekkor már Pusztabene vagy Benepusztaként ismert településen ha nem is jelentős, de egyre növekvő, állandónak tartható lakónépesség élt.[4] Ahogyan Bárth János érvelt: a *„Egy-egy falu benépesülése, a később törzsökösnek nevezett lakosság rögzülése, helyhez kötődése néha hosszú éveket, sőt évtizedeket vett igénybe.”*[5] Bene 19. század közepének történelme azt bizonyítja, hogy ez a folyamat mintegy 50-60 évnél is többet vett igénybe.

Kik voltak Bene első lakói? Tudunk-e többet arról, hogy kik tartózkodtak elsőként a pusztán? Az örkényi katolikus egyház anyakönyvei szerint, a benei lakosok egyre kevésbé hajlottak arra, hogy hazatérjenek a Jászságba keresztelőre, házasságra vagy temetésre.[6] Ezeket a családi-közösségi rítusokat inkább Örkényben tartották, hasonlóan a Feldeákon (Földeákon) lakó jászberényiekhez, akik szintén az örkényi plébániára jártak már 1795-től kezdve. Tehát ez is bizonyítja, hogy a statisztikákkal ellentétben igen korán, már a 18. század végén találunk lakosokat Benén, akik többsége törvényesen, de lehet, hogy másik részük törvénytelenül lakott a pusztán. Egy 1828-as összeírás szerint, Jászladányban találunk egy Láng Józsefet, aki Benepusztán született. Sőt, még a jászberényi házasultak anyakönyvében is találunk benei lakosokat. 1858-ban a 22 éves Gajdácsi József és a 18 éves Fózer Borbála kötött házasságot. Mindkettejük lakóhelyül Benét jelölte meg, de hasonló volt ez az 1864-ben házasságot kötött 52 éves Baranyi Antal és a 45 éves Nagy Erzsébet esetében is, ők ekkor szintén Benén laktak.[7] Ez mutatja, hogy mennyire erősen élt még az első telepesek között a jász származástudat, és az első lakók még vissza-visszatértek jászsági szülőhelyükre, pláne ha nem találták meg számításukat a pusztai gazdálkodással.

Az első Benén született gyermekek keresztelésére utaló nyom 1795-ig vezet vissza. Ekkor Kálmány Mihály és Hajik Mária, Veronika nevű lányukat keresztelték meg az örkényi plébánián, majd ugyanők Vince nevű fiukat 1796. április 10-én.[8] 1802-ben Ujváry György és felesége Turcsányi Éva keresztelte meg két fiát. A további keresztelések: 1803-ból Sponga István és Gogolák Anna gyermeke, Kanyik György és Gyiaga Katalin, Pál nevű fia, 1805-ből Kéri Mátyás és Danics Erzsébet, Erzsébet nevű lánya, 1807-ből Takó József és Kátai Appollónia lánya, Róza, 1811-ből Kalmár Ádám és Szabados Erzsébet, Mihály nevű fiukat, és 1815-ből Ujváry János és Benedek Ilona, János nevű gyermeküket. Ezután 1816 és 1821 között a következőket találjuk az örkényi anyakönyvekben: 1816-ban Sümegi József és Szekeres Stefánia, Éva lányát, 1817-ben Janisics György és Szántó Katalin, Mária leányát, 1818-ban Polgár Gáspár és Tóth Jozefina, Sándor nevű fiát, 1819-ben Skera György és Faragó Katalin, Veron nevű lányát keresztelte meg. A keresztelések tovább folytak az 1820-as évek elején is: 1820-ban Szabó József és Gulyás Éva, Mihály nevű fiát, 1821-ben Vörös Pál és Szelenky Éva, Erzsébet nevű lányát keresztelték Örkényben.[9]

Ritkábban ugyan, de Kecskemétre is jártak keresztelni. Az első benei lakók közül, Kis Lőrincz és Nagy Katalin keresztelte meg Katalin nevű lányukat 1813-ban. De ezután 1824-ig kell várnunk egy újabb keresztelésig, ekkor a Fózer József és Kéri Barbara keresztelte meg, Barbara Erzsébet nevű lányukat. Ők szintén Kecskeméten kötöttek házasságot pár évvel korábban. Négy évvel később Kégl György és Simony Katalin, Ignác nevű fiukat, 1830-ban Kobola Mihály és Gonda Erzsébet, Erzsébet nevű lányukat, majd 1832-ben Kontsár János és Pázsit Erzsébet, János fiukat keresztelte Kecskeméten.[10]

4 Fekete Lajos, *A jászkunság története,* Debreczen, 1861, 135, című munkájában említi, hogy *„Lajos, Mizse, Bene, melynekk felét Jász-Berény, felét pedig Ladány bírja.”* Érdekes azonban, hogy a könyv megjelenésekor (tehát 1861-ben) a szerző nem említi a puszták kétséges hovatartozását, és az egyre növekvő népességet, pedig ekkor ez már komoly kérdésként merült fel a pusztákon lakó népesség körében.

5 Bárth János, „Településtörténeti és népesedéstörténeti változások a Duna-Tisza közén a magyar újjászületés századában,” In Bárth János szerk., *Ezer év a Duna-Tisza közén,* Kecskemét, 2001, 59.

6 Az örkényi adatokra utal Ragasz László, *Örkény község története I.* Örkény: Nagyközségi Önkormányzat, 2001, 67, 81. old.

7 Jászberény, Házasultak Anyakönyve, SZML.

8 Örkény r. kath. kereszteltek anyakönyve, OL, A 5188.

9 Örkény r. kath. kereszteltek anyakönyve, OL A 5188.

10 Kecskeméti r. kat. anyakönyvek, MOL Filmtár, A5114.

Ezt követően egészen 1834-ig nincs pusztabenei lakos az örkényi és kecskeméti születési anyakönyvekben bejegyezve. Ebben az évben Makai Mátyás és Homoki Julianna, Lucia nevű lányát, majd egy évvel később Makai Mátyás és Szekeres Julianna, Alexis nevű lányát keresztelik meg Örkényben.[11] Ezután 1845 és 1848 között találunk elszórva keresztelési adatokat: 1845-ben és 1846-ban két-két család, 1848-ban egy család kereszteli gyermekét, szintén Örkényben.

Házasságok ritkábban fordultak elő ezekben az évtizedekben úgy Örkény, mint Kecskemét római katolikus anyakönyveiben. A Benén lakók közül elsőként a 21 éves Szerdai Pál és a 18 éves Újvári Mária házasságáról kapunk hírt Örkényből 1803-ból.[12] A további elenyésző számú házasság utal a lakosság gyér számára is, benei házasságot csak 1822-ben (Kiss István és Paner Verona), 1828-ban (Fecske István és Pintér Zsuzsanna), 1829-ben (Katona János és Zlinszky Mária), 1832-ben (Zelenka István és Sponga Klára) és 1840-ben (Magyar Mihály és Mináger Julianna) találunk az örkényi anyakönyvekben.[13]

A Kecskeméten kötött házasságokról van egy kevés, bár annál becsesebb adat. A Benén lakó tizenhét éves Fózer József és Kéri Barbara kötött házasságot 1821. január 22-én, majd 1823-ban szintén a benei Gomolya Mihály és Gonda Erzsébet, akik 28 illetve 30 évesek voltak.[14] 1835-ben Deák András és Farkas Katalin, 1836-ban Kálvin Tamás és Sinkó Judit, majd 1852-ben Muharai Márton és Drevenya Rozál és Tereba Imre és Hajagos Rozália kötött házasságot.[15] Ezután a benei esküvők száma a kecskeméti templomban csökkent, 1858-ban csak egy párról (Lázár János és Missenbaum Teréz) tudunk. 1861-ben viszont három benei esküvőt is tartottak Kecskeméten, Szívós Péter és Telek Anna január 21-én, Beszteri József és Mezei Erzsébet október 21-én, valamint Gazdik Pál és Sztana Teréz november 6-án kötött házasságot.[16] Sajnos, nem minden esetben ismerjük a házasságot kötött fiatalok származási helyét, amiről csak akkor értesülünk, ha azt az eskető plébános feljegyezte, de ez Kecskemét esetében igen rendszertelenül és későn, csak az 1830-as évektől jellemző. Egyedül a 21 éves Deák Andrásról tudjuk, hogy Üllőn és nejéről Farkas Katalinról, hogy Örkényben született. Muharai Márton Jászberényben született 1818-ban, felesége Drevenya Rozál, dabasi származású volt. Az 1861-ben házasult 26 éves Beszteri Mihályról is tudjuk, hogy Jászberényben született. Ezek az adatok mindenesetre azt sugallják, hogy a jászsági többségűek mellett, már igen korán megkezdődött a környékbeliek Benére költözése.

A temetésekről gyérebb információkat szerezhetünk az örkényi anyakönyvek segítségével: Szabó György két kislányát temettette el 1807-ben. Majd 1826-ban egy 72 éves jászladányi születésű benei lakost, Antal Mihályt temetik el Örkényben. Az örkényi halotti anyakönyvek ritka bejegyzéseiből gyanítható, hogy a Benén lakók, halottaikat nem voltak hajlandók eltemettetni Örkényben. Lehetséges, hogy a gyermekeket jeltelenül a pusztában temették el, de feltételezhető, hogy a felnőtt és idősebb lakosokat hazaszállították szülőhelyükre. Sajnos, a kecskeméti halotti anyakönyvezésben 1762 és 1825 között a származási hely nem volt feltüntetve, ezért nem tudjuk, hogy az első beneiek közül kiket temethettek ott el. Az bizonyos, hogy a pusztán sokkal többen meghaltak, mint ahány halottat az anyakönyvek rögzítettek. Ennek két bizonyítéka van, az egyik az 1825-ös térkép, ahol a Csíkos melletti dombon kereszt jelzi a település vallásos középpontját, és amely körül valószínűleg (törvénytelenül) temetkeztek. Az új temetőt hivatalosan 1895-ben nyitották meg, és létezéséről – a jelenlegi települési központban – az idősebb generáció tagjai is tudtak. Verses történetét olvashatjuk Berényi József, „Az eltűnt temető” című versében:

„Ladánybenén a Csíkosi dombon
Van egy elhagyott régi temető
Ide nincs már ki virágot hozzon
S elhunytak már a rendet teremtők
A szétmállott sírok kövér füvét
Akácfák dús lombja takarja
Már a kidőlt keresztfák helyét
Befödte az erdőnek avarja
Egyszer csak merészen döntött a nép

11 Örkény r. kath. kereszteltek anyakönyve, OL A 5188.
12 Örkény- Pálmonostor, Házasultak Anyakönyve, OL A 5189.
13 Örkény- Pálmonostor, Házasultak Anyakönyve, OL A 5189.
14 Kecskeméti r. kat. anyakönyvek, MOL Filmtár, A5114.
15 Kecskeméti r. kat. anyakönyvek, MOL Filmtár, A5114.
16 Kecskeméti r. kat. anyakönyvek, MOL Filmtár, A5114.

A sok szép fát tövestül kihúzták
Dörgött a dózer a lánctalpas gép
A dombot is simára szétdúrták
A még ép csontos felszínre jöttek
De ezeket mind-mint összeszedték
És ott a szép új sírkerten őket
Közös sírba szépen eltemették
A temető helyén park létesül
Gyerekek lármáznak s hallgat a múlt
Ki ott a padon majd nevetve ül
Nem sejti e helyen mennyi könny hullt
Eltűnt az erdő s a vén temető
Nem lesz ott már fájdalmas sírirat
A feledés lett ott a szemfedő
Halottat ott már senki sem sirat."

Mit jelentenek ezek a korai statisztikai adatok az első telepesek származására vonatkozóan? Elsőként megállapíthatjuk a pusztai népesség lassú növekedését. Nyilvánvalóvá válik, hogy Benepusztán már állandó, bár cserélődő lakosság él annak ellenére, hogy a település hivatalosan nem létezik. Az itt lakók előszeretettel jártak Örkénybe, és kevesebb alkalommal ugyan, de Kecskeméten is megjelentek keresztelés és házasságkötés céljából. A majd minden második évben kötött házasságok és keresztelések alapján feltételezhetünk egy kis, de nem igazán nagycsaládos népességet. Hasonló népességmozgással találkozunk Tatárszentgyörgy esetében is, ahol a 18. század közepén egy-egy család csak 5–10 évig maradt, majd tovább költözött.[17]

A település központja a régi és új temetővel, 1880 (Kataszteri térkép, Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

17 Czagányi László, *Tatárszentgyörgy története*. Budapest: Zrínyi, 1990, 103.

Így, az első pusztai családok helyben maradása nem tehető többre, mint 2-4 év. Az adatok alapján nem kétséges, hogy az itteni telepesek többsége még nem tudott magának kellő alapot teremteni a letelepedéshez, amit sokáig a jász városok is akadályoztak. Mindenképpen erre a következtetésre kell jutnunk, már csak azért is, mivel a két anyakönyvből hiányoznak ugyanazon házastársak későbbi keresztelései. Egy család kivételével, – Fózer és Kéri akik nyilvánvalóan éveken keresztül itt tartózkodtak – nincs ugyanannak a párnak két vagy több keresztelése sem Örkényben, sem pedig Kecskeméten. Ez nem mondható el az egyre jobban öntudatosuló Lajos és Mizse lakosai esetében, ahol a házastársak többsége majdnem minden évben vagy második évben rendszeresen megjelent újszülött gyermekükkel keresztelésre. Hasonló következtetést enged meg az is, hogy a fiatal házastársak nagytöbbsége már házasságuk után érkezett a pusztára, és ezért találhatunk csak gyermekének keresztelését megörökítő, ám nem a házasságukról szóló anyakönyvi bejegyzést.

Az örkényi és kecskeméti anyakönyvek fontos útmutatásul szolgálnak egyes telepesek származási helyével kapcsolatosan is. A Benén lakók legtöbbje jászsági volt, de voltak akik a környező – szlovákok által is lakott – falvakból (Inárcs, Kakucs Tatárszentgyörgy, Dabas, Sári, stb) származtak. Erre utal a Zelenka, Sponga, Gogolák, Kanyik, Janisics, Skera és Kasik családnév. A másik fontos tény, hogy az első pusztai családok nem földbirtokkal rendelkező lakosok, hanem az egyre növekvő számú tanyákon és szállásokon dolgozó béresek, cselédek, pásztorok és zsellérek voltak. Ezt jelzi a környék települései közötti belső migráció. Sponga István és Gogolák Anna, gyermeküket benei lakosként keresztelték meg Örkényben, 1803. április 1-jén. De 1807-ben Pál nevű fiukat már pusztavacsi lakosként keresztelték meg, szintén Örkényben. Hasonló vándorlást mutat Kéri Mátyás és Danics Erzsébet is, mivel ők 1805-ben még mizsei lakosként keresztelték meg András nevű fiukat, de 1807-ben Erzsébet lányuk keresztelésekor már Benén laktak. Logikusan következik tehát a korai anyakönyvekből a belső migráció ténye: többen Lajos és Mizse lakóiból lesznek beneiek. Az a tény azonban, hogy Kerekegyháza első, 1865-ös adófizetői között már találunk ladánybenei és lajosmizsei betelepülőket arra utal, hogy egy kisebb belső, de igen zárt vándorlással is számolnunk kell. Ők nyilván elégedetlenségüket akarták kifejezni a puszta kedvezőtlen adottságai miatt, és az elvándorlás mellett döntöttek. Lajosmizséről mintegy nyolc, Ladánybenéről pedig három család (Pásztor János, Fodor János, Gebura István) költözött el a szomszédos Kerekegyházára, hogy ott találja meg számítását.[18]

A kecskeméti és örkényi egyházi anyakönyvekből kiderül, hogy Jászladány redemptus és irredemptus lakosai nem könnyen hagyták ott jászsági birtokaikat, földjeiket. Talán azért, mert Jászladány határában nemesi földbirtok alig létezett; egy 1829-30-as összeírás szerint, csak a kiterjedt Kun család volt nemes, és ebből kifolyólag a földterület aránylag egységesebben volt elosztva, mint a Felső-Kiskunságban talált határos területeken.[19] Így Ladánybene betelepülése egyértelműen köthető a 19. század elejétől elindult ám csak a század második felétől felgyorsuló jászsági lassú és kényszerű elvándorláshoz. Szabó László jellemzi találóan a kivándorlás folyamatát:

> *„A jászok egy része azonban mégsem élt a lehetőségekkel. Csak ott és azok, akiknek más nem volt, s jobb megoldás nem kínálkozott. Éppen ezért sokan nem a kiköltözést választották, hanem eladták a puszta őket illető részét, s vagy a Jászság belső pusztáin (Ágó, Szentandrás, illetve a bérelt és régóta használt Kerekudvar, Kürt, vagy a már erősen tanyásodó Boldogháza, Pórtelek, Négyszállás), vagy a Jászsággal szomszédos úrbéres községekben fektették be pénzüket, új földek vásárlásába, immár tanyák építésébe.*”[20]

Ez történt a sivár homokosabb, szikes tavakkal borított itt-ott belvizes benei területtel is, a jászladányi gazdák inkább eladogatták a főleg legelőként használt pusztai telkeket, és földet, tanyát vásároltak a jobb minőségű területeken (Kara, Kocsér,

18 Szabó László, „Jászsági kirajzás és a jász puszták benépesítése a 19. században." In Juhász Antal szerk., *Migráció és település a Duna-Tisza közén,* Szeged, 1990, 43.

19 A nemesek összeírását lásd a 3 Megyebéli Nemeseknek Javai és Cselédgyei Összveírása, 1829/30. Szolnok Megyei Levéltár, Jászladány Iratai.

20 Szabó, „Jászsági kirajzás és a jász puszták benépesítése a 19. században," 25.

Mizse, Lajos). Sőt, 1836-ban már a Bánát falvaiba is költözött több család, mintegy 80 fő.[21] A Kiskunmajsa melletti Szent Lászlóra – később Jászszentlászló – is jó néhány ladányi család vándorolt el. Az elvándorlás ellenére, 1828 és 1900 között Jászladány lakossága 4519-ről 8957-re nőtt. Tehát a jászladányiak kisebb tömege vándorolt csak el a megszerzett és lassan önállósodó kiskun pusztákra. A kiskunsági telepített községek közül, Kerekegyháza nyitotta meg a sort 1857-ben, ezt követte Kocsér, majd Lajos és Mizse, amely Jászlajosmizse néven egyesült önálló településként 1877-ben.[22]

Az önállósodási törekvések első jelei

A puszták önállóságának és benépesülésének lezárása Ladánybene, ahol későbbre, a 20. század elejére tehető a politikai (világi) község létrejötte. Ezt azonban megelőzte egy betelepülési folyamat, amikor a szórványtanyák létrejöttével egy település kialakulását figyelhetjük meg. Az 1848-49-es szabadságharc utáni évek gyors és radikális változást hoztak. Egy 1850-es összeírás szerint, Benén hivatalosan 58 lakos élt akiből 33 katolikus, a többi református felekezetű volt.[23] Ugyanakkor a váci egyházmegyei összeírás szerint, 1855-ben az állandó pusztai népesség kétezer fő alatt volt: Benén 26, Mizsén 426 és Lajoson 1542 lakos élt.[24] Az összeírások ellentmondásos adatai azt a tényt takarják, hogy a benei lakosok közül többen inkább a népesebb Lajosmizsén laktak, amire később is találunk számos példát.

Az 1848-49-es szabadságharc után nagyarányú népességmozgásnak lehetünk tanúi. A Duna-Tisza közi pusztákra özönlött a dél-alföldi és a felföldi „népfelesleg," akik egyre nagyobb területeket béreltek vagy ha tehették, vásároltak. Az 1850 utáni közigazgatási átszervezés – 1850 és 1860 között Pest megye kebelezte be a Jász-Kun szabad kerületeket, és az egészet járásokba sorolták be – kevésbé érintette a Jászság korábbi kiváltságait. Ha ez a „közigazgatási államosítás" jelentett is valamit, akkor az inkább a jászkun kiváltságok szűkítését, és a kiskunsági jász birtokok elválasztását jelentette.[25] Egyben a jászkun öntudat felélesztését is szolgálta, bár ez csak ideig-óráig tudta lassítani a pusztai birtokok elszakadását.[26] Kétségtelen, hogy a 19. század közepén egy erősödő jászkun öntudat ébredésének lehetünk tanúi, de ez ugyanakkor fokozta a kiskun pusztákon szaporodó népesség identitásának homogenizálódását, és az anyavárosokkal való szembeszegülést. Ehhez járult még az 1867-es alkotmányos visszarendeződés, ami 1877-ig tartott.[27]

A szabadságharc után, létrejöttek a volt pusztákból új, kezdetleges tanyatelepülések, és követelték jogukat az önállósághoz: 1861-ben Kerekegyháza kéri faluvá avatását. Ám a puszták elszakadása erőteljes tiltakozó mozgalmat váltott ki. Az 1860-ban tagosított Jászkarajenő 1868-ban önállósodását kérte, bár Nagykőrös vehemensen ellenezte úgy érvelve, hogy a cívisváros már évtizedek óta bérelte és használta Jászfényszarutól a pusztát. Az önálló községek létrejöttét nem lehetett megállítani, Jászlajosmizse 1859-ben már önálló pecséttel ellátott iratokat küldözgetett, igaz, csak az 1876-os országos területrendezés keretén belül jöhetett létre; Kocsér pedig a közlegelő tagosítását végezte el 1875-ben, és két évvel később vált önálló településsé.[28]

Hogy Benepusztán egyre több jász család akart megtelepedni jól mutatja, hogy 1853. március 12-én a kunszentmiklósi járás kapitánya Tóth Károly, húsz lakosnak „*tartózkodási jegyek-*"et adott ki.[29] Ők már teljes egészében benei lakosnak érezhették magukat, hiszen jogosan és engedéllyel lakhattak egy olyan pusztán, amely mint önálló helység nem

21 Szabó, „Jászsági kirajzás," 23–24.

22 Pesty írja Kerekegyháza 1857-es osztásáról: „Hajdan a' községnek minö elnevezése volt, ismeretlen, mert ezen község akként alakíttatott: hogy 1857ik évben az Árokszállás város által az egyes föld birtokosok között az addig volt puszta birtok aranylag szét osztatván," lásd Bognár András szerk., *Pesty Frigyes Helynévtárából, I. Jászkunság.* Kecskemét–Szolnok, 1978, 94.

23 Jászkun Főkapitányi iratok, 1850–54, VII. A-E, 1290/850, SZML.

24 Acta Parochiarum Lajosmizse, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, 1482/1855, Vác.

25 A közigazgatási államosítás kifejezés Bánkiné Molnár Erzsébettől származik, és jól illusztrálja a Jászkun Kerület megszűnésének utolsó évtizedét, lásd „A Jászkun kerület betagolódása Magyarország polgári tulajdon-és jogrendszerébe." *Cumania* 20, 2004, 219.

26 A jász öntudat meghatározását lásd Szabó László tanulmányában, „A jász etnikum sajátosságai," *A Jász Múzeum Évkönyve1975-2000,* Jászberény, 2001, 177–190.

27 Fodor Ferenc, *A jászság életrajza,* Budapest: Szent István Társulat, 1942, 103–105.

28 A puszták elszakadása elleni tiltakozásokat lásd Jászkun Kerület Közgyűlés Iratai, Hivatalos Tudósítások, 30., 1861, SZML.

29 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. márc. 12, 1853–1858, SZML.

létezett. Pár héttel később, a kunszentmiklósi járási kapitány egy másik levelében értesítette Jászladányt: *„melyben felsőbb parancs folytán meghagyja mi kép a benei puszta csárda 24 óra alatt szüntessék meg.”*[30] Jászladányt minden bizonnyal igen érzékenyen érintette ez, de nem volt mit tenni, a közel százéves pusztai csárdát be kellett zárni. A város ezt a kemény döntést azzal próbálta enyhíteni, hogy Lázár Jánosnak – aki már jó ideje bérelte a csárdát – megengedte, hogy Szent Mihály napig még használhassa az épületet a hozzátartozó földterülettel együtt. Az indoklás szerint azért, hogy kára ne legyen: *„a korcsmához tartozó nyilas termékekből a város mit sem követel, azonban a többi szántóföldek termékének még hátra lévő félévre járó részéhez jogát fenntartja.”*[31]

Lehet, hogy Jászladány már érezte az önálló tanyaközség létrejöttének közeli voltát és elszakadását, mivel a csárda megszüntetése után az erdő nagy részét még az év decemberében elárverezte. Az erdősávokat 142 apróbb szakaszban, összesen 7886 forintért értékesítették, amelyből a helyszínen 3538 forintot szedtek be, míg a maradékot Drávucz József pusztagazda a következő év februárjában fizette be.[32] A városi tulajdonban lévő területek eladása nemcsak a város anyagi helyzetét mutatta, hanem a tulajdonos anyagi viszonyait is. Érdekes információt kapunk a kialakult elszegényesedésről is, mert egyre több lakos vett fel kölcsönt a várostól, pusztai kiadásaik (építkezések, mezőgazdasági munkák stb) fedezésére. Mészáros András és Mihálkovits János is így cselekedett 1853-ban. Az előbbi 100 forint kért kölcsön szükségleteihez, amit meg is kapott hasonlóan az utóbbihoz, akinek kezese Tóth Márton kovácsmester volt. A pénzt a város, a benei erdőpénztár bevételéből fizette ki, amely a jászladányi iskola alaptőkéjét képezte.[33]

A csárda és erdő eladása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Jászladány és Bene kapcsolata fokozatosan gyengüljön, s így a puszta önállósodása elkezdődjön a város tiltakozása ellenére. Egy évvel később Benepusztát (Lajos, Mizse, Kara és Kerekegyháza településekkel együtt) a kunszentmiklósi járás kebelezte be, hozzájárulva ahhoz, hogy mint önálló terület legitimálódjon és ne Jászaldányhoz tartozzon.[34]

Ekkorra már olyan viszonyok alakultak ki, hogy egyes gazdák – főleg, akiknek már az új tanyák jelentették az otthont – Benepuszta teljes önállóságát hirdették. A felosztásból eredő ellentét az „osztani akarók és nem akarók” között, az 1854. november 13-i tanácsülésen csúcsosodott ki; a gazdák egy része nyíltan követelte a puszta felosztását, de ekkor még erősebbnek bizonyult az ellenzék. Döntésük indokául a következőket hozták fel:

„1őr Bene puszta jelen birtok viszonyaink között oly nélkülözhetetlen, hogy a nélkül mint marha tenyésztő nép fel nem álhatuk, mert
2or A határunkat biztosítandó Tisza árja elleni gát felépülése oly feltétel, mely nélkül Bene pusztának fel osztása nem képzelhető, mivel Bene puszta egy oly közös kincs, mely közös használat alatt a birtokos lakosság összes jószágait szükség esetében legelőjén fenntartani képes; mint azt a legközelebb múlt 1853ik szerencsétlen év igazolta, míg felosztott birtoklás által, annak minden becse a marha tenyésztési tekintetben roppant értéke végképpen elvész, és megszűnik lenni azon kiszámíthatatlan nyereségű menedék, hová szerencsétlen idők reánk nehezűltekor barmainkkal biztosan futamodunk, mert végre
3or Feltévén, hogy belső határaink megmentése után Bene pusztánkat talán mint nélkülözhetőt felosztanánk, azonban miután Bene puszta földterületének általános silánysága s a kiosztható földrésznek csekélysége, mindig földmívelési tekintetben semmi beccsel, hanem csupán is mindig csak marha tenyésztés szempontjából bír valódi értékkel – e gyülekezet maga érdekét belátva – Bene puszta birtokaránylagos felosztását meg győződése ellenére nem akarhatja – azon oknál fogva sem, mint hogy az felosztatván rövid idő alatt az egész puszta néhány vagyonosabbak kezére kerülvén, annak hasznát kizárólag néhány ember mondpolicsálná (?), míg majdan a nagy többség és utókor irigy szemekkel bánkódva áhítozná vissza azon birtok után, melyet egykor az elődök, mint érzéketlent, soha meg nem bocsátható könynyelműségből magoktól eldobták, s utódaikat attól megfosztották.”[35]

30 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. ápr. 9. gyűlés. 1853–1858, SZML.
31 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. ápr. 9. gyűlés, 1853–1858, SZML. Jászapáti két csárdáját szintén jelentős földterülettel és jószágtartási engedéllyel adta bérbe még 1845-ben, lásd Rusvay Lajos, *Jászapáti története,* Jászapáti: Jászapátiak Baráti Egyesülete, 2003, 204.
32 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. dec. 17, 1853–1858, SZML.
33 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. ápr. 2 és nov. 19, 1853–1858, SZML.
34 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1854. febr. 4, 1853–1858, SZML.
35 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1854. nov. 13, 1853–1858, SZML.

1ör Bene puszta jelen
birtok viszonyaink között
oly nélkülözhetetlen, hogy a
nélkül mint marha tenyésztő
nép fel nem állhatunk, mert
2or A határunkba bizto-
sítandó Tisza árja elleni gát
felépülése oly feltétel, mely
nélkül Bene pusztának fel
osztása nem képzelhető, mi-
vel Bene puszta egy oly közös
kincs, mely közös használat
alatt a birtokos lakosság
összes jószágait szükség e-
setében legelőképen fentartani
képes; mint azt a legközelebb
múlt 1853ik szerencsétlen év
igazolta, míg felosztott birtok-
lás által, annak minden becse
a marha tenyésztési tekintetben
roppant értéke véglegesen elvész,
és megszűnik lenni azon kiszámít-
hatlan nyereségű menedék, ho-
vá szerencsétlen idők reánk ne-
hezültekor barmainkkal bizto-
san futamodtunk, mert végre
ha

1854-es jászladányi tanácsülési döntés Bene elszakítása ellen (SZML)

Érdemes ebből kiemelni, hogy az elszakadását ellenzők a közös kincs oszthatatlan voltával, a Tisza árvízveszélyével, a pusztának a marhatenyészésben játszott szerepével, s a terület elherdálásának veszélyével indokolták döntésüket. A valós és jogos érvelésekkel szemben helyezkedett el az emberek föld utáni sóvárgása, és a pusztákon erősödő öntudatos tanyaközösség. Talán ezért is történhetett meg, hogy a már 18. században javasolt tiszai árvízszabályozás és a védőgát építése majd jóval később, csak a 19. század utolsó évtizedeiben valósult meg Jászladányon. Az árterülettől visszahódított termőföld növekedése – az 1852 és 1935 között 7108 holdról 14119 holdra – ezt jól illusztrálja.[36] Ez már túl későn jött ahhoz, hogy Jászladány megtarthassa az egy évszázada megszerzett pusztát.

Az 1854-es elszakadási kérelem azt bizonyítja, hogy ekkor már jelentős népesség tartózkodott a formálódó tanyaközségben, akik már tudatosan beneinek, de ugyanakkor jászsági származásúnak vallották magukat. A kor változó szemléletét tükrözi az, hogy nem mindenki ellenezte a pusztai tanyatelepülések létrejöttét. A pusztákra költöző lakosság növekedését s ezzel együtt a tanyasi gazdálkodás hasznát látta Jankovich György jászkun főkapitány is, aki 1853-as jelentésében feljegyezte, hogy a jászkunságban „*benépesítésre alkalmas*" puszták vannak (pl. Bene, Lajos, Mizse, Kocsér, Kerekegyháza, Szentlászló, Kara, Tálas, Csólyos, Csorba, Jakabszállás, Szank, Móricgátja, Páka).[37] A betelepülés Lajos-Mizse és Kerekegyháza esetében már jóval korábban megkezdődött – mindkét településen a lakosság létszáma már 1000 fölé emelkedett –, Bene mint fentebb láttuk kislétszámú maradt, de megkezdődött a tanyatelepülés kialakítása és a lakosság számának folyamatos növekedésével megszületett a helyi jász öntudat.

A fa-és erdőgazdálkodás megszűnése

Az első telepesek megjelenésével, Jászladány benei pusztai birtokának megtartása egyre reménytelenebbnek tűnt. Az évszázad közepétől az erdőgazdálkodásban komoly hiányosságok keletkeztek; a kis erdő területén észlelt tiltott favágás már olyan méretűvé vált, hogy maga a jászladányi főbíró, Ozoroszky István és Cilinger Lajos tanácsnok volt kénytelen Benére utazni, hogy „*az erdőben tapasztalt károkrúl*" meggyőződjön de az erdőben észlelt favágásért igen csekély összeget, mintegy 5 forintnyi büntetést tudtak kiszabni.[38] Hogy kik voltak a bűnösök azt nem rögzítették, de azt ismerjük, hogy a megmaradt fából a pusztagazda csekély 120 forintot tudott beszedni.[39]

A tetemes kár és a garázdaság ellenére, a rét-és erdőgazdálkodást a korábbi gyakorlatnak megfelelően Jászladány próbálta tovább folytatni. Mindkettő nehézkesen ment, egy jelentésből tudjuk például, hogy a „*feles kaszálót megdézsmálták*."[40] A maradék erdőt a lakosok továbbra is jogtalanul használták annak ellenére, hogy Jászladány tavaszszal az erdők „*nyesetése és tisztogatása szőnyegre hozatván"* mindig elvégezte. A munkát végző napszámosok bére egy hétre 10 forint, két kenyér és egy font szalonna volt.[41] A károkat látva újból elrendelték: „*a benei erdő bántalma a lakosságnak szigorúan megtiltatnak*."[42] A pusztagazda Kis József panasza sejteti, hogy kiket lehet gyanúsítani, ugyanis őt Pomázi Péter csősz és fia Károly „*reátámadván megkarmolázták*." A csőszt 15 forintra büntették az engedély nélküli 40 darab fa kivágásáért, majd állásából elbocsátották.[43] A kérdés természetesen az, hogy a favágása haszonszerzést szolgálta-e vagy csak egyszerűen a megélhetést biztosította a csősz és családja számára? Ezt azért fel-

36 Szabó István és Szabó László, „Jászladány," in Tóth Tibor szerk., *Adatok Szolnok megye történetéből I. kötet,* Szolnok: Szolnok Megyei Levéltár, 1980, 366.

37 Jankovich adatait közli Szabó István, "Kísérletek az alföldi tanyarendszer megszüntetésére az 1780-as és 1850-es években," In Szabó István szerk., *Agrártörténeti tanulmányok,* Budapest: Tankönyvkiadó, 1960, 172.

38 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1855, máj. 31, 1853–1858, SZML.

39 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1855. jún. 2, 1853–1858, SZML.

40 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1857. jún. 22, 1853–1858, SZML.

41 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1856. márc. 16, 1853–1858, SZML.

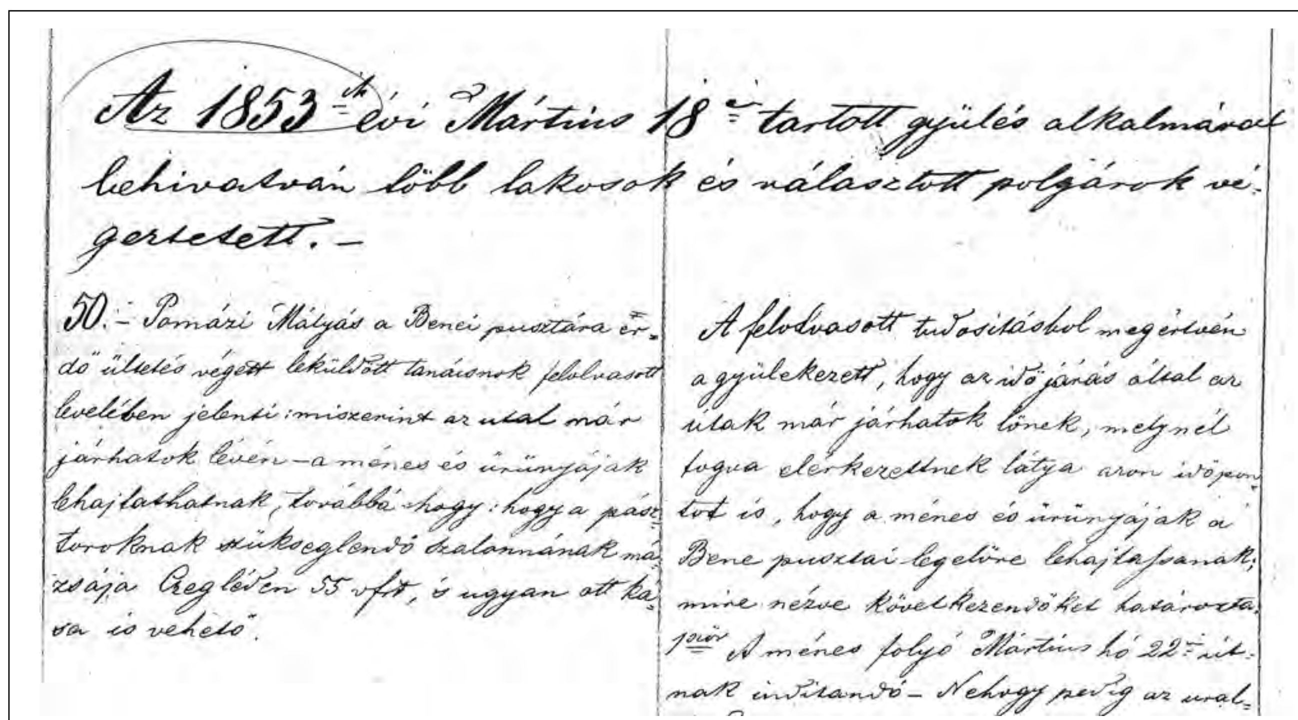
42 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1856. máj. 1. 1853–1858, alapján, SZML.

43 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1856. máj. 1 és 12, 1853–1858, SZML.

tételezhetjük, mert tíz évvel később Pethes Ferenc csősz kérelmezi 1866-67. évi járulékát Jászladánytól. Érvelése szerint, földjén semmi sem termett, és így *„nem képes magát és családját más kép mint pénzen vett kenyérrel táplálni."* A városi tanács 5 forint kifizetését rendelte el a csősz megsegítésére.[44] Még ugyanebben az évben betegségére hivatkozva a másik csősz is lemondott állásáról.[45]

A csőszök viselkedéséből leszűrhető, hogy a puszta intézményes felügyelete kezelhetetlenné vált. Nemcsak a csősz, de a pusztagazda intézménye leáldozóban volt: új, addig nem létező törvények születtek és annak betartatása hosszabb időt vett igénybe. Egy feljelentésből értesülünk a pusztagazdák leleményességéről, amint a város rendeleteit kijátszva a környék gazdáinak állatait továbbra is törvénytelenül legeltették, 1853-ban például, *„Drávucz József pusztagazda idegen falkáknak engedi a legelőt birtokolni."*[46] Lázár András pusztagazdának azért kellett lemondani tisztéről, mert több földet szántott be mint amit jogosan birtokolt. A helyére felfogadott Tálas Jánosra is panaszkodtak a pásztorok, hogy *„velök gorombáskodik,"* ezért őt is menesztették és Pálszabó Jánost választották pusztagazdának.[47] Pálszabó sem lehetett nagyon megfizetve és főleg nem érezhette magát nagy biztonságban, fizetését ahogyan tudta ő is kiegészítette: például a birkák úsztatásból egynegyed részt kapott, egynegyed a csőszöké lett és kétnegyed rész a várost illette. Nem csoda tehát, hogy a biztonság fenntartása érdekében egy puskást is szerződtettek a téli időszakra, akinek természetbeni fizetését egy köböl rozsban állapították meg, ami megegyezett az egyre több időt a pusztán tartózkodó pusztagazda fizetségével.[48]

A csordák tartása napról-napra veszített jelentőségéből, mivel pusztai legeltetés egyre körülményesebbé vált. 1855-ben a benei állatokat többször is megvizsgáltatták, először a kecskeméti állatorvos Inoki Mihállyal, aki a ménest *„hála Istennek a rühtől tisztának és egészségesnek találta."*[49] Később a ménest és a marhákat, Posgay János kerületi állatorvos is megvizsgálta és az állatokat rendben találta.[50] A helyzet nem volt mindig ilyen jó, két

Az 1853-ik évi Mártius 18-n tartott gyülés alkalmával behivatván több lakosok és választott polgárok ve- gertesett. –

50. – Pomázi Mátyás a Benei pusztára ér- dő ültetés végett leküldött tanácsnok felolvasott levelében jelenti: miszerint az utak már járhatok lévén – a ménes és ürünyájak lehajtathatnak, továbbá hogy: hogy a pásztoroknak szükséglendő szalonnának mázsája Czeglédén 55 vft, s ugyan ott kása is vehető.

A felolvasott tudositásból megértvén a gyülekezett, hogy az időjárás által az utak már járhatok lőnek, melynél fogva elérkezettnek látja azon időpontot is, hogy a ménes és ürünyájak a Bene pusztai legelőre lehajtassanak; mire nézve következendőket határozta: 1ször A ménes folyó Mártius hó 22-ik-nak inditandó – Nehogy pedig az utal-

1853-as jászladányi tanácsülési jegyzőkönyv a lehajtásról (SZML)

44 Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867 jan. 26, 1867–1868, SZML.

45 Major János a benei csősz, betegsége miatt mondott le, Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. ápr. 23, 1867–1868, SZML.

46 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1853. márc. 18, 1853–1858, SZML.

47 Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. ápr. 23, máj. 19, és júl. 7, 1867–1868, SZML.

48 Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. aug. 8, 1867–1868, SZML.

49 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1855. jún. 27, 1853–1858, SZML.

50 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1855. júl. 11, 1853–1858, SZML.

évvel később a ménesben 16 rühös lovat találtak, melyeket a kecskeméti patikustól hozott rühzsírral kezeltek.[51] Mikor már az elszakadásról beszéltek egyes lakosok és az önálló település már csírájába megvolt, Jászladány – hogy a város bevétele megmaradjon – még mindig jelentős számú állatot volt kénytelen tartani Benén. Minden év tavaszán egy csoport a pusztát megjárván a „*barom falkák legelőjét kiháncsikolták*," az állatoknak szükséges kutakat kijavították annak ellenére, hogy a kor már nem kedvezett a nagyállattartás ilyen elavult formájának.[52]

Ekkor Deák János meddő juhokra vigyázó juhász, még mindig jelentős számú állatot felügyelt, összesen 1746 juhot; Székely János ürüpásztor pedig 1596 állatra vigyázott.[53] 1867-ben a Benén tartott ladányi városi ökörcsorda 196 marhából állt, és azt április 24-én hajtották le.[54] De a Benén tartott összes szarvasmarha állományról még pontosabb képet kapunk 1872-ből; Szappanos József kerületi állatorvos jelentése szerint, a város 514 ökre és 1367 gulyabeli marhája és a gazdáknak külön 2479 darab marhája legelt a területen.[55] Ez hihetetlen mennyiségű állat volt, hiszen összesen 4360 marha legelt Benén, igaz ebben nem csak jászladányi állatok voltak.[56] Ez a hatalmas szám sem teljesen megbízható, mert a legelőn tartott állatok nem mindig jelentették a teljes jószágállományt, mivel nem volt mindenki törvénytisztelő; 1855-ben például sok gazda, a meddő tehenét a nyár kellős közepén egyszerűen hazahajtotta.[57] Mint fentebb láttuk, az állatok jórészét július végén, augusztus elején nyomtatásra is hazahajtották. A pásztorok fizetsége sem változott sokat, 1867-ben például Lázár G. József csikós bére 1 ló után egy-negyed kenyér, egy-nyolcad véka búza és 5 krajcár volt.[58]

A mostoha természeti viszonyok ellenére, a jászladányiak még próbáltak birkózni a lehetetlennel: az 1857. június 22-i gazdasági gyűlés határozatának értelmében, Ozoroszky István főbíró és Antal Pál tanácsnok Benén vizsgálódott. Az összes kutat a Fűzfás-kút kivételével jó karban találták; a Fűzfás-kutat az elbontott csárda épületéből megmaradt 15 oszloppal megerősítették, majd Antal Antal adószedőtől 1225 forintot átvettek, amit a ceglédi postán feladtak a kunszentmiklósi adóhivatalnak.[59] A pénzben befolyt adó mellett, természetben is jelentős hasznot hozott Bene, Jászladánynak. 1854 áprilisában F. Nagy Ferencz második bíró és Mészáros József tanácsos leltárt készített a benei aratáskor, az eredmény összesen 628 véka búza, 314 véka zab és 28 véka köles.[60]

A lehajtást a város még mindig szigorúan vette. A lovakat például mindenki köteles volt Benén tartani, és minden lakos csak két igáslovat tarthatott háznál. A lehajtás 1856-ban május 14-én volt, de előtte az orvos megvizsgálta az állatokat. A kezes ménes legelője ekkor a „Kis híd köze" volt.[61] Amint korábban olvashattuk, a nagyállattartás meg nem oldott kérdése a Jászladány és Bene közötti lehajtás mikéntje volt, amit tovább nehezített Cegléd ellenállása. A város 1856-ban tudatta Jászladánnyal, hogy a marhákat csak a „*Körösi országúton hajthatják,*" mivel a korábban járható területek már művelés alatt állnak.[62] Ennek ellenére Jászladány kénytelen volt kerülő utakon – amely sokkal több időt és fáradságot jelentett – megindítani a lehajtást. Március 29-én a juhokat, április 28-án a marhákat hajtották le.

A birkákat – s ez most már inkább a finomabb gyapjújú merinóit és nem a rackát jelölte – május elején hajtották le, amit május 8-9-én „*birge nyírás*" követett.[63] Azok a gazdák, akik a lehajtáshoz az állatokat nem „*verték össze,*" a városnak fejenként 6 forintot, a pásztornak 10 forint büntetést fizettek.[64] Tíz évvel később, a városi tanács már

51 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1857. jún. 22, 1853–1858, SZML.
52 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1855. ápr. 28, 1853–1858, SZML.
53 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1856. márc. 29, 1853–1858, SZML.
54 Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. ápr. 23, 1867–1868, SZML.
55 Jász-Kun-Kerület, Alkapitányi Közigazgatási Iratok, Puszták Iratai, 1872–73, SZML.
56 Érdekes összehasonlítani ezeket az adatokat a még ennél is nagyobb állatszámmal (igaz, nem szarvasmarhában) Jászapáti város Kocsér pusztáján, ahol 1842-ben 3000 szarvasmarha, 1219 ló, 7000 juh, és 500 sertés legelt, lásd, Rusvay, *Jászapáti története,* 2003, 223.
57 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1855. jún. 2,1853–1858, SZML.
58 Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. ápr. 23, 1867–1868, SZML.
59 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1857. jún. 22, 1853–1858, SZML.
60 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1854. ápr. 29, 1853–1858, SZML.
61 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1856. máj. 12, 1853–1858, SZML.
62 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1856. febr. 25, 1853–1858, SZML.
63 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1856. máj. 12. 1853–1858, SZML.
64 Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1856. máj. 24, 1853–1858, SZML.

március elején elrendelte, hogy *„a birgéket puszta Benére kellene lehajtani.”*[65] A gazdák március 13-án „összefogták” az állatokat és a rákövetkező reggelen azt le is hajtották. A fejős „birgéket” azonban csak május közepén hajtották le a pusztára.[66] A nyírásból származó gyapjút a város értékesítette.[67] Ekkora nyájtartással jelentős hátrány járt, a nagyszámú állat felborította az ökológiai egyensúlyt, és a többfajta haszonállat tartása miatt, realitássá vált a talajerózió, amit még tovább súlyosbított a megváltozott tápanyag-körforgalom. A hosszú ideig pusztán tartott állatok teljesen kipusztították a füvet és az aljnövényzetet, még jobban segítetve a talaj lecsupaszítását, szikesedését és kiszáradását. A jó minőségű legelőterület csökkent. Hasonlóan káros volt az idegen fafajták (pl. nyár) tömeges és csoportos telepítése is, mivel nagy mennyiségű vizet szívtak a talajból, így komoly vízhiány jelentkezett. A kis tavacskák s mocsaras turjánok lassan kiszáradtak, eltűntek, jól érzékelhető ez a változás, ha megnézzük az 1825-ös térképet, ahol még a Madaras és a Kismadaras (a volt Hosszúszék) majdnem egy teljesen összefüggő vízrendszert alkotott. A víz eltűnésével a nagyállattartó gazdálkodás napjai a végéhez közeledett.

Az állattartással szemben a földbérlés növekvő szerepet kapott, ugyanakkor mint intézmény működtetése egyre problémásabbá vált. Az 1860-as évek közepére a környék településein (Kerekegyháza, Lajos, Mizse) a jó termőföld magántulajdonba került, és a szabad terület csökkenésének hatása Benén is érezhető lett. Ugyanazon darab földre több bérlő is jelentkezett, és egymásra licitáltak. Ez történt 1867-ben a volt Danics földdel is, melyet Szaiber József „puszta-benei bérlő” kért négy évre holdanként négy forintért, de ugyanazért a földért jelentkezett egy örkényi gazda is 5 forintért.[68] Több környékbeli lakos elmaradt a bérleti díj megfizetésével, a jászladányi tanács küldöttséget küldött Benére és jelentették, hogy az elmaradt bérletek díja mintegy 10000 forint, melynek behajtására Becsey Gyula jászberényi ügyvédet fogadták fel.[69] Egy ilyen adósról név szerint is értesülünk, ő Kajdácsi György tatárszentgyörgyi bérlő, aki mivel nem tudott fizetni, halasztást kért.[70] Voltak kisebb-nagyobb törvénytelenségek az anyaközségben is, ezért sokan a távoli pusztákon kerestek menedéket, ahová kevésbé ért el a törvény ereje.[71]

A változás évei és az önálló község születése

Az 1870-es éveket nyugodtan nevezhetjük a tanyaközséggé válás időszakának, bár láthattuk, hogy Bene önállóságának kezdete jóval korábbra nyúlik vissza. 1872-től a kunszentmiklósi járásbíróság felügyelete megszűnt és a kecskeméti járásbírósághoz csatolták Jászberényre eső részét, ám a jászladányi rész továbbra is Kunszentmiklóshoz tartozott.[72] Ezzel a két Bene egyre jobban elszakadt egymástól, bár ez a jászsági rokonsági kapcsolatokat nem érintette. A belső migráció tovább tartott, a lajosmizseiek közül többen a ladányi Benére költöztek. Nevüket pontosan tudjuk egy adólistából: Halász Ferencz, Lázár János, Pintér Imre Lajos, Vas József *„öreg.”*[73]

A volt jászladányi és jászberényi pusztai birtokot 1868-ban tagosították, és az 1873-as Országos Helységnévtár hivatalosan 150 lakost jelöl meg, de amint a fentiekből nyilvánvaló, ekkor már jóval

65 Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. márc. 11, 1867–1868, SZML.

66 Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. máj. 19, 1867–1868, SZML

67 1855. májusában Ozoroszky István főbíró és Cilinger Lajos tanácsnok tartózkodott Benén: „gyapjúnyírás, *egyrészbeni eladás, a lábas jószágoknak eszközölt összeírásának”* céljából, Jászladány Község Tanácsi Jegyzőkönyve, 1855 máj. 31, 1853–1858, SZML.

68 Igaz, hogy ugyanezt a földet egy évvel előtte a pusztagazda „illetéktelenül fel szántott.” Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. febr. 23, 1867–1868, SZML.

69 Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. jún. 15, 1867–1868, SZML.

70 Jászladány Tanácsi Jegyzőkönyv, 1867. aug. 3. 1867–1868, SZML.

71 1882-ben például Zana András és Antal István volt jászladányi lakosok – és templombírók – 1859-1878-ik pénztárszámadásainak átvizsgálását rendelte el a tanács. A gyanú: pénzhiány. Egy hónap múlva pedig Kuklerik János lelkész, 1874-es hirtelen *„bizonytalan és ismeretlen helyre távozása”* miatti adóssággal foglalkozik a tanács. Lásd Jászladány, Tanácsi Jegyzőkönyvek, 1882, márc. 1. és ápr. 13, SZML.

72 Igazság ügyminiszteri rendelet 1871. nov. 2-án a 9224. szám alattiakban foglaltak szerint *„A kunszentmiklósi kir. járásbíróságtól a jászberényi Bene-puszta a kecskeméti kir. járásbírósághoz osztatik.”* JászKun-Kerület, Alkapitányi Közig. Iratok, Puszták Iratai, 1872. febr. 1.1872–73, SZML.

73 Az 1867-ben készült „1864. évi elmaradott pótadó” listáját lásd Jász-Kun-Kerület Alkapitánya, Közigazgatási Iratok, Puszták Iratai II, 1867–1871, SZML.

többen laktak Benén.[74] Az első „farmtanyák" – ahogyan ezt a tanyatípust Erdei Ferenc találóan nevezte – ekkor épültek, és a családok már állandó jelleggel a pusztai birtokaikon laktak. A benei első tanyák kis részben állattartó, inkább a földművelő tanyák típusába tartoztak, ami egyszerűen annyit jelentett, hogy gazdasági funkcióját tekintve (a család szempontjából) a földművelés és termelés helyét jelentette.[75] A fontosabb ügyek intézésére még nem alakult ki a később oly jellemző tanyaközségközpont, tehát nem volt közigazgatási hivatal, templom és iskola.[76] A terület még mindig a szórványtanyákat jelentette, ahol a tanyaközpontok sokszor távol egymástól és nem az út mentén rendeződtek el. A család földbirtoka közepén építette fel tanyaépületeit és a hozzávaló gazdasági épületeket (ól, góré, istálló, verem). Sokszor, azoknak az eredeti és kezdetleges szállásoknak, földbevájt kunyhóknak a helyén, amelyeket évtizedeken keresztül használtak, amikor Jászladányból kiköltöztek (tavasztól őszig) Benére.[77] A tanyahely megválasztását meghatározta a víz jelenléte vagy hiánya; az előbbinek csak akkor örültek, ha kútvíznek használhatták és nem talajvízként bukkant a felszínre. A tanyák térbeli elhelyezkedése egyforma képet mutatott: egymástól távol építkeztek, nem szerették a tanyacsoportosulást, és ritkán építették a tanyát közvetlen a dűlőút közelébe. Az 1880-as térképen jól látszik a kezdetleges, ritka településhálózat, a Csíkostól északra és nyugatra (a Csíkos, Mogyorósi, Templom és Jajgatódűlők) mindössze egy tucat tanya található – egy-egy tanya néha 100–250 méterre van a dűlőúttól.[78]

Ahhoz, hogy a tanyák és az önálló település létrejöhessen, elengedhetetlen lépés volt – a mai napig is emlegetett – pusztaosztás, ami különbözött a korábban közös használatban lévő területet használatától, mert az egészet végleges osztották szét.[79] 1875. június 3-án, egy speciális küldöttség szállt ki Bene és Pálos puszták kiosztására (1877-ig Pálosra, 53 birtokos települt).[80] Ugyanakkor, Bene házadókivetési táblázatát Jászladány megküldte a kecskeméti királyi adóhivatalnak, ami arra utalt, hogy a tanyák építésével egy önálló, új település van kialakulóban.[81] A ménes, amely Jászladány egyik büszkesége volt, nem tartózkodott többé Benén, Jászladány a ménlovak tartására a nagykőrösi méntelepnek 1874-re, 56 forintot utalt ki.[82] A következő évben még legeltetésre lehajtották az állatokat, de ez is károkat okozott a városnak, mivel októberben a marhák közt kiütött a száj-és körömfájás.[83] Ezzel a lehajtással megszűnt Jászladány és Bene évszázados gazdasági kapcsolata.

A pusztaosztás évében kezdődtek meg a kataszteri munkálatok. Erre, az év júliusában Nagykőrösről, Beretvás Péter becslő biztost kérték fel (egyébként ő volt Pálos puszta mérnöke is), aki a munkát augusztusban el is végezte.[84] Beretvás, érdekes jelentést juttatott el a kecskeméti közigazgatási hivatalhoz:

74 *Magyar Korona Országainak Helységnévtára,* Bp.1873, 94.

75 Az alföldi tanyatelepülés kialakulásának történeti, földrajzi és néprajzi irodalma nagy, és ezért csak utalok a klasszikus munkákra, Erdei Ferenc, *Magyar tanyák.* Budapest: Atheheum, 1942, Györffy István, *Magyar falu, magyar ház.* Budapest, 1943, Mendöl Tibor, *Általános településföldrajz.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963, Szabó István, *Jobbágyok – parasztok.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976. A tanyakérdés ujabb értelmezését – Erdei és Mendöl vitáján keresztül – Szilágyi Zsolt dolgozta fel, „Erdei és Mendöl – a tanya." *Agrártörténeti Szemle* XLV. No. 2-3, 549–564.

76 A farmtanyák eredetéről és a tanyaközség kapcsolatáról a néprajzkutató Bárth János tanulmányát – ahol Ladánybene ennek tipikus jász példájaként szerepel – használtam fel, „Település," In Paládi-Kovács Atttila szerk., *Magyar Néprajz. Anyagi kultúra 3.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1997, 79.

77 A magyar néprajzkutatás elmúlt ötven évének egyik legnagyobb irodalma, a tanyarendszer kialakulásának történeti és táji jellegzetességeivel foglalkozik. Újabb összefoglalását lásd Bárth, „Település," 1997, és Hoffmann Tamás, „A tanyák (és a keletkezésükkel kapcsolatos elképzelések a magyar szakirodalomban)," in Novák László Ferenc szerk., *Gazdálkodás az Alföldön. Földművelés,* Nagykőrös: Arany János Múzeum, 2002, 127–144.

78 Összehasonlításként, a békési tanyatípus jellegzetes formája például a tanyautca, tanyasor és az útmenti tanya, lásd Becsei József, *Békéscsaba, Békés, Gyula és tanyavilágának településmorfológiája.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1983, 88–90.

79 A földosztással kapcsolatban lásd Bánkiné Molnár Erzsébet, „A jászkun tőkeföld és használata." Bárth Dániel – Laczkó János szerk., *Halmok és havasok. Tanulmányok a hatvan esztendős Bárth János tiszteletére.* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete, 2004, 181–195.

80 Lásd Juhász Antal elemzését a jászladányiak kitelepüléséről: „Megtelepedés és életmód a jászsági települések által megváltott kiskunsági pusztákon," In Bánkiné Molnár Erzsébet, Hortiné Bathó Edit és Kiss Erika szerk., *A Jászkunság kutatása 2000.* Jászberény–Kiskunfélegyháza: Jász Múzeumért Alapítvány, 2002, 73.

81 Közigazgatási iratok, Jászladány, Közig. Iktató, 1875. jún. 12, 1232–2877, SZML.

82 Közigazgatási iratok, Jászladány, Közig. Iktató, 1874. június 19. 1232–2877, SZML.

83 Közigazgatási iratok, Jászladány, Közig. Iktató, 1875. okt. 16, 1232–2877, SZML.

84 Közigazgatási iratok, Jászladány, Közig. Iktató, 1875. júl. 1232–2877, SZML.

„Kecskemét városa Tekintetes polgármesteri hivatalának, Tudomásomra érvén, hogy jászladányi fél-Bene pusztának tulajdon jogát egy harmad részben kecskeméti polgárok vásárolták meg, s miután a birtokosoknak érdekében áll, hogy az adó telek könyv kicserélésével ki….ssanak, hivatalos tisztelettel fölhívom a f. k. polgármesteri hivatalt, méltóztassék megrendelni, hogy a jászladányi fél-Bene községi bizottságához a kecskeméti birtokosok közül is tagok választassanak a birtokosok által – miről Jász-Ladány előljáróságát már értesítettem. A bizottságot az elöljáróság által oda utasítottam, hogy működését 8 nap alatt felelősség terhe alatt megkezdje, s a helyszínen megjelenjen. N. Kőrös, 1875. Július 28. hivatalos tisztelettel, Beretvás Péter b. b. biztos.”[85]

Ez az okirat bizonyításként szolgál arra, hogy a telekspekuláció megtette hatását és a benei terület egyharmadát – mintegy 1000 holdnyi fölbirtokot - kecskeméti tulajdonosok szerezték meg. Erre nézve megerősítést kapunk pár évvel később, amikor Jászlajosmizse község kérésére, a tagosított Bene puszta térképét kérték: *„minthogy a félbene puszta legnagyobb részben idegen egyének tulajdonába ment, közigazgatási tekintetben Lajos-Mizse községhez csatoltatott*.”[86] Ez a dokumentum ékes bizonyíték arra, hogy a tagosítást követően, a jászladányiak pusztai birtokaik jórészét kecskemétieknek adták el. A levél hátulján találunk pár kecskeméti nevet, akik a terület mintegy egyharmadát birtokba vették: Nagy Lajos, Fischer Miksa és Fehér István.[87] Ez a három család még az 1930-as években is jelentős területtel rendelkezett.

Az önállóság legitimmé válását jelentette, hogy a „benepusztaiak” már külön adólistán szerepeltek, és ezt a névsort 1875. szeptember 18-án beterjesztették a kecskeméti királyi adóhivatalhoz. A kirótt adó azonban lassan folyt be, vélhetőleg a lakók még nem erősödtek meg annyira, hogy adókötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni. Jászladány, október 18-án feljelentést tett a félbenei adóhátralék, 4872 forint *„leggyorsabb beszedése tárgyában,”* az ekkor már utolsó évében járó Jászkun Kerületnek.[88]

A városnak ekkorra már csak kevés értéke maradt Benén, s attól is kénytelen volt megválni. Novemberben értesülünk az ingóságok (csősz házak, nádkévék és kutak) *„leendő elárverezése meghirdetésé*”-ről.[89] A közlekedés javult, a kecskemétiek útjavítási és kiigazítási munkálatokba kezdtek a Kecskemétet Ladánybenével összekötő úton. Ehhez a 1876. évi útigazításhoz, több cethali és benei lakos földjét ki kellett újra mérni, és a határokat módosítani. Ez rossz döntés volt, hiszen többeknek az elvett földterület helyett rossz minőségű, homokos föld jutott, amely után a termény és pénzbeli adót megfizetni nem tudta.[90] Nemcsak a főút szorult javításra, a dűlőutak is járhatatlanok voltak, és az időjárásnak és az évszakoknak megfelelően vagy tiszta sár, vagy mély homok borította őket. A Ladánybene és Baracs közötti út, homok útként él még ma is az idősebbek emlékezetében (*„mint a hamu olyan volt, megfogta a lovat”*). A határon lévő dombot a környékbeliek csak „Vaskapu” becenévvel illették, mert ott szinte kivétel nélkül minden kocsi tengelyig süllyedt a homokban. Az utak építésére – feltöltésére és szélesítésére – a huszadik század második évtizedéig várni kellett.

Bathó Mór a jászkunkerületi népszámlálásában, Bene-pusztáról már értékes adatokat közölt de pontatlanul, mivel a három puszta – Bene, Lajos és Mizse – egy területként volt felmérve.[91] Így, Bene

85 Közigazgatási iratok, Jászladány, Közig. Iktató, 1875. júl. 28, 1232–2877, SZML.
86 Jászladány, tanácsi Jegyzőkönyvek, 1882. ápr. 1, SZML.
87 Kecskemét város tanácsának közig. iratai, 1875, IV, 1908/b, BKMÖL, Kecskemét. A Fischer család az eredetileg Schwarcz birtokból vásárolt földet a Madaras környékén.
88 Közigazgatási iratok, Jászladány, Közig. Iktató, 1875. szept. 18 és október 18, 1232–2877, SZML.
89 Közigazgatási iratok, Jászladány, Közig. Iktató 1875. nov. 3, 1232–2877, SZML.
90 Ismerjük Zana László kérelmét, aki pont ezért kéri az 1877-es adófizetés elengedését, Kecskemét város tanácsának iratai, Közig. Iratok, IV. 1908/b, 7778/1876, BKMÖL.
91 Bathó Mór, *A jászkunkerületekben 1869. december 31. megkezdett népszámlálás eredménye a népszámlálási adatok alapján.* Jászberény: Litassy Testvérek Kiadása, 1873.

akkori állapotáról megbízható adatokkal nem rendelkezünk.[92] Galgóczy 1877-es monográfiája ezt tartalmazza:

„Jászladányi-Bene 6997 kataszteri holdat foglaló puszta Bene pusztának a kecskeméti és kerekegyházi oldalra dűlő felét képezi. Sík egyenes többnyire fekete homok terület…vannak nem nagyterjedelmű buczkái. Van 60 rk lakosa kik Lajosmizséhez tartoznak.”[93]

Az 1870-es évek közepén a Magyar Korona Országainak Helységnévtárában az 1873-as és 1877-es kiadás ugyanazt tartalmazza: Benén 25 házat és 150 római katolikus lakost tüntetett fel, mintegy „4917 holdon", ami nyilvánvalóan elírás.[94] A község közigazgatási átszervezésével Bene-puszta – 1876-ig – Kerekegyháza, majd egyházilag Örkény, később Lajosmizse részeként lett beosztva. Közigazgatásilag 1888-ban Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Pesti-közép járásához, majd az 1902-es területi átszervezéskor az Alsódabasi járáshoz tartozott Lajosmizse részeként.

A kataszteri felmérést még egy követte 1877-ben, majd ezt megismételték 1880 végén, amikor is elkészült a színes kataszteri térképszelvény, jelölve a birtokok pontos kiterjedését, a birtokosok neveivel egyetemben. A felmérési munkára vármegyei alispáni rendelettel többeket felfogadnak, köztük kecskemétieket is: *„A Fél-Bene puszta részére alakított községi kataszteri bizottságba rendes tagul Nagy Lajos, póttagul pedig Fehér István kecskeméti lakosok megválasztván.”*[95] A kimért és megszerzett földterületből sokan értéktelen homokos vagy vizes területet tudtak csak megszerezni, amit hamar megpróbáltak értékesíteni. Egyesek Jászladányra hagyták örökségül, de a város is hamar túladott az értéktelennek minősített területen. Pontosan ez történt 1882. június 24-én, amikor Litkei Mátyás 8 holdas benei földet hagyott Jászladányra, de a város és a közgyám eladta Hóstya Jánosnak 121 forintért, mivel semmi hasznot nem hozott és még az adót sem tudták kifizetni utána.[96] A további földek utáni adót sem tudta Jászladány fizetni és további adócsökkentéshez folyamodott, s mivel ezt nem kapták meg, a haszontalannak ítélt területeket kis összegekért eladogatták.[97]

A jászladányi és a jászberényi „földéhes" népesség a jobb megélhetés reményében a pusztára költözött. Jászlajosmizséről sok család talált még szabad, nem olyan jó, de annál olcsóbb földterületet Benén, mivel a két pusztából létrejött Jászlajosmizsén a területek hamar elkeltek, és a spekulációk következtében a jobb földterületek ára sokak számára elérhetetlen lett. Bárth János fogalmazta meg találóan ezt a folyamatot, amely a jász telepítésű Kiskunságot is jellemezte:

„A homok viszonylag olcsó volt. Sokan eladták otthoni 2-5 holdas birtokukat, és valamelyik parcellázott pusztán 40-50 hold homokot vettek helyette. A hallatlan energiával, munkabírással, életkedvvel és elszántsággal dolgozni kezdő bizakodó vállalkozók a keservesen megszerzett homoki birtok addig csak legeltetésre használt laposait és buckáit feltörték. Rozsot, krumplit termesztettek rajtuk. Szőlőket, gyümölcsösöket ültettek. A tanyák körül sokféle állatot tartottak. Munkájuk eredményeként az elvadult puszták kultúrtájjá, nagy gonddal megművelt hatalmas kertekké alakultak.”[98]

De amire senki nem gondolt megtörtént, Bene területének nagy része nem beneiek, de még csak nem is az „eredeti" jászladányiak tulajdonába ment át. Amint azt az előzőkben láthattuk a földbérletek jelentős haszonnal kecsegtettek, így Jászladány hamar eladogatta a területet a többet ígérő kecskeméti és örkényi lakosoknak. A tulajdonváltás a legjobb minőségű területeket érintette.

---

92 Bathó szerint, a 34682 holdat kitevő három pusztán 1869-ben összesen 3281 ember lakott, akikből csak 96 volt helvét (protestáns) vallású. Hogy a tanyákról nem kapunk teljes képet azt bizonyítja, hogy csak 6 magánépületet írtak öszsze. Az állatokra nézve alaposabb a kimutatás, de minden kétséget kizárólag ezek nagytöbbsége jászladányi és jászberényi tulajdonban voltak: ló 1050, szamár 19, szarvasmarha 1992, juh 6275, sertés 1783, méhkas 71.

93 Galgóczy Károly, *Pest Pilis Solt Kiskun Megye Monográphiája* III. rész. Budapest, 1877, 265.

94 *Magyar Korona Országainak Helységnévtára,* Budapest, 1873, és 1877.

95 Kecskemét Város Tanácsának Iratai, Közig. Iratok, IV. 1908/b. 2692/1877, BKMÖL.

96 Jászladány, Tanácsi Jegyzőkönyvek, 1882. június 24. SZML.

97 Jászladány adó csökkentés miatt fordult a Pénzügyminisztériumhoz, lásd Jászladány, Tanácsi Jegyzőkönyvek, 1882. júl. 17. SZML.

98 Bárth János, „Település," 1997, 79.

A Jászságon kívül a környékbeli települések is adtak családokat, s ez magyarázza a népesség növekedés mértékét. A számbeli növekedés csak lassan hozta a leendő községi központ kiépülését. A lakosok nagy része még mindig tanyasi birtokain élt, és a központot inkább csak az jelezte, hogy a tanyák sűrűbben épültek az útkereszteződés (a mai tatárszentgyörgyi és baracsi útkereszteződés) és az itatásra szolgáló Csíkos környékén. Egyelőre nem találunk olyan nyomokat, mint például Szank községben, ahol a pusztaosztáskor, tudatosan tanyasorokat alakítottak volna ki a gazdák.[99]

Az 1880-as térkép segítségével azoknak a neveit tüntettem fel, akik birtokukon már tanya-és gazdasági épületekkel rendelkeztek.[100] Ebből megtudhatjuk a birtokos relatív gazdagságát, és a tanyák szaporodásának ütemét:

Tanyák tulajdonosai	Határrész	Épületek száma
Balogh István	Nagyszék	1
Bartók András	Országúti	1
Bánszki János	Országúti	1
Bognár István	Jajgató	1
Böddi Sándor	Templom	1
Brünauer Salamon	Csíkos	4
Cseh István	Jajgató	2
Cserna Gábor	Országúti	1
Danics György	Gödörállás	3
Danics József	Nagyszék	1
Deák János	Hosszúszék	4
Deák Mihály	Hosszúszék	2
Faragó Istvánné	Jajgató	2
Faragó János	Jajgató	1
Fehér István	Gödörállás	2
Fehér István	Templom	3
Gajdácsi Jánosné	Gödörállás	1
Gengeliczki János	Országúti	1
Gere István	Csíkos	1
Horváth István	Templom	3
Hóstya János	Országúti	1
Kis Rigó Imre	Országúti	1
Kis Rigó István	Nagyszéki	1
Kleczl Antal	Templom	1
Lázár Elek	Templom	3
Lázár István	Pálinkás	1
Lázár Mátyás	Nagyszéki	3
Nyolczas János	Jajgató	1
Oláh József	Csíkos	2
Oláh János	Hosszúszék	1
Orbay Antal	Csíkos	2
Pál Szabó József	Jajgató	1
Pesti Péter	Pálinkás	1
Schvarcz Salamon	Gödörállás	2
Szűcs Angéla	Országúti	2
Turupuli Ferencz	Pálinkás	1
Ubornyák Péterné	Templom	2
Veisz Lázárné	Országúti	1
Vincze Gábor	Nagyszék	1
Vincze János	Pálinkás	2
Zana Ágoston	Csíkos	2
Zana József	Hosszúszék	2
Zsíró Teréz	Hosszúszék	1

99 A tanyasor kialakulásáról és Szank betelepüléséről lásd Janó János, *Falu a pusztában. Szank község települése és népesedése a XIX. században.* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete, 2002, 29–31.

100 1880. Ladány-Bene puszta adóközség Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyében. Szerkesztette, felmérte és a helyszínelésnél bejárta Deseő Imre s. mérnök, felvette Novacki Zsigmond mérnök, és Kracun Miklós s. mérnök. Körzeti Földhivatal, Kecskemét.

Ebből a kimutatásból kimaradtak a belterületnek nevezett háztáji birtokok, melyek ekkor kezdték a falusi utcasor jellegzetességét felvenni. Ugyanakkor míg a Baracsi-dűlőben egyetlen egyet sem, addig a Mogyorósiban csak egy tanyaépületet (Magrik János) építettek. Nem volt sokkal népesebb a többi dűlő északi része sem. A Gödörállási, Pálinkás és Országúti dűlőben csak egy-egy tanya állt. A Csíkosban kettő (Orbay, Gere), a Mogyorósi-és a Templom-dűlőkben szintén egy-egy. Egyedül a Jajgatóhegy-dűlő északi része települt be jobban, itt öt tanya (Cseh, Kleczl, Gajdácsi és két Faragó) állt már. Négy épülettel csak két (Brünauer, Deák), hárommal öt tulajdonos rendelkezett (Danics, Fehér, Horváth, Gere, Lázár). A legtöbb tanya csak egy épületet jelentett, a kétosztatú házat és az állatok tartására szolgáló hevenyészett és ideiglenes szárnyékokat. Verem és kút természetesen minden tanyában létezett, bár a korabeli térképen – egy-kettő kivételével – ezt nem jelölték.[101]

Az egyházalapítás első lépései

Ladánybene 19. századi önállóságának története nem szakítható el az egyházalapítási és oktatási törekvésektől. A terület tagosításakor 46 hold területnyi részt hasítottak ki a leendő iskolaalap számára, és ebből mintegy kétholdnyi volt a temető, mellette egy kis faiskolával (ezt az 1880-as térkép szépen mutatja). Itt már korábban is állt egy útmenti kereszt, amelyet 1814-ben állítottak és szenteltek fel. Egy későbbi levélből tudjuk, hogy itt már mintegy 15 halott volt eltemetve. A temetői kereszt mellé, püspöki engedéllyel egy kis harangot is állítottak 1860-ban.

Az önállóság megjelenését az Örkénytől való elszakadás és a Lajosmizséhez (ekkor még inkább Jászlajosmizséhez) való csatlakozás jelképezte. Ekkor Jászlajosmizse lakossága még csak úgy emlegette a ladánybeneieket, hogy „jászladányi félbeneiek," utalva Bene kettéosztottságára, és a benei telepesek jászladányi származására. A jászladányi jelző fontos volt, hiszen Jászlajosmizséhez tartozott Bene másik fele, amit egyszerűen csak „Benének" titulálták. A ladánybeneiek az elszakadás első konkrét lépéseit Jászlajosmizse függetlenségekor, tehát 1877-ben megtették, amikor kinyilatkoztatták abbéli igényüket, hogy Jászlajosmizse részeként akarnak működni, és évenként 400 forintnyi összeggel járulnak hozzá a település közköltségeihez. A megegyezést három évre, 1877. április 16-án kötötték meg, amelyet még Szendey Károly jászladányi főbíró is ellátott kézjegyével valószínűleg azért, hogy hitelesebb legyen a lajosmizseieknek, akik *„Ladány-benei testvér és szomszéd birtokosokat örömmel elfogadván,"* alá is írták az egyezséget.[102] Valószínű, hogy a szerződés valóban a jó szomszédság jegyében fogant és igen előnyös feltételeket biztosított a beneiek számára, mert egy év múlva újabb egyezséget kötöttek. Ekkor már sokkal többről volt szó: „félbene-puszta" részéről Fejér István és Zana Ágoston megbízott, valamint Szabó Imre, Jászlajosmizse első főbírája úgy egyezett meg, hogy Ladánybene lakosai évente a *„közadminisztrációbeli költségek és kiadások"* hat és fél százalékát fogják fizetni. Az egyezség még azt is kikötötte, hogy ezt adópótlék címén fogják kivetni a birtokosokra és a birtoktalanokra egyaránt, ha kell még *„esetleg kényszer eszközök által."*[103] Nem tudjuk, hogy erre valójában került-e sor vagy sem, de később ez komoly problémát okozott.

Jászlajosmizse részéről a képviselők és a lakosok érezték, hogy a ladánybeneiek az egyezséggel túl jól jártak, mivel később még annyit sikerült kikötniük, hogy évente csak egy összegben és átalányban fizetnek, és ez az összeg 1883-ban 700 forintot tett ki – ami sokáig nem változott. Sőt még azt is sikerült elérniük, hogy ebben benne foglaltatott az éves italmérési engedély is, tehát azt nem kellett külön összegért bérelniük az anyaközségtől. Amint fentebb írtam, a benei csárda elbontásával lezárult egy régebbi vendégfogadói kultúra. De ez nem jelentette az italmérési jog felszámolását, amit háromévente Jászlajosmizse adott bérbe bizonyos feltételekkel. A község önállóságának évében a benei italmérési jogot a jászlajosmizsei zsidó vallású Bernfeld Sámuel (1837–1918) kapta meg, három esztendőre évi 65 forintért. Hogy ez valójában milyen területre terjedt ki, azt a bérleti szerződés rögzítette: *„a tatárszentgyörgyi út melletti dűlőben vagy a kerekegyházi határ felől bárhol árusíthatott*

101 A Homokhátság tanyáinak történeti és területi bemutatása még várat magára, példaként lásd Balassa M. Iván, *A parasztház története a Felföldön.* Miskolc: Herman Ottó Múzeum, 1994.

102 Ladánybene részéről Zana Ágoston, Zana József, Lengyel János, Lázár Mátyás, Lázár Fábián, Lázár János, Lázár Elek, P. Szabó András, Fejér István, Fischer Miksa, és Kalmár József írta alá az egyezséget, lásd Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye számvevőségének iratai (1871–1945), IV. 413, PML.

103 Jegyzőkönyv másolat, 1878. január 28. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye számvevőségének iratai (1871–1945), IV. 413, PML

bort és törkölypálinkát."[104] A Jászlajosmizsével köttetett szerződés a beneieknek továbbra is előnyös üzletnek bizonyult, mivel ragaszkodtak az egyezségben foglalt feltételekhez. Az italmérési jog majdnem minden három évben változott, 1881–84 között Kis B. Imre „félbenei" lakosnak adták évente 71 forintért. De az italmérés nem bizonyulhatott jó befektetésnek, mert 1887-ben a bérleti jogot már Lázár Fábiánné Szűcs Angyélnak adták el, de csak évi 41 forintért.[105] Ezt követően már nem volt szükség a bérleti szerződés és az italmérési jog megvásárlására, hiszen a századfordulón megjelentek az első boltok és Hornyák István, aki az első vendéglőt üzemeltetette.

Az önállóságnak volt más konkrét jele is. Ezt az 1878. március 5-i jegyzőkönyv is bizonyítja, amelyet Bokor Gedeon „hitküldér" (szerzetes) vett fel, és amelyet 62 benei kézjegyével látott el.[106] Nem kizárt, hogy a Jászlajosmizséhez való csatlakozást és az örkényi lelkészi kerületből való elszakadást, sem az örkényiek sem pedig a püspökség nem nézték jó szemmel. A nyomatékosság kedvéért két hónappal később már egy másik levélben is jelezték óhajukat a püspöknek. Levelükben hivatkoztak Örkény távolságára és „járhatatlan útjára," valamint arra, hogy „*felállított ágyútelepben a gyakorlatok*" miatt néha külön kerülőkkel tudnak csak Örkényre járni. Örkény a beneiek számára nem jelentett különösebb hasznot sőt inkább nehézséget. Erre példaként hozták fel egy kocsin meghalt keresztelésre vitt csecsemőt, és utaltak a betegekre, akik szintén az úton haltak meg anélkül, hogy felvették volna az utolsó kenetet. Ezért kérték a püspököt, hogy az általuk „*lakott jászladányi félbene pusztát, az örkényi lelkész illetékességi köréből kivenni, s azt a lajosmizsei lelkész illetékességi körébe bekebeleztetni méltóztassék*."[107] A 38 névvel ellátott kérvény aláírói a következők voltak:

Írni tudók:	Névírójuk Zana Ágoston:
Bartók András Cseh István	
Danics György	Csermák Gábor
Danics József	Kiss Balázs
Drávucz István	Kulcsár József
Hostya Mihály	Martis Pál
Kalmár József	Borbély Imre
Kisrigó Imre	Pesti Péter
Lázár Elek	Szobodik János
Lázár Fábián	Gondos János
Lázár Mátyás	Vándai Mátyás
Lengyel József	Farkas István
Litkei Mátyás	Kollár Bálint
Oláh József	Vas Mihály
Zana József	Makai Ferenc
	Kulcsár László
	Faragó János
	Pesti István
	Kleczli Antal
	Juráncsik János
	Tolvaj Mihály
	Oláh Ferenc
	Kajdácsi János
	Dunai István

104 Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Számvevőségének Iratai, Jászlajosmizse, 1878, IV. 413 – c, PML.

105 Jászlajosmizse 1878-1892, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye számvevőségének iratai (1871–1945), IV. 413, PML. Az italmérési jog azt jelentette, hogy minőségi bor és pálinkamérésre kaptak engedélyt a község területén. Az italmérési szerződésben volt egy érdekes, régi jászkun szokásjogra való hivatkozás, hogy november, december és január hónapokban a helyi termelőknek joguk volt házuknál bort és törkölypálinkát árusítani. Ez II. József 1785-ös rendelete volt, amelyben a király engedélyezte a redemptus és irredemptus gazdáknak az italmérést.

106 Jegyzőkönyv, 1879. március 5. Acta Parochiarum Lajosmizse, 824/1879, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, Vác.

107 A ladánybeneiek levele a váci püspöknek, 1878. május 23. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

Örkény plébánosa tiltakozott az elszakadás ellen, és az első kérvényt hamar egy másik is követte. Hogy ekkor az örkényi plébános és a ladánybenei hívek közötti kapcsolat nem volt felhőtlen az is bizonyítja, hogy a plébános több lakost (pl. Lázár Fábiánt) feljelentett, hogy halottaikat engedély nélkül temették el. A Lajosmizséhez való csatolásnak megvolt az a hátrányai is, hogy a halottakat oda kellett szállítani, és ott kellett fizetni a temetésért (a sírhely 50 krajcár volt).

Majd ugyanő jelentette a főszolgabírói hivatalnak azt, hogy a párbér beszedését nehézkesen tudja megoldani, és ezért segítségért folyamodik.[108] A feszült viszony vége nem lehetett más mint az elszakadás. Ezt egy népgyűléssel egybekötött szavazás tette még hitelesebbé, amit a beneiek kezdeményeztek, és amelyre egy püspöki küldöttet is hívtak. A Jászlajosmizsén tartott népszavazás 1878. június 4-én történt: ezen nem kevesebbet, mint Ladánybene hovatartozását kellett eldönteni. A népgyűlést az izsáki főtisztelendő, Szvacsina György püspöki kiküldött vezette, és megkérdezte az egybegyűlteket, hogy „*hová óhajtanak csatoltatni,*” mire az „*egyhangú válasz volt: Lajosmizséhez*.” Az érvelésben sajátos indokok szerepeltek:

„2. *Mint jászok párbér az anyavárosban Jász-Ladányban soha se szedvén, ezen fizetési mód a nép előtt idegen, és visszataszító lévén, ennél fogva ellenszenvvel viseltetnek az örkényi plébániai kapocs iránt, a nép különben is szegény lévén a párbér fizetést teljesíteni alig képes Örkényen pedig, és annak filiálisában párbér fizettetik ez indokból is magokat Lajos-Mizséhez csatoltani kérik.*
3. *Ifjaink, mint jászok soha se választanak házastársat maguknak az örkényi lakosok közül, hanem igen többször a lajos-mizseiekből, már ez oknál fogva is magunkat Lajos-Mizséhez kapcsoltatni kérjük.*
4. *Állítják, hogy a közlekedés Örkénnyel igen terhes miután az út hosszabb, és néha majd csak nem járhatatlan, hozzájárul az felállított Katonatelep érdekében a rövidebb és járhatóbb örkényi út betiltása – ennélfogva igen nagy kerülőn juthatni el Örkénybe.*” [109]

Az elszakadást végül maga az örkényi plébános, Kucsera Ágoston is elfogadta, igaz neki megígérték, hogy az egy hold kaszálót továbbra is használhatja! Továbbá a ladánybenei hívő „pusztai lakosok” megfogadták, hogy 100 forint adósságukat egy 1880-as „Kötelezvény”-ben foglaltak szerint hamar kiegyenlítik. Nyilvánvalóan ezzel a plébános rövid tevékenységét hálálták meg.[110] A terület valós elfoglalását láthatjuk a katolikus szimbólumok elterjedésében is; 1872-ben Lázár János a kecskeméti-lajosmizsei útnál, 1885-ben Rostás Márton a benei határban, 1912-ben pedig Szűcs Imre a baracsi útkereszteződésnél állított egy fakeresztet.[111]

Egészen a 20. század első évtizedéig a további plébánosokat Lajosmizse község biztosította, már amennyire tudta. Czeisz József, 1879. június 6-án kötött szerződést a ladánybenei lakosokkal a lelkipásztori munka ellátására. A szerződést Zana Ágoston, Bartók András, Danics György, Lázár Fábián és Lázár Mátyás írta alá. „Jász-lajos-mizse község” és az egyház pecsétjével ellátott szerződést egy ötvenkrajcáros bélyeggel hitelesítették, ezen felül Szabó Imre főbíró és Piroska Gyula jegyző, valamint Bogyó Pál kecskeméti kerületi apát plébános is aláírta. Peitler Antal József püspök a szerződést július 24-én hagyta jóvá. A szerződés rögzítette a plébános fizetését (évi 180 forint és stóla), amelyet mindig szeptember 29-én egy összegben voltak kötelesek a ladánybeneiek fizetni. A kántornak – amíg a ladánybenei át nem veszi ezt a teendőt – évi húsz forintot, a stóla kétszeresét és a búcsúztatási díjakat kellett fizetni. A ladánybeneiek még a plébános szállításáról

108 A kényes ügyek aktái nem bukkantak fel, de az örkényi plébános tiltakozó leveleit iktatták a járási hivatalban, lásd Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Iktatókönyv, a Pesti Közép Járás főszolgabírájának iratai. IV. 439, 1868, PML.

109 Jegyzőkönyv a Lajos-Mizse községe házánál felvétetve 1878. jún 4. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

110 A 100 forintról szóló Kötelezvény 1879. június 18-án Berente István, Zana Ágostos, Lázár Fábián, és Lázár István ladány-fél-benei birtokosok, valamint Kucsera Ágoston örkényi plébános aláírásával készült. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

111 Fundatio Lajosmizse, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, Vác. A Lázár-féle fakereszt még 1910-ben felújították 140 koronáért. A Rostás kereszt alapítványa 20 forint volt 1885. júl. 15-én. Béki István a kereszthez 500 korona alapítványt is ajánlott fel 1922. márc. 16-án. A keresztek és alapítványok listáját a pontos adatok hiányában az alapítványok (Fundatio) között, valamint a (hiányos!) átadási listákon lehet követni lásd, Acta Parochiarum Lajosmizse, 5713/1908, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

(kocsi) is kötelesek voltak gondoskodni.[112] A püspök és a jászlajosmizseiek között januárban megkötött szerződés szabályozta a stóla illetéket.[113] Lényegében ugyanezt a szerződést kötötte meg a beneiekkel Czeisz utódja, Sághi Imre is 1888 decemberében.[114]

Az első tudósítások szerint, a helybeliek az iskolaalaphoz tartozó mintegy 2 holdnyi területen szándékoztak egy hivatalos temetőt nyitni. Ezt azonban a váci püspöki hivatal nem engedélyezte arra hivatkozva, hogy az iskolaalapnak szánt földterületet nem lehet más célra felhasználni. De egészségügyi szempontból sem volt alkalmas ez a hely – az iskola közelsége miatt.[115] A kérdés megoldása nemsokára jelentkezett mégpedig Zana Ágoston személyében, aki saját földterületéből hajlandó volt kétholdnyi területet cserélni temető céljára.[116] Az új temetőrész kialakítása azonban nem vált valóra, ezért a régi felszentelését kérték a püspöktől, és – hogy ennek nagyobb nyomatékot adjanak – ezt egy 100 forintos adománnyal is megtoldották.[117]

Az első évtizedekben a hitélet igen gyenge volt, Fekete András, az első káplán feljegyzéséből tudjuk, hogy ez mit jelentett:

„*A lelki pásztoráció abban állott, hogy a megboldogult Berente István tanító úr vasárnap d.u.-ként az iskolába összegyűlt jámbor híveknek felolvasott a Szentírásból, együtt énekelgettek, majd a (Jászladányból származó) szekrényes, ruhába felöltöztetett Mária szobor előtt elvégezték a litániát. Húsvét táján az akkori plébános úr kinézett a káplánjával Bene Pusztára, gyóntattak, akkor asztalon miséztek, egy kicsit elszórakoztak és vígan haza kocogtak Lajosmizsére. Úgy látszik, abban az időben ennyi is elég volt a filiának a lelkiekből.*"[118]

Ennek ellenére nyilvánvaló, hogy úgy a jász eredetű telepesek, mint a környék bevándorlói mélyen vallásosak voltak, bár egy helyi mondás szerint, nem imádkozták le a Krisztust a keresztfáról. A vallásosságukat jelezte az útszéli keresztek állítása, melyeket sokszor egyházilag voltak jóváhagyva, de nem alapítvánnyal együtt állították fel azokat. Ilyen volt az a fakereszt is amelyet a hatóság 1885. július 15-én jóváhagyott.[119] Több tanyában a szoba sarkába kultikus sarkot rendeztek be az imádkozóknak, itt tartották a feszületet, szentképeket, Bibliát és az olvasót. A század elején a lakosok még két útmenti keresztet állítottak fel, egyet a Berente család, a másikat (a Madarasi úton) Béki István. Érdekesen ötvöződött ez a mély istenhit a népi vallásossággal (garabonciás hit, az ördögképek, a boszorkányság, szerelmi varázslások különféle formáival).

Kétségtelen, hogy a templomba járás nem volt tömeges, de ezt akadályozta az a 8-10 kilométeres dűlőút is, ami a két települést elválasztotta, ám a hit jelenléte, az egész létüket átfogó antropologizált változata, természetes módon, ösztönszerűen tükröződött a vallásosságban. Példa erre Berényi József a parasztköltő egyik verse:

„*Az Isten*
Isten teste földgolyó
Isten vére a vízfolyó
Isten szíve a fénylő nap
Isten szeme a sok csillag
Isten lámpája holdvilág
Isten maga a nagyvilág."

A helyiek korán gondoskodtak gyermekeik taníttatásáról és képzéséről. Ennek első lépéseként Berente Istvánt tanítónak fogadták fel, aki egyben kántori teendőket is ellátott. Kérelmüket 1879

112 A Szerződés egyik eredeti példánya, 1879. július 6. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

113 A stóla illeték volt: „*Kap a tisztelendő lelkész úr a szomszéd községekben bevett szokás szerint énekes misétől 1 ftot, olvasott misétől 50 kr. Öreghalottól 1 frt, kis halottól 40kr. Koporsó szeneléstől 1 frt. Liberától 1 frt. Gyermekágyasok és menyasszonyok avatásától 30 kr. Esketésért délelőtt délután 1 frt. Anyakönyvi kivonatokért darabonként 1 frt.*" Lásd, Szerződvény,1879. január 19. 427/1879, Acta Parochiarium Lajosmizse, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, Vác. A szerződést a járási szolgabíró január 31-én, a váci püspök február 16-án hagyta jóvá.

114 A szerződés 1888. december 10-én meg is köttetett, Acta Parochiarum Ladánybene, 1598, 1889, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

115 Lásd Neszveda István püspöki alhelynök levele Czeisz József lelkésznek Jász-Lajos-Mizsére, 1879. szeptember 17. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

116 Neszveda István szentszéki elnök levele Czeisz József Lajos-mizsei lekész úrnak, 1880. május 22. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

117 Schola Lajosmizse, 1888. december 27. Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

118 Fekete András bejegyzése a ladánybenei Historia Domusban, A Ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 6-7, Ladánybenei Plébánia Irattára.

119 Lásd a lajosmizsei templomnál az 1905. jan. 23-án Antal István h. plébánosnak történt átadáskor meglevő Kegyes Alapítványok listája, Acta Parochiarum Lajosmizse, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

februárjában juttatták el a váci püspöknek hivatkozva arra, hogy „400-an" vannak.[120] Erre való utalást találunk az alábbi levélben is, amelyet Vácott írtak a püspökség részéről:

„A ladánybenei hívek azon időben midőn az örkényi plébániához tartoztak, a visszavárólag idezárt kérvényben aziránt folyamodtak e püspöki hatósághoz, miszerint Berente István tanítójoknak engedély adassék arra, hogy helyben a róm. kath. Kántori teendőket végezhesse. Tekintettel arra, miszerint a törvény értelmében csak felekezeti tanítók viselhetnek egyszersmind kántori hivatalt, felhívom t. Uraságodat, miszerint e püspöki hatóságot értesíteni sziveskedjék arról vajjon a Ladányfélbenei iskola katholikus felekezeti, avagy községi az az közös jellegű-e? Miután az egyház megyei névtár szerkesztéséhez legutóbb beküldött táblázatos kimutatásban a kérdéses iskola nem vala említve." [121]

Mint ebből az idézetből kitűnik, a püspöki hivatal nem zárkózott el az iskolamester tevékenysége elől, de fontos volt tudniuk, hogy a település iskolája felekezeti-e vagy sem? Erre, a lakosok gyorsan döntöttek az 1880. január 14-én a felállítandó népiskola katolikus felekezeti jellegéről:

„Miután Ladány-benei puszta ez ideig Jász-Lajos-mizsei iskolaszékhez volt csatolva, de miután már iskolaszéki tekintetben el vagyunk válva, s iskolai ügyeinket önállóan rendezhetjük, azt határoztuk, hogy a pusztánkon nevelt gyermekekből a rom. Kath. Egyház erényes és buzgó tagjai a hazának pedig jó polgárai neveltessenek, hogy ezt elérhessük vallásos nevelésre van szükségünk; ezennel tehát kijelentjük, hogy a Ladány-benén fennálló népiskola római katholikus jellegű. Miről a Nagyméltóságú Főtisztelendő Püspök Úr e jegyzőkönyv kivonatban értesítetik."[122]

Még ekkor megválasztották az első iskolaszék tagjait is, akik a következők voltak: Zana Ágoston világi elnök, Lázár Fábián gondnok, Lázár Elek, Zana József, Lázár Mátyás, Bartók András, Kiss Imre, Hostya János, és póttag Horváth István.

Berente István tanító, felesége és három fia 1903-ban (hátul áll a cselédlány)

120 Zana József levele a váci püspöknek, Schola Lajosmizse, 1879. február 16. Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

121 Neszveda István püspöki alhelynök levele Czeisz József lelkésznek Jász-Lajos-Mizsére, 1879. szeptember 17. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

122 Jegyzőkönyvi kivonat mely felvétetett 1880. év január 14. puszta Ladány Benén iskolaügyben tartott lakossági gyűlésről. Zana Ágoston v. elnök. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

Az első iskolaszék pecsétje 1880-ból (méret: belső kör 30 mm, külső 35 mm)

Ebből az évből ismerjük Antal József püspök, Czeisz József részére Jászlajosmizsére címzett levelét, amiből megtudjuk, hogy a plébános a ladánybenei iskola működéséről értesíti a püspöki hivatalt, és felhatalmazást kér Berente István helybeli tanító számára, hogy *„tanonczait a vallástanban is oktathassa, s a kántori teendőket is végezhesse."* E név ismerősen cseng Ladánybenén, így érdemes röviden bemutatni a család alapítóját Berente Istvánt, mivel munkássága jól illusztrálja a település fejlődését is.[123] A kecskeméti születésű Berente István, 1876-ban szerzett tanítói képesítést Kiskunfélegyházán kiemelkedő eredménnyel, majd Recsken tanított két évig. Recski működéséről, és „dicséretes buzgalmáról" nyilatkozott az iskolaigazgató és hasonló pozitívummal jellemezte őt Hangonyi János kántortanító is:

> *„tanítási modora által tanonczoknak a tanítást kedvessé, és kellemessé, az iskolába való járást pedig öröméstő tudta tenni, kihez örömmel küldték gyermekeiket a szülők, a kit is mellettem tanúsított képzett szakismerete, és példás erkölcsi viseletére nézve, a t .cz. Iskolaszéki tagok figyelmébe és pártfogásába ajánlani bátor vagyok."*[124]

Az engedélyt a püspök megadta, és Berente István 1878. november 1-jétől tanítóként működhetett Ladánybenén. Véglegesített hitoktatónak azonban csak 1897-ben nevezte ki Constantin, váci püspök.[125] Ekkor tette le hivatali esküjét, az akkor Lajos-Mizsén szolgáló Sághy Imre (1842–1900) tisztelendő iskolaszéki elnök előtt.[126]

A következő lépések hamar követték egymást. A következő év elején (február 21-én), iskolaszéki gyűlést tartottak a falusiak Czeisz plébános elnökségével, és megvizsgálták az 1879-1880. évi számadást, amit rendben is találták. Ekkor emlékeztek meg az egyik első iskolaszék elhunyt tagjáról Bartók Andrásról, kinek helyébe Makai Gábort választották meg. Érdekes, hogy egy volt iskolaszéki tag, a jegyző Piroska Gyula, aki már nem lakott helyben felszólítatott, hogy adósságát adja meg, amikor kötvénye lejár, 1881. május 18-án. Még egy dolog derül ki ebből az eseményben gazdag gyűlésről, az iskola melléképületét bérbe adták egy évre húsz forintért, mely összeg az iskolaszék vagyonát, és a tanítói fizetést volt hívatott kiegészíteni.[127] Bár ekkor Berente tanító a benei iskolánál – mint a legtöbb tanyai iskolánál az szokásban volt – tanítói „lakot" is kapott, ez akkor igen szegényes, szinte jellegtelenül berendezett épület volt. A számadáskönyvekben mindössze annyi van feljegyezve, hogy az iskolában egy új és egy *„viselt pad,"* egy darab számológép és három darab *„természetrajzi ábra, valamint egy asztal, egy szék és fali tábla"* képezte az egész berendezést. A tanítói lak berendezése is egyszerű volt: *„egy berakott takarék tűzhely czövekkel és egy viselt vas kályha, egy kútra való vödör."*[128]

123 Összehasonlításképp jegyzem meg, hogy több település korai történetében játszottak kiemelkedő szerepet tanítók, kántorok, papok, ilyen volt például Szalkszentmárton kántortanítója Kardos István, lásd Majsai Károly, *Szalkszentmárton község népoktatásának története. Iskolák – óvodák. Kezdettől napjainkig.* Szalkszentmárton: Szalkszentmárton Község Önkormányzata, 1998, 55–64.

124 Levél, 1878. június 28. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

125 Antal József váci püspök levele Czeisz Józsefnek Lajos-Mizsén, 1880. május 6. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

126 Levél Constantin püspöktől Sághy Imre tisztelendőnek Lajos-Mizsére, 1897. június 24. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

127 Jegyzőkönyv mely felvétetett puszta Ladány-Benén 1881. év február hó 21én tartott iskolaszéki gyűlésről. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

128 Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Számvevőszékének Iratai, Jászlajosmizse (1877–1945), IV. 413-c, PML.

Ladánybenén – akkor még Jászladányi Félbenén vagy egyszerűen Pusztaladánybenén – 1886 elején lakossági gyűlést tartottak, hogy a kötelezően előírt iskolaszék új tagjait megválaszthassák. Czeisz József (1839–1886) tisztelendő lett az elnök, és a következő lakosokat választották meg három évre: Zana József, Lázár Fábián, Makai Gábor, Lázár Mátyás, Tolvaj B. Mihály, Szabó Mihály, Hostya János, Kiss István és Klecli Antalt, mint póttagot.[129] Még ugyanezen a napon megtartották az iskolaszék gyűlését is, ott Zana Józsefet jelölték világi alelnöknek. Zana ezt a felkérést nem fogadta el, ezért Lázár Mátyás *„választatván meg közfelkiáltással világi alelnökül."* Gondnoknak Lázár Fábiánt választották. Ekkor döntöttek a tanítói fizetésről, amit a vadászati bérből és a kötvényekből származó jövedelemből tudtak biztosítani.[130]

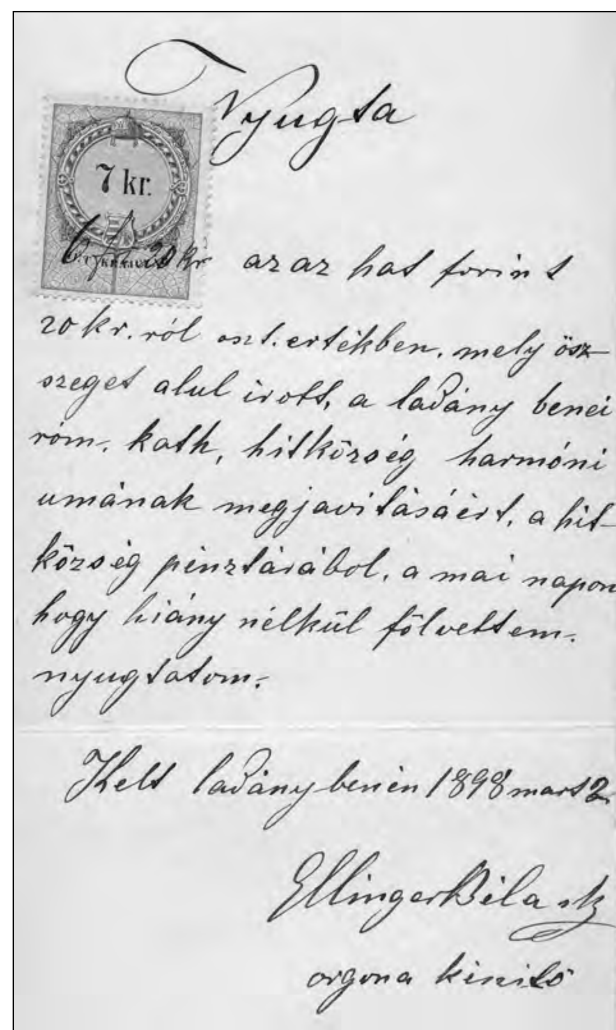
A ladánybeneiek kérésére, 1888-ban a jászlajosmizsei lelkésszel egyezség jött létre, melynek értelmében a plébános Ladánybenén lelkészi funkciókat végez, és ezért évi 180 forint tiszteletdíj járt neki. A hívőknek egy épület állt rendelkezésre, amely iskola, kápolnaház és kántortanítói lakás célját szolgálta; a kis kápolnába egy régi, az első lajosmizsei imaházban lévő és Roskoványi Ágoston megyéspüspök által 1853. november 7-én felszentelt oltárkövet helyezték el.[131] A kápolnarészben egy harmónium szolgáltatta a zenét, és hogy ez így volt, azt Ellinger Béla orgonakészítő által kiállított nyugtából tudjuk:

> *„Nyugta. 6 forint 20 kr. Az az hat forint 20 kr. ról oszt értékben, mely összeget alul irott, a ladány benei róm. kath. Hitközség harmóniumának megjavításáért, a hitközség pénztárából a mai napon hogy hiány nélkül fölvettem nyugtatom. Kelt ladány-benén, 1898. mars. 2. Ellinger Béla. Orgona készitő."* [132]

1899. november 21-én, Virter Lajos káptalani helynök levélben értesítette Járvás József (1859–1907) lajosmizsei tisztelendőt arról, hogy:

> *„A benei iskola javára 1890 február 14-én letétetett váczi kegyes alapítványok pénztáránál 106 frt., mely az 1899 január 1-ig 161 frt 26 kra. növekedett fel. Ez azon pénz, melyről T. uraságod kérdezősködik, s mely a temető váltságából származott."* [133]

Ez az összeg kevésnek bizonyult az iskola kiadásainak fedezésére, így erre utal az az 56 forintos kölcsön is, amit Tasi László iskolaszéki gondnok vett fel Berente István tanítótól és egyházi adószedőtől.[134] A pénzügyek ekkor zavarosak voltak, de ez nem akadályozta a gondnokot és a tanítót nehéz munká-

Nyugta
7 kr.
6 frt 20 kr az az hat forint
20 kr. ról oszt. értékben, mely öszszeget alul irott, a ladány benei róm. kath. hitközség harmóniumának megjavitásáért, a hitközség pénztárából, a mai napon hogy hiány nélkül fölvettem. nyugtatom.

Kelt ladány benén 1898 mars 2.

Ellinger Béla sk
orgona késztő

Ellinger Béla nyugtája 1898-ból

129 Jegyzőkönyv mely felvétetett puszta Ladány-Benén 1886. évi februar hó 16-án tartott lakossági gyűlésről, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

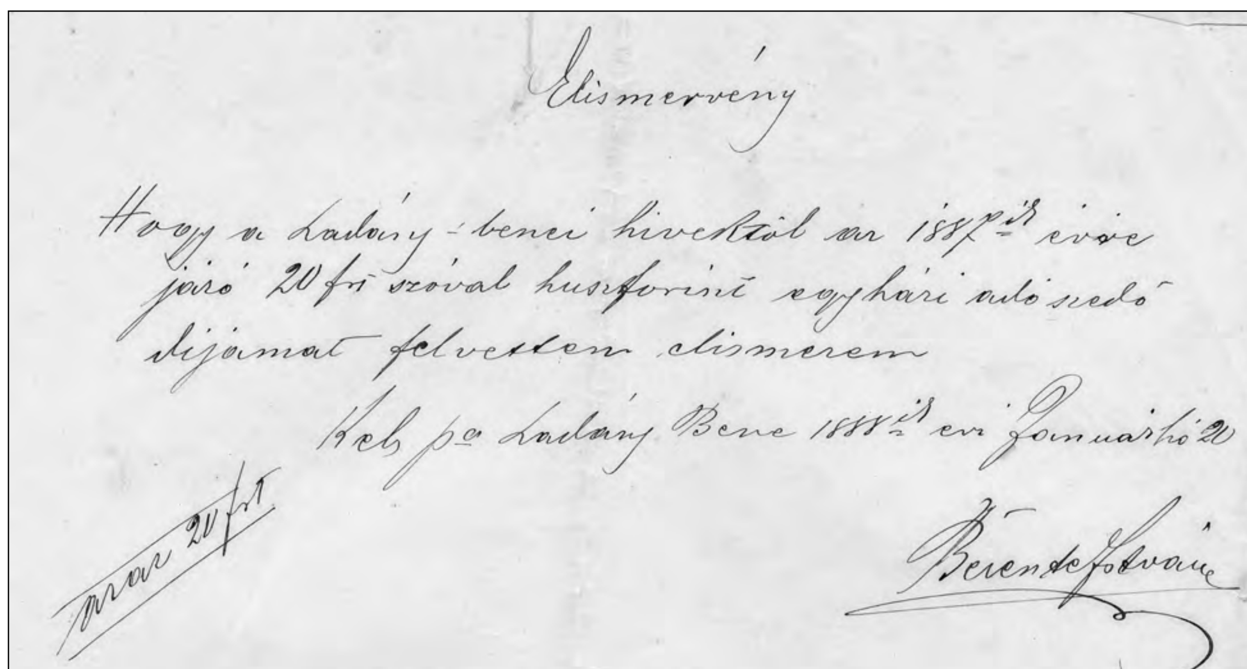
130 Jegyzőkönyv mely felvétetett puszta Ladány-Benén az 1886. évi Február hó 16án tartott iskolaszéki gyűlésről, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

131 A régi oltárkövet, Járvás József plébános Vácra küldte ellenőrzés céljából, lásd 1899. február 17-i levelét Acta Parochiarium Ladánybene, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, 763, 1899.

132 Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek. 1898. mars. 2.

133 Virter Lajos levele Járvás József lajosmizsei lelkésznek, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek. 1899. november 21.

134 Kötelezvény, Kelt Puszta Ladány-Benén, 1899. évi ápril hó 16án, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

Elismervény

Hogy a Ladány-benei hivektől az 1887-ik évre járó 20 frt szóval huszforint egyházi adószedő díjamat felvettem elismerem

Kelb pa Ladány Bene 1888-ik évi Januárhó 20

Berente István

már 20 frt

Berente István 1888-ban írt elismervénye adószedői díjáról

juk elvégzésében.[135] Több elismervény tanúsítja azt, hogy Berente István lelkiismeretesen szedte a párbért, – 1887-ben összesen 180 forintot – és fizetésül 20 Forint „díjat" kapott.[136] Még 1898-ban is 130 egyházi adófizető volt, akik fejenként 2 forinttal járultak a lajosmizsei egyház fenntartásához. A 260 forint bevételt a következő kiadásokra fordították: lelkész fizetése (180 Ft), kántor fizetése (40 Ft), adószedési díj (20 Ft), irodai átalány (5 Ft) és a többi *„az előre nem látható költségek"* fedezésére volt hagyva.[137] Ugyanakkor a gondnok egy külön listát is vezetett a hátralékosokról, akik valami oknál fogva nem fizették a párbért. Ők – összesen 45-en – már 1886 óta nem fizettek.

Az egyházügyek mellett Berente István főleg az oktatásért felelt. Mint az iskola gondnoka és tanítója, alapos könyvelést vezetett minden tételről, ami az intézményt érintette. Ebből tudjuk azt is, hogy fizetése nem volt fényes: 1885-ben évi 300 forintot, de még 1898-ban is ugyanennyit kapott.[138] A falusi tanítónak még a kiadásokról (420 Ft) is gondoskodni kellett, különféle munkálatokat (kidőlt fal berakása, mész, kemenceépítés stb.) találunk jegyzeteiben; emellett a fűtéshez való szalmáról, a kéményseprő díjáról, az iskola takarításáról és biztosításáról is neki kellett gondoskodnia.[139] Igaz, Jászlajosmizse ekkor még segítette a tanítókat tűzifával, takarítással, és fizette a nyugdíj hozzájárulásukat. Tíz év múlva a bevétel 1602 forintot tett ki, a kiadás 1588 forintot, melyben már olyan tételek is szerepelnek, mint „tanítói szaklapokra – 10 Ft" vagy írószerekre 10 forint.

A fennmaradt iskolai adatok szerint, az oktatott tantárgyak csak az alapoktatásra terjedtek ki: vallás, biblia, írás-olvasás, számolás, magyar nyelvtan. A kántortanítónak a növekvő gyermeklétszám ellenére egy segítsége volt csupán, az 1895-ben Pécsett óvónői képesítést szerzett huszonkét éves

135 A pénzügyi nehézségeket jelzi Constantin püspök Sághy Imre tisztelendőnek írt levele, amelyben kéri a pusztaladányi gondnok (Lázár Fábián) által beszedett pénz befizetését a váci pénztárba. Levél Constantin püspöktől, 1893. január 11., Ladánybene Irattára, Egyházi Ügyek.

136 A két elismervény a puszta-ladány-benei párbérről (Sághy Imre lelkész aláírásával), a másik a díjazásról, Berente István aláírásával, a ladánybenei Berente család tulajdonában található.

137 A Ladány Bene puszta rom. kath. hitközség költségvetése az 1898-ik évre, a Berente család tulajdonában található dokumentum.

138 Jászlajosmizse 1885-ben már hat tanítót foglalkoztatott a gyermekek oktatására. Az iskolák kiadása a község éves kiadása között a második helyen szerepelt 2502 forinttal, az első a hivatalnokok és szolgák fizetése volt. Kimutatás az iskolaügyi kiadások és tanítói fizetésekről Jászlajosmizse községben az 1886ik évről, Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Számvevőségének Iratai, Jászlajosmizse, 1886, IV. 413 – c, PML.

139 A Ladány Bene pusztai népiskola gondnoki naplója az 1898. évről, a Berente család tulajdonában.

Ruzsinszky Ilona.[140] Az iskolában 1880-ban 30 fiú és 28 lány tanköteles (6-15 éves) gyermek volt, ám ebből csak 45 járt iskolába.[141] Három évvel később, 127 gyermekből 84 járt iskolába. Az 1890-es tanévben 147 tanköteles gyermeket tartottak nyilván: 73 fiút és 74 lányt, de a fiúk közül csak 39-et, a lányok közül 42-őt írattak be szüleik. Négy fiú és hat lány ismétlőiskolába járt.[142] A népesség növekedésével a tankötelesek száma is nőtt, az 1898-1899-es iskolai évben összesen 259 iskolaköteles 14 év alatti gyermek volt, ebből 131 volt fiú és 128 lány. Egy kimutatásból azt is megtudjuk, hogy a két tanító 178 tanulót oktatott, a többi gyermeket nem járatták iskolába. Amíg a 6–11 éves gyermekek mintegy fele nem járt iskolába, addig a 12-14 éves korosztályból szinte senkit sem írattak be szüleik![143] Ennek természetesen az volt az oka, hogy egy 12 éves gyermekre már szükség volt a gazdaságban és a ház körüli teendők ellátásakor.

Az első iskolai kimutatásokból kitűnik az, hogy az iskolás gyermekek nagytöbbsége már Benén, római katolikus családban született. Hat család volt evangélikus-református (Bánszki, Böddi, Gengeliczki, Lédeczi, Nagy, Szappanos), és a három vincellér és egy tanítói család mellett, minden lakos napszámos, földműves és cselédfoglalkozású volt.[144] A nem ladánybenei születésűek közül 12 gyermek Lajosmizsén, 16 pedig más helységben született (Tatárszentgyörgy, Kecskemét, Jászkísér, Jászladány, Kocsér, Kerekegyháza). A korai iskolai iratokból megtudjuk a hiányzási arányt is, ami azt jelzi, hogy a paraszti családban a gyermekek taníttatása másodlagos volt. Szerepük sokkal inkább korlátozódott a tanyák körüli munkára, és főleg az állatok gondozására. Még a századforduló elején is a tanítás hét hónap volt. Tavasszal a hiányzások ugrásszerű növekedése, a tavaszi munkák és az állatok legelőre hajtásának idejét jelezte. Ősszel, a szüreti munkák elvégzéséig nem kezdődhetett el az oktatás. Kuriózumnak számít Berényi József azon verse („Még se látom”), melyben megörökített egy archaikus és leleményes gyermekjátékot, Bene egyik dombos részén:

„Idejött ki a sok gyerek
Földből húztunk fagyökeret
Összefontuk öt-hat ágra
Hintát kötöttünk a fára.
A Cerócki Pista bácsi
Legeltetni oda járt ki
Még a bocik legelésztek
Meghintáztatott bennünket.”[145]

A korabeli iratok arról tanúskodnak, hogy a tanítói munka nem volt sem megfizetett, sem kényelmes állás. Talán ez volt az oka annak, hogy amikor Lajosmizsén a központi iskolában megüresedett a tanítói állás, a két jelentkező közül az egyik Berente István volt. Nem tudni miért – lehet, hogy a beneiek kérésére – de Berente nem fogadta el az állást és továbbra is itt maradt.[146] Az iskolai körülmények nem sokat javultak. 1904 májusából ismerjük a megyei közigazgatási bizottság jelentését, melyet az alispánnak és a püspökségnek küldtek, amely egy helyszíni iskolalátogatás alapján készült. Ebből is érdemes idézni (félkövér betűtípussal jelölve azt, ami csak a püspöki jelentésben található):

„A ladánybenei községi iskolánál a tanítói lakás egyik szobája sötét a gerendázat korhadó félben van; a padlásgerendázat deszkázat nélküli, egyszerűen karók közé van sározva. Ezek megfelelő módon kijavítandók, illetőleg átalakítandók. ***A tanítói lakást tágasabbá kell tenni.*** *A tanterem ablakaira kapcsokat kell tétetni, mert ezek nélkül szeles időben a tantermet nem lehet szellőztetni. A padok nagyobb része czélszerűtlen, iskolai szekrény nincs; a taneszközök nagyobb része hiányzik.* ***Csak Magyarország térképe van a taneszközök között.*** *Ezek azonnal beszerzendők.* ***A tanterem nedves; ettől mentesíteni kell.***

140 *Schematismus cleri dioecesis Vaciensis,* Vác: Typis Alexandri Mayer, 1890, 205.

141 Lásd Czeisz József plébános és iskolaszéki elnök összeírása, Schola Lajosmizse, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, 3230/1880, Vác.

142 *Schematismus cleri dioecesis Vaciensis,* 193.

143 Pecséttel ellátott levélmásolat „Kimutatás a ladány Bene puszta 1898/9. évi összes tanköteleseiről,” készítette Járvás József lelkész, iskolaszéki elnök, aláírta Szórád főbíró és Piroska Gyula jegyző, Jász-Lajosmizse, 1899. május hó 28.

144 Lásd Ladánybenei községi elemi iskola iratai, 1898-1916, BKMÖL. VIII. 271. Előmeneteli és mulasztási napló. 1, 2.

145 A Homokhátság szokásainak és gyermekjátékainak kutatása még várat magára. Az első lépéseket Kriston Vízi Józsefnek köszönhetjük, *Játékosok, vígságtevők a Duna-Tisza közén,* Kecskemét: Kecskeméti Lapok Kft, 2004.

146 A lajosmizsei tanítói állást a mizsei tanító, Ruzsinszky Alajos kapta meg, aki már évek óta kérvényezte a tanyasi iskolából való áthelyezését. Lásd az 1899. október 10-i iskolaszéki ülés jegyzőkönyvét, Schola Lajosmizse, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, Vác.

A mindennapi tankötelesek az 1903/4 tanévben 7 hónapig, az ismétlő tankötelesek pedig egyáltalán nem járnak iskolába. Ez törvényellenes állapot, szigorúan utasítjuk az iskolaszéket és a község elöljáróságát intézkedjék, hogy a mindennapi, mind az ismétlő tankötelesek legalább 8 hónapig járjanak iskolába. ***A tanulók létszámához képest itt is még egy tanítói állás szervezendő, a mostani tanítónőnek csak óvodai oklevele van. Felhívandó, hogy egy év alatt tanítónői oklevelet szerezzen.*** *Az új tanítói állás rendszeresítésére vonatkozó 22/kg. 1904 községi képviselőtestületi határozatot tudomásul vesszük azon megjegyzéssel, hogy lakásnak lakásbéren és ¼ hold kertilletmény vagy ennek pénzegyenértékén felöl legalább 400 korona összeget kell a községnek a tanítónő fizetéséhez biztosítani.*"[147]

Nem csak pedagógusok érkeztek Ladánybenére, a jobb megélhetés reménye és a közösség növekedése egyre több családot és rokont csalt ki e településre. Voltak köztük menekültek, akik korábbi nyomorúságukból igyekeztek kikerülni, és voltak olyanok akiket éltetett a meggazdagodás reménye.[148] A 20. század fordulóján már mintegy 200 család lakott egy olyan tanyaközségben, ahol a központot még csak két-három épület jelentette, míg a lakosság tanyában lakott. A tanyák között jelentősebbek voltak a nagygazdák által fenntartott farmtanyák, ahol jelentős számú cselédség is lakott, ám kisgazda farmtanyák is voltak. Ez utóbbi csak a családot jelentette, ami egy-két emberből állott. Az első telepes családok még nagycsaládrendszerben éltek és gazdálkodtak, nem volt ritka az 5-8 gyermek sem; így nagyszülőkkel együtt a család így tíz-tizenkét családtagot is jelentett, és a jászladányi származásúak igyekeztek a „jász" rokonságot tartani az endogám házasság révén (pl. jászlajosmizseiekkel), ameddig csak lehetett.

Kelt Ladány Bene 1908 év Február hó 20 n.

PUSZTA-LADÁNYBENEI KÖZSÉGI (P. H.) ISKOLA PECSÉTJE

isksz. jegyző.

isksz. elnök.

Ladánybene 1914. március hó 28-án.

LADÁNYBENEI KÖZSÉGI NÉPISKOLA

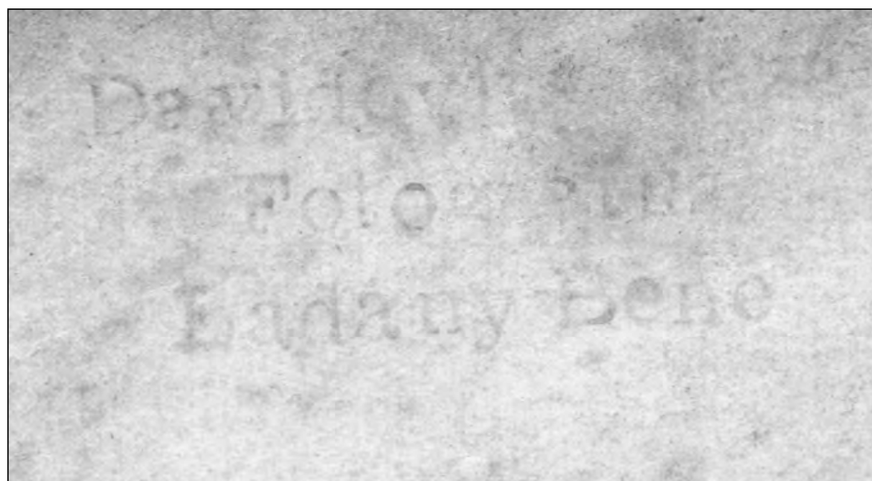
Az iskolaszék nevében

iskolaszéki elnök.

A ladánybenei iskola pecsétjei (méret: 35 mm)

147 A jelentéseket lásd Schola Lajosmizse, 4882/1904 és 4566/1904, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, Vác.

148 A kutatás, „honfoglalók" és „menekülők" kategóriában láttatta az első tanyák tulajdonosait, Für Lajos, „A belterjes tanya," In Pölöskei Ferenc – Szabad György szerk., *A magyar tanyarendszer múltja,* Budapest, 1980, 216–171, és Juhász Antal, „Öttömös településtörténete," *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve,* 1986, 125–135.

Davidovics fényképész pecsétje

Sajnos, pontos adatok hiányában – a település csak az 1910-es népszámláláskor jelent meg önálló községként a statisztikákban – kevés az információ az első tanyás családokról. Csak viszonylagosan tudunk adatokat visszavetíteni korábbi évekre. Érdekes, hogy igazi településmag alig-alig létezett: az iskolaépület, amely egy része kápolnaként is szolgált, egy üzlet, malom és néhány tanyaépület alkotta a község központját. A lakosság majdnem kilencven százaléka külterületen lakott, kezdetleges tanyaépületekben, sok nélkülözéssel. Annyi azonban bizonyos, hogy a településen igen aktív népességgel, gazdálkodással és gazdag kultúrával kell számolnunk. Erről győznek meg bennünket azok a korabeli századfordulós fényképek, melyeket Kecskeméten „Dékány Gyula Nagyító Műintézeté”-ben, valamint Albertirsán, Striberny fényképészeti műtermében készítettek. Voltak akik még a Jászságból hozták magukkal a régi megsárgult fényképeket (rövid ideig egy Davidovics-nevezetű fényképész működéséről is vannak ismereteink).

A 20. század fordulóján a központ még Lajosmizse; a piac, vásárok, az iparosok, a csendőrség, az orvos és az 1896-ban épült templom is odakényszerítette a ladánybeneieket.[149] Benén tartotta állatait a két település körorvosa, a zsidó vallású Schwartz Soma is, akinek birtoka az egész Gödörállási részt magába foglalta.[150]

Ladánybene népességét az 1910-es népességszámlálás előtti évekből nehéz pontosan megítélni. Az egyik ok az, hogy a becsült statisztikák miatt, az adatok nem mindig megbízhatóak, elegendő azt hangsúlyozni, hogy a statisztikai források egészen 1870-ig, a községben csak 150 főt mutatnak ki. A Központi Statisztikai Hivatal történeti demográfiai kimutatása szerint, a népességszám alakulása így foglalható össze:[151]

1870	1880	1890	1900	1910	1920	1930
150	300	328	1338	1785	2056	2257

149 Hasonló településmaggal találkozunk a Homokhátság másik, 1907-es alapítású községénél, Bócsa esetében is, lásd Juhász Antal, „Bócsa.” *Cumania* 19, 2002, 261-356.

150 Dr. Schwartz Soma igen előkelő helyet vívott ki magának, jelentős birtoka és állatállománya révén Lajosmizse leggazdagabbjai közé tartozott. 1897-ben már 609 holdnyi földbirtoka volt, és a környék legnagyobb sertéstenyészője lett 1678 darab sertéssel, lásd *A magyar korona országainak gazdacímtára,* Budapest: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1897, 236-237. Az orvos 1898-ig látta el a két községet, aztán Gyónra, felesége családjához költözött. Utána a szintén zsidó vallású Bíró Ármin került Lajosmizsére és Ladánybenére. Dr. Bíró sírja a lajosmizsei zsidó temetőben van.

151 Központ Statisztikai Hivatal, *1990. évi népszámlálás. Bács-Kiskun megye adatai,* 1992, Budapest: KSH, 294. Hasonlóan az 1850 és 1870 közötti községek népesség számának alakulásáról 1870 előttről még adat sincs, lásd *Magyarország Községeinek és városainak népessége a 1850. 1857. és 1870- években.* Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 1984, 48.

Ez a statisztika vitatható. A KSH kimutatása szerint 1899-ig, tehát amikor már több mint 1300 lakos élt Ladánybenén, a lakások számát 58-ban határozták meg. Ez természetesen nem lehetett valós szám, mert ez azt jelentené, hogy egy lakásban 23 főnek kellett élni, ami lehetetlen. Még az 1919-ig épült lakások száma (151) is kétséges, mivel ez is még 14 főt adna lakásonként.[152] További kérdés, hogy amíg 1870 és 1880 között a lakosság száma csupán a duplájára, addig 1890 és 1900 között ez a szám többszörösére emelkedett. A gyarapodás nagysága akkor lesz igazán feltűnő, ha összevetjük a környékbeli települések népesedési adataival. Czagányi László, hat szomszédos település (Lajosmizse, Ladánybene, Peszéradacs, Gyón, Örkény, Tatárszentgyörgy) 1870 és 1900 közötti statisztikáját vizsgálta és kimutatta, hogy a népesség ebben az időben Ladánybenén 150-ről 1338-ra nőtt, ami jóval meghaladja a többi környékbeli község gyarapodását.[153] Ha hozzávesszük az 1910-es népszámlálási adatokat kiderül, hogy a homokhátsági települések népességrobbanásában Ladánybene a kiemelt első helyen szerepel, mivel majdnem tizenkétszeresére nőtt lakossága (150-ről 1785-re, míg Lajosmizse népessége „csak" háromszorosára nőtt, 3131-ről 9891-re).[154] Mindenesetre ezeket az adatokat óvatosan kell kezelni, és a századforduló előtt egy jelentős, ám évszakoknak megfelelően tavasztól őszig a pusztán tartózkodó népességet kell feltételeznünk. Annyi viszont lehetséges, hogy sokuk csak hevenyészve épített földházakban és putrikban lakott, és ott is csak akkor amikor az időjárás engedte, a mezőgazdasági munkák megkívánták. A beköltözés nagy hullámát tehát, 1890 és 1910 közötti két évtizedre kell tennünk.

A 20. század első évtizedeiben a Duna-Tisza közén 17 új község jött létre. Ladánybene 1907-es létrehozása is e folyamat része volt, bár ekkorra mint láttuk már százötven éves „jászsági" múlttal rendelkezett.[155] A teljes függetlenség kezdete éppen az egyházszervezéssel kezdődött, pontosabban akkor, mikor az 1906-os népgyűlésen Antal István lajosmizsei lelkész előtt, az egyházi gondnokságot és imaházat, valamit önálló egyháztanács szervezését elhatározták.[156] Ettől már egy kis lépés volt az, hogy Ladánybene nagyközséget a magyar királyi belügyminiszter 1907. december 21-i 137968/1907-es rendeletével létrehozta. Ezt megelőzte az a március 12-én tartott népgyűlés, amelyen a megjelentek már nem kevesebbet, mint a politikai közösség teljes függetlenségét hirdették.[157] Ekkor a Helységnévtárban azt olvashatjuk, hogy a 7076 kataszteri hold nagyságú településnek 1338 lakosa van, és öt évvel később már 300 ház, 1785 magyar római katolikus és kevés református hívővel.[158]

A község önállóságát és függetlenedését, 1908 elején a Lajosmizse és Kerekegyházi Híradó is tudtul adta.[159] Az új falu első bírája Pesti Péter, jegyzője alsólehotai Scultéty Gyula lett, orvos ekkor még nem lakott helyben; Lajosmizséről hetente egyszer, Bíró Ármin (1866–1924) járt ki Ladánybenére rendelni. Borovszky Samu, *Magyarország vármegyéi és városai* című monográfiájában már említi az önálló Ladánybenét 1338 lakossal és 220 házzal, de postahivatal és vasútállomás csak Lajosmizsén volt:

> *„Hajdan a jászladányiak birtoka és azután Lajosmizséhez tartozó puszta volt és mindenben annak sorsát osztotta. Csak az újabb időben alakult önálló községé. 1876-ban még csak 60 lakosa volt. Templom még nincs a községben. Határában már többször találtak régiségeket. Jajgatóhegy és Templom nevű dűlői valamely jelentőséget látszanak rejtegetni*."[160]

152 Központ Statisztikai Hivatal, *1990. évi népszámlálás. Bács-Kiskun megye adatai,* Budapest: KSH, 1992, 385.

153 Czagányi László, *Tatárszentgyörgy története,* 1990, 144.

154 A tizenkét homokhátsági település statisztikáját közli, Krajkó Gyula – Mészáros Rezső, szerk., *Bács-Kiskun megye gazdasági földrajza,* Kecskemét, 1984, 296.

155 V. Tajti Erzsébet, „A szórványtelepülések fejlődésében és a külterületi lakosság lélekszámában bekövetkezett változások a Duna-Tisza közén." *Földrajzi Értesítő* V, 1956, 73.

156 Az 1906. november 14-én tartott népgyűlésről Antal István november 27-i levelében számolt be a püspökségnek, Acta Parochiarum Lajosmizse, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

157 Az önállóság mellett kardoskodott Takács Mihály kocséri plébános, kerületi esperes is, aki a népgyűlés részt vett és arról jelentést írt a püspökségnek, lásd Takács Mihály április 14-i dátummal ellátott levele, Acta Parochiarum Lajosmizse, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

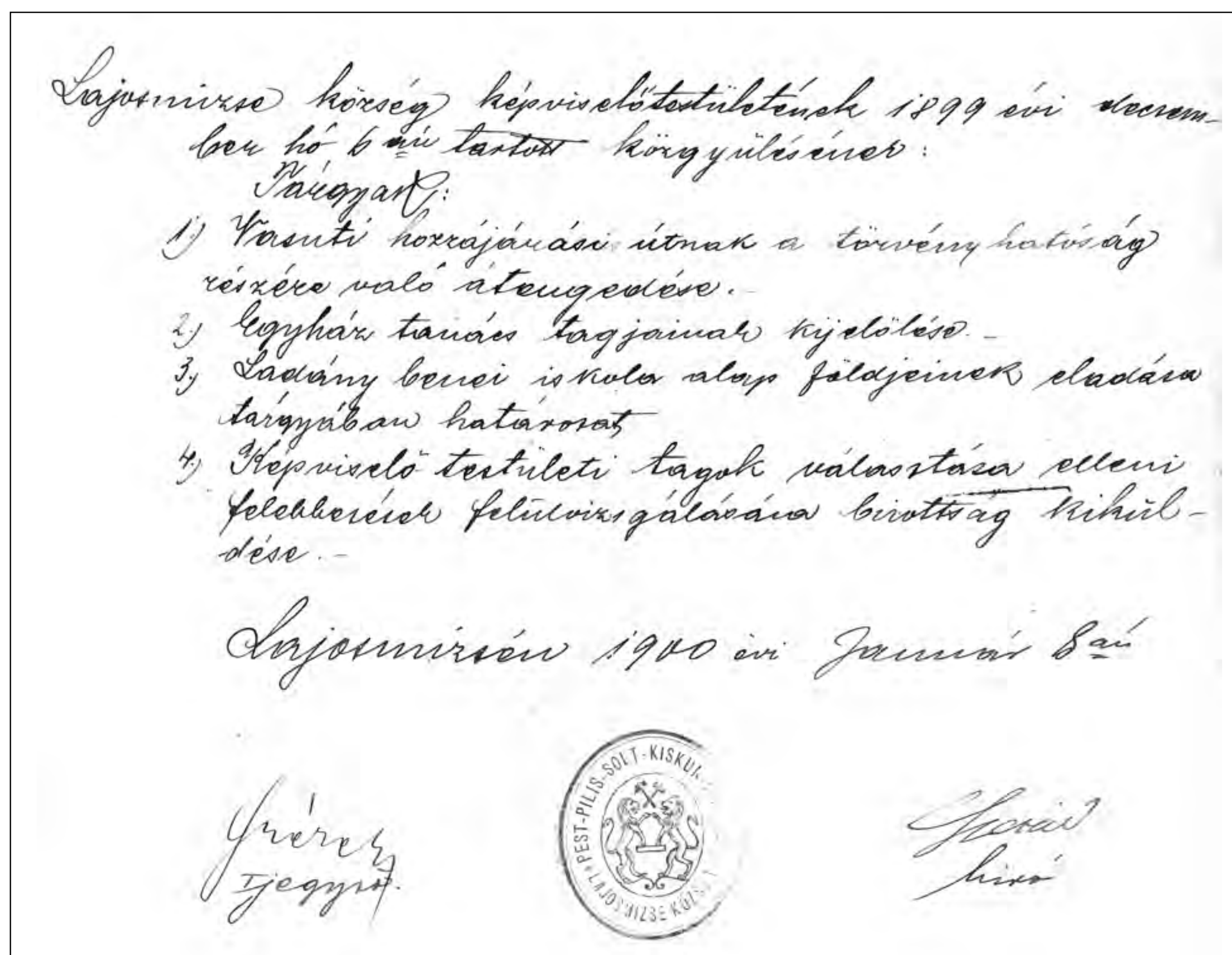
158 *Magyar Korona Országainak Helységnévtára,* Budapest, 1907, és 1913.

159 „Ladánybene nagyközség lett," *Lajosmizse és Kerekegyházi Híradó,* 1908, jan. 12. II. évf. 2. sz, 3.

160 Dr. Borovszky Samu, *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye,* I. kötet. Budapest, 1910, 91-92.

Az egyre jobban fejlődő és épülő Ladánybene és a sokkal nagyobb Lajosmizse vezetői között, ez időtájt feszült volt a viszony, a két évtizeddel még egyezségben rögzített testvéri viszonynak nyoma sem maradt. A lajosmizsei képviselőtestület 1896. november 21-i ülésén foglalkozott Ladánybene önállósági törekvéseivel, ám ekkor még a település függőségét és jogállását további, de teljesen tarthatatlan „egyezségben" rögzítették. Ez az új szerződés, főleg az egyház és az iskola fenntartását, valamint az adózás összes formáit foglalta magában. Az iskolának 5%-os adóalapot szavaztak meg, és ezen túl a község lakosságát kötelezték arra, hogy fizesse a kéményseprést, jegyzői lakbért, a körállatorvost, a második jegyzőt, a szolgák ruha és csizma pénzét. Sőt, a lakosoknak adórészt is kellett vállalni még a *„toronyóra felhúzásáért,"* évi 500 korona értékben.[161]

A lajosmizsei képviselőtestület Szórád Mihály bíró vezetésével, 1900. szeptember 12-én radikális döntést hozott: Ladánybene különválása miatt, az ottani lakosoknak többé nem engedélyezték a lajosmizsei temetőben való temetkezést.[162] Ettől kezdve Lajosmizse és Ladánybene – a két jász telepítésű szomszédos község – vetélytárs lett, és egy-két esettől eltekintve kapcsolatuk nem volt felhőtlen. A ladánybeneiek és a lajosmizseiek között 1902-ben lejárt az egyezség, de ekkor egyik község vezetősége sem mutatott hajlandóságot megújítására. Már mindenki tényként könyvelte el azt, hogy erre azért nincs szükség, mert *„Ladánybene közbirtokossága kimondotta, hogy önálló községgé fog alakulni*."[163]

Lajosmizse község képviselőtestületének 1899 évi december hó 6 án tartott közgyűlésének:

Tárgyai:

1) Vasuti hozzájárulási útnak a törvényhatóság részére való átengedése.-

2) Egyház tanács tagjainak kijelölése.-

3) Ladány benei iskola alap földjeinek eladása tárgyában határozat

4) Képviselő testületi tagok választása elleni felebbezések felülvizsgálására bizottság kiküldése.-

Lajosmizsén 1900 évi Január 8án

jegyző

Szórád bíró

Hirdetmény a ladánybenei iskolaalap földjének eladásáról a lajosmizsei képviselőtestület részéről 1900-ból

161 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Pest Megyei Levéltár (PML), IV. 408/B, 9556, 1904. október 10.

162 A képviselőtestület döntéseit közölte az akkori *Lajosmizsei Közlöny,* 1900. szeptember 20., 3.

163 Bakacsy Ernő bíró jelentése, Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 9556, 1905. március 16.

Ladánybene és Lajosmizse közötti feszült viszonynak voltak vallási-ideológiai, és anyagi háttere is. A község bírája Pesti Péter, többször szállt szembe az egyházvezetőkkel és emelte fel szavát a párbér miatt. Bajcsy Gábor lajosmizsei tisztelendő, ezért a bírót nyíltan „szocialistának" nevezte, aki „*becsületsértésért ült is már*" és megjegyezte, hogy hasonló hibái és túlkapásai miatt „*jövőre bizonyosan kidobják a bírói állásból*."[164] Az ügy bonyolultságát jelzi, hogy Pesti Péter több levelet küldött a váci püspöknek, amelyben az elmérgesedett viszonyt ecseteli. Annyi bizonyos, hogy Pesti Péter 1889-től volt gondnoka a Lajosmizséhez tartozó benei filiának, és feladatai közé tartozott a párbér szedése. Amiről nem írnak a jegyzőkönyvek és a hivatalos tudósítások az az, hogy Pestit egy feljelentés alapján a párbér kérdéses beszedése, majd annak visszaadása miatt 1899 decemberében csendőrökkel fogták el, és nyolc napot töltött zárkában Kecskeméten. Emiatt a gondnok, személyi jogaira hivatkozva Kecskeméten feljelentette a lajosmizsei plébánost, és Berente István hitoktatót. Nem tudni mi lett az ügyből, de a gazdák többsége egyetérthetett Pestivel, mivel a község függetlenné válásakor bírónak választották. Az 1911-ben írt levelét, amelyben a párbér és az egyháztanács megalakulása ellen szólaltak fel, mintegy ötven családfő aláírta.[165] Annyi bizonyos, hogy a nagy lázongás lecsillapodott, és a lajosmizsei plébános jóslata is bevált, 1912-ben már más lett a bíró a községben.

Az anyagi viszonyokból származó ellentéteket bizonyítja az, hogy úgy a hitközség mint az iskolaszék, a századforduló elején már jelentős kiadást és hátralékot halmozott fel. Egy kimutatás szerint, 1898-ban a népiskola összes bevétele elégtelennek bizonyult a kiadások fedezésére. A 450 forintos bevételt két forrás biztosította: az egyik az iskola tulajdonát képező 44 holdas birtok haszonbérletéből származó 300 korona; a másik (150 forint), pedig a 3000 forint állami adó után eső 5%-os iskolai pótadóból származott. A kiadások tétele – tanítói fizetés, karbantartás, tanszerek, biztosítás, stb – azonban 459 forintot és 96 krajcárt tett ki.[166] A rákövetkező évben a bevétel 389 forint volt, a kiadás pedig meghaladta a 420 forintot. A földhaszonbérlet havi 25 forintja adta a tanító Berente István tanító havi fizetését. Nem lehet tudni mi történt, de 1908 elején a ladánybenei hitközség vagyoni kimutatása szerint, az évi 300 forint (korona) bevétellel szemben, a tartozás már 3281 forintra emelkedett.[167] Igaz, ekkor már két tanítót kellett fizetni, és 1908-tól Ruzsinszky helyét Frank Erzsébet foglalta el. Ugyanekkor, Lajosmizse költségvetésében az 1907-es ladánybenei kiadás összesen 2881koronát tett ki. Ennek nagy részét az igazgatási költségek és az iskolaadó adta, valamint ezt az összeget még 33,5%-os pótadóval is terhelték.[168] Nyilvánvaló tehát, hogy Lajosmizse és Ladánybene közötti folytonos feszültség forrásaként, az anyagiakból fakadó nézetletérést emelhetjük ki.

A korai iratokból nehezen hámozható ki, hogy mi is történt az iskolaszék és a hitközség pénztárában, annyi bizonyos, hogy az iskolaépület gondozása, a fűtés sokba került. A könyvek adták a kiadás másik oldalát, de ezek önmagukban még nem okoztak hiányt.[169] A „*jászladányi bene pusztai*" iskola tanítójának és „*szegény gyermekeinek*" akadt egy jótevője Dr. Orbay Antal, aki 1900-ban végrendeletében úgy Bene-puszta, mint a szegény gyermekek részére, és a tanító javadalmazására 2000–2000 koronát juttatott.[170] A későbbiekben utalás van a község éves zárszámadásaiban arra, hogy ez az összeg valójában az iskola fenntartását szolgálta. Orbay jelentős birtokrész tulajdonosaként, Ladánybene északi részén gyümölcsfater-

164 Bajcsy Gábor levele a váci püspöknek, 1911. nov. 21-én, 5416/1911, Acta Parochiarum, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

165 Hívek panaszai különféle ügyekben, 1911. május 31., 5416/1911, Acta Parochiarum, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

166 A kimutatást lásd „A Ladány Bene pusztai népiskola gondnoki naplója az 1898. évről," készítette Járvás József lelkész.

167 Lásd „Ladánybene hitközség vagyon-leltára, Kelt Lajosmizse 1908. február 20." A kimutatást Bakacsi főbíró és Skultéty jegyző látta el kézjegyével.

168 „Kivonat Lajosmizse község 1907. évi költségvetéséből Ladánybenét illetőleg, Lajosmizsén 1908. február 20." A kivonatot hitelesítette Skultéty jegyző és Bakacsi bíró.

169 Egy 1908-as kimutatás szerint, az iskolában négy katekizmus és bibliai történelemkönyv, két ábécés olvasókönyv és egy számtankönyv volt használatban, lásd „Tankönyv jegyzék. Kelt Ladány Bene 1908. február 20. Berente István, iskolaszéki jegyző."

170 Az egészről egy megkopott „Hagyaték átadó végzés" tudósít a budapesti járásbíróság bélyegzőjével, 1901. november 12-i dátummal. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek. Érdemes megemlíteni, hogy Dr. Orbay (Richvalszky) Antal első orvosi állása Jászladányban volt, ahol a Benén lévő földekről tudomást szerzett.

mesztéssel próbálkozott. Halála után a birtok és az alap, örökösei tulajdonába ment át, de a területet sokáig még csak Orbay-majorként emlegették.[171] Utána birtokán Bánk János gazdálkodott. Érdekessége az Orbay-család történetének, hogy Orbay birtokának kezelője Jászladányban, az az 1855-ben született Sebők József volt, aki szintén Ladánybenére költözött családjával. A benei gazdálkodás mozgatórugói a nagyobb birtokkal rendelkező családok voltak, akik többlettermelésüket a piacokon és a környékbeli vásárokon (Nagykőrös, Kecskemét, Szabadszállás, Örkény, Lajosmizse) értékesíteni tudták. A betelepült kisbirtokosok többsége – Eric Wolf találó megfogalmazásában – családi háztartást és gazdaságot vezetett és nem a piacorientált üzletelésre rendezkedett be.[172] Néhány nagybirtok kivételével erre a benei föld alkalmatlannak bizonyult.

A hitközség pecsétje 1907-ből (méret: 32x38 mm)

A ladánybenei lakosok 1907 elején nemcsak önálló településük megszületését ünnepelhették, hanem március 12-én püspöki engedéllyel hitközségi képviselőket is választhattak, és engedélyt kaptak imaház építésére, egyházadó szedésére és a felekezeti iskolai oktatásának felügyeletére. Ezt a nagy eseményt Takács Mihály kecskeméti kerületi esperes és kocséri plébános, egyházmegyei küldött és Antal István (1867–1908) lajosmizsei plébános jelenlétében tartották meg. A tíztagú testület választása közfelkiáltással történt a következő eredménnyel: Antal István, Berente István, Hostya János, Tasi László, Kisjuhász István, Varga Pál, Gulyás Károly, Kis Ignácz, Lázár Ferencz, Erős Antal, Kisjuhász László tagokkal és Makai Gergely és Hájas Péter póttaggal.[173]

Az egyházközségnek ebben az évben készült el az első pecsétje: ovális alakú köriratú pecsétben átlósan elhelyezett kereszt, horgony és lángoló szív látható.

A lelkes hívek ekkor harangvásárlásról is döntöttek, az ötven centiméter átmérőjű harangot a soproni Seltenhofer Frigyes és fiai készítették 1909-ben, a teljes vételárat Sponga Imre fizette ki. Az adakozó utolsó kívánságának megfelelően, halálának idején a hívek minden évben meghúzták harangját (1913. május 26-án, reggel nyolc órakor). A másik harangot, melyet 1929-ben Slezák László öntött Budapesten, később az 1948-ban felépített Magyarok Nagyasszonya templomban helyezték el. 1912-ben a ladánybenei hitközség gyűjtésének eredményeként, a templom alapot képező összeg 1472 koronát, míg a temető alap 1105 koronát tett ki.[174]

Más jelei is mutatkoztak a község önállóságának. Igaz, hogy függetlenségüket 1907-ben mondták ki, a politikai közösség az első helyi gyűlést 1908. július 30-án tartotta Scultéty Gyula jegyző vezetésével, aki egy évvel korábban otthagyva lajosmizsei másodjegyzői állását, elvállalta a község első főjegy-

Az új község pecsétje 1907-ből (méret: 35 mm)

171 Dr. Orbay Antal, 1861-től 1891-ig Jász-Nagykun-Szolnok megyei főorvos volt. Liberális felfogásúként, támogatta a Kisújszálláson felállítandó „jótékony intézmény"-nek jelzett bordélyházat, lásd dr. Orbay Antal megyei főorvos jelentése az alispánnak, Szolnok, 1890. február 4., Jászkun Kerület, Alispáni Iratok, 10-12, 1876-1894, SZML. Rövid életrajzát közölte Sugárné Koncsek Aranka, *Jász történelmi arcképcsarnok,* Jászberény: Jász Múzeumért Alapítvány, 2003, 172–173.

172 Eric Wolf, *Peasants.* Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1966, 2.

173 „Jegyzőkönyv mely felvétetett 1907 évi március hó 12én puszta Ladány-Benén tartott rom. kath. lakossági gyűlésről". Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek. Az ügynek volt egy kis pikantériája ugyanis a választásra összegyűltek úgy voltak informálva, hogy a mindenkori jegyző és főbíró automatikusan tagjaivá válnak az új testületnek. Azonban mint erről a püspöki hivatal egy jegyzetben írta, ez nem tényállásnak megfelelő információ. Ezzel a kitétellel lett a jegyzőkönyv hitelesítve április 19-én Virter Lajos püspök helynök által.

174 Berente István hitközségi jegyző levele Mihálovits Ernő esperesnek, 1914. június 15. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

Alsólehotai Scultéty Gyula fiával, Gyulával 1914-ben és 1927-ben

Alsólehotai Scultéty Gyula lánya, Sára 1917-ben

zői tisztét. Kevesen tudták, hogy Scultéty személyében előkelő kisnemesi család sarja került Ladánybenére: alsólehotai Scultéty János ügyvéd fia, Gyula (1876–1950), aki 1907-től 1927-ig töltötte be a főjegyzői hivatalt. A főjegyző a helyi anyakönyvezést 1909. január 4-én kezdte el.

A község születését hirdette az, hogy még ebben az évben hozzáfogtak a jegyzői lak és gazdasági épületeinek építéséhez. A költségek összesen 9446 koronát tettek ki, és jellemző volt az akkori viszonyokra az, hogy a községnek alispáni rendelet írta elő, hogy az építkezést: *„nyilvános versenytárgyaláson biztosítsa.”*[175] Az önkéntes tűzoltótestület 1910-ben kezdte meg működését, bár a gazdák már 1900-ban szervezkedtek a tűzkárok megakadályozására. A Magyar Királyi Posta és Távirda igazgatójának utasításából tudjuk, hogy a helyi postaügynökséget (még nem postahivatal) is megszervezték, amelyben tudatta, hogy: a *„Ladánybene községben felállítandó postai ügynökség kezelésével Scultéty Gyula ottani községi jegyzőt óhajtom megbízni.”*[176] Az építkezési lázban még a körorvos számára egy lakás építésébe is belekezdtek.

Az I. világháború és a tanácsköztársaság

A politikai község és az egyház kapcsolata megváltozott, amikor 1913-ban Mihálovits Ernő került plébánosnak Lajosmizsére, aki egyben Ladánybenét is felügyelte. A község vezetése – főleg a jegyző, akinek a község sokat köszönhetett, de akit *„egy liberális felfogású, panamázásáról s megvesztegethetőségéről közismert alak”*-nak tartott az első plébános – és az egyház közötti viszony nem volt felhőtlen.[177] Az első világháború kitörésének évében Scultéty Gyula iskolaszéki elnök Működési Bizonyítványt adott ki, amelyben Berente tanító érdemeit a következőképpen jellemezte:

> *„Ezennel hivatalosan bizonyítom, hogy Berente István rkath. vallású 58 éves tanító a Ladánybene községi iskolánál 1878. év november 1.-től kezdődőleg, mint rendszeresített állást betöltő tanító működik. Ezen idő alatt mindenkor a legnagyobb lelkiismeretséggel, fáradhatatlan buzgósággal, szeretettel nevelte a reábízott gyermekeket. Az iskolán kívüli működése rendkívül nagyhatással volt községünk gazdasági életére. Megismertette községünk lakosságát a zöldségtermeléssel, a gyümölcsfaneveléssel, és ily módon a lakosokat egy olyan kereseti forráshoz juttatta, amely most már reájuk nézve nélkülözhetetlenné vált.”*[178]

A levélnek lett foganatja: 1914. augusztus 5-én Berente Istvánt a Vallás és Közoktatási miniszter, *„a tanítói pályán eltöltött hosszas működéséért magas elismerését méltóztatott nyilvánítani.”*[179] Az egytantermes iskolában a tanítás rendben folyt; igaz 1914 elején *„hökhurut miatt”* rövid ideig be kellett zárni.[180] Ekkor épült fel a Jajgató és Széktói dűlők határán a Kunbaracsra vezető út mentén, az első külterületi egy tantermes iskola a Széktói, amelyhez tanítói lakás is tartozott.

Az egyházalapítással járó gondok nem mindig találtak kellő fogadtatásra nemcsak a lajosmizseiek, hanem a püspökség részéről sem. Károly Emmánuel váci püspök, 1914. november 21-én értesítette a lajosmizsei esperest arról, hogy az október hó 3-án tartott egyháztanács által hozott döntést megsemmisíti. Az ügy, amire a püspök utalt, a hitközség döntését kérdőjelezte meg, pontosabban azt, hogy a temetőalap 1089 koronás vagyonát a község rendelkezésére bocsátotta volna. Ugyanezen döntés arról is szólt, hogy a hitközség egy templom-telek vásárlásáról döntött. A püspök ellenvetését érthető kifogással indokolta, hisz Ladánybene község

> *„mely tisztán katholikusokból áll, még a templom céljaira sem hajlandó ingyen telket biztosítani, holott akárhány vegyes vallású község nemcsak ingyen telked ad, templom, pap és kántorlak céljaira, hanem az építkezést is elősegíti segélyezés formájában.”*[181]

175 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 10731, 1909. március 3.
176 Főispáni Általános Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 401/b, 37, 1911. január 13.
177 A Ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5. 6, Ladánybenei Plébánia Irattára.
178 Működési Bizonyítvány, Scultéty Gyula iskolaszéki elnök, Ladánybene, 1914. március 28.
179 Az elismerést a kecskeméti királyi tanfelügyelő adta ki, 2574/1914-es sorszámmal ellátott levelében.
180 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, IV. 408/B, 38668, 1914. január 25, PML.
181 Károly Emmánuel váci püspök levele Mihálovits Ernő esperesnek, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1914. november 21.

A község vezetősége visszakozott, és a temetőalap ügyét a *„további békés együttműködés lehetőségének a kedvéért”* az egyházközség jegyzője visszavonta. Azonban a következő évben a háborús viszonyok miatt döntés ebben az ügyben nem születhetett, a 12 egyháztanácstag közül öt a fronton szolgált. Ezért volt az, hogy még 1918-ban is keresték a 1089 koronát (amely visszaszerzéséért Mihálovits esperes ügyvédként fogadta meg Forgó Kálmánt, ki a váci püspökség és egyházmegye ügyésze volt).[182] A püspöki hivatal is pert helyezett kilátásba, ha a temető alap pénze nem kerülne elő.[183] Az első világháborút követő kaotikus helyzet sem oldotta meg a problémát, mivel az egyházközség és az iskolaalap pénze nem került elő.

Az egyre mélyülő válság tovább gyűrűzött, Lajosmizse plébánosa 1920. október 12-én kelt levelében értesítette az egyháztanácsot arról, hogy az eddig folyósított évi 360 korona évi fizetés helyett, 2000 koronát kér. Bár ezt a nagyfokú emelést és az alapját képező inflációt a ladánybenei egyháztanács elismerte, s részvéttel nyilatkozott a kérés felől, – t.i. *„Ezen lelkészi szolgálatokért megállapított 360 koronáért manap 7, azaz hét darab csirkét lehet venni”* – de a kért összegből csak 1440 koronát ítélt meg.[184] Majd 1924. augusztus 6-án egyhangú határozatot hozott a lelkész, jegyző, kántor, pénztáros és a harangozó illetményének általános megemeléséről.[185]

Az ügy további fejleményeit jelzi, hogy decemberi levelében a váci püspök értesítette Mihálovits Ernőt arról, hogy ha Ladánybenén lelkészlak felépül, akkor egy teljes állású lelkészt fog biztosítani a községnek. Javaslata szerint: *„A lelkészlak egy része szolgálhatna kápolnának, amint ez a szabadszállási pusztán van.”*[186] A következő év elején a püspök már értesítette az esperes-plébánost, hogy a község döntését – az önálló lelkészi állás ügyében - nem teljesíti, de kéri, hogy az *„önállósodás gondolatát tartsa ébren.”*[187] A kis kápolnában ekkor már egy Mária és egy Szent Antal szobrot vásároltak a hívek adományaiból.

Az első világháború érzékenyen érintette Ladánybenét, mint általában a többi településeket is. A településről 387 katonát soroztak be, és a Nagy Háború első pillanatai eufórikusak voltak, tömegek jelentkeztek önkéntesnek. A nagy lelkesedésről és kötelességtudatról írt Berente Pál naplójában, pedig akkor már testvére, István elesett Szerbiában:

> *„A háború magasztos, szent kötelességeket hozott a nemzet ifjaira. Háborúnk hamarosan átalakult büszke, önérzetes önvédelmi harccá, és reánk fiatalokra hárult, a nemzet, a családi tűzhely megvédése.”*[188]

Az ilyen lelkesedésnek köszönhetően érthető az, hogy a sorköteleseken kívül miért jelentkeztek olyan sokan önként a Monarchia hadseregébe. A hátországgal, az otthon maradottakkal, szinte napi kapcsolatban voltak a levelek és fényképek küldözgetése révén. Ám a háború más módon is éreztette hatását. A fronton harcolók jelentős munkaerő kiesést okoztak, ami miatt a község vezetősége a már több helyen is bevált módszerhez folyamodott: orosz hadifoglyokat, és 30 lovat kértek a mezőgazdasági munkák elvégzésére.[189] A község összesen 30 hadifogolyra tartott igényt, akikből egy csoport hamar meg is érkezett.[190] Sőt, egy közülük, az 1889-ben született Surigin Mihály ladánybenei polgár lett a világháború után.[191] A községben levő összefogást mutatta az, hogy a hadifoglyok élelmezését közösen oldották meg, és a rászorultakat egy közös alap létrehozásával segítették. A 26 adakozó lakos közt 17 nő volt, férjük már vagy hősi

182 Dr. Forgó Kálmán levele Mihálovits Ernő esperesnek, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek. 1918. augusztus 4.

183 Püspöki helynöki levél Mihálovits Ernőnek, 1918. március. 8, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

184 Mihálovits Ernő levele a ladánybenei Egyháztanácsnak, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1920. október 12.

185 Jegyzőkönyv, R. Kat. Egyháztanács, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek. 1924. aug. 6.

186 Váci püspök levele Mihálovits Ernő esperes-plébánosnak Lajosmizsére, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek. 1924. december 23.

187 Váci püspöki levél Mihálovits Ernő esperes-plébánosnak Lajosmizsére, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek. 1925. január 22.

188 Berente Pál naplója, hadapród, 22. honvéd gyalogezred, 4. század, 1916. III. 15 – IV. 26. A naplót Munkácson a kórházban írta, majd halála után szülei kapták meg, és azóta is a Berente család tulajdonában van. A naplókról bővebben egy korábbi tanulmányomban írtam, „A szabadszállási Csaplár István naplója. Naplók, feljegyzések, önéletrajzok.” *Cumania* 19, 2003, 121–152.

189 Főispáni Bizalmas Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 401/b, 38, 2915, 1914-1915.

190 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 1658, 1915. május 4.

191 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 31378, 1921.

halált halt vagy a fronton harcolt.[192] A túlnyomórészt szegényparaszti családokból álló községben még nagyobb lett a nyomorúság. Az életet még az is nehezítette, hogy az állatok egy részét a katonaság rekvirálta azaz kincstári tulajdonba vette. Jól szemlélteti ezt Berényi József „Közös munka" című kis verse, amelynek egy részlete így ábrázolja az elszegényedett gazda nélkülözéseit:

„Lovamat befogtam, szegény kis soványkát,
Biz én is ott húztam, mellette a hámfát…
De nem volt mást tennem, szegény ember voltam,
Kocsi mellett mentem, hol húztam, hol toltam."

A családi tragédián túl a gazdaságok sínylették meg azt, hogy a férfiak a fronton voltak. Egy korabeli statisztika szerint a 387-ből 69-en haltak hősi halált.[193] A hősi halottak teljes névsorát nem lehet teljes egészében rekonstruálni, mivel a halotti anyakönyvekbe nem mindenkit vezettek be. A kiterjedt rokonságból néha testvérek egész sora küzdött különböző harctereken: Hornyák, Krasnyánszky, Dudás, Pető, Bujdosó, Berente, Terenyi, Tassy család. Ennek meg is lett a szomorú eredménye: a Pető családban két testvér, a Gattyán és a Kiss családban három, a nagyszámú Bujdosó családban öt férfi veszítette életét. De hasonlóan nagy veszteség érte a Berente családot is, a községi tanítónak egyszerre három fia szolgált az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregében, közülük két önkéntes hadapród halt hősi halált: a jegyző István (1891–1914), az első szerbiai hadjáratokban esett el, Pál aki tanító lett volna (1895–1916), két évvel később a galíciai csatatéren lelte halálát. A családfő elhunyta után, az özvegy egy kis kápolnát építtetett 1928-ban, amely most is áll a temetőben, és ahová a család többi tagját is temették. A következő táblázatban feltüntettük azok nevét, korát, halálának évét és helyét, akikről pontos információval rendelkezünk.

Hornyák István vendéglője előtt egy szerb hadifogollyal

---

192 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 33731–41569, 1922. július 12.
193 F. Szabó Géza szerk., *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Általános Ismertetője és Címtára,* Budapest, nd, 135.

Az első világháború hősi halottai

NÉV	KORA	HALÁL IDEJE	HALÁL HELYE
Árva József	37 éves	1915. okt. 21.	Janiánó, osztrák tenger mellett
Balog Ferenc	38 éves	1918. márc. 14.	Oroszország, 32. gyalogezred. 4. század.
Barócsi Lajos	21 éves	1917. dec. 31.	Oroszország
Bednarik Péter			
Berente István	23 éves	1914. szept. 17.	Szerb harctér
Berente Pál	21 éves	1916. aug. 14.	Dricsow, Galicia
Bognár István,	38 éves	1915. dec. 25.	Mezőlaborc, eltűnt,
Bóta Lajos	21 éves	1917	Podovicz, Galicia
Böddi István	24 éves	1917. dec. 31.	Novojnice, Oroszország
Brindza József	?	?	
Czerovszki János	27 éves	1920. dec. 31.	Piave
Faragó István	34 éves	1917. dec. 31.	Oroszország, ismeretlen helyen
Inczédi András	?	1915. dec. 6.	Kobeleb, hadimunkás
Jáger József	33 éves	1917. dec. 31.	Orosz harctér
Juhász Sándor	25 éves	1915. okt. 7.	Prága, katonai kórház
Kisjuhász Sándor	37 éves	1917. dec.31.	Szerbia, harctér
Kiss Balázs	25 éves	1917. dec. 31.	Szerbia
Kiss István	22 éves	1917. dec. 31.	Oroszország
Kiss László	29 éves	1917. dec. 31.	Olaszország
Láncos István	26 éves	1920. dec. 31.	Olasz harctér
Lánczos József	26 éves	1915. jan. 16.	Nowo-Nikolajewsk, Szibéria
Nagy Sándor	35 éves	1917. dec. 31.	Szerbia, gyalogos, hadifogság
Német István	42 éves	1917. dec. 31.	Belgrád
Németh János	?	?	ismeretlen
Paczalos Pál	35 éves	1917. dec. 31.	Oroszország
Péli Ferenc	36 éves	1916. márc. 28.	Razance, Bukovina
Pető Lajos	?	1917. júl. 24.	Josefowka (Galicia)
Polák Ferenc	32 éves	1920. dec. 31.	Albánia
Salga István	31 éves	1914. szept. 12.	Komornó, Galicia
Staskó István	30 éves	1914. jún. 14.	Szerbia, honvéd
Szabó Antal	25 éves	1917. dec. 31.	Olasz harctér
Szabó Mátyás	33 éves	1921. dec. 31.	Orosz harctér
Szántó István	31 éves	1917. dec. 31.	Orosz hadifogság
Szabó Mihály	41 éves	1920. dec. 31.	Olasz harctér
Szimarokov, Vaszilij Timofej	36 éves	1916. nov. 12.	Orosz hadifogoly, mh. tüdőbajban
Taskó András	?	1915	Csita
Taskó István	29 éves	1917. dec. 31.	Orosz harctér
Tassi József	18 éves	1916	Hutawercholuska, Galicia
Terenyi Mihály	?	?	
Turupuli László	21 éves	1914. nov. 17.	Skvanicze
Varga Lajos	?	?	

A felsorolásban kitűnik Vaszilij Szimarokov orosz hadifogoly, akit halála után helyben temettek el. Ez megerősíti azt a kevéssé ismert tényt, hogy Ladánybenén és Lajosmizsén – s általában Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye több településén – 1915-től orosz hadifoglyokat kérhettek a községek a sürgős mezőgazdasági munkák elvégzésére. Annyi bizonyos, hogy 1947 decemberében a község 14 hadiözvegyet, 18 hadisegélyben részesültet és 20 hadirokkantat tartott nyilván, akik első világháborús pusztítás áldozatai voltak.[194]

Az 1918-19-es őszirózsás forradalom, majd a tanácsköztársaság nem kerülte el Ladánybenét annak ellenére, hogy igen kevés adattal rendelkezünk arról, hogy mi is történt e pár hónap alatt. Ladánybenén is megalakult a direktórium, melynek élére Berényi Illés (1865–1938) állt. 1919 tavaszán Lajosmizséről Nagy Tamás és Nyisztor György jártak Ladánybenére, ahogyan akkor mondták, „agitálni." Ők segítettek abban is, hogy a Földmunkások és Kisgazdák Országos Szövetségének helyi szervezete létrejöhessen.[195] A Szövetség megpróbálta a helyi készleteket igazságosan elosztani, de nem volt könnyű feladat. Berényi Illés jelentéséből megtudjuk miért:

> *„A Szövetség tagjai állításuk szerint tudomással bírnak arról, hogy a községbeli gazdák egynémelyike a fejadagnál jóval nagyobb készleteket rejteget s azt takarmányozásra felhasználva az emberi élelmezés elől elvonja. Az említett Szövetség tagjai, hogy községünk lakosságának élelmezését biztosítsák, szívesen vállalnák ezen elrejtett készletek felkutatását*."[196]

Az alispán egy hét múlva már rendelkezett arról, hogy a törvényt tartassák be, ugyanakkor a közellátási hivatal is utasította Ladánybene elöljáróságát, hogy a „*községben előforduló közélelmezési visszaélések ügyében folyó év március 14-én kiadott 1659/1919. számú rendeletnek haladéktalanul tegyen eleget*."[197]

Már április elején megmozdulások történtek – először Lajosmizsén – a tanácsköztársaság helyi rendeletei ellen. A községi direktóriumot és a szövetség tagjait menekülésre kényszerítették, és a feldühödött tömeget csak a Lajosmizséről kivezényelt lovas vörösőr osztag – Bathó Márk kovácsmester és mások vezetésével – tudta feloszlatni, és a vezető egyéneket letartóztatni. A szemtanúk szerint: „*A letartóztatottak feleségeinek könyörgésére elmaradt a perbefogás, csupán megfogadtatták velük, hogy nem tesznek semmit a proletárdiktatúra ellen*."[198]

A községi direktórium pecsétjének lenyomata (méret: 25 mm, PML)

Az egyszerű feliratos direktóriumi pecsét („Községi Direktórium Ladánybene") hasonlóan a lajosmizseihez, május elején már használatban volt.[199] Több családban emlékeztek még arra, hogy Örkénytáborból az ottani – rövid ideig állomásozó – vörösőrség sokszor járőrözött a községben. Sőt, 1919 júliusában még egy házasságkötés is történt Prekup Miklós vöröskatona és a ladánybenei Drevenyák Ilona között. A tábori parancsokság engedélyezte a házasságot, amit hivatalos levélben közölt Ladánybene község direktóriumával. A házasság nem ment teljesen simán, mivel Prekup Aradon született, és „*nevezett anyakönyvi kivonata hiányában személyi adatai saját bemondása alapján"* lettek felvéve. Ezért a házassághoz külön engedélyt, az alsódabasi járási direktórium elnöke adott.

A direktórium tagja volt még Bathó Pál, aki Bagó József és Latóczky József gazdát letartóztatta. A kommün után a két gazda bosszút állt, Bathót egy kocsi után kötve vonszolták a faluban, ahol egy vályúnál – a község szemeláttára – olthatta szomját. A kommün alatt több „klerikális" és „ellenforra-

194 A listákat lásd Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 3571, 1947. december 22.

195 Sápi Vilmos, „A tanácsköztársaság és előzményei Lajosmizsén," In Bognár Lajos – Boder Jenő szerk., *Proletártavasz 1919*. Kecskemét: MSZMP, 1969, 11.

196 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 13118, 2001, 1919. március 14.

197 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 2001, 1905. április 30.

198 Sápi, „A tanácsköztársaság és előzményei Lajosmizsén," 1969, 15.

199 Horváth Lajos, *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye pecsétjei 1918-1919*. Budapest: Pest Megyei Levéltár, 254–255. Míg a ladánybenei nem, addig a lajosmizsei változott: májusban „Pest Megye Lajosmizse Direktróriuma," júliusban már „Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Lajosmizse Község Direktóriuma" felirattal volt ellátva.

dalmi" vezetőt Kecskemétre hurcoltak, köztük Scultéty jegyzőt is, akit azonban több gazda kérésére hamar szabadon engedtek.

A Monarchia lezárását és Ladánybene történelmének ezt a fejezetét, a Nemzeti Hadsereg által helyreállított „rend" zárta le. A hadsereg a rekvirálás során 100 mázsa terményt gyűjtött be, amit a községházánál őrizték. A szegényes ellátás és a sok nélkülöző család miatt, a vezetők 50 mázsa rozst osztottak szét.[200] A kérelem amit Scultéty Gyula jegyző az alsódabasi alispáni hivatalhoz intézett, jelentős alappal bírt, „*Ladánybene községben az ellátatlanok száma 674*." Ez azt jelentette, hogy a háború miatt családfő nélkül maradt özvegyek, idősek, hadiárvák és rokkantak a község egyharmadát tették ki.[201] Hogy a világháborúból felocsúdó községben lassan helyreállt a rend az is bizonyítja, hogy a szeszfőzde beindult. A két üsttel működő szeszfőzdében a 100 literes üst óradíja 10, a 130 literes üsté pedig óránként 13 korona volt. Száz főzési napra a község 14880 korona bevételt könyvelt el.[202]

Az 1919-es tanácsköztársaság és az azt követő megtorlás, az egész országot érintette. A Héjjas Iván és Franczia Kiss Mihály által vezetett megtorló terrorcsapatok azonban elkerülték a községet annak ellenére, hogy az ilyen speciális feladatokkal megbízott különítmények 1919 végén még garázdálkodtak a Duna-Tisza közén.[203] A lajosmizsei vérengzés igen nagy port vert fel, s talán ennek és a közfelháborodásnak volt köszönhető az, hogy a Nemzeti Hadsereg csak rövid ideig tartózkodott a környéken, így Ladánybene lakossága megmenekült az atrocitásoktól. Később azonban alattomosabb következménye lett a szélsőséges elemek által szított ellenségeskedésnek: a 73 éves Berényi Illést, ismeretlen tettesek egy éjszaka egyszerűen agyonverték. A halotti anyakönyvben csak ennyit vezettek be:„*Bordák többszörös törése, belső elvérzés. Erőszakos halállal múlt ki. A „kommunizmus" alatt 1918-19-ban direktóriumi elnök volt Lbenén*."[204] Még az 1930-as évek közepén is történetek támadások azok ellen, akik valamilyen szerepet vállaltak (pl. Tóth Kálmán) a tanácsköztársaság idején.[205]

A korszak végleges lezárását jelentette az, hogy a környék gazdáinál dolgozó hadifoglyokat hazaengedték, vagy inkább kicserélték. Egyedül az orosz (ukrán) hadifoglyok helyzete alakult másképpen, mivel közülük többen nem kívántak hazatérni „*addig, amíg a bolsevizmus tart*." Lajosmizsén hét orosz hadifogoly folyamodott letelepedési engedélyért, de Benén csak a már említett Surigin Mihály kérte maradását. Indokul azt hozta fel, hogy nem akar a bolsevizmusba visszatérni, mivel „*közös háztartásban él egy nővel, kit el akar venni*."[206] A helyi emlékezet szerint, jó néhányan megszerették a falut és maradtak volna, de a „*többiek agitálására inkább a hazamenetelt választották*" – mint egy idősebb benei lakos mondta.

Ladánybenén elkezdődött a Horthy-korszak.

200 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 11667, 1920. március 19.

201 Érdemes megemlíteni, hogy Újhartyánban az ellátatlanok száma 299 volt. De Kiskunfélegyházán a jelentésben 19325 ember szerepel. Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 28200, 1920. augusztus 6.

202 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 33106, 1920. november 5.

203 Shvoy Kálmán naplójában többször említi a Héjjas-Prónay-Ostenburg csapatokat és Franczia Kiss Mihály vezette garázdálkodásokat, lásd *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945,* Perneki Mihály szerk., Budapest: Kossuth, 1983, 67.

204 A kat. egyház anyakönyvei, halotti anyakönyvezés, 1938. okt. 25, Ladánybene.

205 A fegyelmi vizsgálat Sárközy Kálmán hozzáállása miatt elcsitult. Tóth Kálmán azonban elkerült Ladánybenéről, lásd Sárközy Kálmán önéletrajza, Ladánybene 1957. nov. 13., Kerületi Kir. Tanfelügyelőség Iratai, VI. 502, BKMÖL.

206 Orosz hadifoglyok összeírása, Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 31378, 1921.

Ötödik fejezet

LADÁNYBENE – AZ ÖNÁLLÓ KÖZSÉG

„Ha ez az egy kovács megöregszik
Majd kovács nélkül marad a falu
Kovácsnak már senki sem törekszik
Erre a sors a koronatanú.”
(Berényi József, **A falusi kovács**)

Miként alakult az önálló Ladánybene társadalma a 19. és 20. század fordulóján? Az 1922-es *Helységnévtár*-ból tudjuk, hogy Ladánybene az alsódabasi-járáshoz tartozott, 7076 k. hold területtel, 2075 lakossal és 416 házzal. A világháborús veszteségek ellenére látszik, hogy Ladánybenén a huszadik század első felében még folyamatos, ám lassuló maradt a népesség növekedése. Az 1930-as években megjelent megyei általános címtárban, túlzó adatokat találunk: a házak száma 535, a lélekszám 3000, de ez nem megbízható információ, hiszen Ladánybene létszáma soha nem érte el a háromezret, és a lakások száma is irreálisan magas.[1] A négy évvel később kiadott *Helységnévtárban* már csak 348 házat és 2056 lakost találunk, és ezek az adatok nem változtak lényegesen, egészen 1933-ig. Ekkor 446 ház és 2257 lakos szerepel, majd 1944-ben 533 ház 2400 lakossal. Fekete András 1939 augusztusában amikor megbízatása lejárt, örömmel írta a Historia Domusba, hogy két év alatt – tehát 1937–1939 között – 35 esküvő volt, 42 alkalommal temetett és 128 gyermeket keresztelt meg. Ezek az elnagyolt statisztikai adatok sokat nem mondanak a település első évtizedeiről, annyit azonban látunk, hogy a község lélekszáma gyarapodott.

Az I. világháború után, már kialakult Ladánybene birtokkategóriaként elkülönült társadalma. Az első mezőgazdasági és ipari létesítmények tovább működtek: a Sós és Jurista gőzmalom (később Skultéty, majd a Pető malom); több birtokos közül nevesítve van: Sárközy Kálmán 102 holddal, Pető Gábor 100 holddal. A *Helységnévtár* szerint már 3 elemi iskola létezett, egy belterületi és két úgynevezett tanyai iskola (Templomdűlői, Széktói).[2] Csendőrőrs ekkor csak Lajosmizsén volt, ami annyit jelentett, hogy a közbiztonság felügyeletét két lovascsendőr járőr látta el.

A zömében agrárproletár és törpebirtokos családokból létrejövő település elmaradottnak mondható, pláne a szomszédos Lajosmizsével összevetve, ahol jelentős számú nagycsaládos kiskereskedő és kisiparos telepedett meg. Ladánybenén, a Pető család 1918-tól fejlesztette tovább a valamikori Skultéty malmot 5 járatúra. A családfő halála után, két fia vette át a malom vezetését, és ettől kezdve a „Pető Testvérek malma” néven működött. Nagy József kovácsmester 1936-ban ipart váltott, és létrehozta vendéglőjét a Hornyák bolttal szemben. Az első boltok között ismert Tóth Vincze (1872–1925) vegyeskereskedése. A prominens családok közül érdemes kiemelni, az eredetileg hentes és mészáros ipart szerzett Hornyák Istvánt. Ő mesterségét Bécsben szerezte, majd feleségül vette a tatárszentgyörgyi Jóri Máriát, kivel 9 gyermeket nevelt fel. A család vagyoni gyarapodását mutatja, hogy a 70-100 holdas birtokon sikeres mezőgazdaság és állattenyésztés folyt. A mészáros-hentesüzlet mellé vendéglőt nyitott, ahol saját termékeiből kiváló ételeket készítettek. Hornyák István szállítást is végzett, hintóján a vendégeket a lajosmizsei vasútállomásra fuvarozta. A további üzletek (szatócs és vegyeskereskedés) sora jól mutatja a község fejlődését: Sziráki Ferenc 1928-ban, Szabó Ferencz

1 *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Általános Ismertetője és Címtára*., F. Szabó Géza szerk., Budapest, nd, 135–137.
2 *Helységnévtár,* Budapest, 1922.

1939-ben és Kun Lajos 1941-ben nyitotta meg üzletét. Az iparosok viszonylag gyér számban költöztek Benére: 1 asztalos, borbélyból és férfiszabóból 2-2, cipész-csizmadia 5 személy volt. Az 1940-es évek közepére sem sokat változott az ipar és kiskereskedelem: a fűszer-és vegyeskereskedés száma összesen ötre emelkedett, kőműves három, malom már csak egy, lakatos egy, hentes kettő, kerékgyártó egy, kovács négy, pékmester egy személy volt. Nyílt még két vendéglő-kocsma is; ez utóbbiak egyikét csak a „Bartal néni" kocsmájának nevezték, tulajdonosa később tejgyűjtést is végzett.

Hogyan nézett ki az újdonsült önálló község hivatali szervezete? A községi főjegyző és anyakönyvvezető ki egyben az iskolaszék elnöke, 1907 és 1927-ig Scultéty Gyula volt, majd Tóth Tibor Jenő vette át, aki előtte Szabadszálláson segédjegyzőként tevékenykedett.[3] Tőle Baráth Demeter örökölte az állást, az adóügyi jegyző Bujdosó Arthúr volt, aki ezt a hivatalt 1927-től 1937-ben bekövetkezett haláláig viselte. Az 1900-ban alakult önkéntes tűzoltó parancsnokság elnöke Baráth Demeter, községi írnok és segédjegyző volt. Az első szülésznő Szabó Imréné Kiss Borbála volt, aki 1874-ben Jászladányban született, és igen későn, 1931-ben kötött házasságot. Az adóügyi jegyző nevét is ismerjük (Csépány János), aki Baráth Demeter megjelenéséig a tűzoltó parancsnoki tisztséget is betöltötte. Írnokként dolgozott még Cholnoky István, a község pénztárosa Makai János, közgyámja egy ideig Erős Antal volt.[4] A kecskeméti születésű Dékány Dániel 1929-ben került Ladánybenére írnoknak.[5]

A község anyagi helyzetéről pontos információkkal rendelkezünk, 1918-as bevétele 18654 korona, kiadása 17974 koronát tett ki. A kiadások

Tóth Vincze és boltja

3 A tévedések elkerülése végett érdemes itt röviden említeni, hogy Scultéty Gyula (1876-1950) nem volt rokonságban a nagyszámú lajosmizsei Skultétiakkal. Scultéty Apatinban született, apja egy ideig ügyvédként tevékenykedett Jánoshalmán, feleségével Boros Jolánnal (1891-1979) három gyermeket neveltek fel. Egyikük az 1914-es születésű Scultéty Sára, később a lajosmizsei iparoscsalád fiának, Silek G. Vilmosnak felesége lett 1938-ban.

4 *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Közigazgatási Lexikon,* Budapest: Vármegyei Levéltár, 1926. 58.

5 Dékány Dániel 1946. július 31-ig volt a községháza dolgozója feleségével, Kovács Gizellával együtt.

Bujdosó Arthúr adóügyi jegyző

fedezésére egy kevés maradvány maradt, amit a közmunkából, a szegény-közélelmezés-temető- és munkássegély alapból tudtak spórolni.[6] Létezett még a már említett dr. Orbay Antal által alapított gyermekélelmezésre és tanítói jutalmazásra szánt kötvényekbe fektetett alap, mely éves szinten 2000-2000 koronát jövedelmezett, ezzel is segítve a benei iskolát.[7] Az iskolaalap pénzével nem is volt baj az első világháborúig, akkortól azonban a községnek perek sorozatát kellett indítania az elveszett vagyon visszaszerzése érdekében.[8] Az ügy vége kilátástalan volt, hiszen már 1914-től kérelmezték a különböző alapítványi és földbirtokok utáni összegek kimutatásának igazolásait. A szövevényes bürokrácia és az első világháborús változás miatt, a községi iskolaalap vagyona egyszerűen eltűnt. A vármegyei ügyész (dr. Csiky Dénes) még feljelentést is terjesztett elő a község főjegyzője ellen, aki viszont rágalmazás miatt perelte az ügyészt.[9] A pereskedés a főjegyző állásába került, és házassága is válságba jutott. Ám ez sem tudott pontot tenni az ügy végére, a községi iskolai alapvagyon köddé vált!

Milyennek ismerjük meg a község vezetőit a meglévő források alapján? Az első bírók között találjuk Pesti Pétert, Béky Istvánt, majd 1924-től egy korábbi második bíró, Erős Antal vette át a tisztséget. A bíró 400, helyettese 1600, a pénztárnok 6000 koronás fizetést kapott évente.[10] A képviselőtestületbe való bejutást a virilizmus intézménye biztosította, így a legtöbbet fizető adózók lehettek képviselők. Összehasonlításképpen nem árt felidézni az 1923-as és az 1935-ös képviselő testület tagjainak névsorát:

1923	1935
1. Béky István	1.Szőrös József
2. Besenyi Benedek	2. Bencsik Benjámin
3. Bujdosó Bálint	3. Csillik Árpád
4. Bujdosó János	4. Dudás István
5. Bujdosó Lajos	5. Erős Antal
6. Demeter Lajos	6. Erős István Mihály
7. Dudás István	7. Szőke János
8. Erős Antal	8. Guttyán István
9. Földházi Ferenc	9. Heczendorfer János
10. Hornyák István	10. Hornyák István
11. Hóstya János	11. dr. Kis György
12. ifj. Horváth István	12. Kisjuhász István
13. Latóczki József	13. Krasnyánszki József
14. Makai János	14. Lázár István
15. Makai Mihály	15. Makai János
16. Mizsei Kálmán	16. Mizsei Kálmán
17. dr. Nagy Mihály	17. dr. Nagy Mihály
18. Pesti Péter	18. Nagy János
19. Pető Gábor	19. Pető Sándor
20. Sárközi Kálmán	20. Pető Ferenc
21. P. Szabó Mihály	21. Ritter József
22. Tasi László	22. Sárközi Kálmán
23. Terenyi István	23. Sponga Mihály
24. Tóth Ferenc	24. Terenyi István
25. K. Varga Pál	25. Turupuli Mihály

6 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 1922. április 11.
7 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 9713, 1923. január 19.
8 A pereskedés még 1935-ben is folyt a kecskeméti Grüber Adolf ügyvéddel szemben, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispáni közigazgatási iratok, PML, IV/408/B, 31396.
9 Főispáni Általános Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, 1929, 19.
10 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 24146. 1923. április 14.

Az 1935-ös képviselőtestületben még külön meghívottként szerepelt dr. Barcsay Andor, dr. Fejér József és dr. Pataky József körorvos. Annak ellenére, hogy új családnevek jelentek meg az 1930-as évek elején (Ritter, Sponga, Turupuli, Kisjuhász, Krasnyánszki, Szőke, Heczendorfer, Bencsik, Csillik, Szőrös), a korábbi képviselők zöme még mindig viselt tisztséget. Az újabb családok megjelenése illetve felemelkedése és közszereplése, módosította az adófizetők besorolását. A két névsorban több változást láthatunk, például az 1935-ös virilista listán szereplő Szőrös József, a község főbírája lett a második világháború idején; hasonlóan Szőke János (1881–1962) is vállalt a község vezetésében szerepet. Érdekes, hogy a kecskeméti lakos dr. Nagy Mihály – annak ellenére, hogy hetente csak egyszer kocsikázott ki ladánybenei birtokára – folyamatosan képviselőtestületi tag lehetett. Azt is fontos hangsúlyozni, hogy több benei család (Bujdosó, Béki, Tasi, Pesti, Besenyi) elvesztette korábbi privilegizált pozícióját a vezetésben.

Az elöljáróság és hivatalnokok a fizetségen túl, utazáskor napidíjat is kaptak: a község külterületén 20 korona, idegen községbe való utazáskor 80 koronát, viszont a hivatali „szolgákat" ennek fele illette meg. A kiszálláshoz külön kocsibér is tartozott. Nem lehet tudni, hogy mennyit utaztak a község érdekében a vezetők, de a határozat értelmében az elöljáróságnak vasúton 2. osztály, gőzhajón az 1. osztály, de a hivatali szolgáknak csak a 3. osztály jutott.[11] A községi szolgák, kézbesítők és mezőőrök éves fizetése már nem volt pénzben megállapítható. Ezért a képviselőtestület határozatot hozott számukra, hogy 1923. július 1-től „*havi 50 kg rozsnak a lajosmizsei piaci árában állapítja meg.*"[12]

Az első világháború után a fejlődés nehezen indult meg. A vezetőség csak 1922-ben döntött a községháza építéséről, aminek alapját az a mintegy 42533 korona képezte, ami megmaradt az összeadott első világháborús közellátási-és hadifogolyélelmezési alapból. Ebből 3037 koronát az iskolaépület favásárlásához adtak, az épületekhez a fát, Friedmann Soma lajosmizsei fakereskedőtől vásárolták.[13] A belterület parcellázására 1933-ban került sor. A községházát és melléképületeit 1941-ben megnagyobbították, az iskolát kijavították. Közvetlenül a második világháború kitörése előtt úgy tűnt, hogy Ladánybene fejlődésnek indult, ugyanakkor több területen jóval alatta maradt a környező települések (Kerekegyháza, Lajosmizse, Tatárszentgyörgy) fejlesztéseitől.

Az 1931-ben elfogadott, és 1932. február 3-án törvényesen is jóváhagyott nagyközségi Szervezési Szabályrendeletből tudjuk rekonstruálni azt, hogy mennyiben változott Ladánybene elöljárósága.[14] A nép száján csak egyszerűen a „hallja, kend" vagy „köszönő urak" néven ismert községi vezetőség 10 emberből állt, ez egészült ki a község virilistáiból (legnagyobb 15 adófizetőiből) összeállított képviselőtestülettel. A képviselőtestület évente két rendes (őszi és tavaszi) közgyűlést tartott. A vezetőséget a bíró, főjegyző, körorvos, törvénybíró, pénztáros, közgyám és négy esküdt alkotta. A község elitjéhez tartozott még az a néhány gazda (pl. Ormai András és fia István, Bódogh Imre, Fekete László), akik a vitézségi érdemrend tulajdonosok voltak. A községi hivatalban működött még a segédjegyző, írnok, községi szülésznő, kisbíró, gyalogkézbesítő, útkaparó és egy temetőőr. Ez utóbbinak sír ásásért (síronként) 2 pengő volt a fizetése. A körorvos minden szerdán rendelt a községházán, és ugyanott a hivatalos pénztári kifizetési nap szerdán és szombaton volt.

A pénzforgalom az első évtizedekben szerény maradt, 1932-ben 23008 pengővel gazdálkodtak. Ebből fizették Sziráki Andrásné szülésznőt, aki 570 pengő évi fizetést kapott.[15] A bíró akinek állása inkább tiszteletbeli volt évi 94 pengőért, helyettese (főállásban) 840 pengőért dolgozott. A községi szolgák összesen 480 pengőbe kerültek, míg a községi útkaparó 150 pengőt keresett csupán. Kevés volt a községi pénztáros fizetése is mindössze 188 pengő, ennél még kevesebb juttatás járt a törvényszéki bírónak, aki – igaz ugyan csak félállásban – 41 pengőt kapott. Több hivatalnoknak a havi kereset mellett a szabály szerint, a község más juttatást is köteles volt biztosítani; a főjegyző teljes lakásellátásban részesült (4 szoba, konyha, kamra, előszoba), valamint 1200 négy-

---

11 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 49859, 1921. május 22.

12 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 24145, 1923. július 18.

13 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 33731, 1922. július 12.

14 A község 1920-tól 1944-ig lényegében ezzel a hivatali szervezettel rendelkezett. Lásd Ladánybene Nagyközség Szervezési Szabályrendelete, elfogadva az 1931. február 21-én, a járási főszolgabíró által jóváhagyja 1932. február 3-án, Ladánybene Községi Iratok, XXIII, 752, 1931-1985, BKMÖL.

15 Ladánybene Község Költségvetése 1933. évre, Ladánybene Község Iratai, BKMÖL V. 356, 1933.

szögöles kertet is kapott. A fizetésén kívül a kisbírónak a következő ruhadarab járt: minden évben kapott 1 rend nyári ruhát, 1 pár bakancsot, 1 sapkát; minden második évben egy rend téli ruhát, egypár csizmát, és minden harmadik évben egy köpönyeget.[16] Amikor 1932-ben a jegyzői állás megüresedett, Mindák Béla tanító azzal ajánlotta a községet a fajszi jegyzőnek (Trupp Antalnak), hogy nyugodtan jelentkezzen csak az állásra, mert Ladánybene *„egy olyan hely, amit a jó Isten csak jókedvében teremtett."* [17]

Mint a legtöbb Duna-Tisza közi községnek, Ladánybenének sem volt jelentős saját bevételi forrása: 1932-ben például csak 200 pengő bevételre tudtak szert tenni, ami jórészt a „leventebírság" büntetéséből származott. Ezt azoknak a családoknak kellett fizetni, kiknek iskoláskorú fiai nem jártak leventeoktatásra. Létezett azonban más típusú csekély bevételi forrás is: a vadászati díjból 192, gally eladásból 21, Pető Ferenc bérlőtől 269, ingatlanokból 571, értékpapírokból 28 és hetipiacból 60 pengő bevétel származott.[18] A község tulajdonában ekkor még mintegy 113 hold nagyságú földbirtok tartozott, melynek jórészét bérlőknek adtak ki, ami éves szinten csekély bevételhez juttatta a községet.

A község elmaradott viszonyát jellemezte az, hogy a községháza épülete nemcsak bírói, de anyakönyvezetői hivatal és orvosi rendelő is volt egyben. Ez utóbbi csak egy kis szobát jelentett, ahol csupán egy szék és egy asztal állt. Pataky József a lajosmizsei körorvos, aki 1925-től járt Ladánybenére heti két alkalommal, *„ázsiai állapotokra"* utalt amikor itteni működéséről jelentést tett. Az orvos kifogásait (rendetlenség, piszok, a rendelő szeparáltságának hiánya) a község jegyzője visszautasította úgy érvelve, hogy a vizsgálat és gyógyítás legtöbbször nem a községházán, hanem a betegek házában történik. Kétségtelen, hogy a vitában csak a felsőbb szervek tudtak igazságot tenni, így a községet kötelezték az orvosi rendelőként használt szoba teljes felújítására.[19]

Nemcsak a körorvosi állás, de az iskolai oktatás sem lehetett könnyű foglalkozás; a növekvő népesség megkívánta, hogy a Széktói külterületi iskola mellett a másik külterületi iskola, a Templomdűlői is nagyobb kapacitással működjön, de erre sokáig csak egy átalakított tanya szolgált. A kis községbe kevés tanító jelentkezett, a tanyai iskolákba jóformán senki nem igyekezett. Erre utal az a hirdetés, amely többször megjelent a *Néptanítók Lapjá*-ban, amit Scultéty Gyula iskolaszéki elnök több hónapon keresztül hirdetett:

„A ladánybenei községi elemi iskolánál üresedésben lévő belterületi tanítói, valamint ugyanott egy tanítónői állásra pályázatot hirdetek. Mindkét állás javadalma a törvényes fizetés, a tanítónak, — aki a kántori teendőket külön díjazásért ellátni köteles – természetbeni lakás; a tanítónőnek lakbér."[20]

Az 1924 tavaszán leadott hirdetést, még az év decemberében egy új követett.[21] De az út-és vasútnélküli községbe nem sokan kívánkoztak, Berényi József verse jól illusztrálja az akkori iskolába járó gyermekek sorsát:

„Mindszent után hideg derek jártak fagy is volt
Az iskola igen nagyon messze volt
Mezítláb csak kisgatyába szaladtam
Rongytarisznyám a földig lelógattam."

(Hol szolgáltam)

Az elemi iskola pénztári naplója szerint, 1934-ben a bevétel és kiadás 14061 pengőt tett ki. A legnagyobb tételként a tanítók fizetése szerepelt, de a téli napokra szenet Lajosmizséről vásároltak a Popper nővérektől összesen harminc mázsát 105 pengőért.[22] Egy évben 230 pengőt költöttek tanszervásárlásra, ezek közül ismert a címer, zászló, Hiszekegy tábla, Himnusz tábla, kalmár mérleg, vegytani kísérleti szerek, táblafestés, és az „Óvakodja szeszesitaltól" falikép. 1938-ban a község

16 Ladánybene Községi Iratok, BKMÖL, XXIII, 752, 1931-1985.

17 Főispáni Iratok, Általános Iratok, 14, PPSK vármegye, 1932. március 1. Az állásra még a kecskeméti Sándor Vincze is jelentkezett. Mindák Béla 1930-tól volt tanító Ladánybenén, korábbi püspökhatvani állásából a tanácsköztársaság alatti magatartása miatt bocsátották el.

18 Ladánybene Község Költsegvetése az 1938. évre, Ladánybene Község Iratai, BKMÖL V. 356

19 Dr. Pataky József levele dr. Teszáry László főszolgabíróhoz, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Alispáni iratok, IV. 408/b, 18871, 1941.

20 *Néptanítók Lapja,* 1924, 21-22. szám, 24.

21 *Néptanítók Lapja,* 1924, 41-42. szám, 43.

22 A ladánybenei községi el. iskola pénztári naplója az 1934. évre, Ladánybene Község Iratai, BKMÖL V. 356, 1934.

kérésére megszületett a miniszteri engedély, *„mely szerint, Ladánybene Templomdűlőben egy tanerős, egy tantermes, egy tanítói lakásos állami elemi népiskola építésére 10000 pengő építési államsegélyt”* helyezett kilátásba. A megállapodás szerint, a községet illette az összes többi kiadás.[23] Az új épület el is készült az Erzsébet-telep mögött, és 1939-ben már megkezdhette az oktatást György József tanító.

A leventeotthon építése miatt, 1941-re a kiadás 1352 pengőre emelkedett. Ezt az összeget a község (810 pengő) és a megye (542 pengő) megosztotta. A leventék ruházata és az otthon felszerelése tette ki a kiadás javát, de a leventéket Kecskemétre vitték uszodába, így 100 pengő többlet kiadást jelentett. A község az iskolaalapra egy 17 holdas területet vásárolt, amit bérbe adott (Szivák Józsefnek), így egy kis tőkét tudott biztosítani az iskolának.[24]

A tantestület az 1930-as években a következő pedagógusokból állt: Mindák Béla, Sárközy Kálmán, Tóth Kálmán, Rigó Teréz, Baráth Demeterné Major Róza és Kovács Béla.[25] Az igazgatói tisztséget 1925-től Sárközy Kálmán töltötte be, őt segítette Rigó Teréz, akivel 1942-ben házasságot kötött. Az igazgató 1899-ben született Lajosmizsén (apja Sárközy Kálmán, anyja Lázár Verona), 1917-ben szerzett tanítói oklevelet Kiskunfélegyházán, és már 1919-ben Ladánybenére került tanítónak. A tanítói állás nem volt valami fényes, a fizetés 288 pengőt tett ki, ami egy átlag közalkalmazotti fizetésnek felelt meg. Ennyit kapott Dr. Pataky József körorvos is, de Szórád Péter állatorvos fizetése 221 pengőt tett ki.[26] Jóval többet kapott Baráth Demeter vezető jegyző, éves keresete 1896 pengő, Dékány Dániel irodatiszté 1140 pengő. Érdekes, hogy az egyre csökkenő községi költségvetésből a bíró, Erős Antal csak 84 pengőt, míg a másodbíró 36 pengő tiszteletdíjat kapott.

A szűkös anyagi lehetőségek mellett, a község vezetői megtalálták a módját annak, hogy 101 pengőt szavazzanak meg a gyermekek nyaraltatására, 48 pengőt a szegény betegek gyógyításához és 270 pengőt az ínségakcióra.[27] Néha ennyi pénz sem maradt, mert más kiadást kellett fedezni, 1941-ben például a pénz egy részét, a belvíz miatt összedőlt tűzoltószertár felépítésére fordították.[28]

A politikával Ladánybene nem tűnt ki a környék többi két világháború közötti konzervatív vallásos települései közül. Mint ismeretes, 1933-ban díszpolgárnak választotta meg Gömbös Gyulát, és ebben nem volt egyedül, hiszen a két közeli község Tatárszentgyörgy és Újhartyán

Dékány Dániel és Kovács Erzsébet esküvői képe, 1944

23 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 23581, 1938. január 10.
24 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1581, 1945.
25 *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Általános Ismertetője és Címtára*, 135-137. Sajnos, a nevek nem mindig konzisztensek: Mindák és Mindár egyaránt szerepel annak ellenére, hogy az előbbi a helyes.
26 Ladánybene Község Költségvetése az 1938. évre, Ladánybene Község Iratai, BKMÖL V. 356.
27 Ladánybene Község Költségvetése az 1938. évre, Ladánybene Község Iratai, BKMÖL V. 356.
28 Alispáni iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV.408/b, 14901, 1941.

lakossága is ezt tette. Hasonló politikai indíttatással, igaz már a fasizálódó miliőben, 1944-ben Lajosmizse és Bugyi község vitéz Endre Lászlót – a valamikori megyei alispánt, aki 1944-ben belügyminiszteri államtitkár volt és a zsidó lakosság elhurcolásáért 1946-ben háborús bűnösként felakasztottak – választotta díszpolgárrá.[29] Nem kétséges azonban, hogy Ladánybene a környék településeihez hasonlóan nemcsak katolikus és konzervatív, hanem parasztpárti főleg kisgazdapárti szimpatizáns is volt egyben. Igaz, a kormánypárti korteshadjáratok sikeresebbnek bizonyultak eleinte, s ezt bizonyítja az 1931-es országos képviselő választás, amikor a lajosmizsei választási körzetben (Lajosmizse, Örkény, Újhartyán, Tatárszentgyörgy, Ladánybene, Pusztavacs) a győztes 1686 szavazattal dr. Hoffer László lett, szemben dr. Károly Jánossal, aki mindössze 398 szavazatott kapott.[30] De 1935-ben már Lajosmizse szülöttjét, a kisgazdapárt színeiben induló Mizsei Györgyöt (1898-1957) támogatták, aki – visszaemlékezések szerint – *„jobban szívén viselte a beneiek gondjait."*

Nem kétséges, hogy a felülről irányított helyi politikai kultúrát érdektelenség jellemezte a lakosság részéről. Gyér érdeklődéssel ugyan, de létrehozták a Nemzeti Egység Pártja (NEP) szervezetét, Sárközy Kálmán iskolaigazgató vezetésével. Sárközy azonban közömbösen vezette és nem végzett politikai tevékenységet, ezért a NEP vezetéséről megfosztották, majd a lanyha érdeklődés miatt maga a párt is beszüntette működését.[31] Hasonlóan érdektelenség kísérte a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) megalakulását. A látszat ellenére a helyi MOVE-nak nem sok köze volt a fasizálódó politikához, inkább sportegyesületként mint politikai szervezetként működött. A félmilitáris egyesület saját lövészcsapatában (Ladánybenei Polgári Lövész Egyesület) képezte a fiatal férfiakat, 1934-ben 20 nyilvántartott taggal, Baráth Demeter főjegyző elnökletével és Sárközy iskolaigazgató vezetésével.[32]

Ezek nyilvánvaló bizonyítékok arra nézve, hogy politikai szélsőség soha nem jellemezte a község lakóit. Kevés politikai felhanggal csak a Gazdakör és Katolikus Legényegylet (KALOT) működött, az előbbinek Terenyi István (1878-1940), az utóbbinak Mizsei Antal volt az elnöke. A megalakulás első éveiben aktivitás jellemezte a Levente Egyesületet, az első leventeoktatók neveit is ismerjük: Bujdosó Arthur és Gajdácsi János. A felső politikai szervezkedés nem mindig hozta meg a várva várt eredményt, a lövészegylet például csak hat évig működött. Sárközy Kálmán többször szorgalmazta felmentését, de orvosi tanúsítvány ellenére sem akarták felmenteni, ám az egyesület alakulása után egy évvel már nem tartozott a vezetőséghez.

A szélsőséges pártpolitika kudarcra volt ítélve a hívő gazdacsaládfők körében, eklatáns példa erre az, amikor 1938-ban a „Magyar Nemzeti Szocialista Párt" helyi gyűlése érdeklődés hiányában meghiúsult. A főszolgabírói jelentésből tudjuk, hogy miért:

> *„Ladánybene községben a Magyar Nemzeti Szocialista párt részére nyilvános gyűlést engedélyeztem… A csendőrök kivonultak, de sem a tömeges bejelentett szónokok közül senki sem, de még a bejelentők közül sem jött még egy se s így a népgyűlést bejelentő és szónok hiányában megtartható nem volt. Érdeklődő is csak összesen három volt úgy, hogy a hatósági képviselet erősen moralizálta a gyűlés iránt érdeklődő számát…Vasárnapi ünneprontással felesleges idő és idegpazarlást végzünk."*[33]

Többé nem is hallunk hasonló szervezkedésről.

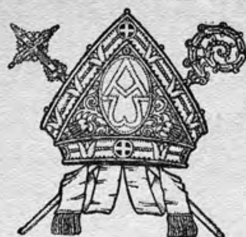
29 A Pest-megyei Endre kultuszról lásd, Vági Zoltán, „Endre László: Fajvédelem és bürokratikus antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919-1944," In Randolph L. Braham szerk., *Tanulmányok a Holokausztról II.* Budapest: Balassi Kiadó, 2002, 81-154.

30 *Lajosmizse és Vidéke*, 1931. júl. 5, VI. évf. 27 sz., 1.

31 Az adatok Sárközy Kálmán önéletrajzából valók, Ladánybene 1957, nov. 13., Kerületi Kir. Tanfelügyelőség Iratai, BKMÖL, VI. 502.

32 A lajosmizsei MOVE egyik első elnöke Buttinger Árpád volt, akit a szervezet országos elnökségébe is beválasztottak 1929-ben. Ekkor az egyesületnek eredetileg 82 tagja volt, lásd az adatokat Dósa Rudolfné, *A MOVE Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet, 1918-1944.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1972, 150, 167.

33 A járási főszolgabíró levele az alispánhoz, Alispáni Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/b, 23154, 1938. április 7.

A váczi püspöktől

128/1925.

Nagyontisztelendő Esperes Ur !

Köszönettel vettem értesitését, amelyben a Ladánybenei egyházközség önállósitási törekvéseiről, illetve a községbelieknek evvel szemben elfoglalt álláspontjáról tesz jelentést. A község kivánságait nem teljesithetem, mindazonáltal felkérem Esperes urat, hogy az önállósodás gondolatát tartsa ébren, hogy a jövőben, ha a paphiány nem lesz akkora, Ladánybenén legalább expositura keletkezhessék. Pesitytől az alkotásra adott megbizatást más okok miatt megvontam.

Egyebekben Esperes Urnak imáiba ajánlottan maradok Vácon, 1925 január hó 22-én

Hanauer
püspök.

Nagyontisztelendő
M i h á l o v i t s E r n ő esperesplébános
Urnak
Lajosmizse.

Hanauer püspök elutasító levele az esperesnek 1925. január 22.

Az önálló egyházközség megalapítása

A község hivatalos létrejöttével az egyik legfontosabb kérdés az önálló plébánia megteremtése volt. A katolikus egyházközség első pecsétje bizonyítja, hogy már önállóan működött a község megalakulásának évétől. A hitéletet változó érdeklődés kísérte annak ellenére, hogy papjuk Lajosmizséről látogatott ki havonta két alkalommal és nagyobb ünnepekkor. A teendőket 1913-tól Mihálovits Ernő (1870-1951) esperes felügyelte, aki hivatását nagy buzgalommal, papi szigorral tette. Az önálló egyházközség megalakításának tervét már 1925-ben jelezte a váci püspöknek, amit akkor a püspök – paphiányra hivatkozva – elutasított.[34]

A következő évben Mihálovits egyezséget kötött az egyháztanáccsal, amelyben rögzítették igényüket egy hitoktatóra, akinek feladata a vasárnapi szentmise, prédikáció és gyóntatás elvégzése, valamint az ünnepnapi szolgálat és a búzaszentelés lesz. A ladánybenei hívek kötelesek voltak a plébános fuvaroztatásáról gondoskodni, és a korona értéktelenedését jelezte az, hogy a *„szent szolgálatokért”* nyolcmillió koronát kellett fizetniük minden hónap elején. Érdekessége még a szerződésnek, hogy ha a lajosmizsei pap megbetegedett, akkor évente egyszer mentesült a szolgálat alól.[35]

Ígéretéhez híven a plébános a következő évben kérelmezte a püspököt, hogy *„a távollevő és elhagyott ladánybenei hívek lelki ellátására”* káplánt nevezzen ki. Ám a püspökség ezt a kérést nem teljesítette, mivel a község anyagi helyzete nem engedte meg a pap eltartását.[36] A lakosok között azonban akadtak akik jobbították a hitközség anyagi helyzetét: 1928-ban Molnár Sándorné egy hold földet hagyott végrendeletében a templom építésére.[37] A plébános rávette a híveket arra, hogy az iskolához egy oltárfülkét építsenek, és *„ebben a régi lajosmizsei (használaton kívüli) főoltárt helyezték el.”*[38] A fülkét és az iskolatermet egy kétszárnyas ajtó választotta el egymástól, amit a mise alkalmával kinyitottak, és így az egész tantermet tudták a hívők használni.

A hívő asszonyok 1930-tól Rózsafüzér Társulatot alapítottak, az alapító tagok között találjuk: Rimóczy Józsefné Sáfrány Anna; özv. Bencsik Mihályné; Sápi Imréné; Hegedűs Ilona; Juhász Istvánné Jobbágy Erzsébet; Kalocsa Lajosné Józsa Rozália; özv. Turupuli Pálné Katona Julianna; Domonyik Jánosné Surman Rozália; id. Lánczos Ferencné Makai Rozália.[39] De a lelkesedés hamar lelohadt, és 1938-ban hivatalosan ismét újjáalakult hat koszorúval és 90 taggal. A kántori teendőket 1939-ig Tóth Kálmán,[40] majd 1943 és 1946 között Herner József látta el.[41]

Nyilvánvalóan az önálló egyházközség csak a római katolikust jelenthette, és a katolikus felekezet nem segített abban, hogy a vérrokonságon alapuló jász-öntudatú családok közé vegyítse a nem jász eredetű gazdacsaládokat. Ez jól jött úgy a világi mint az egyházi hatalomnak. Erre nézve bizonyítékot kapunk egy levélből, amit Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyei főispánhoz intéztek 1928-ban. Ebből világosan kitűnik az, hogy Mihálovits esperes ellenérzéssel kezelte a más felekezethez tartozókat. A kényes ügyet a három új tanítói állás betöltése robbantotta ki, mivel az egyre növekvő gyermeklétszámhoz még három tanítót kértek a tanfelügyelőségtől. A tanfelügyelő véleménye szerint, a három közül egy legalább református vallású kellett, hogy legyen. Az esperes szerint, ezzel a döntéssel *„belevetették a vallási villongás csóváját a lakosság közé.”*[42] Érvelése logikusnak tűnt, ám semmiképpen sem elfogadható, mert a községben 1912 fő katolikus, 114 fő református, és 28 fő lutheránus hívő élt. De ez számára nem bizonyult elegendő

34 Hanauer István püspök levele Mihálovits Ernő esperes plébánosnak Lajosmizsére, 1925 január 22, Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

35 Ladánybenei egyháztanács gyűlés jegyzőkönyve, 1926. május 16., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

36 Mihálovits Ernő levele Vácra, 1927. május 3., Schola Lajosmizse, 1890/1927, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

37 A hagyatéki tárgyalást Kecskeméten tartották, ahol a hitközséget Mihálovits Ernő képviselte. A tárgyalásról, illetve a föld eladásáról nem bukkant fel adat, lásd, Fundatio Lajosmizse, 1928. márc. 21, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

38 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5.-től, 8, Ladánybenei Plébánia Irattára.

39 A nevek szerepelnek az újjáalakított Rózsafüzér-Társulat 1962. május 27.-én tartott gyűlésén, lásd, *Egyházközségi Jegyzőkönyv,* Ladánybene, 1962. 123.

40 Mihálovits Ernő lajosmizsei esperes, dörgedelmes levélben figyelmeztette Tóth Kálmánt munkája elvégzésére, ám annak nem lett foganatja, 1940. április 24., Ladánybene Irattára.

41 Herner József kántortanító, 1943. november 9-én érkezett Belicáról, a Muraközből. A Ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 41, Ladánybenei Plébánia Irattára.

42 Mihálovits Ernő levele, Főispáni Bizalmas Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 401, 137, 1928. nov. 7.

való megállapodás a Kanonok úr és az Egyháztanács közös megegyezése folytán jött létre, minek alapján a Kanonok úr már több éven keresztül ezen fizetést vette fel.

Az Egyháztanács úgy határoz, hogy a 210 Pengő 80 fill. fizetést ismerje el magára kötelezőnek.

Határozatilag kéri a Kanonok urat, hogy mint a multban, a jövőben is ezen fizetési összegért lássa el a ladánybenei hivek lelki szükségleteit.

Az Egyháztanács az egyházközség teherbiróképességének teljes ismerése mellett ezen fizetési összeg megállapitásával a végső határokig ment el. Ha ezen úton az Egyháztanács a kérdést megoldani nem tudná, úgy a Püspök úr Őeminentiájától fog sürgős orvoslást kérni.

Egyben, ezen határozattal leszögezi az Egyháztanács, hogy a plébánosi fizetés 1929. évre teljes egészében kifizetést nyert s az 1930. évre is történt fizetés 96 Pengő 40 fillér összegben.

Fenti határozatát az Egyháztanács egyhangúlag hozta meg.

Több tárgy nincs, Elnök az ülést bezárja.

Kmft.

[illegible] jkv.

Hornyák István
egyh. tanács elnöke.

Dudás István
hitelesítő.

Erős Antal
hitelesítő.

Részlet az egyháztanács gyűléséről, 1930. március 1.

S Z E R Z Ő D É S .

a mely köttetett a lajosmizsei rkat. Plébánia és a ladánybenei egyházköz_ ség között 1933 év augusztus hó 26 ik napján a lelki szolgáltatmányok tár_ gyában.
Az 1930 aprilis 15 én kötött és a Kegyelmes Főpásztor Ur által 2243/930 szám alatt jóváhagyott és Általa minden évben további egy évre meghosszab_ bitott szerződést mindkét szerződő fél lényegében fenntartja, de azt azaláb_ biakban módositja:
A lajosmizsei plébános kötelezi magát arra, hogy az alább felsorolt alkal_ makra egyik káplánját kiküldi Ladánybenére, hogy ott szent Misét szolgál_ jon, szent beszédet mondjon, a kereszteléseket elvégezze, a betegeket el_ lássa, gyóntassen és a házasságkötéseket elvégezze. És pedig:
1/ Minden hónap harmadik és negyedik vasárnapján. A leventéknek és gyermekek nek külön szt. Misével
2/. Karácsony első ünnepén, Ujévkor, husvét első ünnepén, pünkösd első ün_ nepén, áldózőcsütörtökön, Urnapján, szent Péter és Pál ünnepén, Nagyboldog_ asszonykor, Mindenszentek ünnepén, halottak napján, ez utóbbi alkalommal a temetőben szent beszéddel.
3/. Első és utolsó hajnali szent Misére, márczius 15 én, szent Szilvesz_ ter napjára szent beszéddel, bucsunapjára és a buzaszentelési körmenet vég_ zésére.
A ladánybenei egyházközség kötelezi magát minden fentnevezett alkalommal a a funkciókat végző papért saját költségén kocsit küldeni pontos időre és őt dolgai végzése után hazaszállitani.
Kötelezi magát végül a ladánybenei egyházközség arra, hogy ezen szolgáltat_ mányokért tiszteletdij gyanánát a lajosmizsei plébánosnak évi háromszáz_ ötven / 350 / pengőt fizet.....
Jelen szerződés a nagyméltóságu és Főtisztelendő egyházmegyei Hatóság jó_ váhagyása után válik kötelezővé, egy évre köttetik, az után módositható, esetleg felbontható.

Ladánybene, 1933 aug. 26. .

Hócönyvalmi' Ferenc — egyházt. jegyző. — vil. elnök — Mihalovics Ödön kanonok esp. plébános,

Nagy Mihály hitelesitő — Harczi [illegible] hitelesitő — Szőrös András hitelesitő.

Jelen szerződés 15 napon át a ladánybenei ~~községházánál~~ egyháztanácsi jegyzőnél közszemlére ki_

Szerződés Mihálovits esperes és a ladánybenei egyházközség között 1933-ból

érvnek egy református tanító alkalmazására, mivel: *„mindössze 17 református tanuló jár az iskolákba, mikor ezen 17 közül 12 lelenczgyerek, kinek szülei nem is járulnak a község teherviseléséhez."* Az iskolaszéki választást Mihálovits esperes a *„szabálytalanság csimborasszójá"*-nak nevezte, és tiltakozásul nyolc hívével kivonult a teremből. A döntést az esperes megfellebbezte a tanfelügyelőségnél mert *„a tanfelügyelő 7 iskolaszéki taggal megválasztotta a református tanítót*."[43] Mivel pozitív választ nem kapott, az esperes a püspöknél is tiltakozott.[44] A reformátusoknak nem nyílt lehetőségük önálló parókia létesítésére, de Kovács Béla református tanító személyében, csak lett más vallású oktatója a községnek. Nem tudni miért, de ő csak 1941 végéig maradt helyén.

Az akkori hitéletre jellemző még, hogy maguk a katolikus hívek sem igen igyekeztek a szertartásokra, így látta ezt Fekete András káplán is 1932-ben:

> *„A pontosságot nagyon szerető Principálisom, már reggel 6 órakor indított, a Lbenéről jövő szekéren, hogy a gyónni akarók ne türelmetlenkedjenek (S ténylet nem is türelmetlenkedtek, mert ahogy ¼ 8 órára „kidöcögtünk", a pusztán még híre-hamva se volt annak, hogy már a szentmisére készülődnének). Egy lelket se találtam a templom céljait is szolgáló iskola előtt, de bent sem, mert az ajtó még zárva volt, s a harangozással megbízott egyén (Tasi Márton) – ki egyúttal a község nagyra becsült „halottgémje" is – még a pusztaiak ráérő nyugalmával szépítette otthon magát*."[45]

Nem volt jó véleménye az egyházvezetőknek a bíró Erős Antalról sem, aki *„csak arra volt jó, hogy az ő bölcsessége forrásából, a makrapipájából kiszívja a napi adag dohányát."*[46]

Az egyházközség alapítása a község teljes önállóságát, valamint a Lajosmizsétől való teljes függetlenségét jelentette.

Az 1930-as év elején az egyháztanács tagjai tiltakozásukat fejezték ki Mihálovits Ernő követelései miatt. A március 1-jei gyűlésen a tagok az esperes 418 pengős követeléséből csak 210-et ismertek el, és kijelentették, hogy a lelkész 1929-re megkapta teljes évi járandóságát.[47] Az ügy tovább bonyolódott, mert az esperes nem akart engedni a 418 pengős követeléséből, és egy újabb levélben ismertette az 1910-es és 1920-as évek pénzügyeit. Az engedmény a község és a plébános között bár kínkeservesen, de megszületett. Mindez azonban nem gátolta meg, hogy az ügy a váci püspök elé kerüljön, aki elítélően szólt a *„ladánybenei hívek makacskodásáról,"* 1930. március 31-én kelt levélből:

> *„Felkérem és megbízom Kanonok Urat, hogy megfelelő előkészítés után hívja egybe újabb megbeszélésre a ladánybenei egyháztanácsot és adja elő nekik, hogy amennyiben a lelkipásztornak illő ellátást biztosítanak, hajlandó vagyok a lajosmizsei plébános mellé még egy káplánt helyezni, aki esetleg mint expositus kinn lakhatik Ladánybenén, így az ő lelki ellátásuk teljes kielégítést nyer."*[48]

Az április 15-i egyháztanácsi gyűlésen Mihálovits Ernő bejelentette a püspöki döntést, és így az egyháztanács évi 450 pengőt szavazott meg a második káplán eltartására. A döntés értelmében a káplán minden második vasárnap misézett a községben, és minden nagyobb ünnepen köteles volt „szolgálni" (keresztelés, gyóntatás, beteglátogatás, stb).[49] A lajosmizsei esperesnek a tartozást (amely 1929 óta halmozódott) az egyháztanács részben megtéríttette. Az egyház és a (vendég)plébános között az 1930-as szerződést a váci püspök évente hosszabbította: először 1932 augusztus végéig, majd 1933. november 17-ig.[50] A helyi egyház megerősödését jelentette, hogy 1933 tavaszán egy kis sekrestyét tudtak építeni.

A hívek közömbössége miatt az egyházi adó behajtása nehézkesen ment. Sárközy Kálmán már

---

43 Mihálovits Ernő levele Hercsuth Kálmán tanfelügyelő ellen a Közigazgatási Bizottsághoz, 1928. december 3. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

44 Mihálovits Ernő levele Vácra, 1928. december 11. Schola Lajosmizse 6035/1928, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

45 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 8-9, Ladánybenei Plébánia Irattára.

46 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 19, Ladánybenei Plébánia Irattára.

47 Jegyzőkönyv, R. Kat. Egyháztanács, 1930. márc. 1. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

48 Váci püspök levele Mihálovits Ernő kanonok, esperes-plébánosnak Lajosmizsére, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1930. március 31.

49 Jegyzőkönyv, R. Kat. Egyháztanács, 1930. ápr. 15. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

50 Váci püspök levele Mihálovits Ernő kanonok, esperes-plébánosnak Lajosmizsére, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1932. november 16.

március közepén jelezte, hogy az adókat nem tudta behajtani, és ez így is marad *„míg a hátralékosok, főként a vagyonosabb s a notórius mulasztók kíméletlen elbánásban nem részesülnek.*"[51] De 1933 októberében a község jegyzője, Baráth Demeter levelet fogalmazott meg a püspöknek, és Mihálovits esperes-kanonoknak. Ebben adott hangot a község lakóinak felháborodottságáról, amiért a Lajosmizséről kijáró második káplán a szerződésben leírtakat nem tartotta meg. A káplán minden hónap harmadik és negyedik vasárnapján kellett, hogy szolgáljon egy-egy misével: egyet a felnőtteknek, egyet pedig a gyerekeknek és a leventéknek. A levélből megtudjuk, hogy az utóbbi már két alkalommal maradt el. De ebben a levélben a felkért főjegyző sajnálkozását is kifejezte amiatt, hogy község *„háztartása nem bír el annyi terhet még, hogy egy lelkipásztort kérhetnénk.*"[52]

Igaz, hogy az eredeti szerződés szerint a káplán fuvarozását a község vállalta. A levél írója még kihallgatást is kért, hogy a helyzetet jobban el tudja magyarázni, megemlítve még, hogy más helyeken (?) a lelkipásztor fizetség nélkül végez hasonló teendőket. A Mihálovitsnak írt levélben Baráth Demeter gúnyosan *„dicső állapotok"*-nak titulálja a helyzetet, és egyenesen a község és a lajosmizsei esperes közötti szerződés felbontását javasolta.[53] Ez a levél eljutott a püspökhöz is, aki novemberben levelében értesítette az esperest döntéséről. A levél tartalma figyelemreméltó:

„Főtisztelendő Kanonok, Esperes-Plébános Úr!

A renitenskedő ladánybenei hívekkel mindenesetre éreztetni kell, hogy ha ők nem tartják meg a megállapodást, Kanonok Úr sem tartja azt magát kötelezőnek.

Mindenesetre leghelyesebb az egyházi adót a közadókkal egységes kezelésbe venni. Nem értem minő címen részesül a kántor, a harangozó (melyik?) az egyházközségi jegyző? és pénztáros a befolyó egyházi adóban. Rendes költségvetést kell készíttetni, annyit kell kiutalni, amennyire szükség van és a befolyó pénzt arányosan kell felosztani.

Igen megrovandó dolog, hogy a kétezernél több hívő ilyen indolens, másutt ennyi hívő önálló plébániát tart fenn.
Egyebekben Főtisztelendőséged Ájtatatos imáiba ajánlottan maradok.

Vác, 1933. november hó 8.-án.

Pecsét *aláírás*

Főtisztelendő
Mihálovits Ernő tk. Kanonok, esperes-plébános Úrnak

Lajosmizse[54]

A püspöki feddésnek meg lett az eredménye, mert az egyháztanács rendkívüli közgyűlést hívott össze, ahol eldöntötték: *„meg kell teremteni a lelkipásztor munkálkodásának lehetőségét úgy, hogy minél többet lehessen hívei között.*"[55]

A benei lelkészség első pecsétje, 1937 (méret: 35 mm)

A félévvel később megtartott egyházközségi közgyűlésen, már az önálló lelkipásztori állás megszervezéséről döntöttek, és lelkészük évi járandóságát 1632 pengőben, míg a kántorét 50 pengőben állapították meg. Továbbá, döntés is született a lelkészi ház megvételére, amelyre tizennégy helyi lakos azonnali pénzfelajánlást tett. A lelkes hangulatban Mihálovits azt is megígérte, hogy ha a hívek valóban sikeresek lesznek a lelkészség felállításában, akkor ő *„az 1935 évi fizetését segélyül felajánlja.*"[56]

Még ebben a hónapban az esperes a hívők buzdítására, levélben kérte a Vallás és Közoktatási Minisztériumtól a lelkészi állást arra hivatkozva, hogy a helybeliek biztosítani fogják *„az önálló lelkipász-*

51 Sárközy Kálmán levele Mihálovits esperesnek, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1933. március 15.
52 Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1933. okt. 24.
53 Baráth Demeter levele, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1933. okt. 22.
54 Levél, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1933. november 8.
55 Jegyzőkönyv, A R. Kath. Egyháztanács rendkívüli közgyűlése, 1933. nov. 16. Ladánybene Irattára.
56 „Kivonat a Ladánybene egyházközség képviselő testületének 1935 évi május hó 1-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből," Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

díjtalanul jön ki 20-30 főnyi hívéhez minden hónapban és még a fuvart is a lajosmizsei anyaegyház fedezi.

Az iskola ápolja és vezeti a gyermekek vallásos életét, de mi felnőttek is lelki vezetésre szorulunk s erre csak az úr szolgája van hivatva.

A ladánybenei egyházközség 2200 hívének kérését tolmácsolom s kérem a Nagyméltóságú Püspök urat, hogy kérésünknek atyailag helyt adni és kegyes válaszát közvetlenül hozzánk juttatni kegyeskedjék.

Amennyiben a Nagyméltóságú Püspök úr nem látná eléggé tisztán helyzetünket, úgy alázatosan kérjük, hogy esetleg kihallgatást adni kegyeskedjék; akkor személyesen szeretnők tájékoztatni Kegyes Főpásztorunkat az itteni állapotokról, mert nem hiszem, hogy atyai jóságával módot ne találna helyzetünk orvoslására.

Alázatos kérésemet megújítva maradok

Ladánybene, 1933. okt. hó 24-én

mély tisztelettel

Baráth Demeter
községi főjegyző.

Baráth Demeter községi főjegyző Vácra küldött levelének részlete, 1933 október 24.

tort megillető fizetést," de a „*szokásos 435 pengő*" kongruencia kiegészítés folyósításával.[57] Ebben a kérelemben az esperes felsorolta a leendő káplán kötelességeit és az okokat is, amiért az önálló helyi lelkészség szükségessé vált:

> *„A helyi lelkésznek kötelessége lesz az összes lelkipásztori teendőket ellátni, az iskolákban /hat tanító/ a hitoktatást elvégezni és a szétszórt hívekkel lelkiismeretesen foglalkozni, a mi tekintve azt, hogy már oda is befurakodtak a különféle szekták /adventisták, pünkösdisták, és baptisták/, elég gondot okoz és dolgot ad az oda kerülő lelkipásztornak."*[58]

Ebből kitűnik, hogy egyes kisegyházak képviselői az 1920-as évek közepén jelenhettek meg, hiszen egy korábbi levelében a plébános már említette, hogy „*a szekták vigécei már meg is jelentek a lelkipásztor, lelki-vezető nélküli lévő hívek között s hintik a konkolyt lelkünk búza-vetése fölött*."[59] Arra nézve, hogy a szekták megjelenése mennyire volt valós, nem csak az esperes levele az útmutató, mert az 1930-as népszámlálási adatok másról tanúskodnak. Az esperes levelében írja, hogy Ladánybene összlakossága 2257 lakos, de közöttük csak 2126 a katolikus vallású.[60] A népszámlálási adatok pontosan rögzítették, hogy a katolikusok mellett még 2 görög katolikus, 92 református, 31 evangélikus és 7 zsidó vallású élt a községben.[61] Csak sejteni lehet, hogy az 1930-as évek szektásodásnak hatására, és egyes katolikus hívők távozására reagált a lajosmizsei esperes, amikor a szekták működésével akarta a helyi káplán kérelmet alátámasztani. Az viszont igaz, hogy néhány baptista már jelen volt az 1930-as években.[62] 1935-től a baptista hívők kérelmezték az istentisztelet megtartását, ám ezt a község megtagadta, mire ezt a döntést a Budapesti Baptista Hitközség megvétózta.[63] A baptisták számára a kedvező fordulat 1939-ben következett be, amikor az imaház engedélyezési kérelmüket elfogadták. Imaházuk, a Makkai család jóvoltából felépült. A reformátusok is ott tartották istentiszteleteiket, ám sem a reformátusok, sem a baptisták száma nem nőtt, több család saját maga jószántából hagyta el vallását és katolizált (pl. a Böde család). Egy álláshirdetésre még egy görögkatolikus tanító is jelentkezett, de Ladánybenére nem tudott kerülni.[64]

A további tárgyalások eredményeként Mihálovits Ernő javasolta, hogy Benén egy káplán szolgáljon, és minden hónap második és negyedik vasárnapján misézzen. A megegyezés szerint a plébános 250, kántor 150, harangozó 80, fuvaros 170 pengő fizetést kapott. Az egyházi adót az állami adók mértékének tíz százalékában állapították meg, sőt a közgyűlés elfogadta azt is, hogy a hátralévő 450 pengőt kifizeti, de ebből 100-at az esperes rögtön elengedett. Az igazsághoz tartozik az, hogy Mihálovits a lelkészi fizetés mellett, az Országos Katolikus Kongruatanács döntése alapján még úgynevezett „kongruapénzt" is kapott, évi 436 pengő összegben.[65]

Az egyházközség szervezeti szabályzatát az 1934-ben megválasztott egyháztanács jóváhagyta, majd a főhatóság 1936. február 16-án szentesítette. Ezután nem működött minden szabályosan, hiszen az egyháztanács tagjainak megbízatása 1937-ben lejárt, de még 1940-ben sem történt meg azok újraválasztása.

Mihálovits először egyik káplánját (Oláh Károly) jelölte Ladánybenére, de a püspök nem őt,

57 Mihálovits Ernő levele a Vallás és Közoktatási Miniszternek, Ladánybenén, 1935. május 30. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

58 Mihálovits Ernő levele a Vallás és Közoktatási Miniszternek, Ladánybenén, 1935. május 30. Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek.

59 Ladánybenei egyháztanács gyűlés jegyzőkönyve, 1926. május 18. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

60 *Az 1930. évi népszámlálás. I.* Budapest: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1932. 173.

61 *Az 1930. évi népszámlálás. I,* 173.

62 A korai baptisták között ismerjük az 1871-es születésű Borbáth Gyárfás nyugalmazott csendőrt, aki 1940-ig (amikor is egy fiatal lánnyal házasságot kötött katolikus szertartás szerint) volt a baptista felekezet tagja. Lásd Kovács Pál kérelmét Vácra, 1940. augusztus 22.

63 Az ügy pikantériája, hogy az 1895. évi XLIII törvény rendelkezett a baptisták vallásgyakorlatáról. A nézeteltérés abból származott, hogy különbséget tettek „egyházközségbe tartozó baptisták," valamint a „felekezeten kívüli baptisták" között. Ez utóbbi esetben nem az egyházi, hanem a gyülekezési jogszabályt kellett alkalmazni. Alispáni iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/b, 52273, 1938.

64 Kovács Pál levele, 1943. ápr. 14., Schola Ladánybene, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

65 Váci püspöki levél Mihálovits Ernő kanonok, esperes-plébánosnak Lajosmizsére, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1936. november 10. A levélben van az eredeti Kongruatanács döntésének másolata is Budapestről 1936. november 5-i dátummal ellátva.

hanem az akkor Cibakházán szolgáló Fekete Andrást nevezte ki, aki 1937. szeptember 1-én vette át hivatalát. Az első pap érkezése amelynek formáját és idejét lényegében a lajosmizsei esperes határozta meg, valóságos ünnep lett. Az új pap bevonulását így örökítette meg a plébános:

> *„Gerébyék hintóján indultunk szept. 5-én Ladánybene felé tikkasztó hőségben, fullasztó porban. A határon magyar ruhás lovasok vártak bennünket, a falu apraja-nagyja fényes ünneplőben. A község népe nevében a főjegyző úr: Baráth Demeter fogadott és üdvözölt. A beköszöntő beszédem és a szentmise után a főszolgabíró (Szántó), az elöljárókkal és a többi előkelő vendégekkel tiszteletüket tették, a még teljesen üres lakásunkban; üdvözletek sora hangzott el: az elöljárók, tanítók, szülők, gyermekek, stb. nevében. Ünnepi ebéd a gazdakörben.*"[66]

Az új pap első feladata egy kocsmai verekedés áldozatának temetése volt.

Fekete András hatalmas lendülettel látott a papi munkához, berendezések, misekellékek és ruhák vásárlása és a kápolna átalakítása volt napirenden. Az év végén már népmissziót tartott a kecskeméti ferencesrendi missziós páter, Timár Máté vezetésével, ekkor „*a szentgyónások száma 100 felül volt és 9/10-ed részben a tanyavilág lelkes hallgatója volt a főtisztelendő Páternak.*"[67]

A váci püspök 1937-ben engedélyt adott a házvételre és annak átalakítására, amelyre az egyházmegye 1988 pengő segélyt utalt át Mihálovits esperesnek.[68] Az épület eredetileg Mizsei Kálmán asztalosmester háza volt, de mivel a teljes összeg nem állt az egyházközség rendelkezésére, ezért a Lajosmizsei Takarékpénztártól kölcsönt vettek fel 450 pengő értékben. Az 1938-as egyházi költségvetést a püspök nem hagyta jóvá, mivel több tétel hiányos és fedezet nélküli volt. Az egyházközség képviselőtestülete ezért a párbér felemelése mellett döntött: „*a vagyonos hívek 3.50 pengőt, a vagyontalan hivek pedig 2.50 pengő párbért fizetnek egyháziadójukon felül.*"[69]

Az Eukarisztikus Kongresszus és a Szent Istváni ünnepségek alkalmából, márciusban püspöki engedélyt kaptak a „*keresztúti stációk erigálására.*"[70] Húsvétkor a szentsírt készítették el, amelyről egy fényképfelvételt készítettek „az utódok számára." A plébános még egy misztériumjátékot (A Szentcsalád szálláskeresését) is betanított a gyerekeknek.

A Szentsír őrsége
Guttyan János és Gulyás László (1938)

66 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 6-7., Ladánybenei Plébánia Irattára.

67 Fekete András jelentése Vácra, 1937. december 14. Ladánybene Irattára. Ez elírás lehet, mert a Historia Domusban az áll: „a népmisszió eredménye: 980 szentgyónás és 1100 szentáldozás." A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 18, Ladánybenei Plébánia Irattára.

68 Váci püspöki levél Mihálovits Ernő kanonok, esperes-plébánosnak Lajosmizsére, Ladánybene Irattára, Egyházi ügyek, 1937. január 25.

69 R. Kath. Egyházközség Jegyzőkönyvéből, 1938. január 28.

70 Hanauer püspök levele Fekete András plébánosnak, 1938. február 11.

A Szent család szálláskeresése misztériumjáték szereplői
Az ülő sorban balról az első Ötvös Erzsébet,
álló sor balról a 3. Tóth Rozália, jobbról a 2. Sziráki Ilona

Ekkor határozták el, hogy a község patrónusa a Magyarok Nagyasszonya legyen, de a pap bejelentése nem okozott osztatlan örömöt. A Magyarok Nagyasszonyának ünnepe október 8., így ez a nap lett automatikusan kijelölve a helyi búcsú idejének. A község búcsújáró napjai azonban a hagyományos jászsági Húsvéti búcsúk idejére, tehát tavaszra, a Húsvét után negyven napra eső áldozócsütörtökre esett.[71] Emiatt konfliktus keletkezett a közösség egyes családjai és a pap között, mivel a jászladányi

71 A jászladányiak ekkor mentek Mátraverebély-Szentkútra, lásd. Gaál István, *Jászladány története III.* Jászladány: Jászladány Önkormányzata, 2000, 59.

eredetű lakosok ragaszkodtak a szülőhelyről hozott hagyományhoz. Ezt így örökítette meg a plébános:

> *„De kis idő múlva jöttek a konkoly hintők, a szakállas Bujdosók és a Csillikek alakjában. Tajtékozó dühvel járták a tanyákat, hogy a népet a Védasszonyunk megünneplése ellen hangolják. Nem sikerült nekik. Azzal érveltek: „Legyen a búcsúnk májusban, mint eddig volt!" Tényleg ez ideig májusban, minden jogcím nélkül, csak úgy ötletszerűen hol az egyik, hol a másik vasárnapon tartottak búcsúféle majálist, erre meghívták rokonaikat, ismerőseiket, a községi elöljáróság, a vásárosok lapjában leközöltette a „ladánybenei búcsú" terminusát…Gyalázatos módon támadták személyemet, hogy a májusi „búcsú orgiák" ellen küzdöttem és síkraszálltam."*[72]

A hitközség vezetője azonban tántoríthatatlan maradt, s így az eredeti búcsújáró nap helyett, október második vasárnapja maradt a búcsú napja – mind a mai napig.

A község első papja nem volt megelégedve sem az ellátással, sem pedig a fizetséggel. Cibakházához hasonlítva ladánybenei tartózkodását „nyomorúság"-nak nevezte, és kifogásait jelezte is Vác felé. A püspök a zsörtölődést nem vette jó néven, figyelmeztette Mihálovits Ernőt, hogy ha így mennek a dolgok, beszünteti az önálló lelkészséget. Baráth jegyző és Fekete tisztelendő jobb belátásra tért, és 1939 elején levélben jelezték a püspökség felé a helyzet normalizálódását: a pap még 20 öl tűzifát is kapott a községtől. Ám az év nyarán tovább bonyolódott a helyzet, mivel az új pap sokallta a kosztra és lakbérre kiadott pénzt.

A sok kritikának meg lett az eredménye, még két év sem telt el és Mihálovits Ernő egy újabb javaslattal állt elő, és káplánját javasolta kinevezni Ladánybenére, Fekete helyett. Javaslatára a második ladánybenei lelkész Kovács Pál lett, aki hivatalát 1939. augusztus 29-én vette át. Kovács Pál nem volt ismeretlen számára, hiszen már 1937-től Lajosmizsén szolgált.[73] Őt sokáig a „templomépítő" névvel illették a helyi lakosok, mivel nevéhez fűződik a templom építése és a hitélet fellendítése. A kis imaházban Kovács esketésre és bérmálásra kért engedélyt, ám hiába volt kérése, a püspök hajthatatlannak mutatkozott és úgy döntött, hogy, *„míg a templom el nem készül, addig ott bérmálás szentsége nem szolgálható ki."*[74]

Az 1912-ben Hévízgyörkön született Kovács Pál nagy lelkesedéssel látott a gyűjtésnek és a kérvényeknek. Ehhez megnyerte a község vezetőit, a képviselőtestület 1940. május 29-i gyűlésén egyhangú határozott hozott, hogy 800 négyszögöl területet „örök tulajdonjoggal" a helyi egyházközségnek juttat minden térítés nélkül.[75] Kovács, újabb adományokért másokat is megkeresett.[76] A többi között Kecskemét város vezetőségét is kérte, hogy járuljanak hozzá a ladánybenei templom építéséhez, de a polgármester hivatkozva az árvízkárosultakra, elhárította a segítség nyújtást.[77] Kovácsot ez nem tántorította el eredeti céljától, 1941-ben Milotay István országgyűlési képviselőhöz fordult segítségért. A képviselő azonban óvatos volt, és figyelmeztette, hogy *„igen nagy körültekintéssel és alapos átgondolással kell tehát hozzáfogni egy ilyen nagyszabású – 40 000–50 000 pengőt igénylő építkezés keresztülviteléhez."*[78] A sok kérelem és levél azonban nem volt hiábavaló, 1942-ben a Szentlélek Szövetség budapesti irodája 1000 pengős adománysegélyt utalt át Ladánybenére.[79]

Kovács 1940-ben felkérte Fábián Gáspár budapesti mérnököt, hogy egy 1000 fős templom tervét készítse el. Hanauer püspök jóvá is hagyta a tervet, és 1942-ben sikerült is elegendő cementet szerezni az alapozás megkezdéséhez.[80] Egy évvel később a benei pap levélben fordult a püspökhöz a templomalap felszentelése ügyében. Büszkén írta, hogy

72 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 18, Ladánybenei Plébánia Irattára.
73 Bánk József szerk., *Váci egyházmegyei almanach.* Vác, 1970, 319.
74 Váci püspöki levél Kovács Pálnak, 1940. december 2., Ladánybenei Plébánia Irattára.
75 Alispáni iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/b, 61027, 1940. május 29.
76 1941-ben Brummer Kálmánné (szül. Brazzarotto di pauli Aranka) egy festményt is felajánlott, melyet a bécsi A. Ebert festett, és az adományozó édesanyját ábrázolta. Levelét 1941. december 3-án írta az egyházközség elnökének.
77 Kecskemét város polgármesterének levele Mihálovits Ernő kanonoknak, 1941. január 8., Ladánybenei Plébánia Irattára.
78 Milotay István országgyűlési képviselő levele Kovács Pálhoz, 1941. december 16., Ladánybenei Plébánia Irattára.
79 Hillinger Oszkárné levele Kovács Pálnak, 1943. január 11., Ladánybenei Plébánia Irattára.
80 Levél a váci püspöki hivatalból, 1942. augusztus 28-án, amelyből kiderül, hogy Hanauer püspök még halála előtt jóváhagyta az építendő templom tervrajzát.

az alap már 90 cm magasan áll, és 6000 téglát sikerült szerezni. Lehet, hogy a püspök nem bízott a sietségben, mert más elfoglaltságára hivatkozva nem vállalta a szentelést.[81] Viszont 1943 szeptemberében kiutalt a templom építésére 6864 pengőt, 1944 végéig pedig még további 17300 pengőt.[82] Az igazi segítség azonban 1943 novemberében érkezett, ekkor a püspökség 10000 pengőt adott.[83] Az épülő templom falai még nem is álltak, de Kovács plébános már megrendelte a templomi zászlót és a drótozott ablaküvegeket Budapestről.[84] Emellett az iskolát 1944 júliusában teljesen felújították, a munkálatokért Horváth László kőműves 2580 pengőt kapott. A templomépítés még a nyár folyamán sem hagyott alább, a perselypénz teljes összegét is erre fordította a plébános.

Kétségtelen, hogy a katolikus többségű lakosság, az egyházi ünnepkörhöz és ideológiához igazította életét, s ehhez jól illeszkedtek a népszokások, pl. májusban a legények szalagokkal díszített májfát állítottak. A helyi szakrális ünnepek nagy része a szomszédos Duna-Tisza közi településekhez hasonlítottak, egy kevés jászsági szokásanyaggal: jelentős volt a búzaszentelés, az aprószentek ünnepe, a nagypénteki kolompolás, a kántálás, az Úrnapi körmenet. Ez utóbbi alkalmával, a központban a négy égtáj irányában felállított lombsátrak várták a körmenetet, ahol fehérruhás kislányok szórták a virágszirmot. A kolompolás, húsvét, névnap és lakodalom rendje sokban megőrizte a jászságból hozott szokások elemeit.

Egyesületek, kulturális élet

A Horthy-korszak politikai szocializációs intézményrendszere nem kerülte el Ladánybenét sem. 1940-ben Lajosmizsén és Ladánybenén egyszerre hozták létre a KALÁSZ-t (Katolikus Lányok Szövetsége).[85] Igaz, a fiatal lányok szervezetét már 1939 decemberében megszervezték, először Dudás Julianna vezetésével, de mivel őt elhelyezték, a vezetést a jegyző felesége, Baráth Demeterné Major Róza vette át. Még 1940 januárjában, a lányoknak főzőtanfolyamot szerveztek Halász Lujza vezetésével, a híres tanfolyamról csoportképet készítettek. Februárban farsang vasárnapján az építendő templom javára műsoros előadást tartottak Baráth Demeterné tanítónő szervezésében, a tiszta haszon 146 pengőt tett ki. Ezt a sikert megismételték decemberben, ahol a „Hol vagy édesanya?” című darabot adták elő a KALÁSZ tagokkal. A KALOT átszervezése sokkal nehezebben ment. Erre csak 1941. szeptember 21-én került sor. Az egylet egyházi elnöke Kovács Pál, világi elnöke Sárközy Kálmán iskolaigazgató lett. A vezetőségben helyet foglalt még Kalmár János, Móra László, Pekkel István, Nagy István, Deák Ferenc és a nem éppen legénykorú 1907-es születésű ifj. Dudás István. A háborús viszonyokhoz képest a tagok létszáma (27) aránylag magas maradt.[86]

A község politikai és kulturális egyesületeit mindig ugyanazon ismert helyi értelmiségiek vezették. A lövészegyesületben, a KALOT-ban, a Gazdakörben ugyanők vállaltak vezető szerepet egyes nagygazda családok férfitagjaival egyetemben. Az első lövészegylet vezetőségében ott találjuk a 24 éves Szobodek Bélát is, akit a rendszerváltás után az első téeszalapítók között találunk, és aki a tanács végrehajtóbizottságában is vezető szerepet kapott. Sárközy és Baráth mellett a vezetőségbe választották Ritter István nagygazdát, Mindák Béla tanítót és Dudás István földbérlőt.[87] Ők nem sokáig vezették az egyesületet, mert egy évvel később a vezetőség már az iparosok és kereskedők közül került ki: Sziráki Ferenc kereskedő, Faragó Márton borbély, Keresztes Lajos hentes, ifj. Mizsei Kálmán asztalos és Ihász János községi rendőr. A vezetőség

81 Kovács Pál levele József püspöknek, 1943. április 7. és József püspök válasza, 1943. április 10., Ladánybenei Plébánia Irattára.

82 Püspöki helynöki levél Kovács Pálnak, 1943. szeptember 16. és József püspök levele 1944. január 21., Ladánybenei Plébánia Irattára.

83 József püspök levele Kovács Pálnak, 1943. november 18., Ladánybenei Plébánia Irattára.

84 Az üvegeket Palka József műterméből, a zászlót és pluviálét Oberbauer cégtől rendelték, 1944. február 24. és március 3.

85 Mihálovits Ernő levele Kovács Pálnak, amelyben kéri, hogy ne februárban, hanem márciusban legyen a KALÁSZ alakuló gyűlése, 1940. február 19., Ladánybenei Plébánia Irattára.

86 Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye, IV. 477, 30. doboz, PML. A lajosmizsei és ladánybenei fiatalság részvétele a KALOT-ban – főleg a szegedi népfőiskola megnyitásával – korcsoport-függő volt és 1942 nyaráig működött is, amikor azonban a tömeges behívások miatt, a létszám minimálisra csökkent. A KALOT-ról lásd Farkas György, *A KALOT-mozgalom és népfőiskolái.* Érd: Érdi Polgárok Népfőiskolája, 1992, 139, és a 6. fénykép, amelyen a lajosmizsei csoport látható (Dallos Dezső, Baranyi Pál).

87 Ladánybenei Polgári Lövész Egyesület, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye, IV. 477, 30. doboz, PML.

egyedüli nagygazda tagja, vitéz Nagy Ferenc kisbirtokos volt; Baráth Demeter községi főjegyző maradt az egyesület elnöke. A változtatások nem hoztak pozitív fordulatot a lövészegylet életében. Baráth Demeter elnök már csak a következőt írhatta jegyzőkönyvébe: „*1939 év november 26-án működését megszüntette, tekintettel arra, hogy az egyesület ezen naptól fogva már működést nem fejtett ki saját magát feloszlatta.*”[88]

A fiatal fiúkkal és legényekkel a szervezeti élet nehezen ment, nemcsak a lanyha érdeklődés, de a háborús viszonyok miatt. Ennek ellenére a templomdűlői iskolánál a hívek és gyermekek gyűjtésének eredményeként egy keresztet állítottak, amelyet 1940 Szentháromság vasárnapján szentelt fel Mihálovits Ernő. Az 1942-es esztendőben a ladánybeneiek segédkeztek Kunbaracs alakuló falugyűlésén, ahol Endre László alispán mondott beszédet. A fiatalsággal foglalkozó Kovács Pál még a Levente Egyesület elnökségi tisztségét is átvette Baráth Demetertől, ennek megfelelően az alapszabályt is módosították. Ekkor még 38 fiatalt szerveztek be, és a következő évre 2300 pengő kiadást szavaztak meg.[89] Az átszervezés nem járt sok eredménnyel. A rákövetkezendő év elején a község leventebizottságának munkájának értékelésekor, a község főjegyzője kénytelen volt úgy fogalmazni, hogy a levente „*egyesületi életet nem fejt ki…A leventékkel egyedül Kovács Pál községi plébános, mint KALOT vezető foglalkozik. Ezen összejöveteleken is legfeljebb 10-15, de legjobb esetben 20 levente jön össze.*”[90] Az okok között felsorolták a fiatalok kocsmai italozását és a leventeszékház hiányát. A bizottság javasolta a székházépítést, s erre a levente egyesület 5045 pengőjét ajánlották fel.

A háborús viszonyok ellenére 1943 nyarán Kovács Pál, püspöki engedéllyel három tábori misére kapott engedélyt: május 30-án hősök napján, június 13-i levente napon, és a június 24-i Úrnapján. Erre azért volt szükség, mert a szabadban tartott misére igen sok gyermeket és leventét (mintegy 150-et) toborzott. A hívek buzgóságát jelzi, hogy 1943-ban még egy másik keresztállítás is történt, a Terenyi-család Sarlósár puszta határán állított fel egy keresztet és vállalta, hogy a keresztet és környékét fenntartja.[91] A háború kellős közepén, Pétery József váci püspök ellátogatott a településre, ahol 1943. szeptember 21-én 260 főt bérmált meg az iskola udvarán. A következő évben a KALÁSZ tagjai alsóneműket varrtak a rászoruló szegény gyermekeknek.

A világháború miatt a templom építése teljesen leállt, mivel építőanyagot lehetetlen volt szerezni, Kovács plébános jótékonysági sorjegyekkel próbálkozott, hogy a templomépítéséhez kellő pénzt összegyűjtse. 1941-ben még Jászladányban is árulták a 20 filléres sorsjegyeket, a legtöbb sorsjegyet Turupuli Péter egyházgondok és Szőrös Veronka, a községi főbíró leánya árulta. A fődíjat az egymázsás hízót, jászladányiak nyerték meg. A téglakészítést Kis Pál Imre vállalta el, és a mérnök által javasolt téglapréssel neki is fogott a munkának 1942

A Levente Egyesület pecsétje Kovács Pál aláírásával (méret: 35 mm)

88 Ladánybenei Polgári Lövész Egyesület, 1940. január 7. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye, PML IV. 477, 30. doboz.

89 A Levente Egyesület kevés anyagát lásd a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye, IV. 477, 30. doboz, PML.

90 Alispáni Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/b, 16744, 1944. február 17.

91 Levél 1943. augusztus 31, és a püspöki engedély 1943. október 14., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

októberében. Az alapozást sikerült 1942-ben elkezdeni, de a pengő értéktelenedése miatt az egyháztanács úgy döntött, hogy az összegyűlt pénzt ingatlanba fektetik, 1944 végén Paczalos János hat holdas földjét vásárolták meg 25000 pengőért.

Gazdák és a mezőgazdaság: Gazdakör és a Hegyközség

Veres Péter találó mondata, hogy Magyarországra megérkezett a kapitalizmus, de nem ment el a feudalizmus, jól jellemezte a két világháború közötti Duna-Tisza közi kis települések mezőgazdasági viszonyait. Ladánybenén nem volt sem nagybirtok, sem nemesi birtoktest annak ellenére, hogy jelentős terület volt nagynevű tulajdonosok kezén (Nagybarcsay Barcsay, Orbay), de ők sohasem voltak igazán ladánybenei lakosok. A földtanilag igen változatos és tagolt, főleg homokos-buckás több mint hétezer kataszteri hold földterület nem volt gazdálkodásra alkalmas, a mezőgazdasági monokultúra meggyökeresedését sem segítette. Ami meghatározta a helyi viszonyokat, az a nem ladánybenei nagyobb birtokterületek kialakulását, a jászladányi családok lassú szegényedését jelentette. Amint azt az előző fejezetben olvashattunk, Jászladány először az 1790-es évektől, majd az 1840-es években is, a Benével határos települések lakóinak jelentős földterületet adott bérbe. Az 1870-es években már többen jelezték különböző hivataloknak, hogy kecskeméti tulajdonosok nagyobb földterületeket birtokoltak. Ennek hangsúlyozása azért is fontos, mert igaz ugyan, hogy az összes földterület 7000 hold fölött volt, de ebből a földművelésre használható rész ennek mintegy csak felét tette ki! Ezért írta az 1870-es évek közepén a földbecslő mérnök, hogy a földterület egyharmadát „idegenek” szerezték meg, mert valóban több mint 1000 kataszteri holdas részt jelentett a nem ladánybeneiek tulajdonrésze.

Amint olvastuk, a megszálló telepesek többsége nem tartozott a módosabb földművelő réteghez. Kevés adat áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy a korabeli viszonyokról hiteles és részletes képet kapjunk, de a társadalmi rétegződés alapjába véve csak annak a tucatnyi nagygazda családnak kedvezett, akik elengedő és jó minőségű földbirtokkal, állatállománnyal rendelkeztek. A nagytöbbség így igen kiszolgáltatott maradt nemcsak a homokos talaj, és az időjárás viszontagságai miatt, hanem a személyi eredetű konfliktusokból kifolyólag is. Erről tudósítanak azok a híradások, amelyekből a cselédsors nehézségét ismerhetjük meg. Obornyák Péter panasszal élt a sarlósári uradalmi tiszt önkényességei miatt, mert egy marháját jogtalanul elhajtotta. Ugyanekkor Kecskés György és Gazdik István *„engedetlen cselédeket”* gazdájuk, Domby István megfenyítette.[92]

Érdemes vizsgálni a birtokviszonyok ilyen sajátos alakulását, mivel a nagyobb és jó minőségű földbirtok mindössze másféltucat család kezében összpontosult. A helyi földbirtok nagyságáról és a gazdálkodásról az 1920-as és 1930-as évekből kapunk pontos információkat, amikor a gazdacímtárakból és az adóösszeírásokból a birtokrendszert aránylag könnyen rekonstruálhatjuk. A legnagyobb összefüggő földbirtokot a kecskeméti ügyvéd Fehér István és leszármazottai, dr. Fehér (Fejér) Pál tudhatták magukénak. Ez mintegy 307 holdat tett ki, amit teljes egészében a benei Dudás István bérelt.[93] Ő a húszas években négy, de egy évtizeddel később már hat cseléddel dolgoztatott.[94] A birtokon azonban nemcsak földművelést, hanem pulyka-és libatenyésztést is folytatott.[95] Szintén kecskeméti lakos volt az ügyvéd dr. Nagy Mihály (néha Kéri vagy Nagykéry Mihálynak is írva), aki az apjától öröklött és 1920-ban átvett 240 holdas birtokán gazdálkodott négy béressel, cseléddel.[96] Nagy, a kecskeméti városi törvényhatósági bizottság tagja és mind az ügyvédi kamara

92 Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Iktatókönyv, a Pesti Közép Járás főszolgabírájának iratai, PML IV. 439, 1868.

93 *Gazdacímtár,* Budapest: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1925, 208. Dudás István 1881-ben született Kecskeméten, fia István 1907-ben született, és a gazdaságban segédkezett apja mellett, emellett a KALOT helyi szervezetében is szerepet vállalt.

94 A főállású cselédek számát 1935-ben, az Országos Gazdasági Munkáspénztárt illető hozzájárulási díjak alapján ismerjük, Ladánybene nk. Adóügyi Iratok, BKMÖL V, 356, 1932-43.

95 Czeglédy Béla, vitéz et al, szerk., *Országos mezőgazdasági címtár II. kötet (Duna-Tisza köze),* Kaposvár: Kultúra, 1937, 456, 459.

96 A kecskeméti ügyvédek adatait lásd dr. Bodócs Gyula szerk., *Kecskemét Törvényhatósági Jogú Város Polgári Név- és Címtára az 1943-44. évre. VI. teljesen átdolgozott kiadás.* Dr. Nagy Mihály földbirtokának nagyságát lásd Ladánybene nk. Adóügyi Iratok, BKMÖL V, 356, 1932-43.

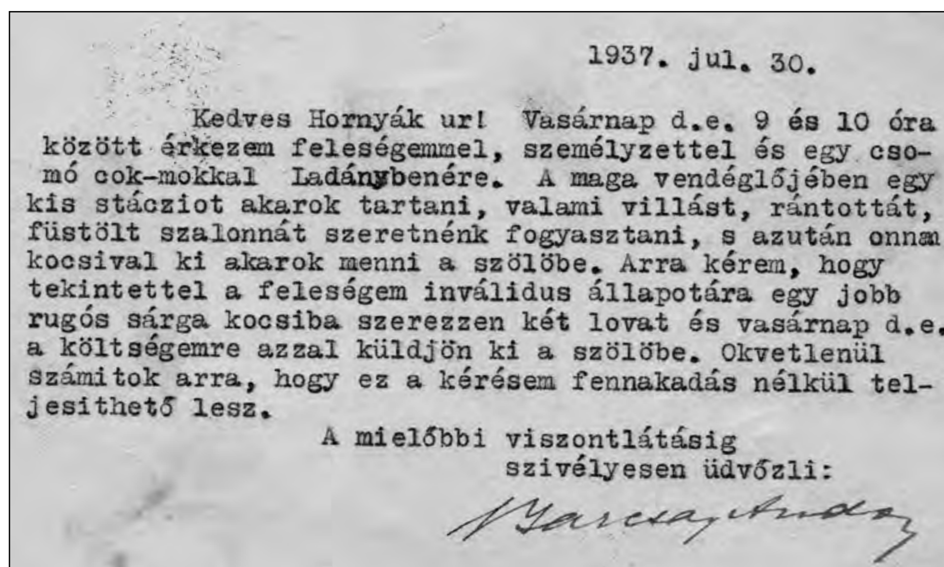
pénztárosa is sikeresen tevékenykedett: birtokát 1937-re már 269 holdra növelte.[97] Ő fizette a legtöbb adót, 1931-ben1046 pengőt.[98] Birtokát felesben Bujdosó Mihály bérelte, aki ezen kívül 28 hold saját birtokkal is rendelkezett.[99] Nagy Mihály állattenyésztéssel is próbálkozott, fajtatiszta magyar tinók tartásában jeleskedett, és ő büszkélkedett egyedül öt négyökrös fogattal.[100]

A mezőkövesdi zsidó származású Fischer Elek (Fischer Emil örököse) és családja birtoka 226 holdat tett ki, ebből 32 hold szőlő volt. De környékbeliek is bírtak ladánybenei földdel: Zimány Béla kiskunfélegyházi lakos 117 hold, a lajosmizsei özvegy Ötvös Lászlóné 277 holdnyi birtokkal rendelkezett.[101] Korábban, az 1897-es mezőgazdasági statisztika szerint férje, Ötvös László összesen 325 holdas birtokkal rendelkezett, amelyből 240 hold csak legelőterület volt.[102]

Sokkal kisebb, ám jelentős volt Barcsay Andor – erdélyi származású – lajosmizsei és budapesti ügyvéd 42 holdas birtoka. Kúriaszerű épülete a Baracsidűlőben még a ma is áll. A valamikori erdélyi fejedelmi Barcsay család egyik utódjáról van szó, aki Hunyad megye Dévai kerületének országgyűlési képviselőjeként szolgálta választóit, az első világháború végéig. Barcsay, 1929 és 1938 között Lajosmizsén, majd 1944-ig Budapesten volt ügyvéd, nyilván lajosmizsei tartózkodáskor került látószögébe a térség homokos földje, amelyet alkalmasnak talált a szőlőtelepítésre: 1931-ben már Ladánybene második legtöbb adófizető polgára volt 858 pengővel.[103] Az alsólehotai előnevet viselő Scultéty Gyula főjegyző mellett, Barcsay volt Ladánybene másik nemesi származású lakosa.

Szintén Kecskeméten lakott az ügyvéd Kiss György, aki összesen 363 pengővel adózott.[104] Lényegében a tíz legtöbb adót fizető közül négy kecskeméti és egy budapesti ügyvéd volt. Talán nem érdemtelen itt említést tenni egy 30 holdas ladánybenei földtulajdonról, amelyet egy „amerikai” tulajdonos, az USA nagykövetségének titkára, George F. Williams birtokolt.[105]

A nem ladánybenei birtokossal szemben, kevés jászladányi eredetű család tudta birtokát megtartani és fejleszteni. A redemptus Sebők család birtoklásának alakulása, jól illusztrálja ezt az elszegénye-

1937. jul. 30.

Kedves Hornyák ur! Vasárnap d.e. 9 és 10 óra között érkezem feleségemmel, személyzettel és egy csomó cok-mokkal Ladánybenére. A maga vendéglőjében egy kis stácziot akarok tartani, valami villást, rántottát, füstölt szalonnát szeretnénk fogyasztani, s azután onnan kocsival ki akarok menni a szölöbe. Arra kérem, hogy tekintettel a feleségem inválidus állapotára egy jobb rugós sárga kocsiba szerezzen két lovat és vasárnap d.e. a költségemre azzal küldjön ki a szölöbe. Okvetlenül számitok arra, hogy ez a kérésem fennakadás nélkül teljesithető lesz.

A mielőbbi viszontlátásig
szivélyesen üdvözli:

Barcsay Andor levele Hornyák Istvánnak, 1937

97 A birtok nagyságát lásd *Gazdacímtár,* 1925, 208, és Czeglédy, *Országos mezőgazdasági címtár,* 1937, 269, 523.

98 Ladánybene község legtöbb adófizetőinek Névjegyzéke, Ladánybene nk. Adóügyi Iratok, BKMÖL V, 356, 1932-43.

99 F. Szabó Géza szerk., *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Általános Ismertetője és Címtára*, 137.

100 Czeglédy, *Országos mezőgazdasági címtár,* 432-433.

101 *Gazdacímtár,* 1925, 208-218.

102 *A Magyar Korona Országainak Gazdacímtára,* Budapest: Magy. Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1897, 234-235.

103 Dr. Nagybarcsai Barcsay Andorról lásd a Tiszticímtár különböző kiadásait, *Magyarország tiszti czím és névtára.* Budapest: M. Kir. Statisztikai Hivatal, 1914, 77, 533; Gulyás Pál, *Magyar írók élete és munkái, II.*, Budapest: OSZK, 1940, 397; és *Sturm-féle országgyűlési almanach 1910-1915,* http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/alm.

104 Ladánybene község legtöbb adófizetőinek Névjegyzéke, Ladánybene nk. Adóügyi Iratok, BKMÖL V, 356, 1932-43.

105 A titkár apósának, Miklós Ferencnek volt eredeti birtokrésze a 30 holdas ladánybenei föld. Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Ladánybene, BKMÖL XVII. 501, 135/1945.

dési folyamatot. Sebők Menyhért és Lázár Erzsébet fia, az 1855-ben született Sebők József tanult gazdász lett, és aki:

> *„szakavatottsága és szorgalmánál fogva tekintetes dr. Orbay Antal úrnál évek hosszú során át volt alkalmazásban, erkölcsi magaviselete példás, megbízható és törvényeket tiszteletben tartó egyéniség, minélfogva őt, mint szorgalmas munkás és kifogástalan magaviseletű honpolgárt, bármelyik község kötelékébe való felvételre ajánlhatjuk."*[106]

Sebők József feleségül vette a gyóni származású Harsányi Máriát, a házasságból egy gyermek, a szintén József nevű született 1884-ben. Sebőkék gazdálkodása eleinte sikeresnek bizonyult, az 1897-es mezőgazdasági statisztika szerint, 130 holdas mintabirtokot tudhattak magukénak, amit egy-két éven belül már 136 holdra növeltek. A birtok két részben, a Csíkos de nagyobbrészt a Pálinkásdűlőben terült el. A terület megosztottsága jellemző a ladánybenei földviszonyokra: nagyobb részt szántó (60 k. hold), legelő (48 hold) és rét (10 hold) jelentette a család tulajdonát, de kisebb területen kertművelést (7 hold) és erdőgazdálkodást is folytattak (5 hold). Gazdasági eszköztára és állatállománya a helyi viszonyokhoz mérten jelentősnek mondható: három eke, egy borona, három szekér, 15 szarvasmarha, 2 ló, 33 sertés.[107] Ifjabb dr. Sebők Józsefnek és nejének (az alsódabasi születésű Harsányi Mária 1893–1983) gazdálkodása azonban nem hozott szerencsét. Váltókkal való spekuláció folytán az első világháború után a család elvesztette földbirtokát, és csak az 1930-as évek elején tudott gazdálkodásba fogni, de már csak mintegy 30 holdas birtokon. A gazdálkodásban nyilvánvalóan felemelkedés történt volna, hiszen a két fiúgyermek István (1921–2003) és József (1925–) kitűnő állattenyésztő és agronómus lett, de a második világháború és a Rákosi-rendszer ezt megakadályozta.

Az 1925-ös gazdacímtár szerint, a helyiek közül 100 hold feletti birtoktesttel tíznél kevesebb tulajdonos rendelkezett. Jelentős mintagazdasággal rendelkezett Sárközi Kálmán, a ladánybenei iskolaigazgató apja; összesen 102 holdas birtoka volt, de ezen kívül Alsódabason Parragh József 126 holdas földjét bérelte, melynek nagy része szántó, szőlő és rét volt. A család az 1930-as évek elején elvesztette birtokát és elszegényedett. Horváth József 205, Müller Gáspárné 175, Ladányi Mihály 121, özvegy Kleczli Antalné 100 holdat tudhatott magának.[108] A Kleczly (Klecli) család szintén ladánybenei volt, és az 1897-es statisztika szerint Kleczly Antal és testvére Ferencz birtokolta a 100 hold földterületet, melyből 20 hold volt szántó, 59 legelő, 20 hold erdő és egy hold szőlő volt.

Sajátosan egyedi jelenség a Terenyi család esete. Terenyi István (1878–1940) a helyi Gazdakör elnökeként és tőzsgyökeres család tagjaként – felesége Fekete Erzsébet (1888–1957), de kiterjedt rokonságban állt a Besenyei, Szabó és Kisjuhász családdal is – apja 228 holdas birtokát vitte tovább, amelynek fele jó minőségű szántóföld

Sebők József és Harsányi Mária, József fiukkal 1900 körül

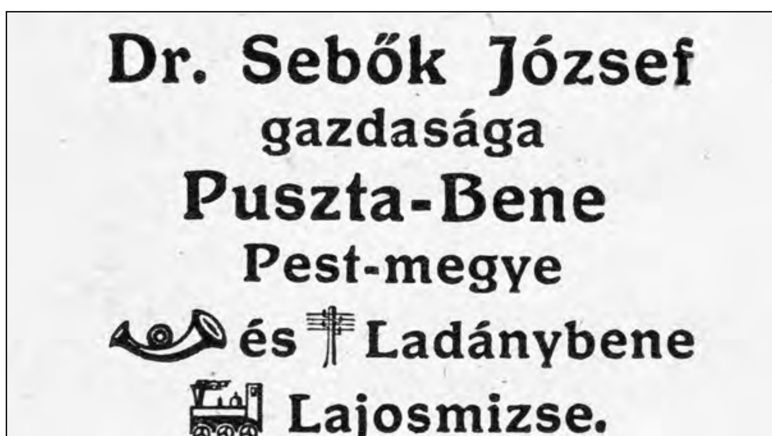
106 Horváth Károly jászladányi főbíró által kiállított Községi Bizonyítvány, Sebők József részére, Jászladány, 1893. június 15. A dokumentum a Sebők család birtokában.

107 *A Magyar Korona Országainak Gazdacímtára,* 1897, 236-237.

108 *Gazdacímtár,* 1925, 207-209.

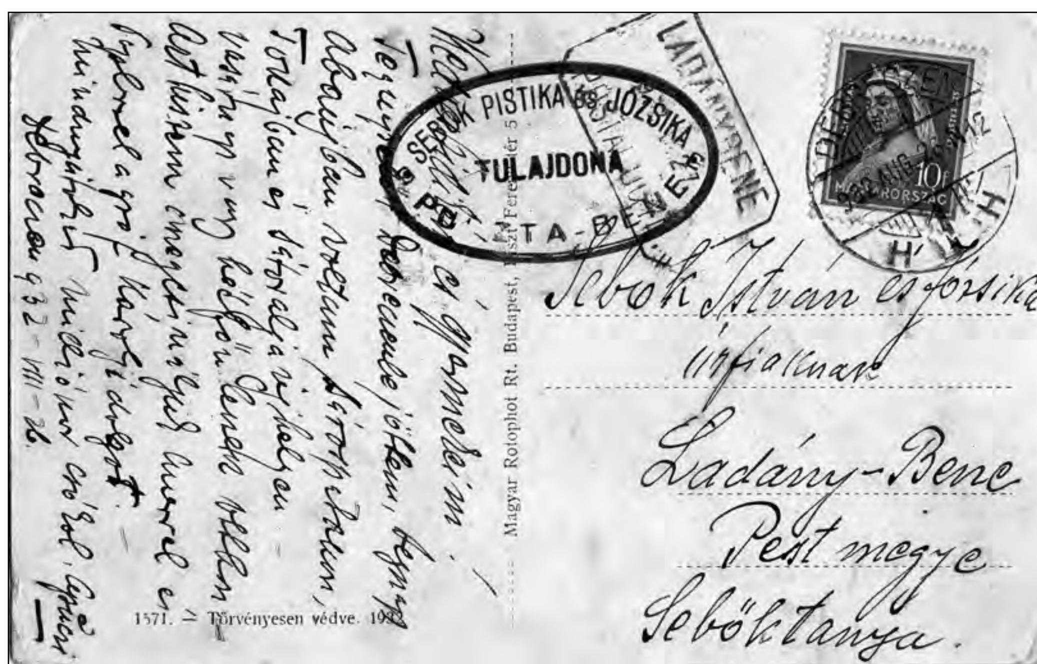

**Sebők István
a kerekegyházi fogathajtóverseny
győztese
Tündér és Karvaly nevű lovával
1943-ban**

Dr. Sebők József
gazdasága
Puszta-Bene
Pest-megye
és Ladánybene
Lajosmizse.

**Dr. Sebők József
levelezőlapjának
fejléce az 1930-as
évekből**

**Sebők József
levele fiainak
és a testvérek
pecsétje
1932-ből
(pecsét mérete:
44 x 25 mm)**

volt.[109] Ladánybenei birtokán kívül Tatárszentgyörgyön is gazdálkodott, 11 hold szántóföld, 22 legelő és 5 hold erdő tulajdonosaként.[110] Gattyán Andrásnak 115 holdas birtoka volt, de ennek egy része már Baracshoz tartozott. Nagyobb birtokkal rendelkeztek még a Pető-testvérek (Gábor és István), mintegy 158 holdas földdel, de ők már iparosként gazdálkodtak: először olajütő majd gabona malomtulajdonosként és cséplőgéptulajdonosként tevékenykedtek.

Szintén nagyobb birtoknak számított Szabó József és társai gazdasága, mintegy 170 holddal melyből 23 holdnyi szőlőtelepítés.[111] Száz hold alatti birtokkal Bencsik Benjámin (40 hold), Bujdosó János (83 hold), Mizsei Kálmán (95 hold) rendelkezett. A lajosmizsei Vass Sándor és neje, Benén 36 hold földterület tudhattak magukénak. A Kerekegyházáról 1927-ben Ladánybenére költözött Ritter Józsefnek (1885-1960) mintegy 50 holdas birtoka volt.[112] Sikeres gazdálkodását jellemezte, hogy már 1931-ben a legtöbb adófizetők között találjuk, majd 1935-ben már virilistaként a község képviselőtestületébe is bekerült. A legtöbb ladánybenei földtulajdonos ennél kisebb területtel csak törpebirtokosnak számított: nagyobbrészt csak 4-6 holdas birtokkal. A nagycsaládos gazdák hiába tudtak birtokra (pl. 20-35 hold) szert tenni, a gyermekek nagy száma miatt a gazdálkodás nehezen ment. Gondos János (1891–1971) és felesége Danics Teréz (1896–1976) 1913-ban kötött házasságot, és tizennégy gyermeket neveltek fel; a Guttyán családban is tizennégy gyermek volt, de mindkét család esetében a földterület a családtagok számának arányában elenyészőnek számított.

Amint a korábbi fejezetekben olvasható, már a 19. századtól Örkényből is jelentkeztek gazdák, akik béreltek benei földeket Jászladánytól. Azonban, a század végén történt eladásokból az igazi hasznot ők húzták, amikor valós tulajdonosai lettek a benei földeknek. Ilyen örkényi család volt a Szelecki család. Az 1880-ban született Szelecki Antal édesapja vásárolt mintegy 20 holdnyi területet, amely végig a család tulajdonában maradt egészen az államosításig, amikor 1950-ben a Petőfi Tsz tagosította.

A Fő utca egy része a malommal (1950-es évek)

109 *A Magyar Korona Országainak Gazdacímtára,* 1897, 235-236.

110 Terenyi István adatait lásd F. Szabó, *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Általános Ismertetője és Címtára*, 137, és Czagányi László, *Tatárszentgyörgy története,* Budapest: Zrínyi, 1990, 176. old.

111 Czeglédy, *Országos mezőgazdasági címtár, II. kötet (Duna-Tisza köze),* 1937, 271.

112 A tévedések elkerülése végett kell említeni, hogy a korábbi dokumentumokban a család neve néha Richter és Rikter formában bukkan fel, itt az egyszerűség kedvéért a ma hivatalos formát (Ritter) használom.

Az első világháború utáni gazdálkodást nagyban meghatározta az egyes kormányok programjai, de az ígért földreform nem sokat változtatott a földtulajdon szerkezetén (az 1920. évi XXXVI. tc. által létesített vitézi telekrendszer a minimális igényeket sem tudta kielégíteni). Igaz ugyan, hogy a Breuer Imréné 33 holdas földbirtokát kisajátították és vitézi rend földjeként birtokba vették, és Szabó József, Fischer Élias, Frank Emil és Neumann Ede megváltott mintegy 56 holdas birtokából, 17 hold vitézi telek lett, a maradék 39 holdat pedig 13 igénylő között osztották ki. A debreceni, mezőkövesdi és kecskeméti zsidó tulajdonosok birtok-kisajátításainak jogi alapját az adta, hogy a négy tulajdonos közül hárman nem tudták *„igazolni, hogy okleveles gazdák lennének.*"[113] A kisajátított földekből kapott a község három holdat, két holdat a gazdasági iskolára, egyet pedig játszótér kiépítésére. A kiosztott területekből csak néhány hadiözvegy kapott egy-két holdat (Pollák Ferencné, Bognár Istvánné és Varga Lajosné), ám többen nem részesültek semmiféle juttatásban (Brindza Józsefné, Péli Ferencné, Nagy Sándorné, Bednárik Péterné)![114]

A földbirtokrendezés tehát nem tudta az igényeket még csak kis mértékben sem kielégíteni, s a két világháború közötti évtizedekben a szegényparasztság sorsa csekély mértékben sem változott, a terméketlen föld csak bajjal járt.[115] Érdemes az 1931-es és 1932-es legtöbb adót fizetők listáját közölni, és összevetni a korábban közölt virilista-listával, mivel a két névsor nagyban hasonlít egymáshoz:[116]

1931	**Adó** (pengő)	**1932**	**Adó** (pengő)
Dr. Nagy Mihály	1046	Dr. Nagy Mihály	915
Dr. Barcsay Andor	868	Dr. Barcsay Andor	441
Hornyák István	382	Hornyák István	317
Dr. Fejér Pál	363	Dr. Fejér Pál	317
Dr. Kiss György	363	Dr. Kiss György	317
Dudás István	300	Földházy Ferencné	240
Földházy Ferencné özv.	297	Terenyi István	218
Benke Menyhért	265	Ritter József	212
Ritter József	248	Dudás István	200
Terenyi István	232	Benke Menyhért	193
Rumpler Imréné, özv.	231	Szőrös József	192
Szőrös József	231	Horváth István	191
Szaszkó István	222	Szaszkó István	190

A földművelés mellett, a törpebirtokos gazdák közül sokan próbálkoztak tejtermeléssel. A gyermekeknek ill. az otthoni főzéshez-sütéshez kellett a tej, a felesleget piacon értékesítették. A nők „milimárikként" – tejesasszonyok – még Budapestre is szállítottak friss tejtermékeket. Berényi József a tej hasznának emlékét így ötvözte a „Csodaállat" versében:

„*Gazda asszony rózsás arca*
Esete reggel és déltájba
A nagy öblös edényt tartja
Tejet feji a zsajtárba.
Én ezt csodálva bámultam
Fehér sugár csobogott hullt
Édes anyámra gondoltam
Édes teje eszembe jut."

Az 1930-as évek közepén már rendszeresítették a tejbegyűjtést is, amit a községben központi helyen hoztak létre. Ez jól működött Bartal Sándorné vezetésével, egészen az ötvenes évekig. A tejet a lajosmizsei Gazdák tejüzeme, illetve a Lajosmizse és Vidéke Tejszövetkezet vette át. A juhtejet a gazdák maguk dolgozták fel, és a család étkezését szolgálta. Bánk János, birtokán bivalycsordát tar-

113 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 16432, 1924. január 9.

114 Az Országos Földbirtokrendező Bíróság határozata, Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 16432, 1924. január 9.

115 A 20. század földbirtok-politikájának összefoglalását adja Romány Pál, „Földbirtok-politika és földtulajdon Magyarországon." *Magyar Tudomány* 1, 2005, 94-102. A kiosztott vitézi telkek mérete 64.000 holdat tett ki, ami mintegy 3700 kedvezményezettet érintett.

116 Ladánybene Község legtöbb adófizetőinek Névjegyzéke 1931-1932, Ladánybene nk. Adóügyi Iratok, BKMÖL V, 356, 1932–43

tott az 1920-30-as években. A bivalyokat a benei (pl. Gulyás Ferenc és Bánk János) és lajosmizsei gazdák a kalotaszegi Bánffyhunyadon vásárolta, és vonattal szállították Lajosmizsére. Bánk János bivalycsordájának igazi haszna a tejhozamban volt, amit – a nagy kereset miatt (nem volt benne tbc) – szintén Budapestre szállítottak. Többen fogatban és cséplőgéphúzásra is használták az erős állatokat. A Duna-Tisza közén ismert kevés bivalytartáshoz ez is értékes adat. Mint ahogyan az is, hogy a beneiek tovább őrizték (kényszerűségből persze) az archaikus munkafolyamatokat. Mivel a község nagytöbbsége szegény paraszti réteghez tartozott, még az 1930-as években is dívott a sarlóval való aratás. Ezt látta Berényi József gyermekkorában, amikor „Aratás" című versét így kezdi:

„Arany kalász ringva dől
Sarló kasza pendül
Fiuk lányok szívéből
Arató dal csendül."

A szántás ökrökkel és tehenekkel történt, erre így emlékezett a puszták költője, amikor apját örökítette meg, „A szántás" című versben:

„Bús ökrei ballagnak lustán
Föld gerincén szánt eke vasa
A csendes vadvirágos pusztán
Rájuk kiált, Cselő, Basa."

Az aratás utáni munkát a cséplőgépek megjelenéséig csak nyomtatással végezték. A nyomtatás és a szelelés munkafolyamatot figyelhetjük meg, a „Nincsen kenyér" című versében:

„Nincsen kenyér az asztalon
Nyomtatni kén az asztagon
Búzát vinni a malomba
A szalmát meg az alomba
Fogjunk neki édes párom
A kévéket ledobálom
Te pedig majd ki oldozod
A szérűre beágyazod
Két lovat majd rá vezetek
Ki tapossák a szemeket
A szalmából jól ki rázzuk
Törekesen összehányjuk
Föld dobáljuk szél ki fújja
Tisztán hullik le a búza
Zsákba szedjük azon frissen
A kordémon már is viszem
Ha meg őrlik meg is várom
Hozom néked édes párom
Ugye sütsz majd jó kenyeret
Hagy egyenek a gyerekek."

A talaj rossz minősége, a homok és belvíz-és fagykárok folytán a gazdák gyötrelme állandósult. Az 1930-as évek bővelkedtek a károkban: 1935-ben katasztrofális jégverés, majd 1936-ban talajvíz, és 1938-ban a Húsvét utáni fagykárok pusztították el a termést. Az 1935-ös belvíz következtében a Csíkos annyira megduzzadt, hogy a Ladánybene-Baracs utat is átszakítással fenyegette. Ezt a gazdák nem várták meg, hanem egy kisgátat átvágva a tó vizét egy árterületnek szánt részre engedték lefolyni.[117] Csapadékosnak bizonyult az 1939-es év is, ám ennek ellenére bőséges gyümölcstermést adott, a termelők mégis áron alul tudták terményeiket értékesíteni. A mai idősek még mindig emlékeznek a csütörtöki lajosmizsei piacozásra, amikor a családok kocsikra rakták áruikat, és egész karavánok indultak útnak a hajnali órákban. *„Még csikorgó hidegben is mentünk, a suba alá takargattak bennünket"* – idézte fel gyermekkori emlékeit egy asszony.

A gazdák érdekeinek képviseletére, és a károk enyhítésére hozták létre a Gazdakört 1917-ben, 41 taggal. Tíz évvel később átszervezték, és elnökének Dudás Istvánt választották meg. Ekkor a gazdáknak évenként négy pengő tagdíjat kellett fizetniük, ami nem volt egy nagy összeg, de a Gazdakör vagyona is mindössze 150 pengőt tett ki.[118] A Gyümölcstermelők Országos Egyesülete a húszas-harmincas években országos tanfolyamokat szervezett a gyümölcstermesztők megsegítésére, és Ladánybenén is két napos tanfolyamot tartottak.[119] Ilyen és hasonló programok ellenére a Gazdakör nem bizonyult sem életképesnek, sem pedig nyereséges vállalkozásnak annak ellenére, hogy elkészült épü-

117 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 12858. A víz lefolyása miatt majdnem pereskedés is lett, mivel több gazdának a termőföldjére engedték a tó vizét (Alispáni levél, 1935. február 23).

118 A Gazdakör közgyűlés 1927. március 20-án volt, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye, PML, IV. 477, 30. doboz, Ladánybenei Gazdakör.

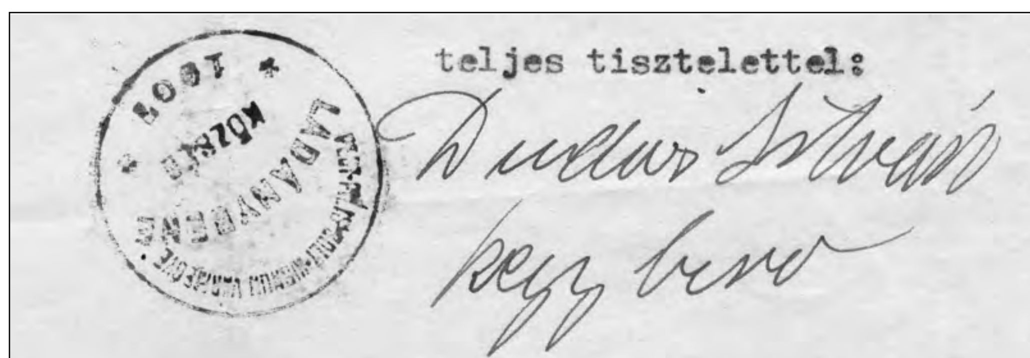
119 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 58742, 1928. szept. 27.

lete, de az elképzelés mögött nem állt elegendő anyagi támogatás. A Gazdakör segélyre szorult, de ezt a minisztérium nem támogatta.[120] A gazdák megpróbálták a lehetetlent, és további képzésekkel, előadásokkal és tanfolyamokkal próbálkoztak. Még a második világháború alatt is három nagyobb tanfolyamot rendeztek: 1943-ban Ezüstkalászos és gyümölcsvédelmi tanfolyamokat, 1944-ben gyümölcstermesztési tanfolyamot. Ezek hatására a gyümölcstermesztés és kereskedés valamelyest fellendült, például a Lédeci család stráfkocsijukkal Pestre fuvarozták az almát és egyéb gyümölcsöket.

Törvényrendelet írta elő a hegyközségek alakítását, ami a rendelkezésnek megfelelően 1939-ben Ladánybenén megalakult. Ekkortól a község összes gyümölcs-és szőlőtermelése lényegében a Hegyközség felügyelete alatt működött. Első elnöke Bagi Lajos, a hegybíró Dudás István lett. Az összeírások szerint, összesen 369 termelő tartozott a Hegyközség kötelékébe, de a valóságban az 1940-re megállapított évi 30 fillér tanácsi hozzájárulást sem tudták fizetni. Ugyanakkor igaz, hogy 1941-ben az igényelt 8353 kiló rézgálicot, és 2610 kiló mészport a gazdák felvették. Ebből egyedül Barcsay Andor 42 holdas szőlőtelepe hat, illetve két mázsára tartott igényt. A rézgálicot a lajosmizsei Hangya szövetkezeten keresztül szállították, és a szállítások akadozása ellenére 1942-ben 62 mázsa rézgálicot igényeltek.[121]

Az útépítés, posta és a belterület rendezése

A rossz minőségű út, a nehézkes közlekedés és a belvízkárok siettették, hogy Ladánybene útjait minél előbb megjavítsák. Az előző fejezetben olvashattuk, hogy csak 1876-ban történt lépés arra, hogy a Kecskemétet Ladánybenével összekötő utat szélesítsék. Ezt követően ötven évig szinte semmi sem változott. 1921-ben Tatárszentgyörgy lakosai is nagy áldozatot hoztak, amikor hozzájárultak a Ladánybenén áthaladó kecskeméti makadám-út építéséhez.[122] A községnek érdeke fűződött ahhoz, hogy Baracs felé is utat építsen. A mintegy 6,7 km hosszú útszakasz megépítése igen sok helybeli, de baracsi lakosnak is életszükséglet volt. A baracs(puszta)i Petőfi Sándor Olvasó-és Gazdakör is kérelmezte az útépítés gyorsítását, és befejezését 1936-ban. Az út-tervről már egy 1934-es alispáni rendeletben olvashatunk. A nagy felbuzdulásban sokan (Bujdosó József, Mizsei Kálmán és Szíjjártó Ferenc) saját földterületük egy részét ingyen felajánlották, mások (Hájas Pál, Spanyhel Lőrincné, Godó Jánosné, Jobbágy János, Nagy Pál) pénzbeli egyezséggel adták át az úthoz szükséges területet.[123] Az út első részét 1935-ben készítették el, de az építés nem volt zökkenőmentes, mivel az alapzatba rakott agyag és szalma, valamint a tetejére rakott kavics minősége sok kívánni valót hagyott maga után. A túl kicsire épített és rosszul bedolgozott alapot a homok elfújta.[124] Már ekkor is

Dudás István hegybíró aláírása 1939-ből

120 A Ladánybenei Gazdakör segélykérelme 1937. november 29., Főispáni Általános Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, 4.

121 Dudás István ladánybenei hegybíró levele a Lajosmizsei Hangyához, 1942. szept. 22-én, Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum, Lajosmizse.

122 Czagányi László, *Tatárszentgyörgy története,* 1990, 192.

123 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 17704, 1934. december 5.

124 Az útépítéssel kapcsolatos problémákra, dr. Barcsay Andor hívta fel a figyelmet az alispánhoz címzett levelében, Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 17704, 1938. március 25.

felmerült az az ötlet, hogy a Ladánybene és Felsőlajos közötti utat kellene megépíteni, az 1935-ös választások alkalmával ez a terv napirendre került, ám csak választási ígéret maradt.[125]

Már a hadiállapot időszakában láttak neki a Ladánybene-Baracspuszta közötti út befejezéséhez. Ehhez segítséget a vármegye alispánjának megválasztott dr. vitéz Endre László adta, aki 1940. október 14-i rendeletbe foglalta *„a leszerelt katonák és rászoruló lakosság munkához juttatása érdekében 1941–42 évre”* útépítési munkák előirányzását (Fülöpszállás-Csengőd, Solt, Kiskunfélegyháza, Majsajakab, stb.).[126] Az útépítéshez több földtulajdonos is hozzájárult, Barcsay Andor, Bagi Lajos és Söröli István 1000 pengőt ajánlott fel személyenként.[127]

Az útépítést 1942-ben folytatták, Domonyik János községi másod-majd főbíró vezetése alatt. Az építés sok embernek és vállalkozónak adott munkát: Szőrös Márton kovácsmesternek, Vass Sándor és Prouda Kálmán lajosmizsei fuvarosoknak. Az utóbbi „bandagazda” volt, de mellette Száraz Mihály csongrádi vállalkozó „kubikos” bandagazdaként szervezte a napi munkát. A vasúton érkezett követ és kavicsot a lajosmizsei állomásról lovaskocsikkal hordták az útépítéshez.[128] A megmaradt kavicsból még a Barcsay-kúriához is jutott egy kevés.

A Ladánybenét-Lajosmizsével összekötő út építéséről 1929-ben döntöttek, a munkálatok 1932-ben kezdődtek el, és az út a következő évben átadásra került. Ezután a község központjából Tatárszentgyörgyre vezető út építéséhez is hozzáfogtak. Ezt sürgette, hogy 1933-tól kezdték a Budapest-Lajosmizse út építését, és emiatt a forgalom leállt, így lehetetlenné tette Lajosmizséről a pesti fuvarozást. A forgalom és a helyi gazdák piacozásának elősegítésére, a ladánybenei képviselőtestület kérelmezte a Tatárszentgyörgy felé vezető „gödörkavics útpálya” építését.[129] Az út megépítését (kőhordás és fuvardíj) mindkét község önrészként vállalta. Ám, egy-két hónap alatt kiderült, hogy ezt egyik község sem tudta teljesíteni, először Ladánybene kérelmezte a 15500 pengő elengedését – hivatkozva a község felhalmozott adósságára.[130] A szomszéd község ugyanezt kérelmezte arra hivatkozva, hogy kasszája azért üres, mert bizonyos adósságokat Ladánybene nem fizetett meg.

A dolog tisztázásához tudni kell, hogy ebben sem volt egyetértés a két rivális település között. Amint láttuk, az önálló község megszületését nem nézték a lajosmizsei gazdák jó szemmel, az egyházpolitika pedig egy másik állandó feszültséggóc volt. Létezett még egy dolog ami miatt a két szomszédos község között a helyzet kiéleződött, s ez Ladánybene pénzbeli adóssága volt. Mivel a községben nem volt sem orvos sem állatorvos, ezeket Lajosmizse biztosította. Abban meg is egyezett a két község, hogy ez évente milyen terhet ró Ladánybenére. A község ezt már 1924-től nem fizette: így 1929-ben 7000 pengős adósságot halmozott fel. A perlekedésből tudjuk, Lajosmizse élve jogával, minden évben hozzáadta az adóssághoz az elmaradt éves díjak kamatait, ugyanakkor saját maga döntötte el, mennyi fizetséget várt el szomszédjától.[131] Így az adósság egyre csak halmozódott, és ezt növelte a korona teljes elértéktelenedése, (a pengő 1926. december 27-én jelent meg) és az ezt követő nemzetközi pénzválság. Ladánybene anyagi helyzetét tovább rontotta, hogy 1930-tól az iskola fenntartása miatt, a község éves szinten 5000 pengő hiánnyal zárt.[132]

A lajosmizse-ladánybenei út építésének voltak más kényes részletei is, amelyek a két község közt csak tovább szította a viszályt. Ezt az a nyolc hold kisajátított földterület körüli vita okozta, amelyben több lajosmizsei telektulajdonos volt érdekelt, – Szappanos Ferenc, Szappanos Mihály, Gál Mihály, Jobbágy József, Szabó János - akikkel a község csak nagy nehezen tudott megegyezni 1929-ben.[133] Minden nehézség ellenére 1936-ban Lajosmizse-Ladánybene-Tatárszentgyörgy út teljes hosszában elkészült.

A két község közötti feszültséget egy kényes ügy tovább növelte; Ladánybene perrel fenyegetőzött

125 Főispáni Bizalmas Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, 1935, 12.

126 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 17704, 1940. október 14.

127 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 17704, 1940. szeptember 13.

128 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 17704, 1944. június 29.

129 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 17704, 1944. június

130 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 25609, 1933. május 20.

131 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 25609, 1931. június 27, Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

132 Baráth Demeter főjegyző által készített kivonat, Ladánybene község képviselőtestületének 1933. évi március hó 5-én tartott rendkívüli közgyűléséről.

133 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 25609, 1931.

amikor kiderült, hogy Lajosmizse bevételhez jutott a Lajosmizsei Budapest-Tiszai Helyiérdekeltségű Vasút Részvénytársaság részvényei után. Az építéskor részvényekbe fektetett pénz egy részére Ladánybene joggal tartott igényt, hiszen ők is fizették az építés költségeit. Az ügy az 1930-as évek végétől annyira eldurvult, hogy Ladánybene az egyik földbirtokos ügyvédjét, Barcsay Andort kérte fel a per lebonyolítására. A község függetlenné válásakor kialakult egyezség körülményeinek tisztázására (az eredeti okiratok nem maradtak fenn), az akkor még élő első bírókat (a lajosmizsei Bakacsi Ernőt és ladánybenei kollégáját, Pesti Pétert) és korabeli tanácstagokat is kihallgatták. A háborús viszonyok akadályozták meg a további pereskedést a két szomszéd között.[134]

Az útépítéssel a község fejlődésnek indult, ezt segítette az első „távbeszélő" felállítása is, 1928-ban.[135] A kis postaügynökséget 1930-ban megszüntették, és a falu önálló postahivatalt kapott. Ám ez lépés nem jöhetett volna létre egy kis személyes történet nélkül: Hornyák Etelka, a község tiszteletben álló kocsmáros-vendéglősének lánya, aki a postaügynökséget vezette, levélben fordult a postaügyi igazgatósághoz, hogy az ügynökséget postahivatallá minősítsék át, mert a távbeszélő állomás miatt a forgalom jelentősen megnőtt. Kérését fizetésemeléssel is indokolta, ami férjhezmenetelét segítette elő.[136] A képviselők természetesen megszavazták a kérelmet, és a Magyar Posta 1930. június 26-án a postaügynökséget megszüntette, helyébe postahivatalt létesített. Hornyák Etelka férjhez ment.

Ezzel a postahivatal és a postamesternők kálváriája nem szűnt meg, 1931-ben Bujdosóné (Hornyák Etelka) lemondott, és az állás megüresedett. Testvérét, Hornyák Ilonát még Hoffer László országgyűlési képviselő is ajánlotta az állásra, de sem ő, sem pedig az ideiglenesen dolgozó Gajdácsi Jánosné nem tarthatta meg az állást, mindkettőt *„súlyos szolgálati vétségek"* miatt marasztalta el a Postaigazgatóság.[137] 1942-ben ismét megüresedett az állás, és ekkor a postafelügyelőség az újszászi születésű Babos Jánosné Kovács Máriát jelölte az állásra.[138]

A második világháború és az újjáépítés évei

A község lakossága 1941-ben, amikor Magyarország belépett a háborúba 2409 fő volt, ami 20. századi csúcs.[139] Mint általában az országban minde-

A Magyar Királyi Posta Ügynökség Ladánybenén, a postamesternő Hornyák Etelka, 1930

134 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 1943. július 15.
135 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 17704, 1944. június
136 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 25609, 1933. május 20.
137 Az indokok közt levelek felbontása, illetve Gajdácsiné esetében a pénztárból előlegként kivett összeg szerepelt, lásd Főispáni Iratok, Általános Iratok, 1931. július 25. és augusztus 11., levelek, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML.
138 Főispáni Iratok, Általános Iratok, 4, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, 1942. június 12.
139 KSH, *1990. évi népszámlálás. Bács-Kiskun megye adatai,* 1992, Budapest: KSH, 294

nütt, a községet a világháború a behívott katonákon és a jegyrendszer bevezetésén keresztül érintette közvetlenül. A nagycsaládosokat sem kímélték, bár Gondos István őrvezető levelében még arról írt szüleinek, hogy a nagycsaládosokat és családfenntartókat különválogatták.[140] A válogatás maga csak a más helyen lévő szolgálatot jelentett, de ez sokakat nem mentett meg a haláltól, Gondos István sem tért haza. Már az első években érkeztek jelentések az eltűntekről, hősi halottakról. A behívók miatt a község vezetői többször cserélődtek: Kovács László és Szőrös József váltották egymást, de Latóczki és Domonyik másodbíró is helyet cserélt. A helyi viszonyok nem voltak rózsásak, de a község lakossága összetartott, például a Hornyák vendéglőben ingyen kosztot adtak katonáknak és munkaszolgálatosoknak, emellett a községben mintegy 16 család kapott ínségsegélyt összesen 1230 pengő értékben. Köztük volt az első világháborús vitéz Fekete László is (kitüntetése Kis Ezüst- és Károly csapatkereszt), akinek 13 gyermeke volt![141]

Az 1942. XV. törvény eldöntötte a zsidótulajdonú földek sorsát, bár ekkor már csak a Fischer család tagjai laktak birtokukon. Ladánybene községe igényelte a Madaras környékén lévő tulajdonosok – Neumann Ede, Frank Emil és Fischer Elek(Éliás) – földjét. Az ingatlanok átadása érintette Breuer Imréné Mandl Vilma budapesti lakos 33 holdját, özv. Kohn Vilmosné Schwarz Ottilia csányi lakos 9 holdját, és Neumann Ede és Frank Emil mezőkövesdi, valamint Fischer Éliás ladánybenei birtokosok 135 hold és 1152 négyszögöl birtokát. Az Országos Földhitelintézet javára – a nagyobbrészt a Vitézi Széknek-átadott terület államosítását a következőképpen indokolták:

„Az átadásra kijelölt ingatlanok tulajdonosai a rendelkezésemre álló adatok szerint az 1941: XV. t.c.9. §-a értelmében zsidóknak tekintendők, akik az 1942:XV.t.c. 3. §-a értelmében ingatlanaikat és egyéb vagyontárgyaikat átengedni kötelesek."[142]

A Fischer-birtokot 1943-ban közlegelőnek vették igénybe az Országos Földhitelintézettől, amit a községnek bérbe is adtak. Ezt a község által bejelentett végleges birtoklási igényt a vármegye közgyűlése 1944. március 7-i kisgyűlésén jóváhagyta.[143] A Fischer család több tagja is koncentrációs táborba került, a családfő ott lelte halálát de felesége és két gyermeke (László és Babi) túlélte a Holokausztot. A nagyobb zsidó deportálások szörnyűségeitől a község csak azért menekült meg, mert nem volt zsidó lakosság, akiket el lehetett volna hurcolni. A szomszédos Tatárszentgyörgy már nem volt ilyen szerencsés: ott már áprilisban megtörtént a gettósítás, és május 15-én a deportálás.[144] A „tulajdonos" nélkül maradt Fischer-birtok egy részét kiosztották és eladták. Többen így jutottak „zsidóföldhöz;" Bódogh Imre például, harctéri sebesülése és vitézségi érme után kapott 1944-ben 5 holdat. Nem örülhetett sokáig új szerzeményének, ugyanis a Földosztó Bizottság egy részét elidegenítette tőle még 1945 nyarán, a többit a megfélemlített tulajdonos „felajánlotta" az államnak.[145]

A háború ellenére a község még annak a segély felhívásnak is eleget tett, amit az alispán 1944 májusában intézett a vármegye lakosságához a bombakárosultak segítésére. A családok gyűjtése eredményeként 833 kg burgonyát, 341 kg babot, 392 kg lisztet, 54 kg tiszta lisztet, 13 kg borsót, 15 kg szalonnát, 4 kg húst és 30 darab tojást adtak össze. Ennek egy részét budafoki, rákospalotai és budapesti károsultak kapták, a maradékot a ladánybenei szegények között osztották szét.[146]

A község lakosai csak szemlélték a német és magyar csapatok visszavonulását. A német csapatok hátrahagyva a magyar hadtesteket hamarabb elvonultak, de október végére az utolsó magyar alakulat is áthalad Ladánybenén elhajtva a lakosság állatállományának egy részét.[147] Mivel a táborfalvi laktanya közel esett, az orosz bombázások nagy félelmet keltettek a lakosságban. A megye felszabadításában a szovjet hadsereg (pontosabban a 2. Ukrán front 46. hadseregének) egységei vettek részt. A községet a 10. gárda-lövészhadtest (I. Robanyuk

140 Gondos István tábori lapja szüleinek, amelyben arról írt, hogy a nagycsaládosok (12 és 13 testvér) külön zászlóalj alakulatba lettek beosztva, és köztük ő is. 1941. IX. 22 (a Gondos család hagyatékából).

141 Főispáni Iratok, Általános Iratok, 1942. március, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, 43.

142 Főispáni Iratok, Általános Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, 6.

143 Alispáni Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/b, 70403, 1944. március 7.

144 Czagányi László, *Tatárszentgyörgy története,* 1990, 194.

145 Lemondó nyilatkozat, Bódog Imre és Bódog Imréné, Ladánybene, 1951. március 12.

146 Alispáni Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/b, 46238, 1944. augusztus 7.

147 Hét gazdától nyolc lovat vittek el, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII, 356, BKMÖL, 1946, 1604/1946.

altábornagy vezetésével), a 2. gárda gépesítet hadtest (K. Szviridov altábornagy parancsnoksága alatt) vette közre.[148] A szovjet hadsereggel szemben Heszlényi Viktor vezérezredes által vezetett 3. magyar hadsereg harcolt, a német „Dél” hadseregcsoport kötelékében.

A szovjet alakulatok Lajosmizse és Tatárszentgyörgy felszabadítása után érték el Ladánybenét. Lajosmizsére 1944. október 31. éjszakáján és november 1. reggelére ért a 46. hadsereg 2. gárda gépesített hadteste, onnan még aznap továbbvonult Tatárszentgyörgyre, ahová aznap este 8 órakor érkeztek.[149] A szovjetekkel szemben a magyar csapatok és a német 24. páncélos hadosztály próbált sikertelenül ellenállni. Az utóvédnek meghagyott néhány magyar egység – a 23. gyaloghadosztály, a 15. gyalog- és a 8. tartalékhadosztály – egy ukrán szemtanú szerint szinte pánikszerűen menekült, megnyitva a szovjet hadsereg előtt az utat Budapest felé.[150] Csak egy magyar katona holteste jelezte azt, hogy az átvonulás nagyobb ellenállás nélkül folyt.[151] A szovjet csapatok mivel semmilyen ellenállásba nem ütköztek, folytatták útjukat Szabadszállás és Kunszentmiklós felé. Kovács Pál plébános, aki több vezetővel ellentétben nem menekült el a községből, ezt írta levelében: „*Ladánybene nov. 2-án délelőtt minden harc nélkül került az oroszok kezébe.*”[152]

Gorencz László tizedes sírja

A front átvonulása és az utána következő esztendő mint a „dúllás” élt sokáig a helyiek emlékezetében. A harcok közeledtével a község lakóinak egy része elmenekült, a többség azonban a környékbeli tanyákon keresett menedéket. Dékány Dánielné naplója szerint, a települést elhagyó utolsó magyar katonák tanácsolták a lakosoknak, hogy „*az értékes holmikat rejtsük el, mert az oroszok mindent visznek, különösen a karórákat.*”[153] Voltak a lakosok közt akik távolabbra kerültek, 1944. október végén a község értelmisége és tehetősebb rétege már nem volt a helyén. Ezért később többeket, köztük Baráth Demeter községi jegyzőt felelősségre is vonták, „szolgálati helyük” elhagyása miatt. Baráth Demeter valóban elhagyta Ladánybenét mintegy hat családdal együtt 1944. október 30-án, és csak 1945. március 18-án tért vissza.[154] Az utolsó magyar katonai alakulatok a civilek és leventék közül sokat elvittek. Többen hazajöttek, de Kalmár István, Ménkű Gergely, Molnár János, Nagy István soha nem tért haza, és hozzájuk hasonlóan szovjet fogolytáborban halt meg a huszonnégy éves Rácz Mihály is.

A leventék közül sokat a dunántúli visszavonulás idején, vagy a felvidéken lévő német csapatokhoz osztottak be. Ez történt K. Tóth Antallal, aki 1945. január 2-án a szlovákiai Radosovcz táborban német alakulathoz került. Amint az szokásos volt, a katonáknak a hónaaljukba tetoválták vércsoportjuk betűjelét. K. Tóth alakulata március 7-én amerikai fogságba esett, de három hét múlva átadták a foglyokat az oroszoknak, akik azonnal az Azov-tenger melletti fogolytáborba szállították őket. Legyengült állapota miatt szeptemberben engedték el, és 1946. január 11-én Szobon majd öt nap múlva Budapesten hallgatták ki. Ezután sem lehetett nyugta, mert

148 Bársony Ferenc, „Adatok Bács-Kiskun megye felszabadulása történetéhez.” *Bács-Kiskun Megyei Honismereti Közlemények 3.*, Kecskemét, 1985, 10.

149 Czagányi, *Tatárszentgyörgy története,* 1990, 196.

150 Anatolij Kuzmicsov, *Márciusi szél,* Budapest: Kossuth, 1987, 86-87.

151 Gorenz László 22 éves tizedesről van szó, akit 1944. november 1-én lőttek le, és akit Ritter József tanyáján hantoltak el. Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 4, 1948.

152 Kovács Pál levele Vácra, Acta Parochiarium Ladánybene, 1945. április 26, Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

153 Dékány Dánielné önéletrajzából, „A Dékány család krónikájából,” Kecskemét.

154 Ladánybene Közgyűlési jegyzőkönyv, 1945-1950, XXII. BKMÖL, 356, 1945. július 1.

II. Világháborús hadifoglyok névsora

Név		Születési dátum	Hazatérés ideje
Árva	Gábor	1923	1945. XII. 20
Bagó	István	1912	1947. VII. 2
Balis	Ferenc	1914	1947. VI. 26
Balizs	Imre	1925	1946. IV. 6
Balizs	József	1917	1947. IX. 12
Bánszki	Mihály	1922	1945. IX. 1
Bató	József	1919	1948. VII. 21
Benkó	Lajos	1914	1945 VIII. 16
Berente	István	1923	1946. V. 31
Berényi	István	1924	1948. VII. 5
Berki	Mihály	1909	1948. VI. 30
Bodog	Sándor	1925	1946. III. 27
Bogdányi	Béla		1945, VIII. 21
Csépe	Lajos	1921	1946. V. 15.
Cserba	János	1922	1945. VIII. 29
Csillik	Árpád	1920	1948. X. 27.
Csorba	Sándor		1947. VII. 2
Dobos	István	1921	1945. III. 14
Erős	Gyula	1913	1947. VII. 16
Fábián	József	1920	1945. XII. 24
Fekete	László	1914	1947. VII.3
Fekete	István	1908	1948. VII. 3
Filler	László		1948. VII. 28
Fodor	János	1917	1945. X. 24
Gengeliczki	Pál	1910	1947. VI. 17
Gróf	Mihály	1924	1947. VII. 19
Gróf	Imre	1919	1948. VIII. 22
Gulyás	István	1915	1945. XII. 28
Guttyán	István		1945. IX. 1
Guttyán	Lajos	1921	1945. III. 17
Guttyán	József	1924	1946. III. 27
Guttyán	János		1948. VII. 10
Hajdú	János	1922	1945. VII. 22
Halász	János	1901	1946. IX. 3
Homoki	Illés	1920	1946. V. 31
Homoki	Imre	1906	1947. VIII.21
Horváth	József	1915	1945. XII. 10
Jáger	József	1908	1947. VI. 22
Jáger	István	1912	1947. VIII.21
Jeruska	Mihály	1922	1947. I. 29
Jobbágy	Péter	1908	1946. VIII. 27
Józsa	Mihály	1910	1945. XII. 5
Juhász	János		1945. IX. 4
K. Tóth	Mihály	1924	1945. VIII. 29
K. Tóth	Ferenc	1921	1947. XI. 3
Kajdácsi	István	1911	1946. III. 19.
Kalmár	Péter	1913	1948. VII. 21
Katona	Pál	1909	1945. XII. 10
Kis	Antal	1913	1947. VI. 27
Kis	József		1947. IX. 5
Kis	Ferenc		1945. XII. 26
Kisrigó	Mihály	1906	1945 XII. 6
Kiss	László	1921	1945. VII. 9

Név		Születési dátum	Hazatérés ideje
Kiss	István	1912	1945. XII. 10
Kiss	István	1922	1947. VII. 29
Krasnyánszki	József	1922	1947. IX. 25
Lázár	Ferenc		1947. VI. 26
Lédeczi	László	1918	1946. III. 19.
Makai, ifj.	Ferenc	1922	1947. VIII. 28
Móra	István		1948. VII. 17
Muhari	Imre		1946. III. 27
Muhari	János	1913	1945. XII. 5
Nagy	Mihály	1920	1945. XII. 6
Nagy	Mihály	1922	1946. IV. 23
Nagy	Imre	1924	1947. VII. 15
Nagy	István		1947. VIII 23
Németh	József	1915	1945. XII. 10
Németh	István	1913	1947. VI. 1
Oláh	János	1911	1945. VIII. 27
Oláh	János	1910	1947. VII. 2
Ollósi	István	1920	1945. XII. 22
Ormay	István	1921	1945. X. 31
Osgyán	István		1946. V. 22
Pajor	István	1921	1947. VI: 28
Pajor	István		1947. VI. 27
Pesti	Ferenc	1909	1947. VIII. 7
Pető	István	1925	1945. XI. 15
Pető	István	1921	1946. XII. 2
Pollák	István	1920	1948. VII. 2
Rácz	Sándor	1914	1946. VIII. 27
Reibl	Antal	1905	1945. X. 24
Rumpler	István	1913	1947. VII.2
S. Tóth	Lajos	1914	1946. I. 20
Sándor	László	1901	1947. VII. 14
Sándor	Kálmán	1907	1947. IX. 16
Sándor	Ferenc	1924	1948. VII. 1
Sápi	Imre	1924	1945. XII. 10
Sípos	József		1947. IX. 4
Szabó	István	1908	1946. VI. 18
Szabó	Péter	1912	1947. VII. 4
Szagri	Pál	1923	1946. IV. 5
Szagri	József	1921	1947. VII. 21
Szagri	István	1914	1947. IX. 26
Szivák	József	1922	1945. XII. 16
Szőke	Lajos	1914	1946. III. 27
Szőke	József	1901	1946. V. 6
Szőke	Sándor	1913	1946. V. 21
Szőrös	Illés	1914	1947. VII. 9
T. Nagy	Béla		1947. VII. 26
Taskó	József	1909	1946. V. 27
Tóth	Vince	1921	1947. VIII.21
Turupuli	Béla	1922	1945. XII. 14
Ubornyák	László		1947. VII. 30
Varga	Elemér		1945. XII. 5
Vásárecki	Ferenc		1945. VIII. 27
Vezsenyi	László	1925	1946. III. 27
Zellei	József	1926	1945. XII. 20

„háborús bűnösként” – mint a németekhez átállt katonát – internálásra ítélték. Ügye még egy év múlva sem záródott le, tárgyalását november 7-én Kecskeméten tartották, ezért neve fel sem került a II. világháborús foglyok listájára.[155] Az internálás vége legtöbbször az lett, hogy K. Tóthhoz hasonlóan sokan sohasem térhettek vissza szülőfalujukba és életükön keresztül viselték a „megbélyegzés” és a börtönévek következményeit.

A katonai áldozatok száma több tucatra tehető, de a nyilvántartás eltűnése, és az 1950-es évekből ismert megfélemlítések politikája miatt pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre. Sajnos, nem bánt jobban a Kádár-korszak utáni rendszer sem a második világháborús foglyokkal, a legtöbb hadifogoly nyugdíjaztatása után még egy törvénytelenséget szenvedett amikor kiderült, hogy a Nyugdíjfolyósító Igazgatóság megtagadta tőlük a szabadságelvonást elszenvedettek részére járó juttatást. Indokul hozták fel azt, hogy csak *„a három évet elérő, illetőleg azt meghaladó szabadságvesztést vagy szabadságkorlátozást szenvedett el, juttatásra jogosult.”*[156] Ez kizárta a volt hadifoglyok kilencven százalékát a juttatásból, mivel többségük 1948 előtt hazatért. Ennek bizonyítására álljon itt az a lista, amit a község vezetői 1948 végén összeállítottak a hadifoglyokról.

A világháború megváltoztatta a kis község életét, a helyi vezetők elmenekülése miatt a helyreállítás lassan kezdődött, de a lakosság hamar hozzáfogott a házak kijavításához, és tavasszal a földeken megindult a munka. A terményben és állatállományban nagy kár keletkezett, a lakóházak közül egy teljesen elpusztult és több épület szenvedett valamilyen sérülést, rongálást. A középületekből többet ért találat, lövés. A fahiány miatt a község területén és a belterületen a fákat kivágták, az állatokat – mint máshol is – megpróbálták elvinni, a községházát, boltokat kifosztották, a községben nem volt orvos egészen 1946 közepéig. A fosztogatók nem kímélték a magánházakat sem, az ekkor viselős fiatalasszony Dékány Dánielné így emlékezik önéletrajzában a Kovács tanyán történt zabrálásra ahová tejért járt:

„Egyszer tavasz elején, mikor megint megjelentem a tejeskannával a Laci bácsiéknál, éppen két orosz katona vitte volna az egyik lovat. Akkor már látszódott rajtam, hogy terhes vagyok, így igen bártan odaálltam az oroszok elé, hogy sem a lovat, sem a tehenet (azt is kivitték az istállóból) nem vihet el, mit gondolnak, én tej nélkül hogyan nevelem a leendő babát. Ezt szerbül mondtam nekik, de megértették és respektálván a látható állapotomat, nem vitték el a jószágokat.”[157]

Az elhurcolt több mint 100 férfi csak sokkal később térhetett haza, többen csak 1948 októberében. Egyetlen egy zsidó birtokos sem jelentkezett ingatlana igénylése végett, amikor 1946-ban a Zsidó Világkongresszus kérte a zsidók összeírását, a község vezetőjének válasza egyszerűen ennyi volt: *„zsidó nincs.”*[158] Az utolsó zsidó tulajdonos nevén lévő birtokot az Országos Földhivatal vette tulajdonába 1948 elején.[159]

A fogságból hazatért hadifoglyokkal nem zárult le teljesen a 2. világháború. A legtöbb emberéletet követelő áldozatot nem a zabrálást végző szovjet katonák okozták, hanem a fel nem robbant gránátok, aknák. A B. Tóth és a Hájas család több gyermekét veszítette el gránát által okozott balesetben. Így halt meg a kilencéves Rideg István is, 1944. decemberében. A polgári lakosság közül a 34 éves Fekete Mihályt és a 33 éves Harazin Mihályt, november 30-án a vöröshadsereg katonái lőttek agyon, amint családjukat védelmezték. Hasonló sors jutott Inczédi Károlynak és a 34 éves Keresztes Istvánnak is.[160] A megszálló hadsereg a községben nem létesített katonai őrsöt, de a közeli Táborfalván orosz laktanya és katonai parancsnokság működött. Ez sok bosszúságot és nehézséget jelentett, mivel a helyi asszonyokat és lányokat odahajtották robotra. A férfiakat Pusztavacsra vitték kényszermunkára fát vágni, ekkor halt meg Szabó Ferenc aki mellett egy gránát robbant fel. Még 1946-ban is történt hasonló halálos baleset, a 12 gyermekes apa, Bogovics István és Németh József 1946. szeptember 8-án, a 12

155 Kecskeméti Népbíróság, K. Tóth Antal, BKMÖL, XXV. 18, Nb. II. 53/1947.

156 Lásd a többször módosított 267/2000.(XII.26.) Korm. rendelet, 1. §–ának (1) bekezdésében foglaltakat.

157 Dékány Dánielné önéletrajzából, „A Dékány család krónikájából," Kecskemét.

158 Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1399, 1946. július 8.

159 Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 609, 1948. február 25.

160 Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. BKMÖL, 356, 1745, 1868, 1945. A négy ember „minden indok nélküli” haláláról, Antal Pál 1946 januárjában jelentést küldött a Népjóléti Minisztériumhoz, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 13, 1946. január 3.

éves Szabó Mihály pedig november 26-án gránátrobbanás következtében veszítette életét.[161] Egy nap múlva mintegy 40 darab aknát, Karády Tibor telkén szedtek össze![162]

Ilyen viszonyok között a községi biztonság gyenge lábakon állt. 1945 januárjában kezdték meg a katonatisztek, csendőrök és a fasisztának bélyegzettek összeszedését. Letartóztatási paranccsal körözték Lukács István ezredest, de ő Kecskeméten bujkált.[163] Az orosz alakulatok sok civilt tartóztattak le, februárban az Alsódabasi-járás főszolgabírája utasításban rendelte el minden 16 és 60 év közötti férfi heti három napos közmunkában való részvételét. Még ebben a hónapban a tűzoltóság átszervezését és a Nemzetőrség felállítását rendelték el.[164] Újhartyán, Bugyi, Tatászentgyörgy és Ladánybene 8 főt és egy parancsnokot volt köteles kijelölni. Lajosmizse 12 főt kellett, hogy kijelöljön; az utasítás értelmében, mindegyik nevezett helység, 4 fő *„lovas nemzetőrt jelöl ki, akik a tanyákat lóháton ellenőrzik."* A járási főszolgabíró utasítása szerint, csak katonaviselt, 24 éven felüli férfi lehetett nemzetőr, de az aki *„a múltban jobboldali mozgalom vagy párt tagja volt vagy annak tevékenységét helyeselte nemzetőr nem lehet."*[165] A nemzetőrök karszalagot és igazolványt kaptak. Számukra a szolgálat nem volt sem biztonságos, sem pedig élvezetes. Márciusban egy rendőr megsebesült és kezelésre szorult: egy orosz katona, liszt „zabrálásának" megakadályozásakor történt az incidens, hogy pontosan hogyan, azt a rendőr saját leveléből tudjuk meg:

„Szolgálaton kívül voltam, amikor az egyik tanyából átjöttek, hogy menjek át mert orosz zabrálók vannak, és én kötelességemnek tartottam átmenni. De mielőtt a házhoz értem volna az orosz géppisztolyos elébem szaladt, és felszólított, hogy dobjam el a fegyveremet, én nem dobtam el és a következő pillanatban hozzám dobta a kézigránátot, amely súlyosan megroncsolt."[166]

A nemzetőrség felállítása tehát nem vezetett eredményre, a bizonytalanság tovább fokozódott olyannyira, hogy a lakosság civil szervezkedésbe kezdett, és önkéntes fegyveres polgárőrség felállítását fontolgatta. Szőrös József és társai által (Boda László, Boda Imre, Boda József, Gáspár János, Homoki Lajos, Kispál István, Kovács László, Rostás Ödön, Rostás Dezső, Rostás Béla) vezetett polgárőrség karszalagot és két puskát igényelt a Nemzeti Bizottságtól.[167] A sors iróniája, hogy a község védelmezésére felállított polgárőrség megerősítését szorgalmazó levél április 4-én íródott!

A rend nem állt helyre annak ellenére, hogy a Nemzeti Bizottság már megkezdte működését. A község főjegyzői tisztjét 18 éve ellátó Baráth Demetert a Nemzeti Bizottság még május 16-án elbocsátotta, majd hat hónapra internálta. Helyébe már egy nappal előtte Antal (Aibner) Pál került, őt egykori ladánybenei katonatársa, Németh István támogatta. Baráthot és családját, a kilakoltatás veszélye fenyegette, végül a községi főjegyzőt, főszolgabírói utasításra visszahelyezték állásába.[168]

A főszolgabírói utasításra a tanítás már áprilisban beindult 62 alsós és 45 felsős tanulóval, de a külterületi iskolában még csak 25 tanulót írattak be szüleik. Sárközy Kálmán iskolaigazgató és neje április 29-én elfoglalta az állást, és kezdeményezésükre, létrejött a helybeli Pedagógusok Szakszervezete.

Az események gyorsan követték egymást, a járási főszolgabírói hivatal megkezdte az adatgyűjtést a népesség számáról, a fölterület nagyságáról, az állatokról, az elvégzett mezőgazdasági munkákról. Ezek alapján tudjuk, hogy a háború utolsó hónapjaiban Ladánybenén mi is történt. 1945. március elején az elöljáróság becsült adatok alapján jelentette: a lakosság száma 2258 fő, a házak száma 554, a munkaképes 16 és 55 év közötti férfiak száma 355 fő volt. Ökrösfogat 14, lovasfogat 22, sertés 85, tehén 87, borjú 67, fejőstehén 56, méhészettel 1 fő foglalkozott, krumplisverem 170, kút 500, pékség 1 működött. A jelen-

161 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII, 356, 1946. szeptember 8. és november 26.

162 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII, 356, 1946.november 27.

163 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 6, 1945.

164 Az 1945-ös év eseményeit, a Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 1-1335, 1945-ös iratanyagból lehetett valamelyest rekonstruálni.

165 Dr. Nyári Miklós, alsódabasi-járás nemzetőr parancsnokának levele a nemzetőrség kijelöléséről, BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 1-1335, 1945. február 12.

166 Jegyzői jelentés a járási rendőrparancsnoknak, és Gulyás János rendőr levele, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 1-1335, 1945. április 11.

167 Szőrös József levele a Nemzeti Bizottsághoz, BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 1-1335, 1945. április 4.

168 Baráth Dániel levele a községi elöljárósághoz, melyben a tanító feleségére és három gyermekére hivatkozva tiltakozott a kilakoltatás ellen, lásd Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 428, 1945. november 27.

tésben megjegyezték még, hogy *„német nincs…utak rossz karban, fasiszták nincsenek."*[169] Egy hónappal később a mezőgazdasági viszonyokról kapunk viszonylag pontos képet: a község területéből 4550 szántó, 800 legelő, 500 rét, 550 szőlő, 300 erdő, 50 nádas és 50 hold földadó alá nem eső terület volt. A háborús viszonyokból adódóan a szántóterületből csak mintegy 1500 hold került őszi vetés alá, a tavaszi vetésből még 2500 holdat nem szántottak meg. A szántást még mindig lóval és ökrökkel végezték, mert traktor egyáltalán nem volt. Ingatlan kiosztásra még nem került sor, de a földigénylők száma egyre nőtt, mintegy 130-140 főt tett ki. A jelentésben még benne foglaltatott, hogy *„a szántás állandóan folyik a gazdasági elöljáró és a termelési bizottság állandóan szorgalmazza a munkák sürgős bevégzését."*[170]

A májusi jelentésből még pontosabban kirajzolódik a háború okozta károk nagysága. Antal Pál összehasonlította az 1940-es évek adatait, az 1945 májusában ismert adatokkal. A bevetetlen terület elérte a 33 százalékot.[171] Érdemes itt az állatokról készült 1944-es és 1945-ös darabszámot összevetni:[172]

	1944. okt. 1.	**1945. okt. 1.**	**1946. okt. 1.**
Mén	11	6	8[173]
Bika	80	32	65
Kan	160	80	151
Kos	40	10	19
Kecskebak	2	3	4
Ló	400	144	169
Csikó	50	8	6
Szamár	-	1	-
Tehén	500	250	294
Borjú	240	70	102
Jármos	40	30	59
Sertés	900	330	540
Juh	380	55	107
Kecske	10	50	72
Baromfi	12000	4000	6500
Méhcsalád	74	74	

Ebből egyértelmű, hogy a front és a beszolgáltatás jelentősen csökkentette az állatállományt, egyedül a kecskék száma növekedett!

A háború után a kereskedelem is lassan indult be, a lakosság inkább csak cserekereskedéssel szerezte be a szükséges élelmiszert. A helyi Termelő és Fogyasztási Szövetkezet 1945 nyarán született meg, de működése akadozott. Az állatok vágása engedélyhez volt kötve, és az iparosok is csak lassan kezdhettek munkához. Ekkor 6 szatócsbolt, 2 cipész, 1 bognár, 3 kovács és 3 asztalos működött a településen, a Pető-malom csak 50 százalékos kapacitással őrletett egyszerűen azért, mert a malom meghajtó szíjai eltűntek.

A Nemzeti Bizottság megalakulásával kezdődött el a hatalom centralizációs törekvése, április 15-én községi tulajdonba vette Nagy József szeszfőzdéjét, április 29-én a Pető testvérek malmát, a hírt az egyik tulajdonossal, Pető Ferenccel közölték. Az év júliusában elrendelték a *„fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítés céljából"* való összegyűjtését. A következő gyűjtötték be: a „Hajnalodik" nemzetpolitikai szemle 10 példánya, Mérey László „Katonanemzet vagyunk," Endre László „Ezer év Pestvármegye földjén," Körmendi H. József „Szózat Magyarország minden lakójához," A. E. Johann „40000 km az ismeretlen Ázsián keresztül," és az első nemzetszocialista politikus, Bosnyák Zoltán „A cél" című könyvét.[174] A nagy fellángolásban már az 1945 nyarán elhangzott Ladánybenén, hogy az iskolákat államosítani kell.[175]

A rendőrség felállítása, és a pártok megjelenése nem hozta meg a nyugalmat. Augusztusban egy küldöttséget irányítottak az orosz katonai parancsnokságra egy kérvénnyel. A küldöttség tagjai (Ujvári Ferenc, Lédeczi Sándor, Dorcsák József, Surigin Mihály, Bende István, Turupuli Péter) egy listán a lakossági panaszokat, és az orosz katonák által elkövetett atrocitásokat sorolták fel. Több erőszakoskodásról kapunk hírt a kérvényből, és arról is, hogy több tanyát kifosztottak. Ugyanakkor a katonai táborba mintegy 36 asszonyt és lányt hurcoltak el munkára.[176] Az orosz taktikához tartozott az, hogy azok tanyáját rabolták ki akik köz-

169 Jelentés, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 1-1335, 1945. március 11.170 A jegyző jelentése a Főszolgabírónak, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 1-1335, 1945. április 12.

171 Antal Pál jegyző jelentése a Főszolgabírónak, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 1-1335, 1945. május 4.

172 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII, 356, 2053, 1946.

173 A nyolc méntartó gazda 1946 decemberében Szabados István, Koller József, özv. Taskó Mártonné, Nagy Dénesné, Kisjuhász János, Gulyás Menyhért, özv. Nagy Jánosné, és Bujdosó János volt. Ménjeiket a következőképpen hívták: Mátyás, Géza, Matyi, Csibész, Muki, Csöpi, Gyurka és Rudi. Lásd, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII, 356, 2500, 1946. december 13.

174 Jegyzőkönyv Ladánybene elöljáróságánál, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 1-1335, 1945. július 23.

175 A községi képviselőtestület már az államosítás mellett foglalt állást, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1408, 1946. június 26.

176 Turupuli Péter bíró és Dékány Dániel helyettes jegyző levele az orosz parancsnokságnak, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 1-1335, 1945. augusztus 8.

munkára voltak elhurcolva, emellett fiatal nők öngyilkosságáról is kapunk értesítést.[177] Sajnos, a helyi rendőrség nem állt a helyzet magaslatán, a bíró és a jegyző hiába tiltakozott az áldatlan állapotok és a rendőrök botrányos viselkedése miatt.[178]

Mivel nem sok eredménye lett követelésüknek, augusztus végén a község bírája és jegyzője a tarthatatlan helyzetről és lincshangulatról tudott beszámolni a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak.[179] Ennek sem lehetett komoly eredménye, mert jelentésüket megismételték novemberben. Ebben terrorhangulatról számoltak be:

> „*Ladánybene községtől mintegy 3 kilométerre fekvő Örkény-táborban nyert elhelyezést ismeretlen számú orosz alakulat, melynek garázdálkodó csoportjai községünk nyugalmát úgy éjjel, mint nappal állandóan zavarják azáltal, hogy Örkénytáborhoz közelfekvő lakott területeinken a lakosság vagyontárgyait, de különösen állatállományát elviszik. Több ízben előfordult, hogy asszonyokat, leányokat éjnek idején lakásukban megleptek, erőszakos módon inzultáltak. A még megmaradt jószág állományunkat apasszák azzal, hogy a tanyákat körüljárva azokat lelövöldözik és elviszik. Igen gyakori eset, hogy dolgozó gazdáink egész évi szőlőmunkájának eredményét, teljes borkészletét, minden ellenszolgáltatás nélkül elviszik. Községünk más részén letelepült, előttünk ismeretlen alakulatok, melyek kb 80 darab lóval rendelkeznek, friss vetésterületeinket teszik tönkre azzal, hogy az állatállományukat gazdátlanul szabadjára engedve őrizetlenül hagyják.*
>
> *A lakosságunk minként a múltban és a jelenben is a Vörös Hadsereg részéről a fegyver szüneti egyezményben foglalt mindennemű kötelezettségnek saját szükségletének megvonásával is a legteljesebb mértékben eleget tesz. Áldozat vállalásáért csupán annyit kér, hogy a fent említett orosz alakulatok felső parancsnokságaik rendeleteit tartsák be és a lakosság nyugalmát ne zaklassák.*”[180]

Mivel változás nem történt, a jegyző megismételte érvelését, hogy „*Tekintettel arra, hogy idegen katonai alakulatok egyes csoportjainak magatartása a tervszerű népművelést akadályozzák, előre kidolgozott működési tervet készíteni nem lehet, mert a lakosság az említett okok miatt otthonát elhagyni nem meri.*”[181]

A kiterjedt tanyavilág még jobban megsínylette a megszállást. A riasztásnak egy speciális módját találták ki a tanyasiak, az orosz katonák megjelenésekor a házakban vagy a kéményekbe felakasztott kolompokkal „kolompoltak” vagy kalapáccsal ütögették az ekét. Más településekről is ismert taktikát is használtak, az asszonyok és nők arcukat bekormozták és rongyos ruhákba öltöztek, sokan egyszerűen elbújtak. Hogy ezek az elővigyázatosságok nem voltak alaptalanok, kutatások bizonyítják.[182] Szörnyű sors várta azokat a férfiakat, akiket a szovjet katonaság összegyűjtött és először Ceglédre, majd tovább, oroszországi fogolytáborba hurcolt. Köztük voltak katonák, leventék, de egyszerű civilek is.[183] Elhurcolásuk ellen már májusban kérelmet intézett a község vezetősége.[184] Az elhurcoltak és a hadifoglyok helyzete csak lassan kezdett nyilvánvalóvá válni, a hősi halottak teljes listája talán soha sem fog kiderülni.

Turupuli Péter bíró, Antal Pál jegyző és Kovács plébános vezette az újjáépítést, s ebben segítésükre volt még Dékány Dániel is. A háború utáni munkálatok összefogását az akkor fiatalon – és teljesen képzetlenül – Ladánybenére került községi jegyző, Antal (Aibner) Pál vállalta fel. Hogy hogyan is került Antal éppen Ladánybenére az máig ismeretlen, de valószínű, hogy katonaság, illetve fogság alatt ismerkedett meg ladánybenei katonákkal. Antal, Zala megyében

177 A 24 éves Szagri Istvánné majd a 21 éves Szagri Margit öngyilkosságát lásd Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1946. január 20. és október 24.

178 Antal Pál és Turupuli Péter levele az alsódabasi járás rendőrkapitányságának, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 736, 1946. április 22.

179 Turupuli Péter bíró és Antal Pál jegyző levele, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 1-1335, 1945. augusztus 30.

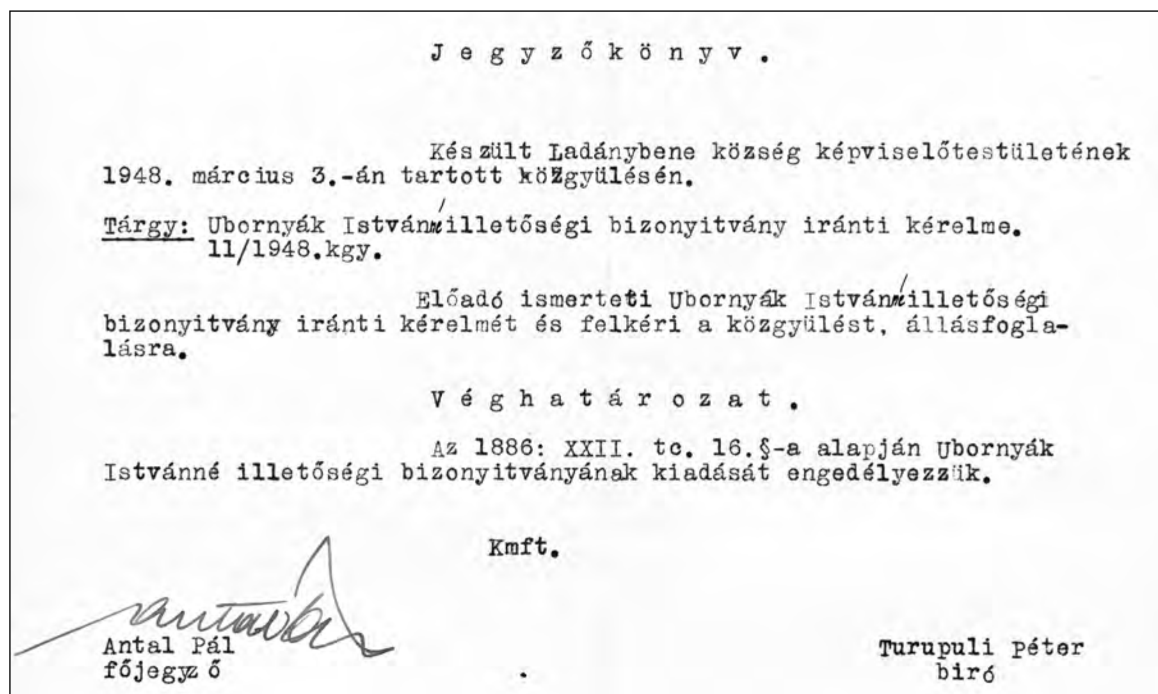
180 Antal Pál levele a Szövetségi Ellenőrző Bizottságnak, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1666, 1945. november 7.

181 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1965, 1945. december 17.

182 A nemi erőszakokról lásd Pető Andrea tanulmányát, „Átvonuló hadsereg, maradandó trauma. Az 1945-ös budapesti erőszak esetek emlékezete.” *Történelmi Szemle* XLI (1991), 1-2, 85-107.

183 A Vörös Hadsereg által elszállított egyének névsora, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1771, 1945.

184 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1-1335, 1945, május 12.

Jegyzőkönyv.

Készült Ladánybene község képviselőtestületének 1948. március 3.-án tartott közgyülésén.

Tárgy: Ubornyák Istvánné illetőségi bizonyitvány iránti kérelme. 11/1948.kgy.

Előadó ismerteti Ubornyák Istvánné illetőségi bizonyitvány iránti kérelmét és felkéri a közgyülést, állásfoglalásra.

Véghatározat.

Az 1886: XXII. tc. 16.§-a alapján Ubornyák Istvánné illetőségi bizonyitványának kiadását engedélyezzük.

Kmft.

Antal Pál
főjegyző

Turupuli péter
biró

Antal Pál aláírása Ubornyák Istvánné illetőségi bizonyítványán, 1948

Kacorlak faluban 1920-ban született, és nem volt képzett, hiszen csak bőripari szakiskolával (cipész) rendelkezett. Már 1944-ben a budapesti Töltény-gyárban dolgozott irodistaként, és hamar bekapcsolódott az „újjáépítésbe." Jogszerűtlenül nevezték ki, hiszen nem rendelkezett képesítéssel sem anyakönyvvezetői, sem pedig jegyzői állás betöltésére. Ezt úgy oldották meg, hogy főispáni utasításra megkapta az anyakönyvvezetői kinevezést.[185] Antal a párt mindenese lett, aki szívvel-lélekkel hitt az „újjáépítésben," segített a cséplésben, vizesárkot ásott, vezette az adóösszeírást és a beszolgálandó fejadag kimutatását, ismeretterjesztő előadásokat tartott, jegyzőkönyveket írt és ha kellett, még fiatal párokat is eskette. Annak ellenére, hogy Antal megbízható kádernek bizonyult, nem úgy emlékeznek rá mint egy elvakult vezetőre. Segítségével sikerült elintézni, hogy az épülendő templom számára Örkénytáborból a romos épületek anyagát megszerezzék.[186] 1946. júliusában önkéntes „rohammunkanap"-ot tartottak a templom építésének folytatására.[187] Az újjáépítési kiállításban való kiemelkedő munkájáért, Antal Pál „Ladánybene aranyérmet" kapott a járástól 1946. augusztus 16-án.[188]

A nagy összefogásra szükség is volt, mert a templom építése nehézkesen haladt, közvetlen a háború után az építőanyagokból szinte semmit nem lehetett kapni; 1945-ben például az összegyűjtött téglából Kovács plébános a rászorulóknak kölcsönbe adott több ezer darabot. Kérvényére amelyet a lajosmizsei egyházhoz nyújtott be, negatív válasz érkezett Tóth József plébánostól, mivel az egyház pénztára üresen állt.[189] A templom 6000 befizetett pengője is eltűnt. Szintén nem segített az a döntés, amellyel József püspök megtiltotta a pünkösdi gyűjtést a templomépítés költségeinek fedezésére. Indokul hozta fel, hogy a pünkösdi gyűjtést a dunaharaszti és pestszentimrei lebombázott templom javára kell fordítani.[190] A sok tennivalót még tetézte, hogy Zsellér Gábor lelkész távozása miatt, 1946 májusától Baracson havonta egy alkalommal Kovács Pálnak kellett misézni.

A hitélet lassan erősödött, Baracs és Ladánybene határán állított Szent Mihály kegyképhez többször is

185 Alispáni Közigazgatási Iratok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, PML, IV. 408/B, 21265, 1945. június 4.

186 Aigner Pál 1950-től már nem volt Ladánybenén mert Pestre hívták, ahol több évtizedes tanácselnöki munka után ment nyugdíjba. Ladánybenei éveiről egy interjúban meg is emlékezett, lásd Palkó Sándor, „A falu jegyzője," *Népszabadság,* 1980. november 7, 10.

187 Dobolási könyv 1946-47, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1946. július 29.

188 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII, 356, 1622/1946.

189 Tóth József tisztelendő levele Kovács Pálnak, 1946. december 12. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

190 József püspök levele Kovács Pálnak, 1946. november 30. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

szerveztek a férfiakkal helyi zarándoklatokat (például 1945 őszén). A kegykép amely még ma is áll, Szent Mihályt ábrázolja jobb kezében karddal, bal kezében a mérleggel, amint a sárkányt taszítja a pokolba. A kegykép a Barcsay birtok védelmét, ugyanakkor a benei határ őrzését szimbolizálja.[191] A fogságból hazatért volt KALOT ifjak egy díszzászlót vásároltak, amit 1945. október 14-én felszenteltek. A tagok közösen a kunbaracsiakkal egy ifjúsági vezetőképző tanfolyamot és lelkigyakorlatot tartottak, amire Kovács Aladár KALOT titkárt hívták Budapestről előadást tartani. Amikor 1947 novemberében a kis kápolnát kifosztották, az ellopott áldozó kehely helyébe a pest(szent)erzsébeti prépost egy misekelyhet ajándékozott.[192] A kerekegyházi plébánia szervezésében tartott háromnapos Akció Katolika iskolába három résztvevőt küldtek 1947 decemberében.[193]

Az 1947-től megkezdődő koncepciós perek Ladánybenét sem kerülték el. A község jegyzőjét eltávolították, s visszahívták Kovács Pált a Földmunkások Szabad Szakszervezetének képviselőtestületéből. A helyi politikai erők sajátos alakulását mutatja, hogy ugyanakkor a Demokrata Néppárt tőle kért tanácsot a ladánybenei helyi pártszervezet megalakítására. Azt, hogy erre volt hajlandóság abból tudjuk, hogy 1947-ben Lója György berénybenei tanító levélben értesítette Kovácsot a szervezésről:

> *„jöjjön, aminek jönnie kell, de a Néppártot erős párttá kell megszervezni, s ezen a környéken még rajtam múlik és különben is kötelességem, ha már megkezdtem a propagandát a szavazások előtt, fejezzem be a teljes megszervezettségig. Én eleve ajánlom a Pető-fiúkat, ők már akkor agitáltak, mikor még nem tudták, mit hoz a holnap*”[194]

Lója tanító még egy nevet is javasolt („Keresztényvilágnézetű Demokratikus Néppárt”) Kovács plébánosnak, de a történelem másként alakult.

A földosztás és az átalakulás

A településen majdnem egy időben alakult meg a három legfontosabb hatalmi intézmény, az Igazoló Bizottság, a Földigénylő Bizottság és a Nemzeti Bizottság. Ez utóbbi 1945. március 2-án tartotta alakuló ülését Újváry Ferenc elnökletével, ami csak egy-két hónapos késést jelentett Budapesthez képest, ahol már január 24-én létrejött.[195] A bizottság összetétele a következő tagokból állott: Berényi Szilveszter, Dorcsák József, Fodor János, Jobbágy László, Kovács Lajos, Makai József, Ormai András, Pasek Mihály, Pető József, Piszman Ferenc, Ritter István, Rumpler Imre, Sarkadi Gyula, Sárközy Kálmán.[196] A 45-ös év közepétől már formálódott a helyi politikai mező, mivel az ideiglenes Nemzeti Kormány eltörölte a régi virilista képviselői rendszert, és a megalakult pártokat a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front keretei közé szorította. Megalakult a Magyar Kommunista Párt (vezetője: Újváry Ferenc), Független Kisgazda Párt (Ormai András), Földmunkások Szakszervezete (Németh István), Nemzeti Parasztpárt (Kovács László), és Szociáldemokrata Párt (Sárközy Kálmán iskolaigazgató). A községi képviselőtestület húsz tagból állt, és a nevezett négy pártot öt tag képviselte.[197] A Nemzeti Bizottság 1945. március 16-án a község bírájának Turupuli Pétert választotta meg, a politikai ellenőrzést az Igazoló Bizottság, a mezőgazdaság felügyeletét a Termelési Bizottság vette át.

A Földigénylő Bizottság (FIB) elnöke Németh István, a Földmunkások Szakszervezetének elnöke, lett. A FIB kapta a lehetőséget, hogy az igénybe vehető 566 holdat, 97 földigénylőnek törvényesen szétossza.[198] Már április elején jelezte a bíró és a jegyző, hogy Nagy Mihály kecskeméti ügyvéd ingatlanát a község közlegelő céljára igényli, ám a kérést a Földigénylő Bizottság figyelmen kívül hagyta.[199] Ennek két oka volt. Egyik, hogy a valamikori nagyszámú tehén-és ökörcsordák már nem

191 A szenttel kapcsolatosan lásd Bálint Sándor, *Ünnepi Kalendárium 2.* Budapest: Szent István Társulat, 1977, 306-335. A ladánybenei kegykép a Felső-Kiskunságban egyedüli ábrázolás, legközelebbi „rokona” egy izsáki festmény 1747-ből.

192 József püspök levele Kovács Pálnak, 1947. december 17., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum. A Katolikus Népszövetség Biztosítási Irodája az ellopott tárgyakat nem tudta kifizetni, mivel értesítése szerint, 1945 óta a templomok betöréses lopások ellen nem biztosíthatóak.

193 Vári Ferenc kerekegyházi plébános 202-es számú levele Kovács Pálnak, 1947, Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

194 Lója György tanító levele Kovács Pálnak, 1947. szeptember 26., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

195 Korom Mihály, *A Népi Bizottságok és a Közigazgatás Magyarországon 1944-1945.*Budapest: Kossuth, 1984, 174.

196 A Ladánybenei Nemzeti Bizottság Iratai, BKMÖL, XVI/57, 1948.

197 Meghívó a községi képviselőtestület tagjainak, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1831, 1945. Ezt erősíti meg Ladánybene Közgyűlési jegyzőkönyvéven rögzített névsor is, 1945-1950, XXII. 356, 1945. május 27.

198 Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye, Ladánybene, BKMÖL XVII. 501, 2672/1945.

199 Turupuli Péter bíró és Baráth Demeter jegyző levele a Földigénylő Bizottsághoz, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 1-1335, 1945. április 7.

léteztek; a másik, hogy a szegény népréteg földéhségét ki kellett elégíteni, és a nagy legelőterület ezt gátolta volna. A Fehér-örökösök (Fehér Pál kecskeméti ügyvéd) 306 holdas birtokát a Földbirtokrendező Tanács áprilisban állami tulajdonban vette. A család ezt az államosítási eljárást bírósági úton támadta, mivel semmi kártérítést nem kaptak.[200] Ez csak olaj volt a tűzre, az év közepére már a volt Fischer, Neuman, Frank és Barcsay birtokok is gazdára találtak.[201] A földosztás olyannyira hamar befejeződött, hogy a megyei Földbirtokrendező Tanács Kecskeméti Tárgyaló Tanácsának határozatában még elismerését is kifejezte a gyors munkáért. A Tanács a következőt jegyezte fel a Jegyzőkönyvében 1945. július 20-án:

„A Tárgyaló Tanács a ladánybenei községi földigénylő bizottságnak a föld kiosztása végrehajtása tárgyában elvégzett munkálatait, felhasználási tervezetét jóváhagyta, s annak során megállapítást nyert, hogy a községi földigénylő bizottság Antal Pál községi vezetőjegyző segítségével Dél-Pestvármegye területén az összes földigénylő bizottságok között legelsőnek készítette el, ill. fejezte be a földkiosztás munkálatait, s ebben Antal Pál községi vezető jegyzőnek, s az ő önzetlen munkájának nagy része volt. A Tárgyaló Tanács teljes ülésén a következő határozatot hozta: A földkiosztás végrehajtása során kifejtett önzetlen és eredményes munkásságáért Antal Pál Ladánybene község vezetőjegyzőjének a Tárgyaló Tanács teljes elismerését nyilvánítja és felkéri, hogy a földigénylők érdekében úgy mint eddig, ezután is a község földigénylő bizottságot szaktudásával és munkájával a lehető legnagyobb mértékben támogassa."[202]

A földosztás 1945 októberéig lényegében lezajlott, összesen 684 hold lett szétosztva 117 újgazda között.[203] Kinek a földjét osztották ki és milyen arányban? A volt négy nagyobb birtokot teljesen feltérképezték; erre a Földosztó Bizottság, a Lajosmizsén működő Cservenka Andor mérnököt kérte fel.[204] Az ingatlanok és az ingóságok felértékelését később a kecskeméti Megyei Földhivatal műszaki osztálya végezte el.[205] Nagy Mihálynak 250 holdas tulajdonát a Mogyorósi és a Templomdűlőben, 38 tulajdonosnak osztották ki. A kiosztottak közül ketten kaptak 10 holdat: a hatgyermekes Kármán László, és az ötgyermekes Rimóczi József. Csak egy személy kapott 9 holdat (a nyolcgyermekes Tassi Márton), a többiek 3-7 hold közötti tulajdonrészt kaphattak. A Fehér birtok 306 holdját elaprózva, 62 tulajdonos kapta meg. A Barcsay szőlőbirtokot az Országos Földalap államosította, és – nem tudni miért – a Lakásépítő részvénytársaság tulajdonában lévő 40 holdat, 33 tulajdonos kapta. Számtalan gazdának azonban nem jutott földterület, és a feszült hangulat csitítására, 13-án Peszéradacson osztozhattak 50 hold földön.[206] Ennél sokkal többen abban bíztak, hogy a volt Geréby-birtokból részesülhetnek, és Peszéradacsra költöztek.[207] Természetesen a szétosztott földnél sokkal több igény merült fel a lakosság részéről, a beneiek a határos peszéradacsi, lajosmizsei és a pusztavacsi földterületekre nyújtották be igényt, ám ezek jórészt teljesítetlenek maradtak.[208]

---

200 Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 1107/1945.

201 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 2091 és 2099, 1948.

202 Bálintné M. Katalin – Szabó Sándor szerk., *Így kezdődött…* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Tanács Levéltára, nd, 356.

203 Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 5656/1945 és Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1946. január 9.

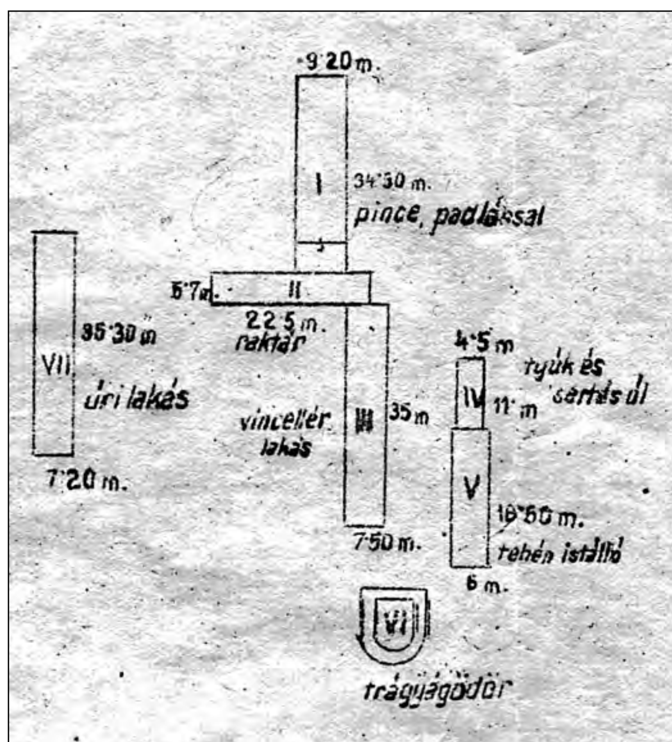
204 A 600/1945 sz. M.E. rendelet alapján kiosztott ingatlanok földkönyve. Dr. Cservenka Andor. Ladánybene Község 1945. A földbirtokon lévő ingatlanok feltérképezését lásd Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 690/1947.

205 Füle Pál műszaki vezető jelentése, Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 690/1947, Kecskemét, 1947. január 21.

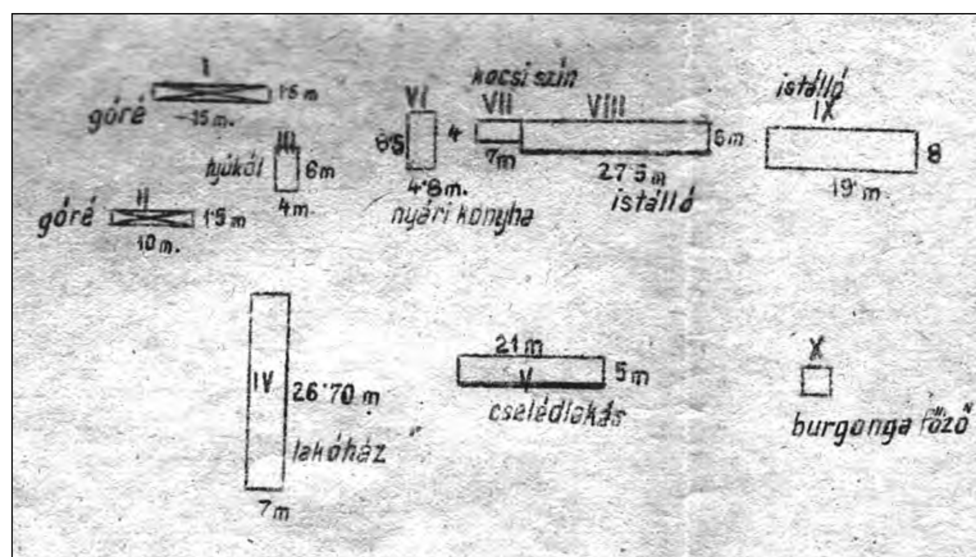
206 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 2834, 1948.

207 Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 2216/1945. Az irat mintegy 90 ladánybenei családról tud, bár ez egy kicsit túlzottnak tűnik.

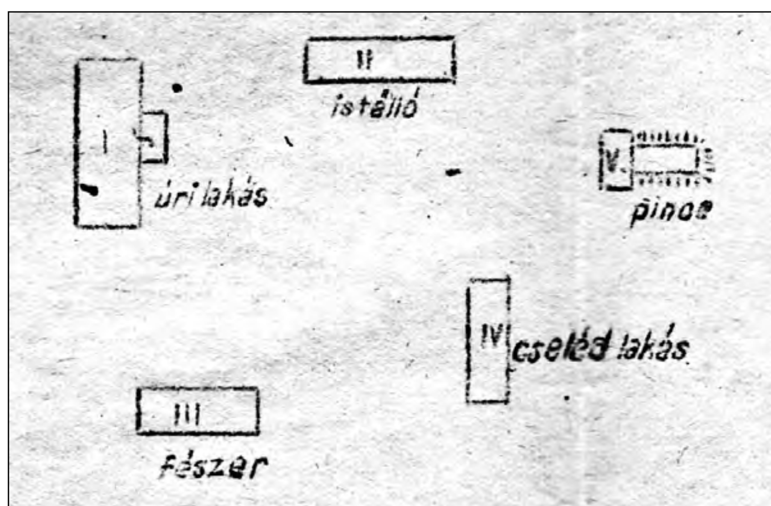
208 Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 1077/1947.

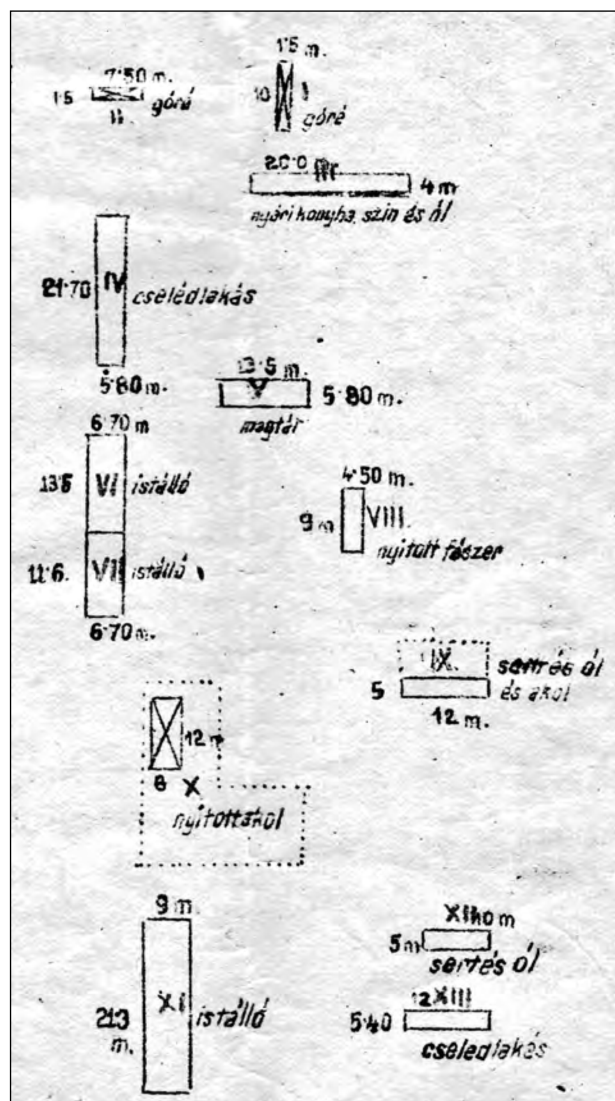
Térkép Barcsay Andor birtokáról az államosításkor (BKMÖL)

Térkép a Fehér-birtok épületeiről az államosításkor (BKMÖL)

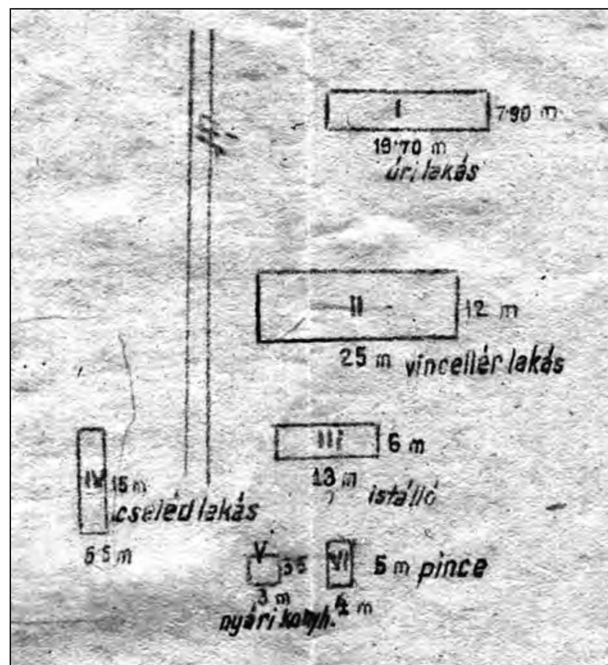

A Fischer-birtok épületei az államosításkor (BKMÖL)

Nagy Mihály birtokán lévő épületek az államosításkor (BKMÖL)

A Lakásépítő részvénytársaság tulajdonában lévő birtok térképe az államosításkor (BKMÖL)

A hirtelen földosztással és a nagybirtokok megszűntével a földbirtokrendszer nagy változáson ment át, sok új törpebirtokos (újbirtokos) és tanyatulajdonos született. A földreform következtében csak az Alföldön ekkor mintegy 75000 tanya épült, és családok ezrei települtek ki újonnan szerzett tanyájukra.[209] Ugyanakkor a községi iparos-kereskedőréteget is elérte a változások szele. A községben ekkora 5 kereskedő, 11 tisztviselő, 3 ipari munkás, 3 kisiparos, önálló kisiparos 8, 20 földnélküli, és 603 földbirtokos gazdálkodhatott saját földjén. Ez utóbbi csoportba 3 közép-, 70 törpe-és 530 kisbirtokos tartozott.[210] A földosztásból még a katolikus egyház is részesedett, 1946 elején 5 hold szőlőt és 5 hold szántót tudhatott magáénak.[211] A kis református gyülekezet a lajosmizsei tiszteletes, Fejérváry Zoltán vezetésével is igényelt földet, és kapott is a Barcsay-földből hat hold szántót és négy hold szőlőt.[212] Ez a terület kicsinek bizonyult, és Fejérváry tiszteletes levélben kérelmezte, hogy legalább harminc holdat juttassanak az egyháznak.[213] Ez a kérés nem talált orvoslást, és az egyház sohasem lett birtokos, ez lényegében eldöntötte azt, hogy Ladánybenén a református egyház sohasem fog talpra állni.

Az új tulajdonosok és gazdák problémáinak, és a földosztással kapcsolatos helyi incidensek kérdését

209 Becsei József, „A magyarországi tanyarendszer és az európai uniós tagság," in Pócs Gyula szerk., *Falvak, földek, földművesek,* Budapest: Agroinform Kiadó, 2004, 31.

210 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1946. január 27.

211 Igaz, Kovács Pál lelkész kérte a szőlőbirtok kicserélését szántóra, Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye, Ladánybene, BKMÖL XVII. 501, 3585/1946.

212 Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 274/1946.

213 Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 274/1946.

a FÉKOSZ (Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége) és az UFOSZ (Újbirtokosok és Földhözjutottak Országos Szövetsége) rendezte. Ez azt jelentette, hogy a demokratikus átrendeződés látszata létezett. Nem ismerve a helyi föld minőségét sokan jelentkeztek földtulajdonosnak, – *„mindegy, hogy hol, csak kapjak,"* járta ekkor a mondás – de nem sokáig örülhettek frissen szerzett birtokaiknak. A háborús viszonyok miatt sokan elhanyagolták a termőföldek gondozását. Az 1944-ben elmaradt szántás és vetés miatt, az aratás és szüret nem kecsegtetett jó hozammal. Hasonlóan az épületek állaga is sok kívánni valót hagyott maga után. Hamar megjelent a rendelet a közmunkára és a beszolgáltatásokra vonatkozóan, mivel 1945 júliusában az alsódabasi-járás elrendelte, hogy az év végéig Lajosmizse és Ladánybene összesen 540 tonna szénát köteles a vöröshadseregnek szállítani. A harmadik negyedévben ez a következőképpen oszlott meg: Ladánybene 28 tonnát, Lajosmizse 110 tonnát kellett szállítson.[214] Mivel bizonyos közmunkát a lakosok megtagadtak, az örkénytábori szovjet hadsereg katonái voltak kénytelenek az embereket összeszedni.[215]

A község mindennapi életét alapvetően meghatározta a közmunka és a beszolgáltatás megszervezése, ez egyszerűen ideológiai és nemi alapon történt. A nőket a táborfalvi szovjet laktanyába kényszeríttették közmunkára főleg mosni, főzni és takarítani. A Hornyák vendéglő tulajdonosa még a katonák ruháit és kapcáit is mosta. További terhet jelentett a terménybeszolgáltatáson túl a munkaképes férfiak közmunkára szállítása a *„fegyverszüneti egyezményben foglalt kötelezettség"* teljesítésére. Akik nem tudták ezt végrehajtani, büntetéssel sújtották. Turupuli Péterre hárult az a hálátlan feladat, hogy a büntetés formáját és határát kiszabja. November 9-én mintegy 23 gazdát jelentett fel az Alsódabasi-járási hivatalban.[216] Ekkor már Rákosi Mátyás többször beszélt a „zsíros parasztokról" vagy „kulákokról", aminek hatására elkészítették az első elhíresült „kuláklistákat" a tehetősebb gazdákról.[217] Benén is létrejött az első lista amelyre ekkor 14 név került fel, akik közül kettő özvegyasszony volt: Dudás István, Horváth Gyula, Lázár Mihály, Lédeczi Sándor, özv. Makkai Jánosné, Mizsei Kálmán, Nagy József, Németh István, Pető Ferenc, Pető József, Ritter József, Surigin Mihály, Szabó Ferenc, özv. Tassi Józsefné.[218]

Kötelezték a községet 68 kg zsír beszolgáltatására.[219] Az öt holdon aluli gazdák terményeikből fejenként 2 kg zöldséget és 2 kg gyümölcsöt, az öt holdon felüliek pedig 5-5 kilót kellett, hogy adjanak.[220] A közellátási kormánybiztos rendelete értelmében, a jóvátételi szállítás miatt, a lakosságnak 27 darab sertést és 4 szarvasmarhát kellett beszolgáltatnia, mely mintegy 40 gazdát és családot érintett. Sok családnak utolsó tehenét és disznóját foglalták le jóvátétel céljából.[221] A beszolgáltatás úgy látszik valamelyest késett, mivel a járási főjegyző júniusban utasította Ladánybenét, hogy az elmaradt 7 sertést szállítsa le, ezen időben Lajosmizsének 14 darab sertést kellett leadnia.[222] A megszálló vöröshadsereg részére a beszolgáltatások 1946 folyamán folytatódtak.

Kevesen érezték a közelgő veszélyt. Néhányan még idejében – az új forint lehetőségét kihasználva (a forint 1946. augusztus 1-én váltotta fel a teljesen értéktelen pengőt) – megváltak földbirtokuktól. Ez történt az utolsó kecskeméti birtokosokkal is: özvegy Iványosi Szabó Lászlóné, 1947-ben adta el 11 holdas ladánybenei földbirtokát a Kajdácsi családnak.[223] A többiek nem voltak ilyen szerencsések. A kecskeméti bíróság – a politikai nyomás-

214 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1-1335, 1945. július 29.

215 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 736, 1946. március 18.

216 Jelentés az alsódabasi-járás rendőrkapitányságnak, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1687-1688, 1945.

217 Ennek történetét írja le az antropológus Hollós Marida Tiszakécskén, lásd *Scandal in a small town: Understanding modern Hungary through the stories of three families,* Armonk: M. E. Sharpe, 2001, 41-43.

218 A lista a Szabad Művelődési tanács felhívására készült el, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1939, 1945.

219 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 563, 1946. március 29.

220 Dobolási könyv 1946-47, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1946. augusztus 18.

221 Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1335, 1946. április 27. Majd egy héttel később az elöljáróság módosította döntését, és egy-két gazdát mentesített a szolgáltatás alól. Másokat ez nem érintett, lásd Szabó János kérelmét a Nemzeti Bizottsághoz, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1335, 1946. május 19.

222 Az Alsódabasi járás főjegyzésének értesítése a jóvátételi sertések szállítására, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1335, 1946. június 13.

223 Adásvételi Szerződés özv. Dr. Iványosi Szabó Lászlóné Rein Ilona és Kajdácsi János között, Kecskemét, 1947. december 3., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

nak engedve – az alábbi nagybirtokok kisajátítását hagyta jóvá: Neumann Ede, Frank Emil, Fischer Elias, majd a Szabó József földjéből kihasított 12 holdat, öt ladánybenei gazdának ítélte meg.[224] A FIB tagjainak is jutott fejenként 2 hold föld: „*tekintettel arra az önzetlen és eredményes munkára, amelyet a földreform során díjazás nélkül teljesítettek*."[225]

A Gazdakörben a munka új lendülettel folyt, és a gazda név egy ideig megmaradt, a családok kelletlenül de muszájból teljesítették a rájuk rótt beszolgáltatásokat. Turupuli Péter (1899-1979) vezetésével és 45 taggal, a Gazdakör gyűléseiről még kapunk híradást, ám az intézmény napjai már meg voltak számlálva.[226] A Gazdakörhöz hasonlóan a Hegyközség sem ért el nyereséget. Közvetlenül a háború után a Hegyközség felhalmozott adóssága 22730 pengőre rúgott, és Sárközy Kálmán az új hegyközségi elnök is csak a hátralék elhalasztásának kifizetését tudta kérelmezni. Ekkor nemcsak a rossz talajviszonyok, jégkár és az új birtokrendszer, hanem a gazdák tiltakozása is hozzájárult ahhoz, hogy a termelés visszaesett. Még 1948-ban is csak a hozzájárulás elengedését kérelmezték, míg végül részletekben törlesztették egy részét. A rossz emlékű Hegyközség működése az 1949-es kormányrendelettel befejezte működését.[227] Ekkor a Gazdakört is feloszlatták.

A Magyar Kommunista Párt nyomása érezhetőbbé vált. Megszervezték a MADISZ (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) helyi sejtjét még 1945 végén, de a szervezet működésképtelenségét mutatta, hogy két hét után megszűnt. Hasonlóan életképtelenség jellemezte a Parasztszövetséget, gyűléseiket szinte senki nem látogatta.[228] Mintha a hatalom érezte volna, hogy a helyileg megbízott emberek többségére nem számíthat, 1946 pünkösdjén falujáró csoportok szállták meg a vidék településeit, agitáltak, majálist és kultúrműsort szervezve. Ezt követte Rajk László 1946. július 4-i rendelete, amelyben a magyarországi ifjúsági és vallásos egyleteket feloszlatták. Így, a ladánybenei Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletet a Magyar Belügyminiszter 7330/1946-os rendeletre való hivatkozással megszüntették, és elrendelték vagyonának leltárba vételét.[229] Június 28-án feloszlatták a Levente Egyesületet is.[230] Az egyesületek vagyonának elkobzása hamar megtörtént, és augusztus 16-án már Antal Pál jegyző a legényegylet vagyonának leltározást kezdeményezte.

Volt az átalakulásnak humorosabb mozzanata is, Tildy Zoltán köztársasági elnök, elvállalta a tizenöt gyermekes Bogovics Istvánné, Zoltán nevű fiának keresztapaságát. Az elnöki tanács levele, és az ajándék – egy ezüst evőkészlet – meg is érkezett a családnak![231] A másik, hogy Kerekegyháza község vezetői egy érdekes tervvel álltak elő, javasolták a két község bevonását egy leendő kecskeméti járásba, de ezt a ladánybeneiek – Budapesthez való „közelségük" miatt – elvetették. Az idő a kerekegyháziakat igazolta! [232]

A község ellátására – és természetesen a korábbi intézmények felszámolására – Földművesszövetkezet alakult (1945 áprilisában), s az átalakult Hangya Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet vegyeskereskedéssel kezdte meg működését 1946 elején. Ez utóbbi vezetését Baráth Demeter és Kovács László vállalta el. A nehézségek enyhítésére, Nagy József vendéglős gabonakészletét megőröltette, és ingyen osztotta ki a szegények között.[233] A Petőtestvérek hengermalma szintén kárt szenvedett, de már 1945 elejétől jóformán csak a vöröshadsereg részére kellett őrölniük, emellett sok szegény családnak ingyen őröltek.[234] Még 1947-ben is 1194 lakosnak, majdnem a község felének biztosította a kenyér és lisztellátást.[235]

Az „újjáépítés" nagy lendülettel folyt, és ebben szerepe vállalt Antal Pál jegyző, aki a helyi Magyar Kommunista Párt vezetőségi tagjaként élvezte a

224 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 583, 1947.
225 Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 1947. január 7.
226 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1428, 1948.
227 A Ladánybenei Hegyközség Iratai, BKMÖL, IX, 298/g, 1941-1949, Kecskemét.
228 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII, 356, 1557/1945.
229 Dr. Szebenyi Endre miniszteri osztályfőnök levele, a Ladánybenei Kat. Agrárifjúsági Legényegylet működésének felülvizsgálatra, Magyar Belügyminisztérium, 1946. július 22., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum
230 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 843, 1946. május 6.
231 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1-999, 1947. január 7.
232 Ladánybene Közgyűlési jegyzőkönyv, BKMÖL, 1945-1950, XXII. 356, 1946. június11 és Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 881, 1946. június 18.
233 *Újjáépítő Magyarok,* Budapest, 1948, 648.
234 *Újjáépítő Magyarok,* 1948, 694.
235 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII, 356, 2053/1947. április 10.

hatalom bizalmát. Németh István az UFOSZ elnöke – akit egyébként az MKP kizárt soraiból[236] – levélben tájékoztatta a Szabad Föld szerkesztőségét Antal küzdelmes munkájáról. Nem árt itt ezt teljes egészében közölni a rövid híradást, mivel jól megvilágítja a kor szellemét:

> *„Példa a falusi jegyzőnek. Ladánybene községben az őszi vetőmagot a termelési bizottság éjszaka vette át, amikor a várva várt esőzés megindult. A több kocsiból álló rakomány beraktározására csak a néhány kocsis állott rendelkezésre. Hogy a lakosság éjjeli nyugalmátaz elöljáróság már ne zavarja, Antal Pál községi jegyző a kocsivezetőkkel karöltve a zsákolási munkába önként bekapcsolódott és az esős éjszaka 80 métermázsa gabonát ingre vetkőzve beraktároztak és hajnalban már az újgazdák részére ki is osztották. Szolgáljon ez a példaadás minden vezetőjegyzőnek, mert ha mindenütt ezt követik, közigazgatásunk biztos alapokon nyugszik és nem lesznek népítéletek. A közigazgatási szervek néppel való együttműködése jelenti demokráciánk biztos jövőjét.*"[237]

Amint ez a levél is bizonyítja, a mezőgazdaságnak sok nehézséget kellett leküzdeni, gépállománya szegényes volt, és mindössze 5 cséplőgép és 13 vetőgép állt a lakosság szolgálatában.[238] Az elmaradottságot csak fokozta a szokásos belvíz és az aszálykár. De történtek melléfogások is, B. Bujdosó József több környékbeli tavat (Kis-és Nagymadarast Ladánybenén és a Kondorost Kerekegyházán) bérelt halászat céljából az Országos Halászati Hivataltól, amely a halastavakat 1945 után államosította.[239] A vállalkozás balul sült el, az 1947-es aszályos esztendő miatt a tavak kiszáradtak, ami tömeges halpusztuláshoz vezetett.[240]

Tovább fokozta a mezőgazdaságban dolgozók nehézségeit az, hogy a kiosztott birtokokon lévő épületek közül sokat nem tudtak hasznosítani, s így az új tulajdonosok a lebontás mellett döntöttek. Fehér István államosított birtokán a tanyaépület, a cselédlakás, az istálló, burgonya-főző lebontását javasolták. Hasonlóan rossz romos állapotban voltak a Fischer földön és az Erzsébet telepen lévő épületek. Jó állapotban maradtak azonban a Barcsay-szőlőtelep és Nagy Mihály tanyájának épületei.[241]

A községben az aratási munka lendületlenül folyt azért is, mert kötelező volt a beszolgáltatás. 1948-ban dűlők szerint öt cséplőgépes brigád volt beosztva aratásra (Pető testvérek, Balizs Ferenc, Nagy József és Horváth Gyula, Szabó Ferenc és Pető József valamint özv. Kisjuhász Istvánné). Voltak egyesek akik ideigóráig birtokukban maradhattak annak ellenére, hogy a beszolgáltatást nem tudták teljesíteni.[242]

A földosztás befejeztével a Földigénylő Bizottság 1947. február 1-én beszüntette működését és a Nemzeti Bizottság is megszűnt (1948 elején), az utolsó elnöke Fodor János volt. Ez mindenesetre jelezte, hogy a földtulajdon kérdése megoldódott és a helyzet valamelyest konszolidálódott. Mindez azt is jelentette, hogy a Magyar Dolgozók Pártjának 1948. június 12-i megalakulásával teljesen új helyi hatalmi struktúra alakult ki. Az MDP új politikájában a kolhozosítást szorgalmazta, maga Rákosi Mátyás is több beszédet mondott a kisbirtokos magántermelés ellen, és a mezőgazdasági szövetkezetek létesítése érdekében, például Kecskeméten 1948. augusztus 20-án.[243]

A földosztást követően újabb tanyásodási hullám indult a Duna-Tisza közén.[244] Az újonnan ka-

236 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII, 356, 2465, 1946. november 20.

237 Németh István a Ladánybenei UFOSZ szervezet elnökének levele, Ladánybene Községi Iratok, BKMÖL, XXIII, 752, 1931-1985, 1947. november 21.

238 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1946. január 9.

239 A község képviselőtestülete tiltakozott is emiatt, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 684, 1946. április 25.

240 A bérleti díj elmaradása miatt, per lett a halászati bérlésből. A perben több helyi lakos is tanúskodott a kis tavak kiszáradásáról 1947-es esztendőben. BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1291, 1949.

241 Füle Pál jelentése, Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye, Ladánybene, BKMÖL, XVII. 501, 690/1947.

242 'Lukács István belügyminisztériumi ezredes hosszú levélben ecsetelte, hogy 30 holdas birtokán miért nem lehetséges a termelés beindítása. Lásd Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 856, 1948. március 17.

243 Simon Péter, *A magyar parasztság sorsfordulója 1946-1949*. Budapest: Kossuth, 1984, 104-105.

244 A korábbi kutatások ezt megerősítették, lásd V. Tajti Erzsébet, „A szórványtelepülések fejlődésében és a külterületi lakosság lélekszámában bekövetkezett változások a Duna-Tisza közén." *Földrajzi Értesítő* V. 1956, 73. Beluszky Pál több mint 75 ezer új tanyáról ír, „A tanyafelszámolódás területi különbségei," In Hofer Tamás, Kisbán Eszter, Kaposvári Gyula szerk., *Paraszti társadalom és műveltség a 18-20. században,* Budapest-Szolnok: Magyar Néprajzi Társaság és Damjanich János Múzeum, 1974, 28.

pott földekre hamarosan kiköltöztek a családok és elindult a termelés. A nagymértékű adó és a kuláklistás rendszer kimerítette Bene gazdáit, a 30 holdnál nagyobb birtok már a kuláklistára kerülést jelentette annak ellenére, hogy a homokos buckákon ez a terület nem ért annyit mint jó termőföldön a 3-5 hold.[245] Mindenképpen figyelemreméltó adat, hogy az 1935-ös mezőgazdasági területtel szemben, (amely 6521 holdat tett ki), 1966-ra – amikor már a téeszeké volt a főszerep - a mezőgazdaságban az összes művelés alatt lévő terület nagysága 5357 holdra csökkent.[246] A tehenész gazdák 1947. márciusában 1412 liter tejet tudtak csak leadni a megmaradt 38 tehén után, de az év végére 55 fejőstehén már 3131 litert biztosított.[247]

De az ellátás akadozott, és Antal Pál jegyző a községi értekezletről írt jelentésében ez áll: *„A március havi gabonaellátás katasztrófálisan alacsony. Sürgős segítséget kérünk, hogy mezőgazdasági munkák idején minden dolgozó megkapja a megérdemelt kenyérfejadagot.*"[248]

Majd így folytatta az emberek hangulatáról szóló beszámolót:

„A község hangulata az érkezett végrehajtó, valamint a közellátási bajok miatt elkeseredett. 1947, február 23.-án rögtönzött népgyűlés volt, mely alkalommal mintegy 100 főnyi tömeg a helyi Gazdakörben egy M.K.P. pártgyűlés után élesen támadta a községi elöljáróságot, és személyei ellen lázított, rámutatva arra, hogyy a végrehajtó kiküldetése a községi elöljáróság kívánsága volt, cselekedete pedig népellenes, mert látván a nép nyomorúságos helyzetét, mégis kihívják a végrehajtót. Továbbá az ellátatlanok részére március hóra kiutalt minimális mennyiségű gabona miatt tartottak tiltakozó gyűlést, itt is hibáztatva az elöljáróságot, hogy az ő hibájából kifolyólag nincs elég kenyér a községben."[249]

A helyzet javítására a község 1947 áprilisában ENSZ (UNRRA) segélycsomagokat is kapott, 103 fő részesült élelmiszer segélyben (tej, húskonzerv, cukor, csokoládé, stb.), és ruhaneműkben is érkeztek adományok a Vöröskereszttől.[250] A Magyar Radiátorgyár munkásai „rohammunkát" vállaltak, – ez volt a Sztahanovista munkaverseny egyik divatos formája – segítségükkel sikerült két nap alatt a telefonvonalat helyreállítani.[251] A háborús károk kijavítására szükség is volt. A kutakban a víz minősége (jódhiány) sok „strumás" megbetegedéshez vezetett. Ezen felül mintegy 31 család lakott emberi lakásra nem alkalmas módon.[252]

Ezekben a hónapokban minden hiánycikké vált. Ahogy egy idős ladánybenei visszaemlékezett: *„szappan, petróleum szinte többet ért, mint az arany, mert egyszerűen eltűnt a boltokból.*" Az ellátás valóban kritikussá vált. *„A helyzet rosszabb, mint egy évvel ezelőtt,"* írta a helyzetről a község jegyzője. [253] Ezt csak tetézte az, hogy a kiskereskedők csak nagy nehézségek árán – sokszor csak „feketézéssel" – tudtak áruhoz jutni.[254] A feketézés természetesen bűnténynek számított és sokakat ezért büntettek meg. Hiába mentek boltba az emberek, válaszul azt kapták, hogy elfogyott vagy, hogy nincs. Ezért írhatta Berényi József a helyi boltokról az alábbiakat, visszaidézve emlékezetében az akkori időket:

„Ha elkések hiába mék
Minden üzlet zárva van már
Azt mondja a boltos, a pék
Ki későn kel az mind így jár."

245 A túlkapásokat maga az akkori főjegyző, Aigner Pál is elismerte, igaz ugyan, hogy sokkal később, lásd Palkó Sándor, „A falu jegyzője," *Népszabadság,* 1980. november 7, 10.

246 KSH, *Mezőgazdasági statisztikai adatgyűjtés 1870-1970. Földterület. III.* Budapest: KSH, 1972, 66.

247 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 478, 1947. március-december.

248 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 78, 1947. március 9.

249 Antal Pál beszámolója, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 78, 1947. március 9.

250 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 643, 1947. április 9., és Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 259. 1948. február 6.

251 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 971, 1947. április 8.

252 Ladánybene Közigazgatási Iratok 1013-1410, BKMÖL, XXII. 356, 1678, 1947. október 2.

253 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 78, 1947. október 2.

254 Németh Jánosné kocsmájában az 1947-es fogyasztás is ezt mutatja: 1947-ben borból 659, likőrből 5, pálinkából pedig mindössze 2 liter fogyasztás lett bevallva, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 273, 1948. január 23.

A benei méhészek – összesen nyolc gazda – csak nagy nehézségek árán tudtak 136 kiló „méhetető cukrot” kapni.[255] A fogságból hazatérő foglyok helyzete sem volt rózsás, Makai Ferenc – aki 1944-től 1947-ig volt a Szovjetunióban – segélykérelmét elutasították, hasonlóan jártak a többiek is: Bagó József, Gengeliczki Pál, Szagri József, Jáger József és Tóth Vincze.[256]

A helyzetet tovább rontotta, hogy a politikai nyomás egyre nyilvánvalóbbá vált, amikor a hatalom, a közigazgatás emberei (Baráth Demeter és Dékány Dániel) ellen támadást indított. Mindkettőt koholt vádak (lopás) alapján feljelentették.[257] A B-listázás miatt Dékány 1945-től állástalan volt, először mezőőri állásban alkalmazták csak. Antal, felismerve a segédjegyző tudását hamar felkarolta Dékányt, segítségével a Földművesszövetkezet ügyvezetőjének választották meg.[258] A feljelentések azonban nem szűntek meg, Turupuli Péter a község több gazdájának kérését tolmácsolva kérelmezte a segédjegyző elvtávolítását, tűrhetetlen magatartása miatt.[259]

Az országos előírásnak megfelelően beindult a hároméves terv. Az év közepén létrehozták a „48-as bizottságot,” melynek feladata az ifjúság összefogása, a közélet mozgósítása és az 1948-as év politikai-kulturális megszervezése volt. A vezetőség, az 1848-49-es szabadságharc emlékére egy emlékmű felállítását tervezte a község központjában.[260] Erről egy emlékplakett el is készült, melyet ünnepéllyel egybekötött műsorral avattak fel.[261] Hogy mutassa a hatalom a gazdák szorgalmát és a rezsim támogatottságát, mezőgazdasági termelési versenyt hirdetett meg országszerte, ami az első tervszerű gazdasági program megjelenését jelentette.[262] Ebben résztvettek a helyi gazdák is, a nyertesnek 250 forint pénzjutalom díjazást tűzték ki.[263] Ám a sok munka ellenére, Bóta József tenyészkancájának díjazása, és a gazda oklevele még novemberben sem érkezett meg.[264]

A kultúra átszervezését is hasonló rohammunka jellemezte. A kulturális élet új intézményes formáját a Szabad Művelődési Tanácsok létrehozását jelentette, melynek első elnöki tisztét (1945. november 24-i alakuló gyűlésének határozata értelmében) Kovács Pál plébános látta el.[265] Kovács Pálnak még a lelkész lakért is küzdenie kellett, ugyanis egy családot telepítettek oda. A lelkész nem adta fel, és sikeresen véve fel a harcot – a lelkészlakot visszakapta.[266] Egy pillanatig úgy tűnt, hogy az egyház megőrizte státuszát. Az 1946. évi búcsút október 13-án tartották, a sátoros táncmulatságon egy kismalacot, éjfélkor egy bárányt sorsoltak ki.[267] A baracspusztaiak vendégszerepléssel léptek fel Ladánybenén, a „Klárika” című három felvonásos népszínművet adták elő; a széktói fiatalok szintén műsorral álltak elő és ezt a Gazdakörben megismételték.[268] Ekkor döntöttek Gömbös Gyula 1933-ban adott díszpolgárságának megszüntetéséről.[269] Egyre jobban érezhetővé vált, hogy az állam átvette az irányítást, Sárközy Kálmán igazgató kérelmezte a Gazdakör nagytermét iskolának,

255 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 698, 1947.
256 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 2572, 1947.
257 A feljelentést Rovó Gyula segédjegyző tette, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1949. május 24. Lehet, hogy ennek a nyomásnak a hatására akasztotta fel magát az ötvenéves Vaszilykovics József kocsmáros és 1946-ban az ötvenöt éves Tasi János szabómester is.
258 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 885, 1949. április 8.
259 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 2610, 1948.
260 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 2045, 1947.
261 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1948. március 15.
262 A szocialista gazdaságra való áttérés első lépése a munkaverseny és a rohammunka jelszavakkal ellátott folyamat volt, s később „racionalizálódott” ez tervgazdasággá, lásd erről bővebben a Fejér-megyei Sárosd példáját, az antropológus Martha Lampland könyvében, *The object of labor: Commodification in socialist Hungary,* Chicago: The University of Chicago Press, 1995.
263 Antal Pál főjegyző levele a járási alispánnak, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1274, 1948. augusztus 10.
264 Turcsányi Imre jelentése az Országos Mezőgazdasági Versenybizottságnak, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1948. november 10.
265 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1435, 1945. december 17.
266 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 211, 1946. január 4.
267 Dobolási könyv 1946-47, BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1946. október 13.
268 Dobolási könyv 1946-47, BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1947. január 11. február 1-2.
269 Ladánybene Közgyűlési jegyzőkönyv, BKMÖL, 1945–1950, XXII. 356, 1946. február 1.

majd az épület megvételét is elérte.[270] Az iskolákban összeszedték a megmaradt ún. „fasiszta szellemű" könyveket és sajtótermékeket.[271] Később ennek esett áldozatul a Néptanítók Lapja, a Magyar Lélek és a Magyar Kultúra folyóirat is.[272]

Az új hatalom számára a régi Tűzoltótestület tagjai is megbízhatatlanná váltak, és a vezetőség új testület felállítását rendelte el.[273] Baráth Demeter volt jegyzőt és önkéntes tűzoltóparancsnokot, aki 1945-ben újjászervezte a szétzilált tűzoltó egyesületet, félreállították még 1946 nyarán.[274] Az új tűzoltóparancsok a volt helyettes, ifj. Ihász János lett. A testületet a következő férfiak alkották: Balizs György, Bánszki Mihály, Bánszki Gyula, Berente István, Erős Dezső, Gajdácsi Miklós, Gengeliczi József, Gombkötő Imre, Guttyán Pál, Hosszú János, Hornyák Gyula, Hornyák Ernő, Goldpergel Gyula, Jáger Benedek, Kalocsai István, ifj. Kis János, Móra József, Nagy Mihály, Nagy Imre, Pető Lőrinc. A régi tűzoltók közül csak Guttyán Pál kerülhetett be az új testületbe. [275]

Az iskolák felügyeletét az átalakult iskolaszék vette át, és 1946 közepén a községi iskola államosítása mellett döntöttek.[276] Ez azonnal tiltakozási hullámot indított el, amire a kecskeméti esperesi kerület szólította fel a lakosságot az 1946. december 2-i körlevelében. Az egyházközség képviselőtestülete december 8-i ülésén „*tiltakozott a tankönyv monopólium ellen és a politikának az iskolába való bevitele ellen*."[277] Talán ez az ellenállás volt a mozgatórugója annak a négy felvonásos misztériumjátéknak („Tündérek Karácsonya"), amelyet 1946 karácsonyán mutattak be. Az ellenállás és a közfelháborodás mit sem számított, 1947 január elsejétől már államiként működött a ladánybenei iskola. A volt lőszerraktárból építették fel az iskolát, de addig magánlakásokban tanítottak. Az iskolaigazgató jelentéséből megtudhatjuk, hogy 1948 májusában megalakult az úttörő szövetség.[278] Ugyanebben az évben a volt Lázár Mátyás kocsmában létrejött a napközi is, Bujdosó Arthúrné vezetésével. Az ifjúsági szervezetek ekkor még teljesen hiányoztak vagy működésképtelenek voltak, az EPOSZ (Egységes Parasztifjúság Országos Szövetsége) helyi szervezete meg sem alakult. A helyi Parasztszövetség 1948. október 16-án feloszlott.[279] Innen már csak egy lépés volt a DISZ megszervezése és a fiatalság egy közös politikai szövetségbe tömörítése.

Az államosítás tovább folyt, két évvel később Kovács Pál lelkész, Herner József kántor és Dudás István világi egyházelnök levélben emelték fel szavukat ez ellen.[280] Ennek a tiltakozásnak már országos méretű kezdeményezése is volt: 1948 Pünkösd vasárnapján, a Katolikus Szülők Vallásos Szövetsége nyíltan deklarálta, hogy ellenzi a Magyar Dolgozók Pártjának programjában megfogalmazott államosítást, és az egységes állami tankönyvek bevezetését. A helyzet olyannyira komolyra fordult, hogy meghatározott időben a plébániákon tiltakozó harangozást szerveztek, így Antal Pál községi jegyző a következő felhívást intézte Kovács lelkészhez:

„*Tudomásomra jutott az is, hogy egyes helyeken a papság úgynevezett testőr gárdákat szervezett, vagy szervez, melyeket a reakció fedőszervének és illegális államellenes alakulatnak tekintik. Az ilyen szerveket az egyházi vezetők azonnal oszlassák fel, mert ellenkező esetben a testőrgárda tagjait, ha nem is követnek el semmit, az érdekelt egyházi személyekkel együtt internálni fogják. Felkérem, hogy a lakosság nyugalmának biztosítása érdekében minden rendzavarásra okot adó cselekedettől tartózkodjék, mert hiszen az államosítás kérdésével kapcsolatban maga a község érdekelve nincs és eddig is a legteljesebb nyugalom uralkodott*."[281]

270 Sárközy Kálmán igazgató levele a Gazdakör Elnökségének, 1946. február 14. A megvételről lásd BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 2938,.1948.
271 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 887, 1946. május 19.
272 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 496, 1947. február 3.
273 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 473, 1947. febr. 19.
274 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1385, 1946. július 3.
275 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 474, 1947. február 19.
276 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1408, 1946. június 26 és Ladánybene Közgyűlési jegyzőkönyv, 1945-1950, XXII. 356, 1946. június 26.
277 Ladánybenei r. k. egyházközség rendkívüli közgyűlése, 1946. december 8.
278 Sárközy Kálmán iskolaigazgató levele, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1545, 1948. május 14.
279 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 2861, 1948.
280 A Vallás-és Közoktatásügyi Miniszternek írt levélnek csak egy piszkozata maradt fenn: „Alulírott hitvallásos iskolák államosítási terve ellen a ladánybenei rk egyházközség tiltakozik, mert ez a terv a vallásszabadsággal és így a demokráciával is ellenkezik." A demokrácia szó át lett húzva, ami ezt jelenti, hogy az elküldött változatban már nem szerepelt.
281 Antal Pál főjegyző levele Kovács Pálnak, 1948. június 18. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

Azonban a váci püspök értesítette a plébánosokat arról, hogy az államosítási rendeletnek megfelelően az iskolák adatszolgáltatásait végezzék el.[282]

A megbízhatatlanokat, az ellenségeket és a fasisztának bélyegzett katonatiszteket tovább kutatták, ami azért is veszélyt jelentett mert bárkire rá-aggathatták ezeket a címkéket.[283] A lőfegyvereket be kellett szolgáltatni, a rádiót hallgató „orvhallgatókat" felkutatták és büntették.[284] A községben elrendelték, hogy nyilvános helyeken (pl. kocsma) a rádió reggel fél-nyolctól éjfélig szóljon.[285] A zenészek és muzsikusok csak rendőri engedélylyel, és zenész szakszervezeti bizonyítvánnyal játszhattak. Ideológiai nyomásra már az ünnepek vallásos jellege is megváltozott, a lelkész minden megmozdulást, ünnepet és gyűlést köteles volt a tatárszentgyörgyi rendőrőrsön bejelenteni.[286] Az év végére a decemberi ünnepség már „Mikulás napi ünnepség", amely keretében bábjátékot tartottak az iskolában. A népellenesként elítélt dr. Barcsay Andorról elnevezett Barcsay-telepnek új nevet adtak, Petőfi- telep - ezzel is jelezve, hogy a múltat el akarták felejtetni és törölni.[287] A helyzetre jellemző, hogy csekély ellenállás vagy tiltakozás történt a lakosság részéről, a postaládát ismeretlenek megrongálták, a plakátokat leszaggatták.[288]

A hároméves tervnek megfelelően beindult az építkezési hullám, templom, iskola, kultúrház és sportpályaépítés, telefon bevezetése s a villamosítás, hídmérleg megépítése. A sportpálya építéséhez 1948 augusztusában, a Közoktatásügyi Minisztériumtól 3000 forint segélyt kaptak; ugyanakkor a vezetők büszkén deklarálták, hogy Sztálin 70. születésnapjára a település villamosítását befejezték.[289] Igazából ez annyit jelentett, hogy a község fontosabb épületeibe, üzleteibe és intézményeibe bekötötték a villanyt. A temetőben hullaház és kút létesült, a központban egy park kialakításába és fásításába kezdtek.[290] Több családban a nők piacozásba kezdtek, közülük sokan Budapestre jártak zöldséget és gyümölcsöt árulni. Ez nem volt könnyű dolog, hiszen megrakott kosarakkal gyalog kellett Felsőlajosra menni, ott volt a legközelebbi vasútállomás, onnan pedig marhavagonokkal, a köznyelv szerint un. „Boci-pullman"-okkal Pestre, mert sokáig csak ezzel lehetett lebonyolítani a nagy forgalmat.[291] A kiskereskedés is beindult, úgy tűnt, hogy a problémák ellenére a községben megindult az élet – az előírtak szerinti szocialista gazdálkodás. A Földművesszövekezetek egyre inkább a központi MOSZK (Magyar Országos Szövetkezeti Központ) hatása alá kerültek.

A Rákosi-rendszer visszásságai mellett, Kovács tisztelendő nagy energiát fektetett a templom befejezésére, az építkezés folytatásához Kovács Pál az örkénytábori honvédséghez fordult, és levélben kérelmezte:

> *„Alulírott azzal a tiszteletteljes kéréssel járulok a Gazdaság vezetőségéhez, hogy templom építéshez téglát, épületfát adni szíveskedjen… Tudomásunk szerint a Táborban több olyan anyag van, amit mi fel tudnánk használni…Mi hajlandók volnánk az anyagot később vissza téríteni, tehát nem ajándékba kívánjuk… A nemzet vagyonát így megmentenénk a pusztulástól, ha nem kapjuk meg, akkor az eső és a téli fagyok tönkre teszik...Ha most sikerülne anyagot kapni, és így új erővel tudnánk a demokratikus Magyarország felépítésén dolgozni, egy régi hőn óhajtott vágyunk teljesedne."*[292]

282 Körlevél József váci püspöktől, 1948. augusztus 7. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.
283 Kovács Antal Béla hadnagy bűnügyéhez kerestek tanúkat dobolás útján, Dobolási könyv 1946-47, BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1947.
284 Dobolási könyv 1946-47, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 1947. június 6.
285 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 692, 1948. június 9.
286 Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 692, 1949. június 9.
287 Ladánybene Közgyűlési jegyzőkönyv, 1945-1950, BKMÖL, XXII. 356, 1948. június 18.
288 Antal Pál jegyző jelentése a járási főjegyzőnek, Ladánybene Közigazgatási Iratok, BKMÖL, XXII. 356, 5, 1948. december 13.
289 Ladánybene Közgyűlési jegyzőkönyv, 1945-1950, BKMÖL, XXII. 356, 1948. augusztus 17.
290 Antal Pál jelentése a három éves tervről, BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1. 1949.
291 Dékány Dánielné önéletrajzából, „A Dékány család krónikájából," Kecskemét
292 Kovács Pál levelének piszkozata Örkénytábor vezetőségéhez, 1946. április 26., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

A kérés visszhangra talált, a katonai táborhoz tartozó falkatelep romos épületeit megkapták. A nehéz munkát így örökítette meg a plébános:

> *„A téglahordás egy hónapnál tovább tartott. Volt olyan nap, hogy kétszáz ingyen munkás dolgozott, ki kocsijával, ki csákánnyal, vagy kőmives kalapáccsal, ugyanis a tégla inkább a földben volt, az alapokban, erős habarcsba rakva, amelytől a helyszínen tisztítottuk meg a téglát, hogy fölösleges anyagot ne hordjunk."*[293]

Hogy a bevételből a templomépítést finanszírozni tudják, az év során műsoros esteket és előadást szerveztek helyben – de Lajosmizsére és Tatárszentgyörgyre is ellátogattak. A lakosok Berente József tanyájáról hordták a homokot. A feszített munkatempó meghozta gyümölcsét, az egyházközség templomának alapkő szentelése 1946. október 13-án vasárnap misével egybekötött ünnepléssel kezdődött, ami egybeesett a község védőszentjének, Magyarok Nagyasszonyának ünnepével és a búcsúval. A főpapi szentmisét Baranyi László kerületi esperes, kecskeméti apátplébános celebrálta. Az ünneplés egyik fő momentumaként meg kell említeni azt az eufórikus hangulatot, amikor az alapba egy emlékiratot, és második világháború előtti pénzt falaztak be. Fokozta az ünnepi hangulatot az, hogy Dani Károlynak a lajosmizsei varroda vezetőjének, és a budapesti Bazilika nagytemplom Credo elnökének vezetésével Ladánybenén is megalakult a Credo, ami a közös munkát segítette.

A késés és az anyaghiány miatt a templom befejezése tovább húzódott, 1946 decemberében a martfűi téglagyár állt el a cserepek szállításától.[294] A plébánost ez sem tántorította el tervétől, és az egész megye területén kívül még Szolnok megyére kért pénzgyűjtési engedélyt, hogy a hiányzó összeget előteremtse. Hogy a számlákat fizetni tudják, az egyház megvált hatholdas ingatlanától 5000

Képeslap az épülő templomról, előtérben Inczédi Árpád fogata (1947) **(Fotó: Baranyi Pál)**

293 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47., Ladánybenei Plébánia Irattára.
294 Martfűi Téglagyár levele Kovács Pálnak, 1946. december 6., Ladánybenei Község Irattára.

forintért.[295] Az egyház missziót és kultúrműsort támogatott, Lajosmizsén mintegy 6000 ember vett részt az 1947-es misszión. Baracspusztán az MKP rendezvényét a KALOT volt tagjai és egyháztagok megzavarták, bár ezek a lépések már hiába voltak, az 1946-os választáson amikor a baloldali blokk a szavazatok 59,8 százalékát megszerezte az ország jövője megpecsételődött.[296]

Az iskola államosítása, az egyesületek és katolikus szervezetek betiltása ellenére a templomépítés tovább folyt, és a hívek buzdítására a plébános a Kiskunfélegyháza melletti Pálosszentkútra és Vácra pünkösdi zarándoklatot szervezett. 1947 augusztusára sikerült a templom falát befejezni és a koszorú ünnepséget Szent István napján megtartani. Az ünnepségen Gyuricza Antal (a Hangya egykori üzletvezetője) irányításával a „Lányok” című színdarabot adták elő az ifjak, amely kitörő sikert aratott és amelynek bevétele kétezer forint volt. A tető befejezéséhez palajegyet árusításába kezdtek, de ebből kevés összeg folyt be. A pénz jórészét a pünkösdi perselypénzből tudták csak biztosítani amin cserepet és faanyagot vásároltak, a padokat a tatárszentgyörgyi templomból vették meg. Nagy József és neje Danics Erzsébet egy aranyozott cibóriumot ajánlott fel a készülő templom részére.

A sok munka és a megfeszített tempó miatt Kovács Pál 1948 tavaszán megbetegedett, helyettesítésére a püspök a magyarnándori káplánt, Juhász Pált kérte fel. Ekkor a politikai támadások már valósággá váltak, a kántort elbocsátással fenyegették.[297] A sok munka, fáradozás azonban nem volt hiábavaló, 1948 tavaszán az újonnan szervezett Vallás-és Közoktatásügyi Minisztérium 3000 forint segélyt adományozott, ugyanakkor a váci püspök az év augusztusában 3748 forint adományról értesítette a plébánost, amellyel a templom befejezéséhez járult hozzá.[298] A nagy napra november 7-én délelőtt került sor, amikor dr. Pétery József váci megyés püspök felszentelte a Boldogasszonyról elnevezett új templomot.[299] A szentelés előtti napon még húsz asszony fáradozott a templom belsejének meszelésén. Az ünnepi szentelésről a fényképész Baranyi Pál, Lajosmizse szülöttje készített fényképfelvételeket.

A templom elkészültével a lakosok úgy érezhették, hogy Ladánybenére elérkezett egy új korszak. Kevesen tudták, hogy mi vár még rájuk.

Ladánybene első képeslapja az önállóság évéből

295 A ladánybenei r. kat. egyházközség egyháztanácsának jegyzőkönyve, 1947. május 18.

296 Szabó Imre, *Az iskolák államosítása Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében.* Budapest: Pest Megyei Levéltár, 1988, 62-63.

297 Kovács Pál levele Vácra, Schola Ladánybene, 1948. június 6., Váci Püspöki és Káptalani Levéltár.

298 Levél a Magyar Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumtól a ladánybenei kat. egyházközségnek, 1947. március 24., Ladánybenei Plébánia Irattára.

299 József püspök levelei Kovács Pálnak, 1948. október 7. és december 4. és A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 55-57, Ladánybenei Plébánia Irattára.

A szabadság egy pillanata (balról): Szabó Péter, Tóth Rozália, Kisjuhász István, Petőné és Pető Ferenc, 1942

Vidám társaság. Német János kocsmája előtt
Zenészek: Bödi János, Harazi György, Kijuhász Sándor, a bőgős Jobbágy János, 1943

A 2. világháború áldozatai

B. Szabó Péter	1913	1943. febr. 15.	1942. Losonc, 21. tüzér ezred.	
B. Tóth Ferenc	1934			
B. Tóth Julianna	1942			
B. Tóth László	1933			
B. Tóth Margit	1939			
Benedek György	27 éves	1944. máj. 14.	Jablonow	
Bogovics István	1905			
Bozsó István	1909	1944	temetőben a sírja	Eltemetve Hódmezővásárhely
Bujdosó István	1913			
Danics István	?			
Farkas Sándor	1922			
Fekete Mihály	1921		oroszok agyonlőtték, civil	
Goldperber Sándor	1921		Fogolytáborban halt meg	
Gondos István	1917	1943	Don kanyar	
Gorenz László tizedes	1922	1944	temetőben a sirja	
Guttyán József	1923			
Guttyon József	1924	1944. szept. 29.	Eltűnt munkaszolgálat	
Hájas Izabella	1934			
Hájas Vendel	1936			
Harazin Mihály	1922		oroszok agyonlőtték, civil	
Hering Antal	1917	1945. jan. 15.	ismeretlen helyen	
Hostya Mihály				
Inczédi Károly			oroszok agyonlőtték, civil	
Kajdácsi József	1919	1945. márc. 15.	ismeretlen helyen	
Kalmár István	1924		leventeként vitték el, eltűnt	
Kazinczy Dezső	1906	1944. szept. 14.	eltűnt	
Keresztes István	1921			
Kiss Ernő	1920			
Kiss Ferenc	1905	1942. dec. 14.	tart. honvéd	
Kiss György	1932	1944.	Torda, Románia	
Kovács Lajos Dénes	1931			
Latóczki László	1923			
Makai István	1922		Don kanyar	
Makai Veron	1924	1944. okt. 29. de. 1/2 12.	oroszok agyonlőtték, civil	
Marozsi Sándor	?	(az 1960-as években hazahozták Délvidékről)		
Meleg Ferenc				
Ménkű Gergely			leventeként vitték el	
Molnár János			leventeként vitték el	
Nagy István			leventeként vitték el	
Nagy Lajos		1944. máj. 1.	Szeged	
Német Mihály			Budapest ostrománál eltűnt	
Ordasi István	1906			
Pető István	1924			
Rácz Mihály	1921	1945. szept. 16.	Fogolytáborban halt meg	
Rideg István	1935			
Rimóczi László	1919		Fogolytáborban halt meg	
Sándor István	1924		Fogolytáborban halt meg	
Sápi István				
Sileleg Ferenc	1922			
Sípos József	1922			
Szabó Ferenc			Vacson robotban felrobbant	
Szabó Péter		1943. jan. 18.	Szovjetunió	
Szaszkó Vendel				
Taskó (Staskó) József	1911	1945. márc. 13.	Szegedi hadifogolykórház, Tüdőgyulladás	
Tengeri József				

Hatodik fejezet

AZ ÁLLAMSZOCIALIZMUS ELSŐ ÉVTIZEDEI

„Órák hosszat álltunk vártunk
Végre a buszt jönni láttuk
A méregtől majd szét máltunk
Mire a buszra föl szálltunk
A városba hogy beértünk
Leszálltunk és nagyot néztünk
Piacon már nem volt holmi
Már nem tudtunk vásárolni
Visszafelé nem jött a busz
Kiszállt abból végleg a szusz
Néhány utas olyat mondott
Ne is várjuk mert elromlott
Morgolódtunk egymás között
Velünk ez most jó kilökött
Elindultunk gyalogszerrel
Hazafelé üres kézzel
Eső esett vágott a szél
Nem volt kedvünk egy sem beszélt
Hosszú úton kimerültünk
Mire a pusztába értünk."
(Berényi József, **Órák hosszat**)

Hasonlóan a környék más településeihez, Ladánybene második világháború utáni történelme jól illusztrálja az ország politikai és közigazgatási átszervezésének jellegzetességeit. A helyi viszonyok alakulásának megértéséhez elengedhetetlen, hogy megvizsgáljuk mi történt az államszocialista időszak első éveiben. Az első és talán legfontosabb az, hogy a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) győzelmével a hatalom önkényes és centralizáló törekvése nyilvánvalóvá vált. A MOSZK megszűntével 1949. május 22-én létrejött a SZÖVOSZ (Szövetkezetek Országos Szövetsége), majd a Parasztpárt és a kisgazdapárt elhalásával az UFOSZ és a DÉFOSZ (Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége) összevonásával megindult az új függetlennek nem mondható népfront politika. A téeszesítés új erőre kapott, és ezt segítette az ötéves tervidőszakokra bontott közpolitika beindítása; 1950–1955-ben az első, 1955–1960-ban a második ötéves tervciklus határozta meg a gazdaság, politika és kultúra szocialista átszervezését. A Magyar Népköztársaság alkotmánya létrehozta a tanácsrendszert, és az 1949. évi XX. törvény új alapra helyezte a közigazgatást. A tanácstörvény szerint minden 500 lakosú vagy ennél nagyobb községnek önálló tanácsot és végrehajtó bizottságot kell alakítani. Az 1954. évi III. pártkongresszus létrehozta a második tanácstörvényt, amely jogot adott a tanácsoknak a helyi gazdasági terv és költségvetés megállapítására. A tanácsokon belül a megfelelő szakigazgatási feladatokat szakbizottságok kapták meg.

A ladánybenei anyakönyvi hivatal Rákosi-címeres pecsétje 1953-ból (méret: *35 mm*)

1950 elejétől a község irányítását a négyévenként megválasztott községi tanács vette át, élén a tanácselnökkel és a végrehajtó bizottsággal. Ám ez az év nagy változásokat hozott: megszűntek a korábbi tisztségek, Antal Pált először Inárcsra helyezték jegyzőnek, majd a párt embereként Budapestre került.[1] Turupuli Péter bírót leváltották, és helyére Visontay Istvánt jelölték, majd mikor ő ezt nem fogadta el, Szobodek Bélát (1910–1961) választották meg.[2] Hogy ne legyen nagy közfelháborodás Turupuli Pétert aki a háború befejezése óta vezette a községet, a Hazafias Népfront elnökének tették meg, és a helyi MDP vezetését 1955-ben Bánszki Gyula vette át. A vb titkári teendőket egy ideig Orosz Zoltán látta el (felesége pedagógus volt helyben), elnöknek Szobodek Bélát nevezték ki. A tanácsok országszerte, kiszolgáltatott helyzetből figyelték a vb munkáját, és legfőképp a járási tanács és a megyei szervek felügyelete alatt dolgoztak. A hatalom koncentrálásában a megbízható „káderek" játszották a vezető szerepet, akiket a járási pártvezetőség és járási tanács vb vezetősége valamint a párt választott ki, azaz delegált különböző pozíciókba (a helyi szóhasználattal őket „acsarnyikoknak" nevezték). A járási szervezés lényegében egészen 1973-ig működött, amikor is kisebb hatókörű járási hivatalokat hoztak létre, majd ezután még 1981-ig amikor a járásokat megszüntették.

A tanácsok munkájának illusztrálására egy beszámolóból idézzük, az ott elhangzottak egy része megvilágítja a tanácstagok kapcsolatát:

> *„A tanácsülések aktivitása megfelelő volt. Kevesebb, de tartalmasabb hozzászólás hangzott el. Probléma azonban, hogy egyes tanácstagok legtöbb esetben a nyilvános szerepléstől való idegenkedés miatt egyáltalán nem, vagy csak nagyon kevésszer kapcsolódnak be a vitába."*[3]

Ez nemcsak azt jelentette, hogy a tanácsok a hirdetett demokratikus szocializmus ideológiáját csak szlogenként értelmezték, hanem inkább azt, hogy a polgárok nagy része közömbösen szemlélte a helyi politikát.

Pedig az összefogás nem ártott volna, mert a második világháborút követő években Ladánybene igen sok hátrányt kellett, hogy leküzdjön. A község és főleg a tanyavilág elhanyagolt állapotban lépett a szocializmusba, a villany helyett petróleumlámpával világítottak, de ismerve az FMSZ szűkös elosztási politikáját, az sem volt mindig elegendő.[4] A dűlőutakon a közlekedés – mint azt korábban láttuk – akadozott, nyáron a homok, tavasszal és ősszel a víz és a sár akadályozta a forgalmat, míg télen a havazás és a hófúvás tette járhatatlanná az utat.

A község belterületén csak egy fúrt kút szolgálta a lakosságot, a főutcán hiányoztak az árkok, a járda kevés volt. Ennek kiküszöbölésére csak 1957 nyarán

Évzáró ünnepség (1950-es évek eleje) Berente Istvánné iskolaigazgató és Szlobodek Béla tanácselnök

1 Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1303, BKMÖL, 1949. június 27.

2 Ladánybene Közgyűlési jegyzőkönyv 1945–1950, XXII. 356, BKMÖL, 1950. február 16. és április 19.

3 Vízi Mátyás vb titkár értékelése a tanácsok munkájáról, Ladánybene Községi Tanács végrehajtó bizottságának jegyzőkönyve, 1970. január 16., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

4 Ismert Szobodek Béla jelentése amelyben leírja, hogy a helyi FMSZ csak 12 hektoliter petróleumot tudott negyedévenként kiadni, de a helyi szükséglet 25 hektoliter. Lásd az FMSZ panaszának beterjesztése, 1957. február 11., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

tették meg az első lépéseket. Szintén ekkor kezdtek belvízelvezető csatornát ásni. A hátrányt csak növelte az elavult közlekedés, mivel vonatjárat nem érintette Ladánybenét és Baracs, Tatárszentgyörgy, Lajosmizse és Kecskemét elérése csak autóbusszal volt lehetséges. Ez szinte még jobban növelte a távolságot a környék települései között. A többségnek a közlekedés még mindig a lovas kocsit, gyaloglást és kerékpározást jelentette, ez utóbbi a homokos vagy sáros dűlőutakon nagyrészt lehetetlen volt. *„Amíg tudtuk hajtottuk, aztán meg toltuk a biciklit,"* emlékezett vissza Berényi József. A motor megjelent a községben, de csak egy 250 köbcentis, három 100-as és 16 darab 125 köbcentis, tehát összesen 20 motorkerékpárt használtak.[5] Az 1947-ben indult autóbusz közlekedés még az 1950-es években is ritkán járt napközben, és az elhanyagolt utak miatt kimaradtak a járatok.

A lakossági igényeket ellátó iparos-kereskedő réteg életében jelentős változásokat hozott a szocialista rendszer, a visszalépés nyilvánvaló a helyi adatokból. Az iparos-kereskedők közül többen meghaltak, elköltöztek vagy beszüntették az ipart, de végeredményben a második világháború után eltűnt a faluból az ács (Krasnyánszky József), az asztalos (Szabó János, Rádi István), a cipész és csizmadia (Szőrös András, Pasek Lajos, Surigin Mihály, Pintér István). De már férfiszabó (Giricz Lajos, Waszilykovics József), géplakatos (Golarits Béla), hentes és mészáros (Hornyák István, Tassy Ferenc), kerékgyártó (Vidra Imre) és pék (Kiss József) sem működött. A nehézségek láttán tősgyökeres benei családok is elköltöztek Lajosmizsére (Sebők, Terenyi, Makai, Gajdácsi stb.).[6] Többen szinte örömmel váltak meg iparuktól, mást a kényszer vitt rá, hogy abbahagyja korábban űzött foglalkozását. Az 1949-es év végén már csak a következő kisiparosok és kiskereskedők működtek:[7]

ifj. Mizsei Kálmán, asztalos
Smeleg András, cipész
Faragó Márton, borbély
Lázár Mátyás, kocsmáros
Nagy József, kocsmáros
özv. Németh Jánosné, kocsmáros
özv. Waszilykovics J.-né, kocsmáros
Harsányi Gyula, kovács
Kun Lajos, szatócs
Kiss Ferenc, szatócs
özv. Sziráki Ferencné, szatócs
Sándor János, kovács
Pető testvérek, molnár

Dr. Zsigó László körzeti orvos Csepel 125-ös motorkerékpárján, 1957

5 Ladánybenei Beszámoló Jelentés a járás műszaki csoportjának, 1957. július 2., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

6 Az erőszakos téeszesítési hullám után, Sebők József a család lótenyésztési és fogathajtási tudományát a lajosmizsei Almavirág téeszben kamatoztatta, lásd Sz. Bozsik Nóra – Dr. Várady Jenő, *Lovasélet Magyarországon*. Budapest: IPV, 1976, 117-118.

7 Ladánybenei jelentés az Országos Munkaerőgazdálkodási Hivatalnak, 1949. szeptember 28., BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 2074, 1949.

Ennél sokkal nagyobb nagymértékű átszervezés történt az agráriparban; az új gazdasági program a magánbirtok állami tulajdonba vételével, és az első téeszek szervezésével kezdődött. Egyes termelők, mint például az a 12 gazda aki dohánytermesztésre rendelkezett be egy ideig-óráig még működhetett, ugyanígy az a 262 bortermelő, aki 1293 hektoliter bort termelt még 1948-1949-ben.[8] Az ilyen magángazdálkodáson alapuló termelés nem volt ínyére a rendszernek, a téesz létrehozásának ideológiai hátterét a szocialista mezőgazdaságba vetett hit jelentette, mivel Magyarország 1948-al a „dolgozó népé" lett a „munkás-paraszt kormány" vezetésével. A gazdák ellenállásának megtörése a Gazdakörnél és a Hegyközségnél indult, 1949. február 23-án az utóbbit, majd a Népfront Bizottság javaslatára június 2-án a Gazdakört is feloszlatták, épületükből filmszínházat alakítottak ki.[9] A képviselőtestületben a kulákoknak minősített gazdák ellen hajsza indult, őket egyenesen kizárták a testületből.[10]

Voltak akik 1949-ig bírták az ellenállást, majd az egyre nehezedő nyomásra megalakították a község első téeszét, a Petőfi téeszt. Turupuli Ferenc összes földtulajdonát bevitte a közösbe, Turupuli Péter pedig egy havi tiszteletdíját is felajánlotta a tervkölcsönre, és kérte, hogy az ellene irányult támadások szűnjenek meg. Beadványában úgy érvelt: *„a községben indított korrupció elleni felszámolásnak egyik mozgatója vagyok, mely miatt már is folyamatban vannak olyan körülmények, hogy számolhatok egy személyi támadással."*[11] Ebből világosan látszik, hogy a gazdák nem jó szántukból mentek a közösbe gazdálkodni.

Az új politika egyes újbirtokos családokat is földönfutóvá tett, ez történt özvegy Garam Istvánnéval, aki 1950 elején lemondott a Fehér-féle földből kapott tulajdonáról a Petőfi téesz javára.[12] Ami még ironikusabbá tette lemondást, hogy tudomásul kellett vennie, hogy köteles *„a jó gazda gondosságával a lemondott föld műveléséről gondoskodni mindaddig, amíg az ingatlant tőle át nem veszik,"* továbbá ki kellett jelentenie, hogy tudomásul veszi a lemondását, mivel azt *„önként írásban"* tette. A határozatban még belefoglalták azt, hogy a valós indoka igazából az a *„nagy távolság"* volt ami elválasztotta birtokát tanyájától![13]

Számos hasonló lemondó nyilatkozatokról mesélnek a községben az idősebbek, amikor is a földosztáskor szerzett földjeiket a gazdák kénytelenül „felajánlották" az államnak. Íme egy másik jellegzetes eset: Ritter József és családja az 1927-ben megvásárolt birtokán kezdett gazdálkodni, amikor a családfő feleségét 1948-49-ben több hónapi börtönbüntetésre ítélték. Az alakuló Petőfi téesz földjükből nyolc holdat egyszerűen kisajátított, majd a nagy nyomásnak engedve, 1952. februárjában a család 36 holdat „felajánlott" az államnak, de a tanya 10 holddal a család kezelésében maradhatott. Később ezt is a téesz vette át.[14]

Hasonló sors jutott a nem ladánybenei illetőségű, de helyi földbirtokkal rendelkező Vass Sándornak, aki mintegy 36 holdas birtokkal rendelkezett. Ugyanígy államosították Újbányai Petrusz József, Gödörállásdűlői 42 holdas birtokát. Ezeket a területeket a község az 1952. 4. törvényrendelet értelmében állami tulajdonba vette.[15] Hasonlóan állami kezelésbe vették özvegy Nagy Jánosné házát, melyben a Szegedi Postaigazgatóság a helyi postahivatalt szervezte meg.[16] A Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztálya egy egyszerű „Véghatározat"-tal közölte az államosítás tényét. Íme egy példa özvegy Bartal Sándornét ért igazságtalanságról:

8 Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, BKMÖL, 1949. február 8.
9 Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1134 és 1343, BKMÖL, 1949.
10 Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 1418, BKMÖL, 1949.
11 Turupuli Péter levele a községi elöljáróságnak, 1949. szeptember 30. BKMÖL, Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 2074, 1949.
12 Adóügyi Iratok, Ladánybene, BKMÖL. XXIV. 1949-1950, 1950. január 12.
13 Adóügyi Iratok, Ladánybene, BKMÖL. XXIV. 1949-1950, 1950. április 18.
14 A család kálváriáját Csige Varga Antal ügyvéd ladánybenei tanácsnak írt leveléből ismerjük, 1957. augusztus 2. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.
15 A budapesti tisztviselő család 1943-ban jutott a ladánybenei birtokához és 9 holdon szőlőművelésbe kezdett. A szántóföldet bérlőknek adták ki.
16 Az államosítás tényét egy kérvényből tudjuk, melyet özv. Nagy Jánosné a községi tanács vb-nek írt, 1957. február 21., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

„Véghatározat.

Tárgyban nevezett által felajánlott Ladánybene községben fekvő 1228/2, 1229, 1230, 1231/3, 1233/3, 1236/1, 1237/3, 1238/3 hrsz-ok alatt felvett 12 kh. 1045 n. öl területű ingatlant az 1952 évben a Petőfi tszcs részére végrehajtott tagosítás során az állam részére átvettem, A telekkönyvi és kataszteri átvezetés a tagosítási véghatározat alapján megtörtént. Erről értesítem: özv. Bartal Sándorné, Ladánybene. A felajánlás ellenszolgáltatás nélkül történt.

Kecskemét, 1953. július hó 20.”

Megtörtént, hogy a téesz nem hasznosította a területet, egyszerűen csak állami „tartalékterületnek” nyilvánította az elkobzott földet. Sőt, a kisajátított földeken még a gyapottermelést is erőltették, kevés sikerrel. Ez nem változtatott a lényegen, a földbirtok kikerült a jogos tulajdonos kezéből. Többen, hogy mentsék földjüket nem a helyi, hanem a szomszédos kunbaracsi Sarló-Kalapács téesznek lettek tagjai, mivel lakhelyük és földjük közelebb esett Baracshoz, mint a község központjához.

Jellemző, hogy az 5-6 holdnál nagyobb birtokosokból kuláklistára tettek többet, és ez lett a sorsa azoknak a gazdáknak is akit a helyi hatalom nem tűrt meg. Mintegy 19 gazdát és családot írtak össze, ám a kuláklistától való megmenekülésnek volt egy lehetősége – a földbirtok azonnali felajánlása a téesz javára. Ezt cselekedte Lázár Mihály 27 holdjával.[17] Kuláklistára került a Pető-malom tulajdonosa Pető Sándor is, akinek 24 holdas birtoka maradt saját kézben, igaz nagy része rossz minőségű földből állt. A tulajdonos „bűnlajstromát” eképpen rótta fel a vb elnök:

„Kuláknak volt nyilván tartva mert a felszabadulás előtt testvéreivel együtt társ tulajdonosa volt kb 600-hold földnek, két cséplőgépnek, egy hengermalomnak és egy olajmalomnak. A felszabadulás után többször volt a népi demokrácia ellen ellenséges megnyilvánulása…meggyőződtünk azon is, hogy gazdálkodását szándékosan úgy állítja be, hogy állam iránti kötelezettségét ne is tudja teljesíteni…állandóan hátralékba volt úgy pénzbe, mint természetbeni beadásban…békekölcsönök jegyeztetésénél nem jegyzett.”[18]

A hozzá hasonló gazdákat nemcsak a békekölcsön kötelező vásárlásával, hanem az adók mértéktelen emelésével és behajtásával tudták sújtani leghatásosabban. Az adónemek sokasága és az adó nagymértéke nyilvánvalóvá tette, hogy az adózók képtelen voltak teljesíteni a kiszabott fejadagot. Elég ha megemlítjük a fokozódó „dézsmazsír” és a „sertésbegyűjtés” intézményeit. Az idősek emlékezetében élő „padláslesöprés” ezt is jelentette.

Egy ilyen eset történt Terenyi István nagygazda tanyáján, aki már földjének egy részét „felajánlotta” a Petőfi téesznek. 1950 márciusában egy kis csapat jelent meg birtokán becsüssel, „hajcsárral,” és az akkori Petőfi téesz elnökével. A leltár szerint felvett javakat egyszerűen felpakolták és elszállították, a lista magáért beszél: 2 ló, 2 kocsi, 4 lószerszám, 1 kukoricadaráló, 1 mázsáló, 600 kéve gally, 1 suba, 80 mázsa tűzifa, 300 kiló szögesdrót, egy 100 literes hordó, 20 mázsa széna, és 1 féderes ülés lett lefoglalva. Politikai nyomásra a gazda még további 67 holdat ajánlott fel birtokából az államnak.[19] Igaz, a legrosszabb minőségű földből 32 holdat visszaígértek a jogos tulajdonosnak, aki azonban 8 hónapos (sopronkőhidai) büntetését töltötte, s így a művelésről nem gondoskodhatott. Az a gazda aki nem művelte földjét, büntetést kapott! A börtön és a retorziók miatt Terenyi István (1918–1957) egészsége megroppant és szabadulása után nemsokára meghalt.

Az adóelengedés kérvénye és a kérvényre adott elutasítás önálló irodalommá nőtte ki magát. Az ellenállás csíráját láthatjuk a járásnak írt jelentésben, amelyben idős Turupuli Péter tanácstag ellenvetéseit fogalmazta meg a dézsmazsírral kapcsolatban:

„Szerinte el kellene törölni a dézsmazsírt, az az állattenyésztés fejlődésére nagy kihatással lenne, mert akkor nem anyasertéseket hizlalnák

17 Adóügyi Iratok, Ladánybene, BKMÖL XXIV, 1949–1950, 2696/1950.

18 Pető Sándor panaszának kivizsgálása, Szobodek Béla vb elnök levele a Járási Tanácsnak, 1956. augusztus 13. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

19 Jegyzőkönyv a községi tanács vb elnöki szobájában, 1956. december 1.

meg, hanem 2-3 süldőt. Több tanácstag élénken helyeselt. Bánszki Gyula tanácstag, MDP alapszervi titkár, válaszolta meg s a kérdést helyesen megvilágítva megmagyarázta a dézsmazsír szükségességét."[20]

A nyomás nem csökkent, mert bár Buzás László lajosmizsei gazda 10 holdat kapott a Barcsay-féle szőlőtelepből, 1948 áprilisában, nem örülhetett új földbirtokának, mivel sem az 1948-ra, sem az 1949-re kivetett adót nem tudta kifizetni.[21] A szőlő 1948-ra igen elhanyagolt állapotban került, egy év alatt összesen másfél hold lett beszántva. Az évben csupán 950 liter bor, 700 kg csöveskukorica és 200 kiló burgonyája termett. Ennek ellenére adóját 834 forint készpénzben és 741 kiló búzában állapították meg. „*Az elmondottakból megállapítható,*" írja kérvényében a pénzügyi hatóságnak, „*hogy olyan adóval vagyok terhelve, amit e birtok jövedelméből képtelen vagyok megfizetni…lakbérre és napi kenyérre sem telik, egy fiam segélyezéséből élek.*"[22] Hasonló kérvények százait írtak az elkeseredett gazdák, de mindhiába.

A családok további ellenkezését egy egyszerű döntéssel oldották meg, 1953 elején mintegy tizenhárom család (Sebők, Jobbágy, Dudás, Patonai stb.) kapott értesítést, hogy fejenként húszkilós csomaggal legyenek útrakészen. A Sebők család Pálinkásdűlői tanyáján megjelent Szobodek Béla és két végrehajtó a javak összeírása végett. Két nap múlva teherautóra pakolták fel a családot bőröndökkel együtt, és a kitelepítést felügyelő rendőrök a család vonyító kutyáit egyszerűen lelőtték. A teherautóra zsúfolt családokkal meg sem álltak a Hortobágyig. Többen (Sebők család) kilenc hónapra, de akadtak akik három évre lettek kitelepítve. Amikor végre hazatérhettek, kifosztott tanyát találtak.

A többiek ellen is alkalmaztak retorziót, az adóhátralék kirovása ellen tiltakozó vagy azt megtagadó gazda állatait és terményeit lefoglalták. Pető Ferencéket jogerős pénzbüntetéssel sújtották 24000 forint adóhátralék miatt, Sebella Ottó adóhivatal vezetője augusztusi jelentésében így írta le a hátralék befizetésére tett lépés hiábavalóságát, „*a jogerős pénzbüntetést behajtani nem lehet mivel a gazda ingóságai és gazdasági felszerelése közadó tartozásában már le volt zálogosítva.*"[23] Erre, Petőék baromfi állományát és kecskéjüket is lefoglalták.

Az 1956-os esztendő és a forradalom

Az 1956-os év már az első hónapokban nehézséget jelentett, mivel jelentős károkat okozott a talajvíz, több mint 300 hold kenyérgabonát veszélyeztetett az áradás, amit csak gyors csatornaásással tudtak elkerülni. Azonban így is akadt negyven tulajdonos, főleg a déli és nyugati részen (Csíkos, Templomdűlő, Pálinkásdűlő) akiknek földterülete víz alá került.[24] A kisajátítás is mindennapos lett, és jó ha a károsultnak kiutaltak valamilyen lakást. Ez történt akkor, amikor a járási pártbizottság tagjának lakást kellett biztosítani a községben. Hasonlóan kisajátították a kántorlakást is, s így az egyház maga volt kénytelen gondoskodni új lakásról.[25] Felsőbb utasításra megkezdődött az „agitálás," az „agitátorok" Budapestről busszal érkeztek. A járási központból is rendszeresen látogatták a két községet, hogy a közös gazdálkodás előnyeit ecsetelve, rábírják a gazdákat a termelőszövetkezeti tagságra. Ez nem ment könnyen, az áprilisi „látogatás" is botrányosra kerekedett, Lajosmizsén összesen ötvenen jelentek meg, de Ladánybenén kongott az ürességtől a terem.[26]

20 Dékány Dániel vb titkár tanácsülési jelentése a Járási Tanács vb-hez, 1956. március 31.

21 A Búzás ügy előzménye, hogy Búzás beperelte dr. Barcsay Andort, aki bianco-váltókkal vásárolt részt a Búzás földben, majd az eladósodott család birtokának árverezésekor egyszerűen kivásárolta azt. A lajosmizsei Búzás család a perben a kecskeméti dr. Nagy(kéry) Mihály ügyvédet fogadta fel, ám ő Barcsay kollégája volt, és őt segítette az árveréssel. Földbirtokrendező Tanács, Ladánybene, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, Ladánybene, BKMÖL XVII. 501, 7523/1946.

22 Búzás László levele a Pénzügyi igazgatósághoz, Lajosmizse, 1949. december 24., BKMÖL, Adóügyi Iratok, Ladánybene, XXIV, 1949-1950.

23 Gubisi József rendőrszázados levele, Kecskemét 1950. augusztus 11., valamint Sebella Ottó jelentése, Ladánybene 1950. augusztus 22., BKMÖL, Adóügyi Iratok, Ladánybene, XXIV, 1949–1950.

24 Dékány Dániel vb titkár jelentése a Megyei Tanács vb-nek a Makai család panaszáról, 1956. március 29., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

25 Lásd Szilvási Sándor plébános levelét a tanács vb-hez, 1956. március 19., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

26 Kecskeméti Járási Tanács Tanácsülési Jegyzőkönyvek, XXIII. 301, BKMÖL, 1956. április 23-24.

Ez a csendes és passzív ellenállás jele volt. De nem sokáig maradtak csendben a gazdák, 1956. szeptemberi tanácsülésen Turupuli Péter már erőteljes hangon szólalt fel, és a járási jelentésben is rögzítették kérését. Szavaiból kivehetők az akkori családok bajai: „kevesebb *legyen az adó és ne legyen község fejlesztési alap és begyűjtés mert az nincs a csatlós államokban, ilyen nincs csak nálunk*."[27] A felszólalásának bizonyításául hozta fel azt, hogy 1956 közepén 28 adózótól az adóhátralékot egyszerűen nem tudták behajtani. Tovább nehezítette a helyzetet, hogy az egyik adószedőt sikkasztáson kapták.[28] Ezért a tanács állandó társadalmi ellenőröket alkalmazott minden terület felügyeletére, sőt még a tanács bizottságának tagjait is kötelezte a fegyelem megtartatására; a boltokban uralkodó rend, azok nyitvatartása, a piacon uralkodó viszonyok, a közellátás ellenőrzése és hiányosságok észlelése mind a feladatuk volt. Talán ez is közrejátszott abban, hogy a tanács összetétele állandóan változott. Sokan a lemondás mellett döntöttek, 1956 nyaráig például a 39 tanácstagból kettő elköltözött, öt pedig lemondott.

Az ideológiai nyomás nem kerülte el a fiatalságot sem, a Rákosi-érában a parasztfiatalokat sújtotta a legjobban a diktatúra. Januárban járási utasításra fiatal munkaerőt toboroztak a pécsi szénbányához és a Sztálin Vasműhöz. Lajosmizsének két, Ladánybenének három fiatalt kellett beszervezni.[29] A szervezéssel a pedagógusok voltak megbízva, akiknek felelősséggel kellett munkájukat végezni, mert a rendszer szemében ők egyébként is gyanús elemek voltak. A járás nagy figyelemmel kísérte munkájukat, sőt ideológiai képzésre kényszeríttették őket, a tananyag alapját a történelmi materializmus, párttörténet, politikai gazdaságtan, filozófia, és a nemzetközi munkásmozgalom története adta.[30]

Láthatjuk tehát, hogy helyi szinten is minden társadalmi réteget és korcsoportot keményen érintett a Sztálinista politika. Az októberi forradalom szele néhány napos késéssel a budapesti események és a Lajosmizsén történtek hatására kezdtek terjedni a községbe. Rittenbacher Ödön szerint az iskolában folyamatosan hallgatták a rádió híreit október 24-én, köztük az a két járási kiküldött (egy Barabás nevű és Tövis Ferenc a járási művelődési osztály vezetője), akiket Kecskemétről rendeltek ki Ladánybenére felügyelni. *„A pedagógusok között többen politizálni kezdtek,"* emlékezett vissza Rittenbacher Ödön a kezdetekre, *„de rémülten vettük észre, hogy orosz tankok vonultak végig a község főutcáján Pest felé. Az egyik tank rövid időre meg is állt az iskola előtt, de a katonák egy szót sem szóltak. Mi sem mertünk közeledni hozzájuk."* Ennek láttán a községben feszültté vált a helyzet, és az emberek éjfélig az utcán járkáltak. Október 25-én a ladánybenei iskolák tantermeiben ki lett téve a kereszt. Erre a járási küldött utasította az iskolaigazgatót, hogy vegye le a feszületeket, de Rittenbacher Ödön nemet mondott úgy érvelve, hogy aki feltette az vegye le. Másnapra a feszületek eltűntek a tantermekből. Csak a forradalom elmúltával derült, ki, hogy Kovács Pál plébános tette fel és vette le a kereszteket. Igaz csekély, de önmagában ez is forradalmi tett volt.

Tömegtüntetésre október 26-án került sor, amikor egy kisebb csoport a tanácsháza előtt a tanácselnök és a vezetők lemondását és távozását követelte.[31] A csoport minden komolyabb atrocitás nélkül feloszlott, ám másnap a hangulat tovább fokozódott, ekkor már mintegy 150-200 ember gyülekezett a központban. Többen hangosan követelték a pártvezetők elfogását, és a helyi rendőrség lefegyverzését. A malomnál Turupuli Péter kőműves elszavalta a Nemzeti Dalt, egy kisebb csoport élén Tóth Szivák Péterrel elfogta a helyi körzeti megbízott Fehér Istvánt, ám a józanabbak megakadályozták a tettlegességet. Tóth Vincze, aki akkor éppen rendőrként szolgált és otthon tartózkodott, nem avatkozott a dolgok menetébe annak ellenére, hogy őt is többen fenyegették. A hangadók által vezetett csoport egy kis szóvita után a tanácsházhoz ment, ott fosztogattak és szétdobálták az irattárat, több anyagot teljesen megsemmisítet-

27 Szobodek Béla vb elnök jelentése a járásnak a szeptemberi tanácsülés kiértékeléséről, 1956. szeptember 19., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

28 Szobodek Béla vb elnök jelentése a Járási tanács vb elnökének, 1956. szeptember 14., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum, Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

29 A járásnak összesen harminckét embert kellett toboroznia. Kecskeméti Járási Tanács VB Munkagazdálkodási Csoportjának körlevele, 1956. január 2., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

30 A Kecskeméti Járási Tanács VB elnökhelyettesének levele az iskolai nevelők politikai továbbképzésének biztosításáról, Kecskemét, 1956. október 25., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

31 A ladánybenei események rekonstruálásban nagy segítség a Bács-Kiskun Megyei Levéltár által összeállított, és főleg a perek anyagára épített beszámolók, vallomások. Lásd, Tóth Ágnes szerk., *1956 Bács-Kiskun megye kronológiája és személyi adattára. I. kötet.* 2. átdolgozott kiadás, Kecskemét: BKMÖL, 2001, 210–212.

tek de az anyakönyvekhez nem nyúltak. A falakon lévő képeket és vöröscsillagos címert összetörték, s nem maradtak épen az írógépek sem. Gulyás Lajos egy nemzetiszínű zászlót szerzett amelyet kitűztek a boltra. Még aznap este ismeretlenek kézigránátot dobtak a tanácselnök házára, de az nem robbant fel. További incidens nem történt, egyes személyeket (pl. Szobodek Bélát) ért csak (főleg) szóbeli inzultálás. Dékány Dánielt is keresték a tüntetők, de ő kecskeméti rokonaihoz menekült. A község vezető emberei közül többen (pl. Rittenbacher Ödön) csillapítani igyekeztek a kedélyeket, ami többé-kevésbé sikerült is.

Az egyik legnagyobb visszhangot kiváltó tett az volt, hogy a Petőfi téesz tagsága egyhangúlag megszavazta feloszlatását. A szemfüles helyi és volt ladánybenei lakosok azonnal jelentkeztek, hogy a téesz tulajdonát szétosszák. Mindenki hazavitte azt ami őt megillette, azaz amivel a téeszbe korábban belépett. Jelentkeztek azonban mások is. Erre nézve a vb-elnök válaszát érdemes idézni: „*a ladánybenei Petőfi tsz valójába fel oszlott, de semmiféle föld terület visszaadásáról nincsen szó, erre kormány intézkedés lesz.*"[32] A község nem volt egyedül az 1956-os téesz feloszlatásban, a kecskeméti járásban összesen 14 téesz jutott hasonló sorsra.[33] A forradalmi hangulattól felbátorodva mások is jelentkeztek, hogy a téesz által elvett területüket visszakapják (pl. Turupuli Péter és fia, Ferenc; Ritter Józsefné). Terenyi István igényéről jegyzőkönyv is készült, ám a visszaadás csak ígéret maradt, az adóhátralékra hivatkozva sohasem kapott semmit. Ritter Józsefné ügyvéd útján próbálta valamikori birtokukat és tanyájukat visszaigényelni a községi tanácstól, mivel szerinte a felajánlott csereingatlan „*sem nagyságra, holdszám szerint, sem aranykorona értékre mélyen alatta áll volt földingatlanainknak, azokat meg sem közelíti.*"[34] Hasonlóan jelentkeztek azok is (pl. özv. Nagy Jánosné) akiknek házát kisajátították.

Az 56-os forradalom lezárását jelezte az, hogy a decemberi járási vb ülésen a ladánybenei események alapos kivizsgálást szorgalmazták.[35] A járás felszólítására, hogy lett-e vagyontalan tárgy 1956. október 23-a után, a válasz nemleges volt. Nem így az a jelentés, amely arról tudósít, hogy az októberi-novemberi időszakban jelentős mennyiségű bizalmas irat, vb és tanácsülési jegyzőkönyv semmisült meg és tűnt el a tanácsházáról.[36] A pénzügyi osztály jelentésében az szerepelt, hogy „*Ebben a községben az adózók igen idegesen viselkednek s nem kívánnak fizetni.*"[37] Jelentették továbbá, hogy a helyiek közül többen „*kommunistának csúfolták azokat, akik december 8-án iskolába mentek.*"[38]

Az első tanácsüléseken többen a forradalmi eseményekben résztvevők felelősségre vonását követelték, de ez nem sok eredménnyel járt, mivel a lakosság gyorsan túl akarta tenni magát a történteken. Ennek ellenére 1957 januárjában a rendőrség plakátokat ragasztott ki az utcán, amely a fegyverrejtegetés bűntetté nyilvánítását, és a fegyverek beszolgáltatását hirdette.

Februárban több személyt letartóztattak az „ellenforradalomban" való részvétel miatt (Ádám József, Győri István, Tóth Szivák Péter, Gulyás Lajos, Berki József, ifj. Berki József). Rájuk börtönbüntetés, vagyonelkobzás és jogvesztés várt. Berki József másfél évet töltött börtönben és egy év jogvesztésre ítélték. Ifj. Berki Istvánt egy év börtönbüntetésre ítélték, Győri Istvánt egy hónapra tartóztatták le, míg Tóth Szivák Péter majdnem két évet töltött börtönben. A hatalomnak ez sem volt elég, és mivel az első vizsgálatok nem hozták meg a várva várt eredményt, a következő év márciusában az októberi események további kivizsgálását rendelték el a járás minden községe számára. A tanácstagoknak és a vb tagoknak az intézményekben beállt változásokat azonnal jelenteni kellett.[39] Még 1958-ban is retorziókat alkalmaztak a résztvevők ellen, Ádám Józsefet szeptemberben internálták.

---

32 A kérvényt Ritter József ladánybenei lakos írta. Erre válaszolt a vb elnök, 1956. december 17., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

33 Kecskeméti Járási Tanács VB ülései, BKMÖL, XXIII, 302. 1956. december 4.

34 Ritter Józsefné levele a Kecskeméti Ügyészségnek címezve, Kunszentmiklós, 1957. VII. 14. A levél visszakerült a Községi Tanács vb ügyei közé, Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

35 Kecskeméti Járási Tanács VB ülései, BKMÖL, XXIII, 302. 1956. december 4.

36 Dékány Dániel jelentése az irattári anyagok megsemmisüléséről, 1957. január 24., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

37 Kecskeméti Járási Tanács VB ülései, BKMÖL, XXIII, 302. 1956. december 18.

38 Kecskeméti Járási Tanács VB ülései, BKMÖL, XXIII, 302. 1957. március 12.

39 A Járási Tanács felhívása a községi elnökök, pénzügyi csoportvezetők értekezletére, 1957. március 27.

A község átalakulása

A politikai változásokkal ellentétben, csak az 1950-es évek végén kezdődött el a község fejlesztése, amikor is elkészült a központi park és kialakították a további utcákat. Ezen évtizedekben kezdett általánossá válni az a közigazgatási fogalom, hogy a külterület lett a tanya helyett, jóllehet a helyiek csak az utóbbit használták. Viszont 1960-tól számíthatjuk a belterület és a külterület fogalmak megjelenését, és a velük járó fejlesztési-tervezési elképzeléseket.[40] 1961 áprilisában, id. Visontay István (1893-1970) a templom és az iskola közötti üres portán, egy társadalmi munkával történő „békeliget" megvalósítását szorgalmazta.[41] A növekvő szükségletek kiszolgálására megépült egy törpe vízmű, de még a 60-as évek közepén is csak 57 lakást látott el vízzel. Épült a tűzoltószertár, buszgarázs, orvosi rendelő és állatorvosi lakás is, a hivatalos helyiségek telefont is kaptak. A kis posta nehezen tudta ellátni a tanyavilágot, ezért 1963-ban a postamester (Galina István) kézbesítőket kért. 1970-től már Borbály Emese volt a hivatal vezetője, és ő tudta elérni azt, hogy a külterület nagysága miatt három kézbesítőt alkalmazzanak. A mázsaház 1965-ben lett kész, emellett a makadámút rendbehozatala (portalanítása) Lajosmizse, Tatárszentgyörgy és Kunbaracs irányában az 1960-as évek közepén fejeződött be. Több évet kellett várni amíg a községben egy kilométer hosszúságú járda épült.

Az óvoda létesítését a lakosság már az 1950-es években kérvényezte, de csak 1963-ban történtek lépések felépítésére egy kisajátított telken (Pető

Épül a vízvezeték a Fő utcában, a Tanácsháza előtt Nagy Ferenc Kálmán és Sándor Lajos kőművesek

40 A külterület a belterület és a közigazgatási határ közötti területet jelenti, és csak 1961-es törvényrendelettől ment át a köztudatba.

41 Ladánybene Község Tanácsának jegyzőkönyve, 1961. március 25.

Józsefén).[42] Ám 1968-ban csak a létesítmény beindulásának nehézségeit tárgyalta a tanács, majd az év végén Pál-Szabó Ilona óvónő vezetésével beindulhatott az óvoda (13 gyermekkel).[43] A létszám egy év múlva 23-ra nőtt.

A politikai nyomásnak és az 1956-os forradalmat követő rendőrállami berendezkedésnek egy kedvezőbb hatása volt csupán – a bűnügyi esetek csökkenése. Az 1950-es évek „feketevágásai" már kezdtek más színben megjelenni.[44] Lehet, hogy ez a körzeti megbízottnak volt köszönhető, aki 1961-64-ig Poór Mihály őrmester volt, majd Szatmári László 1965-től 1969-ig, ezután pedig Földi László végezte el e tisztet. Ezen évtizedben a bűnügyi statisztika nem volt magas, 1963-ban a közbiztonsági statisztika például csak 11 bűncselekményt regisztrált (7 tulajdon elleni, 4 személyi tulajdont károsító cselekmény), 1969-ben 10 bűncselekmény történt (a legtöbb könnyű testi sértés volt, összesen 4).[45] A körzeti megbízott feladatát – beleértve Kunbaracsot is - nyolc önkéntes rendőrrel látta el.[46] Volt azonban egy-két említésre méltó eset is, 1965-ben id. Visontay István, sürgős intézkedést indítványozott a tanácsnak, hogy a községben *„ideiglenesen letelepedett cigányok garázdálkodásait"* megakadályozhassák.[47] A cigányok számát pontosan nem ismerjük, de csak egy-két családról lehetett szó, azonban a konfliktust nem csak ők, hanem *„a táncmulatságok alkalmával a szomszéd községekből átjáró cigányok okozták."*[48] Nem tudni mi okból talán ezért, vagy a lopások magas száma miatt, 1969-ben 15 főre emelték az önkéntes rendőrök számát.

A népesség fokozatos csökkenése miatt a község demográfiája jelentősen változott:[49]

Év	**1949**	**1960**	**1970**	**1980**
Népesség	2285	2104	1656	1654

A jelenlévő népesség ennél valamivel többet tett ki, például 1970-ben 1742 fő, de az állandó lakosok száma 1656-ra csökkent.[50] Két évtized alatt több mint hatszáz ember tűnt el a községből, igaz, közvetlen a második világháború után, mintegy 2370-ra növekedett a létszám. Ez a népességcsökkenés hasonlóan érintette például a szomszédos Tatárszentgyörgyöt is, ahol 1960-ban 2420-an, de 1980-ban már csak 1863-ban éltek.[51] A magángazdaságok megszűntetése, és az erőszakos téeszesítés megtette káros hatását, az elvándorlás miatt csökkent a népsűrűség, míg 1941-ben 59 fő, addig 1970-ben már csak 42 fő jutott egy négyzetkilométerre!

Ami meghatározta a Duna-Tisza közi Homokhátság peremén elhelyezkedő Ladánybene népességstatisztikai jellegét, az a külterületi lakosság nagy aránya, ami 1949-ben még 90 százalékot tett ki – a belterületen csak 311 fő lakott. Ez az aránytalanság jellemző volt a terület egészére.[52] A vál-

42 Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965. év 1965. október 1. Pető József kártérítési igényt nyújtott be a kisajátítás ellen, de a községgel megegyezve sikerült a pert ejteni.

43 Ladánybene Község Tanácsának Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyve, 1968. augusztus 7.

44 Az ilyen feketevágást a községi vb például magára vállalta, úgy érvelve, hogy az illető szociális helyzete és a „tanácsapparátus bizonytalansága" miatt állt elő a helyzet. Községi tanács vb javaslata Dékány Dániel és Bánszki Gyula aláírásával, 1957. október 12. Ebben javasolják a feketevágásér kiszabott büntetetés „kegyelmi úton történő elengedését."

45 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. július 25.

46 Poór Mihály Beszámolója, Ladánybene Község 1963. évi végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv, 1963. október 30.

47 Ladánybene Község Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. év 1965. augusztus 22.

48 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. július 25.

49 KSH, *1980. évi népszámlálás. A községek főbb adatai.* Budapest: KSH, 1982, 66.

50 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyv, 1970. február 14. Az 1970-es népszámláskor felvett községi adatok nem teljesen tisztázottak. A Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága által felvett Községi Törzskönyvben ezt a megjegyzést találjuk: *„Az 1970. évi lakónépesség adatát (a Népesedési Főosztály utólag) korrigálta. A részletező adatok korrekciója nem történt meg."* Lásd Ladánybene Község Törzskönyve 1971-1980, Ladánybene Községi Iratok, XXIII. 752, BKMÖL, Kecskemét.

51 Czagányi László, *Tatárszentgyörgy története,* Budapest: Zrínyi, 1990, 245.

52 Lettrich Edit, „Tanyahálózatunk mai fő vonásai és azok regionális különbségei," In Hofer Tamás, Kisbán Eszter, Kaposvári Gyula szerk., *Paraszti társadalom és műveltség a 18-20. században,* Budapest-Szolnok: Magyar Néprajzi Társaság és Damjanich János Múzeum, 1974, 35.

tozás csekély mértékű maradt 1968-ig, amikor a községben 1710-en laktak, belterületen 300 fő, külterületen 1410 fő lakott. Az 1951-es adatok szerint, a lakosság megoszlása és a házak sűrűsége a következő volt:

Terület	Lakosság száma	Házak száma
Baracs határszéli	291	74
Csíkos	146	40
Gödörállás	303	82
Hosszúszéki	119	29
Jajgatóhegyi	190	51
Mogyorósi	55	15
Nagyszéki	259	67
Országúti	222	61
Pálinkás	190	43
Templom	–	

Ebből kitűnik, hogy Ladánybene népességeloszlása ekkor sokat nem változott, sőt az új kisbirtokosoknak köszönhetően inkább tanyás-jellegű településsé lett. A község belterületén 1945-ig mintegy 70 ház volt csupán, és csak 1950-57 között kezdődött nagyobb építkezés. Ezt úgy kívánta a községi tanács felgyorsítani, hogy 1963-ban új belterületi házhelyeket alakítottak ki. Még ebben az évben 67, majd 1966-ban 25 házhely kelt el, de az építkezés lassan indult (anyaghiány, bürokrácia, pénz és kisiparosok hiánya). A hatvanas évek házépítése – éves szinten – mintegy 10-13 lakóházat jelentett.[53] Annak ellenére, hogy a házhelyek értékesítését az OTP-re bízták, a tanyák megszüntetésére irányuló program lassan hozta meg gyümölcsét, még 1968-ban is 18 házhely várt eladásra.[54] De ez sokat változott négy évtized alatt, mert 1980-ban a népesség ötven százaléka külterületi, a másik ötven százaléka már belterületivé vált.[55]

A társadalom állapota

A szociális ellátások terén is akadtak hátrányok. Az 1950-es évek végén és az 1960-as évek elején a szociális ellátás akadozott, 1959-ben 6 fő, 1960-ban 5 és 1961-ben 4 fő részesült szociális segélyben, 23 főnek lett közgyógyellátási igazolványa.[56] A községi tanács a többgyermekes anyáknak pénzjutalmat osztott szét, a 11 gyermekes Skultéti Lajosné 200, a 6 gyermekes Németh Mihályné 100 forintot kapott.[57] A rászorultak száma ennél sokkal több lehetett, de – vallásosságuk, politikai meggyőződésük vagy „kulákságuk” miatt – támogatásban nem részesülhettek. A téeszesítés és a munkahelykeresés nagycsaládokat is tönkre tett, amellett a társadalmi-nemi szerepet is megváltoztatta. Ez játszott közre abban is, hogy 1963-1964-ben 5 gyermek állami gondozásba vételét rendelte el a községi tanács, de 15 veszélyeztetett gyermeket illetve fiatalt tartottak nyilván.[58] Jellemző az is, hogy a lakosság számához viszonyítva a szétzilált családok magas száma, és az alkoholizmus növekedése állandósult gondként jelentkezett.

Az 1950-es évek végén az egészségügy elhanyagolt állapotot mutatott, bár a fejlődés nyomai már érezhetőek voltak. A körzeti orvos Dr. Szepessi Sándort lakossági javaslatra elhelyezték.[59] 1957 májusában adták át az új orvosi lakást Zsigó Lászlónak, kinek kérésére 1965-ben egy védőnőt is kapott a település a növekvő feladat ellátására. Ennek szükségességét jól mutatja az, hogy 1969-es jelentésében Zsigó doktor 450 beteglátogatásról, és 4000 emberről tudósított akik felkeresték rendelőjét.[60] A nagy köztiszteletnek örvendő orvos 1976 áprilisáig látta el körzeti orvosi teendőit.

Az akkori viszonyokat jellemezte, hogy a Kádárrendszernek nem volt igazán érdekében, hogy a II. világháborús rokkantak vagy a korábbi katonák –

53 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottsági jegyzőkönyve 1966., 1966. augusztus 12.

54 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának Jegyzőkönyve, 1968. február 21.

55 KSH, *1980. évi népszámlálás. A községek főbb adatai.* 1982, 66-67.

56 Statisztikai adatok, A Községi Tanács munkájának értékelése, Rittenbacher Ödön ideiglenes bizottság titkára, Ladánybene Község Tanácsülési jegyzőkönyve, 1961. október 21.

57 Kecskeméti Járási Tanács VB ülései, BKMÖL, XXIII, 302. 1957. május 28.

58 Ladánybene Község 1964. évi végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv, 1964. január 20. Igaz, hogy a probléma „megoldódott,” mivel a „problémás” család elhagyta Ladánybenét.

59 Az 1957. május 15-én felvett jegyzőkönyv szerint, már 1956-ban kérelmezték a lakosok (köztük a kunbaracsiak is) az orvos eltávolítását a községből. Az indokok közt szerepelt a felelőtlen magatartása, gorombaság és durvaság, továbbá, hogy hanyagsága miatt többen meghaltak mielőtt a kecskeméti kórházba értek volna. Mivel az orvos nem távozott 1956. szeptemberében, 1957. májusában 20 lakos névaláírásával egy panaszos levelet juttattak el a Népszabadságnak. A komolyabb kivizsgálás az orvos végleges távozását eredményezte. A járás egészségügyi csoportjának vizsgálatából kiderül még az is, hogy az orvost a járás támogatta.

60 Dr. Zsigó László beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyv, 1969. július 23.

tehát a Horthy-hadseregben szolgálók – nehézségeit orvosolja. Ez kitűnik Keresztes László rokkantsági igényének elutasításából, amelyet a járási főorvos így indokolt: *„mivel fogyatkozásának háborús eredetét eredeti egykorú szolgálati okiratokkal nem tudja igazolni."*[61] De Keresztes László nem hagyta annyiban, és az alábbi levelet írta Kádár Jánosnak, amely a községi irattárban maradt és sohasem továbbították:

„Kádár János Magyar Népköztársaság Elnöki Tanács Elnöke. Budapest.

Alázatal fordulok Kádár János Elnök elvtárshoz. Keresztes László születem 1906 július 27 én és én 1938-tól 1943-ig 2szer voltam bevonulva öszesen 5 évet voltam katona 2 évig voltam fronton és otan légnyomást kaptam. Azóta teljesen munkaképtelen vagyok egy időben azért a Ladánybenén a Szövetkezetnél 1949től 1954ig vegyes felvásárlást reám bizták a nagyobik leányom segitségével eltudtam végezni de már mostan sehonnan semi kereset sem segély nincs a számomra.

Elvtárs nehagyják hogy a mi országunkba egy család anyi nélkülözés és nyomorgásnak legyen ki téve mint én és a családom. Ha az Elvtársak megláthanának egy ilyen nyomorékót én tudom azonal valami megszólalna önökben hogy valameyik oldalról támogatást eszközöljenek ki családom és részemre. Melékelem az orvosi igazolást hogy láthasák mi az igazság vagy a Honvédségtől vagy valamilyen formába segélyhez juthasak.

Maradtam tiszteletel egy rokant
Nyomorék és nélkülöző családja

Keresztes László Ladánybene, Pálinkásdülő"

A idő múlásával a hadirokkantak és hadiözvegyek száma fogyatkozott, 1964-ben az Országos Nyugdíjintézet Hadigondozó Hivatala már csak 3 hadirokkantat és 11 hadiözvegyet részesített pénzellátásban.[62]

A hatvanas évek szegénységét jellemezte, hogy 380 olyan személyt tartottak nyilván, akik *„legalább 2/3 részben csökkent munkaképességűek…és akik nem részesülnek sem állami, sem társadalmi juttatásban."*[63] Ezzel szemben, mintegy 556 családfő közül 164 rendelkezett takarékbetétkönyvvel, melyek összege csupán 834000 forintot tett ki.[64] A takarékossági mozgalom hatására ez az összeg lassan emelkedett, 1966 végén már 56 fő helyezett el a Kerekegyházi Takarékszövetkezetben 40000 forintot, a helyi OTP kirendeltségében 199 lakos pedig 1145000 forintot.[65]

A rendszer nem kedvelte a kisipart. A lakosság ellátására az 1950-es évek végéig mindössze három kisipari üzem létezett: szikvízgyártó, daráló és szeszfőzde. 1961-ben a helyi Földművesszövetkezetet a Lajosmizsei Földművesszövetkezetbe (FMSZ) olvasztották be, amelynek tagsága (papíron) 829 fő volt. Az FMSZ kiskereskedelmi iparcikk tevékenységét egy iparcikkbolt látta el, a hiány miatt az iparcikkboltban vezetőváltást hajtottak végre. Csak 6 kiskereskedelmi egység működött a községben, négy a központban, kettő külterületen (vegyesboltok, és egy Tüzép-telep és iparcikk szaküzlet). Jellemző volt a központi elosztásra, hogy 1966-ban Ladánybene egy hétre 50 kilogramm húst kapott a megyei ÁFÉSZ-tól. Igaz, a tanyán élők nagy többsége nem szorult rá a központi húskészletre, és ezt tudta úgy a községi, mint a járási vezetőség is. Akik azonban nem éltek tanyán, azok a boltban kényszerültek vásárolni.

A vendéglátást 1965-ig csak egy italbolt látta el, s rá egy évre hoztak létre egy eszpresszót (a sokak által még emlegetett „Hajnalkát," amely túlélte a rendszerváltozást is). De még három év múlva is csak két vegyesbolt, egy önkiszolgáló, egy hentes és egy iparcikk üzlet szolgálta ki az igényeket. 1968-ban az italbolt vezetésében háromszor történt változás, de nem biztos, hogy ezért olvashatunk a korabeli iratokban a sörellátás folyamatos hiányáról.

Amint olvashattuk, a községben három kisebb ipari létesítmény működött, ebből a szikvízüzemet megszüntették, mivel gazdaságtalannak ítélték mű-

61 Levél Dr. Kovács Gábortól a községi tanács V B.-nek, 1962. március 3. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.
62 Ladánybene Község 1964. évi végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv, 1964. február 5.
63 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottsági jegyzőkönyve 1967. március 10.
64 Ladánybene Község 1964. évi tanácsülési jegyzőkönyv, 1964. július 12.
65 Vízi Mátyás vb titkár beszámolója, Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965. év 1965. szeptember 22.

ködését, a daráló és a szeszfőzde megmaradt, az előbbi a lakosság részére „vámdarálást," az utóbbi „bérfőzést" vállalt.[66] Ladánybene ellátottsága a lajosmizsei ÁFÉSZ politikája miatt másodlagossá vált. Ezt bizonyítja, hogy amikor Lajosmizsén az 1971-ben az új „Kakukk" éttermet építeni kezdték, minden más fejlesztést, köztük a Ladánybeneit is visszatartották.

Sütödére nem tartott a vezetés igényt, sokan még mindig a háznál kemencébe sütött kenyeret fogyasztottak. A többség azonban a boltokban vásárolt kenyeret, amit heti három alkalommal Kecskemétről szállítottak. A minőséget sok kifogás érte; a panaszokból tudjuk, hogy legtöbbször száraz kenyeret hordtak a kecskeméti Sütőipari Vállalattól.[67] A kisipari engedélyek kiadása bonyolult folyamat maradt, és a lakosság ellátását az évtized végéig kevés kisiparos szolgálta: 1966-ban mindössze 13 kisiparos működött (két kőműves, két fodrász, gépjavító, cipész, bérfűrész, férfiszabó, kovács, asztalos, fuvaros, seprűkötő).

A tanács és vezetői

A község vezetése a négy évre megválasztott községi tanácsra, s annak központi szervére a végrehajtó bizottságra volt bízva. A községi tanácsok - főleg az 1954. évi X. törvény után - önálló költségvetés alapján gazdálkodtak, és költségvetésüket, szükségletüket saját maguk határozhatták meg. Ezért a községi tanács minden év végén azon dolgozott, hogy az évet eredményesen zárja, valamint a következő év tervét elkészítse. A községi tanács három állandó bizottságból állt: mezőgazdasági, kulturális-egészségügyi és pénzügyi-községfejlesztési bizottság. A vb tagjait a tanácstagok nyilvános szavazással választották meg, a vb tagjelöltek listáját a helyi Hazafias Népfront, és helyi MDP (majd MSZMP) alapszervezet javaslata alapján állították össze. A lista sohasem képezte vita tárgyát, mindig azok neve került fel, akiket a tanácsülés egyhangúlag elfogadott és megszavazott. A formális választás természetesen rendben, a törvénynek megfelelően zajlott. Az ötvenes években a tanácsülések nyilvánosak voltak, azonban a „kívülálló érdeklődők megjelenése" csekély valós érdeklődést mutatott. Ennek egyik oka a járás által delegált pártemberek személye volt; az MSZMP egyik első elnöke az ismeretlen Hundzsa József volt. A község gazdái sokat nem hittek az 1956 után létrejött testületnek és politikának. Egy gazda levelében így irt: *„Voltam és voltunk már több ízben is a tanácsnál mert vagyunk itt többen is kiket az ügy érdekelne de sajnos a Tanácsházán senkitse találtunk. Mert itt még a volt Rákosi kormány emberi vannak és nem a népnek meg az országnak a szocialista fejlődését segítik."*[68] Ez az egyszerűen megírt levél jól mutatja, hogy a községben a hangulat korántsem volt rózsás, és a politikai szereplők megítélése inkább negatív volt.

A tanácsüléseket nem jellemezte nagy vitakézség, emellett a nyári mezőgazdasági munkálatok miatt a tanácsüléseken sokszor a tanácstagoknak csak ötven százaléka jelent meg, ami megfelelt a járási átlagnak.[69] A tanácsülésekről azonnal jelentést készítettek a járásnak, a jelentést rendszeresen azzal zárták, hogy *„ellenséges megnyilvánulás"* nem történt. Az 1956-os forradalom után rendszeres lett a járási vendégek jelenléte a tanács- és vb üléseken. A tanács elé a beszámoló és napirend csak akkor kerülhetett, miután azt a vb és a helyi pártvezetőség jóváhagyta. A forradalmi hangulat lecsillapodása után, lényegében három személyből állt a vezetés: a helyi pártszervezet függetlenített párttitkára Hámori József, a vb elnök Szobodek Béla és a vb titkár Dékány Dániel. Ez utóbbi kettő „helyi" embernek számított, de a párttitkárokat sokszor váltották, 1957 végén a pártszervezet első emberének már Bánszki Gyulát nevezték ki. A községi tanács vb titkárának 1961-ben Hajós Sándort választották meg, míg a vb elnöke Szobodek Béla lett, aki egészen haláláig töltötte be ezt a tisztet. Halálakor: *„A tanácsülés 1 perces néma felállással adózott emlékének."*[70]

66 Mihala Sándor és Bánhegyi Lajos, Beszámoló jelentés a földművesszövetkezet 1961. évi működéséről és 1962. évi terveiről, Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei 1962. jan. 24.

67 A községi vb határozatban szólította fel a kecskeméti vállalatot friss kenyér szállítására, Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. március 9.

68 „Tisztelt Magyar Testvérek Elvtársak," címmel írt levél, Kislőrincz Lajos, 1957. február 25. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

69 Egy járási jelentésből megtudjuk, hogy a járásban dolgozó 813 tanácstagból csak 538 jelent meg a június havi üléseken. Kecskemét Járási tanács Végrehajtóbizottságától, 1956. július 13.

70 Ladánybene Község Tanácsülési jegyzőkönyve, 1961. december 22. Nem árt megjegyezni, hogy a korabeli iratokban Szobodek szerepel, de a temetőben a sírkőre Szlobodek Béla van írva.

Az 1960-ban készült tablókép a tanácstagokról

A végrehajtó bizottság (vb) 1962-ben hét főből állt (Bánszki, Dékány, Hajós, Muhari, Pekkel, Rittenbacher, Szűcs), és kéthetente – általában a hónap elején és közepén – ülésezett. A vb vezetését az elnök végezte, és őt segítette az elnökhelyettes és a vb titkár. A vb tagok számában radikális változás 1966-ban állt be, amikor a fogyatkozó lakosság miatt már csak 5 főt választottak meg.[71] A vb döntéseit és javaslatait a községi tanácsnak kellett megvitatni és jóváhagyni. 1961-ig 39 fővel, majd 1962-től 34 tanácstaggal működött a testület. A tanácstagok mintegy fele cserélődött ki az 1967-es tanácsválasztásokkor, amikor a község 1193 választásra jogosult polgárának 87 százaléka vett részt a szavazáskor.[72]

Az 1960-as években az üléseket havi rendszerességgel a tanácsháza tanácstermében tartották, szokás szerint a hónap végén. Az év során szinte egyetlen egy olyan ülés sem volt amikor minden tag jelen lett volna. Viszont jellemző az akkori viszonyokra, hogy a jelenléti ívek szerint az átlag részvétel 16 és 28 között mozgott, tehát a szavazáshoz elengedhetetlen „több mint a fele" megjelent. A tanácsüléseken ez a „hiány" nem mindig jelentkezett, a hirdetett napirendi pontoknak megfelelően, a meghívott vendégek száma csökkentette

71 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyve 1966., 1966. december 30.
72 Ladánybene Község Tanácsának jegyzőkönyve 1967. március 22.

ezt a hiányérzetet. Lényeges az 1962-es tanácstagok névsorát feleleveníteni, mivel ebből kitűnik az, hogy kik vállalták ezt a szerepet. A 34 fős testületbe csak három nőt választottak be:[73]

l. Árva Gábor
2. Balizs Imre
3. Balizs István
4. Bánszki Gyula
5. Bató Józsefné
6. Bérczy Gyuláné
7. Csáki Márton
8. Drabant János, ifj.
9. Gombkötő Imre
10. Gondos János
11. Hájas Gyula
12. Hajós Sándor
13. Ihász János
14. Ipó Géza
15. Inczédi Árpád
16. Juhász József
17. Kajdácsi István
18. Kislőrincz Pál
19. Kiss Antal
20. Kolinászi Géza
21. Makai József
22. Ménkű József, ifj.
23. Mészáros István
24. Nagy Bálintné
25. Labancz Antal
26. Oláh László
27. Pekkel István
28. Pető József
29. Rácz István
30. Rittenbacher Ödön
31. Ritter István
32. Ubornyák Illés
33. Ujvári Ferenc
34. Visontay István, id.

A végrehajtó bizottság összetétele vegyes volt, egy része szakértelmével vívta ki a lehetőséget a bekerülésre, a többiek a megbízható káderekből kerültek ki, és ennek sokszor nem sok köze volt a hozzáértéshez vagy az iskolázottsághoz. Sőt! Egy járási határozatból tudjuk, hogy a kecskeméti járás területén, a vb tagok és titkárok nagy többsége *„még a VIII. általános iskolát sem végezte el.”*[74] A vezetőség sürgette a vb tagok beiskolázását, és az esti vagy dolgozók iskolája sokszor ezt a célt szolgálta, aminek megszervezésével Rittenbacher Ödön iskolaigazgatót bízták meg. A káderek képzésével akarták biztosítani a személyi változásokat, amelyeket sokan jelként fogtak fel a későbbi változások eljövetelére. Ez meg is történt, Szobodek halála után Dékány Dánielt koncepciós perrel akarták eltávolítani. [75] Az 1962-es év elején Szűcs János a községi tanács rendes ülésén egyszerűen bejelentette, hogy a járási vb őt *„az elnöki teendők ellátásával megbízta.”*[76] Szűcs előtte a pénzügyi csoportot vezette, kinevezését a tanács minden akadékoskodás nélkül tudomással vette. Azonban az elkapkodott döntésnek hamar meglett a következménye, mivel már a novemberi rendkívüli ülésen a tanácselnököt felmentették pénz és az abraktakarmány „jogtalan” felvétele miatt![77]

A másik fontos pozíció a vb titkári szintén változáson ment át, s még az év elején Dékány Dánielt – aki egyébként községi anyakönyvvezető tisztségét is ellátta – jelölték erre a pozícióra, ám őt az év második felében már Csábi Dezső váltotta fel. Dékány Dániel kérte az újonnan kinevezett vb elnököt:

> *„hogy a kollektíva bár mely tagjával kapcsolatban valamit hall, azt először személyesen megbeszélés útján tisztázza és csak azután nyilvánítson véleményt kifelé. Ellenkező esetben az apparátuson belül kialakult bizalmatlanság még tovább fog mélyülni…A községben jelenleg olyan a légkör, hogy senki sincs bizalommal a másik iránt, senki sem mer őszinte véleményt nyilvánítani.”*[78]

A személycsere 1962 júliusában történt, amikor a járási vb titkár dr. Havasi László előterjesztésére, Lászlófalváról Csábi Dezső *„Ladánybene községbe*

73 Ladánybene Község 1962. évi tanácsülési jegyzőkönyvei, 1962. december 15.
74 Havasi László járási vb titkár körlevele, 1957. október 31.
75 Dékány Dánielt jogtalan pénzkiutalás és 96 forintértékű golyóstoll vásárlása miatt kötelezték a pénz visszafizetésére. Ladánybene Község Tanácsülési jegyzőkönyve, 1961. október 21.
76 Ladánybene Község 1962. évi tanácsülési jegyzőkönyvei, 1962. január 27.
77 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. november 3.
78 Szűcs János, Beszámoló, Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. február 21.

való áthelyezését kérte, melyet a végrehajtó bizottság megtárgyalt és elfogadott."[79] A tanács döntése értelmében, az újonnan kinevezett vb titkárnak egy szolgálati lakást azonnal kiutaltak. Csábi azonban egy év múlva már tanácselnökként vezette a községet, vb titkára Vizi Mátyás volt. A vb vezetőinek iskolázottságát mutatja, hogy Csábi Dezső egy hathónapos államigazgatási iskolát és mezőgazdasági technikumot végzett; Vizi Mátyás tanítói és egyéves tanácsakadémiai oklevéllel rendelkezett. Dékány távozásával megszűnt az utolsó kapocs is az 1945 előtti vezetőséggel. Dékány többéves munkaviszonyának megszüntetését az új munkahelyével indokolta, ám lemondásának valós okait sehol sem rögzítették, és azt egyhangú döntéssel fogadta el a községi tanács.

A vb tagok cserélődését és egyben a változás szelét is jelezte, hogy 1965 végén a vb-nek hat tagja lett: Csábi Dezső, Kajdácsi Pálné, Rácz Ferencz, Bánszki Gyula, Juhász Pál és Kolinászi Dezső. A végrehajtó bizottság jelentős hatalommal bírt, sokan tartottak az intézménytől de ugyanakkor nem tisztelték, mivel a vb-re volt bízva, hogy a községi tanácsülésen hozott döntéseket felülbírálja, illetve elfogadja. Bizonyos területeken csak a vb-nek volt hatásköre. A vb ülésekre időnként az FMSZ, a kisiparos és kereskedők és a mezőgazdasági szervezetek vezetőit hívták meg, beszámolóikat megvitatták, ha kellett javaslatokkal kiegészítették.

A vb hatalmát és politikáját nagyban meghatározta a községi adópolitika. Az adók és beszolgáltatások aránya nem csökkent az 1956-os események hatására, a következő évben már maga a községi vezetők kérelmezték a járásnál, hogy 41 adózó mintegy 293 430 forintnyi adóhátralékát engedjék el.[80] Az adók jelentették a község egyik bevételi forrását, 1960-ban a község bevételi és kiadási főösszege 431000 forintot tett ki. A bevételből 346 900 forint adórészesedés, 84 100 forint pedig saját bevételből (ebadó, helypénz, sírhelypénz, legelőbér, lakbér, hirdetési díj) származott.[81] Három évvel később a bevétel 507 000 forint, a kiadás 437 000 forintra emelkedett, de az évtized közepén sem növekedett a bevétel (527 000 forint).[82]

Amikor 1962 elején több kisiparos is jelentkezett iparengedélyért, a vb határozata alapján egy kunbaracsi autószerelő és egy szintén kunbaracsi cipész iparengedélyének kiadását fogadták el, ám egy helyi lakos asztalosiparra szóló kérvényét elutasították. Elutasító döntésüket azzal támasztották alá, hogy *„a községben levő egy asztalos kisiparos a lakosság ezirányú szükségletét ki tudja elégíteni."*[83] Később Kiss Imre cipész, gumijavítóipar gyakorlásához kért engedélyt, amit meg is kapott.[84] Ám a vb határozott más, személyi ügyekben is például, hogy Guttyon Mihályné hat gyermekével együtt a Fóti Gyermekvárosba felvételt nyerjen, vagy, hogy az idős és özvegyemberek szociális és közgyógyellátásba részesülhetnek-e?[85] Hasonlóan a vb felügyelte az iparosok, a kereskedők és a piacozók helyzetét.[86] A községfejlesztési adó (a köfa) elengedése – bizonyos hátrányos szociális helyzetre vagy munkaképtelenségre való tekintettel – vagy behajtása szintén a vb üléseken dőlt el.

Az 1966-os évben 12 gazdának emelték az adóterheit azzal az indokkal, hogy *„kiemelkedő jövedelmet érnek el."*[87] A név szerint említettekről alapos adatokkal rendelkeztek a községi adóhivatalban, mivel állataikról, eszközvásárlásaikról, nap-

79 Ladánybene Község 1962. évi tanácsülési jegyzőkönyvei, 1962. július 15.

80 Dékány Dániel és Szobodek Béla kérelme a járási vb-hez, 1957. június 21. Ez azonban hibás taktikának bizonyult. A járási pénzügyi csoport utána nézett a ladánybenei adósok elmaradt fizetéseinek és kiderült, hogy a község vezetősége nem jól számolt: az adóhátralék összege 430000 forintot tett ki. A Bács-Kiskun Megyei Tanács vb pénzügyi osztályának levele Ladánybene végrehajtó bizottságához, Kecskemét 1957. július 16.

81 Ladánybene Község Tanácsának jegyzőkönyve, 1961. március 25.

82 Ladánybene Község Tanácsának tanácsülési jegyzőkönyve 1966, 1966. január 22.

83 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. május 2.

84 Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965 év, 1965. január 22.

85 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. június 6.

86 Az 1962. júliusában megtartott vb ülésen például a kofák ellen vették fel a küzdelmet, mivel a piaci árusítást már „hajnalban" megkezdték, amit nem lehetett kontrollálni. Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. július 13.

87 Nagy András adóügyi csoportvezető beszámolója, Ladánybene Községi Tanács végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyve, 1966. március 29. Szabó Vinczéről azt is tudták, hogy gyümölcsösében 100 barack és 100 meggyfája volt. Faragó Mártonnak felrótták, hogy 1965-ben motorkerékpárt vásárolt 11000 forintért. Szőrös Bálintnak azért kellett több adót fizetnie, mert a piacon az év során 13 sertést, a felvásárlónak 2 sertést adott el. Gulyás Lajosnak az volt a bűne, hogy *„szőlőjében 40 db. jóminőségű barack, 20 alma és 10 db. meggyfája van. A gyümölcsfák átlagtermése…kb. 10000 forint volt… Állatállománya 1 borjú, 3 sertés, gazdasági felszerelése permetező és présgép továbbá hordók, 1965 évben házat épített és erre fordított összeg 40000 forint volt.*"

számosaikról és gyümölcs-növénytermesztésükről pontos adatokkal szolgáltak. Az indokok között nem csak a tulajdonukban lévő földtulajdon és állatállomány, hanem még az is szerepelt, hogy mit vásároltak, mit adtak el a piacon és a felvásárlások során. Ez azt mutatja, hogy a jól „szituált" gazdákat külön figyelemmel kísérték az adóhatóság emberei, de azt is, hogy a besúgórendszer működött. Az adóemeléssel sújtott gazdák között találjuk a következőket: Szabó Vincze, Faragó Márton, Szőrös Bálint, Gulyás Lajos, Szivák János, Józan Sándor, Piszman Ferenc, Kalmár Péter, Varga László, Pető József, Nagy József és Mizsei Ferenc.[88]

A hatalmi intézmények mellett működtek társadalmi szervezetek is, amelyek inkább a helyi hatalom kinyújtott karjai mintsem autonóm civil szerveződések lettek volna. A községben társadalmi szervezet a Nőtanácsra, a Vöröskeresztre, a Honvédelmi Sportszövetségre, a KISZ-re és a Hazafias Népfrontra korlátozódott. A korszakra oly jellemző Polgári Védelem (PV) is működött, ám nem társadalmi szervezetként hisz a kijelöltekre nézve a jelenlét kötelező volt. Jellemző, hogy például 1966-ban 300 ember részesült PV képzésben.[89] Elindították a „Tiszta udvar, rendes ház" mozgalmat a körzeti orvos (dr. Zsigó) javaslatára. Az első ilyen táblákat a Dózsa György utcán lakó Vermes Józsefnek és a Rákóczi utcában lakó Szőke Józsefnek adták.[90]

A társadalmi élet más területén is megjelentek az első változások. A Nőtanács (melynek elnöki tisztét egy ideig Szűcs Jánosné látta el) színjátszó csoportot, gyermeknapot, „fenyőfaünnepet" szervezett. Ennél még jellegzetesebb megmozdulása, az 1962-es „*burgonya-bogár kereső brigád*" (!) alakítása, és a „*zugkereskedelem elleni harcot*" említhetjük. A Nőtanács kézimunka szakkört szervezett, amelynek lebonyolítását Baráth Demeterné és Szokolay Erzsébet nevelő vállalta. Az 1964-ben újraválasztott 47 tagú Hazafias Népfrontról nem lehetett sokat hallani, ismeretterjesztő és műkedvelő programot szervezett, valamint a választások alkalmával kapott jelentősebb feladatot. Munkáját egy kilenctagú bizottság vezette, ennek elnöke először id. Visontay István, majd 1963-tól a Rákóczi tsz elnöke Juhász Pál és 1965-től már Tóth Katalin volt. A HNF aktivitását hűen tükrözi a következő elnöki beszámoló:

> „*Egy alkalommal rendeztünk Béke rendezvényt, melyen megemlékeztünk a Hirossimai eseményekről [sic]. Egy esetben segítséget nyújtottunk a pártszervezet által megtartott szabad pártnap rendezéséhez, mely községi viszonylatban igen jól sikerültnek mondható. Ezen szabad párt napon több mint 70 személy vett részt. Községünk dolgozói helyesli pártunk politikáját s minden erővel a szocializmus felépítésén fáradozik.*"[91]

Természetesen bele lehetett magyarázni ideológiát a párt rendezvényekbe, de az egészségügy közösségi érdek volt. A Vöröskereszt több egészségügyi és nevelő előadást tartott, önkéntes véradást szervezett. Ennek ellenére a 60-as évek egészségügyi helyzete mit sem változott. Erről 1961 végén Zsigó László körzeti orvos beszámolóban nyilatkozott, amikor felhívta a figyelmet a gyermekek között tapasztalt gondatlan és tisztátlan állapotokra, valamint a községi kenyér-és hússzállításkor tapasztalt hiányosságokra. Az év során például 11 vérhas, 1 hastífuszos és 3 vörhenyes megbetegedést regisztrált. Ennek okát jórészt „*a személyi tisztaság hiányában*" látta.[92] Szintén ebből a jelentésből értesülünk arról, hogy Szabó Jánosné szülésznő akit 1937-ben avattak fel, és 1942-től folyamatosan helyben dolgozott – mintegy 2312 szülést vezetve le – nyugdíjba vonult. Így megszűnt a szülészet és a kismamáknak Lajosmizsére vagy Kecskemétre kellett menniük.

88 Csábi Dezső beszámolója, Ladánybene Község Tanácsának Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyve 1967. január 13.

89 Ladánybene Község Tanácsának tanácsülési jegyzőkönyve 1966., 1966. május 7.

90 Szűcs János vb elnök, Beszámoló, Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. május 12.

91 Tóth Katalin beszámolója a Hazafias Népfront II. félévi munkájáról, Ladánybene Község 1965. évi Végrehajtóbizottsági Jegyzőkönyv, 1965. december 10.

92 Dr. Zsigó László, „Beszámoló," 1961. november 4., csatolva Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. jan. 10.

A téeszek világa

A szocializmusban a község tovább őrizte tanyasi-mezőgazdasági jellegét, a mezőgazdaságban elhelyezkedőknek a Helvéciai Állami Gazdaság és a Kiskunsági Állami Erdőgazdálkodás adott munkalehetőséget. A fiatalok egy része Lajosmizsén Sípos Mihály vezetésével sikeresen működő KTSZ-ben dolgozott, de ez azt is jelentette, hogy az iparosítás teljesen elkerülte a községet, így a helyi munkalehetőség megoldatlan maradt.

Az államszocializmus egyik legmarkánsabb vidéki jellegzetességét, a termelőszövetkezetbe tömörített parasztársadalom átalakulását kell kiemelni.[93] Ladánybenén aránylag későn alakultak meg a téeszcsék. Az elsők egyike a Petőfi 1949-ben jött létre idős Visontay István vezetésével, és 77 hold közös földterülettel. A téesz azonnal művelés alá vette a volt Barcsay birtokot és az iskolaalapot képező területeket. Ekkor a következők vitték be közös tulajdonba földjüket:[94]

Név	téeszbe adott fölbirtok nagysága (kh)
id. Visontay István	8
Visontay János	
ifj. Visontay István	4
Szobodek Béla	5
Gondos András és neje	
Kovács Amália	5
Fekete László	5
Fekete István	5
Tóth László és neje	
Kiss Zsófia	5
Turupuli Ferenc	3
Vida József és neje	
Skultéti Anna	3
Gondos József	–
Csépe István	–
Galambvári János	–

A következő években többen jelentkeztek téesztagnak, 1951-ben id. Horváth István és neje összesen 28 holdat ajánlott fel a Petőfi tszcs-nek *„ellenszolgáltatás nélkül azonnali hatállyal és azonnal hasznosításra.”*[95] Majd 1952 januárjától kezdődött a belépések sorozata, a gazdák sorban „ajánlották fel" földjüket. A tagosításkor 200 holdat táblásítottak be, de a kezdeti lehangoló lépések miatt a többség csak „kényszertéesznek" nevezte a mezőgazdaság szocialista átszervezését. A botladozásokat látván – *„csak a nagy értetlenség és civódás volt ott az élet"* írta Kislőrincz Lajos egy kérelmében, mivel többen kiléptek és földet illetve csereingatlant kértek.[96] Ekkor is sok jogsérelem történt, mert többen (igényükhöz képest) sokkal jobb minőségű földhöz jutottak. A bennmaradt tagság megfeszített munkával próbálta a kirótt fejadagot és tervet teljesíteni, aminek az lett az eredménye, hogy 1956 tavaszán a község kitüntetésben részesült, így az adóbeszedés és a mezőgazdasági munkák eredményeiért járási versenyzászlót kapott. Ladánybene megelőzte Tiszakécskét, amely mindig jó példaként szolgált a járás többi téesz tagsága előtt.[97]

Ahogy láttuk, a Petőfit a tagok 1956 októberében egyszerűen feloszlatták, a legtöbb gazda egyszerűen visszavette és gazdálkodni kezdett a földjén. Voltak olyanok is – köztük a Bartal, Ritter, Kislőrincz, Bánk, Földházi, Kajdácsi, Horváth, Bagó és Skultéti család – akik nem kapták vissza a téeszbe beadott tulajdonukat. Sőt, sokan még kártalanítást vagy csereingatlant sem kaptak bár a törvény előírta. Ez az igazságtalanság összesen 21 kérelmezőt érintett.[98] Néha a kártalanítást úgy intézték, hogy a cserére felajánlott föld annyira rossz minőségű volt, hogy tudták, hogy a gazdák nem fogják azt elfogadni, így joggal írhatta a járási ta-

93 A külföldi szociálantropológiai szakirodalom is előszeretettel kutatta ezt a kérdést magyarországi falvakban kisebb-nagyobb sikerrel, pl. Peter D. Bell, *Peasants in socialist transition: Life in a collectivized Hungarian village,* Berkeley: University of California Press, 1984, és Ildikó Vásáry, *Beyond the plan: Social change in a Hungarian village,* Boulder: Westview, 1987. A kutatások értékelését lásd C. M. Hann, *The skeleten of the feast*, Canterbury: University of Kent Center for Anthropology and Computing, 1995. Magam is felvetettem a problémákat és hiányosságokat, lásd László Kürti, „Hungarian ethnography and anthropology: Some questions and some answers about disciplines and identities," In Peter Skalnik ed., *The struggles for sociocultural anthropology in Central and Eastern Europe.* Prague: Set-Out, 2000, 75–86.

94 Adóügyi Iratok, Ladánybene, BKMÖL, XXIV, 1949-1950. 1501/1950.

95 Az 1952-ben kiállított tulajdonosi cserét egy olyan nyomtatványon vezették be, amelyiken a „Bácskiskunmegyei Tanács Mezőgazdasági Osztály, Földbirtokrendezési Csoportja (Sic!) áll. Kecskemét 1952. március 19.

96 „Tisztelt Magyar Testvérek Elvtársak," címmel írt levél, Kislőrincz Lajos, 1957. február 25.

97 Kecskeméti Járási Tanács VB ülései, BKMÖL, XXIII, 302. 1956. május 14.

98 A hét kérelmező akikkel nem egyezett meg a község, és kérelmeit így nem is vette figyelembe: Bartal Sándorné, id. Horváth István, Bagó József, Patay Rezső, Ritter Józsefné, Újbányai József és id. Turupuli Péter. A tizenöt akinek kérelmét azonnal elutasították: Turupuli Ferenc (Kunbaracs), Ollósi István, ifj. Gulyás János, Kajdácsi János, Lénárt János, Jáger József, Földházi Pál (Kunszentmiklós), Kislőrincz Lajos, Kislőrincz Béla (Kunbaracs), Tarnai József (Budapest), özv. Terenyi Istvánné, Szekeres Bálint, Bodogh Imre, id. Szeleczki Antal (Örkény), Bánk János. Véghatározat, Ladánybene Község Tanács Végrehajtóbizottságától, 1957. június 20.

nács vb elnöke Kecskemétről, mivel a *„nevezettel megegyezést létrehozni nem lehetett, így kérelme érdemben nem intézhető, jogos igényéről lemondottnak tekintem.”*[99] Azok is elvesztették ingatlanukat akik az 1956-os események után külföldre távoztak, birtokukat igénylés útján átadták másoknak.[100] Ez a döntés sokszor öregeket és özvegyeket érintett, akik már hiába próbáltak kérvényeket írni, idős korukra és szorgos gazdálkodásukra hivatkozva. Szinte csoportos ellenállásnak foghatjuk fel azt a tényt, amikor mintegy kéttucat kárvallott összefogott, és ügyvéd segítségével – a kecskeméti Kerekes Emilről van szó – megtámadták a földkisajátítást. Céljukat nem érték el, sőt hasonlóan kilátástalan volt az örkényi Szeleczki család minden lépése, hogy korábbi 20 holdas birtokukat visszaszerezzék.[101] Kérésük természetesen jogos volt, mivel a Petőfi téesz megszűnt és földjükre igényt tarthattak. Ám ezzel végleg megszűnt az utolsó történelmi gazdasági kapocs Ladánybene és Örkény között, melynek gyökerei még a 18. századra nyúltak vissza. Természetesen akadtak gazdák akik kilépésükkel biztosították maguknak a jogot, és az 1957-es földrendezéskor visszakaptak ingatlanokat (Sinka József 3 hold, Pető József 4 hold, Tokics József 5 hold, Szobodek Béla 3 hold, Turupuli Péter 3 hold, id. Visontay István 3 hold, stb.).

Ezzel a téeszek története nem záródott le, hanem még inkább folytatódott. A szocialista mezőgazdaság a földtulajdon teljes birtokbavételét és a termelőszövetkezetek vagy termelőszövetkezeti csoportok (téeszcsék) létrejöttét jelentette. Az 1950-es évek végén a szocialista átszervezés lépései az erőszakos téeszesítésben merültek ki, természetesen az orosz pártvezetőség 1958 decemberi javaslatával összhangban.[102] Olyan lehetőség amit például a Lajosmizsei Háziipari Szövetkezet felajánlott – a cirok termelése és az ipari növénytermesztés beindítása – nem jöhetett számba, a föld gyenge minősége és elaprózottsága miatt.[103]

A nagy téeszesítési hullám 1959 őszén kezdődött a mezőgazdaság újabb átszervezésével, ekkor alakult meg 17 taggal a Rákóczi mezőgazdasági termelőszövetkezet. Ennek mintájára 1961 tavaszán alakultak a községben a további termelőszövetkezeti csoportok: a Széktói február 18-án, a Hunyadi egy nappal később, az Erdei Termelőszövetkezet 1961. február 26-án létesült. 1961 közepére a község 7077 holdas összterületéből 6132 hold a szocialista szektorhoz tartozott, 473 családdal. Csupán 367 hold maradt egyéni kezelésben. Ez az erőszakos téeszesítés magával vonta a tanyasi népesség fogyását: *„1960 ás 1970 között 188 ezer fővel csökkent az Alföld tanyás településrendszerű területein a külterületi lakosság száma”* írta Beluszky Pál 1974-ben.[104] Ladánybenére is igaz volt ez a kitétel. A parasztság csökkenő számát segítette elő az 1959-es majd 1967-es (IV. ún. földmegváltási) törvény, amely lényegében megszűntették a parasztság tulajdon- és jogviszonyát a termőfölddel.

Így a tanyák körül meghagyott 1 holdon kívül minden terület szocialista (állami) tulajdonba került. Az év végére elkészült a téesz területek eddig igen szétdarabolt részekben lévő birtokainak végleges táblásítása. Fontos kiemelni, hogy még 1964-ben is létezett 249 hold *„ismeretlen egyéniek tulajdonában álló összefüggő legelőterület”* a Baracs I és II. dűlőben. Ezt a tanács utóbb a Rákóczi tsz tulajdonába adta.[105]

A Széktói első elnökének az agilis Mizsei Ferencet választották meg, aki jó gazda lévén nagy gonddal fogta össze a 103 családot képviselő 116 téesz tagot. A téesz tulajdonát 896 hold képezte, 560 hold szántó, 200 hold legelő és 56 hold szőlő, a többi rétnek minősült. A téeszcsé első évei biztatónak tűntek, már 1963-ban egy erdőrésszel 964 holdra tudták növelni területüket, sőt a baromfi-és sertésállomány terven felüli hozamot biztosított. Több gépet vásároltak, és 50 holdon sárfehér sző-

99 A Kecskeméti Járási Tanács Végrehajtóbizottságának Határozata, Ujbányai József ladánybenei lakos földrendezésével kapcsolatban, 1957. augusztus 21.

100 Bács-Kiskun Megyei Tanács Vb. Elnökének levele a külföldre távozott személyek ingóvagyontárgyainak értékeléséről, Kecskemét 1957. július 10.

101 Szelecki Antal kérelme a Községi Tanácshoz, Örkény, 1957. február 26. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

102 Lásd erről bővebben Kemény István, „Kompromisszumok egyezség nélkül," in Gábor Kálmán szerk., *Kemény István Szociológiai Írásai.* Szeged: Replika-kör, 1992, 209-210.

103 A Lajosmizse és Vidéke Háziipari Szövetkezet ajánlata, 1957. február 26. Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

104 Beluszky Pál, „A tanyafelszámolódás területi különbségei," In Hofer Tamás, Kisbán Eszter, Kaposvári Gyula szerk., *Paraszti társadalom és műveltség a 18-20. században,* Budapest-Szolnok: Magyar Néprajzi Társaság és Damjanich János Múzeum, 1974, 30.

105 Ladánybene Község 1964. évi Végrehajtóbizottsági Jegyzőkönyv, 1964. április 29.

lőt is telepítettek.[106] Az első év mintha a vezetőséget és az ideológiailag ösztökélt munkát igazolta volna, az év végén tartott „zárszámadás" alkalmával mindenki elégedettnek tűnt. Az ilyen zárszámadások karikatúráját adja, Berényi József „Zárszámadás" című verse:

„Kultúrházban zárszámadást tartottak
Elmúlt évről sok-sok mindent elmondtak
Elmondták hogy mit vesztettek mit nyertek
Egész évben hány forintot kerestek
Soká tartott meg unta már mindenki
Nézegették hogy lehetne kimenni
Hosszá szólás nem is volt se párbeszéd
Azt suttogták többet érne az ebéd
Egyszer aztán nagy sokára vége lett
Az ebédre istenuccse este lett
Evés után egész éjjel mulattak
Zenészekkel sok szép nótát húzattak
Boldog volt a vezetőség a tagság
Mert az évet terven felül jól zárták
Adjon az ég továbbra is szerencsét
Jó munkát! És egymást mindig szeressék."

Az élcelődő sorokat Berényi József maga is mint téesztag írta, és mögötte ott lapul a tagok többségében szunnyadó kétkedés. A nagy tervekkel valóban jó lett volna óvatosan bánni, a paradicsomszerződéseknek csak mintegy felét (500 mázsát) tudták szállítani, és a felvásárolt 250 darab pulykából 44 elhullott. Ennek fedezésére már több mint egymillió forintnyi hitelt voltak kénytelenek felvenni. A hangulat kezdett romlani, néha két-három közgyűlést kellett összehívni mire a tagok összegyűltek. Kiderült, hogy több téesztag a használatában lévő földet kiadta „kishaszonbérletbe," ami nem volt törvényes. Talán ez is közrejátszott abban, hogy 1964 novemberében 16 tag 44 hold területtel a Rákóczi téeszbe lépett át.[107] A következő év áprilisában már egyesek a Hunyadi és Széktói téeszcsék egyesítésében látták a bajok orvoslásának egyetlen lehetőségét.

A Hunyadi téeszcsé Bánszki Mihály elnökletével 1961. február 19-én létesült. Első könyvelője Baráth Demeter lett. A Hunyadi tulajdonában 984 hold volt, amelyből 120 hold volt közös terület; ez utóbbiból 64 hold szántó, 53 hold gyümölcsös és 3 hold szőlőterületen a téesz 121 tagja gazdálkodott.[108]

A Széktói és Hunyadi téeszcsé 1965. április 25-i közös egyesülő közgyűlésén a tagság lemondatta Mizsei Ferencet. Az egyesülést a járás is támogatta sőt, ők látták ennek igazán hasznát. Új elnöknek Bánszki Mihályt választották meg, és ekkor vetődött fel az, hogy az Erdeit is be kellene vonni az egyesítésbe, de a tagok ezt leszavazták úgy érvelve, hogy az Erdei területe *„sokkal rosszabb, mint a másik két csoporté*."[109] A hibák hamar látszottak, és a novemberi első egyesített közgyűlésen már menesztették Bánszkit, és visszahívták korábbi elnök Mizsei Ferencet.[110] Az egyesüléssel az új Hunyadi téeszcsé földterülete 2330 holdat tett ki, amelyből közös használatban 461 hold maradt.

Az 1960-as években új mezőgazdasági intézményrendszer alakult ki, főleg a szakszövetkezetek létrehozásával. Bács-Kiskun megyében létesült a legtöbb szakszövetkezet a soltvadkertivel kezdődően, ami modellértékkel is bírt.[111] A szakszövetkezetek gyorsítását segítette az 1968-as törvényrendelet, melynek hatására Ladánybenén is létrejött az első szakszövetkezet. A Hunyadi téeszcsé 1969. január 1-el mezőgazdasági szakszövetkezet lett, 273 taggal. A téesz sikereinek köszönhetően, Baráth Demeter – a volt községi főjegyzőből lett téesz könyvelő – bejelentette, hogy több új tag belépése várható. A legelőhiány miatt 1967-ben többen felvetették, hogy a Madarast le kell csapolni. A kezdeti siker folytatódott, 1970-ben már haszonnal zárták az évet és két évvel később a téeszcsé összvagyona meghaladta az egymilliárd forintot, éves eredménye 584 milliót. A téeszcsé elsőként a ladánybenei üzemek között nőtanácsot alakított, és még ebben az évben a lajosmizsei Kossuth téesztől kapott 12 hold területtel növelték a földtulajdont. Az 1972-es évben a szőlőtermés 620 mázsát tett ki, és a jó termés miatt a vezetők jutalma sem maradt el. Azonban a járás részéről mind erősebb nyomás nehezedett a vezetőségére, hogy egyesüljön az Erdeivel, de ezt is sikeresen elhalasztották.

106 A Széktói téeszcsé zárszámadása az 1963-as és 1964-es esztendőben, a Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961–1975.
107 A Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961-1975, 1964. november 22.
108 Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965. év 1965. március 18.
109 Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961-1975, 1965. szeptember 15.
110 Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961-1975, 1965. április 25.
111 Bács-Kiskun megyében Soltvadkert és Tázlár példáját elemzi Chris Hann, *Tázlár: A village in Hungary,* Cambridge: Cambridge University Press, 1980, főleg 43-46.

Ekkor hallunk egy a cigányokkal kapcsolatos döntésről, amelyben a téesz vezetősége elvetette az ötletet, hogy területén vályogvetési engedélyt adjanak ki.[112] A téesz tagsága (főleg az elöregedés miatt) 1971 és 1975 között 196-ról 175-re apadt. Az 1972-ben elhunyt Mizsei Ferenc helyébe Ritter Tibort választották meg elnöknek.

Az Erdei téeszcsé 1961 februárjában alakult, első elnökének Gulyás Lajost, helyettesének Ollósi Istvánt választották meg. Gulyás betegsége miatt Ollósi vette át a vezetést már a következő évben. Hatalmas területen gazdálkodtak, összesen 2318 holdon, amelyből 1222 holdat szántottak. A szántóterületből azonban csak 89 hold maradt közös tulajdonú. A téesz nehézségeit növelte, hogy föld területe több tagban (Tatárszentgyörgyön és Kunbaracson) volt, és ebbe a legrosszabb földterület is beletartozott. Annak ellenére, hogy az első évet rossz eredménnyel zárták, állattenyésztésbe kezdtek. 1965-ben a teljes bevétel 573000 forintra rúgott, amely összeg csak kismértékben szárnyalta túl a kiadásokat.[113] 1966-ban már 45 hold szőlő és 26 hold gyümölcsösön gazdálkodtak.

Érdemes felidézni a ladánybenei téeszcsék közül az Erdei téeszcsé első vezetőségi tagjait, korukat, iskolai végzettségüket illetve azt, hogy hány hold földterülettel léptek be.

Az alakuláskor a vezetőségből senki sem volt párttag, sőt Simonffy Aladárról kiderült, hogy budapesti újságíró aki ráadásul zászlósként szolgált a második világháborúban. A támadás hamar megindult ellene, ezért csak 1962 elejéig tudott pozíciójában maradni.[114] A téeszcsének alakulása évében már 270 tagja volt, igaz ebből a közös munkát csak 25 tag végezte főállásban. Az elnök Ollósi István jó szervezőnek bizonyult, ennek ellenére folyamatosan gáncsoskodtak ellene a járási vezetők, leváltását kezdeményezve. A tagság kitartott elnöke mellett, és az egyik közgyűlésen egyszerűen újraválasztották. A másik rendkívüli közgyűlést nem tudták megtartani, mert a kultúrház kulcsát valaki elvitte. A járást azonban nem lehetett kijátszani, a rossz termés és a belvizes esztendő meghozta számukra a fordulatot, 1967 október 31-én lemondatták Ollósit, és a novemberi közgyűlésen Nagy Andrást választották meg.[115] Az 1969-es nagy átszervezés évében a téeszcsé szakszövetkezetté alakult át (szintén ekkor alakult a lajosmizsei Almavirág, Aranyhomok, Béke, Egyetértés, és Kossuth téesz is). Egy kis ideig úgy tűnt, hogy az elnökváltással jobb napok következnek. Nagy András, a hagyományos mezőgazdasági termelést fokozottan az állattenyésztésre próbálta meg átállítani (új birkahodály épült), ám lát-

Név	Szül. ideje	Iskolai végzettség	Földtulajdon (kh)
Ollósi István	1913	3. elemi	3
Simonffy Aladár			
Inczédi Béla	1902	5 el.	14
Szagri Pál	1923	4 el.	6
Lázár Flórián	1913	4 el.	26
Ifj. Berki József	1923		4
Hájas Ferenc	1903	2 el.	10
Jáger József	1913		10
Gulyás Lajos	1923		4
Faragó Márton	1913	6 el.	5
Latóczki János	1929		
Ifj. Domonyik György	1929		
Győri István	1920		4
Szivák János	1923		11

Az Erdei tsz első vezetősége

112 Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961-1975, 1972. október 28.

113 Ollósi István tsz elnök beszámolója, Ladánybene Községi tanács végrehajtó bizottságának jegyzőkönyve 1966, 1966. március 24.

114 Simonffyt „reakciós" múltja miatt támadták, de további ügy nem lett belőle, mivel május elsején meghalt. Erdei Tszcs, Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961-1975, 1962. május 27.

115 Erdei Tszcs, Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961-1975, 1967. november 2.

ván annak kevésbé jövedelmező voltát, segédüzemek létesítésébe kezdett. 1970-ben lakatosipari és műszerész tevékenységet indított be, majd június 12-én 80 dolgozóval rádió és televízió alkatrészszerelő üzem létesült Orion névvel. Az új üzem vezetője Mészáros Ede lett. Ugyanekkor hozták létre az elektromos háztartási gépek fűtőszálait gyártó részleget is (Danuvia).

Nagy András határozott vezetőként minden felesleges kiadástól tartózkodott, például Bozó Ferenc jogtanácsos fizetésemelését elutasította, majd helyébe Palásti Ágostont fogadta fel.[116] Az elnök munkáját 10 napos szovjetunióbeli IBUSZ ajándékutazással jutalmazták.[117] Érdekes, hogy pont ekkor indult meg ellene a támadás, Kolinászi Dezső párttitkár tisztázatlan pénzügyek miatt lemondásra szólította fel.[118] Szagri Pál lett megbízva az elnöki teendők ellátásával, de az 1972-es alapszabály módosításkor már Csábi Dezső vette át az elnöki tisztséget.

A Rákóczi téesz első vezetője Juhász Pál lett (1933-1987), aki 743 hold területen és 25 taggal kezdett gazdálkodni. A téesz tagsága 1964-re már 38-ra nőtt, igaz az 1963-as 49-ről ez visszalépést mutatott. A további csökkenés jól mutatja a mezőgazdaságból menekülők helyzetét, 1967-ben mindössze 33-an tartották meg tagságukat. Amíg a Rákócziban az egész terület közös művelés alatt állt, a két téeszcsében a földterület mintegy egynegyedét művelték közösen a tagok. A község állatállományának változását jól mutatja a következő táblázat:[119]

	1961	1963	1967
Szarvasmarha	471	432	454
Sertés	1677	1350	1692
Juh	498	572	1177
Ló	252	212	204
Baromfi	7050	7210	14 617

A politika és a gazdaság összefonódását mutatja az, hogy a mezőgazdasági egységek vezetői tanácstagként is vezetői pozíciót töltöttek be, de nem tartoztak annak legfelsőbb testületébe, a végrehajtó bizottságba. A végrehajtó bizottság azonban időszakos vendégként „meghívta” beszámolóra a tsz és a téeszcsék vezetőit. Az őszi és tavaszi munkakezdés előtt a vezetők kötelesek voltak beterjeszteni munkatervüket, majd az őszi munkák elvégzése után beszámolót készíteni az eredményről. Az év harmadik negyedében a következő évi tervet, az év első negyedében pedig az előző évről készítettek jelentést.

Annak ellenére, hogy igen nagy hátránnyal kezdtek az új téeszcsék, az első években megpróbálták a lehetetlent, bár ehhez hozzátartozott az is, hogy a gazdák a rájuk rótt járulék befizetését nem teljesítették. A tervezett gabona az 1961-es viszonyokhoz mérten a következő volt:

Hunyadi	tervezett: 1008 mázsa	termés: 1133 mázsa
Erdei	tervezett: 1338 mázsa	termés: 1855 mázsa

Az Erdei állattenyésztése is terven felüli volt, 69 darab sertés, 16 mázsa baromfi és 9700 darab tojást értékesítettek. A Széktói tszcs is túlteljesítette a tervet, a 100 darab sertés helyett 105 darabot adtak le, a 4000 darab tojás helyett pedig 8000 darabot.[120]

A három tszcs és egy tsz életét meghatározta az állattartás minőségi átalakulása, és az ezzel járó gond. A hagyományos állattartás már visszaszorulóban volt, de sokan még fontosnak tartották a juhászatot. A Rákóczi tsz-nek 1964-ben 460, de egy év múlva már csak 330 darab birkája volt a közös gazdaságban.[121] Igaz, a tsz komoly munkavállalói problémákkal küzdött, egy év alatt három ízben kellett juhászt változtatni; ezt nehezítette még a Gyapjúforgalmi Vállalat által biztosított állatállomány rossz minősége.[122] Fontosabb szerep egyre jobban a szarvasmarhatartásnak és az ezzel kapcsolatos tejtermék előállításának, valamint a sertéstenyésztésnek jutott. Az állomány – főleg a sertés - több mint fele nem közös, hanem háztáji gazdaságokban nevelődött. 1966-ban például, az állatállomány kilencven százalékát – 436 szarvasmarha és 1346 sertés – háztáji gazdaságokban nevelték.[123]

116 Erdei Tszcs, Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961-1975, 1969. március 26.
117 Erdei Tszcs, Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961-1975, 1970. április 1.
118 Erdei Tszcs, Ladánybenei Zrínyi MG Szakszövetkezet Iratai, BKMÖL, XXX. 234, 1961-1975, 1970. november 25. és december 11. Az ügy egy kölcsön körüli botrány miatt pattant ki.
119 Jelentés a járási tanács végrehajtó bizottságának 1967. június 2-i ülésére, Ladánybene Község Tanácsának vb jegyzőkönyve 1967. május 22.
120 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. jan. 10.
121 Ladánybene Község 1964. évi Végrehajtóbizottsági Jegyzőkönyv, 1964. február 21 és 1965. január 22.
122 Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965. év 1965. január 22.
123 Ladánybene Község Tanácsának vb jegyzőkönyve 1967. február 10.

Hasonlóan a földművelési tervekhez, a szerződéseket éppen ezért nem is tudták mindig teljesíteni. A sertések nagy része nem a „szocialista" szektorban került értékesítésre, a levágott hízók a családok szükségletét látta el. A Rákóczi tsz tehenészete 1965-ben csak 22 darab tehénnel rendelkezett, és éves szinten 234 hektoliter tejet tudott leadni.[124] A tejtermelés lassan növekedett 1965-ben 1825, 1966-ban 2041 hektoliter tejet adtak le.[125] Ezek az adatok azért érdekesek, mert még 1957-ben is a községben több mint 700 darab tehént és három tenyészkant tartottak.[126] A háztáji gazdaságok a tejet a Földművesszövetkezet (vagy ahogyan akkor írták Földmívesszövetkezet) tejgyűjtőjében adták le.

A mezőgazdaság szocialista átszervezését az tette érdekessé, hogy az állattenyésztésben a háztáji gazdálkodás maradt az elsődleges. Jól mutatják ezt az adatok: 1962-ben a Rákóczi tsz 50 darab sertés leadását tervezte, de csak 17-re szerződött. A Széktói téeszcsébe 100 sertés leadását tervezték, de csak 89 darabra szerződtek. Ebből viszont csak 25 sertést hízlaltak a közös állományban. Az Erdei tszcs-ben is csak a sertések fele volt közös hízlalásban. Egyedül a Hunyadi tszcs-ben mutatkozott a terv teljesítése, 100 sertésből 98 darab volt szerződve, de a közös gazdálkodásban összesen csak 25 sertést hízlaltak.[127] 1963-ban például 301 sertésre szerződtek, s ebből az Erdei 70, Hunyadi tszcs 51, Széktói 52 és a Rákóczi 100 darabot adott le.[128] Külön érdekesség, hogy hasonlóan laza volt a fegyelem az ebadóval kapcsolatban is, annak csak 59 százalékát tudták behajtani.[129]

A Fölmívesszövetkezet tejgyűjtője Tóth Rozália (1960-as évek)

124 Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965. év 1965. február 22.

125 Csábi Dezső vb elnök beszámolója, Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965. év 1965. szeptember 13.

126 Csak kuriózumként érdemes közölni az állatorvosi jelentésben az állatok adatait: „Fütykös *nevű 1954 október elsején született 21-es fülcsipke számú állat, járlatának száma A.711025. Az állatot Benke Péter gondozza. Bandi nevű 1954. október 1-i születésű 28-as fülcsipke számú. Járlatának száma: A 711023. Zsivány nevű 1955. február 28-i születésű 3-as fülcsipke számú és 3891 krotália számú. Járlatának száma A. 380941. E két utóbbi kan Pothoszki László gondozásában van.*" Állatorvosi Igazolás, Havasi Ferenc körállatorvostól, 1957. április 25., Lajosmizsei Adattár és Helytörténeti Archívum.

127 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. június 13.

128 Somogyvári Jakab állatfelvásárló beszámolója, Ladánybene Község 1963. évi tanácsülés jegyzőkönyvei, 1963. április. 6.

129 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. július 13.

A tervek és a realitások nem fedték egymást, egy évre 180000 liter tej leadását tervezték, melyből a háztáji több mint 90 százalékot tett ki.[130] Az apaállat tartását szigorúan községi tulajdonban korlátozták, 1962-ben például hat kant tartottak; a szarvasmarhák tenyésztését mesterséges megtermékenyítéssel javították. A baromfiállományra az FMSZ szintén szerződést kötött a lakossággal, és ennek eredményeként a baromfi (kacsa, pulyka, liba, csirke, tojás) nagy része háztáji nevelésből került ki. A tojás leadásában úgy tették érdekeltté a termelőket, hogy darabonként a gazdák 8 dkg kukoricát kaptak termelői áron.[131] A baromfiállományra veszélyes rókák és szarkák irtására, 1966-ban a vadásztársaság segítségét kérték.[132]

Az állattartás több szempontból is veszteséges ágazattá vált; az egyre nagyobb mezőgazdasági művelés alá vett terület, és az ezzel csökkenő legelőterület magával hozta a szarvasmarha-állomány fokozatos csökkenését (1967-ben például felmerült a Madaras teljes lecsapolásának lehetősége és új legelőterület kialakítása). A csökkenő állatállomány a szervestrágya hiányt is előidézte, így 1967-ben a Rákóczi tsz vezetősége már az állatállomány teljes leépítését és a profilváltást fontolgatta.

A téeszek egyik fő gondját hasonlóan a korábbi évtizedekhez, a talaj gyenge minősége és a folytonos trágyázás jelentette. Ezt fokozta a belvíz, 1966 elején például több mint 800 hold vegyes művelésű terület állt víz alatt és 14 ház összedőlt.[133] A vízkár mellett a másik, szintén évszaktól függő csapás az aszályos esztendők voltak. A tervek sokszor csak tervek maradtak, a termény pedig a földben rohadt el.[134] Hasonlóan nagyvonalú tervezés jellemezte a téeszvezetőket, a három tszcs egyik évben 50 hold földieper telepítését tervezte, de ebből csak 3 hold valósult meg.[135] Viszont jellemző, hogy 1966 nyarán igen jó szüret volt, Ladánybenéről az FMSZ 452 mázsa földiepret és 1590 mázsa barackot vásárolt fel.[136]

A téeszek gépállománya elhanyagolt állapotokat tükrözött, a Rákóczi téesznek csak egy traktora, egy palántázója és egy pótkocsija volt még 1964-ben. Sokszor az utolsó pillanatban a Kerekegyházi Gépállomástól kellett segítséget kérni ahhoz, hogy a vetést, szántást vagy az aratást be tudják fejezni. De 1966-ban is csak hat traktor működött a község mezőgazdaságában, a fuvarozás és munkák nagy részét a 104 pár lófogattal végezték. Viszont jellemző az erőltetett mezőgazdasági átszervezésre az, hogy a hatvanas évek közepére a község területéből 3255 holdat vontak művelés alá. 1963-ban a község pedagógusainak földet juttattak, ezek nagysága 1-2 hold között volt.[137]

Ebben az évben indult meg a három tszcs ötéves gyümölcs-és szőlőtelepítés programjának felgyorsítása. Az év végére ez meg is hozta a kívánt termést. A három tszcs és a Rákóczi, jelentős mennyiségű zöldséget és gyümölcsöt tudott leadni: 142 mázsa földieper, 90 mázsa alma, 400 mázsa cseresznye, 140 mázsa meggy, 233 mázsa zöldbab, 62 mázsa barack, 2163 mázsa körte, 6 mázsa birsalma, 92 mázsa szilva, 123 mázsa őszibarack, 22 mázsa burgonya, 336 mázsa, dió 5 és szőlő 1114 mázsa. A szüret után jelentős mustmennyiséget adtak le, Rákóczi tsz átadott 2355, Hunyadi 340, Széktói 310, az Erdei pedig 528 litert.[138] A szőlőből a sárfehér, kövidinka és a kadarka fajtákat részesítették előnyben.[139]

A gabona leadását minden mezőgazdasági termelőegység két részletben végezte, a kevesebb mennyiség szerződéssel volt lekötve, a nagyobb részt búzaföldadóként felvásárolt mennyiség jelentette. A kenyérgabonát a Terményforgalmi Vállalat helyi megbízottja, Pető József vásárolta fel. Az 1965-ben tervezett 1400 mázsa gabonából a rossz időjárási viszonyok (belvíz, jégkár) miatt csak 659 mázsát tudtak a leadni. [140]

130 Juhász Pálné tejgyűjtő beszámolója, Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. június 28.
131 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. július 13.
132 Ladánybene Község Tanácsának tanácsülési jegyzőkönyve 1966, 1966. április16.
133 Ladánybene Község Tanácsának tanácsülési jegyzőkönyve 1966, 1966. február 20.
134 A Rákosi-rendszer maradványaként a nőket is ösztökélték, hogy legyenek traktoristák. Ők voltak a később humorosan emlegetett, „hölgyváltók," a traktorista, aki váltotta a férfitraktorost a műszakban, számuk elenyésző volt.
135 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. október 17.
136 Csábi Dezső vb elnök beszámolója, Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965. év 1965. szeptember 13.
137 Ladánybene Község 1963. évi végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv, 1963. február 20.
138 Bánszki Gyula felvásárló Beszámolója, Ladánybene Község 1963. évi végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv, 1963. november 26.
139 Ladánybene Község 1964. évi Tanácsülési Jegyzőkönyv, 1964. május 3.
140 Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965. év 1965. augusztus 24.

Nem csoda, hogy ilyen mérvű nehézségekkel küszködve, a három tszcs vezetősége főleg az agrárgazdaság problémáira koncentrált, és egyedül a Rákóczi tsz-ben működött szociális bizottság. A bizottság támogatta az ifjúsági klubbot, a kultúrházat, a tűzoltókat, az időseket és rendezvényeket is szponzorált. Érdekes, hogy például 1964-ben mintegy 5500 forint állt rendelkezésükre, de ebből kevesebb mint 2000 forintot használtak csak fel.[141]

A Széktói és a Hunyadi csoportból 1966 tavaszán egyesüléssel jött létre a Hunyadi Mezőgazdasági Szakszövetkezet. Az 1967-es földtörvénnyel, a három mezőgazdasági csoport 379 hold területtel gazdagodott: a Rákóczi 68, Hunyadi 120, Erdei 190 holdat váltott meg.[142] Bár nem tartozik az állattenyésztéshez csak kuriózumként írom, hogy hatvanas évek végén a községben 586 kutyát írtak össze és ebből 488-at kötelezően be is oltottak. A bürokratikus szervezés néha elérte célját.[143]

Iskolák

A politika szempontjából a községek oktatási-művelődési intézményei között elsődleges fontosságúként az iskolát kell említeni, ekkor a központi és két külterületi (Széktói és Templomdűlői) iskola működött. A Széktói külterületi iskolába 1946 decemberében érkezett az új „menekült állami tanító" a huszonhárom éves Rittenbacher Ödön, aki öt éven keresztül oktatott itt.[144] Elmondása szerint az akkori állapotok igen ínségesek voltak. Feleségével, Kozma Ilonával (1923-1994) mindent elkövettek, hogy a tanyán élő lakosokat neveljék és számukra szórakozási lehetőségeket teremtsenek: *„Vasárnaponként sportrendezvényeket és színielőadásokat tartottunk. Volt, hogy esténként az iskolába jöttek össze az emberek, ahol én, vagy a feleségem petróleumlámpa mellett olvastunk nekik."*

Rittenbacherék munkáját nagyra tartotta a vezetőség, és amikor a *„megbízhatatlannak tartott"* Sárközy Kálmánt leváltották 1948 szeptemberében, a tanácsok által megbízott új iskolaigazgató először Berente Istvánné, majd Rittenbacher Ödön lett. A munkáját jól végző korábbi iskolaigazgatót új felettese így jellemezte:

> *„Oktató-nevelő munkáját lelkiismeretesen végzi. Tanításaira rendszeresen készül vázlattal, kísérlettel, szemléltetéssel. Társadalmi munkát nem végez. A családlátogatást is elhanyagolta. A testületi közösségbe nem illeszkedik be. Az állandó intrikus szerepet tölti be és ily irányú magatartásának oka, hogy a testület kettészakadt. Politikailag képzi magát, bár gondolkodásában nem tükröződik ez."*[145]

A régebbi és tapasztalt oktatók munkáját a kollektíva igényelte, hiszen az iskolák különösképpen a külterületiek többszörösen hátrányos helyzetben szenvedtek, a felszerelés és bútorzat elavult volt. Már 1949 májusában központilag szervezték az iskolák az anyák napi ünnepséget, a hangulatot jól illusztrálja az, hogy minden rendezvényről jelentést kellett írni megjegyezve, hogy rendzavarás nem történt.[146]

Az államszocialista rendszer nagy hangsúlyt fektetett a reformra, és az első tervek közt szerepelt az iskola bővítése. A bővítéseket az új igazgató vezetésével – Rittenbacher Ödönt 1953. szeptember 1-től nevezték ki – a kis pedagógusgárda hamar elvégezte. A felsőosztályokat (5-8. osztály) már a központi iskolába irányították át. A bejárás a gyermekek számára kemény megpróbáltatást jelentett. Ezt egy ideig úgy oldották meg a szülők, hogy Lédeczi Sándor lovaskocsin hordta az iskolásokat, és tanítás után vissza a tanyákra. De más visszásságok is jellemezték az ötvenes éveket. Jól ábrázolja ezt az

141 Ladánybene Község Végrehajtóbizottsági Jegyzőkönyv, 1965. év 1965. december 10.

142 Csábi Dezső vb elnök beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyv, 1969. december 1.

143 Dr. Tóth Béla állatorvos beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyv, 1969. január 15.

144 A Borsod-megyei Rudolftelepen született Rittenbacher Ödön első tanítói állása az erdélyi román falu, Dizsér volt. 1944. október 20-tól katona, majd hadifogoly volt. Hazaérkezése után kinevezését Borsod Vármegye és Miskolc THJF Város Tanfelügyelője adta ki, 1946. december 2-án. A kinevezés hivatkozik a vallás-és közoktatásügyi miniszter 134.236/1946-es rendeletére, amellyel „további *szolgálattételre a ladánybene (sic!) – külterületi állami népiskolához azonnali hatállyal beosztotta."* Rá egy napra a Bács-Kiskun vármegyei tanfelügyelő – Kacsó Lajos Budapestről - értesíti, hogy: *„A külsőségi iskolában lakás fog rendelkezésükre állani, azért úgy kell jönnie, hogy munkahelyét minél előbb elfoglalhassa."* A levelek másolata megtalálható Som László helytörténeti anyagában.

145 Lásd Rittenbacher Ödön igazgató értékelése Sárközy Kálmánról, Kerületi Kir. Tanfelügyelőség Iratai, VI. 502, BKMÖL, 1957. aug. 30.

146 Antal Pál jelentése Alsódabasra, BKMÖL. Ladánybene Közigazgatási Iratok, XXII. 356, 870, 1949. május 9.

a Magyar Rádiónak írt levél, amely Ábel Anna tanítónő áldatlan lakáshelyzetét ecsetelte:

„Már két éve lakik Ladánybene községben, mint tanítónő és két év óta nem kapott egy rendes lakást, ahol nyugodtan el tudná végezni a munkáját. Az első lakása egy öreg mamánál volt, ahol havonta 150 ft-ot fizetett a lakásért. Nem külön lakás volt, hanem közös. Így közösen hárman voltak egy lakásban és fejenként fizettek naponta a napi ebédért 10 ft-ot. Egy év után kapott egy külön bejáratú kis lakást, amely csak akkora, hogy egy ágy egy íróasztal fér el benne és egy kis szekrény….Kéréssel fordult a Községi tanácshoz, hogy lakást adjon neki, mert nem tud hova pakolni. Azt a választ kapta, hogy ha eddig kibírta, ki fogja bírni tovább is. Van a tanács tulajdonában lakás, amit utólag az Elnök (Tanács) használt, de azt nem adják oda, mert az a lakás nem egy személynek való, mert egy szobából és egy konyhából áll."

Az eset kimenetelét nem tudjuk, viszont érdekes, hogy a Magyar Rádiónak írt panaszos levél a kecskeméti Járási Tanácshoz került, ahonnan Ladánybenére küldték az ügyet „*kellő intézkedésért*."[147] Nyilvánvaló, hogy a panaszok nagytöbbsége a járási pártbizottságnál akadt el.

A belterületi iskolát 1960-ban 90000 forintos költséggel újították fel, majd egy évvel később Széktói és 1962-ben a Templomdűlői külterületi iskola került sorra. A központi iskola nevelői lakását és a Templomdűlői iskola teljes felújítását 1962-ben elvégezte a lajosmizsei Fa-és Építőipari ktsz, amit Rittenbacher Ödön igazgató is szorgalmazott.[148] Az 1960-as években indult be a dolgozók esti iskolája, ahová azok a felnőttek iratkozhattak be akiknek hiányzott a nyolc általános végzettsége. Létezett még a szülők iskolája is, ami a szülői értekezletek egy fokozottabb művelődési és oktatási (sokszor propagandisztikus) feladatát látta el. Már 1959-ben történtek lépések a parasztfiatalok továbbképzésére, de ez a kezdeményezés érdektelenség miatt abbamaradt.

Rittenbacher Ödön igazgató és tanulói: ülő sorban balról a 4. Visontay István és az 5. Zsigó Viktor

147 A levélnek nincs dátuma, a Kecskeméti Járási Tanács vb igazgatási osztályának levele 1957. július 29-i dátummal van ellátva.

148 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. július 13.

A Kádár-rendszer megszilárdulását jól érzékelteti az oktatás átalakulása; 1962-ben 14 pedagógus dolgozott már Ladánybenén, igaz heten Kecskemétről jártak ki a községbe dolgozni. A belterületi iskola igazgatója igen sokszor változott, – 1963-ban már Tóth Katalin volt az igazgató – a külterületi két iskola működését pedig 1962-től fenyegette a megszüntetés, amit már 1950-es évek közepén szorgalmaztak.[149] A körzesítéses politika miatt, a széktói iskolából a felsőtagozatos diákokat már 1961-től a központi iskolába írták be. Rittenbacher Ödön 1962-ben Kecskemétre került tanulmányi felügyelőnek, de ezt az állást csak egy évig töltötte be, ezután hazaköltözött Miskolcra.

A tanyasi iskolák többszörösen hátrányt szenvedtek és ez nemcsak a gyermekek bejárását jelenti. A tanítók lelkiismeretes munkájának eredménye nem maradt el, a széktói iskolából is kerültek ki értelmiségi pályára alkalmas emberek (pl. a Jobbágy család gyermekei). De az átlag ennél rosszabbul teljesített, a tanulók majdnem 10 százaléka bukott meg az év végén és a tanulmányi eredmény 3,5 százalékra csökkent, ami megfelelt a járásban jellemző átlagnak. Ez nem számított a legrosszabb eredménynek, 1969-ben például a Templomdűlőben 2,5, a Széktóiban 3,6 és a Központiban 3,0 százalék volt az átlageredmény.[150] A végzősök továbbtanulását ez az átlag nagyban befolyásolta, mivel mintegy felük döntött a továbbtanulás mellett; 1965-ben a végzett 30 fő nyolcadikos diákból 4 fő gimnáziumba, 7 fő ipari tanulónak, mezőgazdasági tanulónak 6 fő, gyors-és gépírónak 1 tanuló jelentkezett.[151] A helyzet a két évvel később végzett osztályoknál sem javult, a nyolcadikosokból 2 fő gimnáziumba, 1 fő szakközépiskolába, 14 fő szakmunkásképzőbe, 2 fő mezőgazdasági technikumba nyert felvételt.[152] A tanulók számának csökkenése már egyre nyilvánvalóbbá vált, az 1969-70-es tanévben a Templomdűlői és a Széktói iskolákba mindössze hat gyermeket írattak be.

Az iskolaigazgató szerteágazó és felelősségteljes munkát végzett, Rittenbacher például kultúrház igazgatóként, tanácstagként, vb-tagként, földművesszövetkezeti felügyelőként dolgozott. Neki még a vallásoktatást is meg kellett szerveznie, amit a hatalom kénytelen-kelletlen tűrt csak meg. A központi iskolában 1962-ben 226 tanuló tanult, ebből 94 volt kisdobos és úttörő, de összesen 130 tanuló részesült vallásoktatásban. A Széktói-iskolában 43 diák tanult, akik közül 17 részesült vallásoktatásban. Itt azonban nem volt sem kisdobos, sem pedig úttörő mozgalom. A Templomdűlői-iskolába 48 tanuló járt, akik közül az ifjúsági mozgalomban 39 fő, a vallásoktatásban 7 tanuló vett részt. Nyilvánvaló, hogy a kommunista ideológia sulykolása mellett a szülők részéről folyamatos igény merült fel a vallásoktatásra, ez utóbbi azt is jelentette, hogy kevesen vallották materialistának magukat úgy a tanárok mint a családok közül. Ezt a látszólagos ellentétet oldja fel Berente Istvánné jelentése:

> *„Feltették a VIII. osztályosoknak azt a kérdést, hogy mi a tanulók véleménye a világ keletkezéséről. Kivétel nélkül minden tanuló materialista feleletet adott. Ha ez így volna, akkor ebben az osztályban nem lett volna hittanra járó tanuló és nem lenne templomba járó tanuló. Már pedig van.”*[153]

Nemcsak az úttörőmozgalommal, hanem a Demokratikus Ifjúsági Szövetséggel (DISZ) is hadilábon álltak a beneiek. Már a megszervezés évében (1950-ben) érezhető volt egyfajta feszültség a vidéki-falusi ifjúság körében a DISZ működését illetően, ami nem csökkent a szervezet KISZ-szé való alakulásával. Ez a feszültség főleg a megszüntetett ifjúsági szervezetek miatt is, de az erőszakos politika okán is keletkezett. A DISZ sok újat nem hozott a vidéki fiatalságnak, és ezt jól látta az akkori pártvezetőség is. Farkas Mihály 1952-ben így írt *„A falusi ifjúság politikai fejlődésében nagy elmaradás tapasztalható.”*[154] Ez a hozzáállás annyit eredményezett, hogy a pártvezetőség külön figyelemmel kísérte a vidéki fiatalság politikai helyzetét, s ezt fokozta az 1956-os szereplésük. Ezért a KISZ-munkát a párt sohasem engedte ki a kezéből, és a KISZ titkárokat és vezetőségi tagokat mindig szemmel tartották.

149 Rittenbacher Ödön iskolaigazgató jelentése a Járási Tanácsnak a második ötéves terv megtárgyalásához, 1956. május 26.
150 Ladánybene Községi Tanácsülési jegyzőkönyv, 1969. május 24.
151 Tóth Katalin általános iskolai igazgató beszámolója, Ladánybene község Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. év 1965. augusztus 22.
152 Ladánybene Község Tanácsának vb jegyzőkönyve 1967. szeptember 3.
153 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. szeptember 19.
154 Farkas Mihály, „A párt munkája az ifjúság között.” *Társadalmi Szemle,* 1952. VII/6-7, 534.

A benei KISZ-szervezettel – amelyet 1965-ben Staskó Mária vezetett – hadilábon álltak a helyi fiatalok: az évtized elején csak az Erdei téeszben működött az ifjúsági szervezet, de ott is csak a műkedvelő előadások szintjén. A másik két téeszcsében nem is akartak KISZ alapszervezetet szervezni. Az ifjúsági mozgalomba főleg csak középiskolásokat szerveztek be, 1962-ben például 33 taggal. A fiatalok közül sokan a tánc-és színjátszó csoport miatt jártak a foglalkozásokra. A vezetők közül többen hiányolták azt, hogy a „parasztfiatalság" körében a KISZ-nek nincs jelentősége. Kiderült, hogy a Templomdűlői iskola KISZ szervezetébe olyan 12 tanulót írattak be, akik még a nyolcadik osztályt sem végezték el.[155] Továbbá azt is megemlítik a tanácsi jegyzőkönyvek, hogy a szombat estéként a kultúrotthonban biztosítottak klubhelyiséget KISZ rendezvényekre, de ezt a szervezet ritkán vette igénybe.

Az 1963–64-es évben – ekkor még Tóth Judit volt a KISZ-titkár – ünnepélyek és sportrendezvények megtartását, és az „Ifjúság a szocializmusért" mozgalomban való részvételt vállalta fel a 39 tagot számláló szervezet.[156] A következő tanévben a Templomdűlői iskolában összevonták az 1-8. osztályt, ami kimerítő munkát jelentett a pedagógusoknak, akik ezért is szorgalmazták a körzesítést.

A kulturális élet

A művelődést a kormány központosított kultúrpolitikával irányította, melynek egyik intézményes vezetője az 1950-es években a népművelő volt, aki majdnem mindig egy vállalkozó szellemű tanítónőt jelentett. Ezt a munkát eleinte Bérci Gyulánéra bízták, aki önálló népművelői státuszt kapott.

A központosított politikai irányvonal szerint a kulturális élet egyetlen központját a kultúrotthon jelentette, ahol az ifjúság a „megfelelő" szórakozási-művelődési módokat megkapta.[157] Benén 1954-ben kezdték építeni és 1955-ben fejezték be a kultúrotthont. Az első események valóban úttörő jelentőséggel bírtak, Rittenbacher Ödön és felesége a kecskeméti Katona József Színház kamaracsoportját hívta szerepelni, egy alkalommal tartottak cirkusz-előadást, majd a neves Vámosi-házaspár is fellépett. Egy alkalommal pedig az FTC ifjúsági csapatát hívták meg barátságos futballmérkőzésre.

A kultúrház igazgatója később Kolinászi Dezső tanító lett, aki egyben a helyi MSZMP titkári tisztjét is betöltötte. Kolinászi Dezső 1931-ben született, 1952-ben szerzett tanári diplomát és rá egy évre kezdett helyben tanítani. Előadások, filmvetítések és műsorok követték egymást, például 1961-ben 21 ismeretterjesztő előadást tartottak (politikai, agrár, műszaki, egészségügyi témában), és négy ismeretterjesztő filmet vetítettek. Színjátszó csoport is működött de a leglátogatottabbak a műsoros estek és a tánccal egybekötött mulatságok maradtak, egy évben átlagosan 18 táncmulatságot tartottak. Az igazgató

Épül a kultúrház, 1954

155 Ladánybene Község 1962. évi tanácsülési jegyzőkönyvei, 1962. március 24.
156 Csábi Dezső beszámolója, Ladánybene Község 1964. évi vb. jegyzőkönyvei, 1964. április 15.
157 Erről bővebben, lásd Szabó Ildikó, *A pártállam gyermekei.* Budapest: Új Mandátum, 2000.

úgy látta, hogy *„tudjuk azt, hogy a táncmulatságok nem nevelnek pozitív irányba éppen ezért javasolnám behozni azt a rendszert, hogy a különböző szervek csak műsorral egybekötött táncmulatságra kaphatnak engedélyt*."[158] Kolinászi munkájával azonban többen, így a járás is kifogásokkal élt, ezért 1962-ben leváltották, helyébe Inczédi Gyulát javasolták azzal az indokkal, hogy: *„8 ált. iskolát végzett, jelenleg a közgazdasági technikum 1 osztályába jár, szolid, jó magatartású, józan életű és komoly gondolkodású 26. éves fiatalember*."[159]

Kolinászi továbbra is a párt egyik „első" embere maradt a községben, és a kulturális bizottság titkáraként továbbra is felügyelte a kulturális életet. Inczédi azonban csak egy évig látta el feladatát, áthelyezése miatt hamar változás állt be az intézmény vezetésében, Kolinásziné vette át az igazgatói tisztséget. Kolinászi párttitkári helyét csak 1965-ig őrizhette meg, felesége 1968 végéig maradt igazgató, őt Visontai Erzsébet követte de csak egy évig, majd újból Kolinásziné kapta meg a könyvtár vezetését.

A könyvtár állománya igen szerény körülmények között a művelődési otthon ruhatárának szabadpolcain nyert elhelyezést. Ekkor még főállású könyvtárost nem alkalmaztak, társadalmi munkában két-három pedagógus vállalta a könyvtárkölcsönzést, csütörtökönként két órára. Ám a fejlesztését kiemelt fontosságúnak tartotta úgy a tanács, mint a helyi kicsiny értelmiség. A könyvtári állomány növekedését, és az olvasók számának alakulását az alábbi egyszerűsített táblázatból követhetjük az évtized közepén:

	Állomány (db)	Beiratkozottak száma
1961	734	262
1963	926	310
1966	2257	295

Ehhez a statisztikához tartozik még, hogy a politikai és műszaki könyvállományt részesítették előnyben, és az olvasók hetvenöt százaléka iskolás gyermekek közül került ki. 1966-ban egy író-olvasó találkozót tartottak, amelyre Tarján István „megyei írót" hívták meg.[160] Emellett a Rákóczi téeszben is létesítettek egy fiókkönyvtárat és elindították a József Attila olvasómozgalmat. A két tanyasi iskolában is létezett egy-egy fiókkönyvtár, de igen gyengén működött. A Templomdűlői iskolában sokáig T. Nagy Lajos, a Széktói iskolában Tóth Ilona tanító vezette a kihelyezett könyvtárat. A Rittenbacher Ödön kezdeményezte színházi előadások továbbra is népszerűen maradtak. A községből évente 4-5 színházlátogatást szerveztek.[161]

Az olvasási kultúrát jól illusztrálja az, hogy 1969-ben milyen és mekkora példányszámú újság fogyott a postán: Népszabadság 82, Petőfi Népe 80, Magyar Nemzet 12 és Népszava 10 példányban kelt el; a hetilapok közül az Asszonyok 11, Fáklya 19, Magyarország 6, Szovjetunió 5, Élet és Tudomány 15, Képes Újság 67, Nők Lapja 57, Tanácsok Lapja 25 és a Szövetkezet 17.[162] Fontos itt megjegyezni azt, hogy a Tanácsok Lapját az a 25 tanácstag járatta, aki számára ezt előírták! Ezeket az adatokat finomíthatjuk ha megnézzük, hogy a Népszabadságra a faluban csak 49-en, a Petőfi Népére pedig csak 46-an fizettek elő.[163]

A kultúrotthon berendezése, állapota igénytelenségről tett tanúbizonyságot. Egy ülés alkalmával kifogásolták: *„A nagyterem farsangi dekorációja évek óta nincs leszedve, poros, piszkos, szakadt és annak egyes ünnepi alkalmakkor semmi helye sincs ott. Több ablak ki van törve, az ablakfüggöny évek óta mosva nem voltak, a televízió rossz és megjavításáról nem történik gondoskodás*."[164] A kultúrotthonban megtartott események sem mindig teltek el csendesen, egy alkalommal három fiatalt kellett kitiltani báli verekedés miatt.[165]

Az államszocializmust – a Szovjetunió mintája alapján – nagy állami rítuskészség jellemezte. A szocialista ünnepi pompa és ritualitás formáit külön ideológiai szellemi műhely dolgozta ki, és ezt helyi szinten az előírt módon kellett megtartani. Az ettől eltérő módszer devianciának számított. A tanyasi iskolákban az állami ünnepeket rendszere-

158 Kolinászi Dezső Beszámolója, Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. március 6.

159 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962., július 11.

160 Kolinászi Dezsőné művelődési otthon igazgató beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottsági jegyzőkönyv 1966., 1966. október 6.

161 Kolinászi Dezsőné beszámolója, Ladánybene Község Végrehajtó Bizottsági jegyzőkönyv, 1963. április 17.

162 Borbály Emese postahivatal vezető beszámolója, Ladánybene Községi Tanácsülés jegyzőkönyve, 1969. március 17.

163 Galina István postamester beszámolója, Ladánybene Községi Tanács vb ülés jegyzőkönyv, 1970. február 11.

164 Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. március 9.

165 Ladánybene Község 1963. évi végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv, 1963. július 10. Ezt a döntést azonban szeptemberben a fiatalok kérésére, a vb visszavonta.

sen az osztályfőnöki órák keretein belül szervezték meg. Március 15-ét mindig a március 21-i (tanácsköztársaság) emlékezéssel egybekötve ünnepelték, és elengedhetetlen volt a november 7-i és az augusztus 20-i alkotmányünnep hivatalos megtartása is. November 7-én a községi tanács alkalmazottait jutalomban részesítették.[166] 1965-ben beindult az Ifjúsági Klub, de rendezvényeit átlagosan csak 20-25 fő látogatta.[167] Az év elején néha a farsangi bálokat sem tudták megtartani, és ez komoly bevétel kiesést okozott.

A községben 1951-ben létesítettek egy keskenyfilmek vetítésére alkalmas mozit a megszűnt Gazdakör épületében. Egy-pár év múlva már felmerült az igény egy normál méretű gépre, de ez csak vágy maradt. A filmvetítés lett a család hétvégi szórakozásának egyik fő eseménye. A kultúrotthonban működő filmszínházat sokáig ifj. Gondos János majd Zellei János vezette, de 1963-tól egy ideig a moziüzemet Kolinászi Dezső vette át, majd később újból Zellei kezébe került. 1966-ban már Kolinászi Géza látta el a mozigépész feladatát. A sok váltás azt mutatja, hogy helyi szinten komoly problémákat jelentett a kulturális feladatok ellátása, és a megfelelő értelmiségi szakemberhiány. A moziban az előadásokat csak vasárnap este tartották, majd a hatvanas évek végén heti két (hétvégi) előadásra bővült a program. Esetenként ifjúsági előadásokat tartottak. Az elavult felszerelés és a helyiség állapota nem tudta az igényes szórakozást biztosítani. A filmvetítéssel kapcsolatban többen kifogásolták, *„hogy a lakosság jobban a magyar film iránt érdeklődik és a községben több idegen nyelvű filmet küldenek, mint magyar filmet. Nem szeretik még a magyarra szinkronizált külföldi filmeket sem.”*[168] A korszerűsítés, tatarozás és a vetítőgép felújítása elengedhetetlenné vált, mivel az előadások néha azért maradtak el, mert télen hiányzott a tüzelő a mozi fűtéséhez. Az elhanyagoltság és az érdektelenség összefüggött azzal is, hogy a 1961-ben megjelent a televízió, és egyszerre két készüléket szereltek be, az egyik a kultúrotthonban, a másik – a helyiek nem kis meglepetésére – a pártházban lett elhelyezve. Az előbbit tömegesen látogatták, és ha ez elromlott a pártházba kellett menniük, de az előírt házirend szerint csak hetente kétszer nyílt alkalom a közösségi tévézésre.

Azt az előző fejezetben is olvashattuk, hogy a községben lényegében egy sportág – a sportlövészet – töltötte be a versenysport szerepét. Az igényre a vezetők hamar felfigyeltek, és igyekeztek szorgalmazni úgy a tömegsport mint a versenysport beindítását. Sajnos, a központosítás itt is éreztette hatását: a községi sportélet szervezését 1957 után a KISZ szervezet vette át, ennek egyik intézménye az MHS (Magyar Honvédelmi Sportszövetség), majd 1967 után az MHSZ (Magyar Honvédelmi Szövetség) lett. Az 1950-es évek közepén a sportkör felbomlott, amit úgy a pénzhiány, mind az érdektelenség is segített, így a sportélet teljesen megszűnt 1961-ig! A helyi labdarúgó csapat (melyet még Rittenbacher Ödön és Antal Pál hozott létre) tagjai – mivel többen nem helyben dolgoztak – keveset járhattak edzésekre annak ellenére, hogy az ötvenes évek közepéig a környék focicsapataival (Dabas, Kerekegyháza, Tatárszentgyörgy, Gyál, Sári) sok mérkőzést játszottak. A kultúrotthonban a helyszűke miatt kevés lehetőség maradt más sportágra, a ping-pong, kézilabda és röplabdajáték csak egy-egy alkalommal jöhetett szóba. Ugyanakkor a szerény anyagiak miatt a felszerelés és a szakember hiány nem tette lehetővé a sportélet fellendítését.[169]

Jelentős lépésnek mondható a helyi sportszövetség újjá alakulása, és bár végig fenntartási problémákkal küszködött, a politikai szervezőmunkát (főleg a sport és a polgári védelmi oktatást) minden hiba nélkül ellátta. A sportcsapat lelkes vezetője elsőként Inczédi Gyula, majd 1963-tól 1966-ig Gondos János volt. Ezután Ritter Tibor vette át a sportcsapatot és az 1970-es évek elejéig vitte ezt a tisztséget. Az átalakuláskor a testület egy 20 tagú lövészcsapatot állított fel, akik a volt leventegyakorló lőteret használták. Igény merült fel egy rádiós szakkör beindítására is, de ez anyagiak hiányában és az érdektelenség miatt – a tagok nem tudták a fejenkénti 20 forint tandíjat befizetni – nem jöhetett létre. A lövészsport is egyre nagyobb nehézséggel kellett, hogy megküzdjön, a rendelkezésre álló kispuskák 80 százaléka használhatatlannak bizonyult.[170] A honvédelmi sportrendezvények to-

166 Ladánybene Község 1963. évi végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv, 1963. október 30.
167 Kolinászi Dezsőné beszámolója, Ladánybene Község végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv 1965. év 1965. március 14.
168 Zellei János Beszámolója, Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. március 9.
169 Faragó László KISZ-titkár előadása, Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. február 21.
170 Lásd Inczédi Gyula, Beszámoló, Ladánybene Község 1962. évi vb. jegyzőkönyvei, 1962. április 18.

vábbra is megmaradtak járási szinten, az 1964-es járási honvédelmi versenyen a ladánybenei női csapat 2. helyezést ért el.

Baráth Demeter ösztönzésére sportpálya építkezésbe kezdtek egy a Rákóczi tsz-től kapott területen, amihez a vörös salakot Tatabányáról hozatták.[171] A mezőgazdasági üzemekben a sportélet rendszertelenül működött, és Baráth Demeter – aki ekkor már csak mint a Ladánybenei Termelőszövetkezet Sportkör elnöke tevékenykedett – megfeszített munkája ellenére sem tudott igazi eredményt felmutatni. Ehhez járult még az is, hogy a középiskolás korú fiatalok és a fiatal (16-30 éves) korosztály tagjai a községben alig tartózkodtak. Az 1967-es év közepén Baráth Demeter – aki már a második világháború előtt felügyelte a községi sportéletet – lemondott tisztségéről, beteg feleségére és a reá háruló otthoni feladatokra hivatkozva.[172] Lemondásakor a vb köszönetet is elfelejtett mondani. Az átszervezéskor újból megalakult a helyi lövészklub 21 rendes és 18 póttaggal, Vizi Mátyás vezetésével.

Érdemes a helyi önkéntes tűzoltóságról ismét említést tenni, parancsnokuk 1966-ig Horváth Gyula volt, majd a 28 tagú önkéntes tűzoltótestület vezetését Csábi Dezső vb elnök vette át. Az éves beszámolók szerint folyamatos hiányosságok jellemezték az 1960-as éveket. Az előírt negyedéves üléseket és a közgyűléseket sokszor nem tartották meg, de igaz tűzeset miatt nem kellett őket riasztani. Anyagilag a testület rosszul állt, felszereltsége elavult maradt, a helyisége rendetlen volt, rendezvényeket nem tartottak. A testület munkája lényegében abból állt, hogy néha megvizsgálták a házakat, és a cséplés alatt ügyeletet tartottak az esetleges tűzvész megakadályozására.[173] A felszerelés újítására csak egyszer került sor, 1964 végén váltottak kézifecskendőről egy kismotoros (400 liter/perc) fecskendőre.[174]

Egyház az államszocializmusban

A templomépítéssel a helyiek emberfeletti munkáról és odaadásról tettek tanúbizonyságot. Kovács Pál munkásságának köszönhetően, 1949-ben a ladánybenei filiát a püspök leválasztotta a lajosmizsei anyaplébániától és önálló curátia rangjára emelte.[175] Ez nagy kitüntetésnek számított, ugyanakkor a politikai nyomást egyre nehezebben tudta a plébános viselni. Még 1950 elején is panaszkodott püspökének, hogy az eddig hagyományosan megtartott templomdűlői szentmisét megtiltották neki.[176] Az egyház kevés összeget tudott a parókia, templom és a temető gondozására fordítani; mindössze csak a ravatalozó felépítését tervezték el Krasnyánszky József építései vállalkozó segítségével 1949-ben.

A sztálini politika rengeteg próbának tette ki az egyházat, például a plébános kongruáját nem

Az Önkéntes Tűzoltó Egyesület pecsétje az 1950-es évekből (méret: 35 mm)

171 Baráth Demeter termelőszövetkezeti sportkör elnökének levele a községi vb-nek, Ladánybene Község 1964. évi végrehajtóbizottsági jegyzőkönyv, 1964. május 8.

172 Baráth Demeter levele a vb-nek, 1967. július 2. Ladánybene Község Tanácsának vb jegyzőkönyve 1967. július 21.

173 Horváth Gyula tűzoltóparancsnok beszámolója, Ladánybene Község 1962. évi tanácsülési jegyzőkönyvei, 1962. június 22.

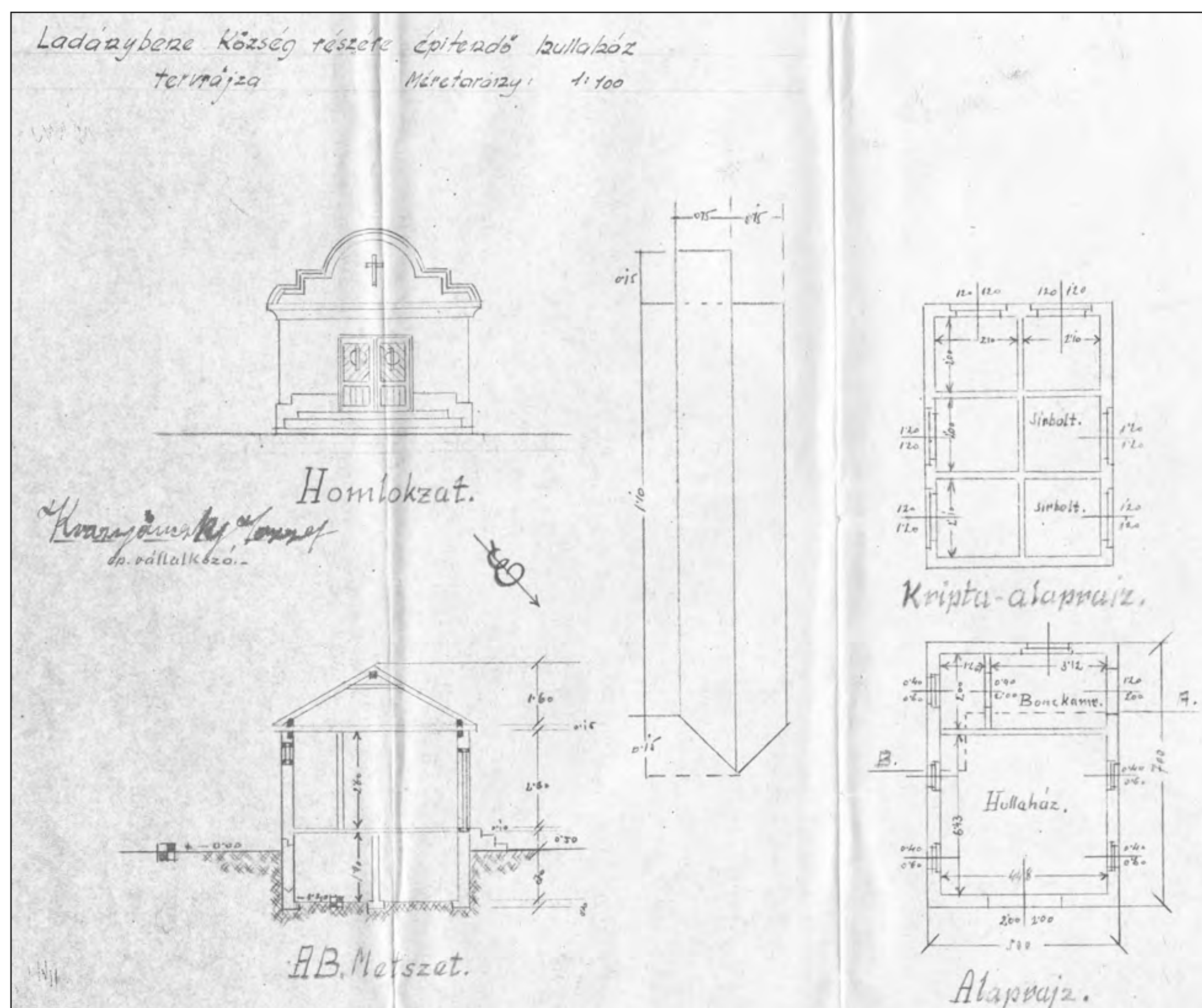
174 Horváth Gyula tűzoltóparancsnok beszámolója, Ladánybene község Tanácsülési jegyzőkönyv, 1965. év 1965. augusztus 22.

175 József püspök két levele, melyben az alapítást kihirdeti és az első plébánost kinevezi a Historia Domusban található, lásd A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47, Ladánybenei Plébánia Irattára.

176 Kovács Pál levele Vácra, Acta Parochiarium Ladánybene, 1950. január. 12., Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, Vác.

emelték, sőt ezt 1951-ben havi 106 forintra csökkentették arra hivatkozva, hogy az egyháznak az Államkincstárral szemben 3250 forint fennálló tartozást kell kielégítenie. Ez a templom építésekor az épületanyag költségei miatt kerekedett ennyire, amit Táborfalva adott kölcsön. Ennek értékét követelték vissza, de az egyházközségnek nem volt annyi pénze, hogy megtérítse.[177]

Az egyházközség még pert is indított a község ellen, mivel 1941-42-ben a községnek jelentős mennyiségű téglát adtak kölcsön, de nem kapták vissza a templom építésekor. A püspök azonban nem járult hozzá, hogy Kovács Pál plébános további pereket kezdeményezzen Kóródy Tibornak adott építési anyagok behajtásával kapcsolatban.[178] Mivel a papok állami javadalma minimálisra csökkent vagy teljesen megszűnt, Kovács plébános segélyért folyamodott az államhoz. Ami érdekes ebben az az, hogy a földosztás során a község vezetősége az egyháznak 4 hold 800 négyszögöl szántót juttatott. Ezt azonban az egyház nem tudta megtartani és a termelőszövetkezet javára lemondott hasznosításáról. Bonyolította az átadást az, hogy a termelőszövetkezet nem vette át a földterületet s így a terület egyházi kezelésbe maradt, s így úgy tűnt, hogy az egyház és vele együtt Kovács plé-

Krasnyánszky József hullaházterve, 1949

177 Levél a Honvédelmi Minisztérium főigazgatójától, 1948. augusztus 23., amiben tudatta a kért összeg 12 hónapos részletfizetésének lehetőségét, Ladánybenei Irattár.

178 A váci püspök levele Kovács Pál plébánosnak, 1950. március 23., Ladánybenei Irattár.

bános földbirtokos, tehát adófizetésre kötelezhető.[179] Ezért az egyházi javadalmi földeket, felsőbb utasításra a helyi plébánosok felajánlották az államnak a tagosítás alkalmával.[180]

A politikai támadás ellenére az egyház igyekezett folytatni misszióját, a legnagyobb támadások idején 1951-ben nagyböjti lelkigyakorlatot tartottak. A rákövetkező évben pedig a békekölcsön jegyzésből – József püspöki utasítására – is kényszerűen, de kivették részüket. A hatvanas években is hasonló nyomás nehezedett az egyházközségre, amikor 1966-ban – a vietnamiak megsegítésére – 200 forintot gyűjtöttek össze a perselypénzből.[181]

A szegény de életképes katolikus közösséggel szemben a kis református közösség száma tovább csökkent, többen áttértek a katolikus hitre, például 1948-ban Visontay István házasságot kötött és vállalta gyermekei katolikus nevelését. Többen kaptak feloldozást a kiközösítés alól 1951-ben, még ebben az évben özvegy Berki Istvánné áttérését a katolikus egyházba, maga Kovács Pál kérelmezte a püspöktől.[182] Ezután szinte semmit sem hallunk a néhány református családról.

A katolikus egyháznak 1953-ban az összes költségvetése 6000 forintot tett ki, amelyet 500 egyháztag havi egy forintos önkéntes megajánlásból próbált a plébános előteremteni. Ebből fizették a kántort (1800 ft), a harangozót (1200 ft), az sztkt és az illetményadót (1254 ft), a templomkiadásokat (1290 ft) és Szt. József filléreket (456 ft).[183] Tíz évvel később a bevétel 41373 forintot tett ki.[184]

Támadásként kell elkönyvelni azt, hogy a tizennégy évig munkálkodó templomépítő Kovács plébánost elhelyezték, és helyébe Szilvási Sándor gyáli plébánost nevezték ki. Az áthelyezések mögött az állami egyházügyi hivatal tevékenységét gyaníthatjuk, és ezt engedi sejtetni az új plébános negatív hangú véleménye új helyéről, erről „*a több mint 2000 lelket számláló se jász, se kiskun, se község, se tanya emberi csoportosulásról.*”[185]

Kovács Pál 1953-as távozása után gyorsan váltották egymást a helyi plébánosok: Szilvási Sándor (1953-1956), Nikiss Lajos (1956-1960), Szabó György (1960-61), Perjés Pál (1961-1965), Domján László (1965-1980), Tóth Péter Domonkos (1980-1983) és Bisztrai László (1983-1990) teljesített papi szolgálatot. Közülük azonban csak Perjés, Domján és Bisztrai töltött több évet a hitközségben.

A nehéz anyagi megszorítások miatt, a plébánosok csak kisebb-nagyobb változtatásokat eszközölhettek és lényegében csak a templom és a parókia állagmegóvását végezték el. Nikiss Lajos tisztelendő a templomot köveztette ki és a megrongált harmóniumot hozatta rendbe 1957-ben. Ő kezdett bele a templomtorony építésébe és a templom vakolásába is. A szegény és elesett egyháztagok javára még ruhagyűjtési segélyakciót is szervezett 1957-ben, a jelentős mennyiségű felnőtt- és gyermekruhát a kecskeméti főplébániától kapták.

Az egymást követő plébánosok sokat tettek azért, hogy a templomot fenntartsák és az egyházi liturgiát szabályosan betartsák. Az újszászi születésű Szilvási Sándor már októberben kérelmezte a rosszul tervezett tetőszerkezet javítását, mivel szerinte a templom életveszélyessé vált. Erre a munkára egy budapesti mérnököt kért fel.[186] Az új tetőszerkezet felszentelését Baranyi László kerületi esperes végezte 1954 októberében a búcsú idején. A hívek még három szobrot is ajándékoztak a templomuknak. A miséken való részvétel ezekben az években általában a hívek harminc százalékát jelentette, ám ennek ellenére a lakosság nyolcvanöt százaléka fizette az egyházadót! Ez is a csendes ellenállás egy formáját jelentette. Az iskolában a hit-

179 Községi Bizonyítvány, Községi Tanács, 1951. január 11., Ladánybenei Irattár.

180 Dr. Csömöz Gáspár váci provikárius rendelkezése a Kecskeméti Esperesi Kerület esperesének, 1951. augusztus 16., Ladánybenei Irattár.

181 Azért csak annyi, mert „a szomszéd községben Lajosmizsén búcsú volt, Kecskeméten pedig vásár” és a hívek fele nem tartózkodott otthon. Domján László levele, 1966. augusztus 29., Ladánybenei Irattár.

182 József váci püspök levele a Kazinczki családban történt haeresis által magukra vont kiközösítés alóli feloldozásról, Vác, 1951. május 9., Ladánybenei Irattár.

183 A ladánybenei rk. egyházközség költségvetése 1953. évre, január 20., Ladánybenei Irattár.

184 Perjés Pál egyházközségi költségvetése, 1962. november 15. A kiadási tételekből a plébános évi fizetése 11480, a kisegítők és tisztviselők éves díja 9600 forint volt, Ladánybenei Irattár.

185 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 63., Ladánybenei Plébánia Irattára.

186 Szilvási Sándor levele, 1953. október 17., Ladánybenei Irattár.

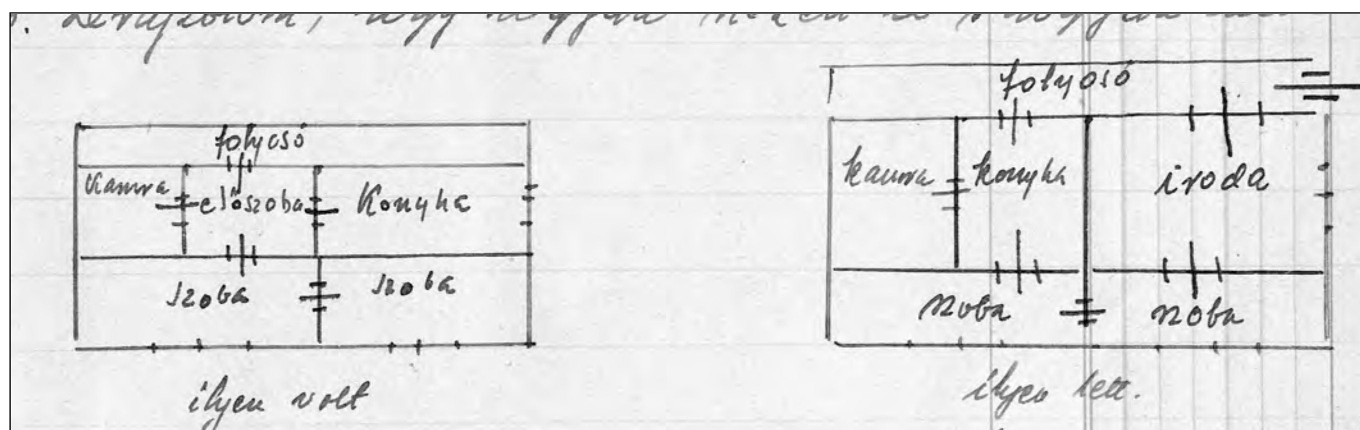
tanoktatás csak immel-ámmal ment, s az iskolaigazgató (Rittenbacher Ödön) csak a felsőbb utasítást hajtotta végre, de nem tett további lépéseket a vallástanítás ellen, ami a községi pártvezetőségének szemet szúrt. A központi iskolában a gyermekek háromnegyede, a két külterületi iskolában fele-negyede járt hittanra. Az iskolai oktatók közül senki sem járt templomba, csak Baráth Demeterné vállalta a templomba járás kockázatát. Több oktató ellenségesen viselkedett a pappal és az egyházzal szemben, de hogy pontosan hogyan, az nem derül ki a feljegyzésekből.[187]

Szilvási Sándor amilyen hirtelen érkezezett Ladánybenére olyan hirtelen távozott 1956 szeptemberében. Helyére Nikiss Lajos került, de őt 1960 márciusában Szabó György váltotta fel, aki beiktatása után már 50 kisgyermeknek adta a szentáldozást, és ő hívta életre az 1956 óta inaktív egyházközségi közgyűlést is.

Szabó György esperes ideje alatt egy budapesti iparművész által készített vaskeresztet kapott a templom. A nyílászárókat Mizsei Kálmán asztalosmester javította ki és festette le. A plébános további szobrokat is beszerzett – Máriahegyi István budapesti szobrász Szent István és Szent László alkotását –, ám a püspök figyelmeztette, hogy a tetőjavítást fontosabb.[188] Szabó György szerette a szobrokat és még egy Szent József szobor és egy Fájdalmas Szent Szűz szobor is került a templomba, igaz ezek már a hívek adakozásából! A püspöki figyelmeztetés jogosnak tűnt, hiszen a tetőszerkezet annyira rossz állapotú lett, hogy a Megyei Tanács 1965-ben életveszélyessé nyilvánította a templomot és a lebontást ajánlotta. A javításokat már Domján László végezte, 1966-ban készült el az új mennyezete és történt a belső pucolás, majd 1968-ban a külső pucolást végezték el. A kőművesmunkát Turupuli Péter helybeli mester, a bádogos munkát a lajosmizsei Mujkos Sándor bádogosmester végezte el. A két mester olyan jó munkát végzett, hogy a plébános egy levelében megjegyezte: *„Az építések alatt kialakult bennem az a meggyőződés, hogy ha lehet, vállalatokkal nem dolgoztatok, amíg maszekkal csináltathatom.”*[189]

Szabó tisztelendő betegség miatt lemondott és elhagyta Ladánybenét annak ellenére, hogy a gyermekek hittantanításában igen jó eredményeket ért el (1960 szeptemberében 185 tanuló lett hitoktatásra beírva). Távozása után az addig kunbaracsi adminisztrátor, az 52 éves Perjés Pál kérelmezte kinevezését Ladánybenére. Levelében arra hivatkozott, hogy *„szívesen lennék lelkipásztora egy vallásilag is komolyabb egyházközségnek.”*[190] Ami már egy igen más hangnemet jelentett mint Szilvásié. Kérelme meghallgatásra talált, 1961 november 4-étől már itt szolgálta híveit és vele jött segítsége, Schlögl Krisztina szerzetes nővér is.[191]

Perjés Pál nagy buzgalommal látott a szomszéd községből már korábban is jól ismert ladánybenei hívők lelkigondozásának. Maga mellé szerződtette

Szilvási Sándor tervrajza a plébánia átalakítására, 1953

187 Szilvási Sándor feljegyzései a Historia Domusban, A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 67-71, Ladánybenei Plébánia Irattára.

188 Kovács apostoli kormányzó levele Szabó György plébánosnak, Vác 1961. augusztus 27., Ladánybenei Irattár.

189 Domján László levele az Egyházmegyei Hatósághoz, 1969. augusztus 27., Ladánybenei Irattár.

190 Perjés Pál kunbaracsi plébános levele a váci püspöknek, Kunbaracs, 1961. október 9., Ladánybenei Irattár.

191 A nővér 1963. augusztusában a püspökszentlászlói szociális otthonba költözött 63 éves korában. A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47, Ladánybenei Plébánia Irattára.

kántornak-harangozónak Porpáczy Jenőné Szék Annát, de ő csak pár hónapig látta el hivatalát, és szeptemberétől Sztruhár Zoltánné Bobák Margitot iktatták be a kántor-sekrestyés-harangozói hivatalba.[192] A döntés nem bizonyult helyesnek az egyháztanács szerint, és a plébánosnak el kellene hagyni hivatalát vagy helyet cserélnie, mivel „nyugtalanságot" és „kétségeket" ébresztő dolgok történtek a plébánián. Hogy mit pontosan nem tudjuk, de Perjés magabiztosan jegyezte fel 1964-ben, hogy az ügy elcsendesedett, és *„majd az események további zajlása igazolni fogja, hogy az Egyházközség testülete teljes tévedésbe ringatózik."*[193]

Ennek ellenére a bérmáláskor jelenlévő püspök kihallgatást eszközölt és nehezményezte, hogy a fiatal kántornő a plébánián lakik. A kihallgatást követően a vendégek, Tóth József lajosmizsei kanonokkal és a püspökkel együtt hirtelen távoztak. A bérmálási ünnepséget és vacsorát csak a helyiek és Perjés barátai ülték meg. A plébános meg is jegyezte, hogy a *„főlátogatók nem teljesítették atyai küldetésüket, mert a sok fáradságos és szeretettel előkészített vendégséget elutasították."*[194] Az 1964-es búcsút az tette emlékezetessé, hogy ekkor látogatott el még egyszer Fekete András és Nikiss Lajos Ladánybenére.

A következő év bizonyította az egyháztanács aggodalmát papjuk viselkedésével kapcsolatban, mert Perjést március 29-i dátummal Nógrád megyébe helyezték át; Perjés, Historia Domusbeli jegyzetei mindent megmagyaráz: *„magával viszi*

Rom.Kat. Egyházközség.Ladánybene.

Szám: 31/1965.
Tárgy: Egyházközségi alkalmazott felmondása.

Sztruhár Zoltánné /Bobák Margit/ ladánybenei Egyházközségi alkalmazott munkavállalói szerepe alól/kántor,sekrestyés,harangozói alkalmazottsága/ felmond a ladánybenei Egyházközség egyházi Vezetőjének.Szabályosan kijelenti magát a Megyei SZTK; alközpontjától és a jelenlegi lakhelyéről is. Folyó év április 1-től semiféle munkát nem teljesit a ladánybenei Egyházközségben és anyagi követelést sem támaszt vele szemben;ugyancsak tartozása sincs a ladánybenei Munkaadójával szemben. Irásbeli felmondásának határidős napja 1965év március hó 31. napja.

Ladánybene,1965,április 1.

\- - - - - - - - - - - egyházközségi megbizott

Perjés Pál
egyházközség lelkésze

Sztruhár Zoltánné
egyházközségi alkalmazott

A Perjés–Sztruhár-ügy egyik dokumentuma, 1965

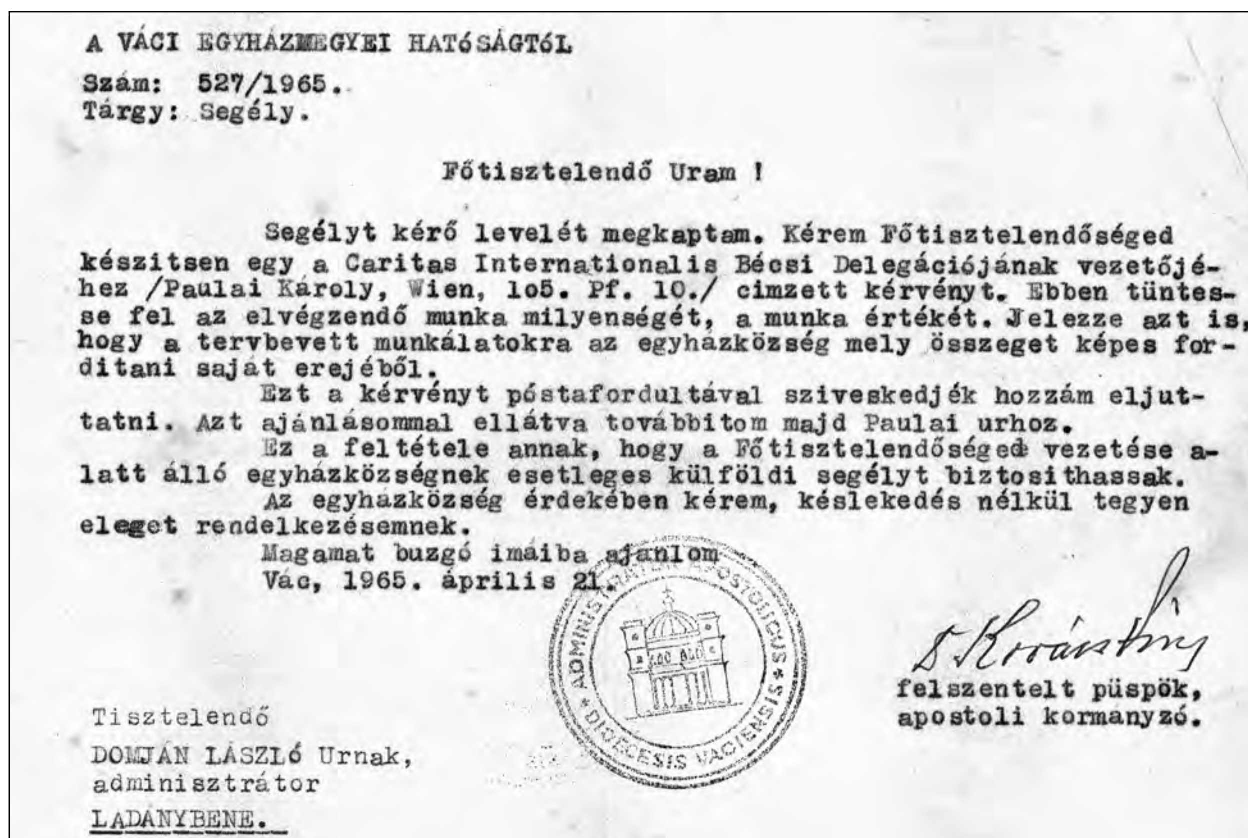
192 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, Ladánybenei Plébánia Irattára.
193 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47, Ladánybenei Plébánia Irattára.
194 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47, Ladánybenei Plébánia Irattára.

házvezetőnőjét, Sztruhár Zoltánnét, mert minden ügyében segítőtársa.”[195]

Az egyház vezetője Perjés hirtelen „nyugdíjaztatása” és távozása után a kerekegyházi születésű Domján László lett, aki nagy buzgalommal látott a hívek gondozásához, de egy sort sem írt működéséről a Historia Domusban, munkásságáról csak levelezései és a hirdetőkönyvbe bejegyzett tételek tanúskodnak. Egyik, 1970 októberi bejegyzésében csak virágot kér: *„Nagy a virághiány… Kérem, hogy aki pár szálat tud küldeni, szombaton reggelig adja be a plébániára, hogy a templomot szépek díszíthessük.”*[196]

Ezzel szemben már hivatala átvételének hónapjában (1965 áprilisában) az agilis harminchat éves pap, a templom és plébánián végrehajtandó munkákhoz a püspöktől kért anyagi támogatást, amit a püspök nem tudott biztosítani. De javasolta, hogy a tételes kiadásokról egy kimutatás készüljön a Bécsben székelő Caritas Internationalishoz, és ezt küldje be segítségkérő levelével együtt Vácra.[197] A Caritastól egy *„Jáwa” motort is kapott, hogy szépen és könnyebben”* el tudja látni a kötelességét. A motorra szükség is volt – pláne 1969 után, amikor a kunbaracsi plébános (Fercsik István) elhagyta szolgálati helyét – mivel a ladánybenei plébánosnak kellett ellátnia a kunbaracsi 1200 hívőt is. A hosszú levelezés hatása azonban csak később érződött. A munkálatokhoz a templom pénztárt is fel kellett használni. A helyzetet jól illusztrálja Domján bejegyzése az egyházközségi jegyzőkönyvbe: *„Új eredmény: a templom belseje teljesen megújult, új mennyezet, új festés, a padok felújítása. Ezekre a kiadás 120,000 Ft. Ezt az összeget egy évben nem tudjuk kifizetni. Ezért a következő év pótadóját 1967-ben a megmaradt adósságok kifizetésére kell fordítani.”*[198]

Domján munkálkodása nyomán, a községi hitélet fellendült, bár a plébános többször emlegette, hogy egy személyben ő töltötte be a harangozói, kápláni, sekrestyés és a plébánosi tisztet is. 1965-ben 35 fő, 1966-ban 26 fő elsőáldozó volt. Míg ezekben az években a gyermekek materialista ne-

A VÁCI EGYHÁZMEGYEI HATÓSÁGTÓL

Szám: 527/1965.
Tárgy: Segély.

Főtisztelendő Uram !

Segélyt kérő levelét megkaptam. Kérem Főtisztelendőséged készitsen egy a Caritas Internationalis Bécsi Delegációjának vezetőjéhez /Paulai Károly, Wien, 1o5. Pf. 10./ cimzett kérvényt. Ebben tüntesse fel az elvégzendő munka milyenségét, a munka értékét. Jelezze azt is, hogy a tervbevett munkálatokra az egyházközség mely összeget képes forditani saját erejéből.

Ezt a kérvényt póstafordultával sziveskedjék hozzám eljuttatni. Azt ajánlásommal ellátva továbbitom majd Paulai urhoz.

Ez a feltétele annak, hogy a Főtisztelendőséged vezetése alatt álló egyházközségnek esetleges külföldi segélyt biztosithassak.

Az egyházközség érdekében kérem, késlekedés nélkül tegyen eleget rendelkezésemnek.

Magamat buzgó imáiba ajánlom.
Vác, 1965. április 21.

[signature]
felszentelt püspök,
apostoli kormanyzó.

Tisztelendő
DOMJÁN LÁSZLÓ Urnak,
adminisztrátor
LADÁNYBENE.

Püspöki levél Domján Lászlónak, 1965

195 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47, Ladánybenei Plébánia Irattára.
196 A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47, Ladánybenei Plébánia Irattára.
197 A váci püspök levele Domján Lászlónak, 1962. ápr. 21., Ladánybenei Irattár.
198 Egyházközségi Jegyzőkönyv Ladánybene, 1967. márc. 19.

K. T. Ur!

Szeretettel meghívom az 1974. dec. 8-án, vasárnap 1/2 12-kor kezdődő rendes évi egyházközségi gyűlésünkre.

Tárgy: 1. Az 1973-as zárszámadás.

2. Az 1975. évi költségvetés.

3. Templomunk padjainak párnázása

4. Új Képviselő-testületi tagok megválasztása

5. Torony v. más? Egyh.-megb. templomjavítás?

A gyűlés tárgya nagyon fontos, azért kérek minden Tanácstag urat, hogy szíveskedjék megjelenni. Ha valaki nem tud eljönni, előre jelezze! Fáradtságát előre is köszönöm és szeretettel üdvözlöm.

D. L.
pl.

Lb. 1974. nov. 28.

A ladánybenei Róm. Kat Egyházközségtől.
Szám: 38/1974.
Tárgy: Egyházközségi gyülés.

Kedves Egyházközségi Tanácstag Ur!

Szeretettel meghivom az 1974. dec. 8-án, vasárnap 1/2 12-kor kezdődő rendes évi egyházközségi gyülésünkre.

Tárgy: 1. Az 1973-as zárszámadás.
2. Az 1975-ös költségvetés.
3. Templomunk padjainak párnázása.
4. Uj Képviselőtestületi tagok megválasztása. stb.

A gyülés témája nagyon fontos, azért kérek minden Tanácstag Urat, hogy sziveskedjék a gyülésen megjelenni. Ha valaki nem tud eljönni, az Egyházközségek Igazgatási Szabályzata értelmében sziveskedjék előre jelezni.

Ladánybene. 1974. nov. 28.

Domján László
Domján László
plébános.

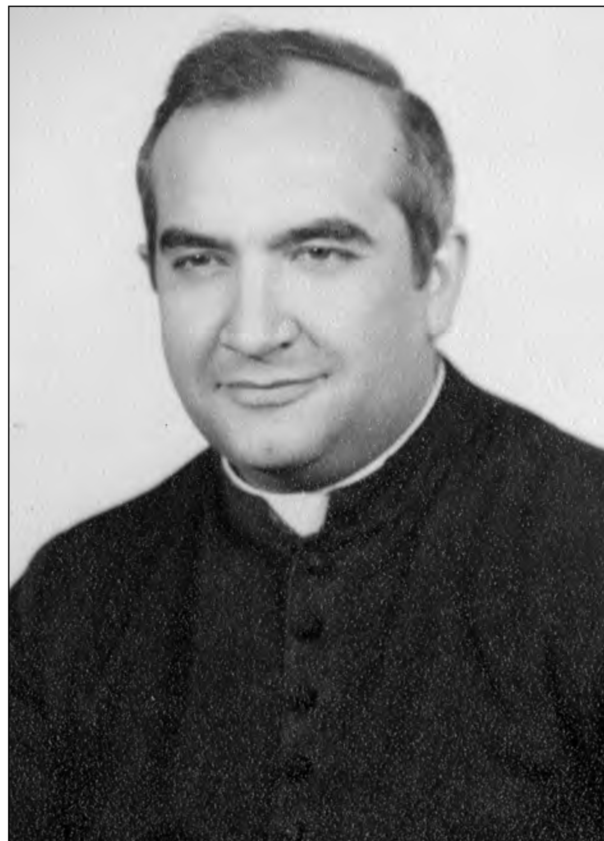
Domján László kézzel írt és gépelt meghívója, 1974

velése nagy erővel folyt, addig az 1970-es évek közepétől ez a nyomás már csökkent – így ez pozitív hatást gyakorolt az iskolai hittantanításra, már 1972-ben jelentős számú kis és nagy katekizmust vásároltak, és Domján hetente 14 hittanórát tartott.

A bérmálásokat is rendesen megtartották, 1972-ben például dr. Vajda József püspök bérmált Ladánybenén. Domján híveivel minden évben buszos zarándoklatot tartott. A váci zarándoklat után megállt a csoport fürdeni Leányfalun, s a vallásosság fél-szekularizációs jellegét mutatja az a mondás, ami a beneiek vallásgyakorlásáról szól és többen Turupuli Péternek tulajdonítanak: *„mi ugyan nem harapjuk le a Krisztuskát a keresztről, de azért szeretjük a vallásunkat."*

Domján már 1972-ben felismerte a lehetőségeket és felvetette, hogy a templomnak szükséges egy „modern torony." Egy évvel később megáldotta a templomkertben felállított keresztet (K. Tóth István ajándékát) és a főoltárt (K. Kovács Péterné ajándékát). Adakozásokból megújultak a padok, a lépcső, a kórus, új ablakokkal és festett falakkal gazdagodott a templom. Domján László haladó szellemiségéről is meggyőződhetünk, mivel 1976-ban megengedte a lajosmizsei ifjúságnak, hogy vendégszerepeljenek *„gitáros szolid Beat-misével."* Ugyanebben az évben jött vissza Szabó György gyémántmiséjét tartani. Domjánnak humora is volt, mert a templomkertben lévő két diófát elnevezte „öregasszonynak" és „menyecskének," de később mindkettőt kivágták. A hitközség és a plébános közötti jó kapcsolatnak halála vetett véget, az 51 éves plébános hirtelen elhunyt. Szülőhelyén Kerekegyházán temették el, nagyszámú ladánybenei hívei kíséretében.

A hitközség következő papja Tóth Péter Domonkos lett, akit 1965-ben szenteltek fel és aki fiatal kora ellenére már hat állomáshelyen szolgált. A plébánosban, aki a Katolikus Szó szerkesztőbizottságában is tag volt, egy közvetlen, emberbarát „földit" (lajosmizseit) kaptak a beneiek.[199] Az egyháztanács küldöttsége kérelmezte a püspöknél, hogy Tóth Péter Domonkost, aki akkor pont Aszódon szolgált, küldje hozzájuk. A *„jász-szív találkozása a jász-szívekkel,"* ahogyan ő nevezte el közte és a közössége kapcsolatát, alapvetően megváltoztatta a település hitéletét. Az új plébános sok felújítást végzett, családlátogatásokkal, filmvetítésekkel, kirándulásokkal és vacsorákkal ösztökélte híveit a templomba járásra. Birkavacsoráit még távozása után is sokáig emlegették a faluban. Ő is tanult Domjántól, nem zárkózott el az elől sem, ha a vallásos és teológiai előadások a Hazafias Népfront keretén belül szerveződtek. Tapasztalta, hogy fogy a falu népessége, és megjegyezte, hogy az 1982-ben 24 keresztelt közül csak 10 a helyi, és nem kellett demográfusnak lennie ahhoz, hogy lássa: míg 1930-ban 2000 fölött volt a lakosság száma, addig 1980-ban már csak 1700. Az ő nevéhez fűződik még a nagyböjti lelkigyakorlat, amelyen részt vett a „templomépítő," az ekkor már Bagon nyugdíjasként élő Kovács Pál plébános.[200] De az is, hogy

Tóth Péter Domonkos

199 Rövid életrajzát lásd a Bánk József szerk., *Váci egyházmegyei almanach.* Vác, 1970., 363.

200 A történelmi esemény 1983. március 19-21-én történt. A ladánybenei róm kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47, Ladánybenei Plébánia Irattára.

szolgálata végén a hittanra beiratkozott tanulók aránya megközelítette a százszázalékot!

Tóth plébános aktívan fotózott (hasonlóan lajosmizsei kollégájához, Asztalos József plébánoshoz): utazásait, működését és az egyházközségi életet igyekezett vizuálisan megörökíteni. Ezekből jó párat a Historia Domusba be is ragasztott. 1983-ban – a Jubileumi Szent Év tiszteletére – a templomban a Szent József oltárhoz szent sírt készíttetett. Vidéki pap lévén nemcsak az újságírás és fotózás érdekelte, kertészkedett a templomkertben, padlót bontott a plébánián vagy falat festett a templomban. Sőt, ha kellet éppen trágyát hordott a kertjében, ahogy írta: *„saját felszentelt kézzel.*" Mondása, hogy *„mindenkivel szemben pap az oltárról, csősz a határról"* hozzásegítette ahhoz, hogy a község politikai vezetőivel, tanácstagjaival, téesz elnökeivel és mestereivel tegező viszonyban állhasson. Érthetetlen, hogy miért, de ez a tökéletes kapcsolat sem tartott sokáig, mivel a püspök 1983. szeptember 1-el elhelyezte. A hitközség vezetői azonnal küldöttséget indítottak Vácra, hogy jobb belátásra bírják a püspököt, és szeretett papjukat megtarthassák, de a püspök nem fogadta őket!

Az új plébánost Ócsáról helyezték át, és ezt Bisztrai László püspöki büntetésnek fogta fel. Ócsán evangéliumi lelkigyakorlatokat tartott, aminek az lett a vége, hogy többen megtagadták a katonai szolgálatot. Talán ez a hirtelen váltás volt az oka, hogy 1983 és 1990 között a kis gyülekezet és a pap közötti kapcsolat nem volt felhőtlen. Bisztraival szemben sok bizonytalanság és megválaszolatlan kérdés született. Többen a pontos elszámolás hiányát rótták fel neki, mások az individualista lelkigyakorlatok tartását (pl. a betegágyánál, kertben, sátorban stb.). De meggyanúsították baptisták és jehovisták pártolásával is. A vita odáig fajult, hogy többen a püspökhöz fordultak. Ezt látván, Bisztrai László ellátogatott Újpestre, hogy leendő gyülekezetét megismerje. A kedélyek lassan elcsitultak, és az egyháztanács a pap maradásánál döntött. A konfliktus ellenére sikerült a templomon és a plébánián javításokat végezni, még a templomtorony tervét is elkészítették. A lelkész azonban elégedetlen maradt a hitélet alakulásával, felrótta azt az egyébként ismert tényt, hogy csak azok a gyerekek járnak rendszeresen templomba, akiknek szülei is templomba járók.

Mit jelent valójában ez az időszak Ladánybene történelmében? Az akkori magyar valóság mikrokozmoszának egyes vonásait láthatjuk-e Ladánybenén vagy valami teljesen mást? A település természetesen sok tekintetben az államszocialista Magyarország jellegtelen kisközsége, ugyanakkor sajátosságait is megismerhetjük. A volt megyerendszer és a hivatali rendszer átalakulásával és kiépülésével, helyi szinten is megjelentek a nem helyi káderek, akik lényegében „meghozták" a szocializmust. Nem minden új ember jelentett egyet a diktatúrával. Antal és Rittenbacher életútját és ladánybenei működését példamutatónak vehetjük, ahogyan a helyiek között is megtaláljuk a sikeres gazdálkodót, pedagógust vagy éppen a rendszer hívét. A Rákosi-rendszer és a kuláklisták világa eltűnt az 1956-os forradalommal, ami Ladánybenén csak egy-két esemény teli napra zsugorodott össze. Az ezutáni megtorlás megint visszavetette a helyi folyamatok alakulását. A Kádár-rendszer megszilárdulása létrehozta a téeszcséket, az új politikai rendet és a szocialista kultúrát. Minden területen megmutatkozott a rendszer ereje és válsága.

Annak ellenére, hogy a kormány iskolapolitikája nagy súlyt fektetett az oktatásra, sportra és művelődésre, a közösség demográfiai hullámvölgybe került. A munkahelyek hiánya, a kistelepülésből adódó hátrányok – az elvándorlás és a tanyai lakosság elöregedése – még jobban aláásta az egyre csökkenő népesség vitalitását, a növekedés lehetőségeit. A hivatalos kultúrát irányító szervezők (mozi, könyvtár, tömegsport) munkáját egyenesen hátráltatta a fiatal népesség elvándorlása, az intézmények örökös értelmiségi létszámhiánnyal küszködtek. A fejlesztések elmaradása egy évtizeddel visszavetették a községet. Ugyanakkor a szegénység és az elmaradottság magával hozta a kultúra elszegényedését is. Ennek ellenére azt tapasztaljuk, hogy az iskolák, kultúrotthon, sportkör és egyesületek személyiségfüggő intézmények voltak; a támadások ellenére néha a kis közösség fantasztikus eredményeket tudott produkálni.

A korszak első részében nem változott a politikai elit és az egyház kapcsolata. A tanács és a vb iratai közt nem található olyan amelyben megjelenik a hitélet, a plébánia vagy a templom megújítása. Egy addig igen aktív közösségről feledkeztek meg a testületek vezetői? Igen, valóban úgy tűnik, hogy az államszocializmus kemény évtizedeiben egy teljesen elnémított vallásos kisebbségről van tudomásunk. Ez egy érdekes kettősségre hívja fel a figyelmet, hiszen a politikailag vezérelt oktatás és kultúra mellett, a vallásos életről nem akartak tudomást venni. Sajátságos

volt Ladánybene egyházi életében az is, hogy a plébánosok egymásnak adták a kilincset. Ez nem volt így például Lajosmizsén, ahol a tárgyalt évtizedekben két állandó plébános (Tóth József, Asztalos József) és több kápán is működött. [201] Azonban azt látjuk, hogy a plébánosok személyisége és hozzáállása pillanatok alatt radikális és pozitív változást tudott hozni a hitközség életében.

A vizsgált időszak végére úgy tűnik a település hátrányos helyzete növekedett, és a népességfogyással már sokan falujuk elnéptelenedését rebesgették. Hogy nem ez történt, azt az 1980-as és 1990-es évek eseményei bizonyítják.

201 Sőt, ennél még kirívóbb példákat is ismerünk Bács-Kiskun megyében: a Kalocsa melletti Újteleken (korábban Keserűtelek) 1943 és 2000 között összesen két pap szolgálta az egyházközséget, lásd Simon Simon Ignác, *Újtelek története,* Újtelek: Újtelek Község Önkormányzata, 2001, 179–181

Hetedik fejezet

AZ ÁLLAMSZOCIALIZMUS UTOLSÓ ÉVEI ÉS A RENDSZERVÁLTÁS

„Több mint harminc éve szabad Magyarország
Azóta építünk kicsi falunk téged
Fejlődésednek a nagy korszakát éled
Évről évre szépül a te kedves orcád.”
(Berényi József, **Ladánybene épül szépül)**

Az ország gazdasági és politikai helyzetének változása az 1970-es évek végétől, de főleg a radikális rendszerváltáskor kevésbé volt érezhető Ladánybenén. A járások megszűntével, a helyi politika megyétől való függése mintha egy kissé lazult volna. A megyei tanácsban Ladánybenét és Lajosmizsét egy tanácstag képviselte, például 1985-ben a két község Lajosmizse tanácselnökét választotta meg.[1] A helyi dolgokba a megyei tanácsnak kevésbé volt beleszólása mint a községinek és annak vezető testületének a végrehajtó bizottságnak. Így a közigazgatás vezető szerve továbbra is a községi tanács, és annak csúcsszervezete a négytagú végrehajtó bizottság maradt, ám méretében és összetételében jelentősen átalakult. A tanács mellett a párt, a KISZ, a Hazafias Népfront és a Vöröskereszt tagjai alkották a község vezető értelmiségi rétegét. A döntésben a végső szó mindvégig a végrehajtó bizottságé maradt, majd ezt a megyei felettes szervek hagyták jóvá.

A község fejlődését több lépésben követhetjük nyomon az elemzett korszakban kezdve azzal, hogy az 1970-es évek elején döntöttek Ladánybene hoszszabb távú rendezési tervéről. A feladat megoldására a Szegedi Tervező Vállalatot kérték fel. A tervből kiviláglik az is, hogy szükségessé vált a temető bővítése, emellett 100–140 új telek kijelölése és az óvodai és iskolai férőhelyek bővítése.[2] A belterületi zöldterület gyarapodott a parkosítási és fásítási program révén, a közterek ekkorra nyerték el jelenkori arculatukat: Petőfi tér, „Népfront” játszótér, „Felszabadulási emlékpark” néven. Általános gyakorlat volt akkor, hogy a községi tanács végrehajtó bizottsága ösztönözte a lakosságot a virágosításra.[3] Az átalakulás az 1980-as évek közepéig folytatódott, új iskola épült, az óvoda és a művelődési ház felújítása megvalósult, a tanácsháza központi fűtését megépítették. A temető rendezése is befejeződött, 1984-ben felszámolták a régi temetőrészt s új részt nyitva egy évre a ravatalozó belső berendezésre is sor került, majd 1986-ban a temetőt is kerítés fogta át. A tereprendezés után a volt temetőrészt az általános iskola kapta meg sporttelepnek. Mindezek a tervek „összhangban” voltak a szocialista településfejlesztéssel, a bürokratikus államapparátusra épített gondolkodással. Azonban sokan a mai napig felháborítónak találják ezt a módszert. Hasonlóan hitetetlennek tűnhet a ma emberének az, hogy az 1970-es években még komolyan folyt a „hidegháborús” politikával magyarázott polgárvédelem Vízi Mátyás vb titkár vezetésével; egységei az elsötétítési, óvóhelyi, vegyi védelmi, egészségügyi és befogadási egységek voltak.

A község vezetőrétegében tovább folytatódott a sorozatos csere, Flórián László vb tag lemondott, helyére Kolinászi Dezső tanácstagot választották meg;[4] a vb titkári pozícióban is változás állt be, mivel a titkári teendők ellátásával Vizi Mátyást bízták meg. Tanácselnöknek 1973-tól 1975-ig Juhász Pált választották, ő vezette az új végrehajtó bizottságot (Tóth Katalin, Kolinászi Dezső, Vízi Mátyás és Csábi Dezső). Juhász Pál tanácselnök egy ideig

1 Dr. Nagy Károlyról van szó, aki ezt a tisztet 1987. november 1-jéig viselte. Utána a két község dr. Babinyecz Ferencet választotta meg megyei tanácstagnak.

2 Ladánybene község összevont rendezési terve, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1971. március 19.

3 Lakosné Pethő Gabriella vb titkár javaslata, Ladánybene Községi Tanács végrehajtó bizottság jegyzőkönyve, 1981. január 29.

4 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1968. május 18.

még a helyi tűzoltóparancsnoki tisztet is betöltötte, bár ezt 1975. január 1-től Faragó Lászlónak adta át. Évente 1-2 tűzeset miatt kellett kivonulniuk, 1981-ben például csak kisebb tűzeset történt, de a következő két évben is mindössze három tanyatűzhöz riasztották őket. A megyei tanács Juhász Pál társadalmi tanácselnök státuszát 1976-tól megszüntette, és Vízi Mátyást jelölte függetlenített tanácselnöknek, ki is 1978. március 31-ig tevékenykedett, majd Izsákra helyezték át.[5]

Az 1970-es években a községi tanács összetétele is folyamatosan változott, 1977-ben Bánszki Gyulát visszahívták tanácstagi megbízatásából, Galina István munkahelyet változtatott és Lajosmizsére költözött, helyette Csépe Lajost választották meg; 1978-ban tanácselnök csere történt, és Csábi Dezsőt bízták meg a tanácselnöki teendők ideiglenes ellátásával, majd 1979-ben Rumpler Margit lett a tanácselnök. Az 1980-as tanácsi választáson Csábi Dezső, Lakosné Pethő Gabriella, Bencsik Péterné, dr. Tóth Béla lett megválasztva végrehajtó bizottsági tagnak. Ez utóbbi felesége volt a körzeti védőnő, aki 1967 óta dolgozott ebben a pozícióban. 1982-ben Csábi Dezső lemondott és a Zrínyi szakszövetkezet elnöke lett, helyébe ekkor szavazták meg Visontay István tanácstagot; a vb titkári pozíciót egy rövid ideig Zöldi Gábor a kunbaracsi vb titkár, majd Lakosné Pethő Gabriella kapta meg. Az 1952-es születésű ladánybenei származású Visontay István rövid ideig volt csak tanácselnök-helyettes, 1982 szeptemberében „társadalmi tanácselnökké" választották meg, majd 1983 február elsejével a községi tanács elnöke lett. Ugyanekkor a Kecskeméten lakó Tóth Katalin iskolaigazgatót nyugdíjazták, de a Hazafias Népfront elnökhelyettesének választották meg.[6]

A tanácsi választásokat a Hazafias Népfrontra bízták az 1967-es, majd a módosított 1971-es területi beosztás szerinti 21 tanácstagi választókerületnek megfelelően. Az 1973-as tanácsi választáskor a választók száma 1240 volt, ebből 1231 szavazott. 1973. április 27-én megalakult az új tanács és a vb is, a megyei tanács tagjává Szendrey Sándort választották. 1979-ben 21 fő tanácstagot választottak, a tanácstagok közül 15 férfi, 6 nő, 30 éven aluli 5 fő, fizikai munkás 5 fő, téesz tag 2, szellemi foglalkozású 9, egyéb foglalkozású 5 fő volt.[7] A tanácstagok száma 1980–1984 között 21-re, a vb tagok száma 5-re, majd az 1985–1989-es periódusban az átszervezések miatt az előbbi száma 17 főre csökkent. A helyi származású vezetőket csak Visontay István és Juhász Pál (1933–1987) – aki 1963-tól tanácstag volt – képviselte. A „vb" tagja volt hosszú ideig a Ladánybenén 1964 óta körzeti állatorvosként is működő 1937-es születésű dr. Tóth Béla is. Lakosné Pethő Gabriella vb titkárt 1986 augusztusában felmentették tisztsége alól.[8] Juhász Pál halála után a végrehajtó bizottságba Szabó Péternét választották meg, de az évtized végéig a vb már csak Turupuliné Polyák Katalinnal és Németh István tagokkal egészült ki.

A választásokon túl a Hazafias Népfront tartotta a kapcsolatot a falu lakosaival, és mozgalmi eseményeket felügyelte és bonyolította. E kapcsolat nem volt felhőtlen, ezt bizonyítja, hogy a falugyűlések alkalmával a lakók gyér számban jelentek meg. 1977-ben két falugyűlést tartottak január és december hónapokban, az utóbbi témája a községpolitikai tervek értékelése és az 1978-as évi célkitűzések. Az előbbi falugyűlésen 90-en a decemberben már csak 50-en jelentek meg.[9] A Hazafias Népfront más kiemelt tevékenységet nem végzett, fő feladata a központi (párt) és a helyi utasítások megvalósítása és végrehajtása volt, ezeken felül a társadalmi munkák szervezését is felügyelte. 1979-ben Ladánybene a járásban második helyezést ért el a társadalmi munkák szervezésében, ez a szemétgyűjtést, a Fő utca járdájának építését, és az óvoda környékének rendezését jelentette.[10]

A Hazafias Népfront elnöki tisztét Tóth Katalin, a helyi pártszervezet titkárának tisztét Bakó Ferenc látta el, majd Csépe Lajos lett az MSZMP alapszervezet titkára. Az ifjúsági szervezet vezetősége is folyamatosan cserélődött, 1979-ben a helyi KISZ vezetője Berente Gábor volt. De ekkortól a KISZ mozgalom már nem is működött, ami a titkárok folyamatos változásának is köszönhető volt.

A ladánybenei utolsó tanácstagválasztást 1985. június 8-án tartották, mikor is a HN által összeállított listából 17 tanácstagot választottak. Ezt a listát a 17 választókerület miatt kellett összeállítani,

5 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1975. december 30.
6 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve az 1983. január 18-i rendkívüli üléséről.
7 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1980. június. 6.
8 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1986. július 25.
9 Lakosné Pethő Gabriella vb titkár beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1978. április 21.
10 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1979. június 22.

ekkor összesen 1252 választópolgár élt a községben, akik közül 1167 személy élt választójogával. Az utolsó tanácsban a következők lettek megválasztva: Lakosné Pethő Gabriella, Szabó Péterné, Németh Mihály, Kolinászi Dezső, Németh István, Visontay István, Horváth Gyuláné, dr. Faragó Gyula, Berki József, Ritter Tibor, Juhász Pál, Nagy Mihály, Kajdácsi Dezső, dr. Tóth Béla, Csépe Lajos, Kiss Ferenc, Földi Mihály. A tanácselnök Visontay István, helyettese dr. Tóth Béla lett.[11]

A tanács a tanácstörvény értelmében egyéni gazdálkodásra tért át, ami a pontos és rendszeres bevételekből származó jövedelem racionálisabb elosztását jelentette. Az 1972-es összes kiadásból (1.312.000 forint), a legnagyobb tételt az iskola (504000 Ft), a tanács (227000 Ft) és a közegészségügy (120000 Ft) jelentette.[12] A községben 1973-ban 650 adózót tartottak nyilván, de az elöregedés miatt az adó behajtása nem mindig sikerült. Nyílt titok volt: *„egyes ügyeskedő állampolgárok adózás alóli kibúvása,”* mely jelentős hiányt okozott.[13] A vezetőség azzal is tisztába volt, hogy a borforgalmi adó behajtása lehetetlenné vált, mivel *„az adóalap eltitkolásának szinte hagyománya van.”*[14] A korszak egyik – talán legtöbb ellenszenvet kiváltó – rendelete a nem lakás céljára szolgáló helyiségek adóztatását tűzte ki célul, így 1986. májusában rendelet alkottak ezen építmények adójáról.[15]

A tanács egyik fő funkciója a lakosság ellátását meghatározó szocialista elosztási rendszer fenntartása volt. A lajosmizsei ÁFÉSZ még 1968-ban is csak két vegyesboltot, egy önkiszolgálót, egy hentes és egy iparcikk üzletet tartott fenn. A vendéglátók száma sem nőtt, egy italbolt és a Hajnalka presszó létezett. Ezekhez csatlakozott az 1970-es évek elejétől a tüzép, gázcseretelep, valamint a daráló-és szikvízüzem létesítése. Az áruellátás az 1950-es 60-as évekhez hasonlóan továbbra is akadozott, ezért Bíró Lajost a Lajosmizsei ÁFÉSZ elnökét többször meghallgatták a községi tanácsban. Érdekes, hogy a lajosmizsei ÁFÉSZ-nál dolgozó Dékány Dániel az 1970-es évek közepén többször visszatért, hogy a ladánybenei boltokban tapasztalt hiányokról tárgyaljon.[16] A változásokat talán egyedül az jelezte, hogy az italbolt lassan étteremmé, majd „Bene” elnevezéssel vendéglővé változott át.

A falusias jellegű szórakozás egyik elengedhetetlen kelléke a helyi lakodalmi zenekar, tárogatóval id. Berényi József, mögötte a harmonikával fia

11 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1985. június 20.

12 Ladánybene Községi Tanács, tanácsülési jegyzőkönyv, 1973. január 24.

13 Vízi Mátyás vb titkár beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. május 30.

14 Vízi Mátyás vb titkár beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. május 30.

15 Ladánybene Községi Tanácsának 1/1986./V.28/ tr. számú tanácsrendelete a nem lakás céljára szolgáló építmények adójáról, Ladánybene Községi Tanács jegyzőkönyve, 1986. május 28.

16 Ez történt 1974-ben, amikor Dékány Dániel a végrehajtó bizottság és tanácsüléseken beszámolt az áruellátásról, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1974. április 18. és Ladánybenei Községi Tanács jegyzőkönyve, 1974. május 15.

A hiány a helyi munkaerőellátásban és a tőkeszegénységben jelentkezett, de a gondok nem feltétlenül Lajosmizséről származtak, mivel a tervgazdaságból kifolyólag az egész országot érintették az ellátási nehézségek. Ezért nevezte el Kornai János közgazdász az államszocializmust, hiánygazdaságnak. Ladánybenére a Kecskeméti és Ceglédi FÜSZÉRT, a Nagykereskedelmi Vállalat, a Cipőipari Vállalat és a TÜZÉP képtelen volt megfelelő mennyiségű és minőségű árut határidőre biztosítani. Az ellátási zavar az 1960-as és 1970-es évektől általánosan megmaradt, példaképp 1975-ben a gázellátást és a fűszerpaprika hiányát lehet említeni. Szintén ebben az évben a kunpeszéri „Parasztbecsület" téesz is kénytelen volt segíteni Ladánybenét a takarmányellátásban. A hetvenes évek jellegzetes terméke az 1973-1974-ben megjelent zacskós tej, a Traubi, a Márka és a Pepsi volt. 1979-ben a Kiskunfélegyházi Húsipari Vállalat és a Kecskeméti Kossuth téesz késlekedett a húsáruk szállításával, az iparcikkbolt botrányosan kevés háztartási géppel (hűtőszekrény, kerékpár, drót, stb.) tudta a lakosságot kiszolgálni.[17] Bosszantotta a lakosságot az, hogy nagyobb ünnepek előtt kifogyott a sör a boltokból, így a ladánybenei férfiak, de az ország egész férfilakossága, hasonló banális dolgokban foglalhatta össze az államszocializmus kritikáját.[18] Az 1981-es év nyarán lehetetlen volt fagylaltot, jégkrémet kapni a községi cukrászdában. Az ÁFÉSZ politikáját jellemezte, hogy a féltucat üzletben az éves fejlesztés mindössze 159000 forintot tett ki.[19] Az ÁFÉSZ-szel kapcsolatban érdemes megemlíteni azt, hogy alapegység-vezetőként Visontay István képviselte az intézményt, és 1985-ben fiának – ifj. Visontay István tanácselnöknek – számolt be az ellátásról a községben.[20]

Demográfiai adatok

Pontosan tudjuk követni, hogy a község lakossága nem növekedett, mivel 1975 január 1-jétől került bevezetésre a pontos népességnyilvántartás, amely a lakóhely szerinti személyi adatokat és az abban bekövetkezett változásokat tartalmazta. 1979-ben kezdődött el a nyilvántartás egységesítése és a személyi szám bevezetése. A politikai nyomás ellenére a házasságkötések még mindig túlnyomó részben egyháziak voltak, és a névadónak nevezett - az egyházi keresztelővel szemben létesített rítus - sem tudott elterjedni. Olyannyira nem, hogy 1984-ben a végrehajtó bizottság rendelkezett a *„családi események társadalmi megünneplésének lehetőségeiről."*[21] A község vezető árnyaltan fogalmazták meg jelentéseikben, hogy a családi események megünneplésében *„mélyen gyökereznek a vallásos világnézet hagyományai."* Azt, hogy ezeket az eseményeket nem tudták a szocialista világnézetnek megfelelően átszervezni, semmi sem bizonyítja jobban mint néhány számadat. Eleinte a házasságkötések mintegy fele volt csak állami, de ennek száma is fokozatosan csökkent, 1983-ban 12, 1984-ben a húsz házasságból csak nyolc. A névadó ennél sokkal rosszabb arányt mutatott, 1983-ban a húsz született gyermekből csak egynél tartottak névadót, és 1985-ben kettőnél. Állami gyászszertartást csak egy alkalommal tartottak 1984-ben, ezt is a Kecskeméti Családi Ünnepeket Szervező Iroda bonyolította le![22]

Lassú népességfogyást tapasztalhatunk az alábbi kimutatásban:[23]

Év	1970	1980	1985	1990
Népesség	1656	1664	1692	1647

17 Visontay István ÁFÉSZ ügyvezető beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1979. február 8.

18 Dékány Dániel beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1974. április 18.

19 Visontay István ÁFÉSZ ügyvezető beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1979. február 8.

20 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1985. január 30.

21 Ladánybene Községi Tanács végrehajtó bizottság jegyzőkönyve, 1984. december 19.

22 Ladánybene Községi Tanács végrehajtó bizottság jegyzőkönyve, 1984. december 19.

23 Községi Törzskönyv Ladánybene, Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, 1981-1985, Ladánybene Községi Iratok, XXIII. 752, BKMÖL, és *A Magyar Köztársaság Helységnévtára 1995*. Budapest: KSH, 470.

Ezt a csökkenést látva a községi tanács 1983 májusában foglalkozott alaposabban a demográfia helyzetével, és a kistelepülés hátrányából adódó problémákkal. A lakosság száma az év elején már növekedő tendenciát mutatott, s az 1665 fő lakos jelzi, hogy bár a népességfogyás megállt a természetes szaporodás negatívumot mutatott. A következő táblázatból világosan kiderül az, hogy a népességfogyás hosszútávra meghatározta Ladánybene demográfiai helyzetét is:[24]

	1981	1982	1983	1984	1985
Népesség	1664	1673	1667	1676	1692
Születés	16	19	20	15	19
Házasság	17	12	10	9	8
Halálozás	32	28	30	17	27

A csökkenő népességszaporulatot az évi 55-65 ember kiköltözése okozta, ők nem a belterületre, hanem más településre vándoroltak el. A csökkenés mértéke sokkal nagyobb arányú lett volna, ha ugyanebben az időszakban nem történt volna egy csekély gyarapodás a beköltözők számával: 1981-ben 79, 1982-ben 76, 1983-ban 84, 1984-ben 82, és 1985-ben 160 fő költözött a községbe.[25]

A szerény munkalehetőség nyilvánvalóan sokakat elűzött, mivel a két mezőgazdasági szövetkezet még ipari tevékenységeivel sem tudta a lakosság keresőképes részét ellátni. A helyi kiskereskedelem és vendéglátás csak körülbelül 20 főt foglalkoztatott, ők is inkább képesítés nélküli betanított munkát végeztek. Ez befolyásolta a pedagógusi munkát is, mivel az 1980-as években mintegy 18 főből 6 fő volt képesítés nélküli. Tovább rontotta ezt a statisztikát, hogy a pedagógusok egyharmada nem lakott Ladánybenén. Egyedül a tanács, a posta és a takarékszövetkezet alkalmazott helyi főleg női munkaerőt. Ez azt jelentette, hogy a község jelentős százaléka a lakóhelyén kívül kényszerült munkát vállalni, ami lényegében az aktív keresők 41 százalékát (337 fő) jelentette.[26] Az ingázás okaként a jobb jövedelem elérését kell kiemelni: a Csepel Műveknél dolgozók havi átlagkeresete 6000 forintot, a Sörgyáriaké 7000 forintot tett ki; 1983-ban a helyi mezőgazdaságban dolgozók havi bére ezzel szemben átlagosan 4000 forint körül mozgott. Nagy vonzerőt jelentett ha a munkahely lakást biztosított a dolgozóknak, de a község anyagi helyzete ezt nem engedte meg annak ellenére, hogy az 1970-es években több új utca (Zrínyi, Kossuth, Petőfi) alakult, de a szabad telkek hamar elfogytak és az építkezők igényeit a tanács nem tudta a továbbiakban biztosítani. Még 1987-ben is folyt a Petőfi utcában lévő telkek eladása, kialakítása, de a meglévő 681 lakásban sem volt mindenütt villany, ahol létezett ott sem elegendő kapacitással. Az 1980-as évek közepén is csak 180 lakást tudtak a vízhálózatra rákötni, a csatornázás nem létezett. Jól jellemzi az akkori viszonyokat az, hogy a lakások mintegy 50 százaléka volt gáztüzelésű (palackos), a lakosság nagy része továbbra is fával és szénnel tüzelt.

A közlekedésben is lemaradás mutatkozott. Jellemző, hogy szombati napon Kecskemétről Ladánybenére az utolsó busz este hét órakor indult, ami a nagytöbbség számára eleve kizárta az esti városi szórakozás lehetőségét. Mind az 1930-as években, úgy az 1980-as években is újból napirendre került a gyógyszertár felépítése, valamint a Ladánybene-Felsőlajos közötti műút kiépítése – de ez utóbbi álom maradt. A Járási Hivatal 1984-es megszűnésével a belterületi szilárd burkolatú utak lényegében a község (tanács) kezelésébe kerültek, és a Lakitelki Útfenntartó Szervezethez való társu-

24 Községi Törzskönyv Ladánybene, Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, 1981-1985, Ladánybene Községi Iratok, XXIII. 752, BKMÖL. Itt érdemes megjegyezni, hogy a ladánybenei egyházi anyakönyvek születési, házassági és halálozási statisztikája nem mindenben egyezik a KSH adatokkal. Ennek alapja, hogy az egyházi anyakönyvek Kunbaracs adatait is tartalmazzák, valamint többször bejegyeztek más helységben lakó, esetleg Ladánybenéről származókat is. Fontos továbbá, hogy a polgári szertartásokat az egyház nem anyakönyvezte.

25 Községi Törzskönyv Ladánybene, Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, 1981-1985, Ladánybene Községi Iratok, XXIII. 752, BKMÖL.

26 Visontay István tanácselnök beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1983. május 25.

lás sem hozott előrelépést. Az útfenntartó szervezet csak rövid ideig létezett, 1996-ban jogutód nélkül megszűnt. A közlekedéshez hozzátartozott a gépjárműpark is, 1982-ben a személygépkocsik száma elérte a 120-at, ugyanennyi volt a motorkerékpárok száma is, de a növekvő forgalom ellenére még a belterületen sem jelöltek ki gyalogátkelőhelyet. A községben ekkor még kevés telefon állt a lakosság szolgálatára, a központ Lajosmizsén keresztül tudott csak csatlakozni, ami nehezítette a távhívásokat.

Az egészségügyi ellátás szintén megrekedt a hatvanas-évek szintjén, egy körzeti orvos dolgozott csupán aki Kunbaracsot is el kellett, hogy lássa; fogászat, gyógyszertár legközelebb csak Lajosmizsén létezett. Igaz, hogy a körzeti orvosi rendelő felszereltségét sikerült néhány új műszerrel javítani és a helyi iskolafogászati rendelés megnyitása is részeredményként könyvelhető el.[27] 1974. januárjától Lajosmizséről Garay Dénes fogorvos vállalta az iskolai gyermekfogászatot, majd 1988-ban dr. Benedek Magdolnát választották körzeti fogorvosnak.[28] A tárgyalt időszakban megoldatlan maradt a helyi gyógyszerellátás és a folyamatos házi betegápolás. Zsigó doktor távozása után községi orvosként Neuwald Jenő, majd 1981-től a jászkíséri Csertő Endre tevékenykedett. Az elöregedett, főleg mezőgazdasági munkából élő tanyasi lakosság egészségügyi felügyelete és ellátása sajátos problémákat szült. A tanyasi kutak fertőzöttsége és szennyezettsége állandó veszélyforrást jelentett, ami nem évtizedes hanem évszázados problémára vezethető vissza. Az utolsó két évtizedben a Vöröskereszt véradást, elsősegélynyújtó tanfolyamot és kirándulásokat szervezett, ami aktivitásukat jellemezte, de a község ellátásának gondjain nem enyhített.

A változás egyik fokmérője volt, hogy 1981-ben egy csapásra megjelentek az illegális szemétlerakók, emellett a forgalomnövekedés is megváltoztatta a települést életmódját.[29] A vezetőségi ülésen elhangzott, hogy *„szervezett hulladékgyűjtésre a községben nincs igény…a környezeti zaj kismértékű növekedésével lehet számolni a belterületen átmenő tehergépjármű forgalom miatt.*”[30] Bár sikerült felszámolni az illegális szemétlerakókat és egy megfelelő szemétgyűjtőhelyet kialakítani, a kérdést 1988-ban ismét napirendre kellett tűzni.

Az 1980-as években növekedett a községi bűnözés, 1980-ban 15 bűncselekményt és 29 szabálysértést, egy év múlva 25 bűncselekményt és 26 szabálysértési eljárást folytattak le. A bűncselekmények nagy részét lopás, a szabálysértéseket közlekedési kihágások adták.[31] A körzeti megbízott munkáját 12 önkéntes rendőr segítette, ide tartozott még a család-és gyermekvédelmi program is, 1983-ban például 17 veszélyeztetett kiskorút tartottak nyilván: ebből hét gyermek alkohol függőség miatt, nyolc anyagi gond miatt részesült gondozásban, segélyben.[32]

A téeszek

Említettem, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése nem hozott áttörést csak kisebb részeredményt. A téeszek termelése alacsony szinten maradt, amit a talaj homokos, gyenge minőségével magyaráztak. Az Erdei 26 holdas szőlőtelepítése hitelből történt, de az elmaradt termés miatt a téeszcsé a fizetésképtelenség határán volt, a 173 hektoliter musttermés elmaradt a tervezett mennyiségtől.[33] 1968-ban úgy a Hunyadi, mint az Erdei téeszcsé meghiúsult tervekről számolhatott be, az előbbinek a tagsága 1968-ban 219 volt, de csak egy főt alkalmaztak főállású munkára.

A Rákóczi téesznek 1968-ra már csak 34 tagja volt, és ekkor egy főre eső éves jövedelem 8000 forintot tett ki. A téesz egyre jobban az intenzív állattenyésztésre (pecsenyecsirke és juh) állt át.[34] De a hozamot elvitte a fagykár, az aszály és a talajvíz okozta kár. Látván a nehézséget a téesz hamar profilváltásba kezdett, de ezért nagy árat fizetett, mert hat év alatt három agronómus váltotta egymást. A

27 A község egészségügyi helyzetéről minden évben dr. Zsigó László körzeti orvos számolt be, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1974. májust 28.

28 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1988. március 10.

29 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1981. június 26.

30 Ladánybene Községi Tanács végrehajtó bizottság jegyzőkönyve, 1982. július 30.

31 Mizsei József őrsparancsnok és Doktor István körzeti megbízott beszámolója, Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1981. június 18.

32 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyv, 1983. március 21.

33 Ladánybene Községi Tanács jegyzőkönyve, 1968. március 30.

34 Ladánybene Községi Tanács jegyzőkönyve, 1968. március 30.

téesz a ladánybeneiek közt egyedül, hírnevet is szerzett magának a megyében: a Képes Újság egy kétoldalas cikkben ismerte el az eredményeit. Az egyik interjúalany, így érvelt: *„A vezetéssel már nincs baj, most a tagoknak kell kicsit jobban törődniük a közösséggel.*"[35] Ez égetően fontos volt, mivel a járási pártbizottság már külön foglalkozott a mérleghiányos gazdaságokkal. Az 1969-es esztendőt a Rákóczi 209000 Forint, az Erdei 539000 Forint hiánnyal zárta. Helyzetüket nehezítette, hogy a pártszervezet fegyelmi eljárást helyezett kilátásba a mezőgazdasági üzemek vezetői ellen, mert *„a gazdaságok eltérő információkkal igyekeztek a valóságos helyzetet eltitkolni.*"[36] A politikai nyomás és a médiasiker meghozta a várva várt fellendülést: a Rákóczi egy gépalkatrészt gyártó-és egy építőipari kisipari részleget indított be.[37] Hasonlóképp - tanulva az 1969-es év sikertelenségéből - Nagy András az Erdei szakszövetkezet elnöke szerződéses bérmunkában vállalta a budapesti Orion gyár alkatrészeinek készítését, és a szintén budapesti Gamma művekkel öntödei utómunkálatokat.[38] Erre figyelt fel a puszták költője, mikor papírra vetette „Az Orionba" című versét:

„Ragyogóan süt be a nap
Az Orion ablakán
Darabolnak forrasztanak
Bent az üzem asztalán
Ott születik meg a tévé
Rádió meg miegymás
Eggyé forrott brigád lévén
Vezetőség s a munkás."

Sajnos, a mezőgazdasági termelésben úgy az Erdei, mint a Hunyadi téesz ekkor már a hitelekből tudott csak létezni. Az 1973-as év derekán Ritter Tibor a Hunyadi szakszövetkezet elnöke már arról panaszkodott, hogy a *„tagság fokozatosan elöregedik és szabadulni igyekszik a földterületektől, mert nem tudja gazdaságosan megművelni.*"[39]

Az 1970-es évek közepétől drasztikus reformok következtek, a kevésbé sikeres szövetkezeteket megszűntették vagy beolvasztották; a két helyi szakszövetkezet 1973-ban egyesült, és az Erdei kérelmezte, hogy a szakszövetkezet „mezőgazdasági ipari szövetkezet" kategóriába legyen átcsoportosítva.[40] A Juhász Pál vezette Rákóczi szakszövetkezet megerősödött, amit az is bizonyított, hogy 1977-ben a szociális alap összegét 64 ezer, a kulturális alapét pedig 50 ezer forintra emelték.[41]

A szakszövetkezet melléküzemágai nyereségesen működtek és ehhez járult, hogy 1982. január 1-én a kunbaracsi Új Tavasz szakszövetkezet beolvadt a Rákócziba; a tagság létszáma ekkor 385 főt tett ki, és összesen 2422 hektár földterületet tudhatott magáénak; állatállományuk jórészét 560 juh és 160 anyakoca adta, de hozzájárult a nyereséghez a gépipari tevékenység is.[42] Az állattenyésztés és a híradástechnikai ipar nyereségességét tudták elérni 1988 végére, Drabant János elnök vezetésével.[43] Ám hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a gépipari haszonszerzés rövid távú gazdaságtalan ágazat.[44]

A Zrínyi mezőgazdasági szakszövetkezet 1973. október 1-én létesült 406 fővel (hét év múlva 518 taggal), és hamar a község legnagyobb vállalatává nőtte ki magát, 228 fő az iparban vagy pedig kettős foglalkozásúként – az iparban és a gazdálkodásban – vállalt munkát. A szakszövetkezet a lajosmizsei Gépjavító Vállalat közös gazdálkodásában – a Béke és Kossuth szakszövetkezetekkel – is jelentős szerepet vállalt. A Zrínyi szakszövetkezetet vezetését Csábi Dezső vette át, a profilváltás sikerének alapját a helyben létesített két műszaki egység adta, a budapesti Orion Rádió és Villamossági Vállalat valamint a Budapesti Rádiótechnikai Gyár, 112 fővel. A szakszövetkezet egy dobozüzem és faipari üzem beindítását is szorgalmazta, s ez többletbevételt jelentett, így pótolva a mezőgazdasági ágazatból származó hiányt, ami a befektetést az 1980-as évek végéig nyereségessé tette.

35 Ari Kálmán „Csendes emberek," *Képes Újság,* 1967. 5. 4-5.
36 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyv, 1970. május 28.
37 Juhász Pál téeszelnök beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyv, 1969. április 23.
38 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság és Ladánybene Községi MSZMP szervezet vezetőségének együttes ülési jegyzőkönyve, 1970. július 29.
39 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. május 30.
40 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. február 21.
41 Juhász Pál elnök beszámolója, Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1977. szeptember 30.
42 Juhász Pál elnök beszámolója, Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1983. szeptember 9.
43 Ladánybene Községi Tanács jegyzőkönyve, 1988. november 25.
44 Kollinászi László főagronómus beszámolója, Ladánybene Községi Tanács jegyzőkönyve, 1988. november 25.

A Zrínyi szövetkezet sikerét bizonyítja a korszerű juhtenyésztésre való átállás: állománya 1978-as 640 darabról 1982-re 1702-re nőtt.[45] Érdemes összevetni ezt a számadatot az előző fejezetekben tárgyalt pusztai legeltetés számaival, 1856-ban több mint 3300 jászladányi juh legelt Benén, és 1872-ben a benei szarvasmarhák száma meghaladta a 4000 darabot!

A ló, szarvasmarha és a baromfitartás teljesen a háztáji gazdaságokra korlátozódott. A sikeres vállalkozást a libatenyésztés jelentette, az 1982-es oltáskor 389 családi háztartásban 15109 baromfit oltottak be pestis ellen. A sertések száma közel 2107 darab, a szarvasmarhák száma 240 darab volt.[46] Két év múlva már csak 84 lovat tartottak a gazdák.

Hasonlóan az állattenyésztéshez, a gyümölcstermesztés is legfőképpen a háztáji gazdaságokban tudott hasznot termelni, az 1980-as szüretkor az ÁFÉSZ 3054 mázsa gyümölcsöt vásárolt fel, ebből csak a szilva 1264 mázsát, a sárgabarack 1036 mázsát tett ki. A zöldségfélékből 241 mázsát termeltek a ladánybeneiek, csak paradicsomból 144 mázsát, spárgából 63 mázsát.[47] Ezek az adatok már azért is érdekesek, mert a az 1980-as évek közepén a szövetkezeti tagság 113 főre csökkent és csak 501 hektár földön gazdálkodtak.[48] Ez már az országos tendenciákkal egybeeső folyamat volt (1985 és 1990 között az aktív mezőgazdasági keresők létszáma egymillióról 865 ezerre csökkent).[49]

Igaz, már 1983-ban felmerült a két legsikeresebb szakszövetkezet, a Rákóczi és a Zrínyi egyesülésének lehetősége, de csak két év múlva készítették elő az egyesülést, majd csak 1986-ban egyesülési tervet ami lényegében azt eredményezte, hogy a szakszövetkezet taglétszáma 692 főre emelkedett és összesen 4600 hektáros földterületet tudott magáénak. A szakszövetkezeti tagok többsége már a híradástechnikai melléküzemekben, valamint a háztáji gazdaságokban találta meg számítását.[50] A Zrínyi szakszövetkezetben a növénytermesztés egyre kevesebb hasznot hozott, az ágazatban dolgozók száma közel 50-re csökkent, az ötvenhektáros szőlőterületből harmincat 1985-ben kivontak a művelésből. Mindezek ellenére a magángazdaságok telepítettek szőlőt, sőt a Rákóczi szakszövetkezet a saját szőlőterületének egy részét bérbe adta magánszemélyeknek. Mivel a szőlőértékesítésre helyben nem volt lehetőség, a termelők Lajosmizsén és Kerekegyházán tudták eladni termésüket. A közös szüret hangulatát verselte meg Berényi József:

„Az elnökünk a tagságnak kiüzent
A Zrínyibe megkezdődött a szüret
Jöjjön hát most szüretelni mindenki
Mert a szőlőn még sohasem volt ennyi."
(Szüret a Zrínyibe)

Az állattenyésztésből csak az anyajuh tartása és a sertéshizlalás maradt gazdaságos, de megjelent egy új tenyésztési ágazat, a prémes állat tenyésztése (pl. ezüstróka, angóranyúl) és a szárnyas nevelése.[51] Ennek egyik bevált módszere volt, hogy a lakosság előnevelt naposcsibéket és kislibákat kapott a nagyüzemektől, amelyeket vágásra neveltek. A helyieket több nem helyi termelőszövetkezet (dabasi „Fehér Akác," kunszentmiklósi „Egyetértés," kecskeméti „Magyar–Szovjet Barátság") is támogatott. A magángazdaságokban egyre többen vállaltak szarvasmarhatartást és tejtermelésre szerződtek, mivel az állam – ösztönzésként – biztosította a szálastakarmányt, illetve a nevelésből keletkezett jövedelmet adómentessé tette. Ugyanakkor a hagyományos juhtartás az 1980-as évek végére visszaesett, ekkor már mindössze két magángazdaság foglalkozott juhtar-

45 Dr. Tóth Béla állatorvos beszámolója, Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1982. április 30. és Csábi Dezső beszámolója, a Zrínyi szakszövetkezet tevékenységéről, Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1983. szeptember 14.

46 Községi Törzskönyv Ladánybene, Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, 1981-1985, Ladánybene Községi Iratok, XXIII. 752, BKMÖL.

47Ladánybene Községi Tanács vb jegyzőkönyve, 1981. április 29.

48 Községi Törzskönyv Ladánybene, Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, 1981-1985, Ladánybene Községi Iratok, XXIII. 752, BKMÖL.

49 Gyulavári Antal, „Gazdaság," Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György szerk., *Társadalmi riport, 1990.* Budapest: TÁRKI, 1990, 65.

50 Juhász Pál elnök beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1985. november 14.

51 Rókatenyésztéssel a Rákóczi szakszövetkezet foglalkozott, de négy magányszemély is tartott mintegy 500 darabot. Nyúl ekkor 600 darab volt. A méhészet is jelentős mellékfoglalkozásnak bizonyult, a községben 620 méhcsaládot tartottak, lásd Ladánybene Községi Tanács jegyzőkönyve, 1988. június 9.

tással.[52] Ez jelezte, hogy a tervgazdaság szerkezetében megváltozott és a szocialista-típusú mezőgazdaság napjai meg voltak számlálva.

A tanyakérdés

A téeszekkel szemben a háztáji gazdaságok szívósan tartották magukat, mivel a háztáji egyet jelentett a tanyán való gazdálkodással. Amíg 1949-ben a ladánybenei lakosság 86 százaléka tanyán lakott, ez 1972-re már csak 72 százalékra csökkent. A következő táblázatból kitűnik a tanyán lakó népesség lassú fogyatkozása:[53]

	1949	1960	1970	1977
Tanyák száma	501	497	445	438
Tanyasiak aránya	88%	84%	74%	72%
Elhagyott tanyák				89
Tanyasi lakosság	1999	1766	1304	1230

A tanyákról való elköltözés az 1960-as évek közepétől felgyorsult, ezt segítette az, hogy 1971-73-ig éves szinten átlagosan 10 ház épült fel a község belterületén. A tanyán maradásra a megszokott életmód és a mezőgazdaság egyes ágazatai nyújtottak lehetőséget. Mindezek ellenére a modernizáció elérte a lakókat, az 1973-as adatok a tanyák lakók kulturális igényeinek növekedését mutatja:

	Összesen	Ebből tanyán
Tv-előfizetők száma	80	24
Rádió-előfizetők száma	214	113
Napilap-előfizetők száma	153	46
Szabad Föld-előfizetők sz.		64
Könyvtári olvasók száma	440	227

A tanyakérdést a megyei MSZMP bizottsága és a Megyei Tanács 1971. december 21-i ülésén tárgyalta először részletesen, ekkor döntöttek a tanyasi lakosság helyzetének javításáról. Az 1970-es népszámlálás szerint a községben 445 tanyaépület állt, ezekből 400 még a második világháború előtt épült. Ez annyit jelentett, hogy villany nélküli, földpadlós, vályogfalú, nádtetős és zömében egy-két szobás tanyaépületekkel kell számolnunk. A statisztikában 43 romos és 23 üres tanyát írtak öszsze. Villanyhálózatra csak 56 tanyát kötöttek rá, és még 1973-ban is csak 27 tanya villamosítására került sor a DÉMÁSZ segítségével. Ekkor döntött a tanács vb a Templomdűlői iskola villamosításáról is, az idősebbek közül még sokan emlékeznek arra, hogy az iskolába jártak össze tévét nézni.[54] Az idő túlhaladta a tanyai iskolát, hamar megszűnt a létesítmény.

A tanyai életmódot jellemezte, hogy a családfő az iparban dolgozott és a földművelés a nőkre és az öregekre hárult. Elég ha emlékezünk arra, hogy 1978-ban a község lakossága összesen 355 darab tehenet tartott háztáji állományban.[55] Az otthoni állatok gondozását inkább a nők, mint a férfiak végezték.

A tanyai életmód elmúlása, a beköltözés, és az idősek helyzetének alakulása összefonódott. Tizenhárom olyan tanyát tartottak nyilván, amelyben egyedülálló, idős, segélyre szorult ember élt. Az egészségügyi viszonyok nem voltak kielégítőek, egy betegápoló látta el a rászorultakat, s az embereknek – mint a korábbi évtizedekben – Lajosmizsére kellett járniuk fogászatra és gyógyszerért. Az idősek és elesettek helyzetét illusztrálja az, hogy 1972-ben 14-en részesültek rendszeresen szociális segélyben, egy idős ladánybenei pedig szociális otthoni elhelyezésre várt már 4 éve![56] A tanyai emberek különös hátrányos helyzetére a községi tanács tervet dolgozott ki, amelynek fő kitétele *„a tanyasi lakosság belterületre költözésének" segítsége*."[57] Ennek érdekében: *„A tanyáról beköltözők támogatása érdekében az Erdei szakszövetkezet vezetősége döntése alapján a családi lakóházat építő tagok 10 kedvezményes fuvart kapnak a szakszövetkezettől*."[58]

52 A megváltozott mezőgazdasági viszonyokat Visontay István tanácselnök ismertette, Ladánybene Községi Tanács végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1986. október 30.

53 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. szeptember 28.

54 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. május 30.

55 Dr. Tóth Béla állatorvos beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1978. június 23.

56 Dr. Zsigó László egészségügyi bizottság elnökének beszámolója, Ladánybene Községi Tanácsülés jegyzőkönyve, 1972. október 21.

57 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. május 30. 11/1693.

58 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. május 30.

Az időseknek nem maradt sok választása: vagy a községbe költözést vagy a tanyasi öregkort választhatták. A Lajosmizsén felépült szociális otthont a község vezetői jó megoldásként értékelték az elesett s elhagyott öregek számára. 1972-től a község éves szinten mintegy 30000 forintot ajánlott volna fel az épülő szociális otthonra, ám ezt a község anyagi helyzete nem mindig tette lehetővé. A környékbeli idős emberek száma pedig egyre nőtt, az elhagyatottságot és az öregséget ábrázolja Berényi József versében, amelyben egy idős barátjának állít emléket:

„Pali bácsi de rég láttam
Hol éldegél mostanában
Nálunk este sokszor mondom
Nincsen Pál ki mesét mondjon
Meséket már nem itt mondom
Másfelé vitt el a sorsom
Szociális otthonban rég
Kényszeríttet az öregség."
(Pali bácsi)

Falusi verselőként igen pesszimista képet festett az öregkorról, versének záró sorai még keserűbb hangulatot árasztanak:

„Búcsúzásul most már mond meg
Hol kell máma a vén öreg
Pali bátyám ezt nem tudom
Én is ezen gondolkodom."

Igaz, Berényi Józsefre nem ez a sors várt – ő szerettei közt halt meg, de a tanyán élő egyedülálló idősek (főleg özvegyasszonyok) helyzete rosszabbodott. A községi tanács 1975-ben mérte fel az időskorúak szociális helyzetét, ez a községben 367 személyt érintett, akik közül 199 fő részesült valamilyen központi ellátásban. 87 idős tanyasi ember esetében szociális gondozás vált szükségessé, közülük 12 várt elhelyezésre a lajosmizsei szociális otthonban. A tanács 10 főt segélyezett, de a Rákóczi téesz és a Zrínyi szakszövetkezet az elkülönített szociális alapból 30000 illetve 60000 forinttal segítette az egyedülálló idős embereket.[59]

59 Vízi Mátyás vb titkár beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1975. február 26.

Sírok a benei temetőben

A torz politika miatt – ami egészen az 1970-es évek végéig lényegében a tanyák felszámolását tűzte ki célul – a lakosság elköltözése folyamatos volt, 1975-ben összesen 28 lakótelket és lakóházat vásároltak a községben, de a beköltözési hullám 1977-ben tetőzött. Ebben az évben 17 lakhatási engedélyt adtak ki. Ezzel szemben csak egyes főleg nagycsaládos tanyasiaknál változott a kép, néhol már megjelent a villamosítás és a gépesítés fejlesztő hatása (pl. fúrt kutak, stb.). A tanyasi lakosság 1070 főt tett ki, és ez szám tovább csökkent az 1980-as évek végéig.[60] Annak ellenére, hogy ekkortól már a meglévő tanyák fejlesztését is megcélozták, a külterületi lakosság száma egészen 1990-ig fokozatosan csökkent. A következő kimutatásból világosan kitűnik az, hogy honnan fogyott el a lakosság, és hogyan zárult le a mintegy 150 éves múlttal rendelkező életforma:

jelölte ki a tanács az *„építési szempontból tartósan fönnmaradó tanyás területeket,"* ami a Csíkos, Országúti, Gödörállási- és Pálinkás-dűlők *„sűrűn lakott részeit, beleértve az idegenek által kialakított pihenő részt is"* jelentette. Az indok egyszerűen hangzott: *„Ez a rész a község központjához közel esik, az itt lakók nem sietnek a belterületen építkezni. Villanyhálózat van."*[61]

A nőpolitika

A tanyakérdés mellett az államszocializmus másik jellegzetes politikáját a nőpolitika jelentette. A község vezetősége az MSZMP utasítását követve, 1971-től gyakrabban foglalkozott a „nőpolitikával." Mit is jelentett ez? Kétségtelen, hogy a sokat emlegetett „dupla-műszak" – tehát a főállás mel-

Külterületi lakóhely	Népesség 1970. I. 1.	Lakás	Népesség 1980. I. 1.	Lakás	Népesség 1990. I. 1.	Lakás
Baracsi I. dűlő	76	27	40	21	14	12
Baracsi II. dűlő	65	26	3	6	5	7
Csíkosdűlő	72	29	77	28	47	27
Gödörállásidűlő	208	79	127	70	100	49
Hosszúszékidűlő	61	23	46	20	31	16
Jajgatódűlő	106	41	69	30	42	28
Mogyorósidűlő	83	29	51	20	26	15
Országútidűlő	190	63	174	56	156	54
Pálinkásdűlő	183	64	125	53	90	45
Széktóidűlő	65	21	32	19	22	13
Templomdűlő	126	43	94	38	74	32

A Baracsi II, Mogyorósi- és a Széktói-dűlő szinte teljes külterületi lakossága a Gorödállási, a Jajgató, a Pálinkás, az Országúti, a Széktói fele, de a többi külterületi részen lakók többsége is a belterületre költözött. Az 1980-as években átlagosan évente 10-11 lakóház építési engedélyt adtak ki, ami megfelelt az 1970-es évek átlagának, és ekkor letti házimunka és gyermeknevelés – realitás volt a ladánybenei nők esetében is, mint bárhol máshol Magyarországon. A község egyik legégetőbb problémáját a község ellátatlansága és a helyi üzemek kapacitáshiánya jelentette, mert egyszerűen alkalmatlanok voltak a munkaigényt kielégíteni.[62] A munkába járó nők helyzetének javítása érdekében

60 A községi statisztika összeállítása több beszámoló adata és megyei KSH-adatok kiszámításával történt: lásd, Visontay István ÁFÉSZ ügyvezető beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1979. február 8., Községi Törzskönyv, Ladánybene, Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, 1981-1985, Ladánybene Községi Iratok, XXIII. 752, BKMÖL, és *A Magyar Köztársaság Helységnévtára, 1995*. Budapest: KSH, 1995, 470.

61 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1984. december 11.

62 A kisközségek hátrányából származó nehézséget felismerte a pártvezetőség is, erre nézve külön program született országszerte, ám kevés eredménnyel, lásd Lengyel Zsuzsa, *Mezőgazdaság, szövetkezetek, parasztság a hetvenes években*. Budapest: Kossuth, 1982, 140-141.

érte el a tanács a nők továbbképzési lehetőségének beindítását. Csábi Dezső ugyanakkor megjegyezte, hogy a községből mintegy 70 nő más helységbe járt el dolgozni, és szükségszerűek látta helybeli munkahelyek azonnali megteremtését.[63] A nőpolitika reformját jelentette, hogy Juhász Pál tanácselnök szükségesnek tartotta *„a dolgozó nők otthoni háztartási munkájának könnyítésére a helyi kereskedelem által mirelit áruk árusítását*."[64] Tettek azonban fontosabb lépéseket is, a mezőgazdasági üzemekben bevezették kéthetenkénti szabad szombatot, s a napköziotthonos óvoda lehetővé tette azt, hogy a nők is elhelyezkedhessenek, sőt a vezetőség hivatalosan ösztönözte a nők számának növelését a középszintű vezetésben.[65] Ezen javított a „gyermekápolási díj" címén kiutalható táppénzes ellátás, ami annyit jelentett, hogy a beteg gyermek gondozására gyermekápolási táppénzt (fizetett munkanapokban) utalhatott ki a körzeti orvos, s ezt bizonyos esetekben az apa is igénybe vehette. Talán ennek és a demográfiai hullámnak (az ún. Ratkó-korszak gyermekei) köszönhetően változott meg a gyermekvállalási kedv, míg 1973-ban 18, 1974-ben már 27 kismamát gondoztak, és ennek következtében a születések emelkedése már realitás lett.

A nőpolitika alapvető célja maradt a női foglalkoztatás és azok termelésbe való integrálása már csak azért is, mert 1973-ban a Zrínyi szakszövetkezetben *„munkahiány miatt néhány nődolgozónak felmondtak."* A munkanélküliség leküzdésére az ún. „bedolgozást" javasolták megoldásképp, amit a község úgy próbált megoldani, hogy a Fővárosi Kézműipari Vállalat részére varrást ajánlottak fel. Kérdéses, hogy miért, de ezt a lehetőséget kevesen vették igénybe, ami a program beszüntetését jelentette. Juhász Pál tanácselnök szerint, úgy a Rákóczi mint a Zrínyi is felvett női munkaerőt, de a munkára jelentkező nők többsége olyan bérigényt támasztott, hogy nem tudták őket alkalmazni.[66] Annak ellenére, hogy a szakszövetkezet lényegében női munkaerőre épült, a női felső-és középszintű vezetők száma elenyésző maradt. Ezt szóvá tette a Hazafias Népfront elnöke Tóth Katalin, amikor megjegyezte a nőkkel kapcsolatban, hogy *„különösen fontos lenne, hogy a vezetésben megfelelő arányban jussanak képviselethez."* [67]

A hangzatos nőpolitikai szlogenek ellenére, az államszocializmus utolsó évtizedében továbbra is ellentmondásos maradt a nők helyzete. Ezt jelzi az, hogy ezen évtizedben a szocialista brigádok szinte teljes egészében nőkből szerveződtek, sőt még a helyi 19 fős önkéntes tűzoltó egyesületben is 3 nő képviselte a gyengébbik nemet. Kivették részüket a társadalmi munkából is, a hetvenes években sok nő segített a járdaépítésben, parkosításban, földútjavítási és vízműépítési munkálatokban. Az erőltetett nőpolitikával *„áttörést nem sikerült elérni,"* még úgy sem, hogy 1976 nyarán a községi vb tagok közé Pethő Gabriellát tették meg vb titkárnak.[68] Két év múlva a megüresedett tanácselnöki posztra az 1948-as – lajosmizsei – születésű Rumpler Margit került. Pályáját meghatározta az, hogy gimnáziumot végzett, dolgozott a Háziiparnál, majd Bugacon a községi tanácsnál jeleskedett, ahol művelődési ház igazgató lett. Ekkor a párt, marxista-leninista esti egyetemre iskolázta be, majd a szegedi egyetem tanárképző főiskola levelező programját végezte el. A tanácselnökké választása tehát egyértelmű volt: *„A tanács vita nélkül – 17 szavazattal, ellenszavazat és tartózkodás nélkül" megbízta a jelöltet."* [69] Az 1980-as években a községi tanácsnak 23 százaléka (öt fő) volt nő, a pártvezetőségben 2, a KISZ-ben 4 nő volt vezető pozícióban. A Vöröskereszt vezetőségében szinte csak nők vettek részt, 1985-ben a titkár Karácsonyi Jánosné, a vezetőségi tag pedig Fabók Lászlóné volt, 1987-ben a titkári teendőket Nagy Balázsné látta el. A Vöröskereszt tevékenysége meghatározó volt egyes családok életében, kirándulás, fürdőzés, előadások szervezése és véradó napok tartása tartozott feladatkörükbe.

A kulturális és politikai viszonyokkal ellentétben a helyi helyzetet meghatározta az, hogy a nők fizetése mindennapos téma maradt a községi tanács vezetőségi ülésein. A Zrínyi szakszövetkezetben és a Rákóczi téeszben 1976-ban a nők átlagkeresete 2500 forintot tett ki, ami nagyjából megegyezett a

63 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. július 25.
64 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1979. március 30.
65 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. december 29.
66 Ladánybene Községi Tanácsülés jegyzőkönyve, 1973. december 22.
67 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1975. április 25.
68 Vízi Mátyás tanácselnök beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1976. szeptember 30.
69 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1978. július 8.

férfiak fizetésével. Táborfalván tucatnyi nő talált munkát – a laktanyai mosodában, ami nem igényelt magasabb iskolázottságot. A nők keresete stabilizálódott valamelyest, mivel néhány évvel később a 250 aktív kereső nő közül csupán 50 járt el dolgozni. Hová ingáztak a benei nők? Sokan Budapesten (Keksz-és Ostyagyár, Kőbányai Sörgyár) valamint a Hernádi Baromfifeldolgozóban dolgoztak. Többen a lajosmizsei Népfront téesz Cipőfelsőrész Készítő Üzemében helyezkedtek el. A nagytöbbségnek a munkalehetőséget továbbra is a Zrínyi Szakszövetkezet melléküzeme jelentette.

A növekvő szabadidő ellenére (az ötnapos munkahét), a kultúrában és művelődésben a nők részvétele a minimálisra csökkent. Erről tanúskodik az alábbi beszámoló is:

> *„Az elmúlt évek során voltak törekvések a szórakozás, aktív pihenés kialakítására, de az eredményessége nem kielégítő. Most már több éve vajúdik a népdalkör. Nincs olyan szakkör, vagy kulturális program, ami a nőket vonzaná. Pl. varró tanfolyam, egészségügyi, főzési, kozmetikai előadások stb. A sportolási lehetőségek szinte minimálisak. Nincs megfelelő szakember, a nők nem ismerik a sportokat, nincs mód tömegsport rendezvényekre*.”[70]

ifjúságpolitikának. Ennek megfelelően a Bács-Kiskun Megyei Tanács javaslatokat dolgozott ki, a megyei fiatalsággal (14-24 év közötti korosztály) kapcsolatos kérdések megoldására. Az oktatás, sport és politika, olyan kis közösségben mint Ladánybene mindig szorosan összefonódott; elég csak arra utalni, hogy a községi tanács vb titkára Csábi Dezső egyben az MHSZ titkára is volt, ugyanakkor a művelődési otthon igazgatója Kolinászi Dezsőné, a helyi MSZMP titkár felesége volt. A tűzoltóság, a Hazafias Népfont és az iskola szintén szoros családi kapcsolat szintjén fonódott össze. Ez kiemelkedő nagy botrányt vagy esetet nem szült, de személycserék történtek egyes intézmények, társadalmi szervezetek vezetőségeiben, vagy amikor koncepciós perek, fegyelmi vétségek sorozatát találjuk.[71]

Az 1971-es törvénnyel összhangban kiemelt szerepet kapott a gyermekeket, fiatalokat és az ifjúságot érdeklő kultúra és sport. A tornaterem, a sportpálya, az ifjúsági klub modernizálása és az oktatás minőségének javítása egyre fontosabbá vált a község vezetőségi ülésein. A szocialista szlogenek pedig tovább erősítették ezt: *„Az ifjúság szocialista emberré formálásában kiemelkedő jelentősége van a munkának.*”[72] Az ifjúságpolitika helyi szinten a Kommunista Ifjúsági Szövetséget (KISZ) erősítését jelentette.

Ifjúságpolitika, sport és kultúra

Az államszocializmus utolsó két évtizedében a nő- és tanyapolitika mellett, az ország vezetése kiemelt feladatként kezelte az ifjúságpolitikát. Az MSZMP 1970-ben foglalkozott először kimondottan az ifjúság helyzetével, és az 1971-es IV. vagy ifjúsági törvényben foglaltak adták az irányt a megyei és helyi

Kézilabdacsapat Faragó László tornatanárral (1960-as évek eleje)

70 Lakosné Pethő Gabriella vb titkár beszámolója a nőpolitikáról, Ladánybene Községi Tanács végrehajtó bizottság jegyzőkönyve, 1982. szeptember 29.

71 Ez történt 1975-ben, amikor az iskolaigazgató és a művelődési otthon vezetője összeszólalkozott, és a jegyzőkönyv szerint az utóbbi „olyan kijelentéseket tett, hogy az igazgató „vén dög, pedagógiai nulla, Fekete István, az egyik pedagógus férje „hülye paraszt.” A földre köpött és Faragó Lászlót pofonvágta.” Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1976. március 26.

72 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1982. február 22.

A 28 tagú KISZ szervezett – Kun Béla néven – 1973-ban kétszer nyerte el a KISZ KB vörös vándorzászlóját, klubja pedig többször „Kiváló klub" címet kapott. Egy évvel később az ifjúsági klub vezetését Gulyás Balázs vette át, és el is nyerték az „Aranykoszorús ifjúsági klub," majd rá egy évre „Kiváló ifjúsági klub" címet. Az ifjúság- és a helyi politika fonákságára mutat rá a Hazafias Népfront elnökének beszámolója, amikor ezt írta a helyi fiatalságról:

> *„Sportolási igényiket igyekszünk kielégíteni. Szorgalmazzuk és támogatjuk a sportpálya létesítését, támogatjuk az ifjúsági klub működését. Az ifjúsági törvényekből fakadó határozatok végrehajtását rendszeresen felszínen tartjuk és ellenőrizzük."*[73]

szott a KISZ csökkenő tagságán (18 főt), de azt is tudjuk, hogy a szövetkezetekben e szervezet egyáltalán nem létezett. A Hazafias Népfrontban és a tanácsban mintegy 20 százalékra emelkedett a 24 év alattiak aránya, de a fiatalok a politikai és gazdasági döntésmechanizmusból teljesen kiszorultak. Az 1980-as évek közepére a KISZ-szervezettség minimálisra csökkent, ezért írhatta a tanácselnök, hogy *„a személyi feltételek hiánya miatt a KISZ nem töltötte be funkcióját."*[75]

A vezetőség is jól tudta, hogy a fiatalság egyetlen valós intézménye az iskola maradt. A benei óvodai és iskoláskorú fiatalság száma az 1970-es években csökkent, majd csak az évtized végén kezdődött egy kis növekedés. Íme egy egyszerű statisztikai táblázat ennek illusztrálására:[76]

	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Óvodások	23	21	27	29	31	30	55	56	68	78
Iskolások	183	172	162	178	141	140	151	150	153	163

Az 1976-os esztendőben ifjúsági és sportcélokra 35000 forintot osztottak szét a következőképpen:[74]

Kun Béla KISZ alapszervezet	7000 Ft
1350. sz. Ady Endre úttörőcsapat	8000 Ft
HNF szervezete	2000 Ft
Ifjúsági Klub részére	12000 Ft
Sportegyesület	5000 Ft
Könyvtártámogatás	2000 Ft

A pénzforrás megjelölése takarja azt a tényt, hogy a községi sportegyesület aktivitás nélkül létezett. Éppen ezért Vida Antal 1976 végén az egyesület elnöki tisztéről egy év után lemondott, ám nemsokára újból felvállalta a helyi SE vezetését. Ennek köszönhetően az asztaltenisz és a női kézilabda csapat feléledt 1977-78 táján.

A nagy felfutást követően a KISZ-mozgalom az évtized végére lassú vegetálásra kényszerült, ez lát-

Ahogyan az 1950-60-as években, úgy most is, az oktatók és nevelők hiánya, ill. azok elvándorlása volt súlyos probléma. Az óvodásokat 1971-1975 között egy, ezután kettő-három óvónő látta el. Az általános iskolai tanítást ezen évtizedben 11-12 főállású pedagógus végezte.[77] Az iskola és óvoda bővítésére az 1980-as évek elején kellett sort keríteni, hiszen ekkorra a demográfiai hullám is emelkedő tendenciát mutatott. Az óvoda fejlesztését 1985 őszén végezték el, 1987-ben 67 óvodás és 232 iskolás gyermeket írattak be szüleik. Ez jól mutatja a születések csekély számát.

A gyerekek tudása átlagos volt, Tóth Katalin iskolaigazgató szerint, *„közepes szintű. Kevés a kiváló képességű gyerek."*[78] 1972-ben gyermekhiány miatt a Széktói iskolában be kellett szüntetni az oktatást, és erre már az 1971-es oktatási évben megszületett a döntés, mivel összesen öt-hat tanuló maradt.[79] Az iskola épületét még az év folyamán értékesítették, és a bejáró tanyasi iskolásokat gép-

73 Tóth Katalin beszámolója, Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1975. szeptember 27.

74 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1976. október 21.

75 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1985. szeptember 20. Azt, hogy a KISZ a mezőgazdasági egységekben már alig működött jól mutatja, hogy az 1980-as évek közepén végzett felmérésben elhanyagolható az ezzel foglalkozó elemzés, lásd Schiffer Péter és Soltész Anikó szerk., *KISZ – ifjúság – társadalom.* Budapest: Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó, 1986.

76 Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, Ladánybene Község Törzskönyve, 1971-1980, Művelődésügyi Statisztika 16, Ladánybene Községi Iratok XXII. 752, BKMÖL.

77 Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, Ladánybene Község Törzskönyve, 1971-1980, Művelődésügyi Statisztika 16, Ladánybene Községi Iratok XXII. 752, BKMÖL.

78 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1973. november 30.

79 Kolinászi Dezső igazgató helyettes beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1971. október 25.

kocsival szállították a központi iskolába. A csökkenő gyermeklétszám mellett az oktató gárdában tapasztalható nagy fluktuáció is nehezítette a munkát, 1971-ben egy fiatal társadalmi ösztöndíjas pedagógust perelni kényszerült a község, mivel a szerződésben rögzített négy év helyett két évet töltött csak munkában.[80]

A gyermekek, *„a klerikális beállítottságú szülők”* magas száma miatt tovább jártak hittanra.[81] Az iskolások közül az 1970-es évek közepén 110 kisdobos és úttörő tanult, és 1984-ben a tanulóifjúság 98 százaléka – összesen 206 gyermek – vett részt az úttörőmozgalomban (3 kisdobos rajban, 4 úttörőrajban, ezek tovább tagolódtak őrsökre, melyeknek száma 16). Kolinászi Dezső igazgató vezetésével az iskolai oktatói-nevelő munka jelentős mértékben javult, és előrelépés történt a tárgyi feltételekben és a szakrendszerű oktatásban.

Ami nagyban megkülönböztette az 1970-es és 1980-as évek úttörőmozgalmát a korábbitól, az az egyre jobban változó és felhíguló ideológia; a vezetőség az 1980-as években inkább művelődési és sporttevékenységre (táborozás, kirándulás, farsangi karnevál, társadalmi munka, színházlátogatás, sportélet), mint az ideológiai nevelésre koncentrált. Talán egyedül Szelei Zsigmond volt az aki javasolta egy „szocialista szerződés” kötését a táborfalvi helyőrséggel.[82] Ez nyilvánvalóan az ideológiai nevelést szolgálta volna. Az úttörők nyári üdültetése egészen a rendszerváltásig sláger maradt, a járás községei által közösen létrehozott Bükkszéki úttörőtábor az 1980-as évek végéig biztosította mintegy 20-30 gyermek üdültetését. Az iskolai úttörőcsapatot az évtized végéig Vida Antal vezette.

Tóth Katalin 1980-as nyugdíjaztatása után, Kolinászi Dezső lett a községi iskola igazgatója egészen 1991-ig.[83] Az új iskolavezetés gondjai ismertek, sok pedagógus hiányzott, és (hasonlóan az óvodai ellátottsághoz) kevesen jelentkeztek képesített oktatónak. Az intézmény működését csak képesítés nélküli pedagógus alkalmazásával tudták megoldani. Ennek ellenére az iskolában megszervezték a dolgozók esti iskoláját. A Zrínyi szakszövetkezet 1981-ben egy televíziót ajándékozott a napközinek, de a támogatás ellenére – amint azt egy tanácselnöki beszámolóból megtudjuk – az iskolában *„a tantestület erősítése, a munkahelyi légkör javítása nem valósult meg.”*[84]

Az 1981-82-es tanévben, amikor bevezették az ötnapos tanítási hetet az iskolások száma 176, az óvodásoké 92 fő volt; ámde helyszűke miatt az óvodába csak 78 gyereket tudtak felvenni.[85] Az iskolában felgyorsultak a munkálatok, de mivel a községi forrás kevés lett volna a vezetők a már korábban is bevált módszerhez folyamodtak – a társadalmi munkát és téglajegyek árusítását szorgalmazták. Az összefogásból kivette részét a ladánybenei Rákóczi és Zrínyi szövetkezet, a lajosmizsei VIZGÉP, a Népfront téesz, az Almavirág Szakszövetkezet, a Megyei Tanács, az ÁFÉSZ, de még a Kunszentmiklósi Egyetértés téesz is. Így az 1983 januárjában elkezdett építkezés, az új, négy tantermes iskola 1983 decemberében átadásra került.[86] Az 1980-as évek változásait már a számítógép megjelenése is jelezte, hiszen a ladánybenei iskolában 1987-ben már üzemeltek az első számítógépek.

A kis települések művelődési házai a beneihez hasonlóan elveszítették központi szerepüket, a pénz romlásával, a tiszteletdíjak emelkedésével csökkent az előadások és vendégművészek meghívásának száma.[87] A művelődési otthon folyamatos pénzügyi nehézségekkel küzdött, ám ennek ellenére fejlesztették a klubkönyvtárat és a kölcsönzési idő heti négy órára emelkedett. Az intézmény sikeres működését ezekben az években egyedül a bálok szervezése biztosította, 1974-ben összesen 16 bált rendeztek. Berente Istvánné tanár vezetésével létrejött egy bábszakkör és egy honismereti szakkör.[88] Annak ellené-

80 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1971. január 27.

81 Tóth Katalin iskolaigazgató beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1972. március 29.

82 Bagyinszki István hadnagy és Buka György őrnagy az úttörő-avató tiszti feladatát is ellátta, az utóbbi az iskola patrónusa volt. Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1984. május 12.

83 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1981. július 28.

84 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1984. augusztus 23.

85 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1981. szeptember 2.

86 Többen kaptak kitüntetést az iskolaépítésben való részvételük miatt: Jámbor András, Lázár Mátyás, Bencsik Péterné, Kovács Sándor, Guttyán Gyula, Németh Mihály. Az építésből még Ádám Vilmos festő és Turupuli Péter kőműves is kivette részét. Az még említésre érdemes, hogy az átadási ünnepség az Országos Béketanács, a KISZ Központi Bizottsága jelszavaival, az amerikai imperializmus elleni harc és a „szocialista” és „békeszerető” társadalom jegyében zajlott. Lásd, Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyv, 1983. december 16.

87 Krista Tamás művelődési ház igazgató beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1985. június 19.

re, hogy gazdag programokat szerveztek (kirándulás, főzés, hagyományok gyűjtése), a honismereti szakkör négy hónapos működés után megszűnt. Hasonló sors jutott Faragó Lászlóné és Vizi Mátyásné pedagógus vezetésével alakult hímző szakkörnek is. Csáky Lajos rajztanár gyermekrajz szakkört indított, amelynek a kezdeti sikereken túl nem maradt nyoma. A valamikori nagy előadásoknak és színdaraboknak sem maradt nyoma, 1974-ben csak egy ilyen rendezvényt tudtak szervezni a Rákóczi téesszel közösen. Az év során a községben két cirkusz is vendégszerepelt, ám amint azt Kolinászi Dezsőné művelődési otthon igazgatója elmondta: *„Színvonala elég alacsony volt. A nézőknek azonban nagyon tetszett, ami a lakosság kulturális igényének viszonylag magas eltérését mutatja*."[89]

Egyes programok hetek alatt szűntek meg, míg más alkalmakkor (TIT szakkör, KRESZ-előadás stb) az érdeklődés jelentős volt. A kultúrából befolyt bevétel azonban jóval alatta maradt a tervezettnél. Az 1970-es évek elejétől beindult népszerű citerazenekarok és énekkarok kultuszának köszönhető, hogy helyben is létrejött 1975-ben egy gyermek citeraegyüttes 10 fővel, Kolinászi Dezsőné igazgató vezetésével. Kolinászinét 1979-ben állásától megfosztották mivel *„a május 1. megünneplésére szervezett rendezvénysorozatot apolitikus magatartásával akadályozta*."[90]

Mint máshol is, a televízió egyre jobban átvette az egyedüli, inaktív szórakoztatás szerepét így a mozi alig működött. Az 1974-ben megszüntetett Templomdűlői iskola miatt a tanyai lakosok közösségi tévézése és közművelődése minimális szintre csökkent. 1979-ben többször elhangzott, hogy a táborfalvi katona laktanya zavarja a televízió adását és a vétel sokszor lehetetlen. 1985-ben a televízió-előfizetések száma 206-ra nőtt, és ez az összes lakás (665) mintegy egyharmadát jelentette.[91] 1988 júliusában beindult kábeltelevíziós program, már jelezte azt, hogy új idők következtek a művelődésben.

Az 1980-as beszámolóban már nyilvánvalóvá vált az, hogy a község anyagi helyzete megrendült, és a költségvetési bevétel mindössze 2854000 forintot tett ki, ami szinte lehetetlenné tette a művelődés és sport finanszírozását. A könyvtár az 1970-es évek végétől alig-alig működött és a művelődési otthon felújítása is esedékessé vált.[92] Székely Klárát 1980 augusztusában nevezték ki művelődésiotthon- és könyvtárvezetőnek, 1982 szeptemberéig az intézményt Székely Klára és Székely György vezette.[93] Kultúrára ebben az évben 47000 forintot adott a községi tanács, ez lehetővé tette a könyvtár csekély fejlesztését, saját állományukat 5189 kötetre növelték. A gyermek- és felnőtt műsorok kevés bevételt jelentettek az alacsony belépődíj miatt. Az 1980-as új kezdés mindjárt az épület felújítási munkálatokkal kezdődött (WC, mosdó, villany stb.). Beindult a népdalkör – Györgyiné Koncz Judit vezetésével – és kevesebb mint egy év alatt elérték, hogy a Népdalkörök III. Országos Minősítőjén sikeresen szerepeltek. Hasonlóan jól indultak a gyermekfoglalkozások, az ifjúsági klub (Gondos Éva KISZ titkár vezetésével), a sport és az asztaltenisz.[94] A KISZ-titkár 1985-ben már Jobbágy Ágnes lett.

Az évtized elején mutatkozó lendület megtorpant az évtized közepétől. Ennek egyik oka, hogy 1984-ben egy képesítés nélküli főállású alkalmazott (Nogula Flóriánné) végezte a könyvtári és művelődési otthon teendőit. A művelődési ház egyre jobban a diszkózás helye lett, és az egyetlen bevételi forrást a bálok szervezése és az esküvőkre kiadott terembérleti díj jelentette. A klubok és játszóházak alig működtek, a felnőttek az állomány gyarapodása ellenére alig látogatták a könyvtárat, 1984-ben csak 19 olvasó iratkozott be![95] Az 1986-ban a helyzet tarthatatlanná vált, és a községi tanács Tomicsné Visontay Erzsébetet nevezte ki a művelődési ház és könyvtár igazgatójává azzal a kikötéssel, hogy képesítését 1990-ig megszerzi.[96]

88 Kolinászi Dezső hozzászólásában értesítette a vb tagjait, hogy „a monográfia eddig elkészült része nála van." Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1970. október 21.

89 Kolinászi Dezsőné beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1974. december 14.

90 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1979. május 17.

91 Községi Törzskönyv, Ladánybene, Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, 1981-1985, Ladánybene Községi Iratok, XXIII. 752, BKMÖL.

92 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1980. február 20.

93 Székely Klára 1953-ban született Pécsett és tanárképző főiskolát végzett. Kinevezését a tanács egyhangúlag elfogadta, Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1980. augusztus 15.

94 Székely Klára művelődési otthon vezetőjének beszámolója, Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1982. február 18.

95 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1984. június 18.

96 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1986. július 25.

Később újbóli kinevezése is megtörtént 1993-ban annak ellenére, hogy a felsőfokú végzettsége nem volt, igaz más jelölt nem is jelentkezett a kiírt pályázatra.[97]

A sportélet továbbra is halódott, Kolinászi Dezső tanácstag 1975-ben szomorúan jegyezte meg, hogy a négy éves munka ellenére sem volt sikeres a KISZ törekvése a kézilabdapálya megépítésére.[98] Ugyanebben az évben a ping-pong szakkör is csak ideig-óráig működött Vida Antal vezetésével. Valamivel jobb aktivitás jellemezte az MHSZ keretén belül működő lövészklubbot 21 rendes és 20 tartalékos taggal. Az 1978-as év során három lövészversenyt tartottak. 1981-ben szintén Kolinászi Dezső (iskolaigazgató) vette át a községi Honvédelmi Klub vezetését, és segítségével éves szinten mintegy 20-24 fő vett részt a lövésztanfolyamokon. Számukra az ideiglenes lőteret a Rákóczi téesz biztosította.[99] A lövészklub még 1983-ban is szervezett úttörő lövészszakosztályt 15 fő részére Vida Antal vezetésével, és hasonlóan aktív maradt a lövészet Kolinászi vezetése alatt is, több megyei versenyen vettek részt és társadalmi munkában láttak neki a lőtér munkálatainak.[100]

Ezzel szemben a tömegsportban résztvevők száma az 1980-as években minimálisra csökkent. Talán ezért merült fel 1987-ben, hogy az MHSZ és a Sportegyesület egyesüljön. Egyedül a futball szakosztály tevékenykedett amelyet a Rákóczi téesz patronált, de a játékosok többsége nem volt helyi lakos.[101] Még a kézilabda és az asztaltenisz tudott kisebb-nagyobb csoportokat megmozgatni.

Már a 80-as évek elején felvetődött az, hogy a község külterületén az idegenforgalmat – az ekkor még csak halvány reményekben élő tanyasi-turizmust – kellene fellendíteni. A Megyei Idegenforgalmi Hivatal 1982-től kezdett foglalkozni a megye – és ezen belül Kecskemét és környékének – turisztikai fejlesztésével, igaz ez a program jórészt kizárta a kistelepüléseket.[102] Ladánybenén az ún. „hobbitelkek" létre is jöttek, mintegy 20 épült fel a valamikori romos tanyák helyén. A Madaras kiszáradása azonban a vízparti üdülőtelkek kialakítását megakadályozta, és a Templomdűlői iskola kulturális centrumként való hasznosítása csak álom maradt.

A község vezetősége egyre nagyobb összegeket adott az egyesületek és tömegszervezetek támogatására, ez 1986 végére összesen 113000 forintot tett ki, igaz a legnagyobb tétel (30-30000 forint) az úttörőtábort és a helyi tűzoltó egyesületet illette. A sportegyesület 20000 forintot, a többit a KISZ, a

Körmenet 1983-ban Bisztrai László plébánossal. A baldachint elöl viszi Rácz Sándor (balról)

97 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 6/1993. június 28-i ülésének jegyzőkönyve.
98 Ladánybene Községi Tanács tanácsülési jegyzőkönyve, 1975. szeptember 27.
99 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1981. március 27.
100 Kolinászi Dezső beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1986. augusztus 22.
101 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság ülés jegyzőkönyve, 1981. szeptember 24.
102 Szendrey Sándor megyei tanácstag beszámolója, Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottsági jegyzőkönyve, 1984. január 25.

HNF, MHSZ és a Vöröskereszt kapta meg.[103] A könyvtárlátogatók kilencven százalékát az iskolások adták már akkor is, és ez az intézmény funkciójának átalakulását jelezte. A település egyik jellegzetes közösségi intézménye az egyház maradt, igaz kevés anyagi és eszmei támogatással.

Az 1980-as évek vége már a változások szelét jelentette, ezt lemérhetjük abban is, hogy a téeszek dolgozóinak száma a minimálisra csökkent, és megjelentek a kisiparosok és kiskereskedők (a „maszekok"). Az évtized közepén a kisiparosok száma 39 főre nőtt. A foglalkozás szerinti megoszlás nem volt nagyon változatos: lakatos (5), kovács (1), asztalos (1), szabó (3), gáz-és vízvezetékszerelő (1), kőműves (5), szobafestő (4), villanyszerelő (4), és fodrász (2). A számok azonban csalókák, hiszen ebbe beletartoztak azok is akiknek telephelye Ladánybenén volt, de nem helyben működtek.[104] A 39 iparosból jövedelemadót csak 29 fizetett. A kisiparosok közül a helyiek sokat „kontárnak" tartottak.[105]

Az ellátás területén lassult a növekedés üteme, a kiskereskedelmi boltok száma hatra nőtt (2 élelmiszerbolt, 1 vegyesbolt, 2 TÜZÉP és gáztelep és 3 vendéglátóhely) összesen 22 dolgozóval. A községben az 1980-as évek elején csak egy magánkereskedő dolgozott, s ez a szám csak 1987-ben emelkedett négyre. Kevesen kérték a magánkereskedői engedélyt, 1980-1984 között mindössze négyen, de közülük hárman hamar megszüntették tevékenységüket. A községben lakó értelmiségiek száma alacsony maradt, 1980-ban a község 720 aktív keresője közül csak 20 embernek volt felsőfokú végzettsége, és ez a szám csak lassan emelkedett 28 főre öt év alatt.[106] Ide tartoztak természetesen azok akik munkahelyi követelmények miatt végeztek felsőbb iskolát, illetve a párt által delegált és beiskolázott káderek és a pedagógusok, akik közül sokan nem Ladánybene szülöttei hanem a környék (Lajosmizse, Kecskemét) lakosai voltak.

A rendszerváltás és az 1990-es évek

1990-ben a lakosság száma 1647-re csökkent, ez majdnem negyven százalékos népsűrűséget jelentett egy négyzetkilométeren.[107] Mivel egyre többen hagyták ott a tanyát és adták fel a tanyasi életmódot, a népesség megoszlása változott. A lakosság hatvan százaléka (1040 fő) belterületi lakossá vált, külterületen legtöbben az Országútidűlőben (156 fő), Gödörállásidűlőben (100 fő) és a Pálinkásdűlőben (90 fő) laktak, a legritkábban lakott a Baracsidűlők (19 fő) és Széktőidűlő (22 fő) maradt.

A statisztika elárulja azt, hogy állandósult egy speciális „férfi többlet." Főleg a házasulandó kor előtti generációnál jelentkezett ez, hiszen 1980-ban a 0-19 éves korosztályban 203 férfira 150 nő jutott, viszont tíz évvel később 265 férfira továbbra is csak 215 nő. A 2000. évi statisztika szerint a 0-19 éves korosztály esetében is igaz ez, a férfiak száma jóval meghaladja a nőkét, de a 20-24 évesek esetében is látható, hogy 84 férfire csak 58 nő jutott.[108]

Nemcsak a demográfiában volt tapasztalható a rendszerváltás közeledte, hanem a táborfalvi laktanyában a fegyelem lazulásában is. A szovjet katonák magatartása és a lakosság sérelmére elkövetett tulajdon elleni sérelmek (pl. lakásfeltörés) miatt, rendszeres katonai és rendőri ellenőrzés vált szükségszerűvé.[109]

A biztonságot jelentő „crossbár" telefonhálózat is megvalósult 1988-ban, ami nagyban segítette az elszigetelt község fejlődését. Ezért írhatta Czagányi László, hogy Ladánybenén *„egy utcai fülkéből crossbar-vonalon pillanatok alatt az ország bármely pontja elérhető, Tatárszentgyörgy 18 kézikapcsolású telefonján a szomszéd falu sem mindig."*[110] Az iskolaépítés ekkor még nem sikerült, de tervbe vették a rendőrség épületének felépítését. Elkészült az év során a gyógyszertár terve és új

103 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1986. december 15.

104 Megjegyzendő, hogy a kisiparosok között elkülönültek a kisipari működési engedéllyel és az iparigazolvánnyal rendelkezők. Az előbbiek javítást végezhettek, az utóbbiak az iparigazolvány váltásához szükséges mestervizsgával rendelkeztek.

105 Ladánybene Községi Tanács tanácsi jegyzőkönyve, 1987. szeptember 25.

106 Községi Törzskönyv, Ladánybene, Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatósága, 1981-1985, Ladánybene Községi Iratok, XXIII. 752, BKMÖL, és Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság jegyzőkönyve, 1985. július 31.

107 Központi Statisztikai Hivatal, *1990. évi népszámlálás*. 5. Bács-Kiskun megye adatai. Budapest: KSH, 1992, 295.

108 A férfiak számának ilyen irányú többlete a Duna-Tisza közén jellemző még Lajosmizsére, Jakabszállásra, Jászszentlászóra, Izsákra, Homokmégyre és Szabadszállásra. A nők és a férfiak arányszáma Baracs esete majdnem azonos, egyedül Adacs és Peszér az, ahol valamivel több lány született.

109 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság ülés jegyzőkönyve, 1988. május 19.

110 Czagányi, László, *Tatárszentgyörgy története*. Budapest: Zrínyi, 1990, 271.

utcákat (Barackos, Kölcsey, Wesselényi, és Széchenyi) nyitottak.[111]

A rendszerváltás szelét lehetett érezni az egyház és a politikai község kapcsolatának változásában is, a hívek és az egyéni adományok lehetővé tették, hogy az egyház a templomot és a plébániát rendbe tartsa. Az évtizedben jóformán csak a tető megújítására és a fűtésre ment el a gyülekezet pénze. Ennek ellenére a volt Barcsay-birtokon felállított Szent Mihály képet restaurálták, amit 1987. október 10-én Bisztrai László plébános szentelt fel. Ekkor jelentkezett először a helyi egyház segélykérelemmel a templom felújításával kapcsolatban a község vezetőségénél.[112] Bisztrai plébános jegyezte fel a Historia Domusban azt, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal megszűnt létezni és a rendszerváltás megtörtént. Ezt írta:

„Magyarok Nagyasszonya-búcsúnk ünnepén az MSZMP, a kommunista párt kimondta saját feloszlatását és Krisztus Király ünnepén a népünk 4 igen-t szavazva az igazi demokrácia és szabadság felé megtette a döntő lépést… A hittanra a nyáron már a plébánián lehetett beiratkozni. Tavaly 60, az idén már 120 gyermeket tudtunk mi beírni.”[113]

A változás, mint máshol is, helyi szinten azonnal pozitív és negatív eseményekben nyilvánult meg. A rendszerváltásból eredő „bizonytalan gazdasági helyzetet” a vezetőség érezte. A község döntéshozó testülete a vb, ekkorra már csak négy taggal működött (Németh István, Szabó Péterné, dr. Tóth Béla, Visontay István). A pénz romlásának tudható be az, hogy az 1990-es év költségvetésének előirányzott összege 21 millió forintot tett ki (de már 1992-ben ez az összeg elérte a 38 milliót, amelyből 22 millió volt az állami hozzájárulás). A bevezetésre került SZJA bevételi forrást jelentett, de az eltörölt TEHO összege kiesett. A lakossági ellátást egyre jobban megoldotta a „lengyel piac”-ként ismert, és a nem az állami üzletek által biztosított áru.

A Barcsay kúria épülete 2005-ben

111 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság ülés jegyzőkönyve, 1988. augusztus 25.
112 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság ülés jegyzőkönyve, 1988. július 21.
113 A ladánybenei róm. kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47. Ladánybenei Plébánia Irattára.

A Szent Mihály-kegykép a Baracs I. dülőben

Már 1989 végén nyilvánvalóvá vált, hogy a községi munkaerőhelyzet jelentősen romlott, mert az év novemberében a Rákóczi szakszövetkezetnél létszámcsökkenés történt, többeket korkedvezménnyel nyugdíjaztak, mások csak „állóbért" kaptak mivel a híradástechnikai üzemben már hónap óta nem volt munka. A tanácsházán megjelentek az első segélykérő csoportok.

A rendszerváltással a pártház állami tulajdonba került, az ifjúsági klub és MSZMP helyiségek a könyvtárbővítést szolgálták. A mozi üzemeltetése lehetetlenné vált, a kecskeméti Mozi Üzemi Vállalat hivatkozva a gazdaságtalan tevékenységre 1990. április 30-val beszüntette tevékenységét. A mozi épületét egy helyi vállalkozó (Lelkes Ferenc) üzemeltette 1991 közepéig bérleti díj fizetése nélkül.[114] Az épület évekig üresen állt, mire az önkormányzat az értékesítése mellett voksolt, az épületet a Kiskun Bt vásárolta meg 1996-ban 800000 forintért.[115]

A rendszerváltáskor a községbe új orvos került pályázattal, mivel dr. Csertő Endrét felmentették állásából és rokkant nyugdíjas lett. A meglévő lajosmizsei orvosokban Ladánybene kifogásokat talált, és a tanács – nem kis vita után – elvetette a két, Romániából áttelepedő orvos pályázatát (beilleszkedési zavarokra hivatkozva) és a harmadik jelölt, a budapesti dr. Solti Éva mellett szavazott.[116] Ezzel egyetemben az orvosi lakás felújítása is befejeződött és megnyílt a községi patika, majd új fogorvos került Benére, Béla Tamás személyében.

1990. júniusában a községi önkéntes tűzoltók tűzoltóversenyt szerveztek. A gyógyszertár építése is elkezdődött, és a község az év elején az országgyűlési választásokra készült. A helyi politikai kultúra formálódásának egyik jele volt az, hogy a községben megalakult a furcsanevű „Kisgazda Munkás Parasztpárt" – ami lényegében a Független Kisgazdapártot jelentette. Alakulásuk 1990. február 22-én történt, és a párt elnökeként Szabó Vince lépett a nyilvánosság elé.[117] A hangulatot mutatta, hogy az alakuláskor az elnök jelentette, hogy *„szeretnék, ha ezután is úgy mennének a dolgok, mint eddig a községben."* A tanácselnök reálisan felmérte a helyzetet és válaszában elmondta, hogy *„minden olyan párttal vállalható az együttműködés, mely a község fejlődését, előrelépését szolgálja."*[118] A pártpolitikában nem érződött különösebb feszültség, ami nem mondható el az intézményekről. Több pedagógus is fellépett egy kolléganő ellen, akit ezek után nyugdíjaztak.[119]

A községi végrehajtó bizottság 1990. szeptember 5-én, a községi tanács pedig szeptember 14-én tartotta meg utolsó „történelmi" ülését, mellyel egy korszak és intézménye szűnt meg. A szeptember 30-án tartott önkormányzati választáson az új polgármester a régi tanácselnök, Visontay István lett. Az első képviselő testületi ülésen felmerült, hogy az 1241 szavazásra jogosult személy közül miért csak a község 46 %-a (azaz 567 fő) adta le szavazatát, és hogy a Független Kisgazdapárt miért nem állított külön listát. A polgármesteri székért három fő jelöltette magát, de csak egy fő vállalta az indulást. A választáson 19 fő vállalta a megmérettetést, akik egy kivétellel (ő a Kecskemét Város Ipartestülete jelöltje volt), független jelöltként indultak a helyhatósági választáson. A szavazatokból a polgármester 567-t kapott, amelyből 517 volt érvényes. A 19 képviselő jelöltre 549 érvényes szavazatot adtak le, a megválasztott kilenc képviselőre leadott szavazatok száma a következő volt:[120]

dr. Faragó Gyula	341
Horváth Gyuláné	274
Jámbor Andrásné	301
Jobbágy István	225
Nagy Mihály	198
Obornyák János	231
Ritter Tibor	237
Szabó Péterné	203
dr. Tóth Béla	295

Az alakuló ülésen a megválasztott képviselők az önkormányzati törvény értelmében nyílt szavazással döntötték el a főállású polgármester havi illet-

114 Ladánybene Községi Tanács tanácsülés jegyzőkönyve, 1990. március 30.
115 Ladánybene Község Önkormányzata Képviselőtestületének 7/1996. június 12-i ülésének jegyzőkönyve.
116 Ladánybene Községi Tanács tanácsülés jegyzőkönyve, 1990. február 16.
117 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság ülés jegyzőkönyve, 1990. március 14.
118 Ladánybene Községi Tanács Végrehajtó Bizottság ülés jegyzőkönyve, 1990. március 14.
119 A pedagógusok kollektív fellépésének volt tudható be, hogy Kolinászi Dezsőnét nyugdíjazták, Ladánybene Községi Tanács tanácsülés jegyzőkönyve, 1990. május 25.
120 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testülete 13/1990. október 8-i alakuló ülésének jegyzőkönyve. Az első ülés jegyzőkönyvének ez a neve, a következő két ülésen a „testületi jegyzőkönyvek" neve változott, majd 1991-ben Ladánybene Község Önkormányzati Képviselő Testülete-ként lett rögzítve.

ményét (26000 forint).[121] Az eskü letétele után az új polgármester dr. Tóth Bélát javasolta polgármester helyettesnek, aki tisztségét társadalmi munkában, tiszteletdíj nélkül látta el! A képviselők feladatukat tiszteletdíj nélkül vállalták, csak a két bizottság tagjai (Szociális és Egészségügyi valamint a Közgazdasági Bizottság) részesültek juttatásban. A választási bizottság elnöke Berente Gábor volt, aki ezután átadta a megbízóleveleket, amivel az önkormányzat megalakult és megszűnt a vb-titkári munkakör; az új jegyző a volt vb titkár, Turupuliné Polyák Katalin lett.[122] Az önkormányzat dr. Faragó Gyulát a megyei közgyűlés tagjának jelölte.[123]

Az új kezdet – a jószerint régi vezetőséggel – komoly kihívások elé állított mindenkit. Kérdéses, hogy a lakosság mennyire volt „elégedett az előző tanácstestülettel," mivel 80%-át képviselőtestületi tagnak megválasztotta.[124] Az önkormányzat Szervezeti és Működési Szabályzatát a testület 1991. november 8-i ülésén fogadta el, ekkor vesztette hatályát az 1987-es községi tanácsi SZMSZ. Kétségtelen azonban az, hogy a lakosság részéről hangoztatott elégedetlenség alapját inkább az anyagi helyzet és közbiztonság romlása adta. A bűncselekmények száma 1990-ben 70-re emelkedett, de nőtt a fiatalok által elkövetett bűncselekmények száma is, és emiatt egy Ifjúsági Bűnmegelőzés Tanács létesült a helyzet orvoslására.[125] Az akkori közbiztonságot jelzi, hogy augusztus 3-án a Tanácsházára betörtek és műszaki cikkeket (telefon, fax) vittek el. A rendőrségi nyomozást megszüntették, mivel konkrét bizonyítékokat nem tudtak szolgáltatni.

A képviselőtestület munkáját minősíti az, hogy az 1992. december 29-re hirdetett ülés hat képviselő igazolatlan távolléte miatt elmaradt! Nem volt felhőtlen a kapcsolat a bizottsági tagok között sem, 1992 végén például Ritter Tibor mondott le a közgazdasági bizottság elnöki tisztéről és tagságáról. Az új képviselőtestület hamar meggondolta magát, és a szervezeti és működési szabályzat változtatása mellett döntött; megszavazták a képviselők valamint a bizottsági tagok díjazását.[126] Az összeget a polgármester bérének bizonyos százalékában határozták meg (alpolgármester 11, bizottsági tagok 9, képviselők esetén a polgármester illetményének 7%-át).

Az első Szociális és Egészségügyi Bizottság nehéz döntésekre kényszerült, mivel a növekvő szegény, nyugdíjas és ellátásra szorulók kérelme napi feladattá vált. Nem árt idézni egy kérelemből: *„Tisztelt Nagy Mihály elnök. Azzal a kéréssel fordulok önhöz, hogy nekem 9542 ft a nyugdíjam. Ebből 8740 az OTP, ezen felül van a villany, vízdíj, és a gyógyszer és állandó gyógyszer ellátásra van szükségem. Tessék elgondolni ebből hogyan lehet megélni. Tisztelettel, Balogh Györgyné, Ladánybene."*[127]

Az új önkormányzatnak a felújítási munkák sorát kellett elvégezni, és a megkezdetteket befejezni. Az utak rendbetartására, Ladánybene 22 más településsel együtt Közös Útfenntartó Szervezetet hozott létre lakitelki székhellyel, amit aztán 1995-ben megszüntettek. A telefonhálózat fejlődésnek indult, de még 1990 végén is csak 63 magánszemély rendelkezett telefonnal. Bár az önkormányzat anyagi helyzete stabilnak látszott, előre nem látott kiadásokra is tervezni kellett. A vízellátás és a villanyhálózat felújításra szorult, szociális étkeztetésben 63 fő, közgyógyellátásban 50 fő részesült. Az 56 önkormányzat által fizetett dolgozó 13. havi járandóságát először megszavazták, majd Kunbaracs 300000 forintos hitelkérelmét elvetették.[128] A 13. havi illetmény megszavazása miatt nagy volt a felháborodás a lakosság körében főleg a pedagógusok részéről, ezért az önkormányzat az ő alapbérüket felemelte.[129]

121 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testülete 13/1990. október 8-i alakuló ülésének jegyzőkönyve. Az Országgyűlés határozata értelmében, a polgármesteri fizetés a mindenkori miniszterelnök illetményének 30–80%-a lehetett.

122 A gyesen lévő Turupuliné helyettesítését az addigi megbízott vb titkár, Zayzon Jenőné látta el.

123 Ladánybene Községi Önkormányzati Képviselő Testület 14/1990. október 19-i ülésének jegyzőkönyve.

124 Ladánybene Községi Önkormányzati Képviselő Testület 14/1990. december 21-i ülésének jegyzőkönyve.

125 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 4/1995. április 25-i ülésének jegyzőkönyve.

126 A szavazáskor 10 képviselőből hatan szavaztak a juttatás mellett, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 3/1993. március 26-i ülésének jegyzőkönyve. A képviselők és bizottsági tagok havi tiszteletdíját már 1994-ben újból tárgyalta a képviselőtestület.

127 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 3/1993. március 26-i ülésének jegyzőkönyve.

128 Ladánybene Községi Önkormányzati Képviselő Testület 15/1990. december 21-i ülésének jegyzőkönyve. 1991-ben a testület szintén megszavazta az Aerocaritas Alapítvány évi 15000 forintos támogatását, de nem a Környezetvédelmi Klub tagságát, Ladánybene Község Önkormányzati Képviselő Testület 1/1991. január 25-i ülésének jegyzőkönyve.

129 Ladánybene Községi Önkormányzati Képviselő Testület 15/1990. december 21-i ülésének jegyzőkönyve.

A TÜZÉP biztosította a tüzelőellátást, de nem az építőanyagot, így az ellátás akadozott. Az ÁFÉSZ bezárta éttermét, ami egy csapásra megszüntette az üzemi étkezést, és emiatt az idősek és szociálisan rászorultak étkeztetését az óvodának kellett vállalnia. Az évtized elején a gázbevezetés nagy előrelépést jelentett, ennek egy részét a lakosok kénytelenül de felvállalták, ami több családnál növekvő terhet jelentett, hiszen csak kölcsönökből tudták a gáz bevezetését finanszírozni. A kölcsönt az OTP és a helyi Kerekegyháza és Vidéke Takarékszövetkezet biztosította.[130]

Hogy milyen változásokkal érte meg a község lakossága a rendszerváltoztatást és a velejáró gazdasági-pénzügyi változásokat, jól illusztrálja az önkormányzat által kiadott építési és használatbavételi engedélyek száma:[131]

	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Építési engedélyek száma	18	17	10	14	11	6
Használatbavételi engedélyek száma	11	14	10	12	9	5

Ugyanekkor a községben tapasztalható népességnövekedést láthatjuk a következő táblázatban:

	1990	1995	1998	2000	2001	2002
Fő	1647	1584	1563	1659	1688	1743

A népességmozgás két dolgot takar az egyik, hogy tovább csökkent a tanyasi lakosság beköltözése a belterületre, a másik, hogy a természetes szaporodás és bevándorlás segített a népességcsökkenés megállításában.[132] A generációk helyzetében nem történt nagy változás, és ugyanúgy mint az Alföldön általában a lakosság elöregedése egyre markánsabban megmutatkozott. Ez megfigyelhető még a családszerkezetben is: a 100 háztartásra jutó személyek valamint a foglalkoztatottak és a családokban élők számának csökkenését mutatja.[133]

Ladánybenén a nyolcvanas-évek végén és a kilencvenes-évek elején jelent meg egy új embertípus: a „vállalkozó," akit az 1948-ban létrehozott Rákosi-rendszer tüntetett el. Jellemzője, hogy ő már nem az államszocializmusi „maszek", de még nem is a kapitalizmus tudatos és mindenben megbízható, igényes iparosa. Az első vállalkozások sokszor a feketegazdaság legalizálását vagy a családi szürkevállalkozások új típusú továbbfolytatását jelentették. A kilencvenes évek elején az „olajszőkítésről" híres Bács-Kiskunban, Ladánybene ugyan nem játszott szerepet, de sokan a számlákkal vagy a zugkimérésekkel próbáltak extra jövedelemhez jutni.[134] Természetesen egy sor új – legális és szükséges – családi vállalkozás is beindult. A temető melletti területet megvásárolták benzinkútépítés céljából, amire szükség volt hiszen üzemanyagot helyben nem lehetett vásárolni.[135] Szintén vállalkozók jelentkeztek az MSZMP pártház megvásárlására, amelyet kis alkudozás után az önkormányzat kétmillió forintért értékesített. Az akkori viszonyokat jelzi, hogy sem az eladó sem a vevő nem számolt az ÁFÁ-val, s az ÁFA kifizetéssel terhelt vételár miatt a vásárlók elálltak az üzlettől, így az eladás meghiúsult.[136] A temetőt is pályáztatással

130 Érdekes, hogy a Takarékszövetkezet hitelei és kölcsönei kimutatásában a környező települések közül Ladánybene 10 millió forinttal a legkisebb forgalmú volt, Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 11/1993. december 20-i ülésének jegyzőkönyve.

131 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 7/1994. április 25-i ülésének jegyzőkönyve.

132 A statisztika, a KSH adatai és az önkormányzat nyilvántartása alapján lett kiszámítva.

133 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testület 9/2003. szeptember 10-i ülésének jegyzőkönyve.

134 Egy ilyen kevésbé igényes zugkimérőt mutatott be a kecskeméti újság, „Ki mit ért vállalkozáson." *Petőfi Népe,* 1991. március 20. 4.

135 A dabasi Sziráki Mihályról volt szó, Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 2/1992. február 28-i ülésének jegyzőkönyve.

136 Ladánybene Község Önkormányzat Képviselőtestület 10/1992. október 30-i, november 4-i és december 4-i jegyzőkönyve.

vállalkozónak adták ki.[137] Az 1990-es évek elején sokan váltottak ki vállalkozói igazolványt, de közülük többen hamar beszüntették vállalkozásukat (1991-ben 14 fő, 1993-ban 17 fő). Egy-két éven belül a vállalkozók száma már emelkedett, mintegy 81 fő rendelkezett vállalkozói igazolvánnyal illetve működési engedéllyel. Ezen kívül egy betéti társaság üzemeltette a pékséget, a benzinkutat pedig egy kft.[138] Jellemző, hogy a vállalkozások majdnem egytől-egyig családi jellegűek voltak, és a foglalkoztatottak száma általában 2-3 fő körül mozgott, ami a csekély foglalkoztatást tartósította egészen 1996-ig, amikor a község vállalkozóinak létszáma elérte a 82 főt.[139] Ezt elmondhatjuk annak ellenére, hogy az évtized végén a kiskereskedői vállalkozások száma 21-re (7 bár, eszpresszó, italbolt, 4 élelmiszerbolt, 1 kölcsönző stb.), a társas vállalkozásoké 16-ra (8 kft és 8 bt) nőtt.[140]

A munkahelyteremtés az évtized jellegzetes gondja maradt. A Templomdűlői iskola hasznosításának lehetősége újból felmerült, a Puszta Utazási Kft jelentkezett megvásárlásra és egy idegenforgalmi terület kialakítását helyezte kilátásba.[141] Hasonlóan biztatónak ígérkezett Lázár Tamás ajánlata a leégett malom megvételére és szórakoztató egységgé való alakítására.[142] A kezdeti optimizmus azonban hamar eltűnt, amikor az idegenforgalmi központ terve a cég visszalépése miatt meghiúsult. A sokat hangoztatott falusi turizmus sem vált realitássá, üdülőjellegű lakás mindössze két tucat épült fel. Mivel ipar nem létezett többé, a kiskereskedelem és kisipar jelentette a családok bevételt és a családtagok foglalkoztatását.[143]

Szintén a rendszerváltástól számítható a környezetvédelemmel való komolyabb törődés megjelenése. A kilencvenes években előtérbe került a táborfalvi szovjet laktanya szennyezettségének gondja. A Madaras melletti ősborókásban vegyi hulladékra bukkantak, emiatt az Environ-nevű céget a Környezetvédelmi Felügyelőség 1994-ben bezáratta.[144] A településen elszaporodó illegális hulladéklerakók is folyamatos fejfájást jelentettek az önkormányzatnak, ezért még ebben az évben rendelet alkotott (8/1994.) a település köztisztasági rendjéről, így szabályozva a közterületen való szemetelést.[145]

A kilencvenes évek újdonságaként említhető a pályázati rendszer megjelenése. A közművelődésre és sportra az önkormányzat továbbra is nagy súlyt fektetett, emellett éves szinten a könyvtár és a művelődési ház egymillió forintot emésztett fel. Igaz, 1992-ben a könyvtár állománya meghaladta a 10 000 darabot annak ellenére, hogy katalógusa nem létezett.[146] A községi Vöröskereszt 1991-ben 5000 Ft, a Tűzoltóegyesület 20 000 Ft, a sportegyesült 50000 Forintos támogatásban részesült.[147] A sportegyesület támogatásában a magántőke is kivette részét, Baranyi Lajos egyedül vállalta a labdarúgás finanszírozását.[148] A pénz természetesen sohasem volt elég, így a művelődés és oktatás területén folyamatosan pályázatok írására kényszerültek; a bevétel növelésére az önkormányzat DÉMÁSZ és CALIX-részvényekkel próbálko-

137 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 10/1995. október 24-i ülésének jegyzőkönyve. A hetényegyházi temetkezési vállalkozóval kapcsolatban már 1998-ban elégedetlenségét fejezte ki az önkormányzat, ezért a vele kötött szerződést felbontotta, lásd Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 17/1998. december 1-jei ülésének jegyzőkönyve.

138 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 8/1993. október 4-i ülésének jegyzőkönyve.

139 Szádvári Erika beszámolója a vállalkozói tevékenységgel kapcsolatos feladatok ellátásáról, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 5/1996. április 30-i ülésének jegyzőkönyve.

140 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 9/1997. október 28-i ülésének jegyzőkönyve.

141 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 4/1993. április 30-i ülésének jegyzőkönyve.

142 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 4/1993. április 30-i ülésének jegyzőkönyve.

143 A környékbeli turizmusról lásd, Kürti László „A puszta felfedezésétől a puszta eladásáig: Az alföldi-tanyasi turizmus és az esszencializmus problémája," In Fejős Zoltán és Szijártó Zsolt szerk., *Turizmus és kommunikáció*, Budapest: 2000, Néprajzi Múzeum, 112–128.

144 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 2/1994. január 24-i ülésének jegyzőkönyve. A környezetszennyeződésről beszámolt a regionális újság is, lásd Fábián Judit, „Veszélyes hulladékok az ősborókásban." *Kecskeméti Lapok,* 89. évf. 1993. október 21. 9.

145 Ladánybene Község Önkormányzatának 8./1994./VIII.8./ Ör. rendelete a település köztisztaságának védelméről.

146 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 1/1992. január 31-i ülésének jegyzőkönyve.

147 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselő Testület 2/1991. március 1-i ülésének jegyzőkönyve.

148 A vállalkozóval megegyezve 1996-ban döntött a képviselőtestület a sportpálya felújításáról és a sportegyesület 300000 forintos támogatásáról, Ladánybene Község Önkormányzata Képviselőtestületének 8/1996. július 2-i ülésének jegyzőkönyve.

zott. A Népdalkör és a Nyugdíjas Klub működése is a pályázatokkal vált valóra az évtized közepén, ez utóbbi vezetését sokáig Romhányi Györgyné vállalta magára.

A kárpótlási folyamat: Egy kusza ügy tanulságai

A rendszerváltás első talán egyik legmeghatározóbb politikai és gazdasági eseményének a kárpótlási folyamat kezdetét és befejezését kell tekintenünk.[149] A sort az 1991. évi XXV. törvény (majd ennek 1993-as módosítása) kezdte, amely rendelkezett az állampolgárok tulajdonában igazságtalanul okozott károk (ingatlan, vállalat, termőföld államosítása) részleges kárpótlásáról. A törvény hatálya alá az 1949. június 8. követően alkotott jogszabályok alkalmazása által sérelmet szenvedett természetes személyek (vagy leszármazottai) tartoztak. Az 1992. évi II. törvény rendelkezett a kárpótlásra kijelölt földalapok ellenőrzésére alakult érdekegyeztető fórumokról, amit a ladánybenei önkormányzat létrehozott az év elején.[150] A kérelmeket 1991. november 9-ig kellett benyújtani az illetékes kárrendezési hivataloknál, összesen 88 kérvényt adtak be, legtöbbjét a termőföldek államosítása miatt, és csak egy esetben vállalkozás (Pető malom) elvétele miatt. Más megyékhez is tartoztak benei kárpótlási ügyek de számuk nem volt jelentős. A szűkös határidő miatt megfeszített munkával dolgozták fel a kérelmeket, ezért Jurászik Erikát és Lakos Mihálynét az Országos Kárpótlási és Kárrendezési Hivatal pénzjutalomban részesítette. A megyei Kárpótlási Hivatal kimutatásából kiderül, hogy Ladánybenén 522 hektár terület lett kijelölve árverése célra, melynek végrehajtására egy hattagú Földrendező Bizottságot és egy külön „földkiadó bizottságot" hoztak létre.[151] A földkiadó bizottság tagjai munkájuk után bért kaptak egészen 1994 közepéig, amikor is egy főállású adminisztrátort neveztek ki. A gazdálkodók megsegítésére 1994. február 18-án 22 fővel megalakult a Gazdakör (Ritter Tibor elnökletével), mely mind a mai napig működik körülbelül harminc taggal.

Ladánybene és Kunbaracs közös területi bizottságot hozott létre, hogy a Rákóczi Szakszövetkezet használatában lévő 35.811 aranykorona értékű területet szétossza. Az első kárpótlási árverés első lépésére 1992. december 23-án került sor, amikor a Rákóczi szakszövetkezet – amely termelői munkát már nem végzett – kijelölt tábláinak 30 százalékát árverezték 500 forint/aranykorona értékben.[152] Ekkor mindössze hat kárpótlásra jogosult vált földtulajdonossá, akik mindannyian eredeti tulajdonukat kaphatták vissza. Ritter Tibor ekkor kapta vissza a mintegy 50 hektárnyi területét melyet nagyszüleitől és szüleitől államosítottak. A következő privatizációs árverések 1993. március 31-én és április 30-án tartották, amit a lakosság nagy érdeklődéssel és türelmetlenséggel várt. A bizottságok a területek egyezetését végezték és az azonosítás sem ment egykönnyen, márciusban a Helvéciai Állami Gazdaság kerekegyházi, kunbaracsi és ladánybenei területeit árverezték. Egy 17 tagú földkiosztó bizottság – ebből hét a kunbaracsi bizottság tagja volt – intézte az 1993. évi II. törvényben foglalt részarány-tulajdonok visszaadását. A két településen 1500 személyt érintő 810 darab kérelmet kellett átvizsgálni. Bonyolította a kárpótlási folyamatot az, hogy sokan olyan földterületeket is igényeltek amelyek tanyákhoz tartoztak s ez a földalap újbóli kijelölését jelentette.[153] Ladánybenén összesen 954 fő, Kunbaracson 610 fő lett a részarány tulajdonosok száma.[154]

A kárpótlási folyamat lassan ment, még 1994-ben 686 fő igényét kezelték. A Földművelésügyi Minisztérium döntése értelmében, a mezőgazdaság felügyeletére és irányítására 1994 tavaszán létrehozták a falugazdász hálózatot (amit 1995-ben

149 A külföldi szakirodalom is kiemelt figyelmet szentelt a kárpótlási folyamatnak, lásd például M. Burawoy and K. Verdery eds., *Uncertain transition: Ethnographies of change in the postsocialist world,* Lanham: Rowman & Littlefield, 1999, és D. A. Kideckel, ed., *East European communities: The struggle for balance in turbulent times,* Boulder: Westview, 1995.

150 A fórum tagjai Baranyi Lajos, Ritter Tibor, Sípos Imréné, Szabó Vince és a nem helybeli lakos képviselőjeként a lajosmizsei Csillik László volt. A szakszövetkezet képviselőjeként Drabant János és Kollinászi László lett delegálva, Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 2/1992. február 28-i ülésének jegyzőkönyve.

151 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 4/1992. május 22-i ülésének jegyzőkönyve.

152 A föld aranykorona értékének megállapítása már önmagában is rossz logika szerint működött – a kataszteri felmérések és egy fiktív értékrendszer összekapcsolásával – országszerte a 20. század elején, lásd Sós Aladár, *Szabadság és gazdaság.* Budapest: Göncöl Kiadó, 1991, 424.

153 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 4/1993. április 30-i ülésének jegyzőkönyve.

154 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 4/1998. április 7-i ülésének jegyzőkönyve.

már gazdajegyzőnek neveztek). Ezt a pozíciót Szabó István töltötte be. A közhangulatot meghatározta a lakosság türelmetlensége és kárpótlással kapcsolatos bizalmatlanság. A falugyűlésen sorozatos kérdésekkel bombázták az önkormányzatot a földek visszaadásával kapcsolatban, de megnyugtató választ nem kaphattak.[155] A folyamat annyira lelassult, hogy 1997 áprilisában a képviselőtestület döntésben utasította *„a polgármestert, hogy a Ladánybene Rákóczi Mg. Szakszövetkezet ügyében keresse meg levélben az Igazságügyi Minisztert és tájékoztassa a szövetkezetben kialakult áldatlan és törvénytelen állapotról."*[156] A Rákóczi szakszövetkezetnél annyira ellehetetlenült a helyzet, hogy a tsz irodájában a Megyei Egészségbiztosítási Pénztár lefoglalta a bútorzatot, mivel a tsz-nek több millió forintos tartozása nem volt rendezve. Ugyanekkor a község újból kérvényt juttatott el *„Torgyán József képviselő felé."*[157] A Szakszövetkezet felszámolása csak 1998 nyarán fejeződött be. A kárpótlás és a mezőgazdaság szétzilálása nem kedvezett a magántermelőknek és a családi gazdaságoknak, a termelés visszaesett, az állatállomány is megsínylette a kárpótlási folyamat visszásságait.[158] Egy állatorvosi jelentés szerint a szarvasmarha-állomány összlétszáma 100 darab alá csökkent.[159] Ezek alapján nem kétséges, hogy a 90-es éveket a családi gazdaságok általános bizonytalansága jellemezte, ami az egész Bács-Kiskun megye átalakuló agráriparát is meghatározta.[160]

A rendszerváltás folytatódik

Az iskola vezetésében és kollektívájában jelentős változások történtek. 1991-ben a több évtizedes munkát maguk mögött tudó Kolinászi házaspárt a képviselőtestület nem javasolta miniszteri kitüntetésre.[161] 1991-1992-ben Kollinászi Lászlóné kapott megbízást az iskola igazgatói székére, majd a pályázatot elnyerve kapta meg kinevezését.[162] Ekkor tizenöt pedagógus kérvényben fordult az önkormányzathoz, hogy 13. havi bérüket megkaphassák, ám ezt az önkormányzat nem teljesítette. Hasonlóan keményen lépett fel az önkormányzat a volt iskolaigazgató ellen és kártérítést nyújtott be, mivel értékes vagyontárgyak tűntek el az utolsó években.[163]

A községi óvoda 1992-ben négy oktatóval 72 gyermeket látott el (s ezen felül étkeztetett még 86 iskolást, 50 fő idős embert és 12 felnőttet). Az iskolában 172 gyermek tanult (alsós 86 fő, felsős 86 fő) 13 pedagógus segítségével. A személyi feltételek nem sokat javultak, a pénzhiány és a helyi keretek szűkítették a lehetőségeket. Az iskolában például az új technikára való átállás miatt a fűtés késett, az óvodában a szemléltető eszközök hiányoztak. A „mozgalmi élet" és a szervezett iskola utáni programok megszűntével az iskola igazgatója a következőket jegyezte meg: *„Nagyon hiányzik, hogy a község az iskolai alkalmakon kívül semmilyen ismeretszerző, vagy szabadidős tevékenységet nem tud kínálni a gyerekeinknek. Így marad hétvégeken is a céltalan lődörgés, biciklizés a falu utcáin, s ez nem jó."*[164] Ehhez járult még az, hogy 1994-ben összesen 5 pedagógus vált meg a tantestülettől különböző okok miatt. Egy beszámoló szerint az ok egyszerűen az, hogy:

> *„A falu nem tud a pedagógusoknak semmit ígérni. A pedagóguslakások siralmas állapotban vannak, a bérek minimumbérek, az F kategóriát elvesztette az önkormányzat, és nincs differenciálásra lehetőség. Úgy érzik a pedagógusok, hogy nincs becsülete a munkájuknak, nincsenek elismerve."*[165]

155 Falugyűlés Jegyzőkönyve 1995. február 10. Ladánybene Irattára.

156 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 4/1997. április 29-i ülésének jegyzőkönyve.

157 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 8/1997. szeptember 11-i ülésének jegyzőkönyve.

158 Erről bővebben lásd Katalin Kovács, „The transition of Hungarian agriculture 1990-1993," In R. Abrahams ed., *After socialism: Land reform and social change in Eastern Europe,* Providence and Oxford: Berghahn Books, 1996, 51-84, és Chris Hann, „Land tenure and citizenship in Tázlár," *ibid,* 23-50.

159 Ugyanakkor a községben 648 kutyát oltottak be veszettség ellen, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 5/1998. április 28-i ülésének jegyzőkönyve.

160 Tóth Péter, „Bács-Kiskun megye mezőgazdaságfejlesztési lehetőségei." *A Falu* IX. 2. 75-84.

161 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 4/1991. április 26-i ülésének jegyzőkönyve.

162 Kollinásziné mellett még egy elvált (fiát nevelő apa) pedagógus is pályázott, akit azonban a testület nem tartott alkalmasnak „megcsorbult életút"-ja miatt, Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 5/1992. június 5-i ülésének jegyzőkönyve.

163 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 3/1992. március 27-i ülésének jegyzőkönyve.

164 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 5/1993. június 18-i ülésének jegyzőkönyve.

165 Drabant Jánosné igazgatóhelyettes hozzászólásából, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 13/1994. október 21-i ülésének jegyzőkönyve.

Ez feszültséget eredményezett az iskolavezetőség és a polgármesteri hivatal között olyannyira, hogy az igazgató megbízásának lejártakor a polgármester zárt ülést rendelt el, és Drabant Jánosnét választották meg igazgatónak.[166]

A kulturális élet annyira szegényessé vált, hogy 1991 közepén az önkormányzat már a Petőfi Művelődési ház bérbeadását fontolgatta.[167] A volt Hazafias Népfront átalakult Társadalmi Egyesületek Szövetségévé, de olyannyira nem működött, hogy saját magát feloszlatta. A KISZ, az MSZMP és az Úttörő mozgalom megszűnt, vagyonukat az önkormányzat kapta meg. A Bükkszéki Ifjúsági Tábor vagyonrészét az önkormányzat 1995-ben értékesítette.

A művelődés helyzetét tovább rontotta az intézmény körül kialakult egyébként régről ismert probléma, a vezetők személye körüli viták. Az intézményt 1994 márciusáig Tomicsné Visontay Erzsébet vezette, aki viszont felsőfokú iskoláját megszakította és ezért munkaviszonyát megszüntették.[168] A 90-es évek közepétől egy újfajta kulturális élet kezdődött, a községbe meghívott vendégeknek és művészeknek kiállításokat szerveztek; Lajosmizséről például Szőrös József fafaragó és Skultéti Árpád festő munkáiból szerveztek bemutatót 1993-ban. A „Ladánybene 27” nevű reggaezenekarral egyre szorosabbá vált a kapcsolat, 1992 tavaszán a zenekar nyári tábort rendezett, majd 1995-ben fellépődíjuk március 15-i bevételét az iskolának ajánlotta fel.[169] Viszonzásul az ekkor már országos hírnevet szerzett együttes is kapott az önkormányzattól támogatást (pl. 1995-ben amikor 10 éves jubileumát ünnepelte).

A romló gazdasági helyzetben az önkormányzat megszorító intézkedésre szánta el magát, a művelődési házat és könyvtárat összevonták az iskolával, ami éves szinten majdnem félmillió forint megtakarítást eredményezett. Ám ennek ellenére a község nem szervezett központi ünnepséget augusztus 20-a tiszteletére![170] Elbocsátásokra is sor került és felmerült az óvoda bezárása, de ez ellen a szülők tiltakozó akciót szerveztek.[171] A művelődési házban már csak diszkó hozott bevételt, de 1996 közepén már az egy vállalkozó által működtetett diszkó is veszteségessé vált.[172] Az önkormányzat egyre több tulajdonától volt kénytelen megválni, 1997-ben a buszgarázsokat az ÁFÉSZ-nek adták el félmillió forintért.[173] A volt szeszfőzdét először bérbe adták, majd egy helyi vállalkozó vásárolta meg. 1995-ben bevezették a magánszemélyek kommunális adóját minden telekre és építményre, de mivel a pénzhiánnyal küszködő önkormányzatnak az ebből befolyt jövedelem sem volt elegendő, az iparűzési adó (0,5%-os) bevezetéséről kellett dönteniük.[174] Ezzel összhangban az önkormányzati dolgozók létszáma 61 főről 50 főre csökkent.

Az évtized során a sportélet teljesen egyoldalúvá vált, a volt MHSZ – a mintegy ötven éves múlttal rendelkező lövészegylet – már semmit sem hallatott magáról. A sportegyesület működött egyedül, de ez csak a labdarúgó szakosztályt jelentette, amit ifj. Faragó Gyula vezetett. Az általános iskolában megalakult a cserkészszövetség, ám egy-két alkalmi összejövetel után megszűnt. A Vöröskereszt is vesztett tömegbázisából, munkáját főleg a humanitárius-jellegű tevékenység jellemezte (gyűjtések, segélyakciók, véradás stb.).

Az új korszak beköszöntét jelezte a közbiztonság fokozatos romlása is. Ennek orvoslására egy önvédelmi alapítványt hoztak létre 1991-ben, gépkocsival 2-3 fős csoporttal járták a községet éjszakánként ezzel csökkentve a betörések számát, de az alapítvány két évvel később feloszlott. A község vezetői a biztonság növelésére a rendőrséget kérték fel, hogy a szombati diszkók (Heninger Disco) alkalmával fokozottan felügyeljenek. A körzeti megbízott még szolgálati lakást is kapott, hogy többet tartózkodjon a községben. Az indok nem volt alaptalan, hiszen a bűncselekmények száma mintegy 25%-os emelkedést mutatott. A lajosmizsei rendőrőrs 1991. október 1-én alakult

166 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 7/1997. augusztus 27-i ülésének jegyzőkönyve.
167 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 5/1991. május 17-i ülésének jegyzőkönyve.
168 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 4/1994. március 7-i ülésének jegyzőkönyve.
169 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 4/1992. május 22-i ülésének jegyzőkönyve.
170 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 4/1995. április 25-i ülésének jegyzőkönyve.
171 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 8/1995. szeptember 7-i ülésének jegyzőkönyve.
172 Ladánybene Község Önkormányzata Képviselőtestületének 12/1996. november 27-i ülésének jegyzőkönyve.
173 Ladánybene Község i Önkormányzat Képviselő-testületének 4/1997. április 29-i ülésének jegyzőkönyve.
174 Az iparűzési adó mértékét 2003. január 1-ig nem változtatták, majd az 1%-ra emelkedett, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 10/1997. november 20-i ülésének jegyzőkönyve és Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testülete 9/2002. december 3-i ülésének jegyzőkönyve.

újjá 22 fővel és hat község területére kiterjesztve, de ebből csak egy fő volt körzeti megbízott (1991-92-ben Balogh József törzsőrmester), aki Kunbaracsot is ellátta. A bűnügyi statisztika az ismertté vált bűncselekmények számát jól illusztrálja:[175]

Év	1992	1993	1994
Bűnügyek száma	93	65	73

A benei önkormányzat a lajosmizsei rendőrőrs gépjárműveinek üzemeltetéséhez is hozzájárult havi 8000 forinttal.[176] Mivel a közbiztonság tovább romlott, 1997-ben állandó ladánybenei körzeti megbízott tartózkodását sürgette a képviselő-testület.[177]

Az évtized elejétől a tűzoltóság és a nyugdíjas klub működése jelentette a kulturális és társadalmi élet egyik leglátványosabb részét.[178] A Nyugdíjas Klub – melynek taglétszáma 50-60 fő között mozgott – volt az egyedüli rendszeres és jól szervezett klubtevékenység az idősebb lakosok számára. 1993-ban a képviselőtestület határozatot hozott a Ladánybenéért Alapítvány létrehozására, melyet ötfős kuratórium vezetett. Az önkormányzat indító összeggel járult létrehozásához (ez először 50 000 forint lett volna, majd 15 000 forintra csökkent). [179]

Az egészségügyben is történt változás, 1991-ben a község fogorvost kapott Kovács G. Annamária személyében.[180] A nőgyógyászati szűrővizsgálatokat az önkormányzat finanszírozta, de Dr. Pólik

Osztálytalálkozó 1996-ban: Berente Istvánné volt tanítványaival

175 Az esetek jelentős százaléka tulajdon/vagyon elleni bűncselekmény volt. A bűncselekmény tetteseinek kilétét 50 %-ban tudták felderíteni. Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 4/1995. április 25-i ülésének jegyzőkönyve.

176 A körzeti megbízott személye azért változott, mert a korábbi megbízott (Obornyák Péter zászlós) közlekedése baleset következtében elhunyt, Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 2/1992. február 28-i ülésének jegyzőkönyve.

177 Az önkormányzat levélben fordult Gergényi Péter megyei főkapitányhoz ez ügyben, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 4/1997. április 29-i ülésének jegyzőkönyve.

178 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 11/1991. december 6-i ülésének jegyzőkönyve.

179 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 2/1993. február 26-i ülésének jegyzőkönyve.

180 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 8/1991. augusztus 9-i ülésének jegyzőkönyve.

József lajosmizsei szülőotthon-vezető kérelmét – amelyben havi 1500 forintos támogatást kért – nem támogatták és a következő évben a lajosmizsei szülőotthon meg is szűnt.[181] 1994-ben megtörtént a patika privatizációja és önkormányzati tulajdonba került.

A rendszerváltás szellemiségének egyik fokmérője az önkormányzat és az egyház közötti kapcsolat, ami az 1970-es évek tartózkodó politikájához képest javuló tendenciát mutatott. Bisztrai László távozása után a plébánia pap nélkül maradt és ezért a váci püspök Tatárszentgyörgyhöz csatolta Ladánybenét, és az ottani plébános Tóth Ferencet Ladánybene plébánia-kormányzójává nevezte ki. A „rendszerváltozás" az egyházi életben csak 1993. május 30-tól kezdődött (ekkortól Vácról leválva, a Kalocsa-Kecskeméti egyházmegyéhez csatolták Ladánybenét), a lajosmizsei plébániáról jártak át misézni, először az idős Asztalos József szolgálta a híveket majd Süveges István plébános. A polgármester és a plébános közt a kapcsolat kezdett barátságossá válni, az önkormányzat a templomban a központi fűtés beszereléséhez 50000 forinttal járult hozzá.[182] A község az egyház további támogatása elől sem zárkózott el, így 1993-ban hasonló összeggel járultak a plébánia felújításához.[183] Az önkormányzat a működési kiadások fedezetére 2 millió forint rövidlejáratú hitelt volt kénytelen felvenni, s a hitel visszafizetését egy év múlva sem tudták teljesíteni, így a költségvetést további működési hitel felvétele és kamata is terhelte.[184]

Elfoglaltsága miatt Süveges plébános nem tudott a ladánybenei hívek bajaival-gondjaival alaposan foglalkozni, és – a korábbi konfliktusokból tanulván – maguk a beneiek is elégedetlenségüknek adtak hangot. A vetélytársként kezelt Lajosmizsét a beneiek nem nézték jó szemmel, és a plébános tevékenykedését egyre több kritika érte. A konfliktust még az sem enyhítette, hogy a sok gyűjtés eredményeként a templomtorony elkészült 1998-ban és ehhez az önkormányzat is méltóan hozzájárult 450000 forinttal.[185] A hitközség – hozzászokva a saját plébánoshoz – nem akart továbbra is Lajosmizsétől függni. Saját papjuk kinevezésének megakadályozását a lajosmizsei plébánosra fogták, aki ezt (saját bevallása szerint) szintén kérelmezte a püspöknél.[186] A megromlott viszonyáról maga a plébános vetett számot, amikor a következőt írta a Historia Domusba:

> *„A plébániát nagy pénzösszeggel és tiszta lelkiismerettel adom át. Az utolsó szentmisét megtartottam. 6 évig dolgoztam közöttük, de soha meg nem köszöntöttek a nevem napján, nem kérték, hogy ezüst misét náluk is tartsak, és most az utolsó misén sem akadt senki, aki legalább annyit mondott volna, hogy te bolond, köszönjük, hogy 6 évig dolgoztál értünk."*[187]

Az intézmények közötti konfliktust tovább bonyolította az egyre szűkösebb támogatás. Ebben a gazdasági-pénzügyi helyzetben az önkormányzat a lajosmizsei Tűzoltóegyesület támogatási kérelmét már meg sem szavazta. Az infláció és a túlköltekezés miatt az 1994-es évet már veszteséggel kezdte az önkormányzat, ám a nagy pénzhiány ellenére a képviselők nem mondtak le tiszteletdíjukról, sőt a polgármester fizetésének emeléséről – erről zárt ülésen amire négy év alatt még nem volt példa – döntöttek.[188] A vita odáig fajult, hogy a községi jegyző, Turupuliné lemondott.[189] Helyét hamar betöltötték, először ideiglenesen a lajosmizsei jegyzőt – a korábbi kunbaracsi vb titkárt – Volenticsné Kapusi Adriennt bízták meg másodállásban a jegyzői teendők ellátásával.[190] Tőle pár hónap után az eddig Kunpeszéren dolgozó Szádvári Erika vette át a jegy-

181 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 5/1993. június 18-i ülésének jegyzőkönyve.

182 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 12/1991. december 28-i ülésének jegyzőkönyve.

183 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 4/1993. április 30-i ülésének jegyzőkönyve.

184 Sípos Imréné gazdasági főelőadó beszámolójából, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 12/1994. október 21-i ülésének jegyzőkönyve.

185 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 11/1998. augusztus 25-i ülésének jegyzőkönyve.

186 Süveges István lajosmizsei plébános feljegyzése a Historia Domusban, lásd A ladánybenei róm. kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47. Ladánybenei Plébánia Irattára.

187 Süveges István plébános utolsó bejegyzése, 2000. nov. 30-án, A ladánybenei róm. kat. lelkészség története 1937. szeptember 5-től, 46-47. Ladánybenei Plébánia Irattára.

188 A kiadások között szerepel egy dániai kiküldetés (60000 ft), vezetői pótlékok (160000 ft), „Tégy a gyűlölet ellen" program és az „Egészséges Tüdőért Alapítvány" (30000 ft) támogatása.

189 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 3/1994. február 28-i ülésének jegyzőkönyve.

190 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 6/1994. április 5-i ülésének jegyzőkönyve.

zői hivatalt. A döntés nem bizonyult helytelennek, a jegyzőasszony 2002-ben elnyerte a Bács-Kiskun Megye Közszolgálatáért Díjat. Szintén 1994-ben nevezték ki Horváth Gyulánét az óvoda vezetőjének. A fogorvosnak – szintén pályázattal – az erdélyi származású Mike Józsefet választották meg, akivel azonban hamarosan személyi nézeteltérés miatt közös megegyezéssel 1995 végén felbontották a szerződést.[191] 1996-tól Sípos Judit jelentkezett a fogászat ellátására (vállalkozási formában), és ő 2003-tól alvállalkozó fogorvossal folytatta a munkát. [192]

Az 1994-es év több más fordulatot is hozott a kis közösség életében. A község több lépést is tett azért, hogy részt vegyen különböző térségi társulásokban, programokban. Ekkor vetette fel Visontay István polgármester azt, hogy Bene az erdélyi Szentábrahám községgel testvérkapcsolatot hozzon létre, amit a képviselőtestület el is fogadott. A testvérkapcsolatot szentesítő okmányt 1994. október 7-én egy háromtagú képviselő küldöttség (Visontay István, Szádvári Erika, dr. Tóth Béla) írta alá.[193] Az alapító okiratban szerepelt, hogy a testvértelepülési kapcsolat legfőbb célja:

„*hogy az azonos anyanyelvű és ezen közös alapon nyugvó kultúrájú de más- más nemzetet alkotó népek két településének lakossága egymást megismerje, tapasztalatait, kulturális értékeit az egymással való rendszeres találkozások által kicserélje*."[194]

Emellett más térségi programokban, például Kecskemét és Térsége Területfejlesztési Önkormányzati Társulás, Közép-Homokhátsági Szövetség, majd Körösladány kezdeményezése a Ladány nevezetű helységek társulásába próbált a község beilleszkedni.[195]

Nemcsak földrajzi, hanem történelmi helyzetét is először gondolta át az önkormányzat, amikor a 90 éves község jelképeinek megalkotását javasolta a polgármester. Készülve 1998-as jubileumra terv készült a községi pecsét, címer és zászló elkészítésére. A pénzhiány közbeszólt, így a képviselőtestület elodázta a jelképek megalkotására tett javaslatot. A címerterv lényegében ötvözte a honfoglaló Bene-vitézről alkotott képet, és Jászladánnyal való kapcsolatot. A címer felső (kék színű) részébe egy vágtató lovas vitézt, alatta Jászladány címerét rajzolta a művész; az alsó részben keresztezi egy zöld borókaág az erdőt, az aranykalász a mezőgazdaságot szimbolizálja, így egyesítve a település közép-és újkori történelmét. Az eredeti tervben még egy előre nyilazó vágtató lovas szerepelt, de az elfogadott tervben a lovasból hátrafelé nyilazó lett (hasonlóan az új községi pecséthez).[196] A község 1998-ban ünnepelte fennállásának 90. évfordulóját, igazodva az első községi képviselőtestületi gyűlésekhez, bár inkább illett volna az 1907-es első alakuló kérelmet és gyűléseket alapul venni. Ekkorra formálódott ki a községi múlt méltó ünneplésének sorozata és a községi jelképek megalkotása. Talán ennek a szellemében – igaz, hogy a szennyvízberuházási program lebonyolítása miatt – jött létre egy közös történelmi képviselőtestületi ülés Lajosmizse, Ladánybene és Felsőlajos települések között 1998 nyarán.[197]

---

191 A másik pályázó szintén határontúli magyar volt, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 12/1994. október 3-i ülésének jegyzőkönyve.

192 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 3/1996. március 12-i ülésének jegyzőkönyve.

193 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 11/1994. augusztus 29-i ülésének jegyzőkönyve.

194 A nemzetfogalom értelmezése nem egyértelmű ebben a kontextusban, lásd Kürti László, "Megnyerjük a 21. századot – a státustörvény és ami mögötte van." Kurtán S., Sándor P. és Vass L. szerk., *Magyarország politikai évkönyve 2001-ről. I.* Budapest: DKMKKA, 507-520, és a fogalmak bemutatását in Bretter Zoltán és Deák Ágnes szerk., *Eszmék a politikában: a nacionalizmus,* Pécs: Tanulmány Kiadó, 1993.

195 Ladánybene Község Önkormányzata Képviselőtestületének 6/1996. május 29-i ülésének jegyzőkönyve, és Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 9/1997. október 28-i ülésének jegyzőkönyve.

196 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 6/1997. június 26-i ülésének jegyzőkönyve és 10/1998. augusztus 1-i ünnepi ülésének jegyzőkönyve.

A község új pecsétje (méret: 40 mm)

A 90. születésnapját ünneplő községben a kulturális program frappánsan sikerült, a valamikori „pusztaiak” leszármazottai megtalálták a kapcsolatot a kibocsátó Jászladánnyal. Az 1998. augusztus 1-jén tartott ünnepi képviselőtestületi ülésen meghívottként részt vett Kunbaracs, Felsőlajos és Jászladány polgármestere. Az első falunapon az ünneplő közönséget Vizi Mátyás fülöpszállási jegyző, a volt ladánybenei vb-titkár köszöntötte. A község szimbólumait – a zászlót és a címert – Tóth Péter Domonkos, a valamikori nagy tiszteletben álló benei plébános szentelte fel. Az ünneplésen részt vett Szimor József, az erdélyi testvértelepülés (Szentábrahám) polgármestere. Az új szimbólumokat rendőri felvezetés mellett végighordozták a község utcáin, a népünnepély és az esti fáklyás felvonulás igen emlékezetes maradt a lakosság körében.[198]

A harmadik évezred elején…

A rendszerváltás legfőbb erénye, hogy az államszocialista alkotmányos rendet eltörölte és helyébe a többpártrendszert, szabad választásokat és demokratikus alkotmányozást hozta. A helyi politika átalakulása érdekesen mutatja ezt, amikor az 1990-es évek elejétől egy teljesen független képviselőtestület megkezdte működését. Amint láttuk, a községben az első parlamenti ciklusban politikai tevékenység szinte nem létezett. Hivatalosan bejegyzett pártok szinte nem léteztek, pártrendezvények csak a választási periódus idejére estek. Ennek kapcsán több országos vezető is megfordult Ladánybenén: Horn Gyula, Orbán Viktor, Surján László, Szűrös Mátyás, Nagy Tamás és Palotás János. Az első helyi politikai esemény 1995 elején történt, amikor a Kisgazdapárt szervezete megalakult Blaskó Sándor elnökletével, melynek működése az 1990-es évek végére teljesen inaktívvá vált.

Az 1994. december 11-én tartott helyhatósági választás rendben zajlott le, az 1295 fő választójogosult lakos közül 536 fő szavazott, ami visszaesést mutatott az 1990-es választási részvételhez képest: polgármesternek ismét Visontay Istvánt (aki ekkor az MSZP színeiben indult) választották meg 453 szavazattal. A kislistás szavazólapon 21 jelölt közül választották ki a kilenc képviselőt. Öt új és négy korábbi képviselő kapott mandátumot; hét független, kettő pedig MSZP-s volt. Az öt új megválasztott képviselő Bódis Pálné, Lengyelné Árva Rita, Fekete Istvánné, dr. Solti Éva és Gondos Róbert lett.[199] A kilenc képviselőből öt nő volt! Az új alpolgármesternek titkos szavazással Ritter Tibort választották meg, aki az alpolgármesternek járó tiszteletdíjról azonnal lemondott! Az új képviselőtestület három bizottságot hozott létre, ami eggyel volt több az előző ciklusban beváltnál: az öttagú Szociális és Egészségügyi, Pénzügyi és Közgazdasági (később ez Pénzügyi és Ellenőrző névvel), és az Oktatási-Kulturális-és Sportbizottságot.

A következő önkormányzati választások alapjaiban formálták át a község képviselőtestületét. A megválasztott polgármester és programja lényegében egységesebbé és átláthatóbbá alakította az 1998 és 2006 közötti önkormányzati ciklus profilját. Ezért érdemes itt a helyhatósági választásról bővebben szólni: az 1998. október 18-án tartott helyhatósági választás nem várt eredményt hozott, az új polgármester a független jelöltként induló Rácz Sándor lett, akit 412 érvényes szavazattal választott meg a község lakossága négy évre. A választópolgárok 57%-a vagyis 754-en, vett részt a választásokon. Visontay István, aki húsz éven keresztül volt a település első embere független jelöltként indult 332 voksot, azaz a szavazatok 44,6%-át kapta, így nem sikerült újból nyernie. A képviselőtestület tagja lett: Várkonyi Lajos, Obornyák János, ifj. Baranyi Lajos, Mészárosné dr.

197 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 7/1998. június 15-i ülésének jegyzőkönyve.
198 Az eseményről beszámolt a kecskeméti Petőfi Népe majd a Lajosmizse és Vidéke c. újság is, 1998. augusztus. 5.
199 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselőtestületének 15/1994. december 20-i alakuló ülésének jegyzőkönyve.

Solti Éva, Simkóné Jámbor Marianna, Drabant Jánosné, Gondos Róbert, Drabant János és Kisjuhász Lajos. Gondos Róbert lemondott mandátumáról, helyette Bódis Pálné vette át megbízólevelét.

A nők száma a tíztagú testületben a korábbi öthöz képest négyre csökkent.[200] Jelentős változást hozott az, hogy az 1990-es választáskor mandátumot kapottak közül csak Obornyák János, az 1994-esek közül Bódis Pálné és dr. Solti Éva foglalhattak helyet az újonnan megválasztott képviselőtestületben. Úgy az alpolgármester (Obornyák János), mint a képviselők egyetértésben döntöttek arról, hogy tiszteletdíjazás nélkül végzik munkájukat![201] Szintén az SZMSZ módosítására kényszerült az új testület, mivel a három bizottság szerkezetét és összetételét megváltoztatták. A szakszerűbb működés érdekében öttagú bizottságok születtek (3 képviselő, 2 fő kültag). Az új konstrukció szerint a Szociális és Egészségügyi Bizottságban Várkonyi Lajos, Simkóné és Drabant János (kültag: Berenténé Gönczi Ilona, Péli Györgyné), Pénzügyi és Ellenőrző Bizottságban Baranyi Lajos, Várkonyi Lajos és Drabant Jánosné (kültag: Hauszfatter Ferencné és Krista Tamás), és az Ügyrendi és Községfejlesztési Bizottságban Kisjuhász Lajos, Bódis Pálné, és Drabant János (kültag: Kolinászi Dezső és Földi Mihály). További érdekesség, hogy a sport és a kultúra nem kapott önálló bizottságot. A Szociális és Egészségügyi bizottságba nem választották be a képviselőtestület egyetlen egy orvosát, amit a képviselőnő kifogásként fel is hozott.[202] Ettől kezdve a viszony megromlott, ami odáig vezetett, hogy közös megegyezéssel az orvos és a község közötti szerződést 2000-ben felbontották.

Összehasonlításként álljon itt a 2002-es önkormányzati választások eredménye, mivel a polgármester újból Rácz Sándor lett (491 szavazattal a szavazatok 61%-át kapta). Az 1338 választásra jogosultból 782, azaz a választópolgárok 59%-a adott le érvényes szavazatot. Ez azt jelentette, hogy 1990 óta ez volt a legnagyobb részvételi arány. Nem kizárt, hogy ez annak eredményeként jött létre, hogy hárman jelöltették magukat polgármesternek: Rácz Sándor, Visontay István és a helyi politikai életben ismeretlen Simic Mária Margit. Ez utóbbi összesen 5 szavazatot kapott! Visontay István MSZP-s jelöltként visszatért a politikába és 296 mandátumot kapott (37%). A kislistán is indult, így a 20 jelölt közül 336 szavazattal képviselői mandátumot nyert. Rácz Sándor polgármester és az általa javasolt polgármester-helyettes (Obornyák János) kapta meg a megbízást, hogy a községet a 2002–2006-ig vezesse és felügyelje az ez időszakra szóló programját.[203]

A választás másik érdekességét a képviselőtestület összetételének sajátossága adja. A képviselők között csak Kisjuhász István és Visontay István lett az új tag, Bódis Pálné elesett a képviselőségtől, és dr. Solti Éva helyére Hauszfatter Ferencnét választották.[204] Lényegében két személyen kívül a képviselőtestület nem változott és a képviselők – egy kivétellel – függetlenként indultak. Ennek ellenére a szimpátia a FIDESZ-szel és a nemzeti-keresztény eszmeáramlatokkal jól kimutatható.

Amikor az új képviselőtestület elkezdte működését, a községet stabil gazdasági helyzetben vette át. Jelentős nagy beruházásokkal nem, inkább kisebb javító-fenntartó munkálatokkal, de kész profillal egy egészséges települést örökölt. A tanyapolitika eltűnt, s vele eltűntek azok a tanyák is melyek nem voltak életképesek. Ezzel párhuzamban épültek újabbak, amelyekben megjelent a tanyasivendégfogadás mintegy új vállalkozási forma lehetősége, de amit hátráltatott a dűlőutak rossz állapota. Segítette viszont, hogy 1994–1998 között a tanyákra is eljutott a telefon (mintegy 200 helyre lett bekötve). A művelődési ház és könyvtár már egy egyesült intézményként működött tovább, a községben a kultúrélet lényegében egy-két egyesületre korlátozódott (Nyugdíjas Klub, művelődési ház, sportegyesület), de jól működött. Az új polgármester programjában hathatósabb önkormányzati munkát, fokozott közbiztonságot, nagyobb figyelmet kívánt fordítani a rászorulóknak, tisztább

200 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testülete 14/1998. október 26-i ülésének jegyzőkönyve.

201 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 15/1998. november 3-i ülésének jegyzőkönyve.

202 Dr. Solti Éva hozzászólása a 7. napirendi ponthoz, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 14/1998. október 26-i ülésének jegyzőkönyve.

203 A polgármester illetményeként a köztisztviselői illetményalap 6,5-szerese illette meg, ami 214.500 forint volt. Az alpolgármester illetménye 66000 forint volt, de a megválasztott alpolgármester lemondott a tiszteletdíjról, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 8/2002. október 29-i ülésének jegyzőkönyve.

204 A választási eredmények összesítése a www.vokscentrum.hu honlapon megtalálható.

települést, az értékek megőrzését, turizmus fellendítését, utcakép javítást, kábeltévé hálózatot és egy állandó plébánost ígért.[205]

Az új testületnek többéves munkával sikerült kiváló eredményeket felmutatni: tanyavillamosítás, az óvoda és iskola összevonása, a PHARE-pályázatok, az emlékpark felépítése, a „Bene 2000" Közhasznú Társaság létrehozása. Már az 1998. év bevétele is pozitívumot mutatott, ekkor 92 millió forintot tett ki, melyből az állami hozzájárulás 43 millió volt.[206] A temetőt egy új vállalkozó (SZIGÜ Rt), a szilárd hulladékszállítást egy örkényi vállalkozó (Sarai László) kapta meg 1999-ben. Újból aktivizálta magát Sztancsné Kulcsár Éva titkár és Albert Sándor elnök által vezetett helyi Vöröskereszt (kirándulások, környezetvédelem, segélyakciók, véradás, az idősek és rászorulók ellátása, segítése). Támogatták az SOS Gyermekfalut, a „Szájjal és Lábbal Festő" művészeket is.[207] A testület vezetőségében hamar változás állt be, a titkár Králikné Szabó Irén, az elnök Simkóné Jámbor Marianna lett.

Felújítási munkálatok kezdődtek a polgármesteri hivatal, az iskola, a tűzoltószertár, a községháza, szolgálati lakások, utcák, plébánia és a sportpálya tekintetében. De több millió forintos pályázat segítette a tanyavillamosítás kivitelezését, valamint a Westel és a Pannon GSM terjeszkedését, amivel megoldódott a telefonhiány is. Megtakarítás céljából összevonták a napköziotthonos óvodát és az általános iskolát. Új vezető lépett a Nyugdíjas Klub (Szőke Lajosné majd Terjék Katalin személyében) élére, és rendszeresítették a még Visontay István által javasolt július 31-ét, mint hivatalos falunapot. A jászsági örökség és múlt emlékeként 1999 júliusában a község részt vett Jászladány 600 éves év-

A Nyugdíjas Klub szereplése a falunapon 2004-ben

205 Rácz Sándor előterjesztése, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 14/1998. október 26-i ülésének jegyzőkönyve, hasonlóan ezek voltak a témái az első falugyűlésnek is, Falugyűlés jegyzőkönyve, 1999. február 12.

206 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 19/1998. december 29-i ülésének jegyzőkönyve.

207 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 1/1999. január 12-i ülésének jegyzőkönyve.

forduló ünnepségében.[208] A temető és a park is megszépült, és a község polgárai hamar észrevették, hogy a rendeletek hatására a köztisztaság is javult. Ezt az új Ladánybenét örökítette meg az a négy képeslap, amelyet az önkormányzat rendelt a 2002-es falunapra. Az új hagyomány teremtésében igen nagy szerepe van a falunapnak, ami a település apraját-nagyját megmozgatja és a környék egyik vonzó jellegzetes ünnepi alkalmává nőtte ki magát.

Az önkormányzati munka hatására a sportélet is virágzásnak indult. Bíró István vezetésével karate klub kezdte meg működését és csapat a 2003-as Fudokan karate világkupán sikeresen szerepelt. A sport szorosan kapcsolódik az iskolai oktatáshoz, melynek egyik megmaradt hátránya a tanulói létszám fluktuációja: csupán 149 fő, ebből 59 fő óvodáskorú volt; 2004-ben valamelyest javult az iskolások aránya, 156 tanulóval kezdték a tanévet. A közös iskola és óvoda tantestületének száma 2001-ben 20 fő volt (ebből 6 óvónő). A kis oktatói gárda a folyamatos nehézségek ellenére nagy energiával és munkakedvvel folytatja munkáját, ami nem volt ez elmondható a Tűzoltótestületről, amelynek elnöke (Bódis Pál) lemondott *„mivel a tagok az egyesület működését nem veszik komolyan, a gyűléseken maximum 7 fő jelenik meg."*[209]

A rendszerváltozás utáni korszakban megváltozott az önkormányzat és az egyházközösség kapcsolata is. A lajosmizsei plébános utolsó bejegyzésével búcsút intett a településnek, mivel kifogásolta, hogy *„Ladánybenén megértést, elismerést nem kap. Bántást, rágalmazást annál többet."* [210] A polgármester ezért kénytelen volt hozzálátni új plébános kereséséhez, ennek érdekében több megbeszélést folytatott Bábel Balázs kalocsai érsekkel.[211] A megbeszéléseknek meg is lett az eredménye, a teljesen felújított plébániára 2000. december 3-án megérkezett az erdélyi (gyergyóalfalui) születésű Kiss Vilmos plébános.[212] Sajnos, ekkor még a község lakosai közül többen igen közömbösen szemlélték egyházuk tevékenységét, az egyházadót sem igyekeztek befizetni. A hiány pótlására az önkormányzat egy egyedi támogatási formát szavazva meg, félévente 100000 forinttal támogatta az egyházközösséget.[213] Az új plébános munkába állásával a hitoktatás minősége javult, 2002-ben az iskolás gyermekek közül 45-50 fő iratkozott be hittanra.[214]

Nem csak a plébános személyében történt változás, a korábbi körzeti orvossal is megromlott a viszony és (Rácz Imre Gábor személyében) új orvost kapott a község.[215] Az egyezségnek megfelelően az orvosnak és a védőnőknek nemcsak Ladánybenét, hanem Kunbaracsot is el kell látniuk. 2001-től Farkasné Zsikla Ágnes látta el a védőnői és gyermekjóléti szolgálat teendőit, majd tőle 2003-tól Maleczné Odrovics Beáta vette át feladatát.

Az önkormányzat gazdasági helyzete tovább stabilizálódott, 2000-ben bevétele és kiadása már meghaladta a 98 millió forintot;[216] egy évvel később a bevétel 172 milliót tett ki. 2002-ben a bevétel 206 milliót, a kiadás 199 milliót tett ki.[217] A kiadások legnagyobb tételét a személyi juttatások és a munkaadót terhelő járulékok tették ki, 2001-ben összesen 84 millió forint értékben. Ugyanekkor a bevételek jelentős részét az SZJA és a gépjárműadóból származó 54 millió forint biztosította. A helyi kommunális és iparűzési adó mindössze 5,2 millió bevételt eredményezett.[218] 2002 végén az évi létszámkeret már csak 58 volt (23 fő a polgármesteri hivatalban és 35 fő az iskolában és óvodá-

208 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 8/1999. április 28-i ülésének jegyzőkönyve.

209 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 6/2002. augusztus 28-i ülésének jegyzőkönyve.

210 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 9/1999. június 1-i ülésének jegyzőkönyve.

211 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 15/1999. december 17-i ülésének jegyzőkönyve.

212 A plébános a 2000. december 5-i testületi ülésen mutatkozott be a község vezetősége előtt, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 14/2000. december 5-i ülésének jegyzőkönyve.

213 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 11/2003. december 9-i ülésének jegyzőkönyve.

214 Kiss Vilmos plébános beszámolója, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 4/2002. május 15-i ülésének jegyzőkönyve.

215 Az orvost etikátlan magatartása (alkoholizmus) miatt vonta kérdőre az önkormányzat, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 1/2000. január 6-i ülésének jegyzőkönyve. Az orvosi pályázatról közös testületi ülésen döntött Ladánybene és Kunbaracs képviselőtestülete, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 3/2000. február 29-i ülésének jegyzőkönyve. Rácz Imre Gábor mellett, dr. Sípos Róbert is magánpraxisban vállalt munkát Ladánybenén.

216 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 3/2000. február 29-i ülésének jegyzőkönyve.

217 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 10/2002. december 27-i ülésének jegyzőkönyve, és Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 5/2003. május 6-i ülésének jegyzőkönyve.

218 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 2/2002. február 20-i ülésének jegyzőkönyve.

ban). Pozitív lépést hozott a község életében az, hogy a képviselőtestület egységes álláspontot képvisel abban, hogy ők nem megélhetési politikusok és tiszteletdíjukra nem tartanak igényt (!): azt minden évben a köz javára fordítják.

Az új kihívásoknak megfelelően a közbiztonságot megreformálták, újból megalakult a községi polgárőrség – Várkonyi Lajos majd Fehér Gábor vezetésével –, és talán ennek tudható be, hogy a szabálysértések és bűncselekmények számában emelkedő tendencia kevésbé volt tapasztalható.[219] A közbiztonságra való figyelmet jól illusztrálja a felhívás „*egy piros zsigulira, mely ismeretlen cigányemberekkel igen gyakran feltűnik Ladánybenén.*"[220] A külterületi közbiztonság már kevésbé volt megnyugtató, aminek elsősorban anyagi hátterét emelhetjük ki, de nehezítette a munkát a körzeti megbízottak személyében történő változás is. Ezért 2002 végén úgy döntöttek, hogy társulnak a Közép-Homokhátsági bűnmegelőzési programhoz, melynek lényege a folyamatos járőrözésben és az információ gyors áramlásában összegezhető. A külterületen lakókat telefonnal látták el, hogy a bűncselekményre utaló jeleket azonnal jelenteni tudják. A társulásban Ladánybenén kívül Lajosmizse, Felsőlajos, Kunbaracs, Kerekegyháza és Fülöpháza szintén kötelezettséget vállalt.[221] A program létfontosságú, mivel legtöbbször azokat a tanyákat törték fel, ahol állandó jelleggel nem tartózkodtak tulajdonosaik. Ez a település szempontjából elengedhetetlen döntésnek bizonyult, mivel több tulajdonos inkább feladta tanyáját és eladása mellett döntött, mintsem a folyamatos küzdelem mellett. Hasonló célt szolgált a 2003-ban létrehozott Bene-Baracs Bűnmegelőzési és Közbiztonsági Társulás is.

A gondok egyes területeken továbbra is megmaradtak. A mezőgazdaságban nem történt érezhető javulás, és az Európai Uniós csatlakozás miatt egyre több kérdés merült fel a a gazdák kiszolgáltatott helyzetével kapcsolatban. Talán ez is ösztökélte a falugondnoki szolgálat születését, amelyet 1999-ben hoztak létre Kisjuhász István személyében. Az információáramlás javítására és a környékbeli gazdák segítésére a Gazdakör ezüstkalászos gazdatanfolyamot tartott 2001 folyamán, amelyen a résztvevők száma meghaladta a 100 főt. A mezőőri állást is megszervezték, melyet Drabant János látott el. Munkája összetett volt, a környezetvédelemtől, a kóbor kutyák lelövéséig, karbantartási munkálatokig és a tanyai területek járőrözéséig minden reá hárult.[222]

Hasonlóan megmaradt az úthálózat elavultságából fakadó gond. 2003 nyarán a községen áthaladó 5202. számú közúton a forgalom növekedése miatt a képviselőtestület rendkívüli ülést tartott. Az M5-ös autópályáról kitiltott tehergépkocsik a helyi utat használták, egyre több kellemetlenséget okozva a lakosoknak.[223] Az áthaladó teherforgalom miatt a helyzet annyira kezelhetetlenné vált, hogy a polgármester a Gazdasági és Közlekedési Minisztériumhoz, és Balogh József képviselőhöz fordult segítségért. A képviselő interpellált is az ügyben, és a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium levélben válaszolt Ladánybene panaszára.[224] A kérdés megoldását lényegében csak a 2004 tavaszán bevezetett matricás autópálya rendszer enyhítette, mivel a járművek egy része újból az M5-ös autópályát használta. A tiltakozási hullám elérte célját, 2004-ben befejeződött a községi út felújítása is.

A község fejlődésének egyik meghatározója, hogy az egyéni és társas vállalkozások száma az országos átlag feletti lett. Növekedett a kiskereskedelmi egységek és vendéglátóhelyek száma, ami igen nagy változás a 20 évvel korábbi államszocia-

219 Orbán Csaba rendőrőrnagy, lajosmizsei őrsparancsnok beszámolója, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 12/2000. november 7-i ülésének jegyzőkönyve és Tarnóczy László százados megbízott őrsparancsnok beszámolója, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 9/2001. október 29-i ülésének jegyzőkönyve.

220 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 9/1999. június 1-i ülésének jegyzőkönyve.

221 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testülete 9/2002. december 3-i ülésének jegyzőkönyve. Sajnos, a 2003-ban végzett kiskunsági tanyakutatásból kimaradt a Felső-Kiskunság és így Ladánybene is, lásd Csatári Bálint és Kiss Attila szerk.„ *Tanyai Kaleidoszkóp. A 20023-2003. évi tanyakollégium munkájának eredményei.* Kecskemét: MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, 2004.

222 Drabant János mezőőr beszámolója a képviselőtestületnek, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 11/2003. december 9-i ülésének jegyzőkönyve.

223Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 7/2003. június 20-i ülésének jegyzőkönyve.

224 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 9/2003. szeptember 10-i ülésének jegyzőkönyve.

Ladánybene új arcai: Baranyi cukrászda és pékség

Egy modern lakóház

A 2001-ben felavatott Millenniumi Hősi Emlékmű

A Hajnalka presszó és a Desperado diszkó

Utcakép 2005-ből: csacsifogat kecskeutassal

lista hiánygazdasághoz képest. Ez azonban a foglalkoztatásban csekély változást hozott, hiszen 280-an más településre jártak el dolgozni, míg ladánybenei munkahelyre összesen 87 fő ingázott.[225] Kétségtelen, hogy a tervezett M8-as műút javíthat valamelyest Ladánybene elszigeteltségén és infrastruktúráján, így ha elkészül, pozitív hatása a jövőben lesz majd mérhető.

Az új korszakba lépő község vezetői és lakosai egyre tudatosabban fordultak lakóhelyük értékei felé. A képviselőtestület 2000-ben döntött a „Ladánybene Községért" és a díszpolgári kitüntető címekről, az első díjazottak pedagógusok, orvosok és közösségi kultúráért munkálkodók lettek.[226] A harmadik évben a „puszták költője", Berényi József megkapta megérdemelt kitüntetését. Álljon itt példaként az első öt év kitüntetettjeinek névsora:

	Díszpolgár Cím jutalmazottai	Ladánybene Községért Cím jutalmazottai
2000	Berente Istvánné	Ritter Tibor
2001	Jámbor Andrásné	dr. Tóth Béla
2002	Berényi József	Kolinászi Dezső
2003	Habsburg György	Balogh Sándor, Baranyi Lajos
2004	Skultéti Árpád	dr. Árendás György
2005	Dr. Bábel Balázs	Ladánybene 27
2006	Dr. Zsigó László	Dr. Faragó Gyula, Obornyák János

A község vezetőinek előrelátását bizonyítja, hogy rájöttek arra, hogy olyan kis település mint Ladánybene csak úgy tud hírnevet szerezni, ha olyan igényes kulturális programokkal jelentkezik, ami a környék színvonalát emeli. A település új profiljához méltóan 2000-ben millenniumi zászlót kapott, majd rá egy évre felavatták a kopjafa-formájú emlékoszlopot a Templomdűlőben található Árpádkori templomrom helyén.[227] A község 2002. évben testvértelepülési kapcsolatot létesítettek a Drezda melletti Nebelschützel.[228] Az önkormányzat és a lakosság közti kapcsolatok fellendítésére 2003-tól jelentetik meg kis újságjukat, a „Ladánybenei Hírmondót." A „Falunap" és a „Polgármesteri bál" ma már a környék kiemelkedő kulturális eseményének számít. De nem rettentek vissza attól sem, hogy úgy környékbeli, mint a fővárost támogató szponzorként lépjenek fel. Támogatták a Bács-Kiskun Megyei Írók és Költők Baráti Körét, a Bács-Kiskun megye bemutatkozó programját Budapesten, a Faludy-estet, a kecskeméti Katona József Színház darabjainak színpadra állítását valamint irodalmi kötetek megjelenését.[229] A Falunap alkalmával országos hírű művészek bemutatását vállalták: 2004-ben Bahget Iskander, Farkas Antal „Jama," Burkus József, Walter Gábor és Skultéti Árpád, 2005-ben Alföldi Róbert, Burkus József és Géczy Szilágyi Gábor „Sziko" műalkotásait láthatta a ladánybenei közönség. Kiemelkedő események 2005-ben a neves színész, Őze Lajos emlékére létrehozott és a Kecskeméti Fotószakkor időszaki kiállításai voltak. 2006 májusában Magyar Veteránmotor Kiállítást rendezett a polgármesteri hivatal és a Ladánybenei Pannóniások Baráti Köre, ahol javarészt ladánybeneiek tulajdonát képező és általuk felújított Danuviák, Csepelek, Pannóniák voltak láthatóak.

Összefoglalva a fentieket egy dolog hamar világossá válik, Ladánybene problémái között öröklöttek és szerzettek egyaránt megtalálhatóak. Az államszocialista rendszerből adódó rendszerspecifikus hátrányok egy része megmaradt, ezeket nehezen lehet leküzdeni. Az általános munkanélküliek száma a rendszerváltás óta emelkedett, csökkent a foglalkoztatás, és a rendszerváltásból fakadó nehézségek miatt a munkahelyek eltűntek. Ugyanakkor a község népességi statisztikája tovább romlott annak el-

225 Ladánybene Község Önkormányzati Képviselőtestület 9/2003. szeptember 10-i ülésének jegyzőkönyve.

226 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 10/2000. szeptember 5-i ülésének jegyzőkönyve, és Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 5/2001. május 15-i ülésének jegyzőkönyve.

227 A templomrom területe Tóth István tulajdonában volt, ezért azt az önkormányzat – jelképesen 100 forintért – 99 évre bérbe vette, Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 6/2001. július 2-i ülésének jegyzőkönyve.

228 Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 5/2002. július 10-i ülésének jegyzőkönyve.

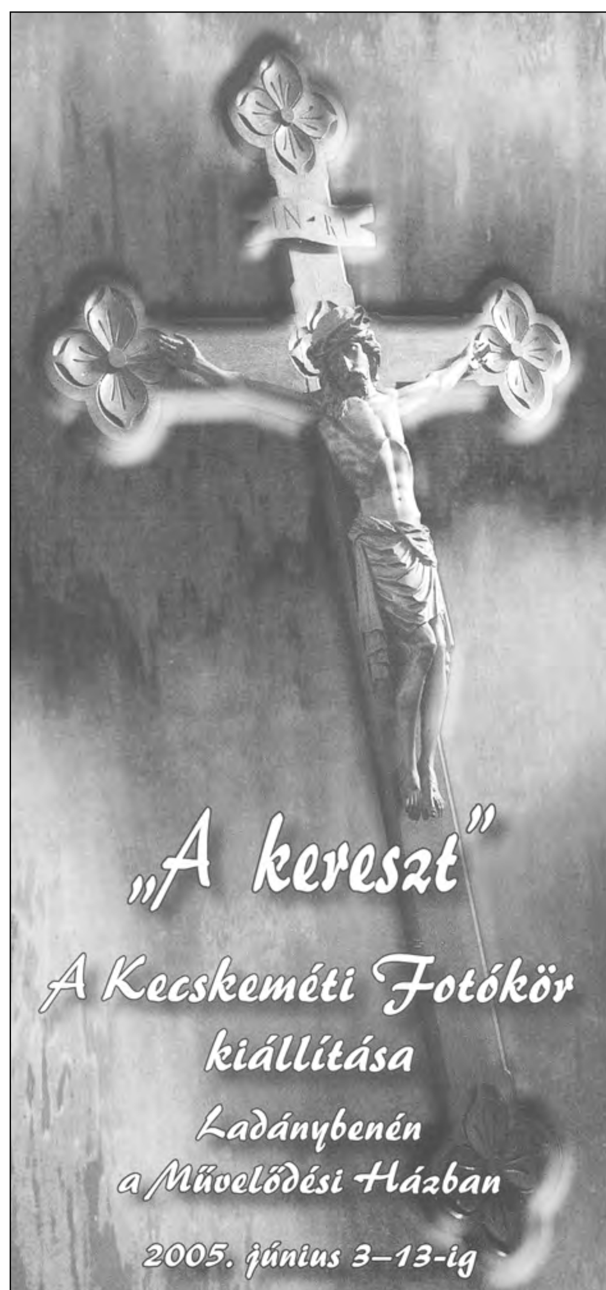
229 A 2004-es programok bemutatást lásd, „Fontos szerepet kap a kultúra Ladánybenén," *Petőfi Népe,* 2004. december 18. 4.

lenére, hogy az 1990-es évek közepétől pozitív tendencia éreztette hatását a családi és kis vállalkozások létrejöttével. Ám ezek nem tudták a teljes munkaerő felesleget hasznosítani, főleg azokét akik a volt téeszeknél és szolgáltató üzemekben dolgoztak. Tovább rontotta a demográfiai mutatót az, hogy a kis településen az értelmiség képviselői csak ideig-óráig telepedtek le, a pedagógusok, az óvónők, a védőnők de még az orvosok, papok és a körzeti megbízottak sem tudtak hosszabb ideig megmaradni. A település méretéből kifolyólag a helyi értelmiségi réteg aránya minimális maradt, a helyi kultúra és művelődés sem biztosított megtartó erőt. A fiatalság elvándorlása, és a néhány tucat emberből álló értelmiség még a belső széthúzó erejével is meg kellett, hogy küzdjön. Sokszor csupán személyi problémák miatt kellett egy-egy egyébként jó szakembernek távozni állásából.

Az 1980-as évek utolsó harmadában már érezhető volt az államszocialista rendszer válsága annak ellenére, hogy sokan nem mertek volna arra vállalkozni, hogy megjósolják a szocialista rendszer széthullását. A kezdeti sikerek után a téeszek maguk döntöttek a profilváltásról, és úgy tűnt ez nem volt rossz a választás. Azonban hamar beigazolódott, hogy a nagyméretű és erőltetett növénytermesztés nem gazdaságos ágazat, és az állattenyésztés amely kiváló lehetőséget nyújtott évszázadokon keresztül, csak kisebb-nagyobb sikerekkel tartotta fenn a téeszeket. A háztáji állattenyésztést és annak speciális fajtáit (liba, csirke, prémesállat stb.) a közösség családjai próbálták meghonosítani, de a gyenge alapokon álló vállalkozásokból csak kevés tudott tőkeerős vállalattá fejlődni. A szocialista mezőgazdaság széthullásának hatására a családi földművelés és állattenyésztés vált a vidéki lakosság egyedüli bázisává.

A rendszerváltás fokozta a nehézségeket, a hibákat nagyította annak ellenére, hogy a politikai rendszerváltás zökkenőmentes zajlott le, hiszen lényegében a régi tanácsrendszer került új mezben hatalomra. Ez önmagában még nem lett volna baj, ha az új vezetőségnek nem kellett volna folyamatosan a halmozódó gazdasági és kulturális nehézségekkel megküzdenie. A munkanélküliség, a kárpótlási folyamatból származó ellehetetlenülés, a negatív demográfiai mutatók mind-mind olyan méretű problémákkal szembesítették a község vezetőit és értelmiségét, hogy reménytelennek tűnt helyzetük. A változást az új vállalkozói réteg és ipartelepülések jelentették, valamint az új tanyarendszer megszilárdulása. A régi formában működtetett mindössze 4-5 hektáros családi gazdálkodásra berendezkedett tanyák a jövőben valószínűleg életképtelenné válnak, de a nagyobb termelők is nehézségekkel kell, hogy megküzdjenek. Jelentős viszont, hogy a romantikus homokbuckás, borókás környezet sok új üdülőtanyát és vállalkozást is jelenthet majd a községnek.

Nem kétséges, hogy ma Ladánybene már nem ugyanaz a település ami az 1948-1989-es időszakban volt. A 90-es évek és az EU-s tagság új fordulatot hozott, és az sem kérdéses, hogy a község a harmadik évezred elején más utakon kell, hogy járjon mint a pusztatelepítők jártak a 19. század utolsó harmadában. A Nyugdíjas klub, a Vöröskereszt, sportélet és a civil szerveződések meghatározzák a

A Kecskeméti Fotókör kiállításának meghívója

községben élők mozgásterét. Az 1960-70-es évek szocialista tömegsportját egyre specifikusabb sportágak veszik át. A központi irányítású kultúrát (művelődési házban tartott mozi, Hazafias Népfront előadások) a mai fiatalok már nem is ismerik, ők más jellegű szórakozásban és szabadidős tevékenységben élik ki magukat. A „Ladánybene 27" reggae zenekar és a helyi „Desperado" diszkó már országos hírnévre tett szert, és új jelenség a karate és az egyre jobban fellendülő lovassport (lovaglás, fogathajtás). Hasonlóan új szórakozási formává vált a falunap, a testvértelepülési akciók vagy a polgármesteri bál. Annyi bizonyos, hogy egy kis település – ha csak nem rendelkezik gazdasági előnyökkel – akkor emelkedik ki a környék többi települése közül, ha kulturális értékeit megőrizve és fenntartva ki tud alakítani egy sajátságos profilt. Bebizonyosodott az, hogy Ladánybene ezen a járható és egyéni úton jár. A modell tehát adva van, csak más településeknek is meg kell találniuk ezt a lehetőséget és dinamizmust.

A település jövőjét alapjaiban átformálja a 2004-ben valósággá vált EU-csatlakozás annak ellenére, hogy sokan szkeptikusan igazodtak az elvárásokhoz. Az EU-tagországgá lett Magyarország kistelepülései számára a jövőbeli feladatok adottak, ettől Ladánybene sem térhet el: a globális kihívásoknak megfelelni és rugalmasan igazodni, megőrizve a közösség identitását és kultúráját, és megoldani a gondokat (szemét, szennyvíz, közlekedés stb.). Ez indíthatta a helyi „íróasszony," Béki Mihályné Pósa Juliannát, hogy a következő versét megírja:[230]

„2003. februári reggel köd borul a tájra,
Rádióból hallom, az egész világra.
Az UNIÓ kapujában állva,
Jobb korszak jön az egész világra,
S talán…kis Hazánkra.
Jó lenne tudni, talán még meg látom,
és jön a karácsony: lesz-e az asztalomon,
egy kis mákos kalácsom?
Hozza-e a postás kis pénzemet:
miből megvehetem a tejet, s a kenyeret?"

A fejlődés ütemét nagyban meghatározza az, hogy a lakosok mennyiben érzik, hogy aktív szereplői és nem passzív alanyai a jelen és a jövő kihívásainak. A nagy kérdésekre nagy válaszok kellenek. Akár az elmúlt évek változásait, akár az elmúlt 100-150 évet vesszük alapul, Ladánybene polgárai büszkék lehetnek magukra. A puszták költője bizonyosan tudna miről verset írni és nem kétséges, hogy Bene-vitéz nagyon meglepődne…

A versíró Pósa Julianna

230 A verset közölte *Lajosmizse és Vidéke,* 2003. 7. (164.), április 5. 1.

Ladánybenei évtizedek

Népesség és politikai kultúra

Ha Ladánybenét röviden kellene jellemezni, akkor a következő működő új intézmények felsorolása fontos: IKSZT (Integrált Közösségi Szolgáltató Tér), könyvtár, művelődési ház és a Ladánybene és Kunbaracs Közös Önkormányzati Hivatal. A településen egy nyolc évfolyamos állami fenntartású általános iskola (Bene vitézről elnevezve) és egy óvoda (Csiribiri) működik. A közegészségügyet egy vegyes (felnőtt, gyermek) háziorvosi és egy fogorvosi körzet, egy védőnői körzet (Kunbaracs községgel együtt) látja el. Ugyanígy közös a gyógyszertári ellátottság is a két szomszédos községben, amelyet 2009 óta dr. Baráth Éva szakgyógyszerész vezet. Egy posta és egy takarékszövetkezet áll a lakosság szolgálatára.[2] Az önkormányzat az időszakosan megjelenő Benei Hírmondóban tájékoztatja a lakosságot az aktuális hírekről, információkról. A környező települések közötti közlekedést helyközi buszjáratok biztosítják Kecskemétre és a szomszédos településekre valamint Budapestre. Az alapvető szociális ellátások mellett a házi segítségnyújtást, a gyermekjóléti feladatokat támogató szolgáltatást a község Kerekegyháza és Térsége Feladatellátó Társulásban látja el. Új színfolt a növekvő turizmust kiszolgálóízlésesen berendezett Inczédi Tanya.[3]

Ezek az adatok jobbára csak a felszínt mutatják. Az elmúlt évek statisztikájából jól látható a stagnáló népességszám, illetve annak csökkenése. 2010-ben a lakosság száma 1724 fő volt, két évvel később már 1719 fő, 887 férfi, 832 nő élt a településen.[4] A népességstatisztika azonban nem volt mindig ilyen. Az 1990-es évek végén észrevehető népességcsökkenés (1998-ban csak 1563 lakost regisztráltak) pozitívra fordult. A lakosságszám lassan emelkedett, az évezred második évtizedében az állandó népesség megállapodott mintegy 1620 főnél, hogy aztán valamelyest tovább emelkedjen.[5] 2015-ben 1719-en laktak a községben, 2017 elején pedig valamivel kevesebb, 1713 fő éltLadánybenén.[6] Mindezen népességstatisztikai adatok jól tükrözik, hogy az 1990-es évek eleji csökkenő tendencia megfordult; az új évezred első évtizedében a község lakosságszáma elérte az 1700-at, és stabilizálódott. Kérdés, hogy ez majd hogyan alakul az elkövetkezendő évtizedben, mindenesetre ez a pozitív irány figyelemre méltó.

Legtöbb Duna-Tisza közi településen általában nőtöbblet van, nem így Ladánybenén, ahol 888 férfira, 825 nő jut (2017-ös adat).[7] Sajnálatos tendencia – egyébként országos jelenség – az időskorúak számának növekedése. A halálozások

[2] A Fókusz Takarékszövetkezet ladánybenei kirendeltségéről van szó. A Kerekegyháza és Vidéke Takarékszövetkezet 1969-ben nyitotta meg fiókját Ladánybenén. A takarékszövetkezet 1999-ben beolvadásával alakult meg a Fókusz Takarékszövetkezet. Az intézmény történetét lásd: http://www.fokusztakarek.hu/fokusztakarek/hu/lakossag/egyeb/tortenetunk.html (letöltve 2017. 06.12.).

[3] Az Inczédi Tanya honlapja hasonlóan ízléses (http://inczeditanya.hu/index.html).

[4] Kardos Attila, Ladánybene község önkormányzatának gazdasági programja, 2015, 4. A program elfogadva a Ladánybene Község Önkormányzat Képviselő-testülete 4/2015. 2015. április 29-i ülésén.

[5] Népszámlálás, 2011. Területi adatok, 3. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 2013, 148. old.

[6] Ladánybene népessége, http://nepesseg.com/bacs-kiskun/ladanybene (letöltve 2017. június 6.)

[7] Korábbi adatok is ezt mutatják. Kardos Attila polgármesteri beszámolója a 2015. március 27-én tartott Falugyűlésen.

száma jóval meghaladja a születések számát, 2012-ben például 23-an haltak meg és csak 13-an születtek, házasság összesen 4 volt. Az országos átlaghoz képest Ladánybene még így is fiatalos településnek számít: száz gyermekkorúra „csak" 141 időskorú jut. (Ennek a jelentőségét akkor látjuk igazán, ha összehasonlítjuk például Kömpöc településsel, ahol 67 gyermekkorúra 238 időskorú jut; Hartán 57 gyermekkorú mellett 235 időskorú él).

Gazdasági aktivitás szerint Ladánybene átlagos településnek tekinthető, 581 foglalkoztatottal 85 főiskolai-egyetemi diplomással, és mintegy 6,5 százalék munkanélkülivel (2011-es adat). Jellemzően a külterületen élők között nagyobb a munkanélküliség. Munkahelyteremtésre csak az önkormányzat általi fejlesztések és a családi vállalkozások adnak lehetőséget, ezen kívül az állami közfoglalkoztatási program biztosítja a rászorultak szociális helyzetének javítását.

A modernizálódás és természetesen az elmúlt évtizedek politikája magával hozta a gazdasági és társadalmi lét átalakulását. Ahogyan azt általában a Felső-Kiskunság településeire igaz, a korábban jellemző tanyai életmód mára már a múlté. A 2010-es évek elejérea kül- és belterületi lakhatási tendencia teljesen megváltozott. 2015-ös adatok szerint külterületen (3976 ha) mindösszesen 695 fő, míg belterületen (96 ha) 1024 fő élt. A belterületi lakások száma mintegy 450, a többi külterületi, ún. tanya. Mivel a belterületi lakhatási igény a jövőben feltehetően még jobban felerősödik, több belterületi építési telekre lesz szükség, erre a problémára az önkormányzat keresi a megoldást. A kevés fejlesztés és gazdasági potenciál miatt a külterületi lakosokkal a kapcsolatot tanyagondnoknak kell ellátni, akinek fő feladata a tanyán élők életminőségének javítása. Ez azért is fontos, mivel a külterületi lakosok közül többen nem rendelkeznek gépjárművel. Ebben Ladánybene tovább örökíti a múltjából fakadó társadalmi hátrányokat, különbségeket.

Milyen politikai változás következett be a község életében 2006-tól? Az egyik meghatározó, hogy törvényben előírt, új intézményi struktúra alakult ki: a 2000 fő alatti települések önálló polgármesteri hivatalt nem működtethetnek. Így 2013-tól Ladánybene Kunbaraccsal együtt egy közös önkormányzati hivatalt hozott létre. A polgármesteri, jegyzői hivatal önállósága azonban nem szűnt meg: az előírt feladatokat, minden önkormányzat maga látja el, gazdálkodását maga irányítja és végzi.

A politikai életben lezajló változások mögött egyfelől a lakossági választókedvet, másfelől a változtatás szükségét és annak következményeit láthatjuk. A két évtized alatt a választókedv csak lassan, ám folyamatosan emelkedett: míg 1994-ben mindösszesen 536 fő járult az urnákhoz – emlékezzünk: az első 1990-es szabad választáskor 567 fő szavazott –, addig 1998-ban már 754-en. 2002-ben sem mentek el választani sokkal többen: 782 helyi lakos adta le szavazatát. A helyi politikai kultúrában a valódi mérföldkő azonban 2006 volt, igaz nem a választópolgárok számát illetően, hanem az eredményt tekintve. A 749 szavazó ladánybenei polgár ismét nagy döntést hozott: Rácz Sándor polgármester, aki mint olvashatjuk a község monográfiájában, 1998-tól irányította a települést, 325 szavazattal alulmaradt a szintén független Kardos Attila mellett, aki 360 szavazatot kapott. A harmadik jelölt (Gondos Róbert), mindössze 58 szavazatot tudhatott magáénak. Azonban a kevés többségi szavazat is elegendő volt a polgármester személyének megváltoztatásához.

A következő helyhatósági választást a település lakói nagy izgalommal várták, mivel a korábbi polgármester újból megmérettette magát. A tét miatt a szavazókedv még nagyobbra hágott és 2010-ben 1355 választópolgárból 812-en adták le voksukat, ez 52 százalékos részvételi arányt jelentett. Rácz Sándor csak a szavazatok 29 százalékát tudta megszerezni – a választópolgárok hetven százaléka (562 fő) Kardos Attila polgármesterre adta voksát. Az új választási törvény szerint a képviselők száma hatra csökkent. Kardos polgármester helyetteséül Baranyi Lajost választották meg.[8]

Nem csökkent a választási kedv 2014-ben sem,

[8] Benei Hírmondó, 2010. október, 1. A megválasztott képviselők: Baranyi Lajos független (387 szavazattal), Drabant Jánosné független (306 szavazattal), Obornyák János független (368 szavazattal), Simkóné Jámbor Marianna független (381 szavazattal), Vida Lászlóné független (347 szavazattal), Visontay István független (336 szavazattal).

ekkor valamivel többen vettek részt, mint korábban (összesen 883-an szavaztak). Tény: a községben ilyen sokan még sohasem vettek részt helyhatósági választáson. Tizenkét képviselőjelölt mérettette meg magát, jóval kevesebb, mint négy évvel korábban (akkor 16 jelölt volt). A polgármester székére ugyanakkor hárman pályáztak, hasonlóan a 2006-os választásokhoz. Valójában igazi nagy változást a képviselő-testület összetételében a 2014-es önkormányzati választás hozott. A korábbi testületből csak Simkóné Jámbor Marianna, Vida Lászlóné és Visontay István maradt képviselő, új képviselők lettek: dr. Rácz Imre Gábor (alpolgármester), Mátyás Ferenc Miklós, és Tóth Árpád.[9]

Mint a képviselők neveiből is látható, egyedül Visontay István az, aki a rendszerváltás óta aktív helyi politikus, először polgármester később képviselő (egy időszakot kivéve), több mint negyven éve szolgálja Ladánybenét. A korábbi gyakorlattól eltérően a képviselők már nem négy, hanem ötéves cikluson keresztül vezetik településüket.

Hasonlóan az előző választásokhoz, minden képviselőjelölt függetlenként indult, egy kivétellel. A pedagógus Mátyás Ferenc Miklós a Jobbik jelöltjeként került fel a listára és szerzett mandátumot. Kardos Attila polgármester közösségi megítélése nagyban hozzájárult ahhoz, hogy népszerűsége tovább növekedett. 2014-re már 635-en, azaz a választók 75,24 százaléka voksolt rá. Négy évvel korábban még „csak” 562 szavazatot kapott. Kardos mellett még két jelölt volt, ám a rájuk adott szavazatok messze elmaradtak a megválasztott polgármesterre adott szavazatoktól.[10]

Gazdasági stabilitás, pénzügyi helyzet

Új intézményként működik az önkormányzat által fenntartott Közös Önkormányzati Hivatal – Kunbaracs kirendeltséggel együtt. Ez azonban nem jelent külön kiadást, továbbra is hat illetve két fő köztisztviselő dolgozik a ladánybenei valamint a kunbaracsi önkormányzati irodában. A két hivatal fenntartására az állam elegendő támogatást (35 millió Ft-ot) biztosít, és így többletkiadás nem terheli a ladánybenei önkormányzat büdzséjét. A hagyományt folytatva, a képviselőtestület tiszteletdíj nélkül végzi munkáját. Kardos Attila polgármester tisztségét társadalmi megbízatásban, és nem főállásúként végzi. Ezért a munkáért az őt megillető tiszteletdíjat és költségtérítést, és nem illetményt kap.[11] Dr. Rácz Imre Gábor alpolgármester lemondott tiszteletdíjáról, ezzel is növelve a pénzügyi helyzet stabilitását. A korábbi évek gyakorlatának megfelelően a képviselőtestületben továbbra is két bizottság – Pénzügyi és Ellenőrző Bizottság, valamint az Ügyrendi és Településfejlesztési Bizottság – működik.[12]

Kardos Attila polgármester töretlen népszerűsége az elért eredmények fényében nem meglepő. Hogy miként is történt a váltás a polgármesteri székben 2006-ban, arra nézve a gazdasági adatok és a fejlesztések adnak egyértelmű utalást. A kiadások és bevételek egyaránt növekedtek. Amíg 2009-ben ez az összeg 149 millió forint volt, addig 2015-ben a település éves bevétele meghaladja a 226 millió forintot, a kiadások és támogatások együttesen pedig a 208 millió forintot.[13] Az állami támogatás mellett, a

---

[9] A szavazatok a következőképpen alakultak: 1. dr. Rácz Imre Gábor 555, 2. Vida Lászlóné 517, 3. Simkóné Jámbor Marianna 508, 4. Mátyás Ferenc Miklós 460, 5. Visontay István 412, 6. Tóth Árpád 341 szavazat. Benei Hírmondó 2014. szeptember, 1.

[10] A két jelölt, Sebestyén István 21 szavazatot (2,49%), és Zachár Attila 188 szavazatot (22,27%) kapott. A választást kisebb incidens zavarta meg, ugyanis az utóbbi a kampány során FIDESZ feliratot és logót használt, ami azt a benyomást kelthette a szavazókban, hogy a jelölt a FIDESZ-KDNP támogatását élvezte. A Helyi Választási Bizottság megállapította a jogsértés tényét. Lásd: Helyi Választási Bizottság határozata, 2014. szeptember 18.

[11] A polgármester tiszteletdíja havi bruttó 192.500 forintban, költségátalánya pedig 57.750 forintban lett megállapítva. 80/210/X.11/., és 81/210/X.11/. Kt. határozat Kardos Attila polgármester tiszteletdíjának és költségátalányának megállapítása. Jegyzőkönyv, 2010. október 10-én Ladánybene Községi Önkormányzat képviselő-testületének alakuló ülésén. 2014-ben a polgármester tiszteletdíja 224.363 forintra, költségtérítési összege 33.558 forintra módosult. Ladánybene Község Önkormányzat Képviselő-testületének 10/2014. 2014. október 20-i alakuló ülésének jegyzőkönyve.

[12] A képviselők mellett a két bizottságban három külsős bizottsági tag is helyet kapott.

[13] Ladánybene Község Önkormányzata Képviselő-testületének 7/2016. (V. 03.) rendelete a 2015. évi költségvetésről szőlő 312015. (n. 27.) rendelet végrehajtásáról.

község gazdasági alapját a helyi adók stabilan biztosítják. Ez három részből tevődik ki: a magánszemélyek kommunális adója, a gépjárművek súlyadója, és a helyi iparűzési adó el nem vont része.[14] Kisebb összeg a pótlékok, bírságok, valamint az ingatlanok bérleti díjából tevődik össze. Ezek összege éves szinten mintegy húsz és félmillió forint. Az önkormányzat gazdaságpolitikájának sikerét mutatja a szigorú takarékosságból fakadó hitelfelvétel szükségtelensége. A konszolidálódott pénzügyi helyzetet jellemzi, hogy 2016-ban Ladánybene mintegy 28 millió forint pénzeszközállománnyal rendelkezett.[15] Ez annak fényében igazán jelentős összeg, hogy tíz évvel korábban az új képviselő-testület több milliós hiánnyal és befejezetlen óvodai projekttel kezdte meg működését.[16] A 2006–2010-es időszakban az új polgármester és képviselő-testület elsőrendű feladatának tehát a hiány leküzdését és a pénzügyi helyzet stabilizálását tekintette. Ez maradéktalanul megtörtént, sőt az elmúlt évtizedben sikeres pályázatokra, fejlesztésekre is futotta.

A 2006–2014 közötti időszakban az önkormányzat nagyjából 201 millió forint értékű beruházást hajtott végre.[17] A fejlesztések és megvalósult nagyobb projektek időrendi sorrendben a következők voltak: 2009–2010-ben felépült az IKSZT, amelyre több mint 36 millió forint pályázati forrást sikerült nyerni. Átadásra került az új óvoda, amely 13 millió forintba került és három óvodai csoportot tud befogadni. Az óvoda vezetője, Vida Lászlóné, így foglalta össze az ünnepélyes átadást:

Mindenki nagyon várta ezt a napot, mivel az építkezés már 2001-ben elkezdődött, amit évekig nem folytattak. Az Önkormányzat takarékos gazdálkodásának köszönhetően ezen a nyáron a munka elindulhatott; a kőművesek gyors tempóval haladtak. Sor került a festésre, burkolásra, belső munkálatokra is. Emellett sok támogatás érkezett a falusi vállalkozóktól, szülőktől, akik felajánlották segítségüket az épület befejezéséhez. Öröm volt látni, ahogy napról napra szépült az óvoda. Így történt, hogy szeptember végén ünnepélyes keretek között a gyerekek birtokba vehették a modern épületrészt. Az ünnepségen a kicsik köszöntő műsora után Földi Tibor plébános úr megszentelte az épületet. Kardos Attila polgármester úr a nemzeti színű szalag átvágása után átadta az új óvoda kulcsát a legkisebb ovisnak. A vendégek meglepetésként mignonokból álló óriástortát kaptak, majd a gyerekek és szüleik kíváncsian nézelődtek az új óvodában. Az ünnepélyes átadást a most 25 esztendős Ladánybene 27 együttes tagjai is megtekintették.[18]

2012-ben új víztornyot adtak át az önkormányzat, a Bácsvíz és a Rotary Club-Kecskemét közös finanszírozásában. Ez év nyarán, a falunap keretében ünnepélyes avatták fel az új játszóteret, amely nagyban hozzájárult az esztétikus faluközpont kialakításához.[19] 2014 év során állami támogatásból sikerült több belterületi út (Arany J., Dózsa Gy., és Zrínyi M.) szilárd burkolattal való felújítása.[20]

Az előrelépéshez, a gazdasági eredményekhez valamint nem utolsósorban a közösségi szolidaritáshoz tartozik a közbiztonság helyzetének stabilitása is. Ladánybenén, a méretének megfelelően, nincs rendőrőrs, a település felügyelete a kerekegyházi körzeti megbízott csoporthoz tartozik. Az 1990-es évek első időszakában ugrásszerűen megugrott bűncselekmények száma már a múlté. Az 1992–1994-ben az ismertté vált bűncselekmények száma kiugróan magas, 93 és 73 között volt. A húsz évvel későbbi rendőrségi statisztika viszont a bűnügyi fert-

[14] A három adónem valamivel több, mint 20 millió forint bevételt jelent a községnek. Benei Hírmondó, 2016. február, 1.

[15] Előterjesztés Ladánybene Község Önkormányzatának 2015. évi zárszámadási rendeletére, Ladánybene Község Önkormányzat Képviselő-testülete 5/2016. 2O16. április 28-i ülésének jegyzőkönyve.

[16] 2006 szeptemberében az önkormányzat 20 millió forintnyi tartozással szembesült. Benei Hírmondó, 2014. március, 1.

[17] Kardos Attila, „TÁJÉKOZTATÓ Ladánybene Község Önkormányzat 2010–2014. évben végzett munkájáról". Benei Hírmondó, 2014. augusztus-szeptember, 1-4.

[18] Vida Lászlóné, „Óvodai hírek". Benei Hírmondó, 2010. VIII. évf. III. szám., október, 4.

[19] A két projekt összesen mintegy 33 millió forintba került; a játszóteret a képviselők felajánlásaiból sikerült megvalósítani.

[20] Az adósságkonszolidációban részt nem vett önkormányzatok támogatása jogcímen 20.000.000 Ft vissza nem térítendő támogatásban részesült Ladánybene. Benei Hírmondó, 2014. május–június, 1.

őzöttség alacsony voltát mutatja. Míg 2012-ben 45 és 2013-ban 36, addig 2014-ben 23 ismert bűncselekményt regisztráltak, igaz egy évvel később ez a szám már 28 volt.[21] Hasonlóan a korábbi évekhez az általános és betöréses lopások valamint a közlekedési bűncselekmények maradtak az elsődlegesek. Elmondható tehát az, hogy Ladánybene biztonságos település, közterületen jóformán alig-alig fordul elő bűncselekmény. A közbiztonság elsődleges fenntartóját, a rendőrséget, minden évben jelentős összeggel támogatják. A közbiztonság helyzetének pozitív változását segítette még az, hogy 2013-ban az önkormányzat több helyen térfigyelő kamerarendszert telepített.

A sok pozitívum és előrelépés mellett nem szabad elhallgatni azt, hogy természetesen nem minden fejlesztés valósulhatott meg. A 2000-es évek elejétől dédelgetett – és már az 1930-as években is felmerült – terv, a Ladánybenét Felsőlajossal összekötő út, nem épült meg. Ugyanakkor elengedhetetlen a község és Felsőlajos közös szennyvízberuházása, ami a jövő nagy kihívása, az egyik legfontosabb projekt lesz.

Vallásosság, civilszervezetek

A *Ladánybenei évszázadok* negyedik fejezete a valamikori Benepuszta 19. századi betelepülését tárgyalja, hangsúlyozva a jászladányi katolikus gazdcsaládok szerepét tanyaközségük kialakításában. A felekezeti megoszlás továbbra is a római katolikusok többségét mutatja, mintegy 909 hívővel. A református kisebbség (113 fő) mellett a vallási felekezethez és közösséghez nem tartozók száma viszont ennek duplája (237 fő). A község katolikus jellege a könyv megjelenése óta eltelt időszakban tehát nem csökkent, inkább még jobban kidomborodott. Ennek mérföldköve volt a Magyarok Nagyasszonya egyházközség életében történt személyi változás. Bábel Balázs érsek a 2000-től helyben szolgáló Kiss Vilmos megbízott adminisztrátort felmentette, és helyére 2008. augusztus 1-től a Helvéciáról érkezett Földi Tibor plébánost nevezte ki. Az új plébános, akit helyben mindenki csak Tibor atyaként ismer, Ladánybene mellett Kunbaracs lelkipásztori tevékenységet is ellátja.[22] Szomorú esemény volt ugyanakkor 2010-ben: 90 éves korában meghalt Bisztrai László plébános, aki 1983-tól 1990-ig szolgálta ladánybenei híveit.[23] A település vezetősége nem felejtette el az idős plébánost, akinek 2009-ben díszpolgári címet adományozott.

Tibor atya megjelenése Ladánybenén új szemléletet és hitéletet teremtett. Elsőként hat hétvégén keresztül plébániai missziót szervezett előadókkal és nagy imaközösséggel. A misszió emlékére egy új keresztet is állítottak, amelyen évszám jelzi a kiemelkedő eseményt. Nem maradtak el a szükséges felújítások: 2010-ben a Szent Mihály emlékfalat kellett javítani; a temetőben is jelentős fejlesztések történtek (ravatalozó, díszkút). Újdonságként megépült a templomkertben a Magyarok Nagyasszonya Szűz Mária emlékhely. A kegyhely tűzzománc alkotását Ladánybene szülötte, a díszpolgári címmel büszkélkedő Skultéti Árpád készítette. A kegyhelyet Bábel Balázs érsek áldotta meg. A templom előtt a Csomókioldó Boldogasszony tiszteletére emléktáblát helyeztek el. Két évvel később, Szent Erzsébet ünnepén megalakult a Szent Erzsébet Karitász csoport. 2015 júliusában új haranglábat szenteltek fel. Ebben az évben a ladánybenei születésű Varga László faragott keresztutat ajánlott fel a plébánia számára, amely a templomban található. A keresztút stációit Süveges István kanonok, főesperes áldotta meg, és szentelte fel. Ebben az évben indította el Tibor atya a Jóság Benéje programot. Az alapvető célkitűzéseket a plébános a következőképpen foglalta össze:

A jóság Benéje programban, mint a falu Lelkipásztora a következőt kérem. Aki teheti, mert él bent a szívében egy pici jóság, aki teheti, mert bátornak érzi magát a szeretetre, aki teheti, mert anyagilag megteheti, aki teheti... az vállaljon fel egy családot vagy egy személyt, akit havonta, rendszeresen valami módon segít, támogat. A segítés az anyagi támogatáson kívül ezerféle módon megnyilvánulhat. Nekem mindegy, hogy ki milyen ideológiai alapon teszi ezt. Legyen úttörő öregfiú, mert az úttörő mindig segít ahol tud, legyen a humanizmus kedvelője vagy legyen hívő,

[21] Beszámoló Ladánybene közbiztonsági helyzetéről, Kovács István r. alezredes, Lajosmizsei rendőrőrs, 2015. május 19., és Beszámoló, 2016. május 24.

[22] http://www.magyarkurir.hu/hazai/szemelyi-valtozasok-kalocsa-kecskemeti-foegyhazmegyeben (letöltve, 2016. 08. 24.).

[23] Nekrológját lásd, Benei Hírmondó, 2010. VIII. évf., III. sz., Augusztus, 5.

aki a bajban lévőben az Istent látja, és azért segít... mindegy, csak gyakorolja a jóság erényét és segítsen. Magam és néhányan már elkezdtük a programot. Hívom, szólítom és kérem! Szólítom és kérem a Polgárokat, szólítom és kérem a Civil Szervezeteket, szólítom és kérem a Szülői Munkaközösséget, szólítom és kérem a vállalkozókat, a gazdálkodókat, szólítom és kérem a tehetősebbeket, akiknek nagyobb a felelősségük, mert nagyobb a lehetőségük és ezért többet tehetnek, és szólítok és kérek Mindenkit! Fogjunk össze és változtassunk a helyzeten, alkossunk egy falut, a jóság, a jószívűség Ladánybenéjét! Nem az alkoholistát, nem a dohányost támogatjuk a programban, hanem a jóság erényét bölcsen gyakorolva enyhítjük a bajt, a kiáltó szükséget, a szenvedést.[24]

Nem kérdés tehát az, hogy a római katolikus egyházközség nemcsak megújult, hanem valóban elsődleges társadalmi-közösségi bázis a településen. Mellette a civil társadalom intézményesült csoportjai töltenek be jelentős szerepet. Fontos azonban kiemelni az önkormányzati támogatást, amely elengedhetetlen a civil szervezetek fennmaradásához. Ez 2015-ben mintegy hárommillió forintot jelentett, amelynek elosztáshoz nincs egységes szempontrendszer. A következő évben a legtöbb támogatást a Lajosmizsei Tűzoltó Egyesület (1.300.000 Ft), amely a községet is felügyeli és ellátja, a Polgárőr Egyesület (300.000 Ft), a Római Katolikus Plébánia (300.000 Ft), és a Ladánybene Községért Alapítvány (300.000) kapta.[25]

A civil élet másik fontos alappillére a sport. Az elmúlt évtizedben folyamatosan emelkedett a sportcélra szánt támogatás összege. Az önkormányzat 2015-ben mintegy hétszázezer forintot biztosított a sport fenntartására és működésére.A községben kiemelt szerepet játszott és játszik ma is a labdarúgás, amely igen válságos időszakot tudhatott magáénak a 2010-es évek első éveitől.[26] A megoldást hamar megtalálták, és a mélypontról egy teljesen újonnan szervezett egyesület húzta ki a focistákat, szponzorokat és a labdarúgást kedvelőket. Koller Dávid elnök vezetésével 2015 júliusában megalakult és bejegyzésre került a Ladánybenei Labdarúgó Club sportegyesület. Az új egyesület hatszázezer forint támogatással kezdhette meg munkáját. Az egyesületben több mint harminc leigazolt amatőr labdarúgó játszik a különböző korosztályú csapataiban a Bozsik-program keretében (U-7, U-9, U-11 és U-13 korcsoport).[27] A sportpálya szociális létesítményeinek felújítását pályázati összegből valósítják meg.

Sajátos színfoltja a civil szerveződésnek a Ladánybenei Pannoniások Baráti Köre. A csoport 2005-ben alakult Lénárt András vezetésével, és az eltelt időszakban rangot vívott ki magának a veterán Csepel és Pannónia motorkerékpárosok találkozóin országszerte. A tízéves évfordulót a tagság nagyszabású veterán járműkiállítással ünnepelte a községi majálison. A motorosok a járműszentelés után Kunbaracsra túráztak. A június 25-i ladánybenei falunap programját is színesítették a Pannoniások.

A településen továbbra is jól működik, a lakosság szemszögéből pedig felettébb hasznos, a Polgárőr Egyesület, amelynek elsődleges célja a közbiztonság erősítése, a bűnmegelőzés. Hasonlóan közösségkovácsoló funkciója van a Margaréta Nyugdíjas Klubnak is, amely már hosszú évek óta Terjék Katalin irányításával működik. A Klub szerepel majdnem minden ünnepen és rendezvényen, ám sajátos színfoltja a községi ünnepeknek a saját szervezésű és évente megrendezésre kerülő farsangi bál. Ezen kívül számos kirándulást is szerveznek. Külön érdekesség, hogy többször is sikeresen megrendezték a Megyei Nyugdíjas találkozót, amelyen több százan vettek részt a környékről.

Sajnos a 20 éven keresztül sikeresen működő Gazdakör 2015-ben megszűnt.[28] Ritter Tibor, aki a kis szervezet elnöki tisztjét betöltötte, korára való

[24] Benei Hírmondó, 2015. június-július, 7.
[25] Benei Hírmondó, 2016. február, 1-2.
[26] Baranyi Lajossal, aki 1996-tól szponzorálta a focicsapatot, készült beszélgetést lásd: Vasárnapi Hírek, 2013. március 4. (https://www.vasarnapihirek.hu/nyomtatas?cikk=/sport/falusi_bunda, letöltve 2016. 08. 23).
[27] Koller Dávid elnök beszámolója, 2016. május 19., Előterjesztés, Ladánybene Község Önkormányzata Képviselő-testületének 2016. május 24.-i ülésére.
[28] Benei Hírmondó, 2016. január.

tekintettel nem vállalta a további elnöki megbízatást. Mivel új elnököt nem sikerült állítani, az érdektelenné váló tagság a szervezet megszűntetésére, a végelszámolásra szavazott. A végelszámolást a Cégbíróság helybenhagyta, így a Gazdakör befejezte működését Ladánybenén. Mindez nem jelenti a gazdálkodók és kistermelők hiányát a térségi, főleg a kecskeméti Hírös Hét rendezvényein, ahol többen folyamatosan részt vesznek és áruikkal öregbítik Ladánybene hírnevét.

Közoktatás, közművelődés, programok

A *Ladánybenei évszázadok* 2006-os megjelenése alapvetően átalakította a településen élők lokálpatriotizmusát. A könyv nemcsak az elődök tiszteletére hívta fel a figyelmet, a családi kötelékeket is szorosabbá tette, hozzájárult a távoli múlt alaposabb megismeréséhez. Elősegítette a honfoglaló magyarsággal való azonosulási folyamatot. Ez fordulópont jelentett az iskola történetében: 2013 szeptemberében a Ladánybenei Bene Vitéz Általános Iskola név felvétele mutatja a kötődést a honfoglalás kori Bene vitéz páratlan régészeti leletegyütteshez.[29] A 20. századi történelmi személyiségekhez való kapcsolatot mutatja az, hogy az iskola több kitüntetett pedagógustól búcsúzott el örökre (Berente Istvánné, Kolinászi Dezső. dr. Pappné Tóth Katalin), ők nemcsak a gyermekek százait oktatták, hanem hozzájárultak ahhoz, hogy Ladánybene múltját alaposabban megismerhessük.

Az említett pedagógusok nevéhez kapcsolódik egy igen egyedi emlékhely kialakítása az iskolában: 2011-ben adományokból építettek egy emlékkutat. Erről az iskola akkori igazgatója, Mátyás Katalin a következőket írta:

November 20-án avattuk fel az iskola udvarán megépített ivókutat. Berente Istvánné Márton Erzsébet, Ladánybene első díszpolgára és dr. Pappné Tóth Katalin zászlóanya, iskolánk volt pedagógusai, igazgatói halálakor mindkét család azt kérte, hogy a koszorúra, virágra szánt pénzt az alapítvány számlájára fizessék be. Ebből az összegből jött létre ez a maradandó létesítmény, amely a tanulókat és az utókort is emlékeztetni fogja a nagyszerű pedagógusokra, akik minden tettükkel a gyerekeket szolgálták. Erzsike és Kati néni példaértékű munkájukkal igazi lámpásként világítottak, a szellem, a tudás fényét sugározták községünkben. A tanítás, nevelés náluk életforma volt, fáradhatatlanul munkálkodtak. Irányításukkal, tanításukkal nemzedékek sora szerezte meg az alapismereteket, tanulta meg a betűvetést, a számolást, az olvasás tudományát, ismerte meg szűkebb és tágabb világunkat, szép nyelvünket, gazdag kultúránkat. Ajtajuk mindig nyitva állt a tanítványok és a szülők előtt, ha örömüket, gondjaikat meg akarták osztani velük. Ez a kút is őrzi a nagyon tisztelt és szeretett tanár nénik emlékét örökre.[30]

Az iskola és óvoda helyzetében alapvető változás történt, míg az előbbi állami, az utóbbi önkormányzati fenntartású intézmény lett. Ám ennek ellenére az önkormányzat az iskolát éves szinten több mint egymillió forinttal támogatja. Ezt az összeget iskolai kirándulásokhoz, táborokhoz, eszközbeszerzésekre fordítják. Az óvoda fenntartásához, az állami támogatás mellett, saját forrásból az önkormányzatnak mintegy 12 millió forintot kell biztosítania. A tárgyalt időszak alatt az iskola vezetésében több személycsere történt: Drabant Jánosnét Mátyás Katalin, őt Mátyás Ferenc követte az igazgatói székben. Mátyás Katalin 1997 és 2015 között vezette az iskolát, munkásságáért az Emberi Erőforrások Minisztere – Balog Zoltán – Pedagógus Szolgálati Emlékérem kitüntetésben részesítette.

Az oktatásban a változást a 2007-es társulás hozta: a ladánybenei iskola a kunadacsi általános iskolával együtt iskolai társulásban működik.A népességszámnak megfelelően az iskolába járók száma átlagosan másfélszáz körül mozog, jelenleg 145 gyermek tanul az iskolában, akiket 14 főállású pedagógus oktat.[31] 2015 nyarán jelentős felújítások, javítások történtek; az iskola megszépülve várta a tanulókat szeptemberben. Az óvoda vezetésében nem történt csere: évek óta Vida Lászlóné

[29] Az ünnepélyes névváltoztatásról beszámolt a Petőfi Népe is, „Bene vitézről nevezik el a 135 éves iskolát”. 2013. szeptember 22.

[30] Benei Hírmondó, 2011. november-december, 5.

[31] Benei Hírmondó, 2015. március-április.

vezeti az intézményt. Az óvodában 3 óvodai csoport működik, 61 gyermekkel, őket 6 óvónő, 3 dajka, valamint kisegítő személyzet látja el.[32]

A közművelődés előrelépését alapvetően meghatározta a művelődési ház felújítása. Az épületen teljes külső és belső felújítás történt; az épület előtt pedig park épült. A 2014-es falunap keretében adták át a megújult intézményt a lakosságnak.[33] A következő évben a polgármesteri bál 362.000 Ft-os bevételéből a művelődési ház technikai felszerelését (világosítás, hangosítás) sikerült modernizálni. 2011októberében átadásra került az új közösségi ház, az IKSZT (ez Integrált Közösségi Szolgáltató Tér elnevezés rövidítése). Kétségtelenül ez volt az évtized elejének legnagyobb beruházása: összértéke meghaladta a harmincnyolcmillió forintot. Az új épületben kapnak helyet a civil szervezetek és a falugazdász is. Az intézményben egy fő vezető munkatárs, és 4 órában egy könyvtáros látja el feladatát.

A település közösségi rendezvényei közül kiemelkednek az ismert nemzeti és egyházi ünnepek.[34] Természetesen az iskola és óvoda saját ünnepségeket, rendezvényeket is tart, ahogyan a civilszervezetek is. Unikum volt 2011-ben az ünnepség és kiállítás, amelynek keretében száz éves jubileumát tartotta a ladánybenei posta. A településen 1911-ben nyílt állandó postahely.[35]

A közösségi és egyházi ünnepek sajátos színfoltja a 2009 óta hagyománnyá vált közös Falukarácsony. A szeretet ünnepén, az intézmények műsorral, az önkormányzat finomságokkal megvendégeli az ünneplőket. A rendezést, a kellékeket, műsort és az ételt-italt önkéntesek felajánlásaiból és önkormányzati forrásból biztosítják. A kiemelt civil ünnepek a március 15., majális, falunap, polgármesteri bál, és a lecsófesztivál (Lecsófőző Vigasság). A majálist minden év május elején rendezik meg, a szórakozáson kívül a sportbemutatók kapnak nagy szerepet. Hasonlóan sportrendezvény az őszi „off road", terepjárók versenye, amelyet Táborfalvával közösen rendeztek meg 2012-ben és 2013-ban.

Minden év kiemelkedő nyári rendezvénye a falunap és a lecsófesztivál. A kiadás csökkentése érdekében az egyik évben falunapot, a másikban lecsófesztivált rendeznek; 2015-ben és 2017-ben falunapot, 2016-ban lecsófesztivált tartottak. Ez utóbbi természetesen nemcsak a lecsó főzéséről szól, külön színfoltjai a vásári forgatagnak a fellépő táncegyüttesek előadásai, a sportegyesületek bemutatói, a gyermekszépségverseny (0–9 éves korig) valamint a házi készítésű lekvár és pálinka kóstolása. Hasonlóan színes kavalkád a falunapi program is azzal a különbséggel, hogy ekkor kerül sora különböző díjak, kitüntetések és elismerések átadására. A testvértelepülések meghívására és fogadására is ekkor kerül sor. A civil és vallásos közösségi alkalmak komolyságát mutatja az, hogy a képviselő-testület 2015-ben majdnem hatmillió forintot fordított lebonyolításukra.[36]

A képviselő-testület 2015-ben döntött a települési értéktár létesítéséről, amelynek folyamatos működését és hatékonyságát a jövőben lehet majd lemérni. Az értéktárba valószínűleg nem csak a régebbi és mostani (pl. Szent Mihály kegykép, Mária kegykép, Székelykapu), hanem újabb műtárgyak is helyet kapnak majd. Az ünneplések felsorolásakor nem szabad egy sajátos eseményt kihagyni: 2015. november 14-én „hazatért" a Ladánybene 27 (LB27) nevű sikeres reggae zenekar, amely 30. születésnapját ünnepelte a névadó település művelődési házában.[37]

---

[32] Az óvoda éves kiadási főösszege 59.616.000 Ft. Benei Hírmondó, 2016. február, 2.

[33] A felújítás 17 millió forint kiadást jelentett, amelyet az önkormányzat vissza nem térítendő támogatást kapott. Benei Hírmondó, 2014. május-június, 2.

[34] A nemzeti ünnepek a következők: Március 15., Augusztus 20., Október 23; ezen kívül megtartják még a Június 4-i trianoni megemlékezést, a Nemzeti Összetartozás Napja, és Október 6-át, Aradi Vértanúk Napja.

[35] A különleges eseményről a Dél-Alföldi Postatörténeti Alapítvány honlapján található beszámoló (http://www.postatortenet.hu/100-eves-a-posta-ladanybenen/, letöltve 2016-08-18).

[36] Ladánybene Község Önkormányzat Képviselő-testülete 5/2016. 2016. április 28-i ülésének jegyzőkönyve.

[37] Talán kevesen tudják az együttes névadásának történetét. Ez még 1985-re nyúlik vissza, amikor Kunbaracson és Ladánybenén volt egy KISZ építőtábor és az ott dolgozó-szórakozó fiatalokat a Ladánybene 27-es számon lehetett kérni az akkor működő egyetlen egy telefonközponttól. A csapat tagjai ezután Budapesten 1988-ban egy tehetségkutató versenyen kerültek rivaldafénybe.

Testvérvárosi kapcsolatok

Ladánybene két testvérvárosi kapcsolatot tart fenn: a német Nebelschütz-cel és az erdélyi Szentábrahám községgel.[38] Az utóbbival 1994-től datálódik, az előbbivel pedig 2002-től a szoros kapcsolat, bár már korábban is kiépült a partnerkapcsolat.[39] A szászországi Nebelschütz kétnemzetiségű, német és szorb, település, 2008-ban nyerte el a Falurestauráció Európai Díját.[40]

A testvérvárosi kapcsolatok élénkítik Ladánybene kulturális életét, amelyet folyamatos kulturális programokkal színesítenek a települések. Szentábrahámmal – érthető okok miatt – gyakoribbak az együttműködések és közös programok, mint a németországi Nebelschütz-el. 2006-ban a ladánybenei játszótér a Szentábrahám Park nevet kapta.[41] A kapcsolat vitalitását mutatja az is, hogy Ladánybenéről az elmúlt években több százan látogattak Székelyföldre. A nyári utazásokban mintegy 25–40 fő vesz részt rendszeresen. 2008-ban egy pedagógus csoport utazott Szentábrahámra. A falunapok alkalmával a résztvevők száma ennél jóval nagyobb. Ez történet 2011-ben, amikor a szentábrahámi Falutalálkozón, amelynek központi ünnepsége a 200 éves unitárius templom jubileuma volt, Kardos Attila polgármester, Földi Tibor plébános, Visontay István önkormányzati képviselő vezetett hivatalos küldöttséget. Viszonzásul Ladánybene egy impozáns székely kaput kapott ajándékba, amelyet a művelődési ház előtt állítottak fel. Két év múlva egy székely rovásírásos helységnévtáblát helyzetek el a Fő úton, az avatóünnep keretében Székely Nemzeti Zászlót is kaptak.[42] A szoros székelyföldi kapcsolatnak köszönhetően Ladánybenén több erdélyi magyar tett honosítási esküt. A két település korábbi polgármestereit, akiknek munkássága révén jött létre a testvérvárosi kapcsolat, díszpolgári címmel tüntették ki: 2011-ben a szentábrahámi Fekete József lett Ladánybene díszpolgára; viszonzásul három évvel később Visontay István választották Szentábrahám díszpolgárává.[43] Ebben az évben Nebelschütz polgármestere (Thomas Zschornak) is ladánybenei díszpolgár lett.

---

[38] Szentábrahám testvérvárosi kapcsolatának alapító dokumentumát, lásd, Kürti, *Ladánybenei évszázadok*, 263. old. Nebelschütz Testvér-települési Szerződését pedig 2002. július 19-én írta alá német és magyar nyelven Rácz Sándor és Thomas Zschornak polgármester. Az aláírásról készült fotó és a testvérkapcsolat leírása Nebelschütz honlapján található német és szorb nyelven: http://nebelschuetz.de/index.php?id=515 (letöltve 2016. 08. 23).

[39] Hasonló törekvések voltak a lengyel Namyslow településsel és az ukrán Beregszásszal kapcsolatban is, ám ezek nem realizálódtak. A 2000–2001-es tervekről és helyzetjelentésről, lásd „Lendületesen fejlődik Bene”. *Petőfi Népe*, 2001. Szeptember 1.

[40] A szorb egy nyugati szláv nyelvet beszélő népcsoport, lélekszámuk körülbelül 60.000 fő.

[41] Lásd a 58/2006. (VII. 03.) sz. önkormányzati határozat.

[42] A zászló lakossági adományokból kerülhetett a községházára. Adakozók: Guttyán József –1000 Ft, Mátyás Ferenc –2000 Ft, Péli György – 3000 Ft, Sztancs Tibor – 1000 Ft, Sztancsné Kulcsár Éva – 1000 Ft, Vida Lászlóné – 1000 Ft, Visontay István – 1000 Ft.

[43] Benei Hírmondó, 2014. július–augusztus, 5.

Kitüntetettek

A település vezetői továbbra is figyelemmel kísérik a lakosok önfeláldozó, közösségi munkáját. A 2000-ben elindított Díszpolgári Címet és a Ladánybene Községért Címet a 2006-os időszak után többen elnyerték. Érdemes most közölni a kitüntetettek névsorát a kezdetektől:

Év	**Díszpolgár**	**„Ladánybene Községért” kitüntetett**
2000	Berente Istvánné †	Ritter Tibor
2001	Jámbor Andrásné	Dr. Tóth Béla
2002	Berényi József †	Kolinászi Dezső †
2003	Habsburg György	Balogh Sándor Baranyi Lajos
2004	Skultéti Árpád	Dr. Árendás György
2005	Dr. Bábel Balázs	Ladánybene 27 zenekar
2006	Dr. Zsigó László †	Obornyák János † Dr. Faragó Gyula
2007	Benke László	—
2008	Keresztes Béla	Terjék Katalin
2009	Bisztrai László †	Dr. Tóth Béláné
2010	Balogh Sándor	Szivák János
2011	Fekete József Thomas Zschornak	Králikné Szabó Irén
2012	Kurdi Viktor Németh László	Berente Gábor †
2014	Dr. Tóth Béla	Földi Tibor
2015	Varga László	Mátyás Katalin
2017	Prof. Dr. Kürti László	

† elhunytak

Adattár

ADATTÁR

Lelkészek Ladánybenén

Czeisz József	1879–1886
Sághi Imre	1886–1897
Járvás József	1897–1908
Bajcsy Gábor	1908–1912
Mihálovits Ernõ	1913–1937
Fekete András	1937. szept. 1. – 1939. szept. 1.
Kovács Pál	1939. szept. 1. – 1953. szept. 15.
Szilvási Sándor	1953. szept. 15. – 1956. szept. 15.
Nikiss Lajos	1956. szept. – 1960. márc.20.
Szabó György, O. F. M.	1960. márc. 23. – 1961. nov. 1.
Perjés Pál, adm.	1961. nov. 4. – 1965. ápr. 7.
Domján László, adm.	1965. ápr. – 1980. aug. 7.
Tóth Péter Domonkos, plébános	1980. szept. 15. – 1983. szept. 16.
Bisztrai László, adm.	1983. szept. 16. – 1990. szept. 1.
Tóth Ferenc tatárszentgyörgyi plébános ladánybenei plébánia kormányzója	1990. szept. 1. – 1993.
Asztalos József, lajosmizsei plébános	1993. aug. 15. – 1994. júl. 31.
Süveges István, lajosmizsei plébános	1994. aug. 1. – 2000. nov. 30.
Kiss Vilmos plébános	2000. dec. 3-tól

Ladánybene titsztségviselői, 1907–2006

BÍRÓK	JEGYZŐK	TANÁCSELNÖKÖK	VB TITKÁROK	POLGÁRMESTEREK	JEGYZŐK
Pesti Péter 1907–1912	Scultéty Gyula 1907–1927				
Kisjuhász István 1912–1917	Tóth József 1927–1928				
Berényi Illés 1919	Baráth Demeter 1928–1944				
Béky István 1919–1928	Antal (Aibner) Pál 1945–1949				
Erős Antal 1928–1938		Szlobodek Béla 1950–1961	Orosz Zoltán 1950–1956		
Szőrős József 1939–1942		Szűcs János 1962	Dékány Dániel 1956–1961		
Kovács László 1942–1943		Csábi Dezső 1962–1972	Hajós Sándor 1961		
Domonyik János 1942–1943		Juhász Pál 1973–1976	Csábi Dezső 1962		
Latóczki János 1943–1944		Vízi Mátyás 1976–1978	Vízi Mátyás 1962–1976		
Turupuli Péter 1945–1950		Ménkűné Rumpler Margit 1978–1982	Lakosné Pethő Gabriella 1976–1986		
		Visontay István 1982–1990	Zöldi Gábor, mb. 1980–1983	Visontay István 1990–1998	Turupuliné Polyák Katalin 1990–1994
			Zajzon Jenőné, mb Hegyesiné Nyírádi Judit, mb. 1980–1983	Rácz Sándor 1998–	Volenticsné Kapusi Adrienn mb. 1994
					Szádvári Erika 1994–

Tankönyv jegyzék.

A *ladány benei* népiskolában jelenleg a következő tankönyvek használtatnak:

Folyó szám	A tankönyv cime	A tankönyv szerzője	A tankönyv kiadója	A tankönyv min. eng. száma	Jegyzet
1	*Elemi katekizmus II oszt.*	*Esztergom fő egyházmegyei hatóság*			*5931/1907 sz. hatóság*
2	*Kis Katekizmus III IV*	*ugyanaz*			
3	*Bibliai történet III*	*Roder Alajos*	*Szt. Istv. társulat*		
4	*Közép biblia IV oszt.*	*Roder Alajos*	*Szt. Istv. társulat*		
5	*ABC-és könyv I*	*Horvát L. Nemes L.*	*Maurer Adolf*	*2964/903*	
6	*Olvasó könyv II*	*Gáspár János*	*M. kir. tudm. egyet.*	*5001/905*	
7	*Olvasó és Tankönyv*	*Ember Károly*	*Szt. Istv. társulat*		
8	*Számtan II, III, IV o.*	*Dr. Beke Manó*	*M. kir. tudm. egyet.*	*29818/906*	
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					

Kelt *Ladány Bene* 190*8* év *február* hó *20* n.

[illegible] iskszék. jegyző.

[illegible] iskszék. elnök.

Tankönyvjegyzék, 1908

Kir. Tanfelügyelő.
K e c s k e m é t.
2574/1914.

Vallás és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Ur 70455/1914 sz. alatt kelt rendeletével Tanitó Urnak a tanitói pályán eltöltött hosszas müködéseért magas elismerését méltóztatott nyilvánitani.

Kecskemét 1914 augusztus hó 5-én.

kir. tanfelügyelő.

Tekintetes

B E R E N T E   I S T V Á N
közs. el. iskolai tanitó urnak

Ladánybene.

Elismerő levél, 1914

A ladánybenei közs. iskolaszéktől.

20/914

Működési bizonyítvány.

Ezennel hivatalosan bizonyítjuk, hogy Berente István rkath. vallású 58 éves tanító a ladánybenei községi iskolánál 1878. év november 1. től kezdődőleg mint rendszeresített állást betöltő tanító működik. Ezen idő alatt mindenkor a legnagyobb lelkiismeretes-séggel, fáradhatatlan buzgósággal, szeretettel ne-velte a reábízott gyermekeket.

Az iskolán kívüli működése rendkívül nagy hatással volt községünk gazdasági életére. Megismertette községünk lakosságát a zöldségterme-léssel, a gyümölcsfa-neveléssel; és ily módon a lakosokat egy olyan kereseti forráshoz juttatta, amely most már reájuk nézve nélkülözhetetlenné vált.

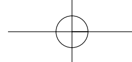
Ladánybene 1914. március hó 28.-án.

Az iskolaszék nevében

iskszéki elnök.

Működési bizonyítvány, 1914

1.60 P.

Illetékkiszabásra bemutatva
X. szfkv. 199./1928. t. a.
ALSÓDABAS 1928 FEB. 15.
M. k. adóhivatal

KIR. ÁLLAMPÉNZTÁR ALSÓDABAS

80 FILLÉR 80 80 FILLÉR 80

Adásvevési szerződés.

Megegyeztünk Trompos Mihály és neje Sárközi Ermélet ladányhenei lakos mint eladó, másrészről pedig Guttyan Pál 2/3 részben és neje Ruhos Mária 1/3 részben ladányhenei lakos mint vevő között alólirt napon következő feltételek alatt köttetett:

1. Fentnevezett eladó eladja ezennel örökre és visszavonhatatlanul Ladányhene község 439 és 440 számu telekkönyvében ... ingatlanokból a csatolt és ... aláirt mérnöki vázrajzon 1863/1-a és 1863/2-a új helyrajzi számokkal jelölt 1 k. 1100 n.öl és 1 k. 1150 n.öl területü ... összesen 32.650 n.öl területü ingatlant 18.000 ~~... millió korona~~ azaz 1440.- Pengő kialkudott árért Guttyan Pál 2/3 részben és neje Ruhos Mária 1/3 részben tulajdonjoggal ladányhenei lakos nak.

2. Nevezett vevő a fentebb leirt birtokot a fent kitett vételárért átveszi, mely vételárnak a vevő által mai napon történt és teljes hiánytalan kielégítését az eladó jelen szerződés aláirása által egyuttal elismeri.

3. Vevők a megvett birtoknak mai napon birtokába lépnek és ez időtől huzza annak minden hasznait, de viselik is ellenben minden terheit s igy az adót és községi pótlékokat is.

4. Az eladó feljogositja a vevőket, hogy tulajdoni jogukat az 1. pontban leirt birtokra minden további kikérdeztetés nélkül telekkönyvileg bekebeleztethet.

Minek hiteléül ezen adásvevési szerződés mindkét fél aláirásával megerősitve kiadatik.

Kelt Ladányhene 1928-ik február hó 8 napján

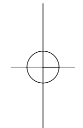
Előttünk:
Semetyényi ...
Toncs László

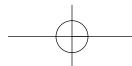
mint tanuk.

Trompos Mihály
Sárközi Ermélet k x v
Guttyan Pál
Ruhos Mária k x v
névirója:
Semetyényi ...

R. sz. 844. Rigler J. E. részv.-társ. Budapest.

Adásvételi szerződés, 1928

A fénykép a cselédkönyv tulajdonosának névaláírásával ellátandó, ezenkívül a cselédkönyv ez oldal alsó részén is aláírandó.

A szolgálati könyv birtokosának aláírása:

Gyenge Margit

Utánnyomás tilos.

33.271. — Kir. M. Egyetemi Nyomda, Budapest.

...zék száma: 6/1941

SZOLGÁLATI (CSELÉD) KÖNYV

(Folyószámmal ellátott 48. oldallal.)

Gyenge Margit számára.

Született Budapest községben,

— járásban,

— (megyében, kerületben stb.)

Magyar országban.

Illetőségi helye: Budapest község,

— járás,

— vármegye, kerület,

Magyar ország.

Kiadatott a ... hivatal által

1941 évi ... hó 28

P. H.

A könyv ára: bélyeg .... 50 f. } összesen 1 pengő.
nyomtatás és kiállítás .... 50 „ }

Szolgálati cselédkönyv, 1941

Személyleírás.

Születési év:	1926
Vallás:	r. kath.
Anyanyelv:	magyar
Családi állapot:	hajadon
Atyja neve:	
Anyja (leánykori) neve:	Gyenge Margit
Termet:	növésben
Arc alakja és annak különösebb ismertetőjelei:	ovál
Haj színe és az esetleges kopaszság megjelölése:	barna
Bajusz alakja és színe:	nincs
Szakáll alakja és színe:	
Szemek színe, alakja és esetleges hibája!	barna
Orr alakja és esetleges ismertetőjelei:	rendes
Száj alakja:	
A testen látható, esetleg a beszéden és hangon észlelhető különös ismertetőjelek vagy szokások:	nincs
Be van-e oltva?	igen

Ez a cselédkönyv a következő okmányok alapján állíttatott ki: Szövetlen Ludovica

KIVONAT

a cseléd és gazda közötti viszonyt szabályozó 1876: XIII. törvénycikkelyből.

(A bírságok összegét módosította az 1928. évi X. t. c.)

I. FEJEZET.

A cselédekre vonatkozó általános intézkedések.

1. §

A cseléd és gazda közötti viszony a két fél között közös megegyezéssel létrejött írás- vagy szóbeli szolgálati szerződésen alapul.

Az, aki magát szerződésileg bizonyos háztartás vagy gazdaság körüli személyes és folytonos szolgálatoknak legalább is egyhavi időtartamon át bérért való teljesítésére kötelezi, *cselédnek,*

az pedig, ki a szolgálati szerződésnél fogva a cseléd bérét kiszolgáltatni köteles, *gazdának* neveztetik.

2. §.

A cseléd, a föntebbiek alapján történt szolgálatba való lépésével a gazda, illetőleg családja háznépének tagjává válik, miből mindkét félre nézve a pusztán anyagi kötelezettségeken túlmenő, a jelen törvényben körülírt viszonyos jogok és kötelezettségek támadnak.

3. §.

Nem tekintetnek cselédeknek:

a) azok, kik tudományos előkészültséget s általában magasabb műveltséget feltételező, habár folytonossággal tartó szolgálatokat teljesítenek;

b) azok, kik személyes és bizonyos időre folytonos, de nem háztartási vagy gazdasági szolgálatra vannak lekötelezve, mint például kereskedő- és iparossegédek, tanoncok, gyári és iparosmunkások stb.; végre

c) azok, kik háztartási és gazdasági teendőkre ugyan, de naponkénti díjazás mellett, vagy bizonyos részért vannak lekötelezve, például napszámosok, részes munkákat teljesítők, szakmányosok, varrónők stb.

1*

24

A gazda neve és polgári állása	A szolgálatbalépés napja	A szolgálat minősége	A szolgálatbóli kilépés napja
Berthás Péter földbirtokos	1941 ápr. 1.	mindenes	1941 okt. 1
Halász Gyula fuvaros Hajósmüze	1943. febr. 1.	mindenes	1943. április 1.

25

Évi vagy havi kikötött bér és egyéb ígéretek	Szolgálati bizonyítványa: hűségről	ügyességről	szorgalmáról	erkölcsiségéről
Havi 18 P.	Minden tekintetben megbízható, szorgalmas és hűséges Berthás Péter			
Havi 35 P.	hűséges	igen ügyes	szorgalmas	jó erkölcsű

Anyakönyvi szám: 7/1943-I.

BIZONYÍTVÁNY

Kis Juhász Gizella ~~úr~~, úrnő, aki 1924 év julius hó 3 napján Ladánybene községben, magyar országban született, a z újpesti m. kir. áll. felsőipariskolán 1943 év április hó 28-tól 1943 év julius hó 6-ig tartott Női szabóipari szakrajz tanfolyamot szabályszerűen látogatta és annak tantárgyaiból, nevezetesen szakrajzból, ipari közigazgatási, jogi, O.T.I. és adóismeretekből, ipari könyvviteltanból és anatómiából kiválóan megfelelt.

Kelt, Újpest, 1943 évi julius hó 6 n.

előadó. — előadó.

előadó. — előadó.

előadó. — a tanfolyam helyi vezetője.

az Ipari Tanfolyamok Országos Vezetője.

Pallas nyomda, Budapest. 49793.

Bizonyítvány, 1943

4

Az előmeneteli és mulasztási napló folyószáma:

Évközi értesítő

a mindennapi iskola II. osztályáról.

Karácsonykor: 1924/1925. 19 /19

Magaviselete dicséretes.

Szorgalma változó.

Előmenetele elégséges.

Mulasztott félnapot. félnapot.

Nem igazolt félnapot. félnapot.

Jegyzet:

Látta: Balogh Irén h.s. tanító - nő. Látta: tanító.

Gulyás Kálmán szülő (gyám.) szülő (gyám.)

Husvétkor: 1924/1925. 19 /19

Magaviselete dicséretes

Szorgalma dicséretes

Előmenetele elégséges

Mulasztott félnapot. félnapot.

Nem igazolt félnapot. félnapot.

Jegyzet:

Steininger Ilona tanítónő. Látta: tanító.

Látta: Gulyás Kálmán szülő (gyám). szülő (gyám).

5

Évvégi értesítő.

Gulyás Magdolna

a mindennapi elemi iskola II. osztályának tanulója az 1924/1925. iskolai év végén a következő osztályzatot érdemelte:

Magaviselete dicséretes

Szorgalma dicséretes

Előmenetele:

Hit- és erkölcstan kitűnő

Beszéd- és értelemgyakorlatok jó

Magyar nyelv: *Olvasás* jeles, *Írás* jó, *Nyelvtan* jó

Számtan elégséges

Rajzolás jó

Éneklés jeles

Kézimunka, kézügyesség jeles

Testgyakorlás kitűnő

Mulasztott félnapot. *Nem igazolt* félnapot.

Ha ezen iskolai év elején még nem tudott magyarul, megtanult-e és mily mértékben?

Kelt Ladányben, 1925. évi május hó 12. n.

Szmolt igazgató-tanító (iskolaszéki elnök). Steininger Ilona tanítónő.

LADÁNYBENEI KÖZSÉGI ... ISKOLA

Gulyás Magdolna értesítője, 1925

Magyar Honvédelmi Minisztérium

..................szám.

Utbaindul Pest vármegye.

Alsódabas járás.

Ladánybene község.

Hadifogoly-illetmény csak ezen igazolvány felmutatójának fizethető ki. Az igazolvány a visszatértnél marad.

Igazolvány.

1\. Név: Beczuk István 2. Rendfokozat: honv.

3\. Anyja neve: Gajdácsi Anna 4. Születési éve: 1923

Ladánybene -i (község) lakost a kaposvári táborból elbocsátották.

Nevezett a következő kincstári ruházati és felszerelési cikkeket magával viszi:

........drb. sapka	........drb. ing	........drb. evőcsésze
.... „ köpeny	.... „ gatya	.... „ pokróc
.... „ zubbony	.... „ kenyérzsák	.... „ hátizsák
.... „ nadrág	.... „ kulacs	.... „ csizma
.... „	.... „	.... „

mely cikkek átadására a lakóhelyéhez legközelebbi bevonulási központhoz utasíttatott; ugyanott nyilvántartásba vételre jelentkezni tartozik.

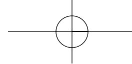
Kaposvár, 1946. évi máj. hó 24. n.

Beczuk István

a hadifogoly aláírása.

... ÁLLOMÁS * HADIFOGOLY ... Kaposvár

Igazolvány, 1946

Ladánybene Hegyközség

Tagsági könyve

Tag neve:

Lázár Mátyás

Könyvszám: ~~[illegible]~~ 199

Lakás:

L. B. H. K.

PETŐFI KÖNYVNYOMDA, KECSKEMÉT

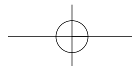
Szőlőterület hold	Szőlőterület □-öl	Rézgálic kg	Rézkénpor kg	Gyümölcsfa terület hold	Gyümölcsfa terület □-öl	Rézgálic kg	Rézkénpor kg	Év
1	1200	21	7					1942
		17⁵	7	14				1943
1	1200	7	7	29				1944
		2·80		olaj			154	1945
								1946
								1947
								1948
								1949
								1950
								1951

DUDÁS ISTVÁN Bérgazdasága LADÁNYBENE

Tagsági járulékot fizetett P	f	hó	n	Felvette
~~50~~		FIZETVE		~~[illegible]~~
		VII	6	[illegible]

DUDÁS ISTVÁN Bérgazdasága LADÁNYBENE

Tagsági könyv, 1942

M. kir. honvéd gépkocsiszertár parancsnokság.

Nyilvántartási szám: 415.

164/15 szám.
kt. — 1940. 3.

SZÁRMAZÁSI IGAZOLVÁNY.

Az igazoló bizottság megállapitása szerint

a) Guttyán István honvéd,

aki Guttyán Pál és Hrubos Mária szülők-

től 1921. évi április hó 12-én Lajosmizsé

helységben született, és

b) felesége, született

aki .... és .... szülők-

től .... évi .... hó ....-n ....

helységben született

nagyszülőkig bezárólag TISZTA KERESZTÉNY származásu.

Budapest, 1943 évi január hó 13-án.

Lizzai Sándor, zls.
igazoló bizottsági tag,

[signature]
igazoló bizottsági tag,

Fischbach József, őrnagy
a m. kir. honvéd gépkocsiszertár parancsnokság
igazoló bizottságának elnöke.

1940 3 Rigler rt

Származási igazolvány, 1943

Tájékoztató.

A gazdakönyv a gazdálkodó háztartására és gazdaságára vonatkozó adatokat, valamint beszolgáltatási kötelességének nagyságát tünteti fel. A gazdakönyv szolgál továbbá a beszolgáltatási kötelesség teljesítésének a gazdálkodó részére való nyilvántartására.

A gazdakönyvet a nyilvántartó hatóság (községi elöljáróság, polgármester, közellátási felügyelőség) állítja ki. Minden gazdálkodó részére annyi gazdakönyvet kell kiállítani, ahány községben önállóan vezetett gazdasága van. Egy község (város) területén fekvő gazdaságokra vonatkozóan csak egy gazdakönyv állítható ki.

A gazdálkodó köteles gazdakönyvét a beszolgáltatási kötelesség teljesítésébe beszámítható mindennemű termény, termék vagy állat eladásakor az áru megvásárlására jogosított kereskedőnek átadni. A vevő köteles a vétel idejét, az áru megnevezését, mennyiségét, a vételi jegykönyv- és lapszámát, továbbá a vevő nevét (cégét) a gazdakönyvbe bejegyezni. Az árunak megfelelő búzaegységszámnak a gazdakönyvbe való bejegyzésére a vevő nem kötelezhető.

A gazdakönyvbe a hatóság vagy a vásárlásra jogosított kereskedő által bejegyzett adatokat csak az illetékes nyilvántartó hatóság változtathatja meg.

A gazdakönyv elvesztése esetén a gazdálkodó köteles gazdakönyv másodlatot kérni. A másodlat kiállításának díja 20 pengő.

LADÁNYBENE város / község ______ nyilvántartó hatóság

5. számú GAZDAKÖNYV az 1944/45. évre.

A gazdálkodó neve: Bagó József

Anyja leánykori neve: ______

Lakása: ______ utca, tanya ______ házszám

(1) A gazdálkodó háztartásában ellátásban részesülnek. (Ideértve a gazdálkodót is).

Részletezés	Összesen		Ebből alkalmazott és annak családtagja	
	férfi	nő	férfi	nő
1 éven aluli gyermek				
1–5 éves gyermek				
6–11 éves gyermek				
12–15 éves				
16–60 éves munkaképes	1	2		
16–60 éves munkaképtelen				
61 éves és idősebb				
Összesen	1	2		

(2) A fentiek közül kinek van munkásigazolványa:

	Név	Munkásigazolvány	
		kiadási száma	közs. nyilvántart. sz.
1			
2			
3			
4			

(3) Éves gazdasági cselédek és családtagjaik.

Teljes konvencióval szerződöttek száma	
Nem teljes konvencióval szerződöttek száma	
Fentiek háztartásában élő eltartottak száma	

— 1 —

Gazdakönyv, 1944–45

(4) A gazdaság összes területe.

Részletezés	Terület hektár kat. hold	Terület m² □-öl
Saját tulajdon	4	124
Haszonbérbe adva		
Haszonbérbe véve		
A gazdaság területe	4	124

(5) A gazdaság területének megoszlása.

Művelési ág	Terület hektár kat. hold	Terület m² □-öl	Minőségi osztály
Szántóföld	2	449	—
Rét	1	839	
Legelő		44	
Kert		1287	—
Szőlő	2		—
Erdő		610	—
Nádas			—
Földadó alá nem eső		165	—
Összesen	4	124	—

(6) A szántóterület kataszteri tiszta jövedelme.

A szántóterület részletezése	Terület hektár kat. hold	Terület m² □-öl	Kataszteri tiszta jövedelem ar. kor. (gazdalajstrom 15. rovat)
Saját tulajdon	2	449	10·10
Haszonbérbe adva			
Haszonbérbe véve			
A gazdaság szántóterülete	2	449	10·10

A szántóterület hány különálló tagból áll: . . . . tagból.

A szántóterületből részes művelésre ki van adva: .... kat. hold ...... □-öl.

— 2 —

(7) Beszolgáltatási kötelesség.

Részletezés	A beszolgáltatási kötelesség búzaegységszáma a szántóföld alapján	a rét alapján	a legelő alapján	összesen
I. Kenyérgabona	101	—	—	101
II. Zsír	101	—	—	101
III. Hús	71	160		231
IV. Szabadválasztású	131	—	—	131
Összesen	404	160		564

P. H.

Szarvas [signature]

községi jegyző (polgármester).

Kelt LADÁNYBENE, 1944 .... hó ...... nap.

— 3 —

(14) Vámőrlés, olajütés, sertésvágás engedélyezése.

Hó	Nap	Termény (állat) megnevezése	Ellátottak száma	Mennyiség kg, drb.	A hatóság igazolása (aláírás)
~~IV.~~	~~11~~	~~búza~~	~~3~~	~~240~~	~~[signature]~~
IV	11	búza [illegible]	3	240	[signature]

(15) A vámőrlés feljegyzése.

Hó	Nap	A vámőrölt termény megnevezése	A vámőrölt termény mennyisége kg	A vámőrlő malom (aláírás)
1945. jún.	1	rozs	213	Szamos-malom, Ladánybene
1945. jún.	1	búza	193	Szamos-malom, Ladánybene

— 18 —

(16) Hivatalos feljegyzések.

Vámőrlési igazolvány.

87 1943-44. nyt. szám.

Ezen könyv tulajdonosa a háztartásában élő 5 személy után 1944. év IV. hó 31-ig 305 kgr. kenyérgabona megőrlésére jogosult.

Ladánybene, 1944 IV. hó 11.

Szarvas [signature]

240 5 IV. 31

5 IV. 21

— 19 —

Hivatalos feljegyzések.

Tájékoztató.

Az erdőkönyv a gazdálkodó erdejére vonatkozó adatokat, valamint faanyag-beszolgáltatási kötelességének nagyságát tünteti fel. Az erdőkönyv szolgál továbbá a beszolgáltatási kötelesség teljesitésének a gazdálkodó részére való nyilvántartására.

Az erdőkönyvet a községi elöljáróság (polgármester) állitja ki. Minden gazdálkodó részére annyi erdőkönyvet kell kiállitani, ahány községben önállóan kezelt erdeje van. Egy község (város) területén fekvő erdőkre vonatkozóan csak egy erdőkönyv állitható ki.

A gazdálkodó köteles erdőkönyvét a beszolgáltatási kötelesség teljesitésébe beszámitható faanyag eladásakor az áru megvásárlására jogositottnak átadni. A vevő köteles nevét (cégét), a vétel idejét, az áru megnevezését, mennyiségét és a vételi jegy könyv- és lapszámát az erdőkönyvbe bejegyezni.

Az erdőkönyvbe a hatóság, vagy a vásárlásra jogositott által bejegyzett adatokat csak a nyilvántartó hatóság változtathatja meg.

Az erdőkönyv elvesztése esetén a gazdálkodó köteles erdőkönyv másodlatot kérni. A másodlat kiállitásának dija 20 pengő

04. sz. nyomtatvány. — 100.546. — Hornyánszky V. R.-T. Budapest.

Nyilvántartási szám: 26

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye vármegye (tjv.)

Alsódabasi járás járás (mv.)

LADÁNYBENE község.

.... körjegyzőség.

Erdőkönyv

az 1943/44. évre.

Guttyan Pál (Rubos)

A gazdálkodó (birtokos, haszonbérlő) neve.

....

Anyja leányneve.

Lakása: LADÁNYBENE község

.... utca / tanya .... házszám.

Haszonbérlet esetén a tulajdonos neve: ....

....

Nyilvántartó hatóság.

LADÁNYBENE KÖZSÉG ELÖLJÁRÓSÁGÁTÓL

Erdőkönyv, 1943–44

1. Az erdő területe: *a)* saját tulajdonban .... / ha/kh[1])
b) haszonbérbe véve .... ha/kh[1])
c) haszonbérbe adva .... ha/kh[1])
d) összesen: .... / ha/kh[1])

2. Az erdő tulajdoni minősége: *állami, törvényhatósági, községi, városi, egyházi, közalapítványi, egyéb alapítványi, közbirtokossági, erdőbirtokossági társulati, legeltetési társulati, részvénytársulati, szövetkezeti, közintézeti, vitézi, magán.* [2])

3. A faállomány kora:

1—10	11—20	21—30	31—40	41—60	61—80	81 és több	Összesen	Tisztás	Erdőterület összesen
é	v	e	s						
ha. — kat. hold[1])									
/							/		/

4. Az erdő fafajmegoszlása:

Erdeifenyő	Fekete fenyő	Luc fenyő	Jegenye fenyő	Egyéb fenyő	Fenyő összesen	Nyárfa	Fűzfa	Egyéb lágy lombfa	Lágy lombfák összesen	Lágy fák összesen
ha. — kat. hold[1])										

Tölgy	Cser	Bükk	Gyertyán	Akác	Kőris	Egyéb kemény lombfa	Kemény lombfa összesen	Lágy és keményfa együtt	Tisztás	Erdőterület összesen
ha. — kat. hold[1])										
				/				/		/

[1]) A meg nem felelő törlendő.
[2]) A megfelelő szó aláhúzásával kell megválaszolni.

5. Összes fatermelés az 1943/1944 évben és fakészlet.

	Rúdfa fm.	Szerfa m³	Tüzifa ürm³ kemény	Tüzifa ürm³ lágy
a) Fatermelés az 1943 szept. 1-től 1944 május 31-ig				
b) 1944 június 1-től szept. 31-ig				
c) Egyéb (birtokossági erdőből való vagy vásárolt stb.) fakészlet				
d) Összesen:				
6 *a)* **Beszolgáltatási kötelesség:**				
b) Az erdőkönyv kiállításáig beszolgáltatott és felhasznált				
c) Még beszolgáltatandó				

7. Kiutalások.

A vevő neve	Lakhelye	Igénylési jegy száma	Tüzifa ürm.

8. Beszolgáltatások.

Hó	Nap	A vevő neve	Választék szerfa³)	Választék tüzifa³)	Mérték-egység	Mennyiség	A vételi jegy könyv száma	A vételi jegy lap száma

³) A megfelelő rovatba húzott vonással kell megválaszolni.

Erdőkönyv, 1943–44

BIRTOKLEVÉL

AMELY AZ IDEIGLENES NEMZETI KORMÁNYNAK A NAGYBIRTOKRENDSZER MEGSZÜNTETÉSÉRŐL ÉS A FÖLDMÍVES NÉP FÖLDHÖZJUTTATÁSÁRÓL SZÓLÓ 600/1945. M. E. SZÁMÚ, DEBRECENBEN, 1945 MÁRCIUS 15-ÉN KELT RENDELETE ALAPJÁN ÁLLÍTTATOTT KI.

Ladánybene község Földigénylő Bizottsága Ladánybene községben Templom dűlőben I 2 kiosztási szám alatt felvett Öt kat. hold — négyszögöl kiterjedésű föld ingatlant Guttyan Mihály ladánybenei lakos birtokába adja. Jelen birtoklevél ünnepélyesen tanusítja a birtokszerző azon jogát, hogy a nemzet által adott ingatlant háborítatlanul birtokolja.

Köteles azon a maga és az egész nemzet felemelkedését szolgáló módon gazdálkodni és a rendeletekben előírt feltételeket betartani.

A birtoklevél a juttatott ingatlan tkvi tulajdonjogának megszerzésére is szolgál.

Kelt Ladánybene, 1945. szept hó 28

földmívelésügyi miniszter

Községi Földigénylő Bizottság elnöke

Birtoklevél, 1945

A rendeletben előírt tejmennyiséget beszállította.

BUDAPEST KÖZELLÁTÁSI KORMÁNYBIZTOSA.

K. 72—1945.
II. 4. ü. o. 14256 fsz.

IGAZOLVÁNY.

Lazar matyas gazda a budapesti orosz hadikórházak és csecsemőotthonok részére naponta tejet szállít s ezért egy drb tehenének az orosz hadsereg részére való rekvirálás alóli mentesítése katonai és közérdeket szolgál.

Ladanybenen 1945. szeptember hó 27. n.

A kormánybiztos rendeletéből:
Kalmárné
osztályvezető.

Budapest Közellátási Kormánybiztosa Tej- és Tejtermék Osztálya

ПРАВИТЕЛЬСТВ. КОМИССАР ПО СНАБЖЕНИЮ.

УДОСТОВЕРЕНИЕ.

Lazar matyas хозяин, ежедневно доставляет молоко для Будапештских советских военных госпиталей и детских домов, и по этому освобождение его 1 штук коров от реквизиции для советской армии служит военным и общим интересам.

Ladanybene, 27. IX. 1945.

По поручению Прав. Комиссара:
зав. отделом.

Szikra rt., Budapest. 504,0526.

Igazolvány, 1945

3

[illegible]RSOD VÁRMEGYE
MISKOLC THJF. VÁROS
TANFELÜGYELŐJE
1038-8 /19 46.

Tárgy: Rittenbacher Ödön menekült állami tanitó beosztása.

R i t t e n b a c h e r Ö d ö n urnak
menekült áll. tanitó.

M I S K O L C.

A vallás és közoktatásügyi miniszter urnak folyó évi november hó 22-én kelt 134.236/1946. IV.ü.o. számu a Pest vármegyei Tanfelügyelőjéhez intézett rendeletének másolata alapján értesitem Tanitó Urat, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszter ur további szolgálattételre a ladánybene - külterületi állami népiskolához azonnali hatállyal beosztotta.

Felhivom, hogy uj állomáshelyén haladéktalanul jelentkezzék.

Miskolc, 1946. december 2-án.

tanfelügyelő.

[illegible] Kiskun v[illegible] Tanfelügyelőjétől.

8717 /1946 tf.sz.

Tárgy: Rittenbacher Ödön áll. ttó beosztása.-
[illegible]lléklet:
[illegible] sz.

Ritterbacher Ödön úrnak,
áll. tanitó

MISKLOC.
Révay-u. 33.

A VKM. úr f.évi nov. hó 22-én 134.236/1946 sz. alatt kelt rendelettel Tanitó Urat további szolgálattételre a ladánybene-külterületi állami népiskolához azonnali hatállyal beosztotta. Felhivom, hogy hivatalomban a legsürgősebben jelentkezzék. A külsőségi iskolában lakás fog rendelkezésükre állani, azért úgy kell jönnie, hogy munkahelyét minél előbb elfoglalhassa.-

Budapest, 1946. december hó 3

vm. tanfelügyelő h.
tanügyi főtanácsos.

Igazolvány, 1946

MEGHÍVÓ

A LADÁNYBENEI RÓM. KAT. EGYHÁZKÖZSÉG

1946. évi október hó 13-án, vasárnap délelőtt 10 órai kezdettel községünk védszentjének, Magyarok Nagyasszonyának megünneplését, a szokásos évi búcsút és

templom alapkőszentelést

tart.

Az alapkőszentelést és főpapi szentmisét Baranyi László kerületi esperes, kecskeméti apátplébános fogja végezni nagy papi segédlettel.

Erre az ünnepélyes alkalomra t. Címet és családját szeretettel meghívja és várja az Egyházközség Vezetősége.

Meghívó, 1946

A LADÁNYBENEI RÓM. KAT. EGYHÁZKÖZSÉGTŐL

Meghívó

Örömmel közöljük, hogy a Te áldozatos munkád és fillléreid segítségével templomunk felépült.

Az ünnepélyes felszentelés 1948. november 7-én délelőtt 10 órakor lesz, melyet főpásztorunk

Dr. Pétery József

megyés püspök úr végez nagy papi segédlettel.

Mindnyájunk nagy lélekünnepén a szentségi Jézus áldását adja az Ő dicsőségéért való fáradozásaidra és áldozataidra. Jőjj buzgó szívvel most és majd a jövőben minden vasár- és ünnepnap.

Erre a magasztos és rendkívüli ünnepségre igaz szeretettel meghív és vár az

EGYHÁZKÖZSÉG VEZETŐSÉGE

Meghívó, 1948

VIII. AZ ŐRLÉS, DARÁLÁS, HÁNTOLÁS ÉS OLAJÜTÉS FELJEGYZÉSE

Kelet	A termény megnevezése	súlya kilogrammban számmal	súlya kilogrammban betűvel	Őrlés, darálás, hántolás, ütés	A malom igazolása
1948 VII. 2	Rozs	220	kettőszázhúsz	Őrlés	PETŐ MALOM Ladánybene

IX. HIVATALOS FELJEGYZÉSEK:

Elszámolt. Őrlési engedély kiadható.
VII. 19. [illegible]

...számú nyomtatvány.
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye
Alsódabasi járás járás (mv.)
körjegyzőség (nk.)
LADÁNYBENE község ... csoport.
Sorszám: 156
Beszolg. lap száma: 62

GABONALAP

I. A gabonalap tulajdonosának neve: [illegible] József
lakása: LADÁNYBENE utca / tanya 451 házszám / hrzi.-sz.

Vámőrlésre jogosultságának jogcíme: [illegible]

Ha mezőgazdasági ingatlana van, de beszolgáltatásra nem köteles, mezőgazdasági ingatlanának nagysága: ... k. hold ... □-öl

II. A gabonalap tulajdonosa gazdaságának egész területe: 7 k. hold 1400 □-öl
Ebből a szántóföld területe: 3 k. hold 1000 □-öl
A szántóf. ter.-ből kenyérg. bev.: 1 k. hold — □-öl

III. A vámőrlésre jogosult háztartásához tartozó és külön gabonalappal nem rendelkező személyek száma a gabonalap tulajdonosával együtt	kora	száma	a háztartás részére megőrölhető kg
	6 éven alul		
	6–12 éves		
	12 éven felül	1	220
	Összesen	1	220

IV. KENYÉR- ÉS LISZTJEGYRŐL LEMONDOTTAK NEVE	mettől hó	mettől nap	meddig hó	meddig nap

Magyar Állami nyomda, Budapest 1948. 5901

Gabonalap, 1948

Nyilvántartási szám :
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. vármegye
tj. város
Ladánybene község város .... csoport.

BESZOLGÁLTATÁSI LAP
1948/49.

Lázár József
a gazdálkodó neve

lakása : .... utca tanya 401 házszám hr.-i szám

A gazdaság egész területe : 4 k. hold 1406 □-öl	
Ebből szántó : 3 k. hold 1000 □-öl	
A terménybeszolgáltatási alapkötelezettség búzakilogramm	74
Csökkentés (aranyosítás, hadműv. kár stb. címén) búzakilogramm	–
Tényleges kötelezettség búzakilogramm	74
Változás (+ vagy —) búzakilogramm	
Mérséklés elemi kár címén búzakilogramm	
Megmaradt kötelezettség búzakilogramm	
Beszolgáltatás búzakilogramm	
Többlet (+) vagy hiány (—) búzakilogramm	
Családtagok száma a gazdálkodóval együtt:	16
Bennkosztos cselédek száma :	
Konvenciós alkalmazottak száma: (nem-kereső családtagokkal együtt)	
Sommások száma :	

Beszolgáltatási lap, 1948–49

140. sz. nyomtatvány.

Ezt az engedélyt a vágás helye szerint illetékes községi elöljáróság (polgármester) állítja ki.

BELKERESKEDELMI MINISZTÉRIUM
LADÁNYBENE község elöljárósága (........ város polgármester

Nyt. szám : 385/949-50. A 022.796

Magánháztartási sertésvágási engedély
egy darab sertés vágására

Lázár József ....-i lakos, az 195... évi .... hó ....-tól az 195... évi .... hó ......-ig terjedő időre a háztartásához tartozó 2 egy személy hatósági zsírellátásáról lemondott. Ezért nevezettnek engedélyt adok arra hogy 1 db sertést saját háztartási zsírszükséglete céljára levágjon.

Nevezett köteles a levágott sertés után ....5.... kg közfogyasztásra alkalmas gondosan kezelt, idegen anyagoktól mentes, olvasztott sertészsírt a vágástól számitott 8 napon belül a kijelölt községi zsírgyüjtőnek hatósági áron beszolgáltatni.
Ez a sertésvágási engedély a kiállítás napjától számitott nyolc napon belül használható fel.

LADÁNYBENE, 1950. évi .... hó 13. nap.

KÖZELLÁTÁSI HIVATAL P. H.

Ára: 1 forint.
(103.170/1948. K. H. sz.)
1950–1.034. LD. 05.

aláírás.

Magánháztartási sertésvágási engedély

Szám : 4

Ujjáépitési hozzájárulás: P 40.—
Első havi ~~előfizetési díj~~ " 20.—
Összesen: P 60.—

ENGEDÉLY

rádióműsorvevőberendezés létesítésére és üzembentartására.

ifj. Lovász Mátyás tanuló
(az engedélyes neve) .... Ladánybene (lakhelye) ...... kerület .... fő ....
utca (út, tér, körút) . 109 sz. .... emelet .... ajtó, jogosult ....
rendes ....
használatra egy rádióműsorvevőberendezést létesíteni és üzemben tartani.

Előfizetési díjként havonta ... 10 Ft. ... f-t tartozik az engedélyes 194.. év .... hó 1-től a postahivatalnál előzetesen befizetni.

Az első díjköteles hónapra járó előfizetési díjat engedélyes köteles az engedély kiadásakor megfizetni.

Ez az engedély egyúttal az 1950 év ... július ... hónapra befizetett díj nyugtázására szolgál.

Minden lakásváltozást a díjak beszedésére kijelölt postahivatalnál azonnal be kell jelenteni.

Ez az engedély az esetleges felmondásig, vagy visszavonásig érvényes.

Ha a posta az engedélyt visszavonja, vagy az más ok (felmondás, haláleset, stb.) miatt megszűnik, az engedélyt a díjak beszedésével megbízott postahivatalnak vissza kell adni.

Kelt : 1950. júl. 12 ....

....
aláírás.

Megjegyzés : Ez az engedély csak egy rádióműsorvevőberendezés üzembentartására jogosít, az engedélyes azonban egy engedély alapján saját használatára több rádióműsorvevőkészüléket is beszerezhet és készülékeit az engedélyben megjelölt helyen rendes használatra felváltva üzemben tarthatja.

1102a. sz. ny. **ENGEDÉLY rádióműsorvevőberendezés létesítésére és üzembentartására.**
1942. I. r. 70. r. = 14.000 tömb à 10 drb, 1 íven 2 drb. Fm. 70—A/3. p. — 424672. Athenaeum, Budapest.

Rádióműsorvevő berendezési engedély, 1950

Harmadik Békekölcsön jegyzés igazolás

Sorszám: 000302

arról, hogy (név): Özv. Guttyan Pálné

Ladánybene (pontos cím)

150 Ft névértékű Harmadik Békekölcsönt jegyzett.

Kelet, Ladánybene 1952. IX. 28

Jegyzési hely bélyegzője

057

jegyzésgyűjtő a

Ezt a jegyzésigazolást a kötvények kiszolgáltatása alkalmával a postahivatal leválasztja é-

FIGYELMEZTETÉS! A postahivatal a kötvény átvételi elismervényre legkésőbb 1953. március hó 31-ig adja ki a kötvényt! Ezt követően a kötvényeket az Orsz. Takarékpénztár adja ki.

Sorszám: 000302

KÖTVÉNY ÁTVÉTELI ELISMERVÉNY

Figyelmeztetés a postahivatal részére!

A jegyzett összeg **teljes** befizetésekor a kötvényeket az átvételi elismervénnyel összefüggő „Elismervény" szelvények bevonása mellett azonnal ki kell adni. A kiszolgáltatott kötvények adatait az alábbi hasábokban fel kell tüntetni és a kötvények átvételét a kölcsönjegyzővel aláírással kell elismertetni.

057

Kiszolgáltatott kötvények:

Sorozat	Sorszám	Névérték
Összesen Ft		

A fenti kötvényeket átvettem:

az átvevő aláírása

a postaalkalmazott aláírása

D/1 Pj. 521.241

TÉVES ADATOK BEJEGYZÉSÉÉRT A BEFIZETŐ FELEL!

Kecskemét

Sorszám: 000302

Harmadik Békekölcsön

Elismervény

75 Ft, azaz

Hetvenöt Ft-ról,

mely összeget befizették a 057

990.457 sz. csekkszámlára

ORSZÁGOS TAKARÉKPÉNZTÁR

Kölcsönjegyző neve és pontos lakcíme:

ö. Guttyan Pálné

Ladánybene

A postaalkalmazott aláírása

BEFIZETÉSI LAP.

TÉVES ADATOK BEJEGYZÉSÉÉRT A BEFIZETŐ FELEL!

Kecskemét

Sorszám: 000302

Harmadik Békekölcsön

Elismervény

Ft, azaz

Ft-ról,

mely összeget befizették a 057

990.457 sz. csekkszámlára

ORSZÁGOS TAKARÉKPÉNZTÁR

Kölcsönjegyző neve és pontos lakcíme:

A postaalkalmazott aláírása

BEFIZETÉSI LAP.

MAGYAR NEMZETI BANK

Kecskemét

Sorszám: 000302

Értesítés

Ft a

990.457-25 sz. csekkszámlára befizetve

057

Kölcsönjegyző neve és pontos lakcíme:

Sorszám: 000302

Ft a

990.457 sz. csekkszámlára befizetve

057

Kölcsönjegyző neve és pontos lakcíme:

MAGYAR NEMZETI BANK

Kecskemét

Sorszám: 000302

Ellenőrző szelvény

Ft-ról,

mely összeget befizették a 057

990.457 sz. csekkszámlára

Kölcsönjegyző neve és pontos lakcíme:

Békekölcsön jegyzés, 1952

737 szám. Anyakönyvi szám 3.

Szénbányászati Miniszter

ILLETÉK 3 FORINT

1955 NOV 24

Bizonyítvány

Bató Péter, aki 1934 év junius hó 11 nap Ladánybene született, a 4027/1949. Korm. sz. rendelet és a 9068 engedélye alapján 1955 év julius hó 25-tól 1955 év november hó 11-ig vállalatnál gyártelepen iskolában megtartott vájár szakmásító tanfolyamot szabályszerűen látogatta és a záróvizsgán közepesen megfelelt.

Alulírott bizottság vájár szakmunkássá nyilvánítja.

Nevezett vájár munkakörben képesítést nyert, az iparban munkakönyvet válthat.

Pécs, 1955 év november hó 11 n.

Iparági Főosztálya

vizsgabiz. elnök

Szakszervezet megbízottja

P. H.

vizsgabiz. tag

szakoktatási felelős

9034—6. r. sz. — Nyomtatványellátó V. 240 — Minőségi-nyomda

Bizonyítvány, 1955

A ladánybenei 32 SZÁMÚ VÁLASZTÓKERÜLETI BIZOTTSÁGTÓL

„A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé. A város és falu dolgozói választott és a népnek felelős küldöttek útján gyakorolják hatalmukat".

(Alkotmány 2. §-a)

„A tanácsok munkájukban közvetlenül a lakosságra támaszkodnak, biztosítják a dolgozók tevékeny részvételét, kezdeményezését és ellenőrzését az államhatalom gyakorlásában".

(1954. X. tv. 1. §-a.)

MEGBÍZÓLEVÉL

Mukai Imre -t

a ladánybenei községi tanács működési területén alakított 32 számú választókerületben az 1957 évi október hó 20 napján tartott választás alkalmával a községi tanács tagjává megválasztották.

Kelt, Ladánybene, 1957 évi október hó 20 napján.

Cerovszki József
a választókerületi bizottság titkára.

Kajdácsi István
a választókerületi bizottság elnöke

Állami Nyomda. 1954. — 19.507/05.

Megbízólevél, 1957

Adattar.qxd 2006.06.19. 19:01 Page 299

A ladánybenei 32 SZÁMÚ VÁLASZTÓKERÜLETI BIZOTTSÁGTÓL

„A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé. A város és falu dolgozói választott és a népnek felelős küldöttek útján gyakorolják hatalmukat.“

[Alkotmány 2. § (2) bek.]

„A tanácsok munkájukban közvetlenül a lakosságra támaszkodnak, biztosítják a dolgozók tevékeny részvételét, kezdeményezését és ellenőrzését az államhatalom gyakorlásában.“

[Tanácstörvény 1. § (3) bek.]

MEGBÍZÓLEVÉL

A tanácsok tagjainak az 1958. évi november hó 16. napján tartott választása alkalmával

Muhari Imre-t

a 32 *számú* községi *tanácsi választókerületben*

Ladánybene község *tanácsának tagjává megválasztották.*

Kelt Ladánybene*, 1958. évi november hó* 16. *napján.*

[illegible] János — *a választókerületi bizottság elnöke*

Galambvári János — *a választókerületi bizottság titkára*

Állami Nyomda. 1958. — 41.506/5

Megbízólevél, 1958

(Arckép helye)

az igazolvány tulajdonosának aláírása

A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé.

[Alkotmány 2. §. (2) bekezdés.]

Ladánybene község tanácsa

Igazolvány száma: 32.

Juhari Imre (név)

aki Lajosmizsé-n

1925 évben született a ladánybenei

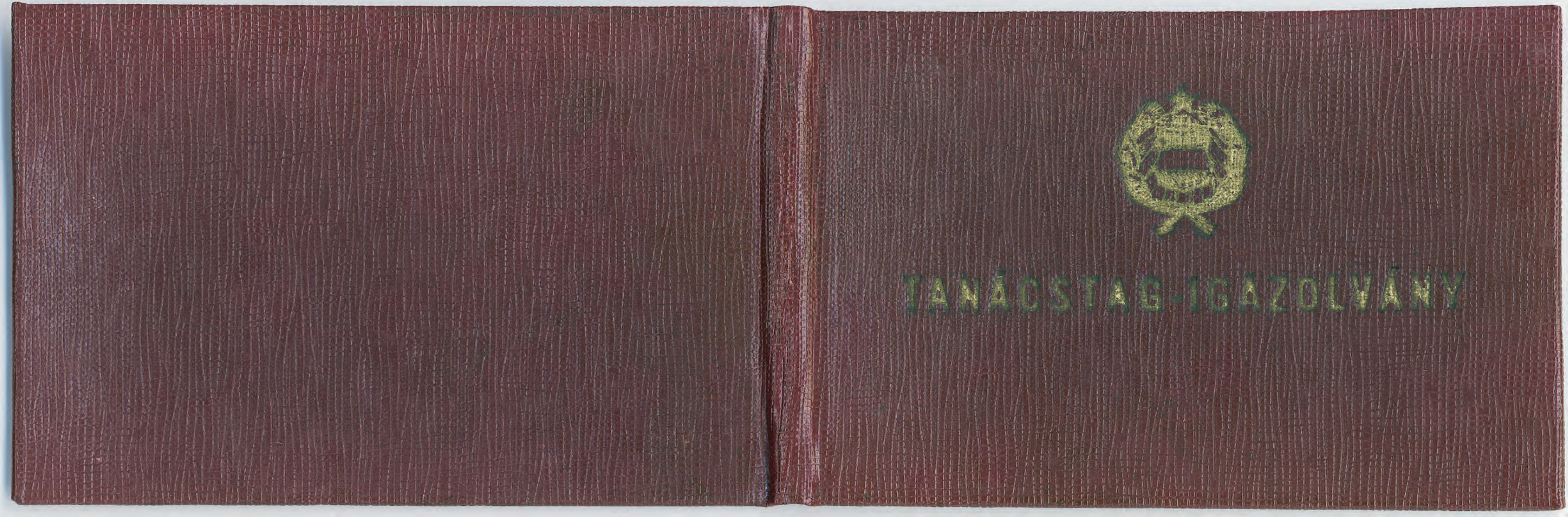
község tanács

tagja

Ladánybene, 1958. dec. 6.

P. H.

elnök

Tanácstagi igazolvány, 1958

______ sz.
195__

Igazolvány

törzslap sz.

Igazolom, hogy Lajosmizsei
születésű, Ladánybene illetőségű, 63 éves, földműves foglalkozású
Pető Sándor
a Kecskeméti ~~megyei bíróság~~ járásbíróság ____, illetőleg legfelsőbb
bíróság Pb. 2156/53 számú ítéletével befejezett bűnügyben közellátás bűntette miatt
reá jogerősen kiszabott 80 nap -ból álló szabadságvesztésbüntetést
a Kecskeméti megyebírósági börtönben ~~országos börtönben~~ a mai napon kitöltötte,
és szabadon bocsájtottam.

Jelen igazolvány tulajdonosa kiszabadulásakor ____ forint ____ fillér készpénzt kapott
kezeihez, éspedig { ____ forint ____ fillért tulajdon pénzéből,
____ forint ____ fillért ezen börtön ~~országos börtön~~ segélyalapjából.

Megyebírósági börtön.
~~**Országos börtön.**~~

Kecskemét, 1953 évi márc. hó 21. napján.

vezető

12. A. Az elbocsátottaknak szóló igazolvány. Egyetemi Nyomda, Budapest — 52/8388 — (M)

Igazolvány, 1963

694978 szám.
Név: Muhari Imre
Leánykori név:
Anyja neve: Tóth Magdolna
Születési éve és helye: 1925. Lajosmizse
Foglalkozása: Tszcs-tag
A munkásmozgalomban részt vesz 1966 óta
Párttagságának kelte: 1967. I.
Alapszervezete: Ladánybene
kerületi, járási, városi titkár
1967. II. 28.
kiállítás kelte

Összeírva:
Ladánybene 1967. X. 10.

Világ proletárjai, egyesüljetek!

Tagsági könyv, 1967

EMLÉKLAP

100 Ft

Alulírottak tanúsítjuk, hogy ezen emléklap tulajdonosa önkéntes községfejlesztési hozzájárulással támogatta a ladánybenei 50 fős napköziotthonos óvoda építését. A segítségnyújtásért köszönetünket fejezzük ki.

Ladánybene, 1977. év

Csábi Dezső párttitkár	Tóth Katalin HNF-elnök	Vízi Mátyás tanácselnök

Emléklap, 1977

OKLEVÉL

MUHARI IMRE ör.

ELVTÁRSNAK

A KÖZREND, KÖZBIZTONSÁG FENNTARTÁSÁBAN VÉGZETT MUNKÁJA ELISMERÉSÉÜL

A 20 ÉVES

„ÖNKÉNTES RENDŐRI SZOLGÁLATÉRT”

KITÜNTETŐ JELVÉNYT ADOMÁNYOZOM

BUDAPEST, 1983. II. HÓ 15. NAP

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
BELÜGYMINISZTERE

Oklevél, 1983

UNION PANEUROPÉENNE
INTERNATIONALE
PANEUROPA-UNION

Dr. Otto v. Habsburg
Le Président
Hindenburgstraße 15
D-82343 Pöcking
Tel. +49-8157-7015
Fax +49-8157-7087
E-Mail: habsburg@habsburg.de

Pöcking, 2003. február 2.

Kedves Békiné Nagyságos Asszony!

Igaz örömmel vettem költeményeit, amelyeket olyan szives volt nekem elküldeni. Gratulálok gondolataihoz. Mivel még a 2003-as év elején vagyunk most, Önnek minden jót és Isten böséges áldását kívánom a kezdödö évben.

Meleg üdvözlettel,

HABSBURG OTTO

Habsburg Ottó levele, 2003

kecskeméti -i járásbiróság, mint tkvi hatóság

5607 /194 7 tk.

VÉGZÉS.

A telekkönyvi hatóság az 5.600/1945. F. M. számú rendelet 65. §-a és a 171.700/1945. F. M. számú rendelet alapján elrendeli, hogy a telekkönyvi iroda a tulajdonjogot

Rácz Sándor és neje Bató Mária

javára a benti adatoknak megfelelően kebelezze be. A megváltási ár és költségbiztosíték rangsorát pedig jegyezze fel.

Kecskemét, 1947 évi junius hó 28 n.

dr. Gyenes Sándor s. k.
járásbiró.

A kiadmány és másolat hiteléül:

Pálmai Teréz
irodatiszt.

17. sz. iratminta. Juttatottak értesitése *vételár megállapitása nélkül.*

Az adóív kézbesítésének napja: 194... év .... hó ...... nap.

Ladánybene község (város). 546 adófőkönyvi tételszám.

A község (város) részére a postatakarékpénztárnál nyitott „Községi (városi) adópénztár“ elnevezésű csekkszámla száma: 92.528

50 VI. 29. 11

Fizetések alkalmával az adóívet mindenkor el kell hozni.

Ha adóügyében bármely pénzügyi hatóságnál személyesen eljár, adóívét saját érdekében mindenkor mutassa be.

ADÓÍV

az 1950 ére.

(Név) ifj. Rácz Sándor

(Foglalkozás) ....

.... kerület, ...-utca (tér, út) .... házszám.

Az adóívet kiállította:

Ladánybene, 1950 év 1950 jún. 30 hó .... napján.

ADÓHIVATAL LADÁNYBENE

Figyelmeztetés. Az adóívben előírt olyan közszolgáltatás ellen, amelyre az adózónak fizetési meghagyást nem kell kézbesíteni, az adóív kézbesítését követő tizenöt nap alatt lehet fellebbezéssel élni. Az írásban benyujtandó fellebbezést a községi elöljáróság (városi adóhivatal) átvenni és az illetékes hatósághoz felterjeszteni köteles.

Jegyzet. (A jegyzetben a fizetési halasztások, az adózó személyében vagy lakásában beállott változtások stb. tüntetendők fel.)

2061. rakt. szám. (Egyenes adó.) Adóív.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Alsódabas járásának főszolgabirája.

Szám: 3818/1944 kig.

IDÉZÉS.

Rácz Sándor (: István, Csikó Mária :) LADÁNYBENE lakost sorozás

ügyében felhivom, hogy a törvényes következmények elővezetés terhe alatt 1944 évi junius hó 24 n délelőtt, ~~délután~~ 8 óra hivatalos helyiségemben /: Tatárszentgyörgy község, város .... utca .... hsz. .... em. .... ajtó:/ jelenjék meg.

Alsódabas 1944 évi junius hó 12 n.

PEST PILIS SOLT KISKUN ...

....
főszolgabiró.

A.II.1. - I.25.

A 613 / 503 számú földművesszövetkezeti tagsági könyvhöz

RÉSZJEGY

BEFIZETÉSRŐL IGAZOLÁS

Igazoljuk, hogy .... (név) .... (foglalkozás) .... (lakcím) lakos,

a földművesszövetkezet tagja

ÖTVEN FORINT

névértékű részjegyet a földművesszövetkezet pénztárába befizetett és ezzel jogosult a szövetkezeti tagsággal járó előnyök igénybevételére.

1952. évi .... hó .... napján.

Ladánybenei Földműves Szövetkezet

főkönyvelő ellenjegyzése — földm. szöv. cégbélyegzője és alapszabályszerű aláírások

Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzelmessé fegyvereinket!

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

Hivatalos feljegyzések:

Ellenőrizve. 1944. VI. hó 23. nap

A felvevő hivatal keletbélyegzője

Cím: Rácz István

Ladánybene.

Pestmegye

A feladó

neve: Rácz Mihály

rendfokozata: őrv.

A tábori posta száma: V.441.

Ára: 1 fillér.

M. kir. állami nyomda, Budapest, 1944.

15. Vámőrlés és olajkiutalás

Kelet hó	Kelet nap	Őrölhető, ill. kiutalható cikk megnevezése	mennyisége kg. l. t.	Kiállító aláírása	Megőrölt kiadott mennyiség kg. l. t.	Malom, illetve csereteleр igazolása
VIII	4	búza	160		105	
"		rozs	500		74	
		rozs	160		150	
XII	5	olaj	5 dl			
		olaj	8.5 dl			

19

A földművelésügyi miniszter 8.140—731/4/1951. számú határozatával jóváhagyott

aratási szerződés

Rácz István munkáltató Ladánybene község Ladánybene utca sz. alatti lakos szerződést köt Rácz Sándor munkavállalóval .... község .... utca .... szám alatti lakossal és alulírott munkavállaló társaival Ladánybene község Magyar dűlőjében lévő 1 kat. hold — n. öl búza, 3 kat. hold — n. öl rozs, — kat. hold 600 n. öl árpa, — kat. hold — n. öl zab, — kat. hold — n. öl köles aratási munkáinak elvégzésére a következő munkabérek és feltételek mellett:

1. Élelmezés mellett csak az aratás munkája fejében, beleértve a gereblyézést és kuszakötést (kaparék) is.
2. Élelmezés mellett aratás, hordás és asztagolás együttes munkája fejében, beleértve a gereblyézést és kuszakötést (kaparék) is.
   a) ha a gabona álló: 13 %
   6 q-nál kevesebb kh.-kénti termés esetén 80 kg.
   b) ha a gabona dűlt: 15.5 %
   6 q-nál kevesebb kh.-kénti termés esetén 93 kg.
   c) ha a gabona összekuszált: 17 %
   6 q-nál kevesebb kh.-kénti termés esetén 105 kg.
   (Fenti szövegből a nem kívánt rész törlendő.)
3. A learatott terület minden kat. holdja után a munkavállalóknak 1 q szalmát kell adni.
4. A munkavállalóknak az aratásért járó részt a learatott gabonamennyiség elcséplésekor a fenti %-nak, illetve kg-nak megfelelően az elcsépelt összgabonamennyiségből kell kiszámítani és kiadni. A részkeresetet a cséplés előtt tarlón keresztbe kiadni nem lehet.
5. A munkáltató köteles a munkavállalók részkeresetét hazaszállítani. Köteles továbbá az arató munkavállalóknak, valamint azok poggyászainak a munkahét kezdetén a munkahelyre, illetőleg hét végén a munkahelyről a lakóhelyre történő szállításáról gondoskodni.
6. A munkáltató az arató munkavállalók részére napi négyszeri bőséges étkezést, ebből kétszer feltétlenül meleg ételt tartozik biztosítani. Ha a munkáltató kész ételt nem ad, vagy a munkavállalók panasza alapján a mezőgazdasági munkaügyi bizottság megállapítja, hogy a munkáltató által nyujtott kész étel nem kielégítő, a munkavállalók részére fejenként és naponként a következő élelmiszert kell kiadni: 75 dkg kenyérlisztet 25 dkg főzőlisztet, 10 dkg zsírt, 10 dkg szalonnát, ½ kg burgonyát, ½ kg vegyes-főzeléket, 4 dkg sót, ½ liter tejet, 20 dkg húst, 50 fillér fűszerpénzt.
7. A részkereset elosztásánál a kaszások az összkereset 4/7 részét, a marokszedők 3/7 részét kapják.
8. A munkáltató köteles az alkalmazásában álló arató munkavállalóknak a fennálló törvényes rendelkezések szerinti betegségi és baleseti biztosításáról gondoskodni. A biztosítási díj teljes egészében a munkáltatót terheli.
9. A munkavállalók kötelesek a munkáltató kívánságára a megjelölt időben munkába állni, a kijelölt gabonát saját szerszámaikkal — alacsony tarlót hagyva — levágni, az általuk készített szalmakötelekkel szoros kévékbe kötni, keresztekbe összerakni, azokat lekötni, a tarlót összegereblyézni, a kaparékot kévébe kötni és összerakni, továbbá a megázott kereszteket a szükség szerint megszárítani, a szél által szétszórt kereszteket újból összerakni.
10. A jelen szerződéssel kapcsolatban felmerült vitás esetekben a mezőgazdasági munkaügyi bizottság dönt.
11. Ez a szerződés két példányban készült, melyből egy példányt a munkavállaló, egy példányt a munkáltató kap.

Kelt Ladánybene, 1952. évi június hó 21 napján.

Rácz Sándor — munkavállaló (munkavállalók megbízottja)

Rácz István — munkáltató

Szerződött munkavállalók.

A jelen szerződést a szerződő felek felolvasás és megmagyarázás után aláírták.

Kelt Ladánybene, 1952. évi június hó 21 napján.

helyi tanács megbízottja

(Bélyegző: Ladánybene község tanácsának végrehajtó bizottsága)

8140—4. rakt. szám.

Nyomtatványellátó vállalat 3922. — Állami Nyomda, Budapest. 1951. — 3192/0501.

„A haza védelme a Magyar Népköztársaság minden polgárának szent kötelessége!"
ALKOTMÁNY, 61. §. 1. bek.

POLGÁRI VÉDELMI IGAZOLVÁNY

SZÁMA: 111985

ÉRVÉNYES AZ

AO-I. 222154

számú személyi igazolvány egyidejű felmutatásával

KIÁLLÍTÓ PARANCSNOKSÁG:

Név: RÁCZ SÁNDOR

Szül. hely.: LADÁNYBENE

19 14 év december hó 24 nap

Anyja neve: CSIKÓ MÁRIA

Lakása: LADÁNYBENE

PÁLINKÁS D utca 6 hsz.

Beosztása: SEGÉLYNYÚJTÓ szolg.

Bevonulni köteles:

Nyt. száma: 011/30

Ladánybene 1966 év 01 hó 20 nap

P. H.

tpk.

1955.

2. A terménybeadási kötelezettség kivetése és mérséklése

A kivetés és mérséklés megnevezése	Szántó és rét együtt kat. hold	Szántó és rét együtt □-öl	Összes kötelezettség búzakg	Kenyér-gabona súlykilogramm	Takarm.-gabona súlykilogramm	Kukorica súlykilogramm	Napra-forgó súlykilogramm	Burgo-nya súlykilogramm
Saját és bérbevett							terület	
Alapkötelezettség	3.	974.	287.					
Mérséklések – Mentesített terület: Gyermekkedvezmény								
Szociális kedvezmény								
Termelési szerződés								
Részvetés .... kh .... □-öl								
Rétkedvezmény								
[illegible]	3	974.	207.					
Összes mentesített terület és mérséklés			207.					
Marad kötelezettség	—		80.	41	6.	19	13.	4
Tartalékföld utáni kötelezettség	—							
Összes kötelezettség	—							

Tartalékföld	Szántó és rét együtt kat. hold	Szántó és rét együtt □-öl	Összes kötelezettség búzakg	Kenyér-gabona súlykilogramm	Takarm.-gabona súlykilogramm	Kuko-rica súlykilogramm	Napra-forgó súlykilogramm	Burgo-nya súlykilogramm
Marad kötelezettség	—							

4. A termelési szerződések adatai

Termény	Leszerződött terület kat. hold	Leszerződött terület □-öl	Mentesített terület terménynél kat. hold	Mentesített terület terménynél □-öl	Mentesített terület állatnál kat. hold	Mentesített terület állatnál □-öl

Hivatalos feljegyzések

1 hold 800 öl kukorica törés bejelentve X. 12. Szabó

KECSKEMÉTI JÁRÁSI BEGYŰJTÉSI HIVATAL

12 13

СОЮЗ ОБЩЕСТВ КРАСНОГО КРЕСТА и КРАСНОГО ПОЛУМЕСЯЦА СССР

Почтовая карточка военнопленного

Carte postale au prisonnier de guerre

Бесплатно
Franc de port

Кому (Destinataire) Rácz Sándorné

Куда (Adresse) ВЕНГРИЯ: Pest vm. Ladánybene

(страна, город, улица, № дома, округ, село, деревня)

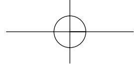
Отправитель (Expéditeur)
Фамилия и имя военнопленного
Nom du prisonnier de guerre Rácz Sándor, István

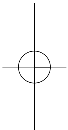
С.С.С.Р. – Москва

Почтовый адрес военнопленного
Adresse du prisonnier de guerre Красный Крест. П/9.247.8.

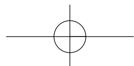
Тип. «Красное знамя», Москва, Сущевская, 21. Заказ 1922

Fényképes történelem

Árvalányhajas homokbucka Ladánybene határában

Védett bíborkökörcsin
(Kovács Dezsőné Bujdosó Éva rajza)

Hullámvonalas díszítésű avar edény (Katona József Múzeum, Kecskemét)

Bronzból készült késő avar öv veretei (Katona József Múzeum, Kecskemét)

Bene-vitéz rekonstruált feje, Kustár Ágnes és Skultéty Gyula munkája (Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tára)

Honfoglaláskori leletegyüttes (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

Honfoglaláskori leletegyüttes (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

Honfoglaláskori leletegyüttes (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

Honfoglaláskori leletegyüttes (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

Honfoglaláskori leletegyüttes (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

A Bene-vitéz leletegyüttes Berengár-érmei (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

A híres benei szíjvég két oldala (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

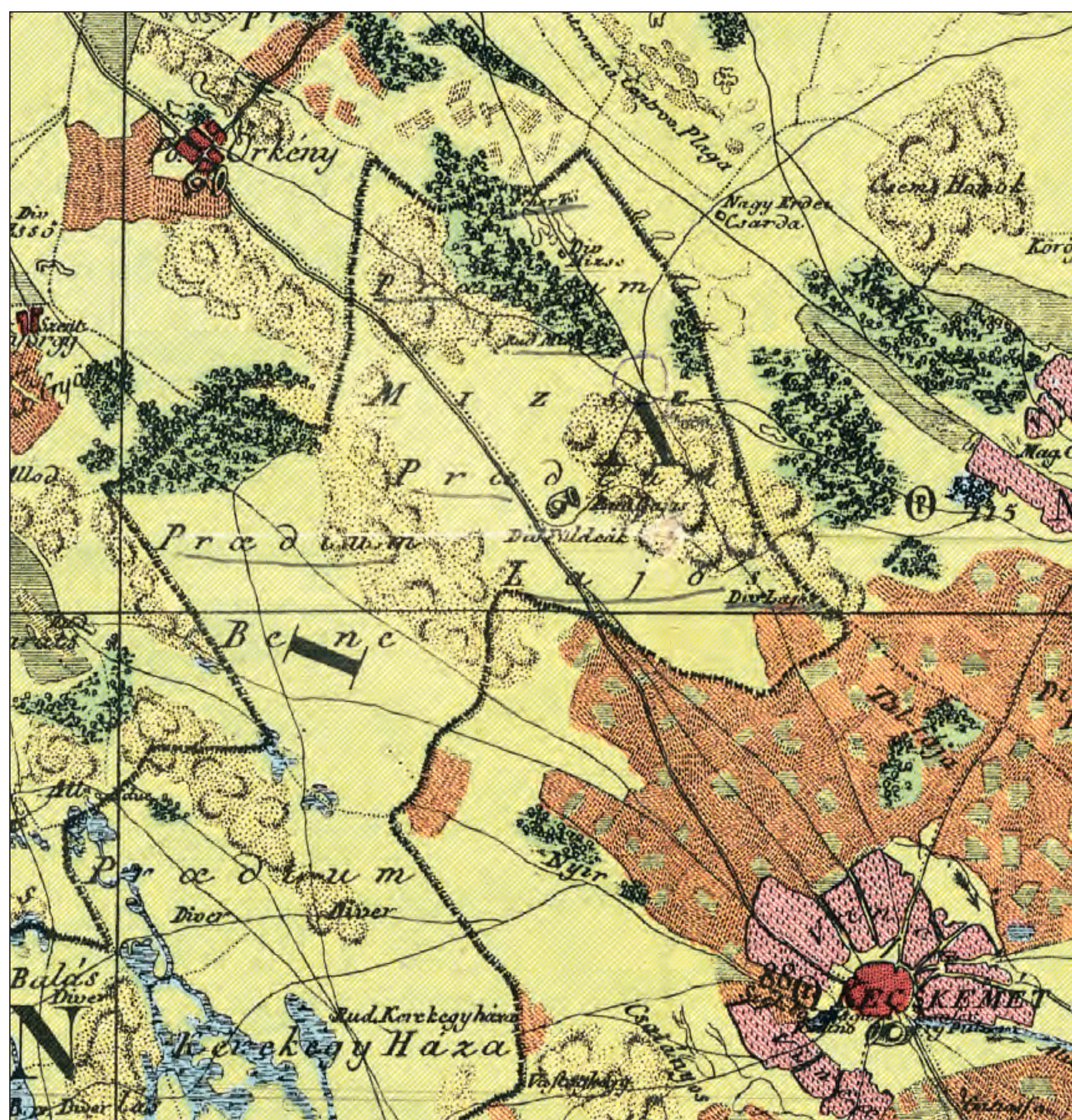

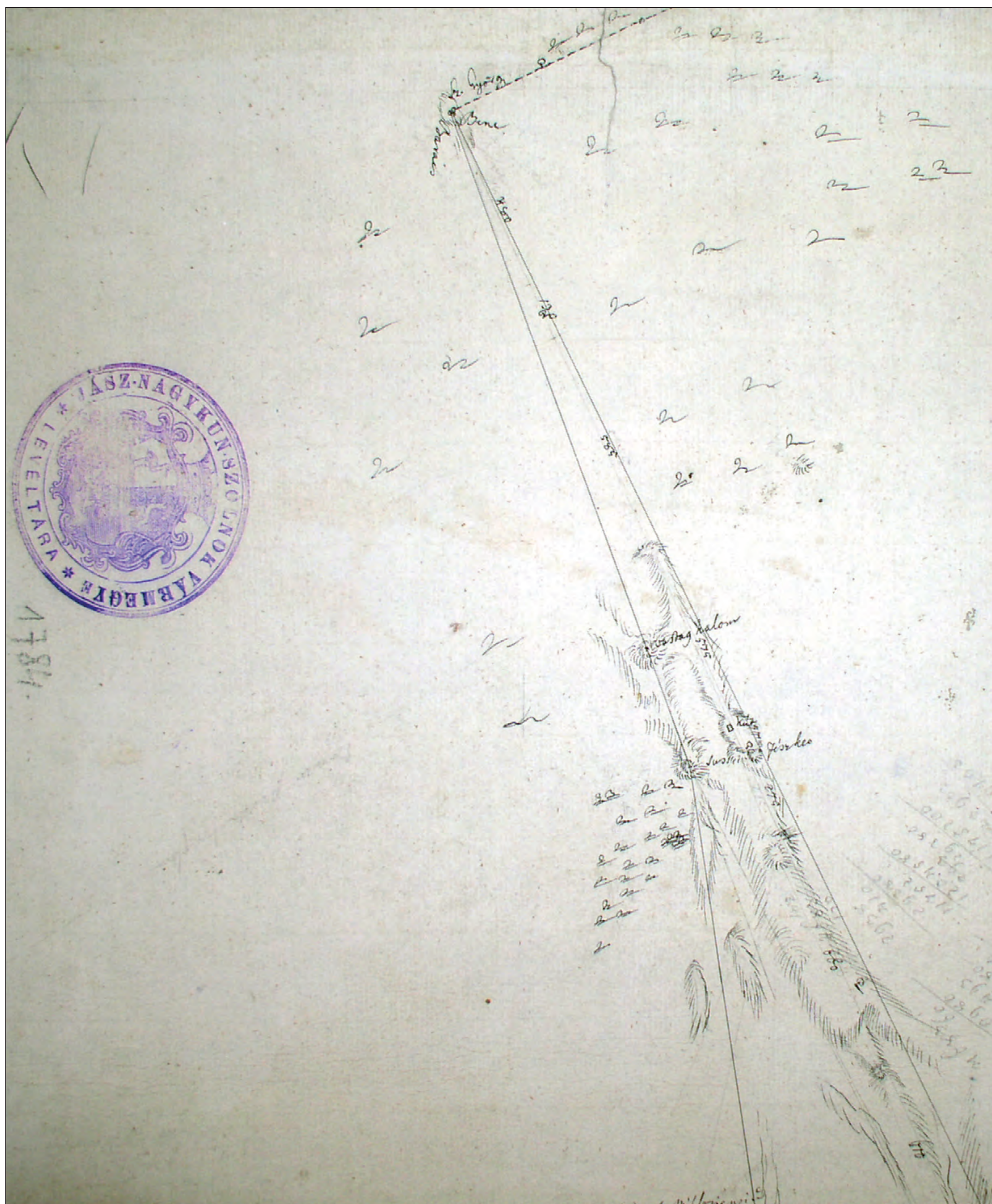
Limoges városában készült 13. századi kereszt a ladánybenei Árpád-kori templomból (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)

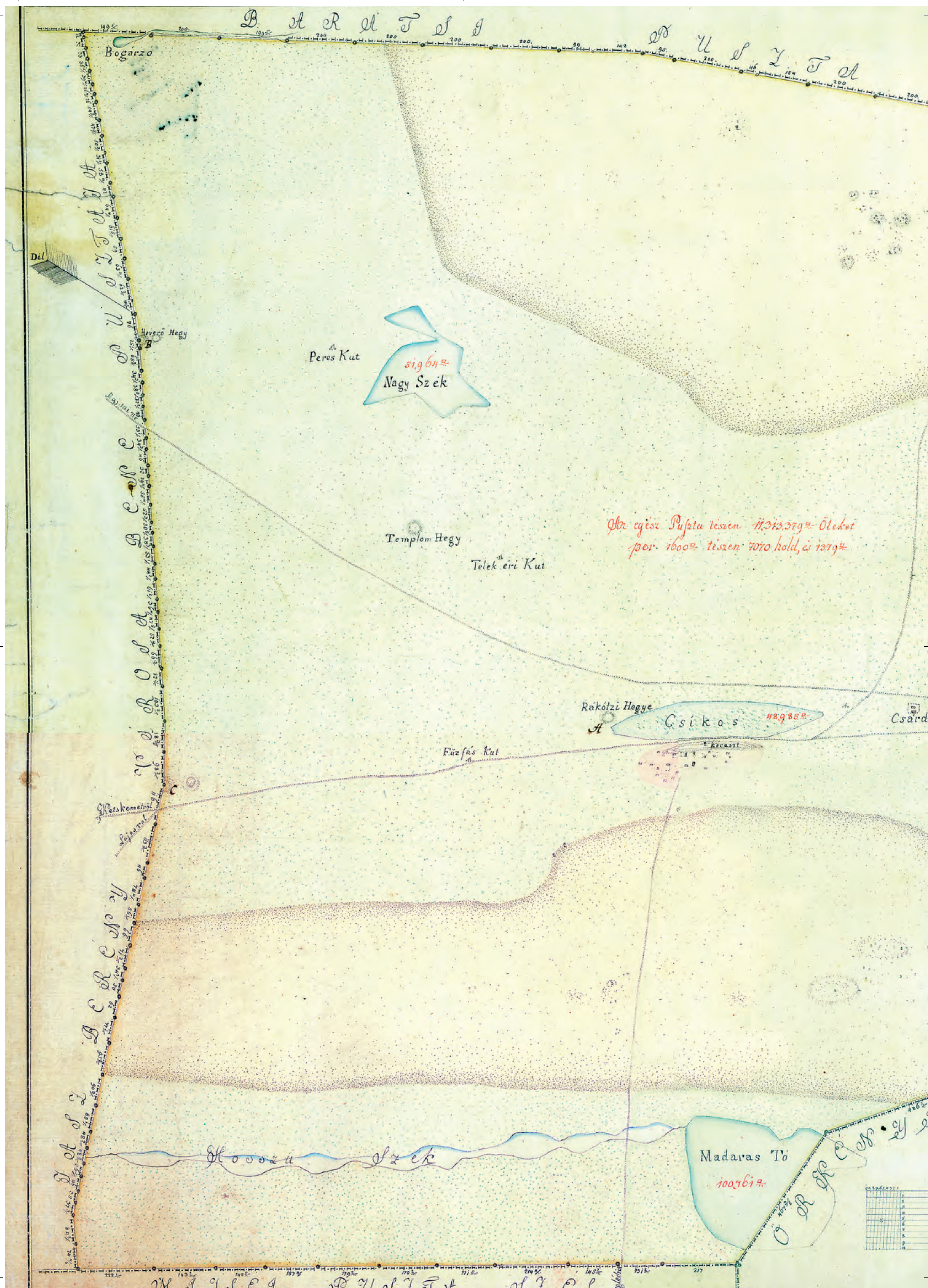
A középkori viselet
jellegzetes pártaövének egyik dísze
(Katona József Múzeum, Kecskemét)

Balla Antal
1793-ban készült
térképe
Kecskemét
és Örkény közötti
részletével

Bedekovich Lőrinc 1784-ben készített térképének részlete
Baracs, Bene és Tatárszentgyörgy vitatott határaival (Szolnok Megyei Levéltár)

Bogárzó
Dél
Peres Kut
51,964□
Nagy Szék
Templom Hegy
Telek éri Kut
Az egész Puszta teszen 11,313,379□ Öleket
per 1600□ teszen 7070 hold, és 1379□
Rákótzi Hegye
Csikos
48,985□
Füzfás Kut
Madaras Tó
100,761□
Hosszú Szék

Varga Elek 1825-ös térképe
„Privilegiált Jász Ladány városa Bene pusztájá„-ról
(Szolnok Megyei Levéltár)

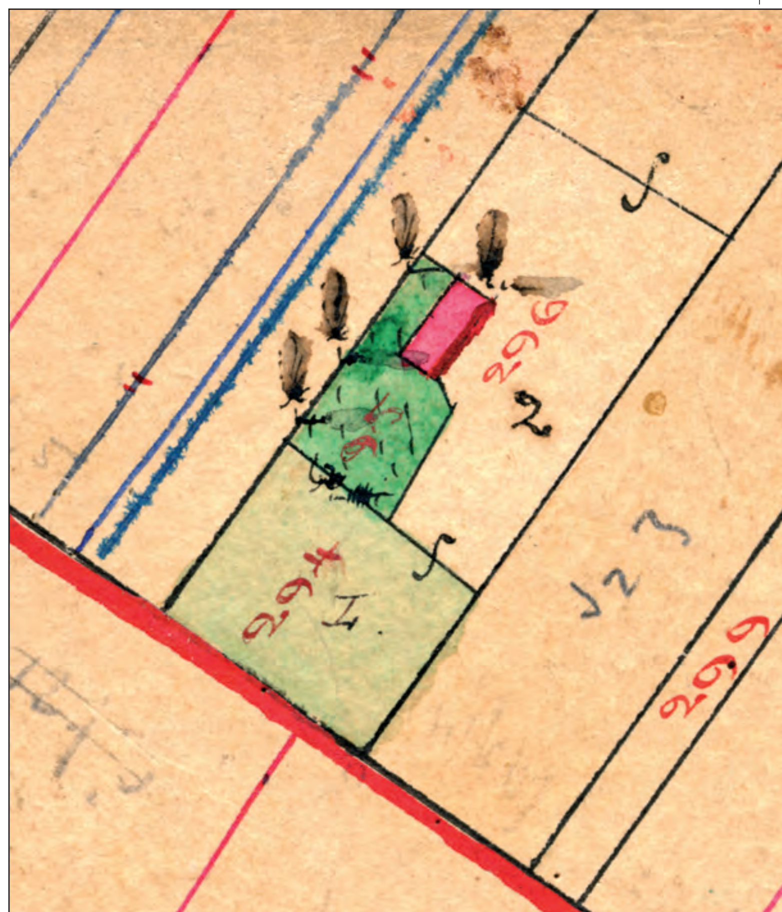
A Brünauer tanya az 1880-as térképen (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Fehér István tanyája a Templomdűlőben, 1880 (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

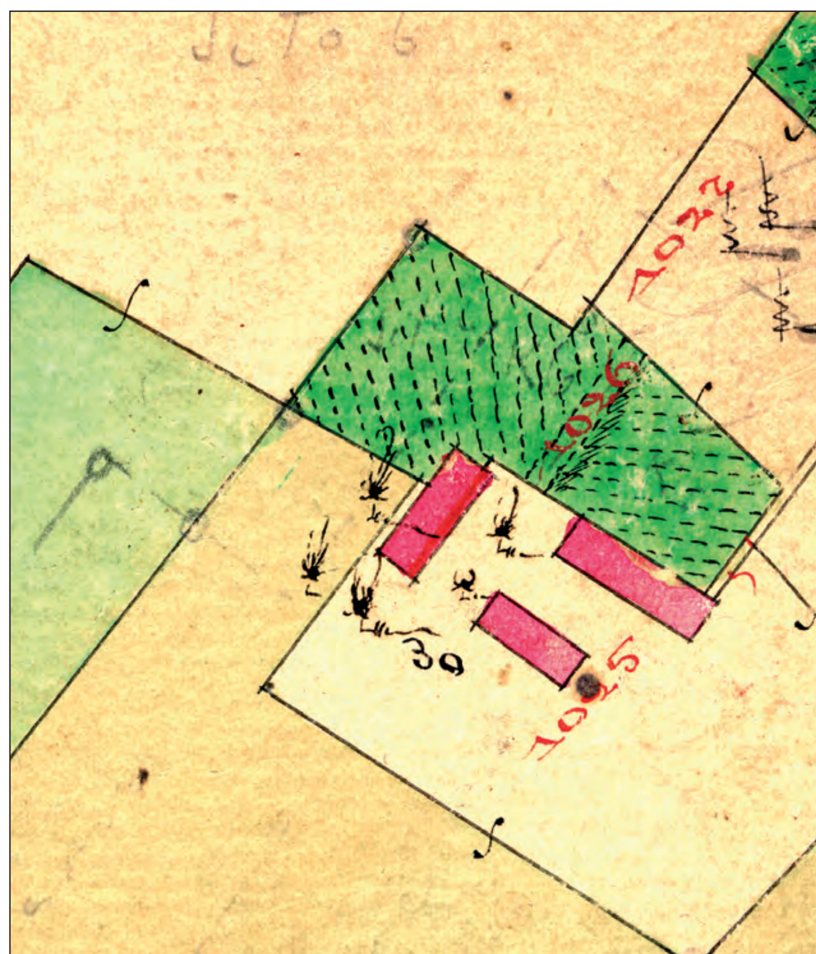

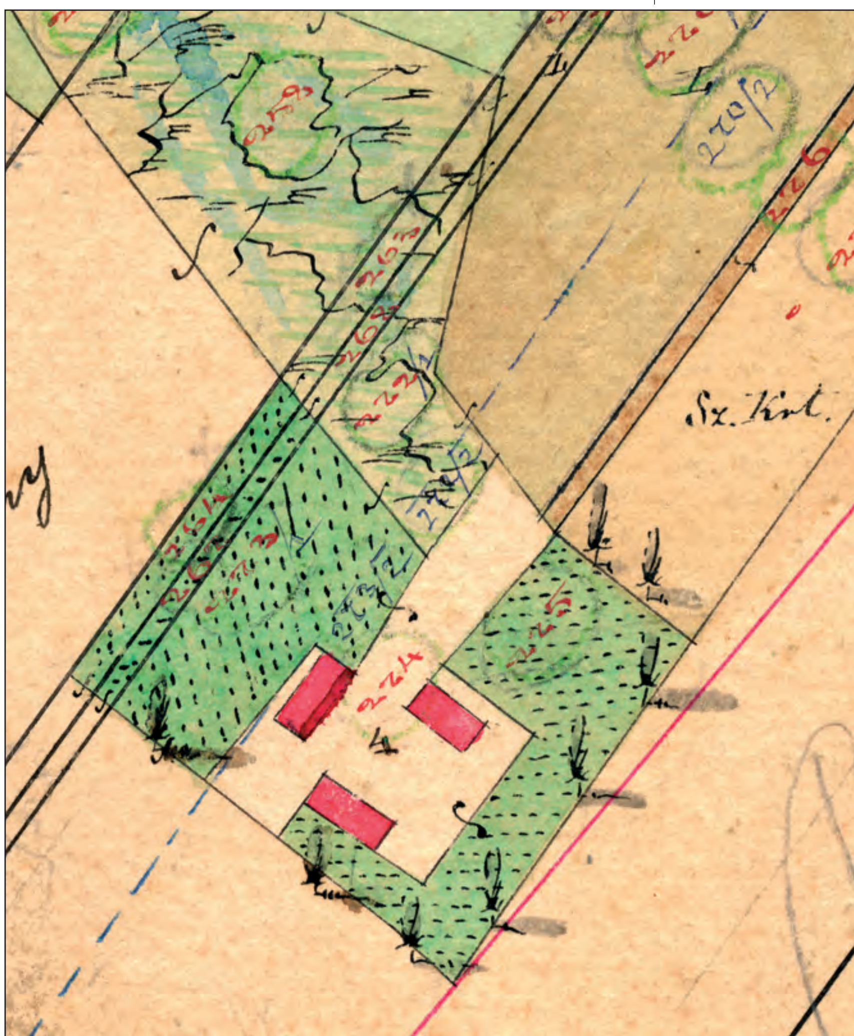
Horváth István tanyája a Mogyoródűlőben, 1880
(Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Kis Rigó István tanyája a Nagyszékdűlőben, 1880
(Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Lázár Elek tanyája a Templomdűlőben, 1880
(Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Lázár Elek tanyája a Nagyszékdűlőben, 1880 (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

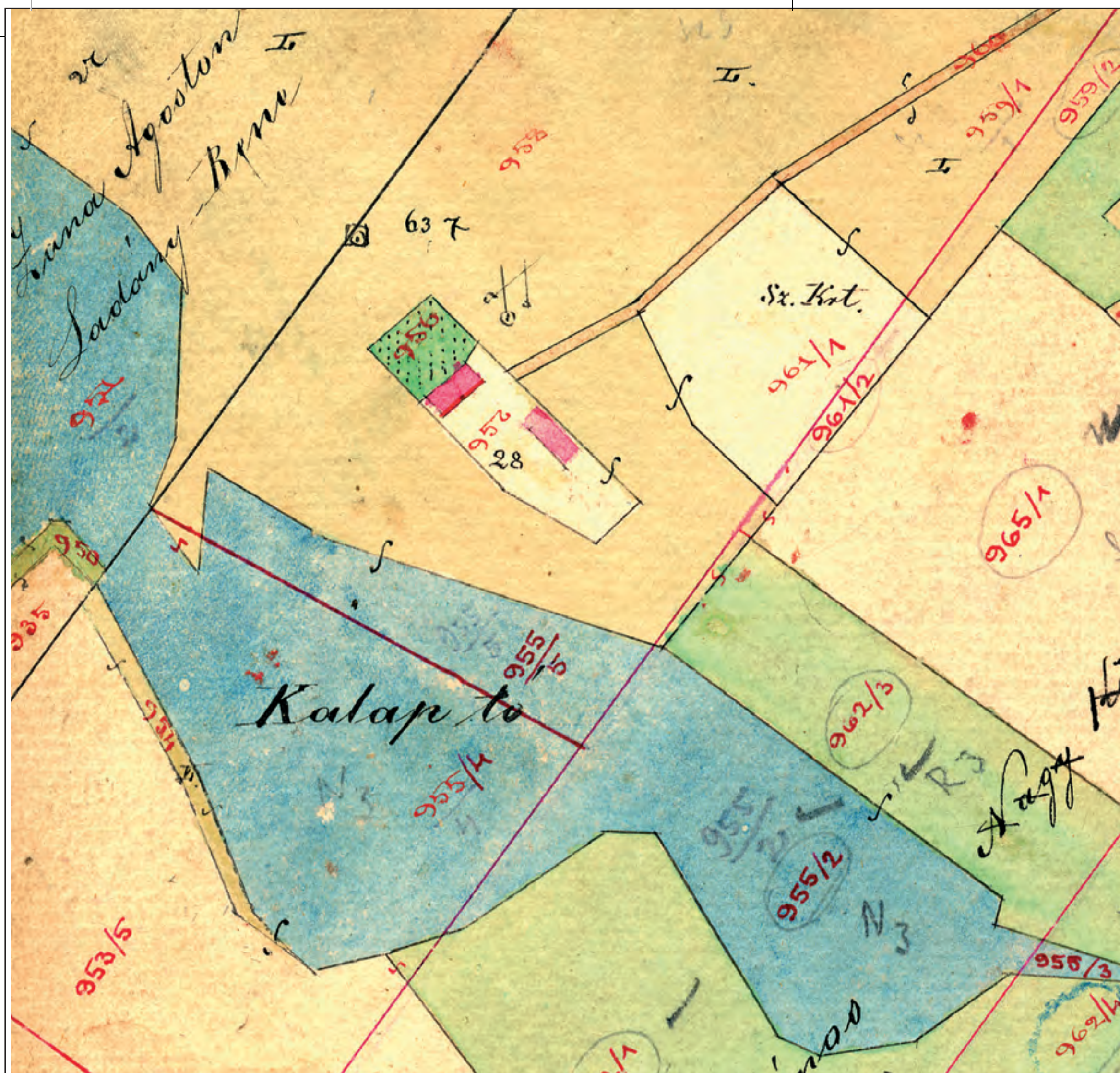

Schvarcz Samu birtoka a Madaras mellett, 1880 (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

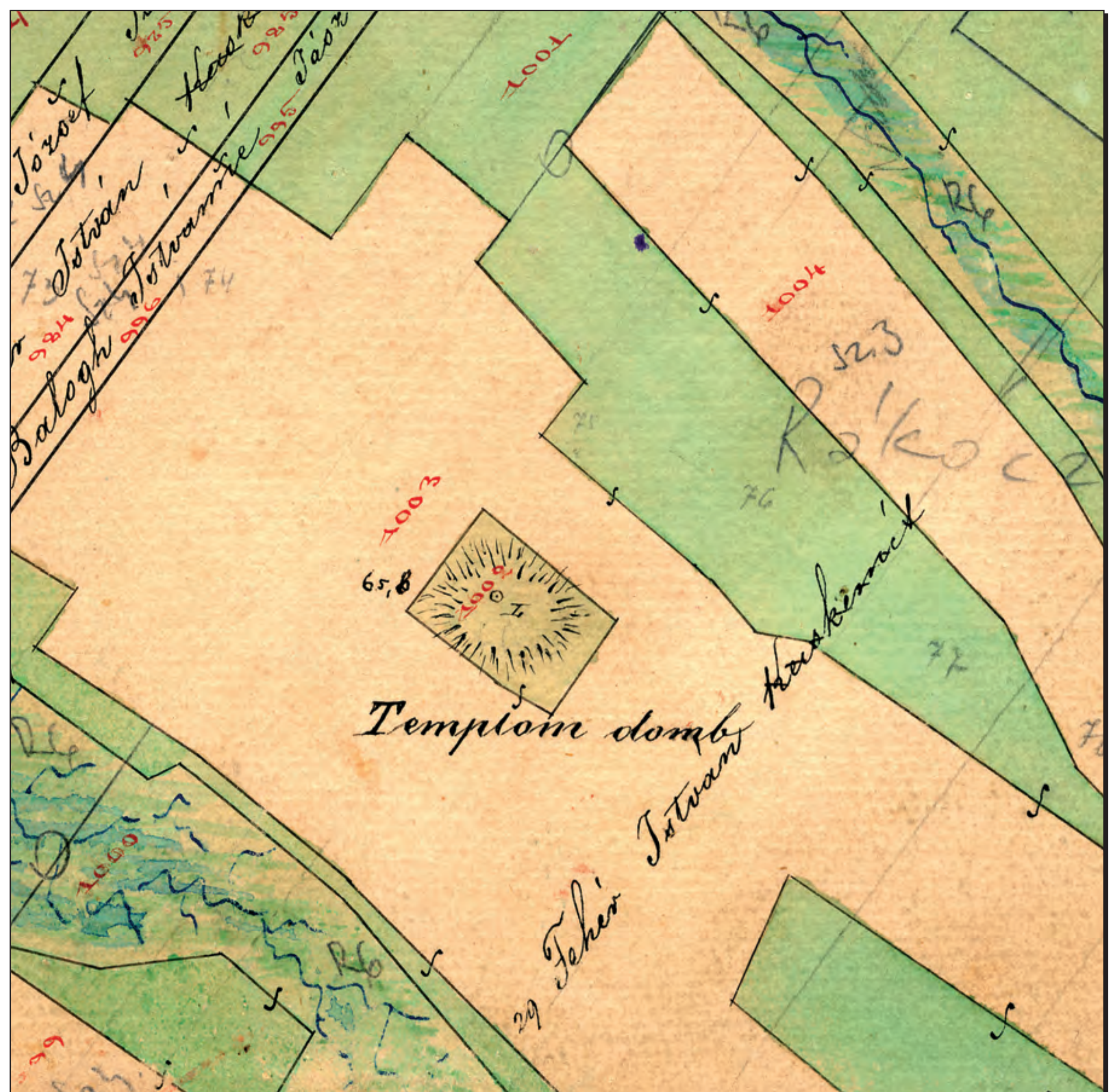

Turupuli Ferencz birtoka a Pálinkásdűlőben, 1880 (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Ubornyák Péter tanyája a Rakottyásban, 1880 (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Zana Ágoston tanyája a Kalap-tó mellett a Templomdűlőben, 1880 (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

A 65 méter magas templom-domb Fehér István földjén, 1880 (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

A csősz tanyája a Baracshatárszélben, 1880 (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

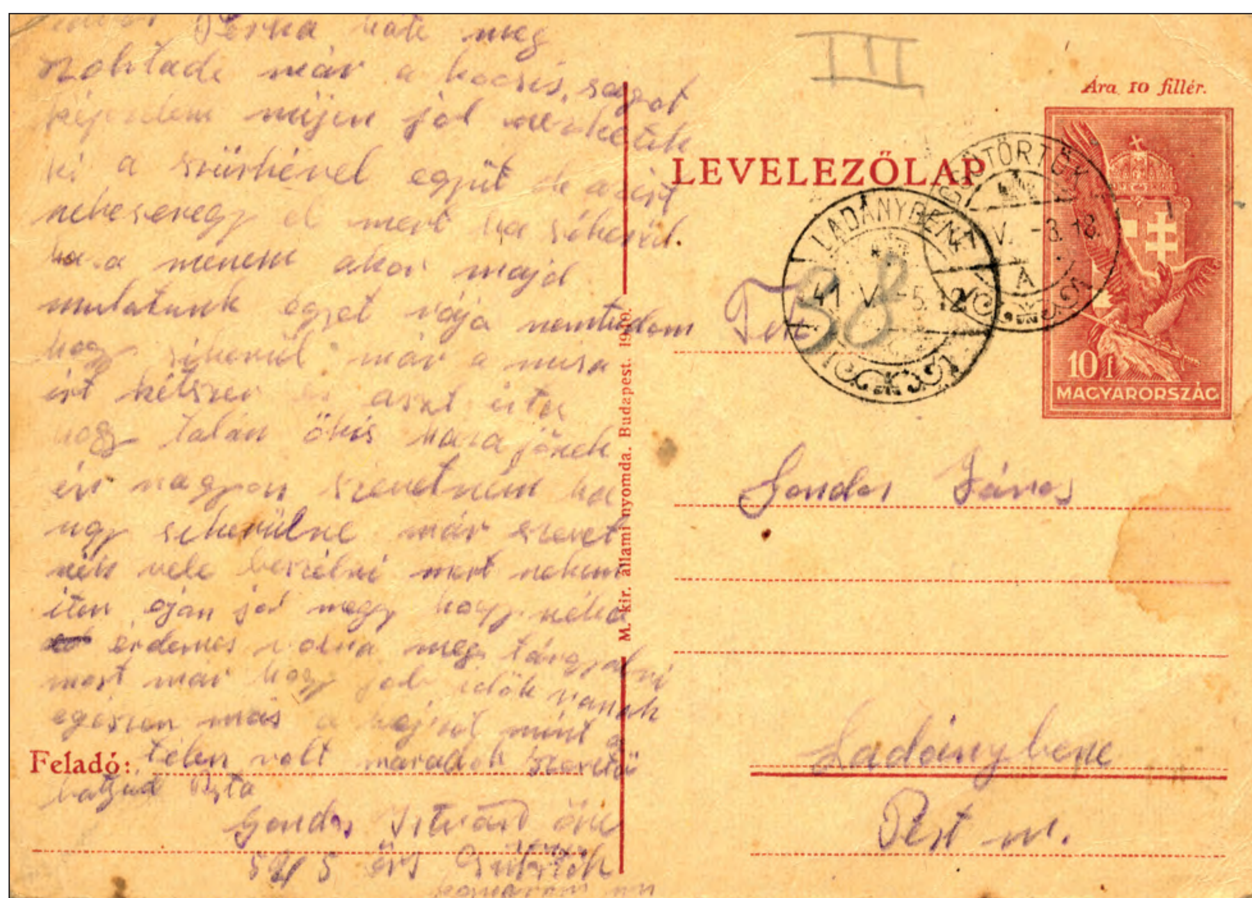

A 67 méter magas Jajgatóhegy, 1880 (Körzeti Földhivatal, Kecskemét)

Berente Pál két festménye, 1913

Bujdosó Arthúr levelezőlapja feleségének Szombathelyről a „Justice for Hungary" repülés alkalmából, 1932

Gondos István levele szüleinek és bátyjának, 1941

Ladánybenei tanítók találkozója 1998-ban, középen virággal Berente Istvánné, hátul kissé takarva Rittenbachen Ödön

Torgyán József miniszter Ladánybenén, balján Balogh József országgyűlési képviselőnk, 1999

Özv. Béki Mihályné megmutatja a kézimunkáit dr. Torgyán József miniszternek, 1999

„Fénymozdulatok”

ALFÖLDI RÓBERT

1967-ben született, a színházi fakultációt működtető szentesi Horváth Mihály Gimnáziumban érettségizett 1986-ban. 1991-ben kapott színész diplomát a budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskolán. Tanárai Horvai István és Kapás Dezső, akik elismerten az ország legjobb színészpedagógusai.

Még 1991-ben eljátszotta Raszkolnyikovot (Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés), amivel azonnal felhívta magára a figyelmet.

1995-ben kezdte el rendezni a Trisztán és Izoldát, amelyet saját adaptációjában állított színpadra, és már ezzel a munkájával nagy vihart kavart. Azóta folyamatosan rendez különböző magyar és külföldi színházakban.

Állandó résztvevője az Országos Színházi Találkozóknak, és rendezései meghívást kaptak nagy nemzetközi fesztiválokra is.

A festészet felé a kikapcsolódás eszközeként fordult. A felpörgetett életritmus megnyugvást és feltöltődést biztosító órái a festőállvány előtt töltött idő.

Általában éjszaka alkot, a „hobby” festészetből művészi értékek születtek, melyet az 1999 februárjában megnyílt első önálló festménykiállítást követő számtalan kiállítás igazol. Többek között: Artcafe Budapest; Terra Galéria Budapest; Atryum Hyatt Galéria Budapest; Párizs: Magy'art; Bankcenter Budapest.

BURKUS JÓZSEF

1957-ben született Bükkszentlászlón. Iskoláit a közeli nagyvárosban, Miskolcon kezdte, itt érettségizett, majd rajztanári diplomát szerzett Nyíregyházán.

Első önálló kiállítása 1985-ben Fóton volt, majd Vácon, Miskolcon és Debrecenben voltak kiállításai. Debrecen városa Nívódíjjal jutalmazta.

1988-ban kijutott Svájcba és Németországba, Baselben és Zürichben a munkáiból kiállításokat szerveztek.

A St. Moritz-i Kunsthalléban épp akkor volt a kiállítása, amikor épült a helyi Casino, s az igazgatóság hat művét megvásárolta a Casino részére, melyek ma is ott láthatók.

1995-ben az Egyesült Államokba utazott tíz képével és az alkotásait tartalmazó katalógussal, amelyeket bemutatott a floridai Addison Galériában, ahol egyéves szerződést kötöttek vele. Később a New York-i Sai Galériában, majd a Word-Nasse Galériában voltak kiállításai, illetve kötöttek vele szerződést.

Magyarországon is egyre több kiállítást rendezhetett, pl. a Hotel Gellértben, a Mithras Galériában, a Mester Galériában. A Magyar Nemzeti Bank is vásárolt a képeiből. 2000-ben a budapesti Operaház Vörös Szalonjában mutatta be az alkotásait.

Eddig három kontinensen közel negyven önálló kiállítást rendezett, a csoportos szerepléseket nem számolva.

Pár éve kisebb-nagyobb megszakításokkal itthon él. Tagja a szakmai szervezetnek, a Magyar Alkotók Országos Egyesületének, valamint a Magyar Újságírók Országos Szövetségének.

2001-ben Feledy Balázs művészeti író könyvet írt róla „A határtalan” címmel.

SZIKO

Géczy-Szilágyi Gábor, alias SZIKO 1968-ban született Budapesten. A fotózással gyermekként ismerkedett meg (unokabátyja a tettes). 1989 óta foglalkozik professzionális fotózással. Profilja az alkalmazott és művészi fotográfián belül főképp a divat, az erotika és a zene. Különleges látásmódja és a kialakult saját stílus kitűnő megbízásokat jelentenek. Néhány név az elmúlt évek kliensei közül: BMG, Cosmopolitan, EMI, Geologica, Graphisoft, Humanic, Keyo Paris, Max Magazine, Medicor, Mercedes-Benz, Mexx, Naf-Naf, Playboy, Sony Music, Universal Music, Warner Music.

Fénymozdulatok című kiállítás meghívója

Ladánybene 27 reggae együttes

Megérkezik a Millenniumi Zászló, 2000

A Millenniumi Zászló átadási ünnepség vendégei. Rácz Sándor polgármester mellett dr. Kávássy Sándor politikai államtitkár, Habsburg György főherceg ünnepi szónok, vitéz báró Apor Ferenc díszvendég

Dr. Pappné Tóth Katalin zászlóanya felköti a szalagot a Millenniumi Zászlóra, 2000

Berente Istvánné – Díszpolgár és Ritter Tibor – Ladánybene Községért kitüntető cím birtokosai, 2000

Dr. Tóth Béla állatorvos átveszi a Ladánybene Községért kitüntető címet, 2001

Jámbor Andrásné átveszi a Díszpolgár kitüntető címet, 2001

Rácz Sándor Ladánybene és Thomas Zschornak Nebelschütz polgármestere aláírják
a testvértelepülési szerződést, 2002

Homoki János, a Honvédelmi Minisztérium politikai államtitkára felavatja a Millenniumi-Hősi emlékművet, 2001. július 28.

Millenniumi-Hősi emlékmű

Az Árpád-kori templom helyét jelölő emlékoszlopot annak felavatásakor megáldja Kiss Vilmos plébános, 2001. október 6.

Ami összeköti a múltat és a jövőt

Az egykori Árpád-kori templom helye

Az Árpád-kori
templomot jelölő
emlékoszlop

Községháza

A felújított plébánia épülete, 2005

A felújított orvosi rendelő, 2005

Dr. Torgyán József miniszter a labdarúgócsapat tagjainak átadja a Megyei II. osztály 2. helyéért járó érmeket, 1999

Habsburg György a Díszpolgár kitüntető címmel, jobbján a felesége Habsburg Eilika, 2003

Rácz Sándor polgármester dr. Habsburg Ottó elnök úrral az Európai Unió küszöbén című konferencián

Baranyi Lajos és Balogh Sándor a Ladánybene Községért kitüntető címekkel, 2003

Skultéti Árpád a Díszpolgár, dr. Árendás György a Ladánybene Községért kitüntető címmel, 2004

A Templom dülői régi iskola – Skultéti Árpád festménye

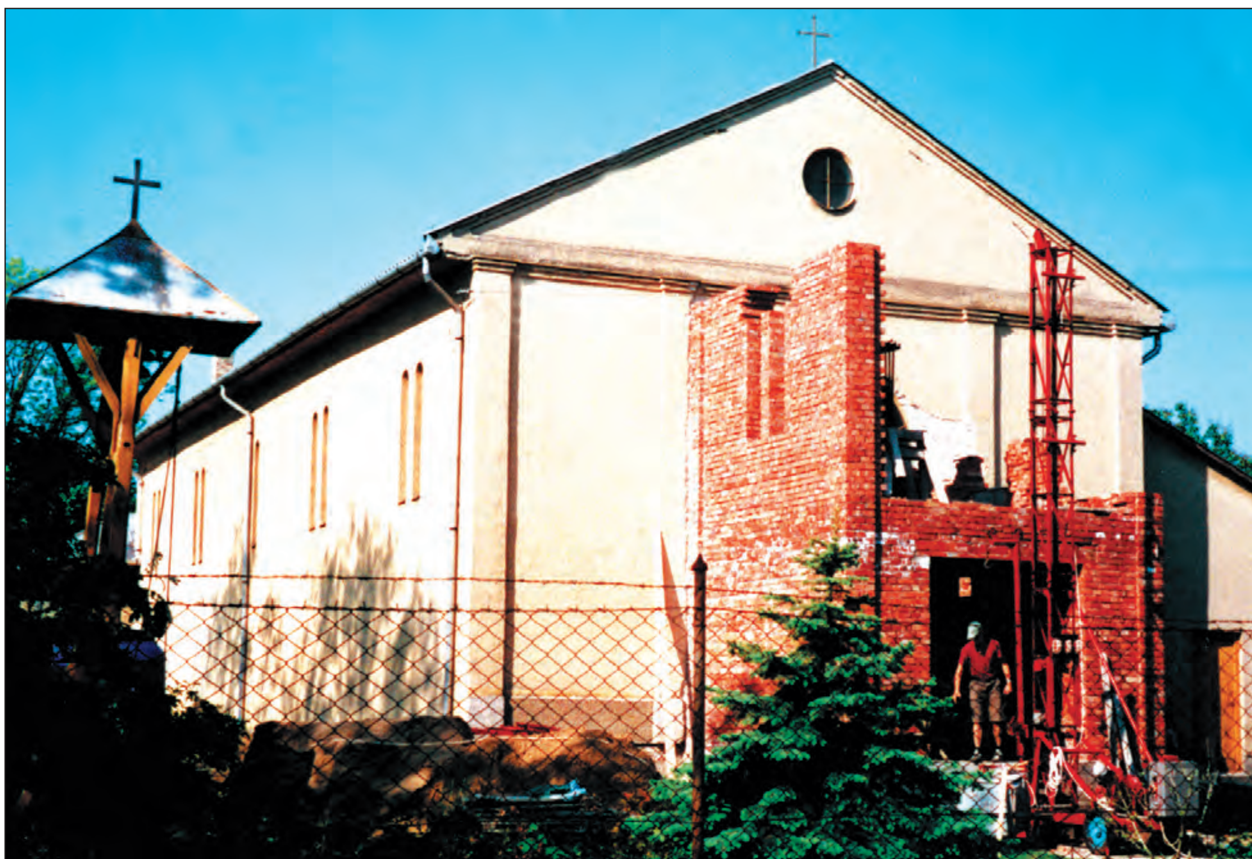
A Szent Mihály-emlékmű a Baracs I. dülőben – Skultéti Árpád akvarellje

Gázgyújtási ünnepség, 1992

Az első gázgyújtás Ladánybenén, 1992
Balról jobbra:
Farkas Zoltán, a Dégáz igazgatóhelyettese,
Visontay István polgármester,
Obornyák János önkormányzati képviselő

Épül a templomtorony, 1998

Parkrészlet
a római katolikus
templommal

Római katolikus
templom

Berényi József a Díszpolgár és Kolinászi Dezső a Ladánybene Községért kitüntető cím birtokosai, 2002

A 2005. évi Falunapi ünnepség – első sor balról jobbra: dr. Feledy Balázs művészeti író, Bodnár Tibor, a Ladánybene 27 együttes vezetője, aki átvette a zenekar nevében Ladánybene Községért kitüntető címet, dr. Bábel Balázs Kalocsa–Kecskeméti érsek, Díszpolgár, mellette a polgármester. Második sor: Alföldi Róbert színművész, Alföldi Albert a Megyei Közgyűlés alelnöke, SZIKO (Géczy-Szilágyi Gábor) fotográfus, Burkus József festőművész

A Patika átadása, 1990
Balról jobbra: Visontay István tanácselnök, Tohai László, a megyei tanács általános elnökhelyettese, Albert Ilona gyógyszerész, dr. Nagymarosi Károly, a megyei gyógyszertári központ igazgatója

A Ladánybenei Pannóniások Baráti Köre

Hábencius László, Lénárt András, Takács Károly, Takács Viktor, Takács Tamás, Kemecsei Szabin, Jobbágy Tímea, Lengyel János, Koller Dávid, Koller József, Koller Andor, Könyves Tibor, Lakos László, Rácz Nándor, Jobbágy Henriett, Jobbágy István, Palakovics Csaba

A Ladánybenei Lovas Club által szervezett szüreti felvonulás

Falunapi pillanatkép

Az Őze Lajos színjátékos 70. születésnapjára emlékező kiállításon részt vevő családtagjai és művészek

A ladánybenei önkormányzat nevében
tisztelettel meghívom

Őze Lajos színjátékos

születésének 70-dik évfordulója
alkalmából
a ladánybenei Művelődési Házban
2005. április 23-án (szombaton),
15 órakor tartandó
emlékkiállítás megnyitójára.

A kiállítást megnyitja:
Cserhalmi György színművész

Közreműködik:
Bacsó Péter rendező
Rubold Ödön színművész
Szakácsi Sándor színművész
valamint
Sirkó Eszter hegedűművész

A kiállítás megtekinthető:
2005. április 23-tól május 16-ig
9–17 óráig (hétvégén is).

Rácz Sándor
polgármester

„Az életet senki sem kapta örökbe, csak használatra."
(Lucretius)

Őze Lajos (Szentes, 1935. április 27. – Budapest 1984. október 21.) színész, Jászai-díjas (1970), érdemes művész (1975), kiváló művész (1984), Kossuth-díjas (posztumusz 1990).

A Színművészeti Főiskolát 1956-ban végezte el, utána két évadot a miskolci Nemzeti Színháznál töltött. Ezután a budapesti Nemzeti Színház szerződtette, amelynek haláláig tagja volt.

Kezdetben mély átélési készségekkel jellemszerepeket, majd főszerepeket játszott. Különösen emlékezetesek a Shakespeare-művekben nyújtott alakításai. Munkásságával hozzájárult a kortárs magyar írók műveinek színpadi sikeréhez.

A Nemzeti Színházban utoljára A fizikusok című darabban Möbius professzor szerepében lépett fel.

Filmművészi munkásságát számos karakterfigura életre keltése tette felejthetetlenné. Már súlyos betegen vállalta Bacsó Péter Hány az óra vekker úr? című filmjének főszerepét. A filmet már nem tudta befejezni.

„Én színész sose voltam, színjátékos vagyok... Nekem egy dologgal van dolgom, ez a színpad... az elérhetetlen tökéletesség felé törekszem a közönség miatt.
Csak egyet akartam a legkisebbektől a legöregebbekig, minden korosztálynak azt nyújtani amiért születtem, és amiért vagyok; maximálisan jót."
Őze Lajos

Őze Lajos emlékkiállítás meghívója

Ladánybene madártávlatból

A község címere

1. §

(1) Ladánybene Község címere (a továbbiakban: címer): álló, csücsköstalpú pajzs, amely vízszintesen három részre osztott.

A felső rész kék színű, melyben egy futó alakú lovas vitéz található. A vitéz a lovon hátrafordult helyzetben ül a nyilát megfeszítve. Hátán tegez, benne három nyílvessző. A lovas vitéz sapkája, csizmája sárga, ruházata köntösszerű és vörösbarna. A tegez és a nyíl színe barna. A ló színe sötétbarna, a ló sörényének, farkának színe, valamint a lószerszám és a nyereg színe megegyezik a nyíl és a tegez színével. A középső mező három egyenlő dombszerű, zöld színű rajzolat, melynek középső részén van a futó ló négy lába. Az alsó rész ezüstös kék színű, melyben alul, a bal oldalon egy zöld levelű, kék termésű borókaág, jobb oldalán egy sárga színű búzaszál található. A borókaág és a búzaszál alsó végei keresztezik egymást.

A címer közepén a kettes és hármas részben egy kisebb méretű, kék színű pajzs található. Ebben egy kardot tartó kar látható. A kar színe piros, a kard színe szürke. A kar könyök része felett és alatt egy-egy a búzaszál színével megegyező virág található.

A címer alatt a helység neve Ladánybene van leírva hagyományos, nyomtatott betűvel.

(2) A címer szimbolikája:

A címer felső részében lévő kék mező értékelhető az ég és a béke színeként egyaránt. Ebben a mezőben található egy lovas vitéz. A vitéz a honfoglaló magyarok jellegzetes harci tartásában ül a lovon. A lovas Bene vitézt ábrázolja, aki a 920-as években tulajdonosa lett annak a pusztának, amelynek egy részén a mai Ladánybene község létrejött. A középső mezőben található három zöld domb, a település egy részére jellemző kiskunsági dombvidéket ábrázolja. Az alsó mező kék színe érzékelteti az alföldi síkságot. Egyben ábrázolja azt is, hogy a község területén valamikor jelentős természetes vízgyűjtő területek voltak (Madarastó, Széktó). A címer középső részén található hagyományos alakú címerpajzs a jászsági címerek többjében megtalálható. Községünk nevének első tagja a Ladány szó arra utal, hogy az 1700-as évek közepén a Benepusztát a jászok kapták meg birtokba, melyből a jelenlegi ladánybenei rész valószínűleg a jászladányiak tulajdonában volt. A címer alsó részének bal oldalán lévő boróka ág utal a község területén lévő erdőkre, valamint a település északi és nyugati sarkában található ősborókára, melynek egy része tájvédelmi terület. A jobb oldalon található gabonaszál a település mezőgazdasági jellegét szimbolizálja.

Ladánybene Községi Önkormányzat Képviselő-testületének 11/1998. (IX. 01.) számú rendelete Ladánybene Község címeréről és zászlójáról

Kápolna a temetőben

A felújított rendelő átadása (2006)
Rácz Sándor, dr. Rácz Imre Gábor háziorvos, Habsburg György Ladánybene díszpolgára, aki a rendelőt avatta

Kereszt a Templom dűlőben

Szent Mihály-kegykép a Baracs I. dűlőben

Viszontlátásra

Az óvoda
régi és jelenlegi
dolgozói

Óvoda átadása

Retro ovisok

Víztorony alapkőletétel

Szent Mihály emlékfal felavatása

Harangláb

Szűz Mária emlékhely átadása

Keresztút megáldása

Bene Vitéz Általános Iskola

Épül az új IKSZT (Integrált Közösség Szolgáltató Tér)

Az új könyvtár

Az új művelődési ház

Épül az új művelődési ház

A park építése

A művelődési ház átadása

A felújított park Székelykapuval

Az új nagyterem

Majális, 2011

Falukarácsony
2011-ben és 2013-ban

Majális – 2014

Focicsapat, Majális – 2015

Szentábrahámiak a Falunapon, 2009

Díszpolgári cím átadása a testvér-települések polgár-mestereinek, Falunap, 2011

Kiállítás Falunap, 2015

Képek a 2015-ös Falunapról

Lecsófesztivál, 2013

Polgármesteri bál, 2013

Polgármesteri bál, 2015

Szüreti felvonulás képei, 2012

Offroad bemutató

Ladánybene 27 jublieumi koncert, 2015

Képek a sikeres Nyugdíjas Vetélkedőről, 2014

Képek a 2017-es
Falunapról

Kardos Attila polgármester
és Dr. Kürti László
a díszpolgári cím átadása után,
2017. júl. 29.

fekete_oldalak.qxd 2006.06.19. 17:58 Page 359

Fényképes történelem fekete-fehérben

Fő utcai látkép 1958-ból

A Kultúrház az 1950-es évek végén

Látkép a Kunbaracsi út felől (1958)

Áprilisi látkép a Kunbaracsi út felöl – „Éljen hazánk felszabadítója a Vörös Hadsereg”

A Petőfi-emlékmű talapzatánál (1961). Lent: Dékány Éva, Pető Rozália. Fent ül: Pető Magdolna

Az élelmiszerbolt bejáratánál középen Benke László üzletvezető, balról Lázár Mátyásné, jobbról Ihász Demeterné (1970-es évek)

Petőfi-emlékmű a templomkertben (épült 1948-ban)

Hídmérleg a Tanácsháza előtt

A kultúrház előtti parkban Szőke Józsefné (Jobbágy Mária) és Szőke József, háttérben a Petőfi Mozi.

Egyházi kirándulás – K.Tóth István, Szabó Jánosné, Szabó János, Szőke Istvánné, Domján László plébános, Hájas Lajos, Guttyán Lászlóné, Bánszki Mihályné, Szőke Lajosné

Tanári kar
Állnak: Faragó László, Staskó Mária, Baráth Demeterné, Tóth Katalin, Berente Istvánné, Vízi Mátyásné, Kolinászi Dezső,
Fent: Jámbor Andrásné, Révész Istvánné, Kolinászi Dezsőné

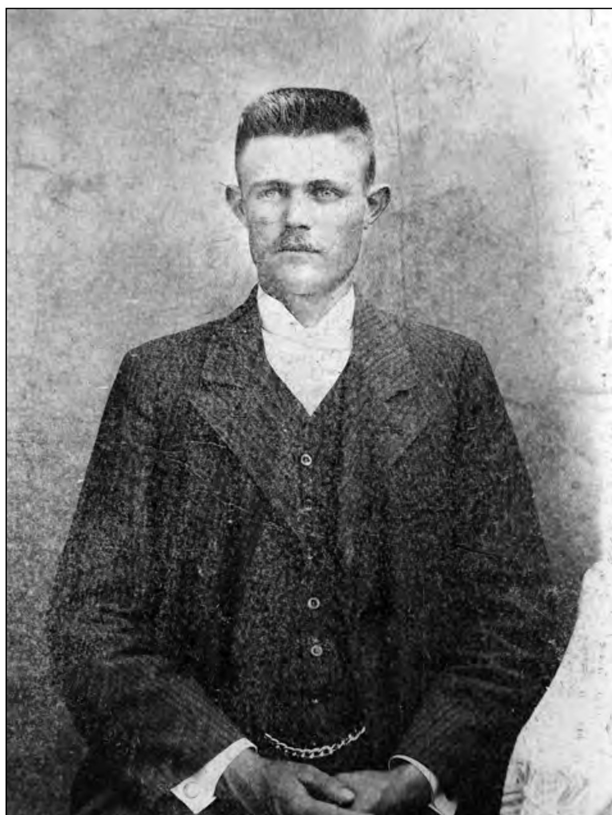
Az Önkéntes Tűzoltóegyesület tagjai
Fekvő gyerekek: Turupuli István, Szabó Péter
Guggol: Árva József, Balizs Imre, Bujdosó László, Kiss Miklós és Bogovics Zoltán
Állnak: Horváth Gyula, Balizs György, Szőke József, Balizs Imre, Pető Lőrinc, Sziráki József, Szivák István, id.Bújdosó Béla, Gulyás Menyhért, Faragó László

Úttörőavatás a Templom dűlői iskolánál (1961)
Tiszteleg Sólyom Ferenc járási úttörővezető, mellette Szlobodek Béla tanácselnök,
Gulyás Lajos tsz-elnök, Hantai Józsefné, Rittenbacher Ödön iskolaigazgató, dobol Kínál Pál

A Csepel 100-as
motorkerékpár nyergében
Mészáros István
asztalosmester

Urbán Balázs (id.Benke Péter apósa), meghalt az I. világháborúban 1914-ben (1913)

Lóczi Piroska – Urbán Balázsné (id.Benke Péter anyósa) (1913)

Berente István, az első tanító Ladánybenén

Nagy János gazda

Nagy József kocsma udvara az 1930-as években
(Az ablakban könyököl Nagy Józsefné szemben ül Ménkü József)

Ritter család (Ritter Margit, Ritter Józsefné, Ritter József, Ritter István)

Hornyák gyermekek; Mária, Júlia, Ilona, Rozália, Eta, István (1910-es évek)
Szüleik: Hornyák István és Jóri Mária

Id. Terenyi István és neje Fekete Erzsébet a fiukkal, Istvánnal (1924)

A kecskefogat bakján ifj. Terenyi István (1922)

Rácz István és kislánya Mária későbbi Kalocsa Istvánné (1930)

Csépe Etelka

Oláh Lászlóné (Kalmár Ilona)

Oláh Ágnes, Oláh Margit és barátnőjük (1910-es évek)

A Berente-kúria udvarán id. Berente István tanító, Berente Istvánné, Berente József (1920-as évek)

Baráti családok
Gajdácsi Pál, előtte ül a felesége, Gajdácsi István, előtte a felesége, Guttyan István, előtte ül a felesége valamint Gajdácsi László, előtte ül a felesége

Id. Homoki Imre feleségével Guttyan Máriával, és fiukkal Homoki Imrével

**Sterbek János és felesége Jeruska Erzsébet gyermekeik körében (1941)
Balról: Magdolna, Julianna, pólyában Katalin, térden Ilona, jobb szélen Mária, hátul középen Erzsébet és Rozália**

**Id. Berente István tanító és felesége, valamint a gyermekeik:
Berente József, Berente István, Berente Pál**

A Dudás család, a székben ül id. Dudás István (1931)

Családi barátkozás
(Latóczki László, Latóczki Lászlóné, Lázár Rozália, Lázár Mátyás,
id. Lázár Mátyásné, id.Lázár Mátyás)

Pető Sándor és felesége Palócz Etelka, valamint gyermekeik;
előttük Amália és Katalin, továbbá Mária, Irma, Teréz, Sándor, Imre, György (1940)

Jáger család
Állnak: Jáger Benedekné, Jáger Benedek, Pesti Jolán
Ülnek: Kalmár Istvánné (Nagy Ilona), Kalmár István és Jáger Józsefné

Kiss János (kezében kalappal) családi körben

Ifj. Ritter István és édesanyja Ritter Istvánné (Kiss Ilona) (1942)

A Bujdosó család
Ülnek: Bujdosó Erzsébet, Bujdosó Ilona, Bujdosó Etelka
Állnak: Bujdosó Gábor, Bujdosó Bálint, Bujdosó József, Bujdosó Margit, Bujdosó László
Hátul: Bujdosó Béla, Bujdosó Antal

Az unokákkal

Lóczi Józsefné
az unokáival Urbán Franciskával
és Lóczi Józseffel (1919)

Bagó Józsefné
(Horváth Mária) (1910)

Szagri család
Állnak: Szagri József, Szagri Teréz, Szagri Mária, Szagri Borbála, Szagri Ilona, Szagri István, ülnek: Szagri Istvánné, Szagri Pál, id.Szagri István

Egy kis borozgatás
Horváth Gyula, özv.Terenyi Istvánné, Terenyi István, ifj.Terenyi István (karban), Terenyi Istvánné, Kispál Dezső (1950)

Dr. Mészáros Imre körzeti orvos és Ujvári Erzsébet védőnő

Kismamák – kisbabák
Szagri Józsefné, Ujvári Erzsébet védönő, Mészáros Imre orvos, Szabó Jánosné bába asszony, Csaba Imréné, Nagy Istvánné

Danics András és Szekeres Mária
esküvői fényképe (1900-as évek eleje)

Esküvői emlékezet

Bogovics István és Csillag Julianna
eskövői fényképe (1919)

Hornyák család. Hornyák István és felesége Jóri Mária gyermekeik körében

Kalmár István és Ritter Mária esküvője az 1930-as évek közepén

Ritter István és felesége,
Kiss Ilona (1938)

Kun Lajos kereskedő
és Dudás Modol
esküvői fényképe (1930-as évek)
(Kun Lajos tulajdona volt
a Széktó dülői iskolával
szemben lévő egykori vegyesbolt.)

Baráti társaság

Balizs István, Balizs Imre, Sipos István, Makai András, Lénárt András, Smeleg András, Deák Ferenc, Nagy József (1940-es évek eleje)

Lakodalmas fogat
Gajdácsi János koszorúslegény, Csaba Ilona menyasszony, áll Lénárt András, ül Lénárt Andrásné (Jáger Margit), fogathajtó id.Gajdácsi János (1960)

Lakodalmas fogat
Szilaj Mihály harmonikával, Csaba Ilona, Jáger Ottó, hátul Somogyvári Jakab, a bakon Csaba Károlyné, fogathajtó Kaszás Pál, jobb szélen Szívos Mihály

Húsvéti mulatság

Táncoló pár Szőke Erzsébet és Gáspár István, balról Szőke Lajosné, harmonikás Szagri Pál, dobos mellett Lénárt József, mögötte Szőke Lajos. A táncoló pár mögött Szőke László, tőle jobbra Szőke András, a jobb oldalon lévő harmonikás Madácsi Antal, jobb szélen Szőke István

Zenészek: Szagri Pál, Bogovics András, Garam Lajos

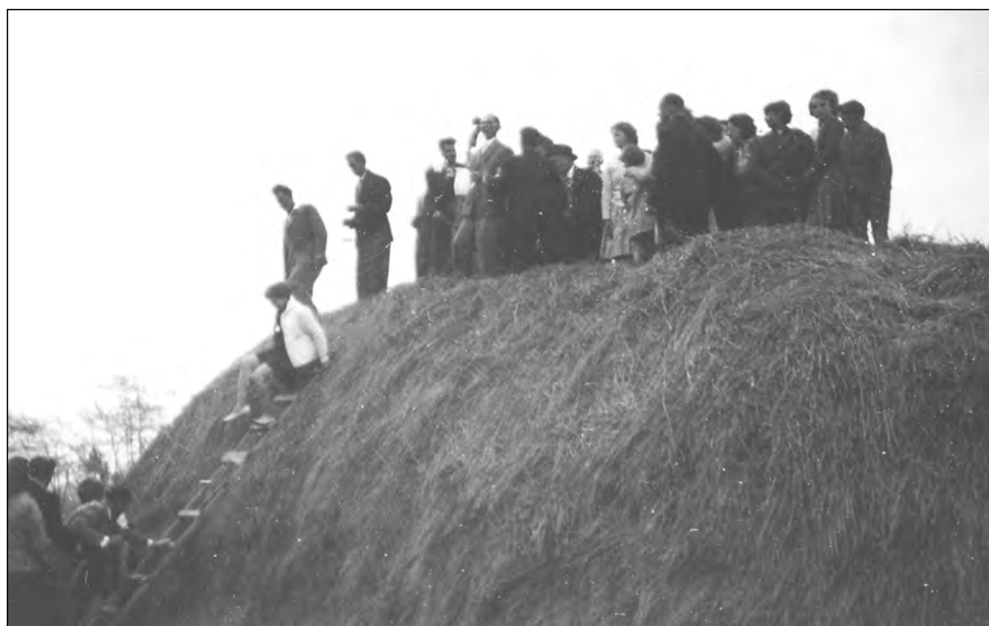

Egy legendás zenész társaság

Berényi József, Kisjuhász Sándor, Gulyás János, Ódor Gyula, Harazi György, ifj. Berényi József (1972)

Báli hangulat (1970-es évek)

Lakodalmi mulatság a szalmakazal tetején

Gyászmenet. A kocsin ül id. Drabant János

Nyáj a pusztán, a juhász id. Rácz Sándor (1939)

A lovaskocsin: id. Lázár Mátyás, előtte Sztana Pál elől id. Lázár Mátyásné

Id. Rácz Sándor unokájával (1969)

Beszolgáltatás (1950) Berente Péter, Sipos Ádám, Gondos Imre, kocsin: Gulyás Lukács, Pető Ernő, Lázár Mátyás

id. Benke Péter a bivalyfogatával

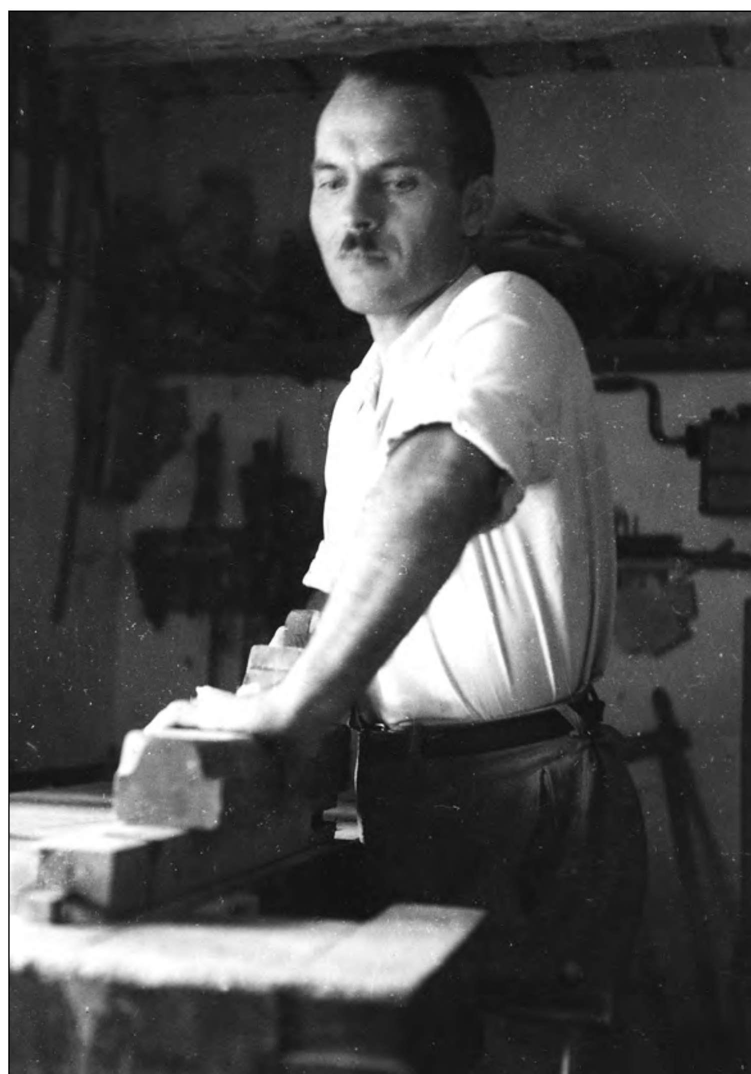
Őröltetni jöttek a Pető testvérek malmához a Fő utcában

Egy szép szekérfogat

**Pető testvérek malma előtt
id.Pető József, Pető Józsefné,
Danics András, Pető Lajos
és Mag István gépész**

**Mészáros István asztalosmester munka
közben (1950-es évek)**

A templomépítésben részt vevők (1947–48)
Középen világos ruhás magas nő Sziráki Veronka, előtte Smeleg András,
jobb oldalt (csak a feje látszik) Tóth Rozália,
neki jobbról Vékony Józsefné annak jobbján Makai Mária.
Ülnek: Makai Jánosné, Vékony József, Berki Mihály, Sinka Boriska,
mellette Ádám József, Sinka Boriska mögött Antal Pál jegyző, Tassi Márton,
középen Kovács Pál tisztelendő úr, jobb szélen Pasek Mihály,
a kép jobb oldalán ülő gyermekek Guttyan Margit, Guttyan László, Guttyan Katalin

Kaszálók
Sziráki József, Nagy György, S. Tóth Imre, Rácz Ferenc, Guttyan Ferenc, Lázár Zoltán

Aratnak;
Kiss János és elől Kiss István

Nagy József gőzgépe az udvarában (1931):
Pető Lajos, Nagy Józsefné, Nagy Erzsébet,
Nagy József,
a keréken áll a gépész: Mag István,
mögötte Danics András

Cséplés a Bujdosó tanyán (1930-as évek)
Padon ülnek: Tóth Istvánné, Bujdosó Rozália, Id. Bujdosó Jánosné, Nagy Jánosné, utolsó Bujdosó Ilona
Áll: első id. Bujdosó János, a fagereblyével Tóth Vince,
a gépnél jobbról a 3. Nagy József vendéglős és cséplőgép tulajdonos

Szüreti ebéd után (1936)

Középen ül Fekete Pálné, mellette fehér kötényben: Szécsi Jánosné, mögötte áll: Domonyik János, mellette áll fehér kendőben: Latóczki Lászlóné, mögötte magasan áll: Latóczki László a kép bal részén fehér ingben, zakóban: Balizs János, bal kezénél: Bódog Imréné, előtte ülő két lány: Domonyik Rozália és Oláh Margit

Cséplőgépnél a gazda a gépes brigáddal

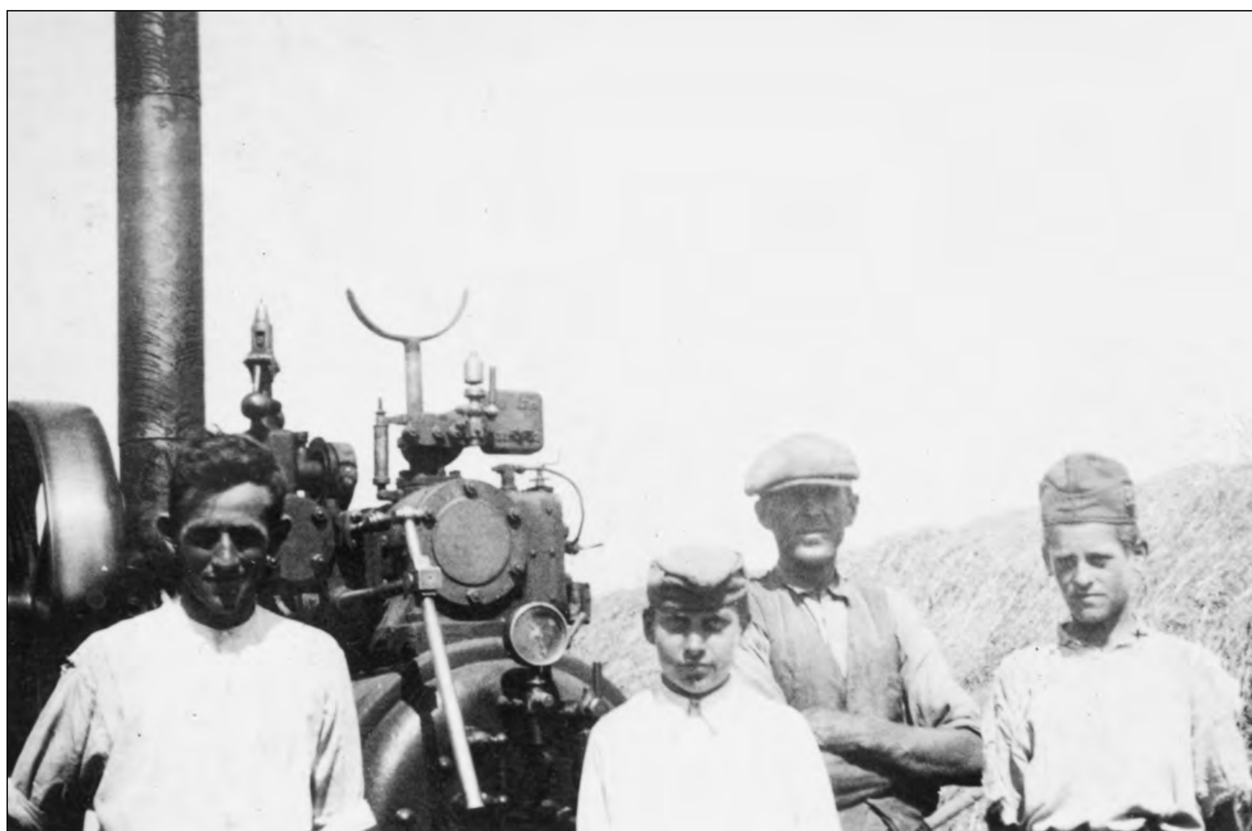
A négy bivaly vontatta cséplőgépnél Bacsa József, Horváth János, Nagy Mihály, Tábi János, Bujdosó Béla, Katona Pál, Horváth Gyula

Cséplés id.Gulyás Menyhért tanyáján
Nyakó Mihály, Gulyás Margit, Gulyás Rozália, 5. Ordasi József a kis szőke lány Gulyás Cecil, előtte fekszik ifj.Gulyás Menyhért

A gőzgépnél (1942)
Géró János, Géró József,
Jász Gulyás Erzsébet,
Pető Vince, Guttyan János,
elöl: Géró Piroska,
Géró Katalin

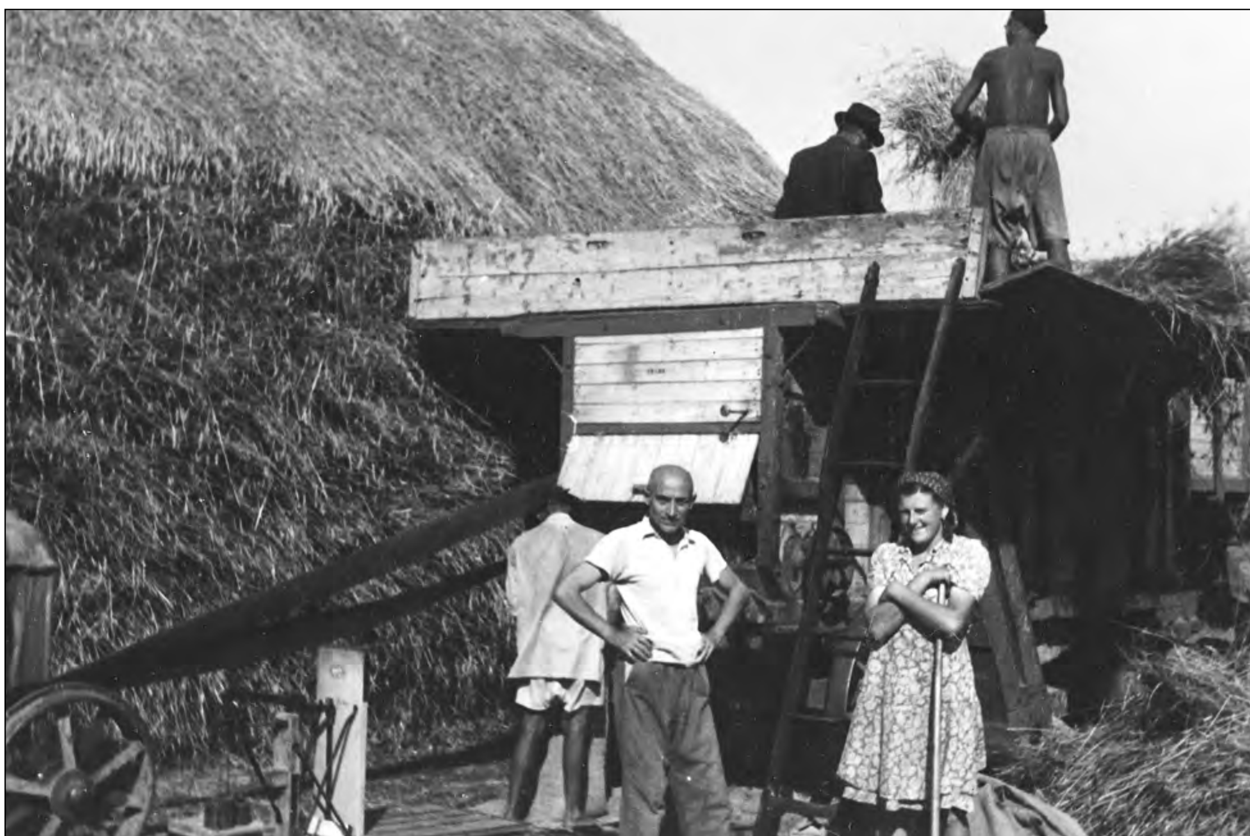

Gőzgépnél Ritter István, valamint hátrébb középen Horváth Gyula

Cséplőgépnél: 1. Kislőrinc Lajos , 3. Móra László

A cséplőgépnél Schön János és Gulyás Katalin

Fogasol ifj. Benke Péter (1958)

A bivalyfogattal szánt Hégely Mihály

Hornyák család
id. Hornyák István,
ifj. Hornyák Istvánné
(Jóri Mária)
ifj.Hornyák István
és kislányuk Ilona

Szüret a Dudás szőlőben (1930-as évek)
Balról fekszik ifj. Dudás István, álló sorban jobbról a 3. egy német mezőgazdász, jobbról az 5. id. Dudás István, hátul a demizsont tartja a falu egykori bírája, Béky István

Szőlőkötözés (1939)
Balról jobbra: Horváth Istvánné, Horváth István, Nagy Gergelyné, Horváth Erzsébet (Benke Lászlóné), Horváth Gyula, Horváth Etel (Nagy Zsigmondné), Horváth Mária (Jánki Gézáné), térdel: Korsós Gizella, id. Rácz Sándor, Horváth János

Csaba József (1968)

A gépállomáson
Jobb oldalt utolsó: Muhari Imre, akinek a vállát fogja Vámos László

Az első villanyoszlop felállítása Ladánybenén

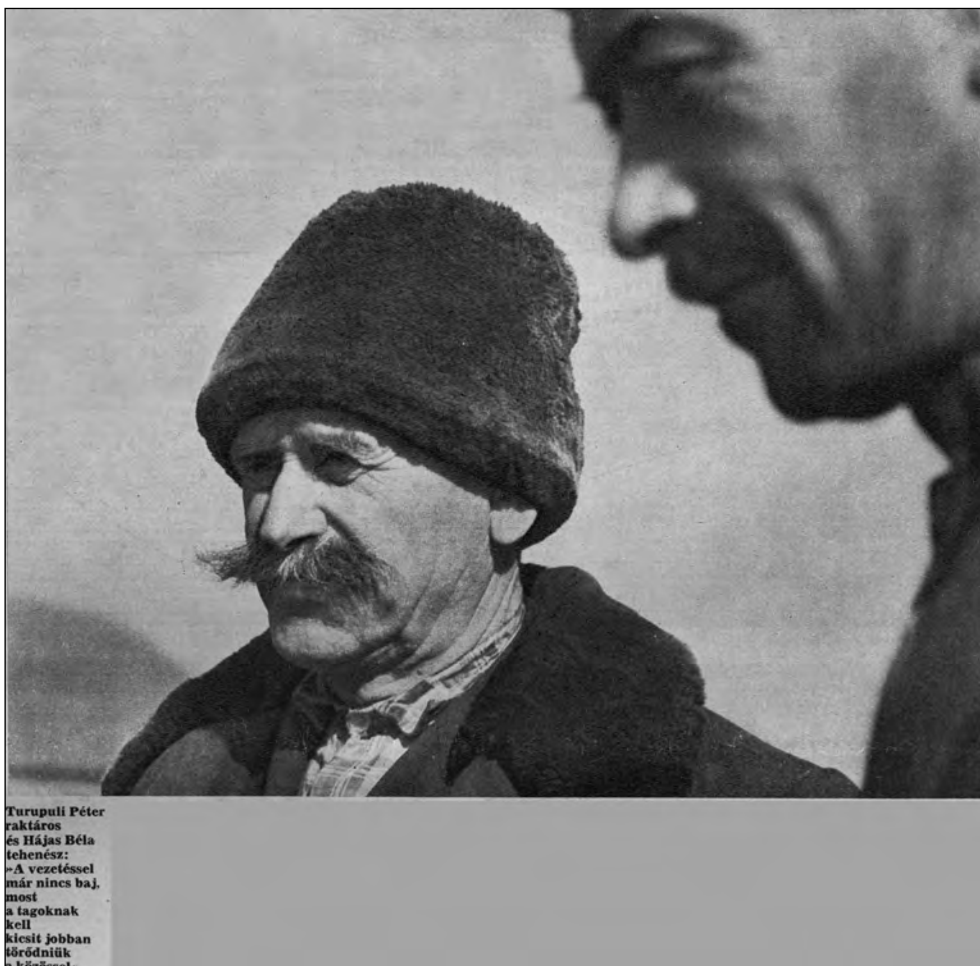
Villamosítás Ladánybenén. Az oszlopgödröket társadalmi munkában ásták. 1949-ben Sztálin 70. születésnapján lett áram a községben

A kovácsnál – Makai István kovács és segítői Horváth János és id. Horváth Gyula

Tsz-beli szerelő brigád – Felül: Farkas István előtte Berki László, Horváth Gyula, Bánszki Gyula, Nagy István, Pasek Béla és Szabó József

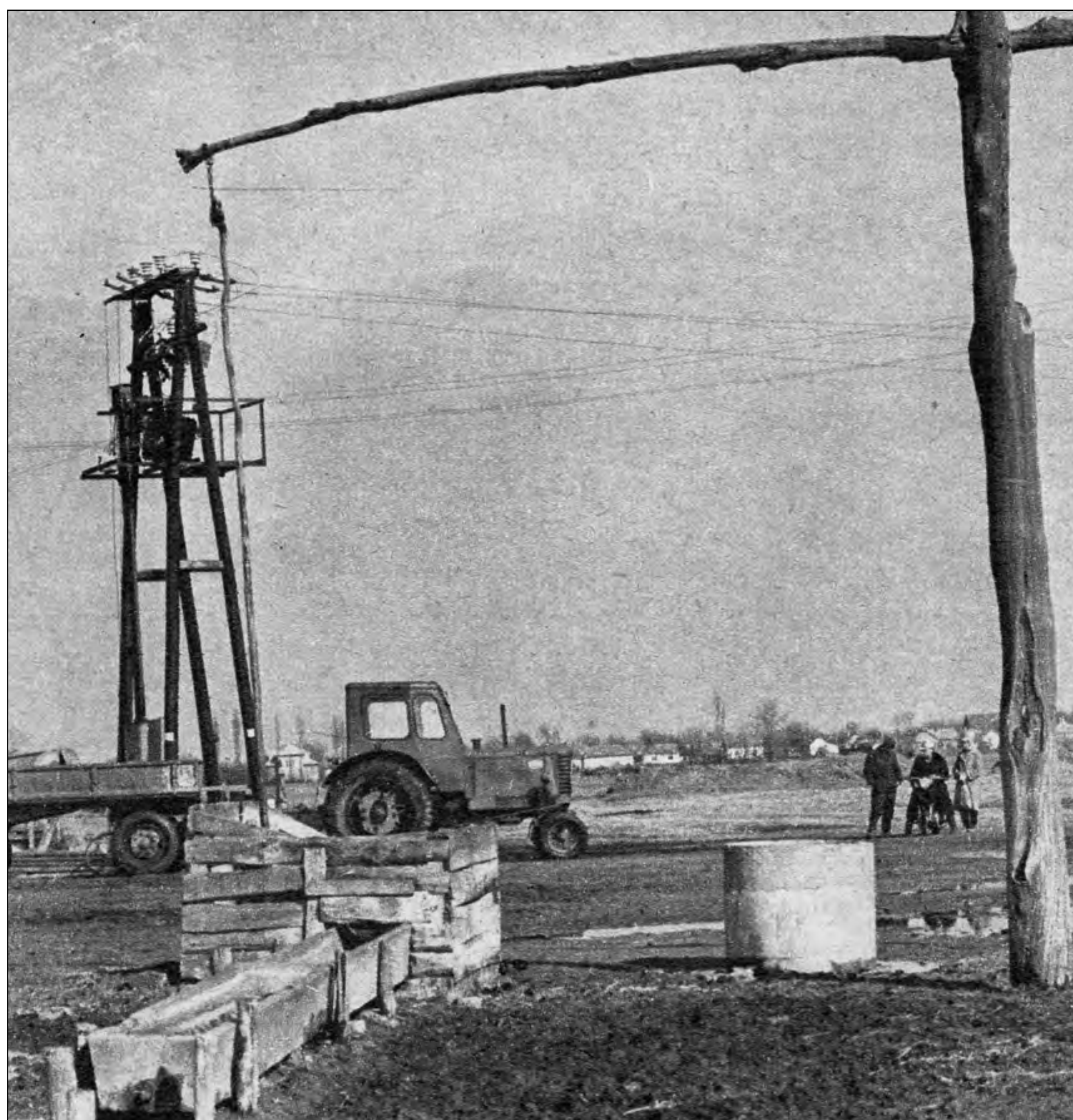
Tsz-beli pillanatkép (újságcikkből)
id. Turupuli Péter és Hájas Béla

Hájas Ferenc

Tsz-brigád

Tsz-udvar a Rákóczi Termelőszövetkezetben az 1970-es években

Kapás brigád a tsz-ben. (Gondos Józsefné, Nagypál Józsefné, Hernekné, Pál Istvánné, Nagypál Ibolya, Tóth Jánosné, Nagypál József, Dömötör Zoltánné, Gattyán András)

Egy kis terefere
Berente István, Dékány Dániel, Ipó Géza, középen Dékány Dánielné, Havasi Mária, Havasi Ferenc állatorvos (1959)

Kukoricatörés közbeni pihenő
Boda Benedek, Igaz Mihály, Benke Péter, Bilus András, Boda László (1961)

A Madarasi tóban ifj.Lázár Mihály és Torma Ferenc

Az első iskola Ladánybenén (épült 1901–1902)

Mindák Béla tanító és tanítványai a Széktó dülői iskolában

Osztálykép 1935-ből, a tanító: Baráth Demeterné

Tanítványok körében (1932). Tanár: Sárközy Kálmán, jobbján kislánya

Sárközy Kálmánné tanító osztálya, előtte ifj. Benke Péter

Tanítványai között Baráth Demeterné tanítónő (1935–1936)

Tanítónő: Sárközy Kálmánné

Sárközy Kálmánné a tanítványaival, karjában a lánya Ágnes (1947)
(A kép jobb szélén szemüvegben Kovács Pál plébános)

Templom dűlői iskola, Bérci Gyuláné tanítónő tanítványaival (1948)

Osztálykép (1946–47)
Álló sor: Gondos Erzsébet, Pesti Ilona, Hurják Terézia, Pető Rozália, Bujdosó Melitta, Kazincky Borbála
Ülnek: Lázár Mátyás, Baráth László,Sándor Lajos, Herner József kántor-tanító, Domonyik István, Mizsei Béla, Nagy Béla

Sárközy Kálmán tanár a régi iskola előtt az 1950-es évek elején

Osztálykép
Középen ül Rittenbacher Ödön igazgató, balján Baráth Demeterné és Sárközy Kálmán, jobbján Berente Istvánné és Kolinászi Dezső
Tanulók, ülnek: Takács Mária, Tromfos Katalin, Guttyan Éva, Barát Erzsébet
Álló sor: Nagy Mária, Kalmár Mária, Sándor Mária, Bakos István, Sárközi Kálmán, Horváth Gyula, Panyik Imre, Jáger Benedek, Tóth Béla, Szabó Gizella, Tóth Judit

Osztálytalálkozó (1954)
Ülő sor: Sárközy Kálmánné Rigó Teréz tanító, Sárközy Kálmán tanár, Berente Istvánné tanár, Szlobodek Béla tanácselnök, Baráth Demeterné tanító
Álló sor: Kazicki Borbála, Lázár Mátyás, Pető Rozália, Baráth László, Gondos Erzsébet, Pető Ferenc, Bujdosó Melitta, Domonyik István

Osztálytalálkozó (1954)
Domonyik István, Pető Ferenc, Sárközy Kálmán tanár, Lázár Mátyás, Barát László, Szlobodek Béla tanácselnök

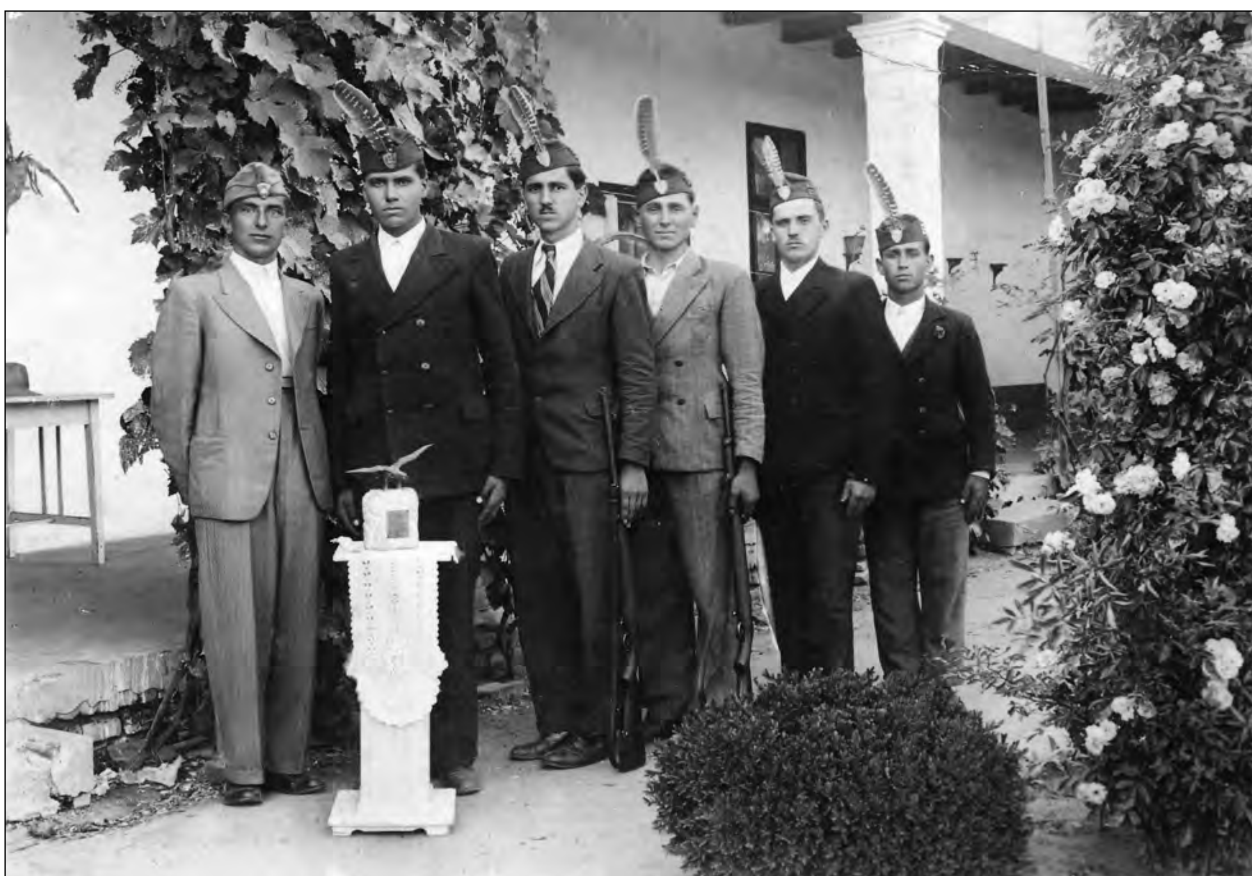
A 40. éves osztálytalálkozó. Nyakkendőben Rittenbacher Ödön volt iskolaigazgató (1998)

Muhari Imre és felesége Kiss Margit,
valamint Kiss István

Faragó Mártonné (Bagó Mária)

A Ladánybenei Céllövőcsapat tagjai a Turul-szoborral (1939. október 20.)
Sárközy Kálmán, Gulyás János, Tóth Béla, Pető József, Hornyák Gyula, Guttyan János

A főzőtanfolyam résztvevői a Gazdakör épülete előtt (1940-es évek eleje)

Térdelnek: Sárközi Jolán, Jáger Jolán ülnek: második: Makai Mária, Bujdosó Rozália, középen a főzőtanfolyam vezetője Halász Lujza, mellette Harsányi Ilona, Tóth Mária, Gengeliczki Anna, Farkas Margit, állnak: Kalmár Margit, Szőrös Veronika, Kisjuhász Mária, Makai Erzsébet, Ihász Mária, Horváth Erzsébet, Pasek Erzsébet, Makai Magdolna, jobb szélen Kálmán Mária, fent: Nagy Erzsébet, Sziráki Ilona, legfelül: Bagó Ilona és Tóth Rozália

A kerekes kútnál (háttérben a kultúrház) Sándor Ilona, Sándor Magdolna, Dékány Éva, Pető Magdolna

A Templom dűlői iskolánál

Regruták és barátok: Rácz Mihály és Tóth Vince (1942)

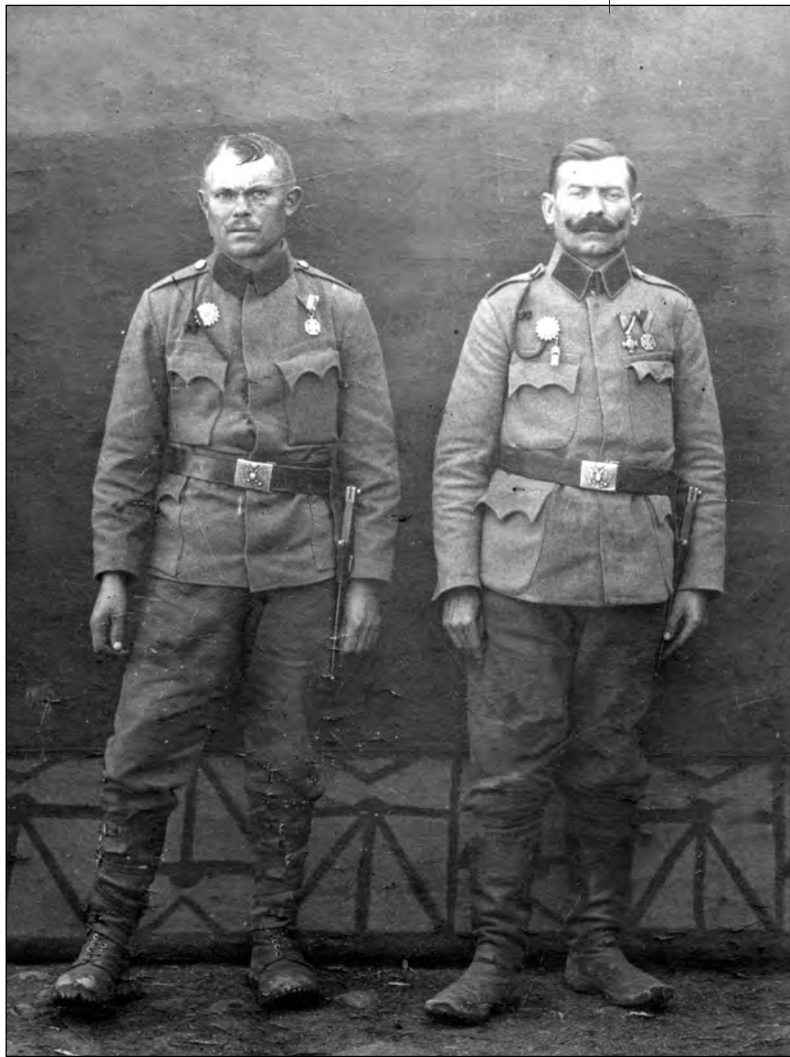
Taskó András, Varga Lajos, Pallt Lajos
(1910-es évek eleje)

Farkas Sándor az Örkénytáborban

A bal oldalt álló katona Árva József,
1915-ben esett el az olasz fronton
8 gyermeke maradt félárván

I. világháborús emlék. Farkas István képeslapja az apjának a frontról (1918. március 30.)

Erdélyben az I. világháború alatt. Huszárjárőr a Gyilkos-tónál, jobbról a 4. csípőre tett kézzel Domonyik János a későbbi bíró (1915)

Homoki Illés és Csillik Árpád (1944)

Bató Péter bányász egyenruhában (1950-es évek vége)

Fekete István a II. világháború idején

A nyeregben id. Oláh László

II. világháborús emlék
Szabó Péter, Tóth Rozália, Kisjuhász István,
Pető Ferencné, Pető Ferenc (1943)

Egy régi futballcsapat (1950-es évek)
Álló sor: Fekete András, Guttyan István, Oláh Béla, Görög András, Gondos László
Guggoló sor: Bujdosó Béla, Máté László, Homoki Imre, Nagy László, Bogovics András
Fekszik: S Tóth Lajos

A ladánybenei labdarúgás egyik aranykorszaka (1980-as évek)
Állnak: Nagy Mihály, Árva László, Árva József, Harazin Tibor, Tóth Dénes, Ferenc Aladár
Guggolnak: Pető Gyula, Kenderes István, Jurászik István, Farkasinszki Lajos Berki József, Pető Gellért, Farkasinszki Ferenc

Országos lovasbajnokságon: Gulyás Lukács (1955)

Országos lovasbajnok: Gulyás Lukács (1956)

A legények a határban lóháton várják a bérmálásra érkező püspököt (1960-as évek eleje)

Szőrén üli a lovat Latóczki János

Lóháton

Színjátszókőr (1940-es évek)
Állnak: Rácz Ferenc, Csorba János, Tóth Béla, Nagy Imre, Ormai István, Farsang Antal.
Ülnek: Horváth Gyula, Makai Mária, Nagy Julianna, Faragó Mártonné, Faragó Márton

Színjátszók (1940-es évek)
Állnak: Berki Mihály, Harsányi Ottó, Molnár János, Kalocsa István, Ihász János
Ülnek: Koller Mihály, Balizs Imre, Domonyik Rozália, Kalmár István

**Elmaszkírozva.
(A ladánybenei színjátszókör tagjai
az 1940-es évek elején)**

**Gulyás Rozália,
a Katolikus Asszonyok Lányok Szövetsége
(KALÁSZ) helyi díszruhájában (1943)**

Színjátszó kör tagjai (1966)
Alsó sor: második Bíró Zsuzsa védönő, Faragó László, Fekete András
Guggolnak: Mizsei Barnabás, Gondos Izabella, Bánszki Mihályné, Pollák Istvánné, Tóth Rozália
Állnak: Móra Józsefné, Pollák Erzsébet, Dóka Andrásné, Bódis Pálné, Bujdosó Béla, Koller Imre, Gondos János, Gulyás János, Szivák István, Bánszki Gyuláné, Kollinászi Dezsőné

Néptánccsoport tagjai (1950-es évek eleje)
Rostás Gizella, Nagy Ida, Varga Mária, Gy. Szabó Mária, Kispál Rozália, Rostás Ottília, Géró Piroska, Géró Katalin, Nagy Katalin, Vas Mária, Kovács Emőke, Vas Anna

A Népdalkör tagjai (1980-as évek eleje)
Balizs István, Csépe Lajosné, Lengyel Sándor, Balizs Sándor, Visontay Istvánné, Gulyás Menyhértné, Szőke Józsefné, Szőke Lajosné, Takács Károlyné, Tóth Jánosné, Gondos Gyuláné, Balizs Ferencné, Kalmár Mihályné, Faragó Mártonné, Faragó Márton, Vízi Mátyás, Turupuli Péter, Faragó László

Szüreti mulatságban (1949)
A lovon Bató Mátyás

Szüreti mulatságba készülvén csőszruhában,
a pár Gulyás Borbála és Balik János (1941)

Szüreti báli mulatság az 1950-es évek közepén.
(Koller János, Baranyi Lajos, Tasi László, Tolnai Imre, Koller József)

**Szüreti mulatság ('60-as évek)
Lovon Pasek László
és Jáger Margit, valamint
Tasi István és Bóta Ilona**

Szüreti báli mulatság az 1950-es évek közepén.

(Gajdácsi Ilona, Szabó Piroska, Tolnai Rozália, Horváth Borbála)

Szüreti mulatság résztvevői (1955)

Varga Ottília, Nagy Ida, Gémesi Gábor, Varga Regina, Gy. Szabó Mária, Gy. Szabó János, Vas Anna, Farkasinszki Ferenc, Varga János, Szigeti József, Szabó Pál, Nagy Katalin, Varga Mária, Farkas Lajos, Géró Katalin, Vas Mária, Csordás Tibor, Géró Piroska ülnek: Cigány Márk és felesége Szórád Ilona

Húsvéti locsolkodók (1960-as évek eleje)

Faragó Gyula, Altrichter Antal, Pető Ferenc, ismeretlen muzsikus, Lantos László, ismeretlen muzsikus, Gáspár Ferenc, Baráth László, Faragó László, elöl a gyermek Faragó István

Vadászat utáni teríték. Középen puska nélkül dr. Tóth Béla állatorvos, puskával Újvári László, mellette Juhász Pál tsz-elnök

Ifj. Terenyi István vadászat közben (1941)

Szarkavadászat után.
(Godó László, Lénárt Katalin és Lénárt Mátyás)

**Baráti poharazgatás.
Balról a második Oláh László a barátaival**

Leventék: Domonyik György, Kalocsa István, Kalmár István

**Német János kocsmája ajtajában
Smeleg Mária,
Smeleg Ferenc
és Tasi Józsefné**

Koccintás, id. Lázár Mátyás és Berente István

Szüreti öszejövetel (1933)
Ülnek: Fekete Pál és Domonyik János, bal szélső kislány Ihász Margit, jobb szélső kislány Domonyik Rozália, állnak: Muhari János, Fekete Pálné, Balizs János, Lázár Emma, Szabó Mária, Gondos Teréz, Balogh József, Balizs Mihály, Domonyik Jánosné

Egyházi kiránduló csoport férfitagjai
Álló sor: Szagri István, K.Tóth Ambrus, Faragó Márton, Tóth Péter atya, Kisjuhász Ödön, Nagy István, Turupuli Péter, Mészáros István, Szagri István, Kollár Péter, Guttyan Lajos, Bakos József, Guttyan József,
Guggol: Szagri Ignác, Szagri Máté, Kislőrinc Lajos, Nagy Zoltán, Baranyi Béla, jobb szélen Hostya Károly

Egyházi kiránduló csoport nőtagjai
Állnak: Bánszki Mihályné, Szőke Józsefné, Sipos Márkusné, Nagy Imréné, Faragó Mártonné, Guttyan Józsefné, Skultéti Gáborné, Kisjuhász Ödönné, Turupuli Péterné, Dorcsák Lajosné Szabó Jánosné, Homoki Vincéné, Kislőrinc Lajosné, Tóth Péterné, Piszmán Ferencné, Kisjuhász Lászlóné,
Guggolnak: Sponga Gyöngyi, Koller Éva, K.Tóth Ambrusné, Szagri Éva, Szagri Istvánné, Latóczki Annamária, Lánczos Ferencné, Szőke Lajosné, Turupuli Pálné

Csáki Erzsébet és Makai Mária

A Csepel 125-ösön Skultéti Lajos

Találkozás – Sarkadi Sándor kerékpáron, motoron Pető Gábor, mellette Fekete István, Pető Magdolna és Fekete András

Csepel 125-ös motorkerékpáron Csaba Károly

Pannonia TL-en Benke Péter

Pannonia T–5-ön
Lénárt Mátyás
és Sziráki Ödön

Ifj. Berente István

Alkalmi zenekar
(Id. Gáspár Dezső, ifj. Gáspár Dezső,
Gáspár Ferenc, Faragó László)

Zenészek: Pencz István, Balizs István, Balizs János, Bödi János

Gazdaudvar
(Incédi Istvánné és Incédi István a gyermekekkel, Hegedüs Mihályné és Bujdosó Bálintné, valamint Bujdosó Bálint és Nagy Jánosné)

Bujdosó család (1940) Ülnek: Tóth Istvánné, ölében Tóth Erzsébet, mellette id. Bujdosó Jánosné, id. Bujdosó János, Kispál Dezsőné, ölében Tóth István
Állnak: Bujdosó István, Balizs György, Bujdosó Amália, Bujdosó János, Bujdosó Rozália

Gulyás János tanyája, középen id. Gulyás János

Id. Kisjuhász István és családja a tanyájuknál (Kisjuhász Mária, Kisjuhászné Szabó Mária, Kisjuhász Imre, Kisjuhász Istvánné Csillik Erzsébet, Kisjuhász Ödön, id. Kisjuhász István, Kisjuhász Borbála)

Bujdosó család (1932) Ülnek: Bujdosó Jánosné, Bujdosó János, Terenyi István, állnak: Bujdosó István és Bujdosó Ilona

Bujdosó János kútja a Madarasi tó partján

A lovon Bujdosó Mihály, háttérben id. Bujdosó Jánosné, kezében a baba Tóth István

Sponga Mihály és felesége Földházi Julianna, valamint a lányaik Sponga Julianna, Sponga Mária a tanyájuk előtt (1940)

Déli pihenő
Domonyik Jánosné, a kislány Domonyik Rozália, fekszik Domonyik János, mögötte ül Tromfos Mihály, a kép jobb szélén Rozsnyik János és felesége

Id. Gulyás Menyhért tanyájának az udvarán

Gulyás Margit, ülő nő nem ismert, a kútnál Gulyás Menyhért, asztalnál id. Gulyás Menyhért és felesége Oláh Ágnes, hátrébb Gulyás Rozália

Családi körben
Állnak: Gulyás Menyhért, Gulyás Ferenc, id.Gulyás Menyhértné (Oláh Ágnes), térdelnek: Gulyás Katalin, Schön Jánosné, Gulyás Margit, Gulyás Rozália

Öreg tanya idős lakója kedvenc állataival

Gazdák egymás között. (Berki József, id. Turupuli Péter, Tábi János)

Id. Benke Péter és édesapja Benke Menyhért, valamint édesanyja
Benke Menyhértné Tóth Julianna a tanyájuk udvarán (1932)

Kisjuhász János

Tejbegyűjtő kocsin Lénárt András (1966)

Hazaérkezés a vásárból.
A bakon id. Rácz Sándor és felesége (Bató Mária) hátul fiuk Rácz István, valamint Rácz Mária

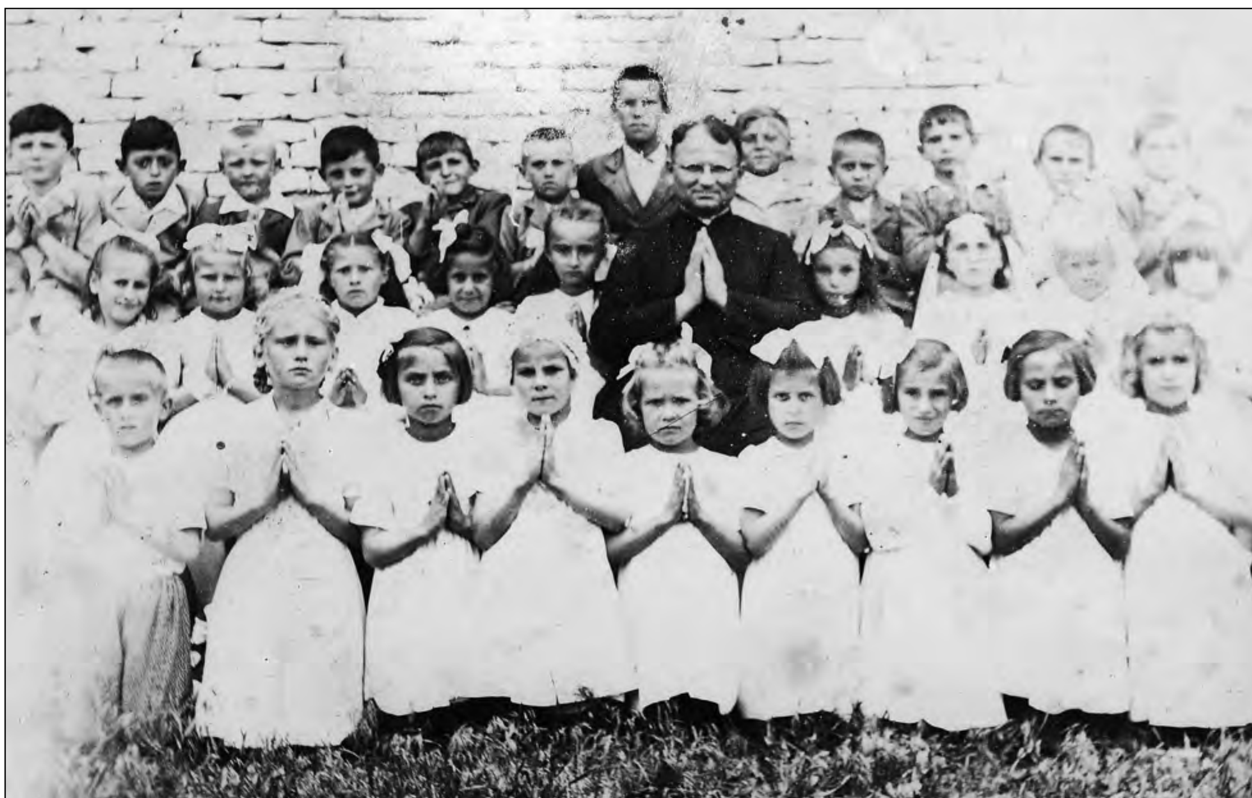

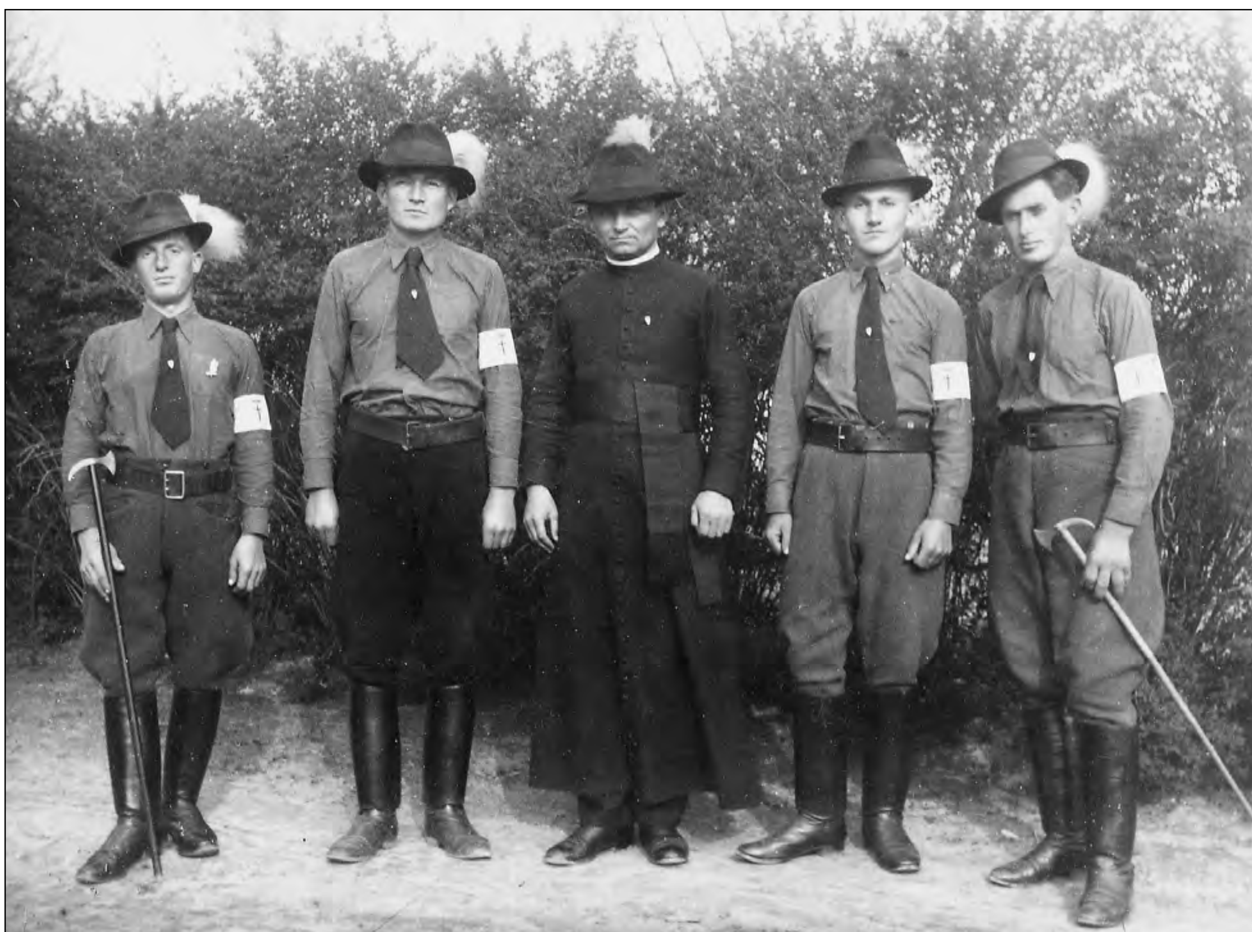
Kovács Pál plébános, a templomépítő (1948)

Horváth Istvánné (Kiss Rozália)
az elsőáldozó leányával,
Horváth Rozáliával

Elsőáldozók Kovács Pál tisztelendő úrral

Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) tagjai díszruhában: Móra László, Kalmár István, Kovács Pál plébános, Pekkel István, Deák Ferenc (1940)

Épül a templom (1948)

Katolikus legényegylet tagjai

Úrnapi sátor a templom kertben

Kovács Pál atya, és az ismeretlen szerzetes mellett, a gyermekek Baráth János és Baráth László

Készül a ravatalozó

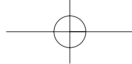
Elsőáldozók Domján László plébánossal (1979)

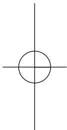

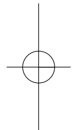
Nikiss Lajos tisztelendő úr, jobbján
Tóth Magdolna, balján Torma Terézia (1958)

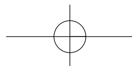

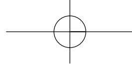
Sziráki Ilona és Domonyik Rozália, a Katolikus Asszonyok Lányok Szövetsége (KALÁSZ) viseletben (1943)

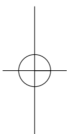

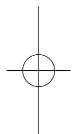

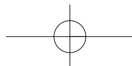

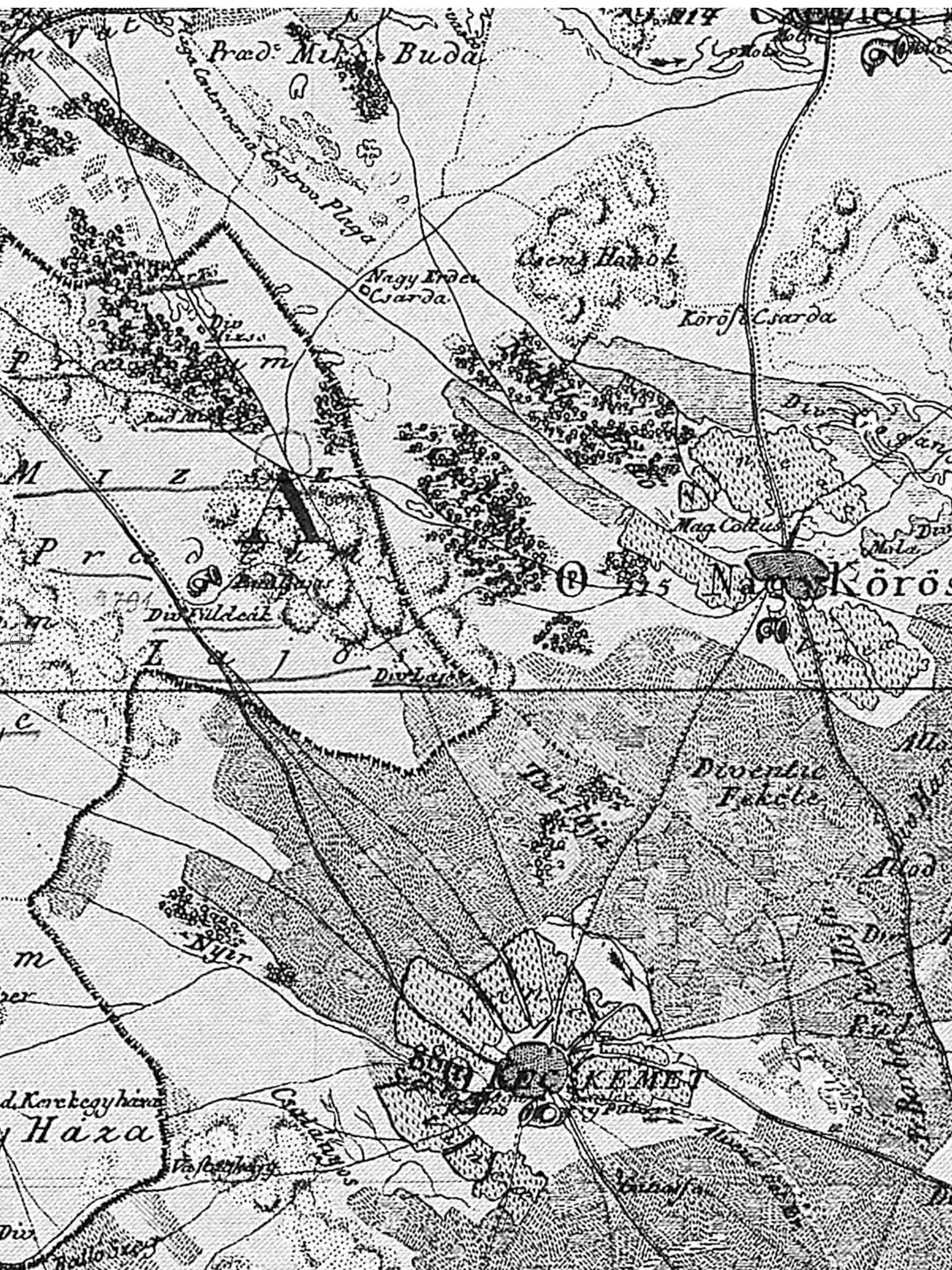

TARTALOMJEGYZÉK

Bene, Lajos és Mizse Balla Antal
1793-as térképén (részlet)

Buda
Nagy Erdei
Csarda
Körösi Csarda
Nyir
Haza